3 1761 03529 6466

~~202~~

— פאר וואס ? — ניין, גיב זיך ניט ארויס, ווער דארף דען וויסען דערפון ?

— אוי, חנה׳לע ! — האט עס געגעבען א שפּראָץ ארויס פון זיינע אויגען, און דער יונג האט זיך געגעבען א וואָרף צו חנה׳לעס פּיס און אָנגעהויבען איהרע פּיס צו קושען.

חנה׳לע האט ניט געוואוסט וואס צו טהאָן. זי האט איהם געגלעט מיט איהרע הענד איבער זיין קאָפּ. און דער יונג האט געכאַפּט איהר האנד, געקושט און געקושט מיט אזעלכע בעטענדיגע אויגען ווי א הונד :

— חנה׳לע, וועסט מיט מיר חתונה האָבען ?

— געוויס וועל איך מיט דיר חתונה האָבען. מיר זיינען דאָך חתן־כלה.

— און וועסט אלעס פערגעסען, אלעס ?

— געוויס וועל איך פערגעסען. דיין מזל איז דאָך שוין מיין מזל.

— חנה׳לע !... דער יונג האט שוין גאָר ניט מעהר געקענט רעדען, נאָר איינגעגראָבען זיין פּנים אין איהר קלייד און געוויינט, ווי אמאָל, ווען ער איז געלעגען א נאַקעטער אין א ווינקעל קעלער און געזעהן ווי די מאַמע נייהט איהם די הויזען...

זי האט איהם געגלעט מיט איהרע קאַלטע הענד איבער זיינע האָאר.

נאָר פּלוצלונג האט זיך די טהיר אויפגעעפענט, און עס זיינען אריין צוויי סטראַזשניקעס מיט פּיסטאָלעטען אין די הענד. זיי זיינען געגאַנגען פּאַמעלאך, אז מאָטקע זאָל זיי ניט בעמערקען, און פּלוצלונג זיך געגעבען א וואָרף אויף מאָטקע׳ן און איהם אויפגעוועקט פון זיין ליעבעס חלום.

מאָטקע האט זיינע קלאָהרע קינדישע אויגען אויפגעריסען, ארומגעקוקט זיך מיט פערוואונדערונג אויף די סטראַזשניקעס, זיך מאַכטלאָז איבערגעגעבען אין זייערע הענד און געפרעגט מעהר מיט די אויגען, ווי מיט די ליפּען :

— חנה׳לע פאר וואס ?...

ע נ ד ע.

— גאָט מיינער, האָסט מיך אזוי דערשראָקען וואָס דו ביזט געקומען אזוי פריה היינט... אומגעריכט... וואָס איז עפּעס געשעהען?

— חנה׳לע, עס איז גאָר ניט געשעהען — האָט מאַטקע אָנגעהויבען צו שמייכלען פאר נחת, זעהענדיג חנה׳לען. — וואָס האָסטו זיך אזוי דערשראָקען?

אז חנה׳לע האָט בעמערקט, אז מאַטקע ווייסט נאָך פון גאָר ניט, האָט זי צוריקגעקראָגען איהר רוה און געזאָגט:

— גאָר ניט, אז מען ריכט זיך ניט, און מען קומט פּלוצלונג — יאָ, וואָס איז געשעהען? — עס האָט דאָך יאָ עפּעס געמוזט געשעהען — — —

מאַטקע האָט אויסגעטייטשט איהר אונרוהיגקייט פון דעם וואָס ער האָט איהר נעכטען אלעם דערצעהלט, און זיך פעראנטוואָרטליך געמאכט פאר דער שרעק וואָס ער האָט אויף איהר געוואָרפען. ער האָט זי אָנגענומען ביי דער האנד, זי האָט זיך געלאָזט קאלט און שרעקענדיג, ער האָט זי געגלעט מיט זיין האנד איבער די האָר און געפרעגט:

— חנה׳לע, דו שרעקסט זיך נאָך פון נעכטען? — חנה׳לע, זאָג מיר, איך וויל פון אלעם וויסען, עס געפעלט דיר שוין ניט דער שידוך מיט מיר? זאָג מיר. איך וועל גאָר ניט טהאָן. איך וועל אזוי לאנג ווארטען ביז דו וועסט וועלען, ביז דו וועסט זיך אויפהערען צו שרעקען פאר מיר.

— איך שרעק זיך ניט פאר דיר, — פאר וואָס זאָל איך זיך שרעקען פאר דיר? און פּלוצלונג האָט דאָס מיידעל פארשטעלט איהר פּנים אין איהרעביידע הענד און איז ארויס אין א געוויין: גאָט, איז דאָס אלעס וואהר?

מאַטקע׳ן האָט עס געשניטען ביים הארצען, ער האָט זיך געוואָלט אוועקלעגען א טוידטער צו איהרע פיס, ער האָט ניט געוואוסט וואָס צו זאָגען. פּלוצלונג האָט ער זיך אויפגעכאפּט און אויסגעשריען:

— חנה׳לע, איכ׳ל אלעס דערצעהלען דער פּאָליציי. אז דו ווילסט, וועל איך זיך אליין ארויסגעבען, אליין אלעס דערצעהלען דער פּאָליציי. ווילסטו?

נאָר חנה׳לע האָט זיך נור געהאַט פערלאָרען אויף איין מינוט. — זי האָט זיך באלד געפונען, און געזאָגט:

זיך אזוי פריה אויף מאָטקע'ן נישט גערעכט. דער פעטער וועלכער האָט פון אַלעם געוואוסט, האָט צוזאַמען מיט חנה'לעס פאָטער צוגעגרייט מאָטקע'ס פאַנגען ערשט אויף שפּעטער, ווען מאָטקע קומט, ווי תמיד, פאַרנאַכט, און חנה'לע האָט געזאָלט פון הויז אַוועקגעהן פריהער, און פּאָליציי האָט בעדאַרפט דאָרט וואַרטען. דער פעטער איז צומישט געוואָרען, דערזעהענדיג מאָטקע'ן. אָבער ער האָט זיך באַלד געפונען און פערשטעלט זיך פאַר מורא און פאַר ביטרעקייט ווי ווייט ער האָט געקענט.

— וואָס איז די מעשה עפּעס אזוי פריה היינט ?

— איך האָב עפּעס איבערצורעדען מיט חנה'לען. חנה'לע איז דאָ ?

— וואו דען זאָל זי זיין ? — האָט דער פעטער געשמייכעלט און גערופען אין צווייטען צימער אריין.

— חנה'לע, חנה'לע, זעה נאָר וואָס פאַר א אונגעריכטען גאַסט דו האָסט.

חנה'לע האָט געהאַלטען אין מיטען אָנטהאָן זיך, און געהערט אז מאָטקע איז דאָ, האָט זי ניט געוואָלט ארויסגעהן.

— זי טהוט זיך אָן דאָרטען, זי קומט באַלד ארויס — וואַרט נור א מינוט, איך קום באַלד אַרויף — האָט דער פעטער זיך אָפּגערופען,

— לאה, לאה, גיב אריין אַ גלעזעלע טהע, זעה וואָס פאַר א גאַסט מיר האָבען — האָט ער גערופען צו דער ווייב, בעפאָר ער האָט די שטוב פערלאָזען.

מאָטקע איז אליין איבערגעבליעבען אין דער עס־שטוב, ער איז געוועזען אונרוהיג, דערשראָקען. ער האָט אריינגערופען אין דער טהיר פון דער שטוב, אין וועלכע חנה'לע האָט זיך אָנגעטהאָן :

— חנה'לע, חנה'לע, ביזט באַלד פאַרטיג ?

— אָט שוין, האָט חנה'לע זיך אָפּגערופען פון דער צווייטער שטוב, און פערצויגען דאָס ארויסקומען :

— וואָס איז די מעשה עפּעס אזוי פריה היינט ? עס איז עפּעס געשעהען ? — האָט זי געפרעגט פון דער צווייטער שטוב.

— ניין, עס איז גאָר ניט געשעהען, איך וויל דיר עפּעס זאָגען.

לאַנג פערווײַלען האָט זי ניט געקענט. צום סוף האָט זי געמוזט ארויסגעהן. זי איז געווען דערשראָקען. דאָס פּנים בלייך, און איהרע הענד האָבען געציטערט :

פאר דיר ניט גוט? — האָסט דאָך אזעלכע טהייערע אויערינגען אין די אויערען, און אונטער די אויגען...

— מאָטקע, געדענק אין גאָט, עס איז ניטאָ קיין צייט צו רעדען.

— איך וויל דיר ניט אָוועקנארען. איך וויל, אז דו זאָלסט זיך ראטעווען און זאָלסט מיך ראטעווען — כוואָסטאָוו ווייסט פון אלעם — חנה׳לע האָט איהם אלעם דערצעהלט.

— שווייג, זאָג איך דיר, וואָרים איך פאטש דיך אויס אין מיטען דער גאס. — איך געה שוין ארויף צו חנה׳לען, איך וועל זי אלעם פרעגען. פרעגען אויב זי האָט דערצעהלט.

— וואָס טהוסטו? — ביי חנה׳לען וואַרט דאָך אויף דיר די פאָליציי.

— שאַדט ניט, אז חנה׳לע וויל, אז איך זאָל זיך איבערגעבען דער פאָליציי, וועל איך זיך איבערגעבען דער פאָליציי. איך האָב קיין מורא. אז דו האָסט מיך נאָר ניט ארויסגעגעבען, האָט מיך קיינער נישט ארויסגעגעבען און חנה׳לען לאָז אָב, איך בעט דיך, וואָרים די חאָלערע וועט דיך כאַפּען אויפ׳ן אָרט. העי, דראָזשקארזש! — האָט ער צוגערופען א דראָזשקע.

— וואוהין ווילסטו פאָהרען?

— דאָס איז ניט דיין עסק. דו פאָהר צו כוואָסטאָוו׳ען. גיב מיך ארויס, אז דו ווילסט — אויף וואָס פאר א שטיקעל זי איז געפאלען! מיט וואָס פאר א סטראַשונקעס זי האָט מיך געוואָלט אָפּשלאָגען פון חנה׳לען!

— העי, דראָשקארזש, אויף די פּאוויא גאס!

עס האָט ניט געהאָלפען, וואָס די קונצען מאכערין האָט איהם פערשטעלט דעם וועג, געוואָרפען זיך צו זיינע פיס אין קאָרידאָר אויף פּאוויע גאס און געבעטען זיך ביי איהם, אז ער זאָל זיך ראטעווען דאָס לעבען, זיינס און איהר׳ס און זאָל אַנטלויפען מיט איהר שוין גלייך. אָבער וואוהין וועט ער אַנטלויפען אָהן חנה׳לען? — וואָס איז די וועלט און דאָס לעבען אָהן חנה׳ען? — ער האָט זי אָפּגעשטויסען פון זיך, געשלאָגען זי, און געשריען:

— איך געה ארויף צו איהר, איך האָב ניט קיין מורא. אז זי וויל מיך איבערגעבען אין דער פאָליציי, לאָז זי מיך איבערגעבען.

ביי׳ם פעטער, וואו חנה׳לע האָט זיך אויפגעהאַלטען, האָט מען

איבערלייגען און איבערעדען מיט חנה'לען. און ווי אזוי זי וועט איהם עצה'נען, אזוי וועט ער טהאָן.

נאָר אזוי ווי מאָטקע איז אָנגעקומען מיט זיינע פערד אויפ'ן גרזשיבאָוו צום סוחר, האָבען איהם זיינע חברים, די פוהר־יונגען, דערצעהלט, אז עפּעס א נקבה, פון די „ריכטיגע נקבות" אין א דראָזשקע, האָט זיך געפרעגט אויף איהם און זוכט איהם ארום. מאָטקע'ן איז געווען א וואונדער, וואָרים צייט ער האָט אריינגעגעבען די דראָטען־געהערין אין שאנטאן „אקוואריום" האָט ער זי ניט געזעהן. און דאָס קען דאָך ניט זיין קיין אנדערע ווי מארי, ער האָט אויסגעשפּיגען און געזאָגט „א בייזער חלום אויף איהר קאָפּ" און ווייטער זיך גענומען צו דער ארבייט, אויסלאָדענען די פיש. ערשט א דראָזשקע איז צוגעפאָהרען צום וואָגען, ביי וועלכען ער איז געשטאַנען, און מאָטקע האָט בעמערקט א בעקאַנט פּנים שטאַרט ארויס פון די דראָזשקע און ווינקט צו איהם.

— א בייזער חלום אויף דיין קאָפּ! — האָט ער זיך געטראַכט, דערקענענדיג מארי'ן — וואָס וויל זי פון מיר? און ער איז צוגעגאַנגען צו דער דראָזשקע געוואָהר ווערען, וואָס זי האָט צו איהם.

ראַטעווע דיר דאָס לעבען ווי אם שנעלסטען! — פּאָליציי זוכט דיך, כוואָסטאָוו ווייסט פון אלעס.

מאָטקע איז בלייך געוואָרען, פערביסען מיט די ליפּען און געפרעגט רוהיג:

— וואָס, דו האָסט מיך ארויסגעגעבען?

— איך נישט, דיין כלה, חנה'לע, איז געווען נעכטען מיט איהר פאָטער ביי כוואָסטאָוו'ן און איהם אלעס דערצעהלט.

— וועמען דערצעהלסטו מעשיות? — לאָז דיר א פייער אין דיינע אויגען אריין! חנה'לע האָט געזאָגט? אז דו האָסט גאָר ניט געזאָגט, האָט קיינער ניט געזאָגט.

— אָבער געדענק אין גאָט, פּאָליציי זוכט דיר! כאַפּ א דראָזשקע און פאָר נאָך מיר, איך האָב ביי מיר געלד, מיר מוזען ארויס ווי אם געשווינדסטען פון דער שטאָדט.

— אהא, אזוי מיינסטו? איך פערשטעה דיינע שטיק, ווילסט מיך אוועקנארען פון חנה'לען? אנטלויפען מיט דיר? יעצט דארפסטו שוין מעהר ניט זאָגען, יעצט ווייס איך שוין אלעס. וואָס, כוואָסטאָוו איז

.17

חנה׳לע פאַר וואָס?...

מאָטקע האָט זיך אויפגעכאַפּט דעם מאָרגען אַ פרישער און אַ נעפּזונטער. דאָס וואָס ער האָט נעכטען געעפענט זיין האַרץ פאַר חנה׳לען, און זי ווייס שוין אַלעס, אַז ער איז ניט קאַנאַריק, נאָר מאָטקע — דאָס האָט איהם געמאַכט ווי נייַ געבאָרען. אפילו עס זאָל איהם אַלעס קאָסטען, האָט ער זיך געטראַכט, אפילו אַז זי זאָל ניט מעהר מיט איהם וועלען אַ כלה זיין און אָפּלאָזען דעם שידוך, נאָר דאָס וואָס זי ווייסט שוין פון אַלעס — דאָס האָט איהם גליקליך געמאַכט. עס האָט זיך איהם געדאַכט, אַז ערשט צייט נעכטען, צייט ער האָט זיך פאַר איהר מתודה געווען, איז ער מיט חנה׳לען אַ חתן געוואָרען. צוערשט איז קאַנאַריק אַ חתן געווען, קאַנאַריק איז מיט חנה׳לען שפּאַציערען געגאַנגען. פון נעכטען אָן האָט ער קאַנאַריק׳ען צוריק אַריינגעוואָרפען אין טייכעל, וואו ער איז געלעגען און מאָטקע איז מיט חנה׳לען אַ חתן. מאָטקע וועט מיט חנה׳לען חתונה האָבען און דאָס איז ער, מאָטקע.

מיט דעם געזונטען ווילען פון אַ מענשען וואָס מאַכט זיך זיין צוקונפט מיט זיינע אייגענע הענד האָט זיך מאָטקע פריהער אויפעכאַפּט היינט ווי אַן אַנדערס מאָל צו דער אַרבייט. ער האָט איינגעשפּאַנט זיינע פערד און אַראָפּגעלאָזט זיך צו דער באַהן אָפּנעהמען אַ וואַגאָן געפרווירענע פיש, וואָס זיינען געקומען פון רוסלאַנד פאַר אַ סוחר. עס האָט איהם היינט געשמעקט די אַרבייט און ער האָט געקלעהרט וועגען דעם ווי ער וועט פאַרנאַכט געהן צו חנה׳לען און זי בעטען, אַז זי זאָל שרייבען אַ בריעף צו זיין מאַמען, אַז זי זאָל קומען קיין וואַרשאַ. אָבער ניין, „אפשר איז בעסער איך זאָל אַליין אין קליינעם שטעדטעל פאָהרען און אַרויסקריגען אַ פּאַס פון נאַטשאַלסטוואָ פאַר געלד“, האָט ער געטראַכט. ער האָט זיך געוואָלט וועגען דעם אַלעס

בלייכע העלזער פון לאבענדזשעס, האָבען זיך געשלענגעלט איינער אין אנדערען. די פיס האָבען געהאַלזט, געליעבט, געגלעט און געקושט ווי הענד... אזוי האָט זי זיי אָבגעהאַלטען א גאַנצע נאַכט, ביז אין גרויסען טאָג אריין, און האָט זיי אָבגעלאָזט שכור פון ווייִן, ליעבע און רייץ.

קוים האָט זי נור כוואָסטאָוו׳ן ארויסגעלאָזט פון איהרע אָרעמס, אין וועלכע זי האָט איהם געהאַלטען איינגעוויעגט ביז׳ן שפּעטען מאָרגען אריין, איז זי ארוים אויף דער גאַס, געכאַפּט א דראָשקע און געלאָפען זוכען מאָטקע׳ן.

אין דער היים אויף זיין וואָהנונג האָט זי איהם שוין ניט געפונען...

— דאָס איז גוט. איך וועל איהם שוין דאָרט ביי דיר אָבוואַרטען מיט מיינע לייט. אי לייכט וועט עס זיין, אי אָהן סקאַנדאַלען. פערשטאַנען ?

— פערשטאַנען, — האָט דער איד געענטפערט.

— געה אהיים, און דערצעהל קיינעם קיין וואָרט ניט, און דו וועסט פון מיר בעלוינט ווערען דערפאַר.

מאַרי האָט גוט אויסגעשפּיצט די אויערען, אַז קיין וואָרט זאָל איהר ניט פערלוירען געהן פון דעם וואָס דער קאָמיסאַר רעדט מיט מלך קאַפּע־מאַכער. זי האָט שוין אַלעס געהערט און פון אַלעס געוואוסט.

— אַ וויכטיגע זאַך, אַ אינטערעסאַנטע זאַך, — האָט דער קאָמיסאַר געזאָגט צו זיינע געסט — בעדאַרף געהן, דאָס געזעץ רופט, נור דאָס האַרץ לאָזט ניט, — ווייזט ער אויף מאַרי'ן — געמאַכט אַזוי, אַז אי דאָס האַרץ איז רוהיג און אי דאָס געזעץ וועט ניט ליידען. קאָפּ דאַרף מען נור האָבען, דאָס איז אַלעס. נו, יעצט, מיין קעצעלע, דאָס טאַנץ. מיר קומט...

— יאַ, ער האָט רעכט, איהם קומט, — האָבען אַלע מיטגעשטימט.

— ער האָט נאָך צייט, זאָל ער טרינקען. מיר אַלע האָבען געטרונקען, ווען ער האָט געהאַט צו טהאָן מיט עסקים.

— דאָס איז וואהר, כוואָסטאָוו; דו האָסט מזל, זעהסט ווי זי זאָרגט וועגען דיר.

— דאָס איז אַלץ מיין האַרץ שולדיג. אַ גוטע האַרץ — זאָגט ער אַליין אויף זיך.

אין אַ שטונדע אַרום זיינען זיי שוין אַלע געווען שכור. דאָס „געזעץ“ און די „גערעכטיגקייט“ אין די געשטאַלטען פון קאָמיסאַר כוואָסטאָוו און פון דעם ריכטער האָבען געקניעט פאַר דער דראָטענגעהערין, און זי האָט געגאָסען וויין אויף זייערע ביידענס פּליכען, פאַר וואָס דאָס „געזעץ“ און די „גערעכטיגקייט“ האָבען איהר די הענד געקושט.

דערנאָך האָט זי אויסגעפיהרט דעם שלאַנגען־טאַנץ, וועלכער איז בעשטאַנען אין דעם, וואָס דאָס מיידעל האָט זיך געשטעלט אויף די הענד מיט די נאַקעטע פיס אין דער הויך, און איהרע פיס, ווי צוויי

— און איך וועל ניט פריהער געהן, ביז דו וועסט ניט טאַנצען — שפּאַרט זיך כוואָסטאָוו — און — געה צום טייוועל! — שרייט ער צום דיענער, וועלכער איז אריינגעקומען אויף זיין רוף.

— און איך וועל ניט טאַנצען אז דו וועסט דאָ זיין, — רייצט זיך אלץ מיט איהם די דראָטען־געהערין. — כוואָסטאָוו, געה דערלאַנג מיר א קישעלע! — בעפעהלט זי איהם מיט א געביעטערישען טאָן.

כוואָסטאָוו האָט איהר דערלאַנגט א קישעלע און געבליבען שטעהן.

— און יעצט געה ארויס, געה צו דיינע פליכטען.

— איך וועל ניט געהן, איך וועל דאָ זיין, — האָט ער זיך איינגעשפּאַרט.

— אויב אזוי, שיק דיינע אידען צום טייוועל און זעץ זיך אוועק ווי א מענש. האָסט געסט פערבעטען, און יעצט לאָזטו מיך אליין מיט זיי. א שעהנער קאַוואַליער ביזטו, — נעהמט זי איהר זיידען געשטיקט טיכעל צו די אויגען.

— דאָס איז רעכט, זי האָט רעכט, כוואָסטאָוו, — האָט דער ריכטער און דער אָפיציער צוגעשטימט — געה בעט זי איבער.

— איך וויל ניט, איך וויל ניט! — האָט מארי געשריען.

— זעהסט וואָס דו האָסט אָנגעמאַכט, כוואָסטאָוו, מיט דיינע אידען? זי האָסטו בעליידיגט און אונז האָסטו דעם אבענד פערשטערט.

— שולדיג! — האָט זיך כוואסטאָוו געקלאַפּט אין הארץ — דאָס געזעץ פערלאַנגט, און די פליכט רופט. זאָל זי צוזאָגען, אז זי וועט טאַנצען דעם שלאַנגען־טאַנץ, שיק איך די אידען צום טייוועל און איך בלייב.

אין א פּאָאר מינוט ארום איז כוואָסטאָוו געשטאַנען ביי דער טהיר און גערעדט מיט מלך קאַפּע־מאכער. ער האָט גערעדט הויך, כדי דער ריכטער און דער אָפיציער זאָלען הערען, אז עס איז א וויכטיגע זאַך:

— דו געה אהיים, און זאָג קיינעם, קיינעם קיין וואָרט ניט דערפון. מאָרגען. ווען קומט ער צו דיר, צו דיין טאָכטער?

— ער קומט יעדען פארנאכט נאָך דער ארבייט. אזוי ארום זעקס א זייגער.

אויף דעם יונגען אָפּיציערס שויס. זי האָט איהם געגלעט מיט איהרע פיס, און דער יונגער אָפּיציער האָט זי געקושט אין די פיס.

באַלד איז אַריינגעקומען דער פּאָלקאָווניק־קאָמיסאַר א רויטער, אַן אָבגעקאָכטער, געדרעהט זיך די וואָנצעס און גערעדט ווי צו זיך:

— זעהר א וויכטיגע זאַך, אינטערעסאַנט... אינטערעסאַנט... מען דאַרף באַלד אָנהויבען צו טהאָן...

מאַרי האָט איהם ניט געהערט. זי האָט מיט איהרע נאַקעטע פיס אַרומגענומען דעם יונגען אָפּיציער ווי מיט צוויי לייכטע הענד.

— וואָס געהסטו טהאָן? זעהסט, דאָ האַלט עס מיט דיר אין סכנה — ווייזט דער ריכטער אויף מאַרי’ס פיס...

— ברודער, די פּליכט רופט... אַלערערשטענס דאָס געזעץ, דערנאָך דאָס פערגעניגען. זעהר אינטערעסאַנט, אָ־וואָ, א וואַוילער חתן, — זאָגט דער קאָמיסאַר פאַר זיך און קלינגט נאָכ’ן דיענער.

— וואָס, ביזט משוגע געוואָרען? וואוהין געהסטו? און דו לאָזט זי איבער דאָ מיט דעם? איך, ברודער, בין דאָ אַן איבריגער. אז זיי זיינען ביידע, זעהען זיי מיך גאָר ניט, — זאָגט דער ריכטער.

— זאָל ער געהן, זאָל ער געהן, און איך וועל פאַר אייך, מיינע הערען, דאָ אויספיהרען דעם שלאַנגען־טאַנץ, וואָס דער רוסישער האָט מיך אויסגעלערענט. וואַרט אביסעל, זאָל ער פריהער אַוועקגעהן, — רופט זיך אָן מאַרי. געכאַפּט דעם יונגען אָפּיציער’ס גלאָז, געטרונקען פון זיין גלאָז און דערנאָך עס איהם געגעבען אין מויל אריין.

— שעהן זעהסטו אויס, כוואָסטאָוו! הפנים מיר זיינען ביידע אַלט. מיר ביידע טויגען שוין אויף טויזענד כפרות, — האָט געלאַכט דער ריכטער, וועלכער איז שוין האַלב־שכור’לעך געוועזען.

— אויב אזוי, געה איך ניט ביז דו וועסט ניט אויספיהרען דעם שלאַנגען־טאַנץ. פאַר מיר האָסטו איהם נאָך ניט געטאַנצט; פאַר זיי געהסטו איהם שוין טאַנצען!

— און איך וועל ניט פריהער טאַנצען, ביז דו וועסט ניט אַוועקגעהן, געה, געה!...

— אָ, שעהן. שעהן, כוואָסטאָוו, א בראָך נאָך דיינע יאָהרען! — האַלט אַלץ אין איין לאַכען דער אַלטער ריכטער.

דעם פּאָלקאָווניק־קאָמיסאַר. זי האָט געלאַכט און געוויזן איהרע קליינע שאַרפע ווייסע צייהנדלאך, פון וועלכע דער ריכטער איז שיער ניט פון זינען אַראָב.

פּלוצים האָט זי דערהערט פון דעם צווייטען צימער, וואוהין דער פּאָלקאָווניק איז אריין, א געוויין פון א יונג מיידעל. די דראָטען־טענצערין, וועמען עס איז בעקאנט פאָרגעקומען אי די שטימע, אי דער געוויין, איז געבליבען זיצען ווי פערגאפט. זי האָט זיך אויפגעהויבען, לייכט אונטערגעשפּרונגען צו דער טהיר, פּאמעלאך זי אויפגעעפענט און אריינגעקוקט. זי האָט געזעהן ווי חנה'לע שטעהט א וויינענדיגע פאר'ן פּאָלקאָווניק־קאמיסאַר און פערהילט זיך מיט א טיכעל די אויגען. און דער פּאָטער שטעהט איבער איהר און שרייט:

— דערצעהל אַלעס דעם פּאָלקאָווניק־קאָמיסאַר, ווי פאר א פּאָטער דערצעהל איהם אלעס, וואָס דער חתן דיינער האָט דיר געזאָגט. אזוי ווי דו האָסט מיר דערצעהלט אין דער היים.

די דראָטען־געהערין האָט שוין פון אלעס געוואוסט. זי איז בלייך געוואָרען, דערשראָקען. באַלד האָט זי צוגעקלאַפּט די טהיר און איז צוריק אוועק צו די געסט.

— ווי א פרוי איז נייגעריג! דערהערט א פרוי א שטימע, איז זי שוין דאָ.

— דאָס איז זי אויפערזיכטיג אויפ'ן פּאָלקאָווניק, ער זאָל זיך קיין אַנדערע ניט נעהמען, ניט וואהר? — האָט דער ריכטער זי אָנגענומען ביי דער האנד.

— וואָס דען, אויף דיר זאָל איך זיין אויפערזיכטיג, מיט דיין פליך אויפ'ן קאָפּ? — האָט זי געפּאטשט מיט איהר האנד אויפ'ן ריכטער'ס קאָפּ און געלאַכט.

זי האָט געוואוסט, אז דרינען האנדעלט זיך וועגען מאָטקע'ן. און איין זאַך איז איהר מיט אַמאָל קלאָר געוואָרען — זי מוז מאָטקע'ס לעבען ראַטעווען. די ערשטע זאַך אויפהאַלטען דעם קאָמיסאַר ביז טאָג, ביז מאָטקע וועט פון דער היים אוועק, אז מען זאָל איהם שוין ניט געפינען.

זי האָט געכאַפּט א פלאַש שאַמפּאַניער, אָנגעגאָסען די גלעזער, און געשריען צו די הערען: טרינקען! און כּדי דעם פּאָלקאָווניק אייפערזיכטיג צו מאַכען, האָט זי איהרע נאַקעטע פיס אוועקגעלעגט

דאָך, אז דו ביזט א פרויען־פרעסער און דו האָסט ליעב שעהנע מיידלאָך, נאָך דערצו אידישע.

דעם פּאָלקאָווניק־קאָמיסאר האָט זעהר אָנגעשמעקט דער קאָמפּלימענט. ער האָט זיך אָנגערופען מיט א פערגניגענדען שמייכעלע:

— עפּעס א שעהנע טאָכטער האָט ער, דער איד?

— זעהר א שעהנע מיידעלע, א זשידאָווקעלע, א געשמאַקע.

— אויב אזוי, פיהר זיי דאָ אריין.

— ניין, ניין! ניט דאָ. געה דו ארויס צו זיי. דאָ איז א דאמע דאָ, — האָט זיך דער ריכטער אָבגערופען, ווייזענדיג אויף דער טענצערין — אפשר איז עס פאר איהר אונאַנגענעהם.

— איך האָב מורא איך צו לאָזען דאָ אליין מיט מיין שעהן פויגעלע — האָט זיך דער פּאָלקאָווניק אָבגערופען — איהר קענט דאָ אויף מיר פאר איהר שלעכטס אָנרעדען. פאר דיר האָב איך שוין ניט קיין מורא אַלטער תרח, — האָט דער פּאָלקאָווניק געזאָגט צום ריכטער — נור אָט פאר דעם יונגען שנעק — ווייזט ער אויפ׳ן יונגען אָפיציער — זיי נעהמען ביי אונז אַלע פויגעלעך אוועק, די יונגע שנעקעס.

— אויב אזוי, פּאַני פּאָלקאָווניקו, קענט איהר זיי דאָ עמפּפאַנגען — ווייזט דער דירעקטאָר אויף א צווייטען צימער מיט גלעזערנע שויבען, וואָס האָט זיך אָנגעשלאָסען ביים קאַבינעט — אי דער קאָמיסאר וועט זיין נאָהענט צו זיין פויגעלע, און אי ער וועט קענען די אידען עמפּפאַנגען.

— פיהר זיי דאָרט אריין אהין! — האָט דער פּאָלקאָווניק בעפוילען דעם בעדיענטען.

דער פּאָלקאָווניק־קאָמיסאר איז אריין אין דער צווייטער שטוב צו די אידען, וואָס מען האָט איהם אריינגעבראַכט, און דער עולם איז נעווען פערנומען מיט טרינקען. דער דירעקטאָר איז געגאַנגען ברענגען עפּעס א נייע מאַרקע שאַמפּאַניער, און „קרומאַשאַטקאַ" איז געגאַנגען האַנדלען אין די אַנדערע קאַבינעטען. די דראָמען־טענצערין, וועלכע איז איצט געווען די קעניגין פון די צוויי הערען, וואָס זיינען איבערגעבליבען מיט איהר, האָט מיט ביידע קאָקעטירט, און האָט ביירע גערייצט, ניט פאר לוסט, נור אויס געוואָהנהייט און צו ערגערען

באַלד האָט זיך דער פּאָלקאָווניק־קאָמיסאַר מיט זיינע פריינד, אַ שטאַבס־אָפיציער און א ריכטער און נאָך עפּעס א ציווילנער, געפונען אין זייער קאַבינעט, וואו זיי האָבען מיט בלומען און שאַמפּאַניער אין די הענד אָבגעוואַרט די דראָטען־געהערין. באַלד האָט „קרומאַשאַטקאַ", דער שעהנער יונג, וואָס האָט פערקויפט ציהרונג צו ז'י שאַנסאָנעטקעס, זי אריינגעטראָגען אויף די הענד און דער פאַן „דירעקטאָר" איז נאָכגעלאָפען שווער אָטהעמענדיג. די געזעלשאַפט האָט זי עמפּפאַנגען מיט א הוררא. דער פּאָלקאָווניק־קאָמיסאַר האָט אנידערגעקניעט פאַר איהר און זי האָט א לייכטען שפּרונג געגעבען, געשטעלט זיך מיט איהרע נאַקעטע פיס אויף זיין פּליך און א שפּרונג געטהאָן אויף די ווייכע זאָפאַ ארויף.

— נו, קרומאשאטקאַ, ווייז וואָס דו האָסט! — האָט זיך דער פּאָלקאָווניק־קאָמיסאַר אָנגערופען.

— צוויי טהייערע רינגען מיט רויטע שמאַראַגדען, אויסגעקויפט פון פּעטערבורגער לאָמבאַרד, וואָס די „קעניגין פון די פּעריל" האָט פערזעצט.

— ווייז אַהער.

און דער פּאָלקאָווניק־קאָמיסאַר האָט מכבד געווען מיט די רינגען דעם שעהנעם יונגען שטאַבס־אָפיציער, וועלכער האָט אַנידערגעקניעט און אָנגעטהאָן די רינגען אויף די צוויי דיקע פינגער פון דער דראָטהען־טענצערינס פיס.

דענסטמאָל האָט דער דיענער וויעדער געמעלדעט דעם פּאָלקאָווניק־קאָמיסאַר:

— פּאַני פּאָלקאָווניקו, דער איד וויל ניט אוועקגעהן. ער איז דאָ מיט זיין ווייב און זיין טאָכטער. זיי זאָגען, אז זיי האָבען איך מיטצוטהיילען זעהר א וויכטיגע זאַך.

— וואָס ווילען די אידען האָבען פון מיר? איך האָב דאָך זיי געזאָגט, אז זיי זאָלען קומען מאָרגען אין צירקעל.

— זיי זאָגען, אז עס איז א זאַך, וואָס איהר דארפט היינט, שוין, ויסען, — האָט אָבגעענטפערט דער דיענער, וועמען מלך קאפּע־מאַכער האָט געגעבען טרינק־געלד.

— אפשר ווילען זיי דיר די טאָכטער פערקויפען. זיי ווייסען

וועלט. די ביהנע איז געווען פון הינטען אויס בעלויכטען רויטליך, און דאָס קליידעל עקסטרא שוואַרץ, כדי די העלקייט פון די פיס זאָל זיך בולט'ער אָנזעהן. און די דראָט איז געווען אין דער הויך, כדי אַלע זאָלען קענען זעהן די פיס. די דאַמען און די אָפיציערען — אַלע זיינען געווען פערכאַפּט פון די ווייכע סאַמעטענע מוזיק־ליניע, פון דעם עדעלען געבוי פון די פיס וואָס האָבען זיך געגאָסען ווי וויין אויס א בעכער. דורך די ווייסקייט פון די פיס האָבען זיך ארויסגעצויגען די בלויע אָדערען, וועלכע האָבען אין דער בלוט־רויטער בעלויכטונג אָנגענומען א רויטליכען קאָליר, און די אָדערען זיינען געווען ווי שנירלאַך בלוט, וואָס ציהען זיך איבער די ווייכע ווייבערשע ווייסקייט פון פוס... אַלע זיינען געווען ענטציקט פון די רויטליכע אָדערען; די דאַמען נאָך מעהר פון די הערדען, און אַלע האָבען מיט א פריידענס־קרעכץ אויסגעשריען, ווען די דראָטען־טענצערין האָט פּלוצלונג געגעבען א שפּרונג אויף פון דער דראָט אין דער לופט און עס האָבען זיך איהרע פיס געשלענגעלט ווי צוויי ווייכע לאַבענדוש־העלזער. אין א סעקונדע איז זי ווידער שטעהן געבליבען אויף דער דראָט. אַלע האָבען געכאַפּט די שאַמפּאַניער גלעזער אין די הענד און געבויגען צו איהר און געקרעכצט פאַר פרייד, און זי האָט אָבגעענטפערט מיט א בויג פון איהר נאַקעטען שעהנעם פוס...

דענסטמאָל האָט מען דעם פּאָלקאָווניק־קאָמיסאַר, וועלכער איז געשטאַנען נעבען דער ביהנע און געגעסען די דראָטען־געהערין מיט די אויגען, אָנגעזאָגט, אז עפּעס א איד מיט א טאָכטער ווילען איהם זעהן. ער האָט זיי געשיקט צום „טייוועל“, און ווייטער געווען פערנומען מיט די קונצען־מאַכערין.

אָבער מלך קאַפּע־מאַכער איז ניט אָבגעטראָטען.

— א גאַנצע נאַכט וועל איך דאָ ווארטען, — האָט ער געזאָגט. ער האָט מורא געהאַט, אז טאָמער חעט ער אהיים געהן און אָבלעגען אויף מאָרגען, וועט דער יונג שוין פערשווינדען און וועט נור טראָגען א האַס אויף איהם. און עפּעס אַן אונפערשטענדליכע נקמה האָט דעם אידען ארומגענומען, דוקא מאַטקע'ן צו פּאַקען נאָך היינט ביינאַכט, ווען ער שלאָפט און ריכט זיך גאָרניט דערויף. עס איז שוין ביי מלך דעם קאַפּע־מאַכער געוואָרען אַן אַמביציע, א נקמה־געפיהל און ער האָט עס געוואָלט גלייך אויספיהרען.

מלך קאַפּע־מאַכער, ניט געפינענדיג דעם קאָמיסאַר ניט אין דער היים און ניט אין צירקעל, האָט געשלעפּט די טאָכטער אין שאַנטאַן „אַקוואַריום“ און אַז דאָס ווייב האָט געפּרואווט אָברעדען, אַז מען זאָל עס אָבלעגען אויף מאָרגען, האָט דער איד גע׳טענה׳ט:

— נאַר איינער, וואָס פריהער איז בעסער פאַר אונז. ביז מאָרגען ווער ווייס וואָס עס קען זיך מאַכען. אפשר וועט ער זיך איבערלעגען, חרטה האָבען וואָס ער האָט זיך מודה געווען, אַנטלויפען, אָדער אונז נאָך שלעכטס טהאָן — אונז אויך אריינשלעפּען... אויף די הייסע שעה, אַז ער ריכט זיך גאָר ניט דאַרויף, דאַרף מען איהם פּאַקען.

און אַז חנה׳לע האָט געוויינט, האָט דער איד דער אידענע איינגערוימט אין אויער:

— מען קען נאָך כאַפּען פאַר אַזאַ מעשה געלד אויך. קאַזנאַטשייסטוואָ בעלוינט פאַר אַזאַ זאַך, מיט אַ הונדערטער און אמאָל מיט אַ פּאָאַר. זי קען קריגען נדן דערפאַר.

געגען דעם לעצטען אַרגומענט האָט די אידענע ניט געקענט ביישטעהען, און האָט זיך אָנגעהויבען בייזערען אויף דער טאָכטער:

— חנה׳לע, וואָס ווילסטו אונז אונגליקליך מאַכען? דיך און אונז אויך — מיר מוזען ווי אַם שנעלסטען דאָס פּעקעל פון זיך אַראָבוואַרפען.

אָבער אין שאַנטאַן „אַקוואַריום“ האָט מען זיי ניט אריינגעלאָזט. דער פּאָלקאָווניק־קאָמיסאַר איז געווען פערנומען. עס האָט פּונקט אויפגעטרעטען אויף דער ביהנע „דראָטהעא“. זי איז געגאַנגען אָנגעטהאָן אין אַ שוואַרץ זיידען קורץ שאַנטאַן־קלייד מיט קליינע בלישצענדע פּעריל בעזעצט. מיט נאַקעטע פיס, מיט צופּלאַשעטע שוואַרצע האָאַר האָט זי געטאַנצט אויף אַ ווייכע דראָט, וואָס איז געווען געצויגען איבער דער ביהנע. די מוזיק האָט אויפגעהערט צו שפּיעלען. אין זאַאַל איז האַלב טונקעל געווען, און דער עולם האָט זיך אויפגעשטעלט פון די פּלעצער, און די דאַמען מיט די אָפיציערען פון זייערע לאָדזשען. און אַלעמענס בליקען זיינען געווען צוגעצויגען צו דער ביהנע, וועלכע איז געווען רויט בעלויכטען ווי מיט אַ בלוט־בעלויכטונג. די דראָטען־טענצערין האָט זיך געגליטשט מיט איהר קליין שוואַרץ שירעמעל איבער דער דראָט און געבויגען אַזוי איהר בויגזאַמען שלאַנגענדיגען קערפּער, אַז זי האָט געקענט אַרויסווייזען די „שעהנסטע פיס“ אין דער

.16

מאָטקע האָט א גוטען שוטץ־מלאך...

מלך קאפע־מאכער האָט די טאָכטער געשלעפט מיט געוואלד צום פאָלקאָווניק־קאָמיסאר און שוין, ביינאכט. „ניט איבערנעכטיגען זאָל עס ביי מיר!“ האָט ער געשריען, אומזיסט האָט חנה׳לע געוויינט זיך געבעטען ביים פאָטער — דער איד האָט זי געשלעפט, און חנה׳לע איז געגאנגען.

זיי האָבען אָבער דעם פאָלקאָווניק־קאָמיסאר ניט געטראָפען, ניט אין צירקעל און ניט אין דער היים. דער פאָלקאָווניק האָט פערבראכט די אָבענדען אין קאפע־שאנטאן „אקוואריום“. וואו עס איז אויפגעטרעטען די בעריהמטע שפאנישע דראָמען־טענצערין „דאָראָטהעא“, וועגען וועלכער די ווארשאווער צייטונגען און די גאנצע ווארשאווער „קאוואלעריע“ האָבען געשריעבען און גערעדט, אז זי האָט די שעהנסטע פיס אויף דער וועלט...און פאָלקאָווניק־קאָמיסאר כוואכטאוו איז געווען מיט דער שפאנערין א גאנצער מהותן. ניט איינער פון די אפיציערען־וועלט האָט איהם מקנא געווען די שלאנג־ביגענדע שפאנערין מיט איהרע בלייכע דינע פינגער און אויסגעאיידעלטע פיס, וועלכע גיסען זיך אין איהרע זיידענע זאָקען, ווי אן אויסגעטאָקטער בעכער מיט וויין... און מען האָט זיך געהאלטען אין איין סוד׳ען פון וואנען די שפאנערין קומט, און פון וואנען פאָלקאָווניק־קאָמיסאר כוואסטאוו איז מיט איהר אזא מהותן... דאָס כוד׳ען זיך אָבער און דאָס אָרט, וואָס מען האָט אָנגערופען פון וואנען „די שעהנסטע פיס“ קומען, האָט דער שפאנישער דראָמען־טענצערין נאָך מעהר רייטז געגעבען. אלע האָבען דעם קאָמיסאר מקנא געווען און איהם בעגליקווינשט מיט „אזא נומער“. און פאָלקאָווניק־קאָמיסאר כוואסטאוו איז אויף זיין „נומער“ זעהר שטאָלץ געווען.

— צום פּאָלקאָווניק־קאָמיסאר כוואַסטאָוו — אלעס זאָלסטו איהם דערצעהלען, אזוי ווי דו האָסט מיר דערצעהלט. אלעס!

— טאַטע!...

— מיט געוואַלד וועל איך דיך שלעפּען, מוזט דיך ו׳אַטעווען, מיין קינד. וואָס קעהר ער זיך אָן מיט דיר? ער האָט דען חתונה געהאַט מיט דיר? אוים מחותנים׳שאַפט!... א פרעמדער איז ער. וואָס געהט ער אונז אָן? קום!

— וואָס זאָל איך דיר זאָגען, מאַמע־לעבען? איך האָב דיר שוין אַלעס געזאָגט.

— האָט ער דיר נישט געטהאָן קיין שלעכטס?

— ווער, מאַמע?

— מאָטקע.

— ניין, מאַמע־לעבען, ער איז אומגעגאַנגען מיט מיר ווי א חתן, ווי א פיין לערן־קינד. ער האָט מיר בלויז געגלעט איבער'ן קאָפּ און מיר געזאָגט אז ער האָט מיך ליעב, זעהר ליעב. אַלעס וואָס איך האָב געוואָלט האָט ער געטהאָן. ער איז געגאַנגען מיט'ן פאָטער אין בית המדרש אריין דאַווענען יעדען שבת. ער האָט זיך שוין נישט געחבר'ט מיט יונגען. אַלעס האָט ער געטהאָן פאַר מיר, ווייל ער האָט געוואָלט ווערען אַן אָרענטליכער מענש, אז איך זאָל איהם ליעב האָבען און דאָס האָט ער מיר אויך דערצעהלט, אז איך זאָל שוין פון אַלעס וויסען, אום ער זאָל שוין גאָר ניט האָבען צו בעהאַלטען אין זיין הארצען פאַר מיר. דערפאַר האָט ער עס מיר געזאָגט.

— און ווייטער האָט ער דיר גאָר נישט געטהאָן? זעהסטו, מיין קינד, איז ער שוין מיט דיר אזוי גאָהענט אז אַלעס איז שוין פאַרפאַלען, וועלען מיר זיך מוזען קנייפּען אין די באַקען און שווייגען, איז עס שוין אונזער שאַנדע, מוז מען שטעלען א חופּה...

— ניין, מאַמעלע, איך האָב דיר שוין געזאָגט, אז ער איז זיך בעגאַנגען מיט מיר אזוי איידעל, אזוי שעהן ווי ער וואָלט נישט געווען דאָס, נור א לערן־קינד. ער האָט געזאָגט אַז גאָט וועט איהם העלפען און ער וועט שוין האָבען די זכיה צו שטעהען מיט מיר אונטער דער חופּה, וועט ער זיין דער גליקליכסטער מענש.

— ער וועט שוין די זכיה האָבען, ער וועט שוין... גליקליך ביזטו מיין קינד וואָס דו האָסט זיך ניט געלאָזט פערפיהרען פון איהם. מלך — רופט זי אריין דעם מאַן — וואָס האָסטו געפּלאַפּעלט, וואָס האָסטו געוואָלט פון דער מיידעל? — ווי א לערן־קינד איז ער זיך בעגאַנגען מיט איהר. ער האָט זי איידעל בעהאַנדעלט.

— אויב אזוי, זאָל דאָס אלעס אויסגעהען צו זיין קאָפּ! — זיינען מיר ריין דערפון. קום מיין קינד — די מינוט קום מיט מיר.

— וואוהין, טאַטע?

אויסגעלאָזט. דו ביזט גאָר ניט זיינע און ער איז ניט דיינער, תנאים איז נאָך ניט חתונה, ער איז א פרעמדער מענש.

חנה׳לע האָט פון דעם אלעס געוואוסט, אָבער עס האָט איהר שוין געהאַט געצויגען צו מאָטקע׳ן. מאָטקע איז געווען דער ערשטער מאַנס־פּארשוין וואָס האָט זי געקושט.

— מיר מוזען, טאָכטער, פון זיך דאָס פּעקעל אַראָבוואַרפען אום מיר אליין זאָלען נישט ארייבפאַלען, מיר מוזען ארויסקומען פון דעם, מיר האָבען דערמיט גאָר ניט צו טהאָן.

אַז חנה׳לע האָט דערהערט דאָס דער פאָטער פערלאַנגט פון איהר אז זי זאָל מיטגעהען מיט איהם צום פּאָלקאָווניק־קאָמיסאר און איהם אלעס דערצעהלען וואָס מאָטקע האָט איהר פערטרויעט, איז זי ארויס אין אזא געוויין, אַז פּאָטער און מוטער האָבען זיך דערשראָקען, אויב חנה׳לע קעהר מאָטקע׳ן ניט אָן מעהר ווי א כלה... דאָס מיידעל האָט אַיינגענאָרעט איהר פנים אין איהרע הענד און זיך איינגעגראָבען אין גאַנצען אין קישען — און ניט געוואָלט קיינעם זעהען און קיינעם הערען.

— הינדעל, איך האָב מורא, איך האָב מורא אז מיר זיינען דעראינעם! דער יונג האָט אונז אונגליקליך געמאַכט.

— וואָס פאַלט דיר איין אויף מיינע שונאים׳ס קעפּ? א אונשולדיג קינד און דער יונג איז געווען צו איהר ווי א לערן בחור, ווי א רב׳ס א קינד, אזוי איז ער זיך בעגאַנגען מיט איהר.

— איך האָב מורא אז מיר מוזען שוין שווייגען, עס איז שוין אונזער אונגליק. זעה, ווי די מויד וויינט, זעה.

— מלך בענקאָרט, געה אוועק פון מיר! לאָז מיך מיט׳ן קינד אליין.

— ווער געוואָהר, הינדעל, ווער געוואָהר וואו מיר האַלטען. איז עס שוין נאָך אלעמען, מוזען מיר שווייגען, איז אונזער בראָך. ווער געוואָהר — האָט דער איד געזאָגט, ארויסגעהענדיג אין א צווייטע שטוב אריין.

— טאָכטער לעבען, זאָג מיר, קינד, שעהם זיך נישט, איך בין דאָך דיר א מאַמע, קינד מיינס — האָט די מוטער גענומען דער טאָכטער׳ס קאָפּ אויף איהר שויס.

— מלך, וואָס רעדסטו!

— וואָס דו הערסט. וואָס ווילסטו, אז דער פאָלקאָווניק־קאָמיסאַר זאָל עס געוואָהר ווערען אָהן דיר און דערנאָך זאָל ער דיך און די כלה אויך אריינציהען מיט'ן חתן? — און גאָט ווייסט וואָס עס קען זיך אויסלאָזען.

—וואָס שרעקסטו מיך איבער? וואָס זיינען מיר שולדיג? מיר האָבען געוואוסט?

— זעהסטו שוין, דורך דעם איז גלייכער אז מיר זאָלען ארויפגעהן צו איהם, צום קאָמיסאַר חוואָכטאָוו און איהם אלעם דערצעהלען: פאני, אזוי און אזוי איז געווען. מיר האָבען ניט געוואוסט, די טאָכטער אונזערע איז א כלה געוואָרען פאר איהם. ווען מיר זיינען געוואָהר געוואָרען אזא זאך, זיינען מיר די ערשטע צו דיר געקומען צולויפען דערצעהלען, מיר זיינען ניט שולדיג.

— איך וויל נישט זיין דערביי, נישט פון אונזערע הענד זאָל ער פאלען — בעט זיך דאָס ווייב.

— און אז דו וועסט עס איהם ניט זאָגען, מיינסטו, וועט ער עס ניט געוואָהר ווערען? ער וועט עס געוואָהר ווערען אָהן דיר. עס וועלען זיך שוין געפינען אזעלכע וואָס וועלען איהם דערצעהלען, אז זי ווייסט, ווייסען עס אנדערע אויך. דער שטריק קומט פאר יעדען גנב. און אז עס וועט ניט זיין היינט, וועט עס זיין אין א יאָהר, אין צוויי, ווען דו וועסט שוין זיין משפחה מיט איהם און מען וועט דיך אויך אריינשלעפען און חנה'לען אודאי, זיין ווייב געווען — געוואוסט און ניט דערצעהלט. איך וועל ניט לאָזען אונגליקליך מאכען מיין טאָכטער. איך וועל אויף גאָר ניט קוקען, איך געה שוין אריבער צו איהם, אָט יעצט, און דערצעהל עס איהם גלייך, איך וויל דערמיט ניט האָבען צו טהאָן, זיי זאָלען גאָר נישט קענען האָבען געגען אונזער קינד.

די לעצטע ווערטער האָבען די אידענע איבערצייגט אז עס איז נויטווענדיג ארויסצוגעבען מאָטקע'ן, כדי צו ראַטעווען זייער קינד. זי האָט שוין גאָר נישט געזאָגט נור שטיל געוויינט.

מען האָט אריינגערופען חנה'לען, זי איז געווען בלייך און דערשראָקען און האָט ניט געוואוסט וואָס עס איז געשעהן און וואָס עס טהוט זיך מיט איהר.

— טאָכטער, וויין נישט — דאנק גאָט וואָס עס האָט זיך אזוי

15.

אויס מחותנים־שאפט מיט מאָטקע׳ן.

אז חנה׳לע איז געקומען אהיים, האָט זי א דערשראָקענע, א צוטראָגענע אריינגערופען פאָטער און מוטער אין א צווייטע שטוב אריין און מיט א ציטערענדיג הארץ און אן ערשראָקענעם לשון דערצעהלט דעם סוד וואָס מאָטקע האָט איהר פערטרויעט: אז ער טראָגט אַן אנדערען׳ס נאָמען, פון אַ מענשען וועלכען ער האָט גע׳הרג׳עט. מלך קאפע־מאכער, דערהערענדיג אזא שרעקליכע זאך, מיט וועמען זיין טאָכטער איז א כלה געוואָרען, איז ער אויך פערציטערט געוואָרען. די ערשטע פאָר מינוט האָט ער גאָר נישט געקענט רעדען, דאָס ווייב האָט זיך געבראָכען די הענד און איז ארויס מיט א געוויין.

— שווייג, געדענק אין גאָט, מען וועט הערען! — האָט ער איהר געזאָגט.

אז די ערשטע איבעראשונג איז אריבער, האָט מען אָנגעהויבען צו איבערקלערען וואָס צו טהאָן.

א לאַנגע צייט האָט זיך טאטע־מאַמע אָנגעקוקט שטום מיט בליקען, ביז חנה׳לע איז פלוצלונג ארויס מיט אַ גרויס געוויין.

— וואָס וויינסטו, מיין קינד? דאנק גאָט, אז ער האָט עס דיר יעצט געזאָגט — וואָס וואָלסטו געטהאָן חלילה נאָך דער חתונה?

מען האָט געטרייסט חנה׳לען און מען האָט זי אריינגעפיהרט אין א צווייטע שטוב אריין.

— די ערשטע זאך וואָס מיר דארפען טהאָן איז בעהאלטען חנה׳לען פון איהם — האָט די מוטער געזאָגט, ווען זיי זיינען אליין געבליבען.

— די ערשטע זאך דארפען מיר ארויפגעהן צום פאָלקאָווניק־קאָמיסאר און איהם אלעס דערצעהלען, איהם אלעס זאָגען, האָט זיך דער פאָטער אָנגערופען.

איך מורא האבען? איך האב זיך נאר געהאט דערשראקען.

— חנה׳לע, חנה׳לע, וואס רעדסטו? — האט זיך מאטקע אראבגעלאזט אויף דר׳ערד און אנגעהויבען איינגראבען זיין פנים אין איהר.

— קום, קום, — האט חנה׳לע געזאגט — עס איז שוין נאכט, די מאמע וועט אונרוהיג זיין. זי וועט ניט וויסען וואו מיר זיינען.

שוואר׳ן און פעט איז געלעגען די פריהלינגס־נאכט אין דער לופט און איבער׳ן הימעל און אויף דער ערד. אין די נאכט איז אנגעקומען צו פליסען די שטילע ריחות פון די פערבארגענסטע בליהעכטסען, וואס האבען אויפגעעפענט זייערע יונגענד־קוואלען, און מען האט געהאט דאס געפיהל ווי הונדערט נאקעטע כלות זיינען איינגעשלאסען אין א פערמאכטען גארטען און זיי בע׳שכור׳ען די לופט מיט דעם יונפרויענגעשמאק, וואס יאגט פון זייערע יונגע לייבער ארויס... און אין דער לופט פון דער נאכט האבען זיך געטראגען פערבארגענע שווארצע פלעקען און דער לופטען, ווי שאטענס פון ניט געזעהענע געשטאלטען וואלטען פארביי שפאצירט פאר זייערע טריט. אין דער נאכט און אין דעם לופט זיינען חתן־כלה צוריק אין שטאדט אריין און האבען צווישען זיך קיין ווארט ניט אויסגערעדט...

איך בין געבוירען, איך וועל געבען די סטראַזשניקעס א סך געלד און וועל ארויסנעהמען א פּאַס אויף מיין אייגענעם נאָמען. איך וויל מיך רופען ווי מיין מאַמע האָט מיך גערופען: מאָטקע! איך וויל הייסען מאָטקע...

דער יונג האָט אָבגעהאַקט אין מיטען און חנה'לע איז געזעסען ווי איינגעטונקט אין א וואָלקען. איהר האַרץ און איהרע געפיהלען זיינען געווען פער'חלש'ט. און עס האָט זיך איהר געדאַכט, אז זי שלאָפט, אז זי חלום'ט...

— שוין. יעצט ווייסטו אלעס. אלעס — האָט מאָטקע אָבגעזיפצט — זאָג, זאָג, ווילסטו נאָך מיין כלה זיין? זאָג. א כלה מיט מאָטקע'ן, ניט מיט קאַנאַריק'ען. קאַנאַריק איז געשטאָרבען, ער איז טויט... בעגראָבען... איך האָב איהם גע'הרג'עט, מיט מיינע הענד צודושעט... איך בין מאָטקע... מאָטקע... זאָג, ווילסטו מיט מאָטקע'ן א כלה זיין? האָב ניט קיין מורא, אז ניט, בין איך נישטאָ, געה איך אוועק, זעהסט מיך מעהר ניט.

דאָס מיידעל האָט זיך פּלוצ'ים אויפגעכאַפּט פון די לעצטע ווערטער. זי האָט זיך ארומגעקוקט. די נאַכט איז שוין געלעגען איבער'ן ברייטען פעלד. פון דערווייטענס האָט זיך געלויכטען דאָס ליכט פון דער שטאָדט, און פּלוצים איז איהר בעפאַלען אן אימה צו זיין מיט איהר חתן איינע אליין אין פעלד ביינאַכט. האָט זי אָנגעהויבען צו שרייען מיט אַן אונמענשליכע שטימע:

— מאַמע! מאַמע! מאַמע!...

מאָטקע האָט זיך דערשראָקען פאַר איהר קול. ער האָט זיך אויפגעכאַפּט און געזעהען וואָס ער האָט געטהאָן, אז ער האָט זיך ארויסגעגעבען. עס האָט איהם ניט באַנג געטהאָן דערפאַר, פערקעהרט, ער איז צופריעדען געווען, וואָס יעצט האָט ער שוין גאָר ניט אויפ'ן געוויסען.

— וואָס שרייסטו? מענשען וועלען זיך צוזאַמענלויפען. קום, איך וועל דיך צוריקפיהרען אין שטאָדט אריין. האָב ניט קיין מורא, איך וועל דיר גאָר ניט טהאָן.

— פאַרוואָס זאָל איך מורא האָבען? — האָט דאָס מיידעל זיך שוין געהאַט געפונען, און איבערלעגט זיך, אז עס איז בעסער ווייטער צו שפּיעלען די כלה — דו ביזט דען ניט מיין חתן? פאַר מיין חתן זאָל

פיהלט, אז מאַמקע נעהט איהר פערטרויען עפּעס זעהר וויכטיגעס פון זיין לעבען. זי האָט זיך געשראָקען דערפאר. נור זי האָט געוואָלט וויסען דעם גורל, מיט וועלכען זי פערבינדעט זיך.

— חנה׳לע, זעהסט, אז דו האָסט פריהער אזוי גערעדט וועגען מיין מאמען, האָב איך געזעהן, אז איך און דו זיינען משפחה, איך קען דיר אַלעס פערטרויען. האָרך אויס, חנה׳לע. איך טראָג א פרעמדען נאָמען. פון א מענשען, וואָס איז שוין ניטאָ. וואָס לעבט שוין ניט. דער מענש האָט מיר שלעכטס געטהאָן, זעהר פיעל שלעכטס געטהאָן, און דער מענש האָט געהאַט א נאָמען און איך האָב ניט געהאַט קיין נאָמען. איך בין אנטלאָפען פון דער היים, ווען איך בין א קליינער אינגעל געווען, אָהן א נאָמען בין איך אַנטלאָפען. זי האָבען מיך געשלאָגען. האָב איך צוריק געשלאָגען, האָט מען מיך געזוכט, געוואָלט מיך איינזעצען, בין איך אַנטלאָפען. קיין פאַס האָב איך ניט געהאַט, און אָהן א פּאַס איז אָהן א נאָמען. דו קענסט זיך אין דער וועלט ניט ווייזען — און דער מענש האָט יאָ געהאַט א נאָמען, און א פּאַס, איך האָב איהם מקנא געווען און געקלעהרט, ווי אזוי פון איהם דעם נאָמען מיט דעם פּאַס צוצונעהמען — — — געקלעהרט, געקלעהרט, ביז איך האָב עס געטהאָן...

חנה׳לע איז געזעסען, איהר האַרץ האָט הויך געשלאָגען. זי האָט ניט געפיהלט דעם נאַכען הויך, וואָס פאלט אויף איהר, זי האָט נור געפיהלט מאָטקע׳ס גרויסע אויגען, וואָס האָבען אָנגעצויגען איהרע אויגען און איהר פּנים ווי אן עלעקטרישע שוואַם, און זי האָט געפיהלט מאָטקע׳ס וואַרימע האַנד און אָטהעם.

— ...און אַמאָל, אז ער האָט מיר זעהר, זעהר שלעכטס געטהאָן — ער מיט זיינע חברים האָבען מיך געשלאָגען, ביז איך בין קראַנק געוואָרען, האָב איך געוואוסט, אז ער געהט אַנטלויפען מיט נאָך אימיצען, האָב איך זיך מיט יענעם אָבגערעדט, אָבגעוואַרט איהם אין מיטען וועג ביינאַכט, און געמאַכט אזוי — אז ער זאָל פערשווינדען, פערשווינדען פון דער ערד, און איך טראָג יעצט זיין פּאַס אויף מיין האַרץ, און איך רוף מיך מיט זיין נאָמען. האָב ניט קיין מורא, ער וועט שוין קיינמאָל ניט צוריקקומען. ער איז גוט בעהאַלטען אין א טייך מיט א שטיין אָנגעבונדען... קיינער ווייסט ניט. נור זיין נאָמען וויל איך מעהר ניט טראָגען. איך וועל פאָהרען אין מיין שטעדטעל אריין, וואו

וועמען דען זאָל איך ליעב האָבען ? זי איז דאָך דיין מאַמע, איז זי דאָך מיין מאַמע אויך.

האָט מאַטקע פערקרימט די ליפּען פאר וועהטאָג און האָט אזוי געזאָגט :

— מאָרגען שרייב איך אהיים א בריעף און שיק געלד, אז די מאַמע זאָל קומען.

— איך וויל דורכאויס, אז די מחותנת'טע מיט מיין מאַמען זאָלען מיך פיהרען אונטער דער חופּה, אז ניט וועל איך האָבען א געשטערטע חתונה.

האָט מאַטקע שוין געפיהלט, אז ער איז מיט איהר משפּחה. אז חנה'לע איז געבוירען געוואָרען מיט איהם, און אז זי איז ניט זיין כלה, נור זיין משפּחה, זיין נאָהענטע משפּחה — ווי זיין מאַמע.

און אז חנה'לע האָט זיך אָנגערופען :

— אהרון ליב, איך האָב פאר דיין מאַמען אָנגעגרייט א שעהנע מתנה, א שייטעל מיט א שוואַרצען קארעקאָווען טוך — האָט זיך מאַטקע אוועקגעזעצט און אָנגענומען חנה'לעס האנד און געזאָגט אין דער שטיל :

— חנה'לע, איך הייס ניט אהרון ליב, איך הייס מאַטקע. רופ מיך מאַטקע, איך בעט דיך.

— מאַטקע ! — לאַכט דאָס מיידעל פרעהליך — געה שוין, געה שוין, דו לאַכסט אויס מיר, וואָס פאר א נאָמען איז מאַטקע ? מאַטקע פּאַסט פאר א גנב.

— איך לאַך ניט, חנה'לע. איך טראָג א פרעמדען נאָמען.

— ווי הייסט דו טראָגסט א פרעמדען נאָמען ? וועלכער מענש טראָגט דאָס א פרעמדען נאָמען ? דו טרייבסט שפּאַס.

— איך טרייב ניט קיין שפּאַס, הארך אויס, חנה'לע, איך האָב דיר שוין לענגסט געוואָלט זאָגען, חנה'לע, דיר בעדארף איך אַלץ זאָגען. איידער איך געה מיט דיר חתונה האָבען, וויל איך אז דו זאָלסט אַלץ וויסען, פּונקט אזוי ווי מיין מאַמע. איך וויל דו זאָלסט זיין מיין מוטער פון היינט מאָל אָן. אַלעס זאָלסטו וויסען.

דאָס מיידעל איז שטיל געוואָרען און דערשראָקען. זי האָט דער־

איז מאָטקע אויסגעגאַנגען מיט זיין כלה שפּאַציערען. חנה׳לע האָט דענסמאָל געהאַט געמאַכט אויף יום טוב א נייע קליידעל מיט א וועסטעלע ווי א אינגעלע, און א ווייכען ווייבערשען קראַגען — וואָס איז דענסמאָל זעהר אין מאָדע געוועזען. האָט זי מאָטקע געזעהן אין נייעם קליידעל מיט דעם אינגעלישען וועסטעל און מיט דעם ווייבערשען קראַגען, האָט ער געמיינט אז ער ווערט פערכאַפּט; אזוי שעהן און טהייער האָט זי אויסגעזעהן אין דעם נייעם קליידעל. און מאָטקע איז אויך געווען אין א נייעם אַנצוג, וואָרום עס האָט שוין געהאַלטען נאָהענט פאַר דער חתונה, און מען האָט געהאַלטען אין איין איינקויפען אויסשטייער. זיינען זיי ביידע אַרויס פאַרנאַכט שפּאַציערען, ווי געוועהנליך, צום ציטאַדעל צו. א שבועות־טאָג איז דענסמאָל געווען. א גן־עדן. די בוימער בעקליידעט מיט בעז — עס האָט פּשוט פערכאַפּט דעם אטהעם. אַרונטערגעקומען צום ציטאַדעל צו, ביי די גרינע טאַפּאָלען, האָט זיך פאַר זיי געעפענט א גרויסער הימעל איבער׳ן גרינעם פעלד. איין האַלבער הימעל איז געווען נאָך אין דער זון און דער אַנדער האַלבער הימעל האָט זיך שוין געבאָדען אין בלויען. און אָט איז דאָס בלויעכטס אריינגעשוואומען אין די זון און אָט איז די זון אריינגעשוואומען אין דאָס בלויעכטס. און ביים עק אויף יענער זייט ווייכסעל איז גאָר געווען א רויטער קאָכענדיגער טייך — א גיהנום. און אזוי ליכטיג און פריי איז געווען איבער דער וועלט, אז די פיס זיינען געוואָרען פליגעל, און עס האָט זיך געגלוסט צו טאַנצען. זיינען זיי אָנגעקומען צו לויפען צו זייער בעליעבט אָרט — צו דער גרינער לאָנקע, וואָס איז אויף׳ן בערגעל הינטער די טאָפּאָלען, האָבען זיך דאָרט אוועקגעזעצט און אָפּגעשפּיעגעלט זיך אין׳ם בלאָטיגען מאָרך־זומפּעל, וואָס איז האַרט צווישען די טאָפּאָלען; האָבען גערעדט וועגען זייער חתונה, וועגען זייער צוקונפטיגען לעבען; האָבען געלאַכט און געפרעהט זיך, ווי יונגע חתן־כלה. פלוצים האָט זיך חנה׳לע אָנגערופען אזוי:

— אהרון ליב, פאַרוואָס שיקסטו ניט נאָך דער מאַמען? איך וואָלט געוואָלט זעהען ווי די מחותנת׳טע זעהט אויס.

האָט זיך מאָטקע אָנגערופען מיט הארצקלאַפּען:

— האָסט ליעב מיין מאַמען, חנה׳לע?

— געוויס האָב איך זי ליעב. וואָס פאַר א פראגע איז דאָס?

און מעהר זיך גע׳חבר׳ט מיט די בעל־הבתים פישערס, וואָס דאָס איז מעהר כבוד און יחוס געווען. וואָרום אזוי האָט חנה׳לע געוואָלט. און וואָס חנה׳לע האָט געוואָלט האָט מאָטקע געטהאָן. וואָרום זי האָט עס געמאַכט אין דער שטיל, כלה־אַרטיג, ציערליך־מאַניערליך. און האָט אזוי געזאָגט צו איהם:

— זעהען זי, אהרון ליב, זי זיינען דאָך שוין א חתן, עס פּאַסט דאָך ניט.

— „זי“ זאָגסטו מיר גאָר, חנה׳לע... — האָט זי מאָטקע אָנגענומען ביי דער האַנד.

— נו, זאָל שוין זיין „דו“, — האָט דאָס מיידעל געזאָגט קאָקעטיש, אַראָבגעלאָזט די אויגען און געדרויטעלט זיך.

און אָט פאר די „אַראָבגעלאָזענע אויגען“ און דאָס רויטלען זיך פון חנה׳לען, און פאר דעם „דו“ וואָס איז ארויסגעגאַנגען פון איהר קליין מיילכעל און נאָך קלענערע צייהנדלעך — פאר דעם אַלעס איז מאָטקע געווען אזוי ענטציקט, אז ער וואָלט אלעס, אלעס פאר איהר געטהאָן.

נור הייסען הייסט ער נאָך ביי איהר „אהרון ליב קאַנאַריק“ און ניט מאָטקע. און ווען זיי געהען שפּאַציערען איינזאַם צווישען די טאָפּאָלען ביי דער וואַרשאַווער ציטאַדעל צו דער ווייכסעל צו, פאַרנאַכט, ווען די זון געהט אונטער, רופט זי איהם „אהרון ליב לעבען“. קרענקט עס איהם, און עס דאַכט זיך איהם, אז ניט איהם מיינט זי, נור קאַנאַריק׳ען, און ער איז נור קאַנאַריק׳ס שטעלפערטרעטער, און באַלד וועט זיך קאַנאַריק אויפהויבען פון טונקלען טייכעל, וואו ער האָט איהם אריינגעוואָרפען, און קומען אהער, און אָננעהמען חנה׳לען ביי דער האַנד — און ער וועט ווערען דער חתן. און זעצען זיי זיך אוועק אויף דער גרינער לאָנקע, וואָס איז אויפ׳ן בערגעל הינטער׳ן ציטאַדעל, נעהמט זי זיין קאָפּ צווישען איהרע קאַלטע הענדלאַך און לעגט איהם אוועק אויף איהר שויס, און קושט מיט איהרע קאַלטע ליפּען און קאַלט נעזעל, און זאָגט „טהייערער אהרון ליב“, „האַרציגער אהרון ליב — מיינער, מיינער“. מאַכט מאָטקע צו די אויגען און זאָגט אין דער שטיל, פאר זיך, קוים, קוים מיט די ליפּען: „מאָטקע“... „מאָטקע“... „מאָטקע“...

איינמאָל, אין א שבועות פאַרנאַכט, דעם ערשטען טאָג יום טוב,

.14

מאָטקע איז זיך מתודה פאַר זיין כלה.

א גאַנצע וואָך האָבען זיך חתן־כלה ניט געזעהען. דערפאַר זיינען זיי שבת א גאַנצען טאָג געווען צוזאַמען. שבת האָט מאָטקע גענעסען ביי חנה׳לעס פעטער און חנה׳לע איז דאָרט געווען א גאַנצען טאָג שבת. זיי זיינען אינאיינעם אויסגעגאנגען שפּאַציערען, ניט אין זאַקסישען גאָרטען, וואו אַלע האָבען געקענט מאָטקע׳ן, נור הינטער דעם אידישען האָספּיטאַל צום ציטאַדעל צו, וואו עס שטעהען די טאָפּאָלען, און וואו עס געהען די איינזאַמע פּאָארלאַך אין ווארשא, וואָס האָבען עטוואָס צו רעדען צווישען זיך און ווילען ניט אַנדערע זאָלען זיי שטערען... אין זאַקסישען גאָרטען און אין אידישען טהעאַטער האָט חנה׳לע נאָך ניט געוואָלט געהן מיט איהם. זי האָט מורא געהאַט, מען זאָל דאָרט מאָטקע׳ן ניט דערקענען.

דורך די פּאָאר וואָכען, וואָס זיי זיינען געווען חתן־כלה, זיינען זיי אזוי נאָהענט געוואָרען איינער צום אַנדערען, אז די כלה האָט מאָטקע׳ן געלערענט, ווי מען לערענט א קליין קינד, ווי ער זאָל זיך פיהרען, און מאָטקע האָט זי אין אַלץ געהאָרכט, אבי ער זאָל ווערען אַן אַנשטענדיגער מענש. זי האָט שוין אזוי וויט געבראַכט, אז מאָטקע איז יעדען שבת געגאַנגען מיט חנה׳לעס פעטער אין די חברה אריין דאַווענען. מאָטקע האָט זיך אָנגעהויבען צו קליידען ווי א חתן־בחור — לענגליך. חנה׳לעס א פּאָרטרעט, איינגעפּאַכט אין מעדאַליאָן, האָט מאָטקע געטראָגען אין לאַטיז, און נאָך א פּאָרטרעט האָט ער געטראָגען אָנגעקניפּט אין די גאָלדענע קייט צום זייגער, וואָס חנה׳לע האָט איהם געגעבען א מתנה. און פון די בעל־עגלה־יונגען, וואָס האָבען געהאַלטען די פערד אויף גרזשיבאָוו, האָט ער זיך געהאַלטען פון דערווייטענס. ניט געגאַנגען מיט זיין אין שענק אריין ביער טרינקען.

אהרון ליב קאַנאַריק.

— מזל־טוב, אהרון־ליב, מזל־טוב! — האָט מען מאָטקע'ן צוגעוואונשען פון אלע זייטען.

נור א וואונדערליכע זאַך. צום ערשטען מאָל איז איהם דער נאָמען אזוי פרעמד פאָרגעקומען, און ער האָט געהאַט דאָס געפיהל, אז ניט ער, נאָר קאַנאַריק איז א חתן געוואָרען פאר חנה'לען, ווייל מען האָט זיין נאָמען אונטערגעשריעבען אונטער די תנאים...

(די מוטער האָט עס איהר געהייסען אַזוי זאָגען, כדי מאָטקע'ן בעסער צו מאַכען. נור דאָס מיידעל האָט ווירקליך מורא געהאַט פאר מאָטקע'ן — און טרעהרען האָבען זיך איהר געוויזען אין די אויגען).

מאָטקע האָט גאָר נישט געקענט ענטפערען. געוואָלט האָט ער זיך דאָ אַנידערלעגען צו איהרע פיס און איהר אַלעס דערצעהלען. דערצעהלען ווי מען דערצעהלט פאר גאָט, פאר אַ גרויסען רב, פון זיין יוגענד — און אַלעס וואָס ער האָט בעהאַלטען אין זיין האַרץ, אַז ער הייסט ניט קאַנאַריק נור מאָטקע, און אַז ער האָט אַ מענשען געהרג'עט וועמענס נאָמען ער טראָגט. ער האָט געפיהלט, אַז ער בעדאַרף איהר אַלעס דערצעהלען — נור עס האָט איהם געשטערט, וואָס אין די צווייטע שטוב זיינען מענשען. האָט ער געגעסען די ליפען, די הענד האָבען זיך ביי איהם געטריסעלט, און געשטאַמעלט אונפערשטענדליכע ווערטער...

— הנה'לע... איך'ל שטאַרבען פריהער... אַ טויט זיך אָנמאַכען... אין וואַסער זיך וואַרפען איידער דיר שלעכטס טהאָן... אויף אַזוי פיעל שלעכטס טהאָן... איך'ל דיר זיין אַ געטרייער מאַן, חנה'לע, וועסט זעהען... און דער יונג האָט זיך צו־וויינט.

דאָס מיידעל האָט אויף איהם רחמנות געקריגען:

— וויינען זי נישט, איך גלויב איהן, אַז איך וואָלט איהן נישט געגלויבט וואָלט איך דאָך מיט איהן נישט קיין כלה געוואָרען...

מאָטקע האָט פלינק די אויגען אויסגעווישט און בעהאַלטען די טרעהרען, ווייל פון דער צווייטער שטוב האָבען זיך טריט געהערט.

— געפעלען זיך?

חתן כלה האָבען געשוויגען.

אין אָבענד זיינען געווען די תנאים. די תנאים האָט מען געמאַכט אין דער שטיל, נור מיט אַ מנין געבעטענע אידען, דער מחותן האָט ניט געוואָלט האָבען, אַז מען זאָל שוין וויסען אויף דער „אַלטער שטאָדט“ אַז חנה'לע איז אַ כלה געוואָרען פאר קאַנאַריק'ען. און אייגענטליך האָט ער געוואָלט נאָך די תנאים אָבליינען, נאָר דער חתן האָט זיך זעהר געבעטען, אַז מען זאָל באַלד די תנאים שרייבען. אַז ס'איז געקומען צום אונטערשרייבען, האָט דער שדכן פאר'ן חתן אונטערגעשריעבען:

מאַטקע האָט געקלעהרט וועגען דעם און איז טרויעריג און שטיל געוואָרען.

— לאָז מען זיי אליין לאָזען, — ווינקט דער שדכן צום מחותן מיט די מחותנת'טע.

— יונגע־לייט, אפשר ווילען זיי זיך עפּעס זאָגען וואָס מיר טהאָרען ניט הערען. — קומטס, קומטס — האָט די מוהמע גערופען די געסט אין אַן אַנדער שטוב אריין, פערשטעהענדיג פון מאַטקעס שווייגען, אַז מאַטקע וויל מיט דער כלה אליין זיין.

אז מאַטקע איז מיט דער כלה אליין געבליבען, איז ער נאָך שטילער, בלייכער און דערשראָקענער געוואָרען. דער יונג וואָס האָט צודריקט מיט זיינע פּיס מענשען־לעבענס, איז הילפלאָז געוואָרען בלייבענדיג מיט דער מיידעל אליין, און ניט געוואוסט קיין וואָרט אויסצורעדען, חנה'לע איז אויך דערשראָקען געוואָרען. ער האָט געהערט ווי איהר האַרץ קלאַפּט הויך. נור דאָך האָט זי פריהער געפונען ווערטער ווי ער. זי האָט זיך אָנגערופען:

— מן הסתם איז דאָך מיר שוין בעשערט אַזוי, אז איך זאָל פאר איהן א כלה ווערען. מען זעהט דאָך, עס איז א גאָט'ס זאַך.

— און זי ווילען פאר מיר א כלה ווערען? פרעגט מאַטקע בעשיידען.

— איך וועל אלעס טהאָן וואָס דער טאַטעשי און די מאַמעשי הייסען מיר. זיי ווייסען בעסער וואָס איז גוט פאר מיר, — זאָגט חנה'לע מיט די אויגען צו דר'ערד.

— און זי ווילען פאר מיר א כלה ווערען? — פרעגט מאַטקע נאָך אַמאָל איבער.

— איך'ל איהן זאָגען דעם ריינעם אמת. איך האָב זעהר מורא, מיין האַרץ שרעקט מיר זעהר.

— פאר וואָס האָבען זי מורא? — פרעגט מאַטקע דערשראָקען.

— זי ווייסען שוין פאר וואָס איך האָב מורא. איך האָב מורא, אַז זי זאָלען נישט געהן אויף דעם זעלבען וועג וואָס זי זיינען געגאַנגען. וואָס טויג מיר שוין אַזאַ לעבען. איז דאָך גלייכער אַז פון אונזער שידוך ווערט גאָר נישט, איידער מיר געהן זיך פאַרבינדען פאר גאָט און פאר לייט.

זיך בעקענט מיט'ן חתן. דער מחותן האָט געוואָלט וויסען, מיט וועמען ער איז זיך משדך, ווער זיין מחותן איז, — אויב דער חתן האָט נאָך א פאָטער, אַ מוטער.

— איך האָב א מאַמע, א טהייערע מאַמע, אזא גוטע מאַמע! ווען איך בין א קליין אינגעל געווען — אַט אזא קליינער יאַט — האָבען זיי מיך געוואָלט שלאָגען — האָט מיך די מאַמע נישט געלאָזט שלאָגען... און זי האָט מיר....

— און א טאַטען האָט ער אויך? האָט דער מחותן פלינק איבערגעהאַקט מאַטקעס רייד, וואָס זיינען ניט שעהן געווען פאר די געסט ביים טיש.

— אַ טאַטען האָב איך אויך, נאָר איהם האָב איך ניט ליעב.

— וואו וואָהנען זיי?

— זיי וואָהנען אין א קליין שטעדטעל, אין וואַרשעווער גובערניע, אין זשאַכלין.

— און ווי רופט מען דעם חתן מיט'ן אידישען נאָמען? איך מיין, ווי הייסט ער? פרעגט דער שדכן.

— איך הייס מאָטקע.

— מאָטקע? — איך הער עס צום ערשטען מאָל.

— ניין. ווען איך בין געווען א קליין אינגעל האָט מען מיך גערופען מאָטקע — האָט זיך מאָטקע פלינק צוריקגעכאַפּט. איך הייס — אהרון ליב קאַנאַריק. איך האָב אַ פּאַס, אַט דאָ האָב איך איהם. און מאָטקע האָט ארויסגענומען דעם פּאַס.

— אהרון ליב, א גאַנץ אידישער נאָמען — האָט ר' ברכיה שדכן געזאָגט צום מחותן.

נור מאָטקע'ן האָט עס עפּעס געגעבען א ריס אין הארצען. דאָס ערשטע מאָל האָט ער דערפיהלט אז ער טראָגט אַ פרעמדען נאָמען פון א פרעמדען מענשען, און זיינעם האָט ער בעגראָבען... און דעם ערשטען מאָל האָט ער אָנגעהויבען צוריק צו בענקען נאָך זיין נאָמען — קיינמאָל נאָך האָט ער נישט געפיהלט דאָס בעדערפעניש נאָך זיין נאָמען ווי יעצט, ווען ער געהט א חתן ווערען...

דאַנען, אַז קיינער זאָל נישט וויסען ווער דו ביסט געווען, ווען און וואָס. — פערשטעהסט. האָט איהם ר׳ ברכיה גע׳עצה׳ט אויף מלך קאַפּע־מאַכער׳ס וואונק. און מאָטקע האָט געפאָלגט.

ערשט נאָכדעם ווי מאָטקע איז שוין געווען א שטיקעל צייט אוועק פון „אַלטען מארק“ און אַלע האָבען געהאַט פערגעסען אין איהם — און מאָטקע איז געוואָרען דער פישער יונג אויפ׳ן גרשיבאָוו — דענסמאָל ערשט האָט מען מאָטקע׳ן צוזאַמענגעפיהרט מיט חנה׳לען, אַז חתן כלה זאָלען זיך בעקענען. אָנגעפיהרט דעם שידוך האָט טאַקע ר׳ ברכיה, און יעצט האָט מאָטקע געהייסען „א פישער פון גרשיבאָוו, א געזונדער יונג, פריי פון מיליטער, מיט אַ פּאָאר הונדערט רובעל זיין אייגענס — האָט אַ וואָגען מיט אַ פּאָאר פערד“. מלך קאַפּע־מאַכער מיט זיין ווייב האָבען זיך געלאָזט רעדען דעם שידוך, און אויסגעפרעגט זיך וועגען חתן, ווי ער וואָלט געווען א פרעמדער, וואָס זיי האָבען איהם קיינמאָל נאָך נישט געזעהן... מען האָט אָבגעווערט דאָס „זעהעכץ“ אויף שבת. און שבת נאָך מיטאג זיינען זיך התן־כלה מיט די מחותנים צונויפגעקומען אויף די פּאַוויאַ גאַס צו דער כלה׳ס פעטער, ביי וועלכען מען האָט טאַקע חנה׳לען געהאַט בעהאַלטען פאַר מאָטקע׳ן. מאָטקע איז געזעסען א בלייכער, א דערשראָקענער, אין א נייעם קאָרטענעם אַנצוג, ווי א חתן בחור און מורא געהאַט צו ריהרען מיט א אבר, מיט אַ האַנד, אַז ער זאָל נישט עפּעס צוברעכען אויפ׳ן טיש. געגען איבער איהם איז געזעסען חנה׳לע, אויך א בלייכע און דערשראָקענע, אין א נייע קליידעל אָנגעטהאָן. פערפלאָכטען די האָר אין צוויי צעפּ, און א רחמנות, און א חן האָט גערוהט אויף איהר קאָפּ.... מאָטקע האָט געקוקט אויף איהר און זיין הארץ איז איהם אויסגעגאַנגען פאַר רחמנות אויף איהר.... עס האָט זיך איהם געדאַכט, אַז זי איז א קליין, קליין פייגעלע, וואָס האָט נאָך נישט קיין פעדערען, ווי ער פלעגט אראָבנעהמען פון די נעסטען פון די בוימער, ווען ער איז נאָך א קליינער יאַט געווען... און דאָס קליינע פויגעלע ציטערט אין זיינע הענד פאַר קעלט... און קלאַפּט מיט די קליינע פליגעלעך... און ער נעהמט עס און לעגט עס אריין צו זיך אין בוזים, אַז עס זאָל זיך אָנווארימען... אַזוי האָט ער אויך געוואָלט זי אריינגנעהמען צו זיך אין זאַקעטען בוזים אריין...

דאָס געשפּרעך איז אָנגעגאַנגען וועגען היימישע זאַכען. מען האָט

— א יונג מיט א פּאָאר הונדערט רובעל, ווער דארף דען וויסען, וואָס ער איז געווען, — וואָס איז ער, א מיידעל איז ער? א שלעכטען נאָמען קריגען? א מיידעל טאָר ניט — א יונג מעג אלעס.

— קיין קינד אין די שירז האָט ער ניט אהיים געבראכט — לעגט די אידענע צו — און אזא איינער, אז ער ווערט א אנשטענדיגער מענש, איז ער א פיינערער מענש. ער קען נאָך ווערען א שעהנער בעל הבית. און הנה'לען האָט ער ליעב ווי דאָס לעבען, די אויגען וואָלט ער זיך געלאָזט ארויסנעהמען פאר איהר.

— און, דער עיקר, פארגעס ניט, אז ער האָט זיינע אייגענע די שעהנע פּאָאר הונדערטער, און אזא יונג נעהמט זיך צו עפּעס. ווער דארף וויסען פון וואנען ער האָט זיין געלד? — אין פּאַס שטעהט עס ניט פארשריבען, — און געלד שטינקט ניט, מיין ווייב.

נאָר דער איד האָט מיט מאָטקע'ן ניט גערעדט דאריבער, חלילה, ער האָט זיך אפילו מיט איהם ניט געזעהן, אז קיינער זאָל גאָר ניט וויסען, אז קיינער זאָל גאָר ניט מערקען צי וואָס מאָטקע ציעלט. ער האָט אָבער שוין געהאט זיינע מענשען, בעקאנטע און פריינד וואָס האָבען מאָטקע'ן געפיהרט, געלערענט וואָס ער זאָל טהאָן. געווען איז עס טאקע ברכיה דער קרעמער, דער חזן פון דער אלטער שוהל, צו וועלכען מאָטקע איז געגאנגען בעטען רעדען איהם א שידוך מיט חנה'לען.

— אזא יונג ווי דו, האָסט א פּאָאר שעהנע הונדערט רובעל, וואָס דרעהסטו זיך ארום אין גאס און טהוסט גאָר ניט — מען קען זיי פערלעבען, פער'שכור'ען מיט גוטע ברידער, גוטע ברידער פעהלען ניט. האָט איהם ר' ברכיה איינמאָל מוסר געזאָגט, ווען מאָטקע איז ווידער אין קרעמעל אריינגעקומען צו איהם, אז ער זאָל נאָך אמאָל אהין געהן ריידען איהם דעם שידוך מיט הנה'לען, נאָך דעם ווי מאָטקע איז אוים קאָדעם געוואָרען.

— האָט ניט קיין מורא, איך וועל נישט טרינקען. הנה'לע זאָל אזוי לעבען. איך'ל נישט טרינקען, גוט היטען דעם גראָשען.

— ווילסט דאָך א חתן ווערען — דארפסטו זיך צו עפּעס נעהמען. נעהט מען אויפ'ן גרשיבאָוו, מען זוכט א שותף, מען קויפט זיך א פערד, א וואָגען — וואָס טהוסטו דאָ? — דו דארפסט אוועק פון

.13

מאָטקע ווערט אַ חתן.

מאָטקע איז אוועק אין גאַנצען פון דער „אַלטער שטאָדט“ און זיך אויפגעטראָרט אויפ׳ן גרשיבאָוו ביים אייזערנעם טויער צווישען די פישערס, וואָס ברענגען געפּרוירענע פיש פון טיעף ראָסיי. אויפ׳ן גרשיבאָוו האָט מאָטקע געהאַט בשותפות מיט נאָך אַ יונג אַ וואָגען מיט פערד, וואָס האָבען איבערגעפיהרט די פיש פון די סטאַנציע אין דער שטאָדט אריין. צווישען די פוהרמאַן־יונגען איז גוט בעקאַנט געווען מאָטקע׳ס נאָמען פון די „אַלטע שטאָדט“, און מען האָט מורא געהאַט פאַר איהם. דורך דעם האָט מען איהם באַלד אין די חברה „פישערס“ אריינגענומען, צוגעלאָזט איהם צום וואָגען. נאָר געשעהכט האָט מען זיך שוין ניט מיט איהם. מען האָט באַלד פערגעסען זיין פּראָפעסיע, אַ חוץ דאָרט ביי אַ קריעג האָט מען איהם אויפגעמישט זיין „יחוס“. נאָר מיט „יחוס“ האָט זיך ניט געהאַט וואָס צו שעהמען קיינער פון די פישער־יונגען, און מאָטקע איז באַלד געוואָרען אזא אַנגעזעהנער מענש אויפ׳ן „גרשיבאָוו“ ווי ער איז געווען אין דער „אַלטער שטאָדט“. מאָטקע האָט שוין געהאַט זיינע פאָאר הונדערט רובעל שטעהן ביי פישער בעלי הבתים, און עס האָט נעהאַלטען איהם צו נעהמען אין שותפות אריין צו די פיש.

דאָס אַלעס האָט מאָטקע געטהאָן אויפ׳ן וואונק פון מלך קאפּע מאַכער, הנה׳לעס פאָטער. צייט מאָטקע האָט געקראָגען די פאָאר הונדערט רובעל פון די מיידלאַך וואָס ער האָט פערסויפט קיין בוענאס איירעס, האָט איהם שוין דער איד ניט אָפּגעלאָזט פון אויג. געזעהן, אַז מאָטקע סטאַטיקט זיך און וויל ווערען אַן אָרענטליכער מענש — האָט זיך דער איד איבערגעלייגט דאָס מיט די אידענע, אַז מאָטקע וואָלט גאָר ניט געווען אַזאַ שלעכטער חתן פאַר חנה׳לען :

שוין פיהרען. אין „אַקוואַריום“. אין קאַפע שאַנטאַן אַקוואַריום. אַ שאַנסאָנעטקע וועסטו ווערען. וועסטו כאָטש האָבען עפּעס פאַר דיין אַרבייט. ניט פאַר מיר, ניט פאַר מיר. איך דאַרף ניט דיין געלד. נאָר פאַר דיר, דו הערסט, זאָלסט צו עפּעס קומען, נישט זיך אַרומוואַלגערען אין הייזלעך.

ער האָט פלינק איינגעפּאַקט איהרע זאַכען אין קאַסטען אַריין. אַריינגעוואָרפען די זיידענע וועש, די געוואַשענע און ניט געוואַשענע, די זיידענע קאָסטיומען, די זאָקען, העמד און קאָמאַשען, און געשלעפּט זי נאָך דעם זעלבען אָבענד אין קאַפע שאַנטאַן אַקוואַריום, וואו ער האָט זי פערקויפט דעם „דירעקטאָר“, ווי מען פערקויפט אַ טהייערען הונד אָדער אַ לייב־פערד — צוויי הונדערט און אַכטציג רובעל האָט ער אָבגענומען פאַר איהר.

פאַר׳ן אוועקגעהען האָט ער זי אָנגענומען ביי דער האַנד און געקוקט איהר אין די אויגען אַריין, און דאַן איהר געגעבען דאָס אָבגענומענע געלד:

— נאַ, נעהם עס צו, איך וויל דערפון גאָר ניט האָבען. פאַר דיר, קויף דיר קאַפּעליושען.

די מויד האָט דאָס מעהר פערדראָכען, ווי ווען ער וואָלט זי געשלאָגען. זי האָט איהם צוריקגעוואָרפען דאָס געלד אין פּנים אַריין:

— איך בין דיין נקבה, דו האָסט מיך פערקויפט — עס איז דיין געלד. וואָס ניסטו עס מיר?

מאָטקע האָט בעהאַלטען דאָס געלד אין טאַש אַריין, און געזאָגט צו איהר אין דער שטיל.

— מיין לעבען איז אין דיין האַנד: אז דו ווילסט, גיב מיך אַרויס. האָב איך זאָרג — וועל איך געהן נאָך סיביר, אויף קאַטאָרזשנע.

די מויד האָט געשוויגען. נאָר פערביסען מיט איהרע אייגענטאָקמע שאַרפע צייהן אויף איהרע רויטע פערפיהרערישע ליפּען...

צו שלאָגען. אָפטמאָל האָט ער געקלעהרט דערפון אזוי צו טהאָן. געקלעהרט און ניט געוואַגט צו קלעהרען. טיעף אין זיך האָט ער דאָס געטראַכט, און יעצט זאָגט זי איהם די געדאַנקען ארויס. ער האָט געשוויגען, אין זיין האַרץ האָט געקעמפפט דער יצר־טוב און דער יצר־הרע.

— איך וועל זי אָנרעדען, איך וויים שוין ווי אזוי מיט איהר צו רעדען; איך וועל שוין אזוי מאַכען, אז זי וועט בעשטעהען, דו וועסט זעהן זי וועט בעשטעהען... — האָט די הישפאַנערין פאָרטגעזעצט.

ער האָט מיט אמאָל דערזעהען זיין מאַמע, די רויטע זלאַטע, ווי זי זיצט און פעררירכט איהם די הויזען. און ער ליעגט א נאַקעטער אין ווינקעל פון קעלער. מען האָט איהם געשלאָגען, צוביילט. ליעגט ער און וויינט, און קוקט אויף דער מאַמע, ווי זי נעהט איהם די הויזען. ער האָט יעצט געזעהען איהר פנים ווי דאַמאָלס, ווי עס רינען טרערען פון איהרע אויגען אויף איהר איינגעשרומפען, אויסגעהאַקט ווי א זויל געזיכט, און ווי די ליפען זיינען פערטריקענט און די אָדערען פון איהר הויטיגען האַלז ציהען זיך און ציהען זיך, ווי ביי א הוהן. און זי פערגלייזט די אויגען פונקט אזוי ווי א הוהן, וואָס דער שוחט האָט אריינגענומען אין זיינע קניען, איינגעבויגען דעם האַלז און געהט עס שחט'ען... און ער ווייסט ניט ווי אזוי דאָס איז געוואָרען — חנה'לע איז געוואָרען זיין מאַמע, און זיין מאַמע — חנה'לע. ביידע עפעס איין נפש, איין מענש, און וועט ער חנה'לען שלעכטס טהאָן — וועט עס פונקט אזוי זיין, ווי ער וואָלט דער מוטער שלעכטס געטהאָן. זיין מוטער שלעכטס טהאָן... דיעזער געדאַנק האָט איהם אזוי אויפגעקאָכט, אז ער האָט אָן אלעם פערגעסען. ער האָט געוואוסט, אז זיין לעבען איז אין מאַרי'ס הענד — נור ער האָט ניט געקוקט דארויף, און מיט א געשריי האָט ער געגעבען א טאָפּיע מיט'ן פוס:

— שוויינ! — וואָס מיינסטו, חנה'לע איז דו?! די מינוט קום... קום... קום! — האָט ער בעפוילען.

— וואוהין? — האָט דאָס מיידעל געזאָגט מיט אימה.

— וואָס איז דיין עסק? וואָס האָסטו צו פרעגען? וואָס מיינסטו, כ'וועל דיך דאָ לאָזען מיט א פאָלקאָווניק־קאַמיסאַר, וואָס זאָל פון דיר דאָס גאַנצע געלד אוועקנעהמען. קום, די מינוט קום. איך וועל דיך

— יא, — האָט מאָטקע געענטפערט.

— פארוואָס ?

— איך ווייס ניט. איך מוז. איך וויל. איך קען ניט אַנדערש.

דאָס מיידעל האָט איהם אָנגעקוקט. דער פערלאנג נאָך הנה'לען איז געלעגען אין זיינע אויגען. זיינע אויגען זיינען איהם בעטרערט געוואָרען, דאָס מויל אויסגעקריממט און די נאָז בלייך. דאָס מיידעל האָט איהם ליעב געהאַט. זי האָט זיך ניט־געקענט איינהאַלטען און האָט זיך געוואָרפען אויף איהם און ארייגגעביסען זיך אין זיינע ליפען מיט איהרע קרומע, שארפע צייהנדלעך :

— מאָטקע, לעבען, איך וועל דיך ליעב האָבען — וואָס דו זאָלסט ניט טהאָן.

— האָב מיך יא ליעב, האָב מיך ניט ליעב. איך ווייס, מיין לעבען איז ביי דיר אין די הענד. דו קענסט מיך ארויסגעבען צום פאָלקאָווניק־קאָמיסאַר, אז איך האָב קאַנאַריק'ען גע'הרג'עט, און איך הייס אַן אַנדער נאָמען, און איך האָב א פאַלשען פּאַספּאָרט. גיב מיך ארויס, אז דו ווילסט. נאָר התונה האָבען וועל איך מיט חנה'לען, אפילו אז איך זאָל וויסען יונגערהייד אין דר'ערד צו פוילען. איך וועל התונה האָבען מיט איהר, דערנאָך קענסטו מיך קיין סיביר אויף קאַטאָרשנע ראַבאָטע שיקען, אז דו ווילסט. נאָר חתונה האָבען מיט חנה'לען וועל איך.

עס האָט זי ארומגענומען אן אייפערזוכט אויף מאָטקע'ס ליעבע. די אייפערזוכט אויף חנה'לען האָט יעצט געברענט אין איהר הארץ, אין איהר אינערליכעס, ווי אן עלעקטרישער שטראָם וואָגט זיך אין איהר אָנגעצונדען. זי האָט געביסען מיט איהרע קליינע צייהנדלאך אויף איהרע דינע ליפען, געביילט די הענד און אָנגעלעגט זיך פאר שוואכקייט אויף מאָטקע'ן :

— פארוואָס קענסטו מיך ניט האָבען מיט חנה'לען ? גנב'ע זי אוועק. די נאַכט גנב'ע זי, און גיב זי אין א הייזעל אריין. מיר וועלען אינאיינעם זיין אין איין „הייזעל“ — מען וועט דיר א סך געלד געבען פאר איהר, מיר וועלען דיך ביידע ליעב האָבען ; ביידע... ארבייטען פאר דיר....

מאָטקע איז בלייך געוואָרען. דאָס הארץ האָט איהם אָנגעהויבען

חנה׳לע זיצט אין „קאַפע וואַרשאַווסקי“ און בעדיענט אַזעלכע מענשען, וואָס קומען דאָרט אַהין אַריין. מאָטקע האָט מיט אַמאָל דערפיהלט דעם גאַנצען עקעל פון געסעל און פון „קאַפע וואַרשאַווסקי“, און ער האָט געוואָלט אַז חנה׳לע, זיין חנה׳לע, זאָל זיין פון דערווייטענס פון דאָרט. ער האָט געוואָלט, אַז די מוטער זאָל זי בעהאַלטען ביים פעטער, ווי מען האָט זי געהאַט בעהאַלטען פאַר איהם... און קיינער זאָל ניט קענען צוקומען צו איהר. קיינער זאָל ניט וויסען וואו זי איז. אפילו ער זאָל ניט וויסען וואו זי איז.

אַ שדכן צו חיים קאַפע־מאַכער, צו חנה׳לעס פאָטער, האָט ער נאָך ניט געוואָלט שיקען. עס איז איהם נאָך געשטאַנען אין וועג די הישפּאַניערין. די שוואַרץ־חנ׳עוודיגע דראָטען־געהערין האָט זיך נאָך געפונען אין דעם „הייזעל“, אין וועלכען אַלע אָבענד איז געקומען דער פּאָלקאָווניק־קאָמיסאַר. מאָטקעס האַרץ איז צוריסען געוואָרען צווישען די ביידע מיידלאַך — צווישען חנה׳לען און די הישפּאַנערין. ער האָט זי ניט געקענט פערקויפען אַזוי לייכט ווי די אנדערע מיידלאַך. יענע מיידלאַך זיינען ביי איהם געווען סחורה. די דראָטען־געהערין איז געווען משפחה. אַ לעבעדיגער מענש — זיינס אַ מענש. ער האָט עס געפיהלט, און גערעכענט זיך מיט דעם געפיהל, אָבער ער האָט געוואוסט, אַז חנה׳לען וועט ער ניט קענען האָבען סיידען נור ער וועט פּטור ווערען פון די הישפּאַנערין, אויסרייסען זי פון זיין לעבען. און חנה׳לען האָט ער געוואָלט האָבען מעהר פון זיין לעבען. דאָס איז יעצט געווען זיין אַמביציע, זיין שטאָלץ, צו האָבען אַ ווייב, אַן אייגען ווייב, און אַן אייגענע מוטער, ווי יעדער מענש האָט — דערפאַר וואָס אַלע האָבען זיך פערנומען אויף איהם. און צו חנה׳לען האָט ער געוואָלט קומען מיט אַ ריין האַרץ און ריינע הענד.

לאַנג האָט ער געקעמפּפט מיט זיך, ביז איינמאָל איז ער געקומען צו דער הישפּאַנערין און איהר אַלץ פערטרויט. ער האָט גערעדט צו איהר ווי אַ ברודער צו אַ שוועסטער, ווי אַ מענש צו אַ מענש. ער האָט צו איהר אַזוי געזאָגט:

— מאַרי, מיר מוזען זיך צושיידען. איך געה אוועק פון דאַנען.

— וואָס רעדסטו, מאָטקע! — האָט דאָס מיידעל איהם אָנגעקוקט און געזאָגט מיט שרעק — דו געהסט חתונה האָבען? יע?

איז די „אַלטע שטאָדט" געוואָהר געוואָרען, אז מאָטקע האָט געלהד, אז מאָטקע האָט געבאַפּט די „שעהנע אַפּותיקא" פון די בוענאָס אײרעסער סוחרים פאר די פערקויפטע מיידלאך, אז מאָטקע איז געוואָרען א „מענש מיט מענשען גלייך", האָבען אלע אויפגעהערט זיך פאר איהם צו שרעקען, מורא צו האָבען פאר איהם. געשעמט האָט מען זיך נאָך מיט איהם. עס וואָלט קיינער פון די שעהנע בעלי הבתים איהם ניט אָבגעשטעלט און גערעדט מיט איהם. נאָר עס איז אַראָב פון איהם יענע געהיימניס, וואָס האָט איהם געהאַט איינגעהילט, ווען ער איז געווען דער בעל הבית איבער די מיידלאך, ווען יעדער מענש אין געסעל האָט געציטערט פאר קאָנאַריק'ען, און אז מען האָט איהם געזעהן אויף איין זייט טראָטואַר איז מען אַריבער אויף דער צווייטער זייט. יעצט האָט מען איהם שוין ניט אויסגעמיעדען. אז ער איז אַריינגעקומען אין א געשעפט קויפען, איז מען שוין ניט אַנטלאָפען פון איהם. מאָטקע איז געוואָרען אַן איינוואָהנער פון דער „אַלטער שטאָדט", און מענשען האָבען איהם געהאַלטען גלייך מיט זיך.

אין „קאַפּע וואַרשאַווסקי" איז מאָטקע ניט אַריינגעקומען צייט ער האָט זיך געשניטען אויף אַן אָרענטליכען מענשען. דאָך האָט ער חנה'לען ניט אָבגעלאָזט פון אויג. ער האָט זי אָבגעוואַרט אין די אָבענדען, ווען זי האָט די ברידערלאך געגעבען צו עסען אין קיך, און אַריינגע'גנב'עט זיך אין הויף אַריין, און אַריינגעקוקט דורך'ן פענסטער. האָט ער נור דערזעהען דעם שוואַרצען קאָפּ איהרען, מיט די לאַנגע שוואַרצע האָאַר, וואָס לאָזען זיך אַראָב איבער איהר אַקסעל, האָט איהם אַרומגענומען א ריינקייט און עס איז איהם געווען א פערגילטונג פאר אַלעם וואָס ער טהוט פאר איהר. ער האָט אין דעם שוואַרצען קאָפּ האָאָר איהרען געזעהען זיין גאַנץ לעבען, וואָס ער האָט זיך אויסגע'חלום'ט ווי עס וועט אויסזעהען אין דער צוקונפט — און דער קאָפּ איז געוואָרען פערבונדען מיט נאָך עפּעס, וואָס איז איהם זעהר טהייער געווען פון זיין פערגאַנגענעם לעבען. חנה'לעס קאָפּ האָאָר האָט איהם דערמאָהנט אין זיין מאַמעס פּנים. ער האָט איבערהויפּט זיך ניט געקענט פאָרשטעלען חנה'לען אָהן דער מאַמען. די צוויי נפשות — חנה'לע און זיין מוטער — זיינען ביי איהם געוואָרען איינס. און ער האָט זיי ליעב געהאַט ווי איין פערזאָן.

און א וואונדערליכע זאַך — מאָטקע'ן האָט פערדראָסען וואָס

געדאַכט, ווען זי וואָלט אָוועקגעגעבן דעם אויסשטויער־וועש — וואָלט זי אָוועקגעגעבן די האָפנונג אַמאָל אַנדערש צו לעבען, אַמאָל חתונה צו האָבען און צו פיהרען אַן אנשטענדיגען לעבען. דער קאַסטען ריינע וועש, די לייליכער, האַנדטיכער, טישטיכער און איבערציערס איז געוואָרען ביי דער מיידעל דער סימבאָל פון איהר ריינקײט... פון איהר האָפנונג.... און זי האָט דעם קאָרב וועש געהיט און מיטגעפיהרט די אונבעפלעקטע וועש דאָרט אַהין, אין דעם שוואַרצען קעניגרייך, וואו זי האָט זיך געקליבען ווערען אַ קעניגין, אַ פירשטין פון אַ שוואַרצען פרינץ.

— אַז איהר וועט נור בשלום אריבערקומען די גרענעץ, למען השם אַ קאַרטעל, מיר און די קינדערלאַך, — האָט זיי די קראַנקע פּאַפּיראָסען־מאַכערין צום לעצטען מאָל נאָכגעשריען.

און די קינדערלאַך זיינען געפאַלען אויף זייערע העלזער, ארומגעכאַפּט זיי, און בעוויינט מיט אמת'ע קינדישע טרעהרען די גוטע „מוהמעס“.

און דאָס גאַנצע געסעל, אין וועלכען ס'האָט זיך געפונען דאָס „הייזעל“, האָט בעגלייט מיט רחמנות'דיגע בליקען די אָבפאָהרענדע מיידלאַך. אַלע האָבען געוואוסט וואוהין מען פיהרט זיי. און פיעל האָבען זיי בעדויערט, ניט איבער דעם שרעקליכען גורל, וועלכער איז זיי בעשערט אין דער ווייטער מדינה, נאָר איבער די לאַנגע רייזע איבער'ן גרויסען ים, פאר וועלכע אלע האָבען מורא געהאַט. פיעל האָבען זיי מקנא געווען, און געוואונשען זיך צו זיין אויף דעם אָרט פון די מיידלאַך, וואָס פאָהרען אָב אין אַ לאַנד וואו „מען שאַרט גאָלד אין די גאַסען“, און געוואָלט פאָהרען, אַז זיי וואָלטען נור אויף הוצאות געהאַט... און אַלע האָבען געוואונשען, אַז זיי זאָלען בשלום דערגרייכען דאָס לאַנד פון די שוואַרצע הערשאַפט...

מאָטקע איז דערווייל אויס „קאַדעט“ געוואָרען, און איז דער „אַנשטענדיגער מענש“. ער קליידעט זיך שוין „ציווילנע“, נישט „פּאָקאַדעטסקו“. ווי יעדער יונגער מענש: אין אַ נייעם אַנצוג, אַ קראַגען מיט אַ שניפּס און אַ גאָלדענעם זייגער, און שפּאַציערט איבער די געסלאַך פון דער „אַלטער שטאָדט“. און אַ וואונדערליכע זאַך — קויף

.12

מאַטקע ווערט א סטאַטיק.

עס איז געקומען די צייט ווען די „סחורה" האָט בעדאַרפט עקספעדירט צו ווערען איבער'ן ים — האָט זיך די „סחורה" צוואויינט און אָנגעהויבען זיך צו געזעגענען מיט די פריינד און בעקאַנטע וואָס זי האָט געהאַט אין דער גאַנצער שכנה'שאַפט. ביי דעם פּאַפּיראָסניק אין הויז איז געווען יום־כפּור. די מיידלאך זיינען ארויסגעקומען געזעגענען זיך מיט'ן קראַנקען ווייבעל. די מיידלאך האָבען געוויינט, און מען האָט איינער דעם אנדערען אָנגעוואונשען אַל־דאָס גוטס:

— עטיץ זאָלט מיך ניט פערגעסען אויף יענער זייט ים. אז עטיץ וועט בשלום אהין קומען זאָל עטיץ געדענקען מיך דאָ מיט מיינע קינדער.

— איך פערגעסען, גנענדעלע.... איהר זיינט דאָך אונז בעסער געווען ווי א לייבליכע מאַמע, ווי אן אייגענע שוועסטער, — האָט זיך די „סחורה" פונאַנדערגעוויינט. קיינמאָל ניט איך פערגעסען.

— גנענדעל, לעבען, בעהאַלט דאָס פּאַר די קינדערלאך, — האָבען די מיידלאך איהר אריינגעטראָגען זייערע וועש און קליידער, און אוועקגעגעבען אַלעס וואָס זיי האָבען ניט מיטגענומען.

נור איינע האָט גאָר ניט אוועקגעגעבען. דאָס איז די „לאָוויטשערין", וואָס האָט זיך געזאַמעלט איהר אויסשטייער און געהאַלטען איהר קאַסטען וועש.

— וואו וועסטו מיטנעהמען אזא קאַסטען וועש איבער דער גרענעץ? וואָס טויג די וועש איבער דער גרענעץ? וואָס דאָרט, אויף יענער זייט, קריעגט מען וועש שפּאָט ביליג, — האָבען איהר די מיידלאך אויסגערעדט.

זי האָט אָבער ניט געוואָלט הערען. „וועש קומט איבעראַל צוניץ". ניט געוואָלט פערקויפען, ניט געוואָלט אוועקגעבען. עס האָט זיך איהר

— גנעה. ער גיט דאָך אויף דאָס געשעפט. ער געהט דאָך א חתן ווערען מיט חנה׳לען.

— זי וויל דאָך איהם ניט.

— יעצט וועט זי איהם שוין וועלען, אז דער יונג האָט נאָר געלד געקראָגען, וועט זי איהם שוין וועלען.

— און וואָס האָט ער געמאכט מיט די הישפאניערין ?

— ער האָט זי אויך געוואָלט פערקויפען, נאָר דער רויטער וועלפיל האָט נישט צוגעלאָזט. ער האָט מורא פאר׳ן פאָלקאָווניק־קאָמיסאר — האָט אַנאַנדערער פערזיכערט. — ער האָט זי ניט געוואָלט פערקויפען. מ׳האָט איהם אָנגעבאָטען א סך געלד. ער האָט נישט געוואָלט.

אזוי האָט מען גערעדט אין „קאפע ווארשאַווסקי“ און אויף דער גאנצער אַלטער שטאָדט וועגען מאָטקע׳ן און וועגען זיינע כלות. און אלע זיינען גליקליך געווען. אלעמען האָבען די ארגענטיניער סוחרים, „גדליה דער גלעזער“, גליקליך געמאכט. מאָטקע האָט געלד געקראָגען. דער רויטער וועלפיל האָט שׂעהן פערדיענט, נאָר אַם מעהרסטען איז גליקליך געווען די לעבעדיגע סחורה אליין וואָס מען האָט זיי פערקויפט, די מיידלאך פון די „הייזלאך“. אלע זיינען זיי בלאָנד געווען אָבגעפארבט און העל אָנגעטהאָן, און זיינען שוין מעהר ניט ארויס אויף דער גאָס געלד פערדיענען. זיי האָבען זיך געגרייט אין א וויטען וועג אריין, וואו עס ווארטען אויף זיי שווארצע פירסטען, וועלכע האָבען זעהר ליעב בלאָנדע אידישע מיידלאך. זיי וועלען זיך אין די מיידלאך פערליעבען, און יעדע האָט גע׳חלום׳ט א פרינצעסין, א פירסטין צו ווערען פון „אַ שווארץ קעניגרייך“...

ילמערען, און מאַכען התונה זייערע שוועסטער. זיי האָבען גאָלדענע צייהן און פּוצען שטענדיג זייערע צייהן מיט גאָלדענע שטעקעלאַך... לעגענדען געהען אַרום אין די „הייזלאַך" וועגען מיידלאַך וואָס זיינען אוועק קיין בוענאָס איירעס, און עס האָבען זיך פערליעבט אין זיי שוואַרצע פּירסטען, שוואַרצע סולטאַנען, און זיי לעבען איצט ווי קעניגינס.

צוליעב דעם נאַרען אַלע מיידלאַך פון די „הייזלאַך" פערקויפט צו ווערען קיין בוענאָס איירעס. און ווען די כוהרים קומען פון ארגענטיניען אויפקויפען „כהורה", ווערט יום טוב אין דער אַלטער שטאָדט, אַלע מיידלאַך פארבען זיך אָפּ אויף בלאָנדע, טהוען זיך אָן העלע קליידער, ווייל די כוחרים קויפען ניכער בלאָנדע, וואָרום די שוואַרצע נעגערס אין בוענאָס איירעס האָבען נור ליעב בלאָנדע...

נור אם מעהרסטען איז געווען פרעהלאַך אין רויטען וועלפּיל'ס „הייזעל" צווישען קאַנאַריק'ס כלות. „קאַנאַריק פערקויפט אַלע זיינע מיידלאַך", האָט מען גערעדט אין דער אונטערוועלט. און טאַקע זיינען אַלע קאַנאַריק'ס כלות געווען אָבגעפארבט אויף בלאָנד, און מאָטקע האָט זיי אַלע פערקויפט מיט א לייכט הארץ. איהם האָט מען נישט צוגעלאָזט אין דער „רעזורע" צו „יענקעלע שעהרער", וואו דער מאַרק איז געווען. ער איז נאָך ניט געווען קיין סטאַטיק, קיין אָנגענומענער סוחר, אז מען זאָל איהם צולאָזען צו די „ארגענטיניער" סוחרים אָדער צו „גדליה גלעזער", ווי מען האָט זיי גערופען אין געהיים. ער האָט אפילו נישט געוואוסט, וואו דער מאַרק איז. דאָס געשעפט איז געמאַכט געוואָרען דורך וועלפּיל דעם רויטען. סיי ווי סיי, ווי עס זאָל ניט זיין, האָט מאָטקע געקראָגען א „טאַש מיט הונדערטער", ווי מען האָט גערעדט אין די „אונטערוועלט". א יונג האָט א בייז מזל, פונקט ווען ער וויל פערקויפען זיין סחורה קומען אָן די ארגענטיניער כוחרים, „גדליה גלעזער" איז אָנגעפאַלען אויף קאַנאַריק'ס בייז מזל. דאָס גאַנצע „אַלטע שטאָדט" האָט גערעדט דערפון, אז קאַנאַריק איז רייך געוואָרען, גענאַבט א גרויסע אפּותיקא, און מען האָט איהם מקנא געווען.

— אָבער וואָס וועט ער טהאָן אָהן סחורה?

— זאָרג דיך פאַר איהם ניט. ער וועט שוין קריגען אַנדערע סחורה.

ווייל מען וויל צו א הויכען — הייסט מען זיך עס פּאָרוויזען. דענסמאָל פערשווינדען אַלע, אום קיינער זאָל גאָר נישט בעמערקען, וואָס דאָ געהט פּאָר. די „מאַמע“ מיט’ן „זוהן“ בלייבען. פּלוצלונג עפענט זיך די טהיר און עס ווייזט זיך א מיידעל.

— דאָ וואָהנט נישט גדליה גלעזער ? — פרעגט די מיידעל.

— יא, דאָ וואָהנט גדליה גלעזער. קום נור אריין, מיין קינד.

די „מאַמע“ מיט’ן „זוהן“ בעקוקען די מיידעל, ווינקען זיך דורך מיט די אויגען אַלעם וועגען „גדליה גלעזער“.

כאָטש דאָס מיידעל ווייס גאַנץ גוט וועגען וואָס דאָ האַנדעלט זיך, און כאָטש דאָס מיידעל אליין וויל זעהר פערקויפט ווערען צו די סוחר’טע, דאָך רעדט מען אַלעם וועגען „גדליה גלעזער“.

און פאר מעהר פאָרזיכטיגקייט ליעגט א טאָס קאָרטען אויפ’ן טיש. טאָמער בעפאַלט פּאָליציי, הייסט עס, מען האָט געשפּיעלט אין קאָרטען...

נור זעהר זעלטען פרעגט מען זיך אויף „גדליה גלעזער“. מעהרסטען פערלאָזט מען זיך אויפ’ן וואָרט. קיין געשעפט ווערט ניט געפיהרט אויף אזוי פיעל צוטרויען צווישען די סוחרים מיט די קונים, ווי דאָס געשעפט פון „לעבעדיגע סחורות“. דאָ וועט קיינער נישט אָפּנאַרען. מען האַנדעלט אויפ’ן וואָרט, און אַלע היטען דאָס געשעפט, ווי דאָס אויג אין קאָפּ, און ניט נור די סוחרים, נאָר אפילו די סחורה. מעהר פון אַלע פרעהען זיך מיט דעם געשעפט די מיידלאך אַליין.

דאָס לעבען פון די מיידלאך אין די הייזלאך וואָס איז איינטאָניג, ווערט זיי אזוי לאַנגווייליג, אזוי דערעסען, אז זיי בענקען נאָך עפּעס; נאָך א געשעהניש, וואָס זאָל ארויסנעהמען פון די ענגע שטיבלאך און ברענגען זיי אין די גרויסע וועלט. און בוענאָס איירעס, אַרגענטיניען, געהט ארום ווי א ליכטיגע לעגענדע צווישען די מיידלאך אין די „הייזלאך“. דאָרטען, אין בוענאָס איירעס, זיינען די מיידלאך פריי, פּערדיענען פיעל געלד ביי די שווארצע, קריגען דערנאָך זעהר לייכט חתנים און ווערען אַליין בעל הבית’טעס פון „הייזלאך“. אָט די אַלע רייכע סוחר’טעס וואָס קומען פון בוענאָס איירעס זיינען אַליין געוועזענע מיידלאך פון די „הייזלאך“. פיעלע פון די מיידלאך, וועלכע זיינען אוועק, שרייבען צו זייערע חבר’טעס בריעף, און עס הייסט אז זיי ווערען אזוי רייך, אז זיי שיקען געלד אהיים, מאַכען גליקליך זייערע

און מיט די יונגען, מעהרסטענס רעדען זיי נור צווישען זיך, און די ערשטע זאַך אויף וואָס זיי פרעגען זיך, אַז מען גיט זיי אָן סחורות, איז, אויב דאָס בעטרעפענדע מיידעל, וועלכע מען וויל זיי פערקויפען, איז אַ בלאָנדע. קיים איז זי אַ בלאָנדע, דינגען זיי זיך ניט און בעצאָהלען וויפיעל מען הייסט זיך געבען. פאַר זיי אויפ'ן טישעל ליעגט אָנגעלעגט אַ גאַנצער הויפען מיט פּאָטאָגראַפּיען פון מיידלאַך, אַראָפּגענומען אין פערשיעדענע פּאָזעס, טהייל אין אַנשטענדיגע, ווי אַנשטענדיגע אידישע כלה־מיידלאַך, טהייל אין אויסגעלאַסענע נאַקעטע פּאָזעס... די מאַמע מיט'ן זוהן בעקוקען די פּאָטאָגראַפּיען גלייכגילטיג, לאָזען זיך אויסריהמען פון די פערקויפער די מעלות פון די מיידלאַך, שאָקלען צו מיט'ן קאָפּ. די מאַמע מיט'ן זוהן קוקען זיך איבער, וואַרפען צווישען זיך אַ וואָרט אין אַ אונפערשטענדליכע שפּראַך, אין אַ שפּאַניש אָדער טערקיש, און דאָס געשעפט ווערט אָפּגעמאַכט.

דער הויפּט מעקלער פון די סחורה איז „יענקעלע שעהרער“, אַ ברייטביינערדיגער איד, אָבגעשאָרען ווי אַ קאַטאַרינאַרזש, מיט אַ גרויכען בויך מיט צוויי אויסגעקוקשטע פּעטע חן־גריבעלאַך אין די באַקען. ער רופט די סוחר'טע „מוהמע“ און דעם יונגען מאַן „קאָזין“. מיט איהם בעראַטהען זיך די סוחרים, אויף זיין וואָרט טרויען זיי, איהם גלויבען זיי, און צו איהם האָבען זיי צוטרויען, ווייל ער איז אַ משפּחה. און יעדעס מאָל קומט די אידענע ארויף מיט אַ מאָז איינגעמאַכטס, אַ פלעשעל שנאַפּס אָדער אַ פּאָאַר פּאָמעראַנצען, און זאָגט מיט אַ גוט שמייכעלע:

— לאָז די „מוהמע“ עפּעס נעהמען אין מויל אריין. לאָז זיך דער „קאָזין“ דאָס האַרץ דערכאַפּען.

און אַז יענקעלע יאָגט זיי אראָפּ, ענטפּערט די אידענע:

— וואָס ווילסטו? פון דער פריה אָן ריידען זיי, האַנדלען. דאָס האַרץ ווערט דאָך זיי אָפּגעשוואַכט.

די סוחר'טע גיט אַ גענאָדיגען שמייכעלע צו דער אידענע און פערזוכט פון איינגעמאַכטס און רוקט עס צו צום זוהן, זאָגענדיג עפּעס צו איהם אויף טערקיש.

נור מעהרסטענס האָט מען ניט קיין צייט צו אַזעלכע קליינינקייטען, ווען דער מאַרק געהט אָן. מען איז פערטהאָן אין געשעפט. אַ טהייל „סחורות“, אויף וועלכע מען קען זיך ניט אויסגלייכען אין פריין,

מורא, אז די גרויסע „סוחרים" זאָלען חלילה ניט אריינפאלען. און דאָס גאַנצע געשעפט זאָל ניט אונטערגעהן.

נאָר זיי האָבען זיך ניט וואָס צום שרעקען. פאָליציי אליין היט די „סוחרים". פאָלקאָווניק־קאָמיסאר כוואסטאָוו, וואָס ווייסט גאַנץ גוט ווען די „טערקישע" סוחרים קומען, שיקט צוויי פון זיינע געטרייסטע גאָראָדאָווי׳עס צו היטען די געסעל, ווען דער יאריד געהט אָן. די גאָראָוויעס דרעהען זיך איבער דעם טראָטואר פון דער אלטער שטאָדט, וואו יענקעלע׳ס „רעזורע" איז, און היטען אָפּ אז דאָס „געשעפט" זאָל חלילה ניט געשטערט ווערען.

און ביי יענקעלע׳ן אין „רעזורע" איז היינט לעבעדיג. די אידינע האָט זיך געפעדערט גאַנץ פריה אין מאַרק און אויפגעקויפט די בעסטע פיש און פעטסטע גענזלאַך. אין קיך ברענט עס, און דער ריח כון געבראָטענס טראָגט זיך איבער׳ן מאַרק. דאָס בראָט מען גענזלאַך פאַר די „סוחרים".

אין א קליין שטיבעל, נאָך דער „רעזורע", פון וועלכען מען קען אראָפּגעהן מיט הינטער־טרעפּען און די פענסטער געהען ארויס אויף א גרויע וואַנד, זיצען די „סוחרים" אויף די צוויי פול מיט בעטגעוואַנד בעלייגטע בעטען. די „סוחרים" זיינען: א דיקע עלטערע פרוי אין די פופציגער יאָהרען, זעהר רייך אָנגעטהאָן, אין זיידענס, מיט בריליאַנטען און פעריל בעלייגט אויף די פעטע דיקע פינגער, און אויף דעם גראָבען, פעטען בעלייגטען האַלז וואָס לאָזט זיך שווער אראָפּ איבער איהר הויכע, גרויסע ברוסט. נעבען איהר זיצט א יונגער מאַן, אויך רייך אָנגעטהאָן, אויך מיט בריליאַנטען בעפּוצט, זעהט אויס א קראַנקער צו זיין, ווי א סוכאָטיטשנער, מיט געשפּיצטע פינגער, קוקט זיך נערוועז אום יעדעס מאָל, רויכערט ציגארען און האַלט זיך אַ׳ן דרעהען די קליינע וואָנצעלאַך נערוועז, קראַנקהאַפט. דאָס איז די „סוחר׳טעס" א זוהן. צווישען זיך רעדען זיי א שפּאַנישען זשאַרגאָן געמישט מיט טערקישע ווערטער און אויך מיט ווערטער פון אלערליי שפּראַכען וואָס ווערען נור גערעדט אויפ׳ן גאַנצען קאָנטינענט, כדי די ארומיגע זאָלען ניט פערשטעהען, און מיט די פערקויפער רעדען זיי אויף אידיש, כאָטש די פרוי מיט׳ן יונגען מאַן זעהען שוין ניט אויס ווי קיין אידען, נאָר זעהר אָריענטאַליש, מיט ברוינע געזיכטער און מיט שוואַרצע רויטע אויגען. זיי רעדען זעהר ווענִיג מיט די בעלי־הבתים פון די „הייזלאַך"

11.

דער מענשען־מאַרק.

אין שכנות מיט וועלפּיל׳ס „הייזעל“ אויף די אַלטע שטאָדט האָט געוואָהנט אַ פעלדשער „יענקעלע שעהרער“. צו איהם אין „רעזורע“, אַזוי ווי אין „קאַפּע וואַרשאַווסקי“ זיינען זיך צונויפגעקומען די וואוילע יונגען — די האַלטערס און די קאַדעטען מיט די אַלע בעלי הבתים פון די „הייזלעך“, וואָס האָבען זיך געפונען אויף דער אַלטער שטאָדט. נור ווען אין „קאַפּע וואַרשאַווסקי“ איז מען זיך צונויפגעקומען צו פערברענגען, איז ביי „יאַנקעלע שעהרער“ אין „רעזורע“ געווען די „בירזע“ פון די „הייזלאַך“. דאָרט האָט מען געהאַנדעלט, דאָרט האָט איין פּאַטראָן פערקויפט אַ צווייטען, אָדער אָבגעלאָזט, אָדער אויסגעטוישט — אַ לעבעדיגען מענשען. דאָרט האָבען די בעלי הבתים געקויפט און די יונגען האָבען פערקויפט זייערע „סחורות“. און ניט איינמאָל האָט אַ קאַדעט אריינגעפיהרט אַ „סוחר“ אין „קליינעם שטיבעל“ אַריין, וואָס דער שעהרער האָט געהאַט גאַנץ בעזונדער, אויף אַנדערע טרעפּלאַך אַרויפצוגעהן, צו ווייזען איהם אַ לעבעדיגען מענשען, נאַקעט, בעקוקען איהם, אויב ער איז ווערטה דעם פּרייז, וואָס מען בעט פאַר איהם...

נאָר היינט איז ביי יענקעלע׳ן אין דער „רעזורע“ דער גרויסער יאַריד. סוחרים זיינען געקומען, די גרויסע סוחרים מיט די פּיעלע בריליאַנטען, וואָס קויפען אויף די סחורות פאַר וויט־הוייט... און בעצאָהלען מיט הונדערטערס. אויף דעם יאַריד וואַרטען אַלע, סאַי די יונגען, און סיי די מיידלאַך פון די „הייזלאַך“. דאַמאַלס ווערען פּיעלע פון זיי ערלייזט פון די „אַלטע שטאָדט“ און געהען אין די גרויסע יועלט, וויט איבער ימים „רייך“ צו ווערען... נור שטיל זיינען אַלע היינט. מען זעהט קיין מיידעל ניט אין גאַס. די יונגען דרעהען זיך וואָס וועניגער איבער דעם טראָטואַר. אַלע היטען דאָס „געשעפט“. אַלע האָבען

סען־העקער. ביליג וועט ער מאַכען: וויפיעל ער וועט געבען, וועט ער נעהמען. צונויפנעהמען די פּאָר הונדערט רובעל, און ארומקוקען זיך וועגען אַ געשעפט: ער וועט אפשר קויפען א פערד און וואָגען, און אפשר וועט ער אָנהויבען צו האַנדלען מיט שטיוועל — ער וועט שוין זעהן מיט וואָס ער וועט האַנדלען. נור אלעם וועט ער מאַכען, אז מאָטקע זאָל האָבען אן אייגען ווייב, א היים און א מאַמע, ווייל „זיי“ ווילען ניט.

און מיט דעם אימפעט, וואָס ער איז געווען געוועהנט צו טהאָן זאַכען, וואָס זיינען איהם אויסגעקומען רעכט, איז ער געגאַנגען אויספיהרען זיין בעשלוס: אן אנשטענדיגער מענש צו ווערען — להכעיס דער וועלט.

איין די פּאָדלאָגע. נאָר די מאַמע וואָס וואָהנט מיט זיי אינאיינעם קומט אַרויס, דערלאַנגט איהם אַ בעקען מיט הייס וואַסער אָבצואוואַשען זיך.... ער האָט דערפיהלט דעם טעם פון פייש, וואָס קאָכען זיך אין דער קיך; דעם ריח פון חלה וואָס שמעקט אין שטיבעל. און זיך געזעהען דעם בעל־הבית... ער, מאָטקע, געהט מיט אַ סידור אין שוהל אַריין דאַווענען.... ער שמייכעלט אויף זיך אַליין....

און ווידער האָט איהם די פּאַכטיע געכאַפּט. ווער לאָזט ניט, ווער שטעהט און לאָזט ניט? פאַרוואָס האָט מען דאָס געמאַכט אויס איהם וואָס ער איז? און ווער האָט עס געמאַכט? אַלע האָבען עס געמאַכט: אַלע מענשען האָבען געוואָלט אַז מאָטקע זאָל זיין אַ גנב; מאָטקע זאָל קאַנאַריק'ען הרג'ענען און מאָטקע זאָל זיך אַרומשלעפּען מיט נקבות אויף דאָס גאַנצע לעבען און ניט טאָרען האָבען קיין ווייב פאַר זיך, ניט קיין מאַמע פאַר זיך, נור אַ „הייזעל“ פאַר אַ היים און אַ „נקבה“, צו וועלכער עס קומט יעדע נאַכט אַ פּאָלקאָווניק־קאָמיסאַר, פאַר אַ כלה. ער האָט מיט אַמאָל דערפיהלט אַן עולה, וואָס די גאַנצע וועלט, אַלע, די זונן, דער הימעל, די ערד און די מענשען זיינען בעגאַנגען געגען איהם. וואָס זיי האָבען איהם גענויט צו זיין דאָס וואָס ער איז.... אַלעמען האָט ער בעשולדיגט, נור ניט זיך. זיך האָט ער געזעהען ריין, ער איז ניט שולדיג. און איינגעשפּאַרט האָט ער זיך דערפאַר טאַקע, וואָס זיי ווילען אַז מאָטקע זאָל ווייטער אַזוי זיין, אַרומשלעפּען זיך אין „הייזלעך“ און ניט טאָרען האָבען קיין ווייב חנה'לען, וואָס זאָל שבת מאַכען, וועט ער ווייזען, אַז ער האָט אַלעמען אין דר'ערד, אַז ער וויל — קען ער אַלעס אויספיהרען... ניט פאַר זיי וויל ער ווערען אַן אַנשטענדיגער מענש! אַלע זיינען זיי גנבים! נור פאַר זיך. ער וויל האָבען אַן אייגען ווייב, אַן אייגענע מאַמע און אַן אייגענע היים און זאָלען זיי צופּלאַצט ווערען... און „קאַנאַריק“ זאָל ליעגען און פוילען אין וואַסער, אַז עס געפעלט איהם ניט.

ער האָט מיט אַמאָל דערפיהלט, אַזוי ווי קאַנאַריק וואָלט געווען אַ לעבעדיג נפש, וועלכער ראַנגעלט זיך מיט איהם. מאָטקע האָט געכאַפּט שטיינער, גרויסע שטיינער און געוואָרפען אין דער ווייכסעל אַריין, ווי ער וואָלט וואַרפען אויף קאַנאַריק'ס קערפּער, וועלכער ליעגט אין וואַסער ביי אַ שטיין אָנגעבונדען. די דראָטהען־געהערין פערקויפט ער נאָך היינט, און די איבריגע מיידלעך לאָזט ער אָב שלמה'לע שלאַ־

נעם ליב, וואָס וואלגערט זיך דאָ אויף דער זאָפּע ארום מיט די הישפּאַנערין. און מאָטקע האָט שוין מעהר ניט געקענט זיצען אויף דער זאָפּע... ער האָט זיך מיט א מאָל דערמאָהנט אָן חנה'לעס שווארצען קאָפּ האָאר און די ריינקייט וואָס ליעגט אויף איהר, און ער האָט געבענקט נאָך דעם שווארצען קאָפּ איהרען...

ער האָט שוין מעהר ניט געקענט זיין אין שטיבעל. ער האָט זיך אָנגעטהאָן און איז אראָבגעגאַנגען. אין קאפע־הויז האָט ער זיך געשעהמט אריינצוקומען. ער האָט זיך געשעהמט צו קוקען חנה'לען אין די אויגען אריין. ער האָט נור אריינגעוואָרפען א בליק דורך דער שפּאַרע פון א פענסטערל פון דער קיך און דערזעהען חנה'לען. זי איז געשטאַנען און האָט דערלאַנגט איהרע ברידערלאך עסען, און האָט עפּעס גערעדט צו זיי. ער האָט געזעהן איהר שווארצען קאָפּ האָאר, ווי זי פערקעמט זיך אין א שרינט ביים שייטעל. ער האָט געזעהן איהרע הענד, ווי זי רוקט צו דעם טעלער איהר ברודער'ל, און זי רעדט עפּעס צו איהם מיט א חנ'עוודיג שמייכעלע. מעהר האָט ער ניט געקענט זעהן און ניט געוואָלט. דאָס הארץ האָט איהם פערקלעמט — איז ער אוועק. לאַנג איז ער געגאַנגען איבער די גאַסען, ביז ער איז אָנגעקומען צו דער אייזערנער בריק צו, האָט ער זיך ארונטערגעלאָזט און אוועקגעזעצט זיך אויף די שטיינער ביי דער ווייכסעל און געקוקט אין וואסער אריין. לאַנג האָט ער געשוויגען, דערנאָך האָט איהם א כעס ארומגענומען. ער איז בייז געוואָרען אויף וועמען, און מיט אַמאָל האָט זיך איהם געדאַכט אז ער איז בייז אויף קאַנאַריק'ען וואָס ליעגט א טויטער דאָרט אין טייך אין וואלד. ער האָט גענומען שטיינער און אריינגעוואָרפען אין וואסער אריין, ווי ער וואָלט געוואָרפען שטיינער אויף קאַנאַריק'ען: „אלעס איז ער שולדיג, וואָס איך האָב איהם גע'הרג'עט! אלעס ער!“

ער האָט פּלוצים אָנגעהויבען צו שמייכלען. ער האָט געזעהען ווי חנה'לע גרייט צום טיש שבת פאַרנאַכט. ער, מאָטקע, איהר מאַן, איז נאָר וואָס אהיים געקומען פון וועג — א פוהרמאַן איז ער — און ער ברענגט פּאַסאַזשירען שפּעט אין פרייטאג אין שטאָדט אריין, איז ער אריינגעקראָכען מיט די שמוציגע שטיוועל אין שטוב אריין, און דאָס שטיבעל איז שוין צוגעראַמט, אויסגעקעהרט, אויסגעשיט מיט זאַמד אויף שבת, און חנה'לע בייזערט זיך אויף איהם, פאַרוואָס ער שמוצט

און ער האָט זי אויף זיינע קניען גענומען און זיי האָבען אָנגעהויבען געלעכטער צו מאכען פון דעם „פּאָלקאָווניק־קאָמיסאר“, און פון דער גאַס מיט מענשען וואָס האָבען אזוי מורא פאר איהם. און האָבען אויסגעארבייט פּלענער ווי אזוי דעם פּאָלקאָווניק־קאָמיסאר שפּיצלעך אָבצוטהאָן און דערנאָך צו אנטלויפען.

— קום, מאָטקע לעבען, לאָמיר גאָר אוועק פון ווארשא, ברענען זאָל זי. מיר וועלען צוריק ווערען קונצען־מאכער ווי געווען... עס בענקט זיך נאָך די שטריק... געדענקסט ווי אלע פּריצים זיינען מיר נאָכגעפאָהרען אין די שטעדטלעך און די מערק ארום, ווען איך בין אויף דער שנור געגאַנגען, א קונצענמאכערין געווען? וואָס האָסטו געמאכט פון מיר, מאָטקע?! — האָט דאָס מיידעל אָנגעהויבען צו וויינען.

— שווייג, נאַר, איכ׳ל דיך אריינגעבען אין א קאַבאַ׳עט, אין א גרויסען צירק, אָדער דאָ ערגעץ־וואו, דו וועסט ארבייטען פאר רייכע מענשען. וועסט א כך געלד פארדינען; איכ׳ל דיך אָנטהאָן, וועכט זעהן, מארי.

— מאָטקע הארציגער, מאָטקע געטרייער....

נאָר פּלוצים האָט זיך געהערט א שטימע פון א מיידעל אין קאָרידאָר רופען: „חיים׳ל, משה־לעבען, קומט׳ס אראָב עסען, מ׳דאַרף דאָך באַלד אין חדר געהען“. מאָטקע איז בלייך געוואָרען. ער האָט זי דערקענט. עס איז געווען הנה׳לעס שטימע. (מען האָט שוין געהאַט חנה׳לען צוריקגעבראכט. קאַנאריק האָט זיך בערוהיגט, האָט עס געהייסען און ארויסגעשלאָגען זיך דעם „התן“ פון קאָפּ ארויס). מאָטקע האָט זי נאָך ניט געהאַט געזעהען, נאָר צום ערשטען מאָל האָט ער דערהערט איהר שטימע, און די שטימע האָט אין איהם ערוועקט א קוואל פון געפיהלען און ערינערונגען. דעם יונג האָט מיט אמאָל אָנגעהויבען באַנג צו טהאָן פאר עפּעס. ער האָט זיך געפיהלט שמוציג, און עס איז איהם אָן עקעל אָנגעגאַנגען פאר׳ן ווין מיט דעם קאָניאַק, מיט די נאַקעטע הישפּאַנערין, פאר זיך, און פאר זיין גאַנצעס לעבען... נור ער האָט געלאַכט, און געארבייט מיט זיך ניט צו קלערען דערפון. ער האָט אויסגעטרונקען א גלעזעל קאָניאַק און געקושט די הישפּאַנערין אויף די בריסטען. נאָר עס האָט איהם שוין געעקעלט דאָס לייב וואָס יעדע נאַכט ריהרט עס אָן אַן אַנדערער... ער האָט מיט א מאָל דערזעהען דעם דיקען פּאָלקאָווניק־קאָמיסאר א נאַקעטען, מיט א געשוואָלע־

ליעגט קאַנאַריק. מיר האָבען איהם אַריינגעוואָרפען און מיר זיינען אַוועקגעגאַנגען. ער האָט געוואָלט אַוועקגעהן מיט דיר, בין איך מיט דיר אַוועקגעגאַנגען. ער האָט געהייסען קאַנאַריק; איך הייס קאַנאַריק. דאָ אויף דער ברוסט טראָג איך זיין פּאַס. און איך בין ער. איך האָב קיין מאַמע ניט, קיין טאַטען ניט, נור איך בין קאַנאַריק. פּונקט אַזוי ווי ער. קאַנאַריק איז מיט דיר אַוועקגעגאַנגען און האַלט זיך מיט דיר. מיר מוזען זיך האַלטען אינאיינעם, צוזאַמען אָט אַזוי — קלאַפּט ער מיט ביידע הענד צו — פּונקט אַזוי ווי מיר וואָלטען דענסטמאָל חתונה געהאַט. וואָס עס זאָל ניט זיין.... אַז ניט, איז ניט גוט. אַז איך וועל אויפהערען צו זיין קאַנאַריק, האָב איך מורא וועט ער צוריקקומען, אויפהויבען זיך פון טייכעל און צוריקקומען אהער, פון מיר נקמה נעהמען, און דיך צונעהמען אויך. דורך דעם האַלט דיך, מאַרי, וואָס עס זאָל ניט זיין צווישען אונז, האַלט דיך. איך בין קאַנאַריק און דו אַ דראָטען־געהערין. טויזענדער זאָל מען מיר געבען, וועל איך דיך ניט פערקויפען; מען האָט מיר שוין געוואָלט געבען אַ סך געלד פאַר דיר.... דיך ניט פערקויפען — ניט פערקויפען. מיט דיר חתונה געהאַט אויף שטענדיג.

און זיי האָבען זיך ביידע צוגערוקט איינס צום צווייטען, געקוקט זיך אין די אויגען אַריין. אין זייער בליק איז געלעגען די שרעק פאַר'ן טויט, וואָס זיי האָבען ביידע דורכגעלעבט, דער סוד פון די זינד וואָס זיי זיינען ביידע בעגאַנגען, און עס איז געווען ווי די זינד וואָלט זיי פערבונדען אינאיינעם. קיין וואָרט האָבען זיי ניט גערעדט, נור לאַנג און טיעף זיך געקוקט אין די אויגען אַריין און נאָכאַמאָל איבערגעלעבט דאָס וואָס זיי האָבען אַמאָל, אין וואַלד, ווען קאַנאַריק איז געלעגען אין טייכעל, איבערגעלעבט, און ער האָט געהערט זיין נאָמען רופען....

— מאָטקע לעבען, פּיהר מיך אַוועק פון דאַנען, געדענק אין גאָט, איך וויל איהם ניט אָנקוקען, דעם פּאָלקאָווניק־קאָמיסאַר.

— נאַר איינער, איך וועל שוין מאַכען אַזוי, אַז ער וועט שוין אַוועקגעהן. איכ'ל מיך אַריינ'גנב'ענען ווען ער איז דאָ, פערשטעלט דאָס פּנים, צונעהמען איהם דעם רעוואָלווער, און אַרויס־אָגען איהם אויף דער גאַס אין די גאַטקעס. וועסט שוין זעהען וואָס איכ'ל מאַכען.

— ווי דעם פּאָלאַק דענסטמאָל, געדענקסט, ווען דו ביזט נאָך געווען אַזאַ קליינער יאַט, — האָט די קונצען־מאַכערין געלאַכט.

אַז אַזוי טהוט זי אויף פאַר'ן פּאָלקאָווניק, איז מאָטקע איפערזיכטיג געוואָרען און מיט כעס שוין אויסגעשריען:

—און ווי טיטולירט מען אַ פּאָלקאָווניק־קאָמיסאַר?

— יעווא פרעוואָסכאָדיטעלסטווא פּאָלקאָווניק־קאָמיסאַר וואַסיל ניקאָלאַיעוויטש כוואָסטאָוו!

— מאָטקע קאַנאַריק! — האָט מאָטקע געגעבען אַ שריי אויס.

— מאָטקע! — האָט דאָס מיידעל אויסגעשריען מיט שרעק, דערהערענדיג זיין גאַנצען נאָמען און דעם נאָמען פון טויטען. עס האָט איהר פאַר די אויגען געגעבען אַ שיין יענע נאַכט, און עס איז איהר געווען ווי ווען אַ ווייבעל דערמאָהנט זיך די נאַכט פון התונה.

— און דו האָסט ליעב אַ קאָמיסאַר אַ גוי! אַ כאָלערע! אַ כוואָסטאָוו, אַ טשאָרט. און אַזוי מאַכסטו פאַר איהם יעדען טאָג... גוה! — האָט ער איהר געגעבען אַ שטופּ אָב פון זיך מיט פעראַכטונג.

— מאָטקע לעבען, איך האָב איהם דען ליעב? עס עקעלט דאָך מיך. וואָס זאָל איך טהאָן? ער האָט זיך צוגעטשעפּעט צו מיר און קריכט צו מיר. נעהם מיך אַרויס פון דאַנען. פיהר מיך אַוועק, זאָל ער מיך ניט געפינען.

— דיך אַוועקפיהרען? אַזוי לאַנג קרענקט ער. מאָטקע אַנטלויפט ניט, פאַר מאָטקע'ן אַנטלויפט מען. איך וועל שוין מאַכען אַזוי, אַז ער וועט מעהר ניט קומען, דיין פּאָלקאָווניק־קאָמיסאַר.

— ווי מיט קאַנאַריק'ען, הע? קאַנאַריק איז אויך געווען אַ פּאָלקאָווניק־קאָמיסאַר, — לאַכט די הישפּאַנערין.

— מאָטקע איז בלייך געוואָרען און פערהאַלטען איהר מיט'ן האַנד דאָס מויל.

— קאַנאַריק'ען לאָז אָב, שווייג! ער האָט דאָס זייניגע געקראָגען. ער איז טויט, און פון קיין טויטען זאָלסטו ניט לאַכען, דו הערסט, וואָרים איך וועל זיך אָננעהמען פאַר איהם. איך היים נאָך איהם.... קאַנאַריק.

דאָס מיידעל האָט איהם אָנגעקוקט און ניט פערשטאַנען. מאָטקע איז מיט אַמאָל ערנסט געוואָרען און זיך פערטראַכט.

— וואָס איז דיר, מאָטקע לעבען? — האָט זי זיך צוגעפּיעשטשעט צו איהם מיט ליעבע.

— האָרך מיך אויס, מאַרי. דו ווייסט, אַז דאָרט אין טייבעל

געזעסען די הישפּאַנערין. זי איז געווען אָנגעטהאָן אין דעם שעהנסטען זיידענעם קלייד, מיט די שפּיצען בעפּוצט, און ווייטען טיעפען דעקאָלטע, מיט די נאַקעטע הענד און מיט די נאַקעטע ברוסט, און געטראָגען די גרויסע רויטע רובינען־אויערינגלאך מיט בריליאַנטען בעזעצט, וואָס דער פּאָלקאָווניק האָט איהר געשאָנקען, ווי אַלע שאַנסאָנעטקעס געהען אָנגעטהאָן. און מאָטקע האָט איהר אַליין אָנגעטהאָן דאָס גאָלדענע רינגעל מיט בריליאַנטען, וואָס ער האָט געקויפט פאר חנה׳לען. שכור׳לעך איז מאָטקע געווען פון טהייערען ווין און ליקער, האָט ער אַוועקגעיאָגט פון זיך אַלע מיידלאך, וואָס ער האָט זיי פריהער אריינגערופען צו ווייזען זיי אז די הישפּאַנערין איז וויעדער די קעניגין, אז זיי זאָלען צוזעצט ווערען פון קנאה (אזוי האָט די הישפּאַנערין געוואָלט), דערנאָך האָט ער זיי ארויסגעטריבען און איז געבליעבן מיט איהר אַליין. זי האָט שוין געטאַנצט פאר איהם, זי האָט זיך שוין אויסגעטהאָן נאַקעט פאר איהם, און זי האָט אַלעס געמוזט מאַכען פאר איהם, ווי זי טהוט פאר׳ן פּאָלקאָווניק־קאָמיסאר... זי האָט זיך אויסגעטהאָן נאַקעט, נאָר אין די שווארצע שטרימפּ און רויטע רובינען אין די אויערען מיט די הישפּאַנישע קאַמען אין די האָאר — האָט זי איהר נאַקעט לייב געבראָכען פאר איהם און געוויזען יעדע גליעד בעזונדער... מאָטקע איז געלעגען ווי א קעניג און געזופּט דעם ליקער און בעטראַכט זיין אייגענטהום. זי האָט איהם געמוזט רופען פּאָלקאָווניק. ער האָט זיך איינגערעדט, אז ער איז דער פּאָלקאָווניק־קאָמיסאר, און אַלעס וואָס מארי די הישפּאַנערין האָט געטהאָן פאר׳ן פּאָלקאָווניק־קאָמיסאר, האָט זי געמוזט טהאָן אויך פאר איהם.

— ווער בין איך? — האָט מאָטקע געפרעגט.

— פּאָלקאָווניק־קאָמיסאר פון 9טען צירקעל אין „גאראד“ ווארשא.

— און ווי אזוי גיט מען אָב טשעסט (עהרע) אַ פּאָלקאָווניק־קאָמיסאר? — האָט מאָטקע נאָכגעמאַכט דעם קאָמיסאר.

— אָט אזוי, — האָט זיך די הישפּאַנערין אַוועקגעשטעלט אַ נאַקעטע פאר איהם מיט דער האַנד הינטער דעם שטערן.

איהר שטאָלצער שווארץ־חנ׳עוודיגער קערפּער, אין די שווארצע זיידענע שטרימפּ מיט די רויטע רובינען אין די אויערען, שטעהענדיג ווי א זעלנער פאר איהם האָט איהם גערייצט און דערמאָהנענדיג זיך,

10.

מאַטקע בּענקט.

ביי דעם רויטען וועלפעל אין „הייזעל“, אין דעם קליינעם שטיבעל ביי דער קונצענמאַכערין, איז היינט געוועזען אַ באַל. דאָס האָט זיך מאָטקע א באַל געמאַכט פאַר זיך און פאַר זיינע כלות, די מיידלאַך. פרוכטען, וויין און דעליקאַטעסען זיינען געוועזען פיעל, כיד המלך. דאָס האָט דער פּאָלקאָווניק־קאָמיסאַר צוגעשטעלט, אריינגעשיקט יעדען טאָג פון די געשעפטען וואָס ער האָט אונטער זיין קעניגרייך. און די זאַפּאַסען זיינען געוועזען אזוי פיעל, אז צייט דער פּאָלקאָווניק האָט אָנגעהויבען פערקעהרען צו די הישפּאַנערין האָבען די פּאַפּיראָסען־מאַכערין׳ס קינדערלאַך, וואָס האָבען געוואוינט אין שכנות, נאָך אַנדערש, געזינטער און פרישער אויסגעזעהן. די גאַנצע שכנה׳שאַפט האָט געלעבט פון די עסענוואַרג און מאָטקע האָט זיך יעדען טאָג געקענט מאַכען אַ באַל. נור היינט איז געוועזען א גרויסער באַל. היינט איז חנה׳לע צוריקגעקומען אהיים צו דער מאַמע אין קאַפּע־הויז אריין, און מאָטקע האָט געוואָלט איהר מיט דער מאַמע ווייזען, אז ער האָט זיי אין דר׳ערד; אַז ער איז געוועזען אַ יאָלד וואָס ער איז זיך געגאַנגען שדכנ׳ען צו אַ נאַריש מיידעל, און זי האָט געוואַגט קאַנאַריק׳ען אָבצושלאָגען. ער האָט געוואָלט ווייזען, אַז קאַנאַריק בעדאַרף קיינעם ניט, אז קאַנאַריק האָט פאַר קיינעם קיין מורא ניט, אפילו פאַר׳ן קאָמיסאַר־פּאָלקאָווניק. ער טרינקט אויס זיין וויין, וואָס ער שיקט אריין פאַר זיך, ער וועט איהם אוועקנעהמען די הישפּאַנערין און זי ערגעץ־וואו אוועקפיהרען. און מיט איהם וועט זי געהן. פאַר איהם וועט זי אפילו אוועקוואַרפען א פּאָלקאָווניק־קאָמיסאַר.

מאָטקע, האַלב־אויסגעטהאָן, איז געלעגען אויסגעשפּרייט ווי אַ קעניג איבער׳ן בעט. פאַר איהם אויפ׳ן טיש זיינען געשטאַנען אויסגעשטעלט די וויינען, ליקערען, קאָניאַקס, און ביי איהם צו רעכטען איז

צו איהם מיט לייב און לעבען. זי האט זיך געפיהלט, אז מאטקע איז איהר בעשערטער, איהר מאן, איהר ברודער און איהר הערשער, וואס קען טהאן מיט איהר אלעס וואס ער וויל און פיהרען זיך ווי אזוי עס געפעלט איהם.

נור יעצט איז געשטאנען דער „פאלקאווניק־קאמיסאר“ אין וועג און זיי האבעןביידע געקלערט ווי אזוי פון איהם פטור צו ווער׳ען.

צו דערמאָהנען די נעכט אין די וועלדער, ווי זי האָט זיך ארויסגע'גנב'ט צו איהם פון דער בויד, און פאָר די אויגען איז איהם שטעהן געבליבען דאָס בילד פון יענער נאכט אין וואלד, ווי ביידע, ער און די קונצענמאכערין שלעפען קאנאריק'ען א נאסען און א שווייגעזיגען אין טייכעל אריין...

מאָטקע האָט ניט געוואָלט זיך דערמאָהנען אָן דער סצענע. ער האָט זיך געפיהלט פריקרע יעדעס מאָל ווען ער האָט געקלערט דערפון. כאָטש ער האָט ניט פערשטאנען און ניט געפיהלט די שולד און די שרעקליכקייט פון דער מהאָט. עס איז ביי איהם געווען אָן אונאנגענעהמע עראינערונג פון א חוב, וואָס ער האָט געמוזט טהאָן. נור יעדעס מאָהל, ווען ער האָט געקלערט דערפון, איז איהם די קונצענמאכערין פאָרגעקומען אזא נאָהענטע, ווי ער וואָלט מיט איהר אין יענער נאכט חתונה געהאט און זי איז געוואָרען זיין ווייב אויף שטענדיג, אָדער ווי ער וואָלט מיט איהר צוזאמען דאָן געבוירען געוואָרען און זי איז זיין שוועסטער; און ער האָט זיך געפיהלט מיט איהר אזוי פערבונדען, אז ער האָט געפיהלט, אז וואָס עס זאָל ניט געשעהן, אָבער מיט איהר מוז ער שטענדיג זיין. נור צייט הנה'לע איז איהם געפעלען און ער האָט זיך אין קאָפּ אריינגענומען, אז ער מוז חתונה האָבען מיט חנה'לען, איז איהם די קונצענמאכערין געוואָרען גלייכגילטיג. אָבער קוים איז איהם הנה'לע פערשוואונדען פון אונטער דער האנד און ער האָט געכאפט פון איהר מוטער דעם פסק, האָט ער זיך געוואָלט ארויסשלאָגען פון קאָפּ די גאנצע געשיכטע מיט חתונה האָבען און זיך דערמאָנט אָן די הישפאנערין. נאָך מעהר האָט איהם צו דעם איבערגערייצט דער „פאָלקאָווניק־קאָמיסאר“. זיינע אָפטע בעזוכען, די גאַנצע נעכט וואָס ער האָט פערבראכט איינגעשלאָסען מיט דער הישפאנערין און די מתנות, וואָס זי האָט געקראָגען פון איהם, האָט איהם אזוי איבערזיכטיג געמאכט אויף דער ערשטער געליעבטער זיינער, אז ער האָט זיך מיט אמאָל דעם גאנצען חתן־ווערען פון קאָפּ ארויסגעשלאָגען און אָנגעהויבען זיך ווידער צו דערנעהענטערען צו דער קונצענמאכערין.

שווער איז עס איהם אויך ניט אָנגעקומען. ביי די ערשטע ווערטער זיינע, ביי זיין פערלעגען שמייכעלע און ביי דעם אָננעהמען זי ביי דער האנד, האָט זי איהם אלעס מוחל געווען. זי האָט ווידער געהערט

פון זיינע סחורות, און די מיידלאַך פון די „הייזלאַך“ האָבען זיך געפיהלט געעהרט און געהאַלטען זיך פאַר עפּעס בעסער פון ד׳י חבר׳טעס פון די אַנדערע „הייזלאַך“.

דאָס זעלבע גליק האָט אויך געטראָפען די הישפּאַנערין. און קוים האָט דער „פּאָלקאָווניק“ דערזעהן די קונצענמאַכערין, האָט ער זיך אַזוי איינגעליעבט אין איהר, אַז ער האָט זי יעדע נאַכט בעזוכט. ער איז געקומען צו איהר, דוקא אין דעם בלינדען וועלפּיל׳ס „הייזעל“. און דוקא אין אָבענד, ווען די מיידלעך זיינען ארויס אין גאַס. דאָרט אהין, צו וועלפּילין אין „הייזעל“ האָט דער „פּאָלקאָווניק“ געהייסען אריינשיקען פון די געשעפטען וויין, גערויכערטעס עסענוואַרג און פרוכטען. די אָרימע קינדער פון דער גאַנצער שכנ׳שאַפט האָבען אָנגעהויבען בעסער אויסצוזעהן פון די עסענוואַרגס וואָס זיי האָבען געקראָגען צוטהיילט פון די מיידלעך, און אַלע שכנים האָבען געגעסען דערפון. אין אָבענד פלעגט ער אהין קומען און איינשליסען זיך מיט דער הישפּאַנערין ביי איהר אין צימער׳ל, אָנ׳שכור׳ען זיך און מאַכען אָרגיעס. ער פלעגט אַלעס צוהאַקען, וואָס האָט זיך געפונען אין שטיבעל, און כאָטש דער רויטער וועלפּיל האָט פון „פּאָלקאָווניק׳ס“ קומען אין „הייזעל“ נור היזקות און שאָדען געהאַט, דאָך איז ער זעהר שטאָלץ געווען דאַרויף, געפיהלט זיך געעהרט, און די איינוואָהנער פון געסעל האָבען שוין אָנגעהויבען צו קומען צום רויטען וועלפּיל בעטען ביי איהם טובות, „אַ גוט וואָרט“ ביים קאַמיסאַר, ביי וועלכען דער רויטער וועלפּיל איז פּלוצים געוואָרען אַ גאַנצער „מאַכער“...

צוערשט איז מאָטקע׳ן די מעשה מיט׳ן קאַמיסאַר אויף אַזוי פיעל אָנגעגאַנגען אויף וויפיעל דער קאַמיסאַר האָט איהם קאַליע געמאַכט די פרנסה, וואָס ער האָט געצויגען פון דער הישפּאַנערין. די הישפּאַנערין איז גאַנצע נעכט געווען פערנומען מיט׳ן „פּאָלקאָווניק־קאַמיסאַר“ און מאָטקע האָט פון איהר וועניג־וואָס געהאַט. אָבער שפּעטער האָט עס איהם שוין אָנגעהויבען צו פערדריסען. און איינמאָל, ווען דער „פּאָלקאָווניק“ איז געווען איינגעשלאָסען מיט דער הישפּאַנערין אין איהר צימער׳ל, און דורך דער פערמאַכטער טהיר האָט זיך פערנומען דער קלאַנג פון גלעזער, פון דעם וויין וואָס זיי האָבען געטרונקען דאָרט, איז מאָטקע געוואָרען אייפערזיכטיג. ער האָט זיך אָנגעהויבען צו פערבענקען נאָך דער הישפּאַנערין. ער האָט זיך אָנגעהויבען

טען — שמעקט עס איהם אָן. געהט ער אריין אין געשעפט, און אַלע, דער סוחר, זיין ווייב מיט זיין שעהנע טאָכטער קומען ארויס צו בעדיענען דעם „פּאָלקאָווניק“. און ער לאָזט זיך ווייזען פון פרישען קאַוויאַר, פון די פיש און די פרוכטען און בעפעלט עס איהם אהיים צושיקען. דער סוחר, מיט זיין ווייב מיט זיין שעהנע טאָכטער שטעהען פאַר איהם מיט אונטערטהעניגקייט, בויגען זיך פאַר איהם, און מיט דעם אַנגעסטיגען שמייכעלע אויף די ליפען ערפילען זיי דעם וואונש פון „פּאָלקאָווניק“. און באַלד טראָגט א גאָראָדאָוואָי איהם שוין נאָך פון פרישען קאַוויאַר, פון די גערויכערטע פיש און פון די שעהנע פרוכטען.

דערזעהט ער אין א שוי־פענסטער שעהנע פּוטערוואַרג ארויסגעשטעלט, שמעקט עס איהם אָן און באַלד טראָגט א צווייטער גאָראָדאָוואָי אַן אַנדער פּעקעל נאָכ׳ן „פּאָלקאָווניק־קאָמיסאַר“.

אזוי שפּאַצירט יעדען פריהמאָרגען דער זעלבסט־הערשער איבער זיין קעניגרייך. און ביז דער „פּאָלקאָווניק“ קומט אָן צו זיין הויב, זיינען די הענד פון גאָראָדאָוואָיעס שוין בעלעגט מיט פּעקלעך פון אַלעס שעהנסטען און בעסטען, וואָס ער האָט נור געזעהן אויף זיין וועג.

מיט די הייזלאַך וואָס ער האָט געהאַט אין זיין צירקעל האָט ער געפונען ניעדריגער פון זיין כבוד צו בעשעפטיגען זיך. די „הייזלאַך“ האָט ער איבערגעלאָזט פאַר די קלענערע טשינאָווניקעס, וואָס זיינען געשטאַנען אונטער זיין רשות — פאַר די גאָראָדאָוואָיעס און פּריסטאַווס. ער האָט זיך נאָר אָבגעגעבען מיט דעם קאַבע־שאַנטאַן „אַקוואַריאום“ און מיט אַנדערע אַריסטאָקראַטישע פרעהליכע הייזער, וואָס האָבען זיך געפונען אין זיין קעניגרייך. נאָר דאָך האָט יעדער פּריסטאַוו און גאָראָדאָוואָי געהאַלטען פאַר זיין פפליכט דעם „פּאָלקאָווניק“ מיטצוטהיילען פון יעדער אויסערגעוועהנליכער נקבה, וועלכע האָט אַמאָל, דורך א צופאַל, זיך בעוויזען אין די „הייזלעך“. דענסטמאָל איז דער „פּאָלקאָווניק“ אַליין אראָבגעקומען אין „הייזעל“ אריין, בעקוקען די אויסערגעוועהנליכע סחורה און זעהן אוי׳ב זי איז ווערטה אַז ער זאָל זיך מיט איהר אָבגעבען.

אין יעדעס מאָל ווען דער קאָמיסאַר האָט זיך בעוויזען אין אזא „הייזעל“, איז עס געווען אַן אונגעוועהנליכער פאַל. דער בעל־הבית פון „הייזעל“ האָט דערמיט שטאָלצירט און געריהמט זיך מיט דעם שם

נור פּלוצים איז די הישפּאַנערין אויפגעהויבען געוואָרען צו אַזאַ גדולה, אויף וועלכער מ׳האָט געמוזט אויפמערקזאם ווערען, און ער האָט אָנגעהויבען צו ווערען אייפערזיכטיג. צו דער הישפּאַנערין אין הייזעל אריין האָט אָנגעהויבען צו קומען ניט קיין אַנדערער ווי דער קאָמיסאַר פון ניינטען צירקעל, דער אַליין־הערשער איבער דער אַלטער שטאָדט וואַרשוי, דער גרויזאַמער וואַסיל ניקאָלאַיעוויטש כוואָסטאָוו.

דער קאָמיסאַר כוואָסטאָוו האָט געהאַט זיין אייגענטהום דאָס גאַנצע פערטעל פון די אַלטע שטאָדט וואַרשוי. אַלע געשעפטען האָבען געהערט צו איהם — אַלע וויין־קראָמען, שניט־לאָדענס און טראַקטירען, די עפענטליכע הייזער און די קאַפּע שאַנטאַנען. אַז ער איז אין דער פריה אַרויס שפּאַציערען איבער זיין צירקעל, האָבען די קרעמער און די בעלי־הבתים פון די הייזער געציטערט פאַר שרעק: „וואו וועט ער אַריינפאַלען? אויף וועמען וועט ער וואַרפען זיין אויג?“ ער איז געווען אָנגעטהאָן אין יום־טוב׳דיגען פּאַראַד, מיט גלאַנצענדיגע שטיוועל, וועלכע האָבען געסוויסטשעט צעהן איילען פאַר איהם; די קנעפּ האָבען געבליסטשעט אויף זיין מאַנטעל. זיין קאַרק איז געווען דיק און רויט, זיין געזיכט — רויה. די באָרד פערשפּרייט אין צוויי שפּיצען איבער זיין ברוסט, פון וועלכער עס האָט אַראָבגעגלאַנצט אַ לאַנגע שערענגע מיט אָרדענס. ער איז געגאַנגען געלאַסען, רוהיג איבער די גאַסען פון זיין קעניגרייך און אומגעקוקט זיך מיט זיינע פינקעלדיגע אויגען פון אַלע זייטען אויב אַלע סטראַזשניקעס גיבען איהם אָב „טשעסט׳, צו אַלע בעלי־הבתים נייגען זיך פאַר איהם און נעהמען אַראָב דאָס היטעל. און קוים געהט איינער דורך, וואָס נייגט זיך ניט פאַר איהם, נעהמט ניט אַראָב דאָס היטעל מיט אַ נייג, קומט ער איהם פאַר פערדעכטיג און ער גיט אַ וואונק צו די צוויי סטראַזשניקעס וואָס געהן איהם נאָך פון הינטען, דעם „בונטאָווניק“ אָבצושטעלען און פּרוזיגען איהם אויף אַ פּאַס. נור זעהר זעלטען טרעפט זיך אַזאַ סקאַנדאַל, אַז עס זאָל ווער דורכגעהן און דערזעהן דעם „פּאָלקאָווניק“ (ווי ער האָט ליעב געהאַט זיך צו טיטולירען) און ניט אַראָבכאַפּען דאָס היטעל פאַר איהם. אַלע זיינען געטרייע אונטערטהאַנען, אַלע דיענען געטריי דעם קייסער און דעם „פּאָלקאָווניק קאָמיסאַר“. געהט ער דורך פאַר אַ דעליקאַטעסען געשעפט, וואו עס שטעהען אין פענסטער אַרויסגעשטעלט דער פרישער קאַוויאַר, די גערויכערטע פיש, די שעהנע פרוכ־

טיג ווי משוגע. זי האָט געהאַט דעם געפֿיהל, אַז מאָטקע האָט זי אָבגענאַרט. ער איז געגאַנגען מיט איהר אַ שטיק וועג צוזאַמען, יעצט לאָזט ער זי שטעהן אין מיטען און געהט אַליין ווייטער. און געשוואָרען האָט זי ביי זיך אין האַרצען מאָטקע'ן ניט צו לאָזען ווייטער געהן... אַלעס צו טהאָן, און איהם מיטשלעפּען אין דעם גרוב, אין וועלכען ער האָט זי אַריינגעבראַכט.

דערווייל האָט ער זי יעדעס מאָל ערניעדריגט און דערצו נאָך אין די אויגען פֿון די אַנדערע מיידלעך. ער האָט זי געיאָגט אויף דער גאַס מיט די אַנדערע מיידלעך צוגלייך, און אָבגענומען דאָס געלד. און אַמאָל ווען זי איז געזעסען מיט יוספ'ל מאַלפּע אין קאַפּע־הויז, האָט מען עס איהם דערצעהלט, האָט ער זי פאַר אַלעמען אין די אויגען געפּאַטשט. די מיידלעך, קרעכצענדיג אונטער מאָטקע'ס יאָך, האָבען זיך כאָטש געטרייסט מיט דעם, וואָס מאָטקע בעהאַנדעלט די הישפּאַנערין אויך ניט בעסער, און זיי האָבען פֿון איהר געלעכטער געמאַכט:

— ער איז אַ קלוגער, קאַנאַריק, וואָס טויג איהם אַ „יאַטישע“, אַז ער קען קריגען אַ בעל־הבתיש קינד פֿון אַ מאַמעס אַ חיים, — האָבען די מיידלעך געזאָגט, איבערווינקענדיג זיך אויף די הישפּאַנערין.

און די הישפּאַנערין האָט אַלעס אַראָבעשלונגען און געשוויגען. זי האָט אויסגעהאַלטען די קלעפּ וואָס מאָטקע האָט איהר געגעבען, און זי האָט זיך ניט־וויסענדיג געמאַכט. נור זי האָט זיך זעהר געפּוצט און געוואָלט געסט געפֿעלען. זי האָט זיך געקויפֿט הישפּאַנישע קעמלעך און גאָר ניי־מאָדנע פֿערקעמט די האָאָר, מיט דריי געקרייזעלטע לאָקען אויף'ן ניעדעריגען שטערען, וועלכע האָבען איהר דערגרייכט ביז צו די אויגען, און אַ דרייבייגעל צאָפּ, אַלט־מאָדיש מיט אַ גרויסע שפּאַנישע קאַם. שטענדיג איז איהר דער שטאַניק ניט צוגעגאַנגען און מען האָט אַרויסגעזעהן איהר נאַקעטען רוקען. די הישפּאַנערין האָט געקראָגען אַ שם אויף דער אַלטער שטאָדט, און וועלפיל'ס הייזעל האָט פּלוצים בעקומען גאַנץ פֿיינע, אָנגעזעהענע געסט. צו וועלכע דער רויטער וועלפיל איז גאָר ניט צוגעוועהנט געווען. נאָר מאָטקע האָט דאָס אַלעס ניט געזעהן. מאָטקע איז געווען פֿערנומען מיט חנה'לען, און בעהאַנדעלט די הישפּאַנערין ווי איינע פֿון זיינע „כלות“.

.9

דער פאָלקאָווניק קאָמיסאַר כוואָסטאָוו.

די מיידלעך, וועלכע האָבען געהערט צו מאָטקע'ן, האָבען געקרעכצט אונטער דעם יאָך פון זיין שווערע האַנד, זייט ער האָט זיך גע'שדכנ'ט צו חנה'לען. ער האָט זיי בעהאַנדעלט ווי טויטע סחורה, וואָס געהערט אויסשליסליך צו איהם, און האָט ניט געפיהלט אז ער טהוט אַן עולה. קיין גוט וואָרט האָט ער זיי ניט געגעבען. ער האָט פון זיי ארויסגעצויגען יעדען גראָשען, וואָס זיי האָבען פיז א גאַסט געקראָגען, און געיאָגט זיי צו דער „ארבייט“, ווי מען יאָגט שקלאַפען... די מיידלעך האָבען ניט געוואוסט וואָס ס'איז געוואָרען מיט איהם, און זיי האָבען געבענקט נאָך אַן אויסלעזער, וואָס זאָל קומען און בעפרייען זיי פון מאָטקע'ן און זאָל זיי פון זיין רשות צונעהמען. זיי האָבען שוין אפילו מקנא געווען שלמה'לע שלאָסען־העקער'ס כלות. דאָך פיהרט ער זיי אמאָל שבת אויפ'ן שפּאַציער ארויס; דאָך רופט ער צו א מויד און רעדט מיט איהר. מאָטקע אָבער, צייט ער האָט אָנגעהויבען קלעהרען וועגען חתונה האָבען מיט חנה'לען האָט קיינעם ניט געזעהן, נור זיך. קאַרג געוואָרען, געזאַמעלט א גראָשען צו א גראָשען און גיט זיי קיין גוט וואָרט ניט. שרייט און בעפעהלט, ווי זיי וואָלטען זיינע דיענסטען געווען.

נו, זיינען שוין די מיידלעך צוגעוועהנט געוואָרען צו אונטערוואַרפען זיך אונטער דער לוינע און געמיטה פון זייער הערשער, אָבער מאַרי, די קונצענמאַכערין האָט זיך צו דעם ניט געקענט צוגעוועהנען, איהר האָט אַם מעהרסטען געקרענקט מאָטקע'ס בעהאַנדלונג. זי האָט זיך נאָר געהאַט פרייוויליג אונטערגעוואָרפען אונטער מאָטקע'ס הערשאַפט, ווייל זי האָט איהם ליעב געהאַט און פאַר־ליעב גענומען אַלעס פון איהם. נור צייט מאָטקע האָט זיך אָנגעהויבען שדכנ'ען צו חנה־לען, האָט זי איהם פיינד געקראָגען. עס האָט זי געמאַכט אויפערזיכ־

אין שוהל אַריין, וועלען זיי צוזעצט ווערען..."

— „די רויטע זלאָטקע"?—דו הערסט ווי זי הייסט?—זי איז פון די ריכטיגע. — האָבען די יונגען געלאַכט אין די פויכטען מיט אַ פערשטיקטען געלעכטער.

נאָר מאָטקע האָט שוין געקוקט אויף אַ טיש, ארום וועלכען עס איז לידיג געווען, און ווי ער האָט דיקטירט די ווערטער, „זאָלסט אָנגרייטען אַ שעהנעם יום טוב פאַר אונז", האָט ער געכאַפּט דעם טיש ביי צוויי פיס, אַראָבגעגליטשט אַלעס וואָס איז געשטאַנען אויף איהם און אריבערגעוואָרפען דעם טיש איבער די יונגען'ס קאָפּ.

— ווער האָט געלאַכט אויס די רויטע זלאָטקע?

אין אַ מינוט ארום האָט ער שוין געהאַלטען אין דער האַנד יוסף'ל מאַלפּע אַ צו'הרג'עטען און אַ צובלוטיגטען, וואָס האָט געציטערט אין זיין האַנד, ווי אַ פיש.

— דאָס האָסטו געלאַכט אויס די רויטע זלאָטקע, יאַ? — האָט ער דעם יונג געשלאָגען אין פּנים, — בויג דיך אַראָפּ אויף דער ערד, אָט אַזוי, — האָט ער אונטערגעקאַפּיעט דעם יונג אין די קניען, ביז דער יונג האָט זיך אַראָפּגעלאָזט אויף דער ערד. „דאָ", האָט ער אָנגעוויזען אויף די שמוציגע פּאָדלאָגע „איז די רויטע זלאָטקע'ס פוס. איז די רויטע זלאָטקעס... קוש די רויטע זלאָטקע'ס..." האָט ער געשלאָגען דעם יונג אין קאָפּ, ביז יוסף'ל מאַלפּע האָט אויסגעשטעקט די נאָז און די ליפּען און אָנגעהויבען צו וואַלגערען זיין פּנים אין די שמוציגע פּאָדלאָגע.

— אויס די רויטע זלאָטקע לאַכט מען נישט, און ווער עס לאַכט אויס איהר, קושט איהר אַזוי די פיס!...

און געבענדיג נאָך אַ טראַסק דעם יונג, איז ער צוריקגעגאַנגען און האָט ווייטער דיקטירט דעם בריעף צו דער מאַמען:

„—און איך וועל דיר מיטברענגען אַ געבראָטענע גאַנז און לעבעדיגע פיש, און זאָלסט אונז אָנגרייטען אַ יום טוב.... פאַר מיר, מיט מיין כלה...."

באַלד האָט א יונג אריינגעבראכט א בויגענדיל בריעף־פאַפּיער, פון געוועלבעל געגענאיבער, וואו מאָטקע האָט אריבערגעשיקט. חיים'ל האָט פון שטוב אריינגעטראָגען א טינטער און פעדער, און די לאוויטשערין האָט געטונקט די פעדער און געפרעגט:

— וואָס זאָל איך שרייבען?

— שרייב אזוי, — האָט מאָטקע הויך דיקטירט, אז אלע זאָלען הערען, און ארויף און אראָפּ געדרעהט זיך איבער'ן קאַפּע־הויז — שרייב אזוי: „צו מיין טהייערע, ליעבע מאַמע". האָסט שוין אָנגעשריעבען? יא! שרייב ווייטער: „איך שיק דיר פינף און צוואַנציג רובעל", און מאָטקע האָט ארויסגעכאַפּט פון דער קעשענע א פינף און צוואַנציגער און אוועקגעלעגט איהם אויפ'ן טיש מיט אַ קלאַפּ. „פינף און צוואַנציג רובעל, און קויף דיר א שייטעל, א פאָר שיך, און א טוך. דעם מאַטען זאָלסטו גאָר נישט קויפען, ווייל ער האָט מיך געשלאָגען, ווען איך בין געוועזען א קליינער יונג. נאָר דאָס גאַנצע געלד פאר דיר. איך בין אין ווארשא, א בעל מלאכה, א קאמאשען שטעפּער, און פערדיען א סך געלד, און געה א חתן ווערען. איך נעהם א שעהן מיידעל, פון א פיין הויז ארויס, און, אז איך וועל מיט איהר א חתן ווערען, וועל איך מיט איהר אהיים קומען צו גאַסט, און וועל דיר מיטברענגען מתנות...

— אוי וועה מיר, — קרעכצט די אידענע הינטער'ן בוזעם, כאַפּענדיג זיך פאר'ן פנים — הערענדיג ווי מאָטקע דיקטירט דעם בריעף צו דער מאַמא.

ביי אן אנדער טישעל זיינען געזעסען שלמה'לע שלאָסען־העקערס שאַלאַטען־שמשים, יוסף'ל מאַלפּע, דער ממזר און נאָך חברה. זיי האָבען שוין לענגסט אָבגעשאַטעוועט מאָטקע'ן און געלאכט אויס איהם. זיי האָבען אויסגעהערט דעם בריעף, וואָס מאָטקע דיקטירט, און האָבען זיך געקנייפּט איינס דאָס צווייטע פאר געלעכטער. די יונגען זיינען געזעסען מיט די פנים'ער איינגעקופּיעט ארום טישעל און האָבען וויצען געמאַכט איבער מאָטקע'ס מאַמא. מאָטקע האָט דיקטידט דעם בריעף, אָבער הינטער'ן קאָפּ האָט ער גוט פערנומען דאָס לאכען און חוזק מאַכען אויס זיין מאַמען. ער האָט גאַנץ גוט געהערט, וואָס די יונגען זאָגען, נאָר ער האָט זיך איינגעהאַלטען און ווייטער דיקטירט די „לאָוויטשערין":

„—און אז מענשען וועלען זעהן ווי די רויטע זלאָטקע געהט שבת

מאָטקע איז געשטאַנען. ער האָט נישט געוואוסט וואָס צו טהאָן און וואָס צו זאָגען. עס האָט איהם געקרענקט פאר די אידענע'ס רייד, און ער האָט זי נישט געוואָלט דערצערנען. פאר די אויגען האָט ער שטענדיג געזעהען הנה'לען מיט די שווארצע צעפּ; אין הארצען האָט ער געפיהלט א בענקשאַפט נאָך איהר. ער האָט אָבער פּלוצלונג רחמנות געקראָגען אויף זיך, אויף זיין מוטער, וואָס מען האָט זי בעליידיגט, האָט ער געגעבען א קלאַפּ אין בופעט מיט די האַנד, אז אלעס האָט געציטערט, און געשריען.

— וואָס מיינען זי, איך בין א ממזר? איך האָב אויך א מאַמע!

די אידענע האָט זיך דערשראָקען פאר זיין צאָרן, האָט זי זיך אָנגעהויבן צו בעטען:

— ווער זאָגט דען עפּעס אויף איהנס מאַמאַ, חלילה, געווים האָבען זי א מאַמאַ, ווער איד האָט דאָס ניט קיין מאַמאַ, זאָל זי לעבען ביז הונדערט און צוואַנציג יאָהר.

— איך האָב געמיינט... עס וואָלט נישט גוט געוועז, ווי וואָלטען געוועזן עפּעס גערעדט אויף מיין מאַמאַ. עס וואָלט נישט גוט געוועזן... — האָט מאָטקע איהר געוויזען א פּאָר פויסטען, אז די אידענע האָט זיך איינגעקאָרטשעט.

מאָטקע האָט זיך אוועקגעדרעהט פון דער אידענע, א מינוט עפּעס געקלעהרט, ער האָט געוואָלט עפּעס טהאָן, אז אלע דאָ אין קאַפּע הויז זאָלען וויסען אז מאָטקע האָט א מאַמע. און שוין אויפ'ן שטעל האָט ער גערופען פון דער גאַס אריין די „לאָוויטשערין".

— גנענדיל, קום נור אריין.

דאָס מיידעל איז אריינגעקומען פון גאַס, אין נאַכט־קאַפּטען, מיט די אָבגעפארבטע ליפּען און באַקען, און געפרעגט דערשראָקען:

— וואָס איז?

— זעץ דיך אוועק, אָט דאָ, — האָט מאָטקע אָנגעוויזען אויף א טישעל, — זעץ דיך אוועק, נעהם א פעדער, פּאַפּיער, און שרייב מיר א בריעף צו מיין מאַמען.

די „לאָוויטשערין" האָט געקענט שרייבען אידיש, און זי איז געוועזן די בריעפען־שרייבערין אין „הייזעל". צו איהר האָבען זיך אלע געווענדעט וואָס האָבען געטראָגען עפּעס אויפ'ן הארצען, און זי האָט פאר אלע די בריעף געשריבען.

רעדען, דער עולם האָט איהם נאָכגעקוקט, און מאָטקע איז אריינגענאנגען אין אלקעריל און האָט ארויסגערופען חיים'לען, דאָס פינף יאָהריגע אינגעלע, וואס האָט, איבערינגענס, אויך מאָטקע'ן זעהר ליעב געהאָט. ער איז צו מאָטקע'ן ארויסגעלאָפען מיט פרייד. מאָטקע האָט איהם עפעס געפרעגט. באלד האָט א יונג געגעבען א וואונק צו דער אידענע, הנה'לעס מוטער, וואָס איז יעצט געשטאנען הינטער'ן בופעט אנשטאָט חנה'לען. די מוטער האָט באלד געגעבען א רוף חיים'לען:

— חיים'ל, וואָס טהוסטו דאָ? געה אין שטוב אריין.

דאָס אינגעל איז אוועקגעגאנגען. מאָטקע'ן האָט עס פערדראָסען, איז ער צוגעגאנגען צו דער אידענע, געזאָגט מיט א'ן איינגעהאלטענעם כעס, אויף וויפיעל ער איז נור בכח געוועזען זיין כעס איינצוהאלטען:

— וואָס יאָגט איהר איהם אזוי, וואָס, איך'ל איהם אויפעסען?

— ניין, קאנאריק, ווער זאָגט דען עפעס? נאָר עס איז דאָך א אינגעל, ער מוז דאָך אין שטוב אריין, — האָט די אידענע אָבגעענטפערט, בלייך ווערענדיג פאר שרעק.

מאָטקע האָט א מינוט געשוויגען, דאן האָט ער זיך פלוצלונג אָבגערופען:

— וואו איז חנה'לע?

די אידענע איז בלייך געוואָרען ווי א ליילאך. מורא האָט זי געהאָט פאר מאָטקע'ן, דאָך האָט זי ניט געקענט זיך איינהאלטען, אז זי זאָל ניט מאָטקע'ן איינמאָל פאר אלע מאָל ארויסווייזען די גאנצע פעראכטונג וואָס זי פיהלט צו איהם. זאָל איהר דאָס קאָסטען, וואָס עס זאָל ניט זיין, אבי דער יונג זאָל זיך הנה'לען פון קאָפ ארויסשלאָגען.

— וואָס האָבען זי זיך עפעס צו פרעגען אויף חנה'לען? — האָט די אידענע געפרעגט מיט געבייזער.

מאָטקע האָט שטיל געשוויגען און האָט די אידענע אָנגעקוקט.

— זי האָבען זיך נישט וואָס צו פרעגען אויף מיין קינד. מיינען זי נישט דערפאר וואָס איך האָב אזא פינסטערע פרנסה, מעג שוין יעדער איינער מיט מיין קינד האָבען צו טהאָן, מיינען זי נישט. מיין קינד איז נישט פון אזעלכע מענשען ווי זי זיינען, און ווי דאָ קומען אריין. — מיין פינסטערע פרנסה, נעבאך. נאָר וואָס ועט מיר העלפען — האָט די אידענע אָנגעהויבען צו וויינען, און געווישט איהרע טרעהרען מיט'ן פארטוך.

פרעמדער, שטרענגער נאָך געוואָרען צו זיי, ווי שלמה'לע שלאָסען־העקער, און געוויזען די אידענע פון קאפע הויז, אז ער האָט מיט זיי קיין פאמיליאַרנע בעציהונג נישט, נאָר אז „דאָס איז זיין פרנסה". אז די אידענע איז געווען האָט זיך קיין מויד אין קאפע הויז נישט געמאָרט בעוויזען. ער האָט באַלד גענומען שרייען:

— וואָס טהוסטו דאָ? פארוואָס געהסטו נישט אויף דער גאס ארוים?

אָבער זיין „פליסינקייט" זי צו בערוהיגען האָט איהם נאָר נישט געהאָלפען. די אידענע האָט איהם געזעהן אויסצומיידען און דאָס גאַנצע הויז פון „קאפע־מאַכער" האָבען געציטערט פאר איהם.

מאָטקע האָט געבענקט נאָך חנה'לען. ער איז ארומגעגאַנגען א צומישטער פאר בענקשאפט, און כמעט געוואָלט מיט איהרע ברידערלאך רעדען. ער האָט ליעב געקראָגען איהרע ברידערלאך, די צוויי אינגלאך, דעם צווילינג, און ווען זיי זיינען פון חדר אהיים געקומען האָט זיך מאָטקע מיט זיי געשפיעלט, געטהיילט זיי געלד און געפיהרט זיי אין געוועלבעל אריין, וואו מען קריגט צו קויפען צוקערלאך. ער האָט זיך ביי די קינדער געפיהלט ווי אין איהר נאָהענטקייט. דאָס פנים'ל פון אינגעל, וועלכער איז געשלאָפען מיט חנה'לען, האָט איהם דערמאָנט אָן יענע סצענע ביינאַכט, און ער האָט דורך דעם קינד זיך געפיהלט נאָהענט צו חנה'לען. אָבער חנה'לעס מוטער האָט מורא געהאַט פאר די קינדער אויך, און אז מאָטקע פלעגט זיך נור בעוויזען אין קאפע הויז, איז ווי פון א שלעכטען גייסט האָט זי באַלד די קינדער אין דער שטוב אריינגעטריבען: „משה'לע, אריין!" „חיים'ל, אריין!" האָט זי געשריען אויף די קינדער. מאָטקע האָט שוין לאַנג געוואָלט רעדען מיט די אידענע און איהר פרעגען, וואָס זי יאָגט איהם אזוי פון זיך. ער האָט זי ניט געוואָלט אָבער דערצערנען. ער האָט געוואָלט מיט איהר גוט אומגעהן. האָט ער נאָר נישט זיך וויסענדיג געמאַכט.

איינמאָל איז ער אין קאפע הויז אריינגעקומען. עס איז געווען אין אבענד, די ליכט האָט זיך ערשט אָנגעהויבען אָנצינדען, און די „געסט" האָבען זיך אָנגעהויבען צוזאמענצוקומען. פון דרויסען האָט מען דערהערט דעם רעש פון די געסט און מ'האָט געזעהן דאָס ליכט פון די לאָמפען. ביי מאָטקע'ס אריינקומען אין קאפע הויז איז שאַשטיל געוואָרען. עס זעהט זיך אויס, מען האָט געהאַלטען אין עפעס

8.

מאָטקע שרייבּט אַ בּריוועל צו דער מאַמען.

באַלד זיינען אלע, וועלפיל דעם רויטענס „הייזעל“, דאָס קאפּע הויז „ווארשאווסקי“ און דאָס גאנצע געסעל פון דער אלטער שטאָדט געוואָהר געוואָרען אז מאָטקע שרכן'ט זיך צו חנה'לען און וויל מיט איהר א חתן ווערען. איז וואו מאָטקע איז נישט געגאַנגען האָט ער געהערט הינטער זיך א געלעכטער: „דער חתן געהט“. איהם האָט זיך געדאַכט, אַז מען שטעקט הינטער איהם א צונג ארויס, און אויף יעדענס פּנים האָט ער בעמערקט א שמייכלען. ער האָט ניט פערשטאַנען פארוואָס מען לאַכט איהם אויס, דאָס האָט איהם צונערווירט, און ער האָט זיך שוין צו אייניגע יונגען געטשעפּעט, די פּנים'ער אויסגעשלאָגען און געשריען: „די כאָלערא וועט אייך פּאַקען. וואָס איז, איהר מעגט חתנים ווערען און איך נישט?“ מען האָט מורא געהאַט פאר איהם, און מען האָט איהם אויסגעמיעדען. אָבער מאָטקע איז געוואָרען דאָס געשפּרעך פון גאַנצען געסעל, און אלע האָבען געהאַט וועגען וואָס צו לאַכען.

חנה'לע איז פערשוואונדען. די בעל־הבית'טע פון קאפּע הויז האָט זי מורא געהאַט צו האַלטען אין קאפּע ווארשאווסקי פאר מאָטקע'ן, האָט זי די מאַמע אוועקגעשיקט אויף א פּאָר וואָכען צו א מוהמע אויף די פּאוויא־גאַס. דאָס האָט מאָטקע'ן געקרענקט מעהר פאר אלעם. ער האָט געפיהלט די גאַנצע פעראכטונג און אימה וואָס מען האָט צו איהם. מען האָט זי בעהאַלטען, כדי ער זאָל איהר קיין שלעכטעס נישט טהאָן. ער האָט אין אָנהויב געגלויבט, אז מען האָט זי בעהאַלטען, ווייל מען גלויבט איהם נישט, אז ער מיינט ערנסט מיט איהר א חתן צו ווערען, נאָר ער וויל זי ארייננאַרען און מאַכען אויס איהר איינע פון די „מיידלאַך“. ער האָט געקלעהרט עצות ווי אזוי ער זאָל ערוועקען צו זיך צוטרויען. ער האָט שוין בעהאַנדעלט אַלע זיינע כלות ווי סחורה, ווי א

באָפּירעל, געקנייטשט דאָס אין זיין גרויסע שטאַרקע האַנד, און אָנגעהויבען צו שטאַמלען, בלייך־ווערענדיג:

— חנה'לע, איך'ל איהנען עפּעס זאָגען.

דאָס מיידעל איז דערשראָקען געוואָרען פאַר די ערנסטקייט און בלייכקייט פון דעם יונג. צום ערשטען מאָל האָט זי איהם געזעהען אזעלכען; מאָטקע שטאַמעלט, מאָטקע ווערט בלייך, זי האָט זיך דערשראָקען און אויפגעהויבען זיך פון אָרט.

— איך האָב שוין לאַנג געוואָלט זאָגען, נור ניט געקענט. יעצט וועל איך זאָגען.

דאָס מיידעל האָט געזוכט מיט די אויגען א טהיר. זי האָט ניט געוואוסט וואָס צו טהאָן. זי איז רויט געוואָרען און דערשראָקען.

מאָטקע האָט אויפגעוויקעלט פון פאַפּיער דאָס גאָלדענע זייגעריל, וואָס ער האָט געטראָגען אין א טעשעל אויפ'ן האַרץ און געזאָגט מיט א האַלב־פערשטיקטע שטימע:

— איך וויל מיט איהן א חתן ווערען.

דאָס מיידעל איז אין איין סעקונדע בלייך און רויט געוואָרען, זי האָט געעפענט דאָס מויל צו שרייען מאַמאַ, און דאָס וואָרט איז פערשטיקט געוואָרען פון איהר שרעק. זי האָט מיט רחמנות־בעטענדיגע אויגען געקוקט אויף מאָטקע'ן, און מאָטקע האָט געמיינט, אז ער דישעט א יונגע טויב, פון דעם בליק וואָס זי האָט געשיקט אויף איהם. ער האָט געוואָלט עפּעס זאָגען און ניט געוואוסט וואָס, האָט ער געזאָגט:

— חנה'לע, איך מיין נישט אזוי... איך וויל א חתן ווערען, מיט איהן א חתן, זי זאָלען מיין כלה זיין.

דאָס מיידעל האָט זיך צוריק געפונען. דאָס לעצטע וואָרט האָט ארויסגערופען ווי א שמייכעל אויף איהרע ליפּען, וואָס מאָטקע האָט עס גאַנץ גוט בעמערקט.

— וואָס דאַרפען זי מיך, זי האָבען שוין אזוי פיעל כלות?

און חנה'לע איז אריין אין דער צווייטער שטוב.

מאָטקע איז געשטאַנען מיט'ן גאָלדענעם זייגעריל אין דער האַנד, און ניט געוואוסט וואָס צו טהאָן....

א נקבֿה ווי אַלע אַנדערע), זיי האָבען שוין געוואוסט דערפון, און אַרומגעקוקט ווי געפאַנגענע שבת פון די פענסטערלאַך פון די הייזלעך, אָדער זיי זיינען געזעסען ביים קראַנקען פּאַפּיראָסניק'ס ווייב, מאָטקע איז שוין געווען פערנומען מיט אַנדערע זאַכען.

ער האָט אָבגעוואַרט, אַז עס זאָל קיינער ניט זעהן, און איז אַריין אין קאַפּע הויז, אין אַלקעריל האָט ער געטראָפען חנה'לען. זי איז געזעסען ביים וואַרימען אויווען און געלעזען דאָס ביכעל. בעלויכטען פון דעם ליכט וואָס האָט אַריינגעדרונגען אין די געפרוירענע שויבען פון קאַפּע געוועלב. מאָטקע האָט זיך אויסגעהוסט, געשמייכעלט, און גערעהט זיך אויף די פּאָדקאָוועס פון די שטיוועל. חנה'לע האָט ניט אַוועקגענומען דעם בליק פון ביכעל אַרויס. זי האָט געזעהען מאָטקע'ן, גאָר ניט געמאַכט זיך דערווים און ווייטער געלעזען.

— געפעהלט איהן מיין נייער אַנצוג, חנה'לע? האָט מאָטקע געפרעגט מיט אַ שמייכעל, און געוויזען זיין ראָק.

חנה'לע האָט אַרויסגענומען איהרע אויגען פון ביכעל, געוואָרפען א בליק אויף מאָטקע'ן, און געגלעט מיט איהר בליק אויף זיין אַנצוג, און געזאָגט מיט אַ שמייכעל „גוט" און ווייטער געלעזען.

דאָס שמייכעלע האָט מאָטקע'ן דרייסט געמאַכט, און חשק געגעבען. — רופט ער זיך אָן:

— וואָס לעזען זי, ווידער די מעשה מיט'ן יתום?

— ניין, אַן אַנדערע מעשה.

— אויך אַ שעהנע?

— יאַ, א שעהנע.

— און די מעשה מיט'ן יתום, זי האָבען מיר געזאָלט דערצעהלען, זי וועלען מיר דערצעהלען?

— געהען זי שוין, וואָס דאַרפען זי אַזעלכע מעשות.

אויף איהרע ליפּען האָט אָבגעשיינט יענער שמייכעלע, וואָס מאָטקע האָט געקענט פון איהר שלאָף, און ווידער האָבען זיך די הערלעך פון איהרע אויגען צוגעשלאָסען, ווען דאָס מיידעל האָט אַראָבגעבויגען איהר בליק אין ביכעל אַריין, און מאָטקע'ן איז דאָס אַלעס אַזוי בעקאַנט פאָרגעקומען, ווי עס וואָלט שוין זיינס געווען. ער האָט עפּעס געזוכט ביי זיך אין טאַש, אַרויסגענומען עפּעס, איינגעוויקעלט אין א

וועל איך בעצאָהלען ווי א רייכער וואָס קומט צו אייך, — כאַפּט ער די האַנד צו דער קעשענע.

— איהר זעהט, דאָ האַנדעלט זיך, איך מיין. גלאַט אזוי אריבערגעהן... האָט איהר שוין מיט׳ן מיידעל געשמועסט? — איז ד׳ער איד געפאַלען אויף א המציאה, קלעהרענדיג ווי אזוי ארויסצומאַכען זיך פון דעם עסק.

— מיט׳ן מיידעל האָב איך נאָך נישט גערעדט, נור איך מיין, אז זי וועט וועלען, איבריגענס איז עס נישט אייער עסק — רעדט מיט ר׳ מלך׳ן, און זאָגט איהם, אז איך האָב אייך געשיקט.

— פערשטעהט איהר מיך אזוי, א חתן פון דער היינטיגער וועלט. איהר זיינט דאָך א יונגער־מאַן פון דער היינטיגער וועלט — האָט ר׳ ברכיה דערווייל זיך אָבגעקויפט מיט א קאָמפּלימענט — רעדט צוערשט מיט דער כלה, דערנאָך שיקט מען א שדכן. איהר פערשטעהט דאָך אליין.

מאָטקע האָט איינגעזעהן, אז דער איד האָט רעכט, איבריגענס האָט איהם דער קאָמפּלימענט „א חתן פון דער היינטיגער וועלט“ זעהר פערשמעקט — האָט ער זיך געלאָזט איבערלייגען, און מאָטקע איינגעזעהן, אז ער בעדאַרף צוערשט רעדען מיט חנה׳לען.

— אז דאָס מיידעל וויל איז שוין גאָר אַן אנדער זאַך. זעהט איהר, דענסטמאָל קען מען שוין דעם טאַטען איבעררעדען, די מאַמען איבעררעדען.

מאָטקע האָט איינגעזעהן, אז דער איד האָט רעכט, איז ער אוועק און אָבגעמאַכט ביי זיך צוערשט איבערצורעדען מיט חנה׳לען.

ער האָט אָבגעלייגט אויף שבת. שבת נאָכמיטאָג, ווען דער בעל־הבית מיט דער בעל־הבית׳טע שלאָפען און חנה׳לע זיצט און לעזט דאָס מעשה ביכעל, וועט ער מיט איהר רעדען. ער האָט מיט דארין קלאַפונג געוואַרט אויף שבת. אָבגעגאָלט זיך, אָנגעטהאָן זיך א קראַגען מיט א קראַוואַט און דעם נייען שבת׳דיען אַנצוג וואָס ער האָט זיך געקויפט פאַר צוואַנציג רובעל, מיט די שעהנע גלענצענדיגע שטיוועל, האָט זיך מאָטקע ארומגעדרעהט פאַר דעם טראָטואַר פון הייזעל. בחינם האָבען שוין די מיידלאָך געוואַרט אויף איהם, מאָטקע איז שוין מיט זיי שבת נישט געגאַנגען שפּאַצירען. (מאָטקע האָט שוין אפילו געהאַט די שפּאַנערין געמאַכט פאַר אויס נעליעבטע. זי איז שוין געוואָרען

אין שכנות האָט געוואָהנט א איד וואָס האָט געהאַט א לעדער קרעמעל. נור מאָטקע האָט געוואוסט אז נישט דאָס איז דעם איד'ס פרנסה. דער איד איז געווען אַ חזן אין שוהל'עכיל פון קרעטשמער'ס הויף, א מוהל, און אז עס איז געקומען פאר סכות זיינען די לעדער פערשוואונדען פון דעם קראָם, און אויף זייער אָרט האָבען זיך געוויזען אתרוגים און לולבים. און גלאַט איז דאָס געווען א שעהנער איד, מיט א שעהנער באָרד. און אַלע איינוואוינער פון דער אַלטער שטאָדט האָבען אין זיין קראָם אריינגעזאָגט „גוט מאָרגען“. דעם אידען האָט מאָטקע אויסגעקליבען פאר'ן שדכן, ער האָט געוואוסט אז ער איז א בכבוד'ער איד און פאר אַזאַ בכבוד'ע זאַך בעדאַרף מען א בכבוד'ען מענש. מאָטקע האָט געהערט, אז דער איד פיהרט אויס שדוכים אין די פיינע הייזער, און ער האָט געוואָלט צו חנה'לען שיקען א פיינעם שדכן, ניט קוקענדיג וויפיעל געלד עס זאָל איהם קאָסטען. ער האָט איהר געוואָלט אימפּאָנירען מיט'ן שדכן.

אז מאָטקע האָט זיך געוויזען צו דעם אידען אין געוועלבעל, איז דאָרט געוואָרען א בהלה ווי אַ שרפה וואָלט געוואָרען. דער איד איז בלייך געוואָרען דערזעהנדיג מאָטקע'ן אריינקומען אין געוועלבעל, און די אידענע מיט די קינדער האָבען זיך געוויזען אויף דער שוועל פון דער טהיר, מורא'האָבענדיג פאר'ן פאָטערס לעבען... מאָטקע האָט נישט פערשטאַנען, פאַר וואָס זיין ערשיינונג האָט ארויסגערופען אַזאַ בהלה, האָט ער זיך פערוואונדערט אומגעקוקט. און אז ער האָט נאָך געזאָגט, אז ער בעדאַרף מיט ר' ברכיה (דער איד ווי יעדער בכבוד'ער איד האָט געהייסען ר' ברכיה) צו רעדען אליין אונטער פיער אויגען, האָט דאָס נאָך מעהר שרעק ארויסגערופען. און די אידענע האָט געזאָגט „זי וועט זיך דאָס לעבען איינשטעלען“ און ניט אוועקגעהן. נור מאָטקע האָט זי באַלד בערוהיגט. ער האָט זיך אומגעקוקט, און געזאָגט גאַנץ נאַאיוו:

— איך וויל, ר' ברכיה, איהר זאָלט אריבערגעהן צו ר' מלך'ן פון „קאַפע־הויז“ און רעדען מיר א שידוך מיט חנה'לען.

אז דער איד האָט דערהערט וועגען וואָס דאָ האַנדעלט זיך, איז איהם אָנגעגאַנגען א געלעכטער, נור ער האָט מורא געהאַט צו שמייכלען, וואָרום עס האָט געשמעקט מיט'ן לעבען. דער איד האָט זיך ערענסט פערקלעהרט, און געשוויגען.

— וואָס קלעהרט איהר? אויף געלד וועל איך נישט קוקען, איך

— דאָס איז דער קליינער גנב, מאָטקע, וועלכער האָט פון די קינדער די זעמעל און די בייגעל פון די הענד ארויסגעכאַפּט?

— דאָס איז ער, דער גנב, צוליעב וועלכען מען האָט קיין קינד אין נאַס ניט געקענט ארויסשיקען, דאָס איז ער דער רויטער זלאָטקע'ס זוהן. — גיט נאָר א קוק, וואָס פאר א יונג עס איז אויסגעוואַקסען, אוי מאַמעלע קרוין, וואָס א גרויסע שטאָדט מאַכט פון א מענשען!

— און ווי שעהן איז דאָס, א יונג האָט זיך אָן דער מאַמען דערמאָהנט, שעהנע מתנות איהר געבראַכט.

— לאָז אָן אָרימאַן אויך אמאָל נחת האָבען. זי האָט עס, נעבעך, כּשר פערדיענט, וויפיעל צרות מען שטעהט אויס איידער מען ערציהט אזא יונג.

אזוי וועלען די ווייבער רעדען, זיצענדיג פאר דער טהיר שבת פארנאַכט, ווען ער וועט מיט דער כלה שפּאַצירען. און ער וועט זיך גאָר נישט מאַכען דערפון. ער וועט נאָר אויפהויבען דעם ראָק און צייגען די גאָלדענע קייט וואָס ער טראָגט אין דער וועסט און חנה'לע וועט טראָגען א הוט „פּאָ־וואַרשאַווסקי“. פּופּצעהן קערבלאך וועט ער פאר א הוט בעצאהלען. אין דער גאַנצער שטאָדט איז נאָך ניטאָ אזא שעהן מיידעל ווי חנה'לע, און זאָל געהן אזוי אָנגעטהאָן ווי זי, און דאָס איז זיין כלה, מאָטקע גנב'ס כלה, און זאָלען זיי צופּלאַצט ווערען.

דער יונג האָט זיך געבאָדען אין דעם נחת וואָס ער האָט זיך אויסגעפאַנטאַזירט וועגען חנה'לען. נור ווי אזוי קומט מען צו צו איהר?

זאָל ער ציגעהן צו איהר און איהר זאָגען, אז ער וויל פאר איהר א חתן ווערען? האָט ער מורא, אז זי זאָל זיך ניט דערשרעקען פאר איהם און אַנטלויפען. ער וואָלט איהר דאָס וועלען זאָגען איידעל, זעהר איידעל, אז זי זאָל פערשטעהן אז ער מיינט עס טאַקע ערנסט, מיט דעם גאַנצען רעכטען אמת, פאר איהר א חתן צו ווערען.

קיין פריינד, קיין מענש האָט ער ניט געהאַט צו פערטרויען זיין הארץ, און איז ארומגעגאַנגען מיט זיך. ער האָט גאָר בעשטימט צו שיקען צו איהר א שדכן, וועלכער זאָל קומען צו ר' מלך ליכטענשטיין (חנה'לעס פאָטער). (עס איז איהם מיט אמאָל געפעלען גאָר דאָס וואָרט ר' מלך, ווי ער האָט איהם אמאָל געהערט רופען פון שמש פון שוהלכעל, ווען ער איז געקומען מאָהנען געלד פאר אן עליה.) צו איהם וועט ער שיקען א שדכן, וועלכער זאָל איהם ריידען דעם שידוך.

— לאָז דיר דעם קאָפּ ניט דארען פאר מיינעט וועגען. אז דו וועסט לעבען, וועסטו זעהן, אז די לייז וועלען דיר פריהער ניט אויפעסען, — איז געווען דער אַנטוואָרט.

און ווירקליך איז מאָטקע'ן נישט געווען צו פערשטעהן. מאָטקע האָט זיך געמאַכט א פיינעם אַנשטענדיגען אַנצוג, שבת זיך אָנגעטהאָן ווי א געוועהנליכער מענש, און דרעהט זיך פאר דער קאַפּע „וואַרשאַווסקי“. קיינער ווייסט ניט וואָס איז מיט מאָטקע'ן, און מאָטקע קלעהרט ווי אזוי צוצוקומען צו חנה'לען, ווי אזוי צו רעדען מיט איהר.

וואָרום אז מאָטקע האָט זיך עפּעס אונטערגענומען, איז ער געוואָהנט געווען עס גלייך אויספיהרען. און ער האָט ניט געהאַט קיין צייט צו וואַרטען און געמיינט האָט ער אויך, אז אָט באַלד וועט חנה'לע פאר איהם א כלה ווערען. וואָרום מאָטקע האָט זיך גאָר ניט געקענט פאָרשטעלען, אז מען זאָל איהם אָבזאָגען. פאר וואָס? „איז ער ניט אזא שעהנער ווי אן אנדערער, און א גראָשען קען ער אויך פערדיענען.“ נור ווי אזוי קומט מען צו איהר?

ער האָט איהר שוין געקויפט א זייגעריל, און א גאָלדען פינגעריל אויך מיט א בריליאַנט, פינף און פערציג רובעל אָבגעצאָהלט דערפאר און האַלט עס אויפ'ן הארצען, איינגעבונדען אין א שמאַטקע. נאָר ווי אזוי גיט מען איהר דאָס, אז עס זאָל אויסזעהן פיין, או זי זאָל וויסען אז ער מיינט מיט איהר אויף אן אמת א חתן צו ווערען?

ער האָט שוין אפילו גאָר געקלעהרט ווי אויף יום טובים וועט ער מיט חנה'לען גאָר אהיים פאָהרען צו דער מאַמען. ער האָט זיך מיט אמאָל דערמאָהנט אָן דער מאַמען, און געוואָלט איהר פערגניגען אָנטהאָן. דעם טאַטען נישט, נאָר דער מאַמען. איהר וועט ער א שעהנע מתנה קויפען. א שייטעל איהר קויפען, א מאַנטעל מיט ברעגען און א פאַטשיילע, און אויף יום טוב וועט מאָטקע קומען מיט דער כלה אהיים. מאָטקע וועט ארויסגעהן מיט חנה'לען שפּאַצירען איבער די גאַסען פון שטעדטעל, עס וועט זיין א געיעג צו די פענסטער, ווייבער וועלען זיך סוד'ן אין די אויערן, און פרעגען איינע די צווייטע:

— ווער איז דאָס?

— דו דערקענסט איהם ניט, דאָס איז דאָך מאָטקע, דער רויטער זלאַטקע'ס זוהן, געקומען מיט דער כלה צו דער מאַמען צו גאַסט.

.7

מאַטקע וויל א חתן ווערען.

מאַטקע האָט זיך אָנגעהויבען גאָר אַנדערש צו פיהרען, צו דער פערוואונדערונג פון אַלע זיינע פריינד און בעקאַנטע. ווי שלמה'לע שלאָפען־העקער האָט ער אָנגעהויבען צו בעהאַנדלען זיינע נקבות. ער האָט זיי אָנגעהויבען צו בעטראַכטען ווי א סחורה און קיינע פאַמיליערע בעציהונגען מיט זיי מעהר ניט געהאַט. ער איז שוין מיט זיי ניט געזעסען ביי איין טישעל אין קאַפע־הויז „וואַרשאַווסקי“, ער האָט זיי שוין ניט אַזוי אָפט ארויסגעפיהרט אויף א שפּאַציער שבת נאָך מיטאָג. מאַטקע האָט אָנגעהויבען צו שפּאָרען א גראָשען און ניט ווי זיין געוואָנהייט האָט ער זיך גאָר גענומען דינגען מיט זיי איבער די קליידלאַך, שיך און העטס וואָס זיי האָבען פערלאַנגט פון איהם. און ווי שלמה'לע שלאָפען־העקער פלעגט ער טענה'ן צו זיי, אז זיי זיינען געקומען צו מאַכען געלד.

— גיב נאָר א קוק, יעדען מאָנטאַג און דאָנערשטאַג א נייעם העט. דו קענסט געהן אין דעם.

קיינער האָט ניט געוואוסט וואָס איז געוואָרען מיט מאַטקע'ן. ער פלעגט שוין אַ גאַנצע נאַכט אָבזיצען אין קאַפע־הויז, אָדער ארומדרעהען זיך אין דער גאַס און אַכטונג געבען אויף זיין סחורה. און קוים פלעגט אַ מויד ארויסקומען פון אַ גאַסט, האָט ער זי בעזוכט, אויב זי האָט ניט פערשטעקט קיין קליין־געלד אין זאָק אריין... ער איז געוואָרען א ביטערער יונג. ווען גוטע ברידער האָבען צוגעזעהן ווי ער רייסט א וועלט איין, שפּאָרט אַ גראָשען — און וואַרפט שוין ניט רובעלס, האָבען זיי הינטער איהם דאָס געלעכטער געמאַכט, און חיים'ל ממזר האָט אפילו געוואַגט איהם אין די אויגען צו זאָגען:

— וואָס איז, קאַנאַריק — געהסט חתונה האָבען, וואָס דו זשאַלעוועסט אַזוי א גראָשען?

ארוים, און זיך פאַרגעשטעלט ווי ער וואָלט איהר מאַן געווען. ער איז אהיים געקומען שפּעט ביינאַכט פון א יריד. א דערפרווירענער, פון דער פייכטער, קאַלטער נאַכט אין וועג, און קריכט אריין צו איהר, צו זיין ווייבעל אין בעט אריין, און זי דערוואַרימט איהם מיט איהר יונגע געזונטע ליב, דאָ אין בעט צווישען די קישענס און פּעדערען. א גוט שמייכעלע איז איהם אדורך געגאַנגען איבער די ליפּען. עס איז איהם גוט געווען אזוי צו קלערען און ער האָט גאָר אין גאַנצען פערגעסען צו וואָס ער איז דאָ אריינגעקומען. ער האָט שוין יעצט קיין חשק ניט געהאַט אויסצופיהרען זיין ווילען. עס איז איהם גוט געווען צו קניען פאַר איהר בעט, צו קוקען אין איהר שלאָגענדע איינגעשלומערטע ברוסט, צו פיהלען איהר אָטהעם און וואַרימקייט און צו פאַנטאַזירען וועגען דעם, אז זי זאָל זיין ווייב ווערען, זיין אמת איינציג ווייב.

מיט מעהר פאָרזיכטיגקייט ווי ער איז אריינגעקראָכען, איז ער פון איהר שטיבעל ארויסגעקראָכען. נישט זי און נישט איהר פאָטער אויפצואוועקען, כדי זיי נישט צו דערשרעקען. די נאַכט איז מאָטקע שוין נישט געשלאָפען רוהיג. ניט די נאַכט און ניט די אַנדערע נעכט. ער האָט געקלעהרט וועגען דעם, ווי אזוי זיין פאַנטאַזיע וואָהר צו מאַכען, אז חנה'לע זאָל זיין ווייב ווערען. ניט איינע פון די מיידלאַך, וועלכע זיינען איהם שוין יעצט גאָר ניט אָנגעגאַנגען, נור זיין אמת ווייב, צו וועלכע ער זאָל אין בעט אריינקריכען, אָנצואוואַרימען זיך פון דעם קאַלטען, נאַסען נאַכט־וועג, ווען ער קומט פון יריד אהיים....

האנד און אריינקריכען צו איהר אין בעט אריין. אז ער איז אין שטיבעל אריינגעקומען האָט איהם א ווארימקייט און א דומפיגקייט ארומגענומען פון די שלאָפענדיגע אטעמס וואָס האָבען זיך געהערט אין שטיבעל. דאָס הארץ האָט איהם אָנגעהויבען צו קלאַפּען, און ביי דעם קאַרגען שיין פון לעמפּעל האָט ער געזוכט חנה'לעם בעט. עס איז געווען א שלאָף־באַנק. א קאַסטען וועלכער דיענט בייטאָג פאר א באַנק, ביינאַכט פאר א בעט. דער קאַסטען איז געוועזן אויסגעבעט מיט קישענס, אלע פעדערען פאר חנה'לעם אויסשטייער, געשליסענע און נישט געשליסענע, זיינען אויסגעלעגען אין קאַסטען. צווישען די קישענס איז געלעגען חנה'לע, נעבען איהר, איהר יונגער פינף יעהריגער ברודעריל, וועלכער האָט זיך ווי א קינד צוגעפּיעשטשעט צו די שוועסטער'ס נאַקעטע יונגע ברוסט. מאָטקע איז פערגאַפט געוואָרען פון בילד. ער האָט נישט אויסגעלאָשען דאָס לעמפּעל, נור קניענדיג פאר'ן בעט האָט ער זיך איינגעקוקט אין חנה'עס שלאָפענדע געזיכט. ער האָט געהערט איהר אטעהעמען וואָס האָט זיך געטראָגען פון איהרע נאָזלעכער און אָפענעם מויל, און געפיהלט די ווארימקייט וואָס האָט געשלאָגען פון איהר צו־ווארימטען קערפּער. די שווארצע קודלעס האָאָר וועלכע האָבען זיך איצט צופלאַשעט און געוועזן בעזייט מיט פעדערען, זיינען געלעגען ארום איהר פנים, פערשפּרייט איבער איהרע נאַקעטע ארימס און נאַקעטע הענד, און זיי האָבען זיך בעוואויגען און געהויבען אין איינעם מיט דעם שלאָגען פון איהר ברוסט. די ברוסטען צוזאמענגעקנייטשט, ווי זי וואָלט וועמען ארומהאַלזען, איז זי געלעגען מיט איהרע יונגע הענד ארומגענומען איהר קליין ברודעריל. די אויגען האָט זי געהאַט פערמאַכטע, נור אונטער די פערמאַכטע הייטלעך האָט זיך ארויסגעזעהען בולט דאָס אויג, און די שווארצע שטייפע הערלעך פון די הייטלעך האָבען זיך פערשלאָסען, ווי פערמאַכטע פליגעלעך פון פייגעלעך, און אָבגעהיט דאָס אויג. און ארום איהרע ליפּען איז געלעגען אויסגעגאָסען יענער חן־עוודיגער שמייכעלע וואָס האָט מאָטקע'ן „דרך ארץ“ געלעהרענט, וואָס האָט מאָטקע'ן געמאַכט הילפלאָז, און ווי א קינד איהם געמאַכט יעדעס מאָל ווען ער האָט געוואָגט צוצוגעהן צו איהר און צו רעדען מיט איהר. מאָטקע האָט געקניעט פאר'ן בעט, האָט בעטראַכט חנה'לען, געהערט און געפיהלט איהר ווארימקייט און איהר אטהעם און געזונדקייט וואָס האָט געשלאָגען פון איהר בעט

הינטער דער אַלקער זיינען געווען צוויי פינסטערע שטובען, איינס פון זיי האָט נישט געהאַט קיין פענסטער נור אַן אָפענע טהיר אין אַ צווייטע שטוב וואָס האָט יאָ געהאַט פענסטער. מאָטקע האָט געוואוסט, אַז אין יענע שטוב אָהן פענסטער שלאָפט הנה׳לע און צו איהר זיך אריינצו׳גנב׳ענען מוז ער אַדורך די ערשטע שטוב מיט׳ן פענסטער, אין וועלכען עס שלאָפט דער „קאַפע־מאַכער“, דאָס הייסט דער בעל־הבית פון קאַפע־הויז מיט די אידענע. נור ער האָט זיך פאַר דעם אויך נישט געשראָקען. ער האָט זיך פערלאָזט אויף זיין געשיקטקייט און פּראַקטיק.

אַ גאַנצען טאָג און אַ גאַנצען אָבענד און נאַכט, אין וועלכע ער האָט בעשטימט דאָס זייניגע אויסצופיהרען, האָט ער זיך נישט געוואָלט בעגעגענען מיט הנה׳לען און ניט קוקען איהר אין די אויגען אריין. שפּעט אין דער נאַכט, ווען די „מיידלאַך“ זיינען שוין פערשוואונדען פון דער גאַס, און נור אין דעם קאַפע־הויז האַלטען זיך אויף די לעצטע געסט — האָט ער זיך געוויזען. אין „קאַפע וואַרשאַווסקי“ איז שוין טונקעל געווען. די בעל־הבית׳טע איז אַ שאָד געווען נייע צוואַנציג קאָפּעקען אריינצוואַרפען אין דעם גאַז־אויטאָמאַט, און די לאָמפּען האָבען זיך טאַקע געברענט מיט דעם אויסגעהענדען ליכט, פון די לעצטע כחות. אין אַ ווינקעל זיינען געזעסען אַ פּאָר מיידלאַך וואָס עס האָט זיי ניט געלונגען צו קריגען קיין געסט „אויף אַ גאַנצע נאַכט“ — און אויסגערעדט זיך די הערצער. אין הויז זיינען שוין אַלע געשלאָפען. מאָטקע איז אריין אין קיך. זי איז פערשפּאַרט געווען מיט אַ ברעט. ער האָט קונציג דאָס ברעט אונטערגעהויבען, עס זאָל ניט פאַלען און אָנמאַכען אַ גערודער. אויף אַלע פיער, בעלויכטען נור מיט דעם קאַרגען נאַכט־לעמפּעל וואָס האָט זיך געברענט אין הנה׳לעס צימער, איז ער אַדורך געקראָכען די שטוב אין וועלכער דער בעל־הבית מיט די אידענע זיינען געשלאָפען. פון דער טונקעלהייט האָט זיך פערנומען אַ הויך שנאָרכען פון פערשיעדענע ווינקלען, און שאָטענס זיינען נאָכגעקראָכען נאָך מאָטקען, וועלכער האָט זיך ווי אַ קאַטץ געגליטשט אין הנה׳לעס שטוב אריין. אין הנה׳לעס שטוב האָט אַ לעמפּעל געברענט. די ערשטע זאַך האָט ער געקלערט אויסצוגעפינען, אין וועלכען בעט הנה׳לע ליעגט. דערנאָך דאָס לעמפּעל אויסצולעשען, צוצוקריכען צו הנה׳לעס בעט, דאָס מויל איהר פערשטעלען מיט די

.6

מאַטקע וויל זיך בַוואַרטען.

מאַטקע האָט ניט געוואוסט וואָס מיט זיך צו טהאָן. וואָס א טאָג איז איהם הנה'לע מעהר געפעלען און ער האָט זיך איינגעליעבט אין איהר, און ער האָט ניט געוואוסט ווי אזוי צו רעדען צו איהר. דער יונג וועלכער האָט געהערשט איבער פיער לעבענס אין ווארשא, וואָס איז געוואָהנט געווען צו בעפעהלען און מען זאָל איהם פאָלגען, און וואָס גאָרנישט האָט עקזעסטירט זיין ווילען צוריקצוהאַלטען, נישט קיין גאָט, נישט קיין געזעץ און נישט קיין געוויסען — דער יונג איז הילפלאָז געוואָרען און ווי א קינד זיך בענומען, ווען ער האָט זיך בעגעגנט מיט דער קליין הון־עוודיגער מיידעל, וואָס האָט צוויי לאַנגע שוואַרצע צעפּ און אויגען וואָס קוקען אָהן שרעק אין יענעמס פנים אריין, און וואָס האַלט זיך פון דערווייטענס פון אלע „געסט" פון דעם קאַפּע־הויז, טהוט איהר ארבייט ווי א פליכט, און „געהט זיך איהר וועגס". און נאָך איינס. דער יונג איז פערשעהמט געוואָרען אין איהר נעגענוואַרט. צייט ער האָט גערעדט מיט איהר שבת ביים ביכעל לעזען, קען ער איהר גלייך אין פנים נישט קוקען, אז ער זאָל זיך ניט שעהמען... ער האָט זיך פיעל מאָל פאָרווירפע געמאַכט, אז ער איז א „פרייער" וואָס ווערט פערכאַפּט פון א ליאַדע מיידעל און עס פּאַסט נישט פאַר א יונג א „קאַדעט", ער זאָל זיך לאָזען פיהרען פון א נאַרישע „קאַפּע־מיידעל", פון א „פריטין", א גאָר נישט. און כדי זיך אליין איינמאָל פאַר אלע מאָל צו ווייזען ווער מאַטקע איז. און מיט מאַטקען שפּיעלט מען זיך נישט, האָט ער בעשטימט, זיך אריינצו'גנב'ענען צו איהר ביינאַכט אין שטוב און „פערטיג" זי מאַכען... פאַר נאָר נישט, נור גלאַט אזוי, ווייל ער וויל אזוי, און לאָז איהם ווער פּראָוווען עפּעס טהאָן.

ער האָט שוין גאַנץ גוט אויסגעשפּירט דאָס אָרט וואו זי שלאָפט.

שלמה׳לע האָט אויסגעמידען זיין בליק און איהם ניט געוואָלט זעהן.

מאָטקע האָט ניט לאַנג פערבראכט אין גאַרטען. ער האָט געפיהרט זיינע כלות אין אידישען טהעאַטער אויף קאראַווע גאַס. דער יונג וואָס פערקויפט בילעטען אין דער קאַסע האָט קאַנאַריק׳ען גוט געקענט. איבערהויפט איז מאָטקע געווען אָנגעלעגטער גאַסט אין אידישען טהעאַטער. ער האָט בעצאָהלט מיט רובעלס פאר בילעטען פאר זיך מיט זיינע כלות, וואָס מען איז עס גאָרניט געוואָהנט געווען אין אידישען טהעאַטער. דער וויצע־דירעקטאָר, א דיקער יונג, מיט אַ פאָאר שווארצע צייהן און א גאָלדענע הארפע אין דעם לאַץ פון זיין ראָק איז איהם אַנטקעגען געלאָפען און אלע אָנגעשטעלטע זיינען איהם אַנטקעגען געלאָפען און אָנגעוויזען איהם די פלעצער און גערעדט צו איהם פויליש „פראָשע פאַנאַ“. אין אידישען טהעאַטער האָט מען געשפיעלט אַ שטיק, וואָס מען האָט א סך געזונגען און אינגלאָך האָבען קדיש געזאָגט. מאָטקע׳ס כלות האָבען דערביי געוויינט און געווישט זיך די טרעהרען מיט די זיידענע טיכלאָך פון די אָנגעפוידערטע באַקען. מאָטקע איז ארויס אין בופעט און געקויפט זיינע כלות טשאָקאָלאַדס, און געהייסען געבען א יונג פון טהעאַטער, אַן אַקטיאָר, אָדער א וויצע־דירעקטאָר, א טרונק בראַנפען ביים בופעט, אוועקגעזעצט זיך ערנסט און צוגעהערט זיך צו די ליעדלאָך וואָס זיינען איהם זעהר געפעלען.

נור אַם מעהרסטען איז איהם געפעלען דער קאָמיקער און די אינגלאָך וואָס האָבען קדיש געזאָגט. ער האָט זיי געהייסען ארויפשיקען אויף דער ביהנע טשאָקאָלאַד.

און די מיידלאָך זיינען גליקליך געווען. אלעס איז זיי געפעלען און האָבען איינגעליבט זיך אין אלע אקטיאָרען. אַ גאַנצע וואָך האָבען זיי געזונגען די ליעדלאָך וואָס זיי האָבען געהערט אין טהעאַטער, דערצעהלט צו אַנדערע מיידלאָך און דעם קראַנקען פאַפיראָסניק׳ס ווייב, און חנה׳לען, ווי די אינגלאָך האָבען קדיש געזאָגט נאָך זייער געשטאָרבענע מוטער, און ווי דאָס קינד האָט די הענטלאָך אויסגעשטרעקט, און זיי האָבען געוואַרט מיט אונגעדולד אויפ׳ן צווייטען שבת, ווען מאָטקע וועט זיי נאָך אַמאָל פיהרען אין טהעאַטער.

אָבער מאָטקע איז עפּעס וואָס מיט זיך ניט צופריעד׳ען געווען, צייט ער האָט זיך שבת בעגעגענט מיט חנה׳לען.

מיט אַלע מיידלאַך שפּאַציערען. עס איז ניט שעהן, זאָגט ער, מיט פיער, נור מיט צוויי און צוויי. אז ער האָט זיך שוין געהאַט אָנגעטהאָן, האָט ער איבערגעקוקט די מיידלאַך, און צום ערשטען מאָל עפּעס איז איהם ניט געפעלען ווי זיי געהען אָנגעטהאָן, געהייסען אראָפּרייסען די גרויסע פעדערען פון די קאַפּעליושען. די מיידלאַך האָבען איהם אָנגעקוקט ווי משוגע. נור פערפאַלען. ער האָט געהייסען. ער האָט זיי געפיהרט, ניט ווי תמיד, פיער אין איין שערענגע, נאָר צוויי און צוויי, ווי גענז, אין זאקסישען גאַרטען אריין. די „אָוויצאָווע אַלעע“ אין גאָרטען איז פול געווען מיט שפּאַציערענדע. יונגען און מוידע, פיעל אויף אַלע בענק, צווישען די ביימער און אויפ'ן ברייטען וועג. מאָטקע איז פאַרביי מיט זיינע כלות. די מיידלאַך זיינען געווען שטאָלץ, גרוים ביי זיך וואָס מאָטקע פיהרט זיי.

מאָטקע האָט געהאַלטען די הענד אין די הויזען קעשענעס, דעם הוט פערוואָרפען אַן א זייט און געבויגען דעם בליק צו דר'ערד. פון דער אָפענער וועסט האָט זיך ארויסגעריסען דאָס ווייסע געפּרעסטע העמד, וואָס די מוידען האָבען עס אזוי שטייף אויסגעפּרעסט ווי א ברעטעל. קיין קראַגען האָט ער ניט געטראָגען, דערפאַר א רויטען, שמאָלען, לאַנגען קראַוואַט, וואָס א מויד האָט איהם אויסגענעהט פון א רויטען באַנד, און זיינע גלענצענדיגע האָליאַווען האָבען געפינקעלט פון דערווייטענס.

דער עולם האָט איהם געקענט און איין יונג האָט געשטופּט דעם צווייטען: „זעהט, זעהט, קאַנאַריק געהט מיט זיינע כלות!“

די מיידלאַך האָבען געוואוסט, אז מען קוקט זיי נאָך און זיי זיינען שטאָלץ געווען דאַרויף.

אויפ'ן שפּאַציער האָט ער זיך אָנגעטראָפען מיט שלמה'לע שלאָפען־העקער. יענער איז אויך געגאַנגען מיט זיינע כלות, נאָר קאַנאַריק'ס כלות זיינען געגאַנגען שעהנער אָנגעטהאָן און זיינען געווען שטאָלצער, און יענע מיידלאַך האָבען זיי מקנא געווען, ווייל זיי האָבען געוואוסט, אז קאַנאַריק פיהרט זיינע נקבות אין טהעאַטער און שלמה'לע שלאָבען־העקער זשאַלעוועט א גראָשען, זאַמעלט זיך א פערמעגענס התינה צו האָבען.

די יונגען האָבען זיך אָנגעקוקט. מאָטקע האָט אויפגעהויבען די אויגען און געקוקט אויף שלמה'לען מיט א שפּאָטישען גלעכטעריל, און

דורך דעם איז איהר אזא וואונדער געוועזן, וואָס מאָטקע האָט זיך פּלוצלונג אָבגעשטעלט און אריינגעקוקט זיך אין איהר לעזען, וואָס ער האָט עס קיינמאָל ניט געטהאָן.

דאָס מיידעל האָט איהם אָנגעקוקט, אָבגעענטפערט:

— א ביכעל. — און האָט ווייטער געלעזען.

מאָטקע איז ווייטער געשטאַנען און געפרעגט:

— וואָס פאר א ביכעל, א מעשה?

— יא, א מעשה, דאָ האָבען זי, זעהען זי — האָט איהם דאָס מיידעל געשטעקט דאָס ביכעל אין האַנד אריין.

מאָטקע האָט געהאַלטען דאָס ביכעל אין האַנד קאַפּויער, רויט געוואָרען, ווי א חתן־בחור און געזאָגט מיט א פארשעהמטען **שמייכעל**:

— איך קען נישט לעזען. עפּעס א שעהנע מעשה?

— יא, א שעהנע מעשה, יאָסעלע — הייסט זי.

— וואָס פאר א מעשה?

— א מעשה מיט א יתום, ווי ער האָט ניט געהאַט קיין טאַטען, קיין מאַמען און זיך ארומגעוואַלגערט ביי פּרעמדע מענשען און מען האָט איהם געשלאָגען אויך, — האָט דאָס מיידעל געזאָגט און א טרעהר האָט געגעבען א בליץ אין איהר אויג אויף דעם העלד פון דער מעשה וואָס זי האָט געלעזען.

מאָטקע האָט זיך א מינוט פערקלעהרט. דאָס פּנים זיינס איז געוואָרען אונשולדיג ווי ביי א קינד און די אויגען ריין, און ער האָט אָבגעענטפערט מיט א פערלעגען שמייכעלע:

— אוי, איז עס דאָך א שעהנע מעשה, איך וואָלט זי געוואָלט הערען.

— איך וועל זי איהן אמאָל פערצעהלען.

— זי וועלען זי מיר פערצעהלען?

— יא — שאָקעלט דאָס מיידעל מיט'ן קאָפּ.

— גוט.

— חנה'לע, חנה'לע! קום נאָר אריין! — האָט די מאַמע גערופען פון די וואָהן־שטוב, מורא האָבענדיג פאר מאָטקע'ן.

מאָטקע איז אוועק צו די מיידלאך. ער איז ניט גוט געוועזן דעם היינטיגען שבת צו זיי. עס איז איהם ניט געפעלען דאָס העמד וואָס זיי האָבען איהם אויסגעפּרעסט, און דערנאָך האָט ער ניט געוואָלט געהן

געזידט. מאַטקע האָט אַריינגעקוקט אין פינסטערן אַלקעריל און האָט בעמערקט הנה'לע איז געזעסען ביים פענסטער און האָט געלעזען אַ ביכעל. זי האָט זיך שטאַרק פערוואונדערט וואָס קאַנאַריק טהוט יעצט, אין אַזאַ צייט, אין קאָפּע הויז, ווען קיינער איז ניטאָ. נאָר זי האָט זיך ניט געמאַכט זעהען קאַנאַריק'ען און ווייטער געלעזען אין איהר ביכעל.

מאַטקע האָט זיך געדרעהט אין אַלקעריל, אַריינגעקוקט אין קאָפּע הויז, ווי ער וואָלט וועמען געזוכט. דאָס מיידעל האָט איהם ניט געפרעגט וואָס ער וויל. ער איז געווען אַ היימישיער. און ער האָט געקענט אַריינקומען ווען ער האָט געוואָלט.

מאַטקע האָט זיך אומגעקוקט: די בעל הבית'טע איז ניטאָ. די בעל הבית'טע מיט דעם בעל הבית זיינען געשלאָפען אין דעם שטיבעל, די ברידערלאַך זיינען אויך ניט געווען, נור הנה'לע אַליין איז געזעסען און געלעזען.

דער יונג האָט זיך געמאַכט האַרץ, אויסגעהוסט זיך און געמאַכט אַ טריט צום מיידעל, אָוועקגעשטעלט זיך פון דערווייטענס און געזאָגט מיט אַ פערשעהמטע מינע:

— וואָס לעזען זי, חנה'לע? אַ ביכעל?

דאָס מיידעל איז נישט געוועהנט געווען, אַז ווער פון די יונגען זאָל זיך ווענדען צו איהר מיט אַנדערע זאַכען אַ חוץ צו דערלאַנגען טהעע אָדער נעהמען בעצאָהלט. און געוואָהנט איז זי געווען, אַז אַלע, סיי די יונגען, און סיי די מיידלאַך, זאָלען זיך פערהאַלטען צו איהר אַנשטענדיג. אין די בעל הבית'טעס געגענוואַרט האָבען זיי זיך ניט געשעהמט צו רעדען די אויסגעלאַסענסטע רייד, אָבער ווען הנה'לע איז אַריינגעקומען און די מיידלאַך האָבען גערעדט די מיאוס'טע רייד, האָבען זיי באַלד איבערגעהאַקט און געזאָגט איינע צו די אַנדערע: „שאַ, אַ מיידעל איז דאָ...“ זי האָט געוואוסט די פּרנסה, מיט וועלכע די מיידלאַך פאַרנעהמען זיך, נאָר זי איז שוין אַזוי צוגעוועהנט געוואָרען דערצו אַז עס האָט אויף איהר קיין בעזונדער איינדרוק ניט געמאַכט. עס האָט ניט געוועקט איהר מיידעלשע פאַנטאַזיע, און ניט געבראַכט, אַז זי זאָל וועגען עפּעס נאָכקלערען. זי האָט געהאַלטען די מיידלאַך פון די „הייזלאַך“, ווי אַלע שכנים, פאַר „אונגליקליכע“, נאָר וואָס זאָל מען טהאָן? קיינעמס פּרנסה קומט ניט אָהן גרינג. און זי האָט זיך בעצויגען צו זיי איינפאַך ווי צו אַלע אַנדערע מענשען.

מיט אַן אָרענטליכען מענשען, און זי האָט געהאַלטען אין איין זאַמלען וועש אויף אַ אויסשטייער. זי האָט דאָס געהאַט אַ בעזונדערע ליעבע צו דעם פּאַפּיראָסניק, צו זיין פאַמיליע, און אַז עס איז געקומען שבת, האָט זי ליעב געהאַט צו הערען ווי ער לייענט פּרק, עס האָט זי דערמאָהנט אַן פאָטער אין דער היים, און אפשר אַן איהר אייגענעם לעבען, וואָס האָט איהר טהיילמאָל אויפגעשיינט פאַר די אויגען ווי אַ חלום....

דערווייל האָבען זיך אַלע מאָטקע'ס נקבות פערזאַמעלט אָנגעטאָנענערהייד ביי דער „שפּאַנערין“ און געוואַרט אויף מאָטקע'ן.

עס זיינען געווען פיער מיידלאַך: די שפּאַנערין און נאָך דריי וואָס מאָטקע האָט זיך „ערוואָרבען“ און געהאַלטען זיי אין פערשיעדענע הייזלאַך אין דער שכנה'שאַפט אַרום. זיי זיינען אַלע אַריינגעקומען צו די „שפּאַנערין“, ווייל זיי האָבען געוואוסט, אַז מאָטקע האַלט די „שפּאַנערין“ פאַר זיין הויפּט נקבה, און זי איז מעהר מיוחסת פאַר זיי אַלעמען, ווייל זי געהט נישט אויף דער גאַס, נאָר אין האָטעלען, און מאָטקע קויפט איהר שעהנערע אַנצוגען ווי אַלע אַנדערע.

עס איז שוין געווען שפּעט און מאָטקע איז נאָך נישט געווען. שלמה'לע שלאָסען־העקער איז שוין דאָ געווען, און האָט צוזאַמענגענומען זיינע מיידלאַך: די גאָסטענינערין, די „יאַטילע“ און די „בלאָנדע ראָזע“. (די „לאָוויטשערין“ האָט נישט געוואָלט געהן. זי איז איבערגעבליעבען ביים פּאַפּיראָסניק און איינגעהערט זיך ווי ער זאָגט פּרק מיט דעם גמרא נגון). די מיידלאַך, מאָטקעס כלות האָבען אונגעדולדיג אַרויף און אַראָב געדרעהט זיך, געקוקט פון די פענסטער, פון די שטיגען און אָנגעגרייט איהם די העמד, דעם אַנצוג, די שטיוועל, דעם קראַוואַט, אָבער מאָטקע געהט ניט. די „שפּאַנערין“ האָט אויסגעטהאָן דעם הוט מיט די רויטע רויזען, און האָט זיך געשוואָרען אפילו אַז ער זאָל צוזעצט ווערען, וועט זי אויך שוין ניט געהן מיט איהם שפּאַציערען.

— וועסט דיך לאָזען איבערבעטען. אַז ער וועט דיך בעטען, וועסט געהן — האָבען די אַנדערע מיידלאַך געזאָגט, ניט אָהן קנאה, וואָס זי איז די „געליעבטסטע“.

דערווייל איז מאָטקע אַריינגעקומען אין קאַפּע הויז. אין קאַפּע הויז איז קיינער איצט נישט געווען, און איינמאַל פאַר אַ גאַנצע וואָך האָט דער סאַמאָוואַר וואָס איז געווען איינגעמויערט אין אַ קאַכעל נישט

קיט, האָבען זיי אונטערגעהאַלטען זיין האַנדעל מיט די געהיימע פּאַפּיראָסען און פערקויפט צו די געסט וואָס זיינען געקומען צו זיי. די טובות האָבען געפיהרט צו פריינדשאַפט, נישט קוקענדיג אויף די פּראָפעסיע וואָס זיי פערנעהמען. איבריגענס ביים פּאַפּיראָסניק אין שטוב האָט מען גאָר געהאַט פערגעסען מיט וואָס די מיידלאך פערנעהמען זיך. זיי האָבען זיך אויפגעפיהרט ווי גוטע שכנ׳טעס און ווי אַנדערע געוועהנליכע מענשען. און דער פּאַפּיראָסניק איז מיט דער צייט דערצו אַזוי געוואָהנט געוואָרען, אַז ער האָט אויך פערגעסען, אַז די מיידלאך זיינען „טמאות“. אָפּטמאָל האָט ער בעשטימט צו וועקסלען די וואָהנונג, כדי פּטור צו ווערען פון די שכנות׳שאַפט. נאָר קיין געלד איז נישט געוועזען אויף איבערצוציהען זיך. קיין אַנדער וואָהנונג האָט זיך נישט געמאַכט, און מען איז שוין פּשוט געוועזען צוגעוועהנט צו די טובות....

נאָר שבת האָט עס איהם פערדראָסען מעהר ווי אַן אַנדערס מאָל, ווען ער זאָגט פּרק, קומען זיי, די „טמאות“, אַריין. האָט ער זיך פערדרעהט, און איינגעטונקט זיך אין סדור און געזאָגט מיט אַ זינגענדיגען נגון.

„על שלשה דברים העולם עומד“, אויף דריי זאַכען שטעהט די וועלט....

און די מיידלאך האָבען זיך צוגעהערט צו דעם בעקאַנטען היימישען נגון און האָבען זיך גוט געפיהלט ווי אין דער היים.

אַם מעהרסטען האָט די „לאָוויטשערין“ שבת נאָכמיטאָג ליעב געהאַט צו פערברענגען ביים פּאַפּיראָסניק. זי איז געוועזען אַ פרומע טאָכטער פון דער היים. איהר פאָטער איז נאָך ביז היינט אַ מלמד אין לאָוויטש. זי האָט זיך געהאַט פערליעבט אין אַ פריזירער, דער פאָטער האָט זי דוקא געוואָלט חתונה מאַכען עפּעס דאָרט פאַר אַ אויסגעווייקטען אָרים בחור פון בית־המדרש. פערדיענט האָט זי געלד פאַר זיך, אַ זאָקען־מאַכערין געוועזען. האָט זי דער פריזירער געהאַט אָנגערעדט און זי איז אַנטלאָפען מיט איהם קיין לאָדז. דאָרטען האָט ער זי ערגעץ וואו אַריינגעגעבען, פון וואַנען זי איז דאָ אהער געקומען אין „הייזעל“. היינט בעדויערט זי שוין נישט און נישט זי פרעהט זיך. יעדער האָט זיין אונגליק, און קיינעם קומט נישט אָן די פּרנסה גרינג. נאָר זי האָט געהאָפט אַמאָל נאָך פון דאַנען אַרויסצוקומען און חתונה האָבען

טער און דאָס האַרץ זיך דערכאַפּט מיט שאָלעכץ פון א פּאָמעראַנץ. די קינדערלאַך פערשמוצט די פּנים'לאַך און די נעזלאַך מיט דעם שבת'דיגען עסען אין די נייע שבת'דיגע קאַשקעטלאַך זיינען געזעסען אויף דער ערד און האָבען זיך געשפּיעלט אין ביינדעלאַך, און מלך פּאַפּיראָסניק, וועלכער איז אליין געווען אַמאָל א חסיד'ישער יונגערמאַן, נאָר היינט פּאַריאָגט א גאַנצע וואָך אין פּרנסה, האָט שבת זיך אָבגערוהט, געזעסען אין די גאַטקעס און האָט געזאָגט פּרק.

די מיידלאַך זיינען אריינגעקומען אָנגעטהאָן אין בלויע קאַרטען־קליידלאַך מיט אַטלעסנע אונטערפאַלדען, און געוויזען דאָס קראַנקע ווייבעל די העטס מיט די פּיעלע פּעדערען און בלומען, די נייע קאַמאַשען, און געבעטען אויף זיך מבינות זאָגען. דאָס קראַנקע ווייבעל האָט דערפון הנאה געהאַט. אליין גאָר נישט געהאַט וואָס אָנצוטהאָן און איז שוין ניט געווען אין דרויסען זייט יאָהרען, האָט זי גרויס הנאה געהאַט צו רעדען פון מאָדעס, אין וועלכע זי איז אַמאָל מיידעלוויז געווען א גרויסע בריה'טע, מבינות געזאָגט, אז דאָס שטעהט ניט גוט, און די קאָלירען פּאַסען נישט און אליין זיך נישט געשעהמט אָנצופּראָבירען די העטס אויף איהר שבת'דיגען שייטעל און געל פּנים און געטראַכט ביי זיך מיט קנאה : ווען זי האָט אַזוינס אָנצוטהאָן, וואָלט זי נאָך היינט געווען א שעהן ווייבעל און וואָלט אין גאַס ארויס שפּאַצירען כאָטש קראַנקערהייד.

— די פאַלדען זיינען דאָך צו ברייט, רייזעלע, זאָגט זי צו א מיידעל, וועלענדיג כאָטש אַ שטאָך געבען יענע וואָס זי איז צו דין.

— אָ, היינט טראָגט מען אַזוי. אַלע פּאַניעס אויף די מאַרשאַלקאָווסקי גאַס טראָגען אַזעלכע.

דער איה, מלך פּאַפּיראָסניק איז בייז געווען וואָס די „טמאות", די מיידלאַך פון די הייזלעך פּערקעהרען ביי איהם אין שטוב און זיין ווייב האַלט זיך אונטער מיט זיי. אָבער ער האָט זיך גאָר נישט געקענט העלפען. ער האָט געוואָהנט מיט זיי אין שכנות, הויז ביי הויז, און די מיידלאַך האָט עס געצויגען צו איהם אין שטוב אריין וואו זיי קענען אריינקומען אלס שכנות און פריינד. עס איז נישט געווען פאַר זיי די טהיר צו פּערמאַכען. און אָפּט מאָל האָט מען פון זיי א טובה געהאַט. א חוץ וואָס זיי האָבען די קינדער געטהיילט צווייערס אָדער געקויפט געבעקס און פלעגען דאָס ווייבעל העלפען אין בעל־הבתיש־

.5

ווי מען בעדיענט מאַטקע'ן.

יעדען שבת איז מאָטקע ווי דער מנהג איז געוועזען ארויסגעגאַנגען שפּאַציערען מיט זיינע „נקבות“ איבער'ן שטאָדט, געפיהרט זיי אין זאַקסישען גאַרטען, אָדער אין אידישען טהעאַטער, ווען דאָס אידישע טהעאַטער האָט געשפּיעלט איינע פון די גוטע שטיקער, וואו קינדער האָבען געזונגען א סך ליעדלאך, און וואו מען האָט פיעל מאָל קדיש געזאָגט. דעם שבת ווי יעדען אַנדערען, האָבען די מיידלאך, מאָטקע'ס נקבות, פאָרבערייטעט זיך צום שפּאַציער. וואָרום שבת ביי טאָג איז געוועזען דער פרעהליכסטער אדן פרייעסטער טאָג פון זייער לעבען, ווען זיי געהען אויס אויף דער ליכטיגער וועלט, ניט געלד צו פערדיענען, נאָר פאר פערגעניגען, און טהוען זיך אָן נישט צוליעב פרנסה נאָר פאר זיך און גוטע פריינד.

אין רויטען וועלפיל'ס „הייזעל“ איז פון דער פריה אָן שבת געוועזען א גרויסע בעוועגונג. די מיידלאך האָבען זיך פאָרבערייטעט צום שפּאַציער, זיי האָבען געפּרעסט די בלוזקעס, אויסגעזוכט זיך די שעהנסטע קליידער און בעראַטהען זיך איינע מיט די אַנדערע וואָס אָנצוטהאָן. נאָר מעהרסטענס האָבען די מיידלאך פאָרבערייט מאָטקע'ן צום שפּאַציער. איינע האָט איהם א העמד אויסגעפּרעסט, די צווייטע האָט איהם די הויזען אויסגעפּרעכט. אַן אַנדערע די סאַמעטענע וועסט גערייניגט, און נאָר אַן אַנדערע די שטיוועל איהם אָפּגעפּוצט. וואָרום וואָס שעהנער און עלעגאַנטער מאָטקע איז געגאַנגען אָנגעטהאָן ווען ער איז מיט זיי ארויס אויפ'ן שפּאַציער, אלס בכבוד'ער איז עס געוועזען פיר זיי, אלס שטאָלצער האָבען זיי זיך געפיהלט.

אז די מיידלאך זיינען שוין געוועזען אָנגעטהאָן, זיינען זיי אריין צו די קראַנקע פּאַפּיראָסען־מאַכערין, אז זי זאָל זיי בעקוקען און מבינות זאָגען. די פּאַפּיראָסען־מאַכערין איז ווי תמיד געזעסען ביים פענס־

שבת׳דיגע האר. האט געזעהן די צוויי שווארצע צעפ וואס פלעכטען זיך אראב איבער איהר רוקען און די שרעק און די ריינקייט אין איהרע אויגען. לאנג קוקען אויף איהר האט ער ניט געקענט. ער האט דעם בליק געבויגען צו דר׳ערד, א גוטער שמייכעל האט זיך צוגאסען איבער זיין מויל און וואנצעס, געקראצט זיך מיט א האנד אונטער אן אויער און זיך אנגערופען צו די „דראטען־געהערין“:

— קום, נינא.

גענומען די דראטען־געהערין און געווארפען א פעראכטענדען בליק אויף שלמה׳לען און געברומט אונטער׳ן נאז:

— כאפט איהם די שווארצע יאהר. און איז ארוים פון קאפע־הויז.

אלע האבען זיך פערוואונדערט פארוואס קאנאריק האט דאס געמהאן.

צוויי געשטאנען איינער געגען אנדערען און געקוקט אין די אויגען אריין, ווי צוויי טיגערס, איידער זיי ווארפען זיך איינער אויפ'ן אנדערען.

אין קאפע הויז איז געווען שטיל, אז מען האָט געהערט די פליעגען זשומען ארום די קעז־קיכלאך. די יונגען זיינען אלע געבליעבען זיצען אויף זייערע ערטער, מורא געהאט זיך אריינצומישען, נאָר די „לאָוויטשערין" האָט זיך ארויסגעכאפט פון טישעל און געגעבען א געשריי אויף דער בעל־הבית'טע: „קומט אריין, זעהט וואָס דאָ טהוט זיך!"

דער בעל הבית פון קאפע הויז, א הויכער, שמאָלער אידעל, וואָס האָט ערגעץ־וואו געהאט נאָך א געהיים געשעפטעל, די בעל־הבית'טע די ווארשאווער אידישע דיקע ווירטהין און חנה'לע, אלע שבת'דיג אָנגעטהאָן, זיינען געבליעבען שטעהען אויף דער שוועל פון דער קאפע. זיי האָבען געזעהען ווי די צוויי יונגען שטעהען איינער געגען דעם אנדערען און קוקען זיך אין די אויגען, און אן עלעקטרישער שטראָם ציהט זיך צווישען זייערע אויגען ווי א פייער. קיינער האָט ניט געוואגט צוצוגעהן צו זיי; יעדער האָט זיך אינסטינקטיוו אָבגערוקט און געווארט אויף דעם שטורם, ווען ער וועט אויסברעכען. נאָר פלוצלונג האָט זיך חנה'לע, די אכצעהן־יעהריגע מיידעל, מיט דעם גלאנציגען, פריש־אָבגעוואשענעם שווארצען קאָפּ האָר אויף שבת, אריינגעלאָזט זיך צווישען די צוויי, זי איז אויפגעוואקסען ביי מאָטקע'ן, אויפגעהויבען די הענד און די אויגען צו איהם און געזאָגט מיט איהר מיידעלשער שטימע, בעטענדיג זיך:

— קאנאריק, וואָס טהוען זיע? מען וועט אונז דאָס געשעפט שליסען. דער פריסטאוו דרעהט זיך אויף דער גאס; קאנאריק, איך בעט איה'ן!

אין איהר שטימע האָט זיך געהערט דאָס קלאפען פון איהר הארץ. אלע האָבען מורא געהאט פאר איהר, אז זי זאָל ניט פאקען א קלאפ. די מוטער האָט געשריען: „חנה'לע, געה אוועק, געדענק אין גאָט!" נאָר חנה'לע איז אליין געשטאנען און געבעטען זיך:

— קאנאריק, טהוט דאָס ניט!

און פלוצלונג האָט קאנאריק אוועקגענומען זיינע בליקען פון שלמה'לע שלאָכען־העקער, און געווענדעט זיי אויף חנה'לעס געוואשענע

— וואָס טהוט איהר דאָ? וואָס געהט איהר ניט אין גאס ארוים?

— אָט שוין, נאָר געוואָלט א גלעזעל טהעע טרינקען — רופט זיך אָן די „גאסטעגינערין", און הויבט זיך אויף.

— זיצען בלייבען! — האָט קאַנאַריק געגעבען מיט'ן פויסט א קלאַפ אין טיש, אַז די מויד און אפילו שלמה'לע זיינען בלייך צוריקגעטרעטען אויף א טריט. די מויד האָט זיך צוריקגעזעצט.

— וואָס איז דאָס? בענקאַרט! — האָט זיך שלמה'לע געשטעלט איהם אין די אויגען אריין.

קאַנאַריק האָט אָבער ניט געקוקט אויף איהם, נאָר געווענדעט זיך צו די מיידלאַך:

— די קעפ וועל איך צושפאַלטען, ווער עס וועט פון דאַנען אוועק געהן! דאָ זאָלט איהר זיצען, ביי מיר, ביים טיש! איך וועל זעהן ווער עס וועט אייך יאָגען פון דאַנען!

— אזוי? — שרייט אוים שלמה'לע און אין זיינע אויגען איז געלעגען א כעס און אַן אימה — די מינוט ארוים אויפ'ן גאס! די מינוט אָדער איך צושפאַלט די קעפ!

די מוידען האָבען זיך מיט שרעק ארומגעקוקט, ניט געוואוסט וועמען צו פאָלגען; זיי זיינען שוין געשטאַנען, נאָר קאַנאַריק'ס א בליק האָט זיי צוריק אַנידערגעזעצט.

א מינוט האָבען אַלע געשוויעגען, נור שלמה'לע איז בלייך געוואָרען. די נאָז־לעכער האָבען זיך איהם געעפענט און ער האָט די צייהן פון מויל ארויסגעשטעקט און די אויגען האָבען איהם אָנגעהויבען אָנצוצינדען זיך ווי א פייערל און ער האָט געפרואווט כאַפּען קאַנאַריק'ס בליק.

אָבער קאַנאַריק האָט גאָר נישט געקוקט אויף איהם, ווי ער וואָלט גאָר ניט געשטאַנען נעבען איהם.

— וואָס טרינקסטו ניט די קאַפע? — גיט ער א שאר צו א גלאָז צו א מויד.

— דו ממזר איינער, — האָט שלמה'לע זיך געגעבען א ריק אויף קאַנאַריק'ען.

ווי א שלאַנג איז קאַנאַריק פלוצלונג אויפגעשפרונגען און טיעף אריינגעקוקט שלמה'לען אין די אויגען. אזוי זיינען זיי ביידע א מינוט

די געסט אין קאָפּע הויז זיינען נייגעריג געוואָרען וועגען סקאָנדאַל, וואָס דאָ וועט ארויסקוכען. זיי זיינען געבליבען זיצען אויף זייערע ערטער און פון דרויסען זיינען אנדערע געקומען, נייגעריג צו וויסען וואָס דער סוף וועט זיין.

— עסט, טרינקט! — האָט קאנאריק בעפוילען די מיידלאך. די מיידלאך זיינען אָבער געבליבען זיצען מיט הארץ־קלאפּעניש און אָנגעהויבען זיך בעטען:

— קאנאריק לעבען, וואָס ווילסטו האָבען? לאָז אונז געהן, שלמה'לע וועט דאָך אונז ממית'ן.

— האָט ניט קיין מורא, איך בין דאָ. לאָמיך זעהן, אז ער זאָל אייך וואָגען אָנריהרען! דעם קאָפּ וועל איך איהם שפּאלטען!

די מיידלאך האָבען זיך אינערליך געפרעהט אויף קאנאריק'ען.

— עסט, טרינקט, איך הייס — האָט קאנאריק בעפוילען מיט די אויגען.

די מיידלאך האָבען דאָס געטהאָן מיט אנגסט און הארץ־קלאפּעניש און געשוויגען אין ערווארטונג. באלד איז אריינגעקומען שלמה'לע שלאָפען־העקער. ער איז שוין געווען אן עלטערער יונג, די געשטאלט פון א איד אין די פערציגער, א ברייט־ביינינגער, מיט א בויך, מיט א רויטען קארק. די גאָלדענע קייט האָט הויך געבאָמבעלט אויף זיין בויך פון זיינע שווערע טריט, נאָר דאָס פּנים, כאָטש שוין פערעלטערט, מיעד און אויסגעלאָשען, דאָך האָט עס נאָך געהאט אין זיך וואויל אינגליישע שפּורען, קורצע וואָנסעלאך און גרויסע ברעמען, מיט א פּאָר גרויסע אָבגעשטאנענע אויערען און ער האָט געוואָרפען א שרעק פון דערווייטענס. שטיל איז געוואָרען אין קאפּע הויז ביי זיין אריינקומען, ווי פאר אַ שטורם. די מיידלאך, די „לאָוויטשערין“ און די „גאסטעגינערין“ האָבען זיך איינגעקאָרטשעט און בעהאלטען די פּנים'ער אין די גלעזער טהעע, אז זיי זאָלען איהם ניט זעהן. שלמה'לע שלאָפען־העקער, מיט איין האנד אין די הויזען־קעשענע און די אנדערע פערלעגט אויפ'ן רוקען, האָט גלייך געשפּרייזט צו קאנאריק'ס טישעל, צוערשט זיך שטילשווייגענד ארומגעקוקט, ווי ער וואָלט עפּעס געזוכט, און אז ער האָט ענדליך בעמערקט די צוויי נקבות זיינע, האָט ער געפרעגט מיט פערוואונדערונג:

מוידען, אויב זיי פיהרען אהיים די געסט, אָדער זיי דרעהען זיך אין גאַס. אז די מיידלאך האָבען איהם דערזעהען, האָבען זיי זיך געשראָקען פאר איהם ווי פאר א שפּיאָן, און אָנגעהויבען מיט חוצפה צו שלעפּען געסט, ווייזענדיג אז זיי ארבייטען גוט.

ווי קאַנאַריק איז געזעסען מיט זיין „שפּאַנקע“ ביי א טישעל אין קאָפּע הויז, און נעבען זיי איז אויך צוגעקומען די „לאוויטשערין“ מיט די „גאַסטענינערין“, איז אריינגעקומען יוסף’ל מאַלפּע און מיט די כיטרע אויגעלאך ווי ביי א קאַץ האָט ער זיך אומגעקוקט אין קאַפּע הויז און, דערזעהענדיג אז קאַנאַריק זיצט מיט שלמה’לע שלאָסען־העקער’ס נקבות, איז ער פערשוואונדען ווי א ווינד. עס איז אייגענטליך געווען געגען דעם אָנגענומענעם געזעץ פון דער אונטערוועלט, אז א קאַדעט א גוטער ברודער זאָל זיצען מיט נקבות פון אן אנדערען. דאָס איז שוין געווען א סימן, אז יענער וויל די נקבות אָבשלאָגען און שאפען זיך „אַ פּראָטענציע“. די מיידלאך האָבען אָבער ניט בעמערקט, אז יוסף’ל מאַלפּע האָט זיי נאָכגעשפּירט, און זיי זיינען ווייטער געזעסען. באַלד זיינען זיי געקומען אָנזאָגען דערפון אַנדערע מיידלאך, ווארום איינע האָט די אַנדערע אָבגעהיט.

— שרה’לע, געדענק אין גאָט ! די מאַלפּע איז דאָ געווען און האָט אייך געזעהן זיצען מיט קאַנאַריק’ען !

— וועה איז מיר ! — האָבען די מיידלאך אויסגעשריען ערשראָקענע, און געכאַפּט די טיכער אויפ’ן קאָפּ און געוואָלט פלינק ארויס.

אין מאָטקע’ן האָט זיך ערוועקט דער ווילען צו הערשען און ווייזען ווער עס איז שטאַרקער, האָט ער אויסגעשריען :

— זיצען ! איך הייס זיצען !

די מיידלאך זיינען בלאַס געוואָרען, ניט געוואוסט וואָס צו טהאָן. געוואָלט האָבען זיי בלייבען און אין האַרצען זיך געפרעהט, וואָס קאַנאריק געהט זיי איבערנעהמען אונטער זיין רשות, אז זיי זאָלען געהערען צו איהם, אָבער זיי האָבען מורא געהאַט פאר שלמה’לע שלאָסען־העקער און פאר’ן סקאַנדאַל, וואָס וועט ארויסקומען, נאָר קאַנאַריק האָט בעפוילען מיט אזא שטרענגען טאָן זיצען, אז זיי זיינען זיצען געבליעבען בלאַס, טוידט און אין שרעק.

— גיט דאָ אהער קאַפּע, קעז־קיכלאך ! — האָט קאַנאַריק בעפוילען.

און דאָס מאָל איז אויך די „לאָוויטשערין“ און די גאַסטענינערין אריינגעקומען פון גאַס אין קאַפּע הויז, און דערזעהענדיג קאַנאַריק׳ען מיט די „שפּאַנקע“, זיינען זיי צוגעפאַלען צום טישעל און זיך געפרעהט מיט זיי.

די לאָוויטשערין און די גאַסטענינערין האָבען אָבער געהערט צו שלמה׳לע שלאָסענ־העקער. שלמה׳לע שלאָסענ־העקער איז געווען א יונג, פאר וועלכען ס׳האָט אמאָל דער גאַנצער זשיבאָוו און אייזערנער טהויער געציטערט. מען האָט דערצעהלט פון איהם גבורות, אז ער שלאָגט זיך מיט צעהן סטראַזשניקעס און ברעכט אויף שלעסער ווי דורך א צויבער וואָרט. אָבער דאָס איז אלעס געווען אמאָל, היינט לעבט שלמה׳לע שלאָסענ־העקער מעהר מיט די לאָרבער־קראַנצען פון זיין פערגאַנגענהייט איידער מיט די געגענוואַרט. ער טרינקט צופיעל ביער, און פון דעם האָט ער געקראָגען א גרויסען בויך און איז געוואָרען שווער־פעלטיג, און גלאַט אזוי איז ער שוין אלט געוואָרען. און זייט דער „נייער שנעק, וואָס איז געקומען פון אלדע־שוואַרץ־יאָהר“ (קאַנאַריק) האָט איהם אזוי די באַקען אונטערגעהאַקט, דאָן, ווען שלמה׳לע שלאָסענ־העקער האָט איהם געוואָלט די „שפּאַנקע“ אָבשלאָגען, און דער יונג איז אָפּגעלעגען א פּאָר וואָכען אין בעט — האָט שלמה׳לע שלאָסענ־העקער פערלאָרען פון זיין אויסטערליכען רוהם, און דער אויפגעהענדער שטערען איז געוואָרען קאַנאַריק־מאָטקע. נאָר דאָך שרעקט נאָך שלמה׳לע שלאָסענ־העקער מיט זיין פערגאַנגענהייט, און חברה ווילען זיך נישט טשעפּען צו איהם.

יעדער פון די גרויסע שטערען האָבען ארום זיך משרתים׳לאַך, שאַלאַטען שמשים רופט מען זיי, ווי א קעניג זיינע מיניסטאָרען. קאַנאַריק האָט נאָך נישט געהאַט זיינע, ער איז נאָך געווען צו יונג, און נישט פערשטאַנען די בעדייטונג פון די שאַלאַטען־שמשים, האָט ער זיי געיאָגט פון זיך. אָבער שלמה׳לע שלאָסען־העקער׳ס רעכטע האַנד איז געווען יוסף׳ל מאַלפּע. דאָס איז געווען א קליינער יונג, א הויקער, מיט א גרויסע, קרומע נאָז, וועלכער האָט געדיענט שלמה׳לען אזוי געטריי ווי א הונד, און איז אין גאַנצען געווען פערנומען מיט זיין רבין׳ס ליב און שטאַרקיים. שלמה׳לעס „פּאַטריאָט“ איז אין אָבענד ארומגעגאַנגען איבער דעם טראָטואַר פון די אלטע שטאָדט און האָט אכטונג געגעבען אויף שלמה׳לע שלאָסען־האַקער׳ס גוט, אויף זיינע

אין טאַש ניט אַראָבלאָזען. דאָס היטען די גוי'ע קומט פאַר עפענטליך. די גוי'ע ווייסט דערפון. די געסט ווייסען אויך דערפון, און אַלע היטען זי, אַז זי זאָל דעם פירער, אָדער זעקסער, וואָס זי נעהמט אָב פאַר אַ גלעזעל טהעע גלייך אַריינלעגען אין קאַסע אַריין. און זי טהוט עס.

ביי איינעם פון די טישלאַך איז געזעסען קאַנאַריק מיט זיין „שפּאַנערין“, די דראָטען־געהערין. די דראָטען־געהערין איז ניט געגאַנגען ווי די אַנדערע מיידלאַך אויף דער גאַס. מאָטקע האָט זי ניט געלאָזט. זי איז נאָר געווען פאַר בעסערע געסט, אין די האָטעלען צו פיהרען, אָדער פאַר אָפיציערען, וואָס פלעגען אַראָבפאַלען אין דער „אַלטער שטאָדט“. דורך דעם איז זי אין אבענד נישט געווען אָנגעטהאָן אין באַטיסט ווי די אַנדערע מיידלאַך, נאָר אין מעהר „אַנשטענדיגע“ קליידונג, אין אַ זיידען ווייסען בלוזקעלע, מיט אַ טיעף אויסגעשניטענעם האַלז און הענד, און מיט אַ סך שפּאַנישע קעמעלאַך אין די האָאר.

קאַנאַריק האָט אַ חוץ איהר געהאַט זיך שוין „ערוואָרבען“ אַנדערע מיידלאַך, וואָס האָבען געאַרבייט אויף איהם. אָבער מעהרסטענס זיינען די אַנדערע מיידלאַך געווען עלטערע שוין, ביליגע סחורות, וואָס זיינען געווען אין גאַס, און מיט יענע איז איהם ניט אָנגעשטאַנען צו געהן, אָדער צו זיצען מיט זיי ביי איין טישעל. איבעריגענס האָט שוין דאָס גאַנצע קאַפע הויז און די „הייזלאַך“ פון די גאַנצע אומגעבונג געוואוסט די פּראָפּאָזיציע וואָס מען האָט געמאַכט די שפּאַנקע, און אַז דער „דירעקטאָר“ פון „אַקוואַריום“ איז זי געקומען אַנגאַזשירען אין זיין קאָפע שאַנטאַן. די „שפּאַנקע“ איז מיט אַמאָל געוואָרען אַ גרויסע מיוחס'טע אין דער אונטערוועלט.

און צו דאָס פּאָאר'ל, צו קאַנאַריק מיט די „שפּאַנקע“ האָבען זיך געשאַרט די מיידלאַך פון די „הייזלאַך“. אַלע האָבען זיי מקנא געווען די שפּאַנקע, און אַלע האָבען זיי געוואָלט קומען אונטער קאַנאַריק'ס הערשאַפט. ערשטענס, איז קאַנאַריק געווען אַ יונגער, געזונטער יונג, וואָס אַלע צוהאַלטערס און וואוילע יונגען האָבען מורא געהאַט פאַר איהם, און צו זיינס אַ נקבה וואַגט זיך קיינער נישט צוטשעפּען און, צווייטענס, האָט קאַנאַריק גוט בעהאַנדעלט זיינע נקבות. ער האָט זיי אָפט אַרויסגעפיהרט שפּאַצירען, ער פלעגט זיי נעהמען אין טהעאַטער, אין די גאַרדענס, און פלעגט זיי קויפען שעהנע זאַכען צום אָנטהאָן.

דורך דעם איז שטענדיג ביי זיין טיש געווען פול מיט מיידלאַך.

אָרדנונג. נאָר אָפּטמאָל האָט זיין מענשליכעס גובר געווען זיינע ערנסטע פליכטען, און דער „היטער פון געזעץ“ איז אליין פערשוואונדען מיט א טולענעם ווייסען פערפיהרערישען פלעק אין די טונקעלהייט פון א לאַבירינטישען קאָרידאָר....

דאָס קאַפע הויז „ווארשאווסקי“ איז יעצט אין אָבענד בעלעבט. איפ׳ן בופעט זיינען אויסגעשטעלט די פערשיעדענע געבעקס, אייערקיכלעך און אנדערע גוטע זאכען, וואָס מען האָט בייטאָג בעהאלטען פון די פליגען, און הינטער׳ן בופעט זידט הויך דער גרויסער סאַמאָוואר. די טישלאַך אין קאַפע הויז זיינען אויך בעזעצט, און א דינער רויך פון פּאַפּיראָסען און ציגארען הילט איין ווי א פערשלייערטער וואָלקען די אָנוועזענדע. די מעהרסטע געסט אין קאַפע הויז זיינען די „פּאַטראָנען“ פון די פערשיעדענע „הייזלאַך“, וואָס זיינען אין די אומגעבונג. דאָך געפינט זיך אויך א גרויסע צאָהל גלאַט אַזוי געסט, וואָס קומען אריין אין אבענד קאַפע טרינקען און א דאמינא שפּיעלען. אָדער א פרעמדער, אַן אַראָבגעפאלענער.

אין הינטער גרונד זיטצען אויך א פּאָר מיידלאַך, אָנגעטהאָן אין שטאָפען פון אויפפאלענדע קאָלירען, מיט נאַסע פערשמארטע, פערקאַמטע האָאר, און א געשמעק פון ביליגען פערפיום און פּאודער לאָזט זיך הערען פון דאָרטען. דאָס זיינען מעהרסטענס פון די מיידלאַך, וואָס כאַפּען זיך אריין פון דער גאס אָברוהען זיך אביסעל, צו זעהן א פּאַטראָן אָדער א בעל הבית פון א „הייזעל“ און מיט איהם עפּעס איבער־צורעדען.

הינטער דעם בופעט שטעהט נישט היינט ווי אַלע מאָל חנה׳לע, אָדער די בעל הבית׳טע פון קאַפע הויז. עס איז היינט פרייטאג אין אָבענד. און דער בעל הבית פון קאַפע הויז, וואָס איז א גאַנצע וואָך פערנומען ביי זיין געשעפט, איז אהיים געקומען, זיצט זיך מיט זיין פאַמיליע אין דער קיך און ריכט אָב שבת.

פון דער קיך רייכט זיך טאַקי ארויס דער געשמאַק פון פיש און א פערשלאָפענער נגון פון זמירות. הינטער דעם בופעט שטעהט א קריסטין, די סטרוזשקע פון הויז, וואָס מען שטעלט זי אָן איבער שבת, אום געלד פון די געסט אָבצונעהמען, און נעבען איהר אויף דער וואָך שטעהט א אינגעל, איינער פון דעם צווילינג, וואָס זיינען פריהער פון חדר אהיים געקומען, און היט אָב, אז די גוי׳ע זאָל דאָס קליין געלד צו זיך

פריי און אָפען זיך אויסגעלייגט אויף דער גאס. צו שעהמען זיך איז ניט געווען וואָס. איינער האָט דעם צווייטען נישט געקענט. און אלעמען האָט די נויטה געטריעבען צו לעגען זיך אויף דער גאס אויסגעבעט אויף קישענס. און פאר גאָט און פאר'ן שימערענדיגען הימעל האָבען זיי געלאָזט זייער ליעבע־לוסט פריי, ווי זי האָט געוואָלט...

פרייטאג צ־נאַכטס איז עס געווען, און אידישע ווייבער האָבען אָבגעקאָכט עסען אויף דעם גאנצען שבת'דיגען טאָג, און דאָס געשמאַק פון די אָבגעקאָכטע פיש און דער ריח פון די געדעמפּפטע פליישען האָט זיך ארויסגעריסען פון די הייזער אויף דער גאס ארויס און פערכאפּט מיט זיין פּעפּערדיגען געשמאַק די דורכגעהענדע און די ליעגענדע פּאָרלאך....

וואָס אמאָל זיינען די טראָטוארען פון דער „אלטער שטאָדט" געדיכטער געוואָרען מיט שפּאַציערענדע. דאָס זיינען געווען די אראָבגעקומענע „געסט" פון די אנדערע טהיילען שטאָדט צו די מיידלאך פון די „הייזלאך". פערשיערענע יונגע לייט און עלטערע, אין פּשוט'ע מענשליכע קליידונג און אין אָפיציעלע, זעלנער און אָפּיציערען, בעאמטע און ציווילע, אלע זיינען דאָ געווען גלייך. אלעמען האָט די ליעבע־לוסט געבראַכט צושלעפּען אין דער „אלטער שטאָדט" און באַלד האָבען זיך אויסגעמישט די מיידלאך פון די „הייזלאך" מיט די געסט. די פערבאָטענע ליעבע אין איינעם מיט די על פּי חופּה וקדושין ערלויבטע.

צווישען זיי האָבען זיך געדרעהט מוטערס מיט זויגענדע קינדער, און סטרוזשעס מיט דיענסטען, און קינדער פון פערשיעדענעם עלטער האָבען זיך געפּלאָנטערט אונטער די פיס, און אלעמען האָט בעלויכטען דאָס האלב־פערפיהרערישע, האלב סודות'דיגע גראָהע גאז־ליכט, וואָס האָט זיך געגאָסען איבער די ערנסטע בלאָהליך־פערשאָטענטע ווענד.

און די גרויסע „קולטורעלע" שטאָדט ווארשא איז מיט אמאָל געוואָרען פערוואנדעלט אין א „פּיק־ניק" פון אור־אלטע מענשען אין א אור־אלטען וואלד, ווען די מענשען האָבען זיך ניט געשעהמט צו ליעבען איינער פאר'ן אנדערען...

און אין דעם יאהר־מארק פון ליעבע פלעגען פון צייט־צו־צייט דורכמאַרשירען אויף די טראָטוארען די היטער פון אָרדנונג, א סטראַזשניק אָדער א פּריסטאַוו, און נאָכקוקען אויב אלעס איז אין

.4

אין די נעבעלדיגע אבענדען.

די אַלטע שטאָדט האָט אָנגעצונדען איהרע לאָמפּען אויף די עקען גאַסען צו איהר נאַכטליכעס לעבען. באַלד האָבען די שויפענסטער אין די ביליגע קינעמאָטאָגראַפען אָנגעהויבען ארויסצוגיסען זייערע געלע און גראָהע גאַז ליכט. דאָס ליכט האָט זיך געגליטשט איבער די אַלטע מויערען, און בלאָהליך־שאָטענדיג בעלויכטען די ערנסטע אַלטע ווענד פון די הייזער. אין די טונקעלע לאַבּירינטישע קאָרידאָרען האָבען זיך אָנגעהויבען צו בעווייזען די מיידלאַך פון די „הייזלאַך“, אָנגעטהאָן אין זייערע פערפיהרערישע צוציהענדע באַטיסט־נע ווייסע נאַכט־קאָפּטענס, מיט די רויטע בענדער בעפוצט. און פון די האַלב־שאָטענדיגע טונקעלהייט האָבען ארויסגעבלישטשעט זייערע פינקעלדיגע אויגען און קרענקליך־פערפיהרערישע געזיכטער, געקוקט שטיל, ליידענשאַפטליך, ווי בעטענדיג אנטהייל צו נעהמען אין דער לאַסט פון זייער קרענק, אין וועלכער זיי שטעקען, און מען האָט עס געטהאָן....

באַלד האָבען זיך אויך בעוויעזען די כטרוזשעס מיט זייערע געליעבטע אין די אריכים און געשפּיעלט מיט זייערע האַרמאָניקעס. ווייבער מיט קינדער אויף די הענד האָבען זיך אויסגעזעצט אין די אויסגעטריקענטע רינשטאָקען, געכאַפּט פרישע לופט, און מיט זייערע ענטבלויזטע, אויסגעדאַרטע ברוסטען געקאָרמעט זייערע קינדער, ווי יעדעס לעבעדיגע בעשעפעניש טהוט עס און שעהמט זיך ניט. ווארום עס איז געוועזען א זומער נאַכט. לופט האָט געפעהלט אין די ענגע, שמאָלע הייזער פון דער אַלטער שטאָדט, וואָס האָבען קיין הויפען נישט, און די דורשט נאָך לופט האָט דארום ארויסגעוואָרפען די איינוואָהנער פון די אינעווענינגסטע וואָהנונגען אויף דער גאַס ארויס.

און דאָס אינטימע מענשליכע לעבען, וואָס שפּיעלט זיך תמיד אָב אין די סודות׳דיגע בעהעלטענישען פון די וואָהנונגען, האָט דאָס מאָל

אז זיי זיינען אריינגעקומען אין שטיבעל אריין האָט דאָס מיידעל איהם ביי דער האנד אָנגענומען:

— קאַנאַריק, וואוהין ווילסטו מיך פיהרען?

— וועסט שוין זעהן.

זי האָט זיך נעהענטער צוגערוקט צו איהם, און מיט שרעק איהם געקוקט אין די אויגען אריין.

— ווער זיינען דאָס געווען די פרעמדע לייט?

— וואָס איז דיין עסק?!

זי האָט איהם אָנגענומען ביי ביידע הענד און צוגעדריקט זיך צו איהם און געקוקט איהם אין די אויגען אריין.

— מאָטקע, וואָס ווילסטו טהאָן מיט מיר?

דער יונג האָט פערביסען די ליפּען, מיט שרעק זיך אומגעקוקט אויב קיינער האָט ניט געהערט זיין נאָמען, געביילט א פּאָר פויסטען:

— וואָס האָסטו געטהאָן, עס האָט דאָך ווער געקענט הערען. איך וועל דיר די צייהן אויסהאַקען.

— שלאָג מיך, שלאָג מיך וויפיעל דו ווילסט. טהו מיט מיר וואָס דו ווילסט. נאָר גיב מיר ניט אוועק צו פרעמדע מענשען. פערקויף מיר ניט, פערקויף מיר נישט. מאָטקע, מיין איינציגער טהייערער מאָטקע! — און דאָס מיידעל האָט זיך געוואָרפען צו זיינע פיס, ארומגענומען זיינע פיס און צוגעקלעמט זיך צו איהם. זי האָט שוין ניט גערעדט קיין וואָרט, נאָר געקוקט אויף איהם מיט אזעלכע זשאַדנע אויגען, ווי א שטומער הונד קוקט אויף זיין הערר, אז ער זאָל איהם ניט אוועקטרייבען.

— טהו דיך אָן, איך וויל דיך פיהרען צו א גאַסט אין א האָטעל אריין — האָט מאָטקע געזאָגט זי צו בערוהיגען.

— אָט שוין בין איך באַלד פערטיג — איז זי אויפגעשפּרונגען, מיט א דאַנקבארען בליק א קוק געטהאָן אויף מאָטקע'ן און געכאַפּט זיך פלינק אָנטהאָן...

שילטען, האָט זי זיך געפיהלט, אז זי געהערט צו איהם, אז זי האָט א היים — און א פאָטער.

דורך דעם האָט דער בעזוך פון די געסט, וואָס האָבען זיך אזוי מאָדנע געהאַלטען צו איהר, ארויפגעוואָרפען אויף איהר א שרעק. זי איז ניט געוואָהנט געווען, אז זי זאָל אן אנדערען הערען, ווי מאַטקע'ן. זי האָט געהאַט א מאָדנעם געפיהל עפּעס. און, ווי תמיד, יוען די מיידלאך האָבען עפּעס געהאַט אויפ'ן הארצען, פלעגען זיי ארייןקומען צו די פאפּיראָסניציכע און אוועקזעצען זיך פאר איהר בעט און פאר איהר פערטרויען זייערע הערצער. אזוי האָט דאָס מארי איצט אויך געטהאָן.

— אוי, לאה לעבען, געקומען צו מיר אזעלכע רייכע מענשען און האָבען מיך עפּעס אזוי מאָדנע בעקוקט, גאָר נישט געוואָלט פון מיר נאָר אזוי מיך בעטראַכט, ווי זיי וואָלטען מיך געגאַנגען קויפען. אוי, וואו איז קאַנאַריק, דאָס הארץ שרעקט זיך מיר אזוי, וועלפיל האָט זיי ארייגעפיהרט, — האָט זי דערצעהלט פאר דער אידענע אין בעט אריין.

— געה שוין, נאר איינער, קאַנאַריק וויים אודאי דערפון, אָהן קאַנאַריק'ען וואָלט זיי וועלפיל ניט געוואגט ארויפצושיקען. און אז דו האָסט קאַנאַריק'ען האָסטו שוין פאר קייזעם וואָס מורא צו האָבען — האָט איהר די אידענע געטרויסט.

— פאר קאַנאַריק'ען האָבען זיי אלע מורא. ער איז שטאַרקער פאר זיי אַלע, הע — האָט דאָס מיידעל געזאָגט מיט שטאָלץ.

— וואָס דען, ניין? אז דו האָסט קאַנאַריק'ען, נאר! — האָט דאָס ווייבעל אָבגעענטפערט. און מארי איז שטאָלץ געווען און רוהיג געוואָרען.

נאר באַלד האָט זיך קאַנאַריק געוויעזען אין טהיר:

— נינא!

נינא האָט זיך אויפגעכאַפּט ווי פון א דונער.

— אָט שוין, קאַנאַריק! — און איז ארוים אין קאָרידאָר.

— געה, טהו דיך אָן, איך האָב ערגעץ מיט דיר צו געהן.

— קאַנאַריק!

— יאָב שטעהסטו, מאך עס פלינקער, איך האָב קיין צייט.

לעבען דורכצופיהרען. און קיינעמס פרנסה קומט ניט אָן גרינג. האָבען זיי גיכער די מיידלאך בעדויערט איידער פעראכטעט. נאָר בעדויערט אָפּטמאָל אויך ניט. זיי זיינען שוין צוגעוואָהנט געוואָרען צו זיי און פערטראָגען זיך מיט זיי ווי גלייכע מיט גלייכע, און אָפּטמאָל זעהר בעפריינדעט זיך צווישען אנאַנדער.

מאַרי די קונצענמאכערין, מאָטקע'ס נקבה, האָט זי אויך ווי די איבעריגע מיידלאך בעפריינדעט מיט דעם פאפיראָסניק'ס ווייב און פלעגט דאָרטען פערקעהרען, העלפען די קינדער אין בעל הבית'ישקייט און שמועסען מיט די קראַנקע אידענע, וואָס פלעגט זיצען אָפּט ביים פענסטער און לופט כאַפּען. דאָס לעבען דאָ אין דעם „הייזעל“, וואו מאָטקע האָט זי אריינגעבראכט, איז איהר גאָר נישט געפעלען. ניט צוליעב די אונאַנשטענדיגקייט פון דער פרנסה. נאָר עס איהר פשוט לאַנגווייליג געוואָרען. צוערשט, ווען זיי זיינען נאָר אר־ינגעקומען קיין ווארשא, האָט זי אינטערעסירט ווארשא. יעצט האָט זי שוין אַביסעל ווארשא געקענט. געווען שוין אויף די מאַרשאַלקאָווסקי גאַס, אין זאקסישען גאַרטען, אין אידיש טהעאַטער — און זי האָט געבענקט נאָך דער בויד, וואו זי פלעגט מיט די קונצענמאַכערס ארומפאָהרען פון שטאָדט צו שטאָדט. זי וואָלט שוין לאַנג פון דאַנען אנטלאָפען, נאָר זי האָט מורא געהאַט פאַר מאָטקע'ן. מאָטקע איז געוואָרען ניט בלויז איהר הערשער, נאָר אויך איהר בעשיצער. ווי אַלע אנדערע מיידלאך האָט זי אויך צו מאָטקע'ן געפיהלט דאָס געפיהל פון ליעבע און אונטערטעהניגקייט. מאָטקע איז פאַר איהר געוואָרען אין דער גרויסער שטאָדט ווארשא איהר פאָטער, איהר עלטערער ברודער, דער איינציגער מענש, וואָס זי פערמאָגט. און אַלעס וואָס ער טהוט איז גוט, און מען בעדאַרף איהם הערען בלינדערהייט און פאָלגען אַלעס וואָס ער הייסט. די טהאַט וואָס ער איז בעגאַנגען מיט קאַנאַריק'ען אין וואַלד, האָט איהם געשטעלט אין איהרע אויגען ווי א גאָט. און די אימה פאַר איהם איז פערוואַנדעלט געוואָרען אין ליעבע. זי האָט זיך גאָר ניט געקענט פאָרשטעלען ווי זי וואָלט געקענט א טאָג עקזיסטירען אָהן מאָטקע'ס אויבערהערשאַפט איבער איהר. און ווען מאָטקע פלעגט קומען און בייזערען זיך אויף איהר, אוועקנעהמען דאָס געלד, דאָס טרינק געלד, וואָס זי האָט געקראָגען פון די געסט און גוט אויס־

מאָטקע האָט זיך אויפגעכאַפּט ביי דעם וואָרט ווי א געריצטער הונד, נור די בעל־הבית'טע האָט פון דער צווייטער שטוב אָבגעענטפערט, אז חנה'לע איז ניטאָ און זי איז אליין ארויסגעקומען אויף דער שוועל. דער „דירעקטאָר" האָט געהערט, אז חנה'לע איז נישטאָ, האָט ער פערלאָזט מיט „קרומאַשאַטקאַ'ן" דאָס קאָפּע הויז.

וועלפּיל איז צוגעגאַנגען צו מאָטקע'ן איבעררעדען מיט איהם.

אין שכנות מיט די מיידלאך, וואו עס איז געוועזען די „הייזעל", האָט געוואָהנט אין דער צווייטער שטוב א איד, א פּאַפּיראָסניק, אן ארים, מאָגער אידעל, וואָס האָט געהאַט א סך קינדערלאך. דאָס ווייב זיינס האָט נאָר געבוירען צווילינגס. און פון דעם פיעל קינדלען איז זי תמיד געוועזען אַ קראַנקע און איז תמיד געלעגען אין בעט. דער פּאַפּיראָסניק פלעגט א גאַנצען טאָג אין די קליינע האָטעלען ארומלויפען פערקויפען זיינע פּאַפּיראָסען. די מאַמע איז קראַנק געוועזען און די קינדער פלעגען איבערבלייבען אויף גאָט'ס בעראָט. נאָר די פּרנסה פון דעם אידען איז ניט געוועזען די פּאַפּיראָסען, נאָר דאָס ווייב, וועלכע איז אַמאָל געוועזען אַ נייטהערין, האָט נאָך ביז היינטיגען טאָג אויפגעהאַלטען א ווערקשטאַט, דאָס הייסט, קליינע מיידלאך, אויף דער לעהרע, זיינען געזעסען און האָבען געניהט קינדער־קליידלאך. די שוואַכע קינדעלדיגע אידענע האָט די קליידלאך צוגעשניטען און די קליינע מיידלאך האָבען זיי געניהט. מיט די סחורות פון די קליידלאך פלעגט מען דערווייל די בעטען צודעקען, די טישען גרייטען אָדער די הייזער צודעקען ביי נאַכט. צו דער אידענע מיט די קינדערלאך פלעגען די מיידלאך פון „הייזעל" אָפּט אריינקומען. ביי טאָג, ווען זיי האָבען גאָרנישט געהאַט צו טהאָן, פלעגען זיי פערקעהרען ביי די קראַנקע אידענע. איינע פלעגט העלפען די קינדערלאך וואַשען, אויסקעמען. אן אַנדערע — דאָס געפּעס וואַשען; גאָר אַנדערע האָבען געהאָלפען די מיידלאך די קליידלאך נייהען. איבערהויפּט האָט עס די מיידלאך פון די „הייזלאך" געצויגען צו די שכנים. זיי פלעגען ליעב האָבען געפינען פריינד צווישען די איינוואָהנער פון הויז. און די שכנים האָבען קיין בעזונדער געפיהל און בעציהונג ניט געהאַט צו די מיידלאך און ניט צו זייער פּראָפעסיאָן. יעדער איינער האָט זיך זיין פּרנסה ווי זיין

פון זיין ברוסט־קעשענע די ברייטע, גרויסע טאַש, כאַפּט ארויס א פינף־און־צוואנציגער און לעגט עס אויפ׳ן טיש פאר מאָטקע׳ן. — דאָ האָסטו דערווייל פינף־און־צוואַנציג קערבלאַך האַנד־געלד, און אז דו וועסט איהר ברענגען אויף דעם אדרעס, אויף וועלכען מען וועט דיר הייסען, קריגסטו דיינע הונדערט און פופציג קערבלאַך.

מאָטקע׳ן האָט דאָס בלוט געגעבען א שלאָג אין פּנים אריין, דערזעהענדיג דאָס געלד אויפ׳ן טיש. עפּעס א געדאנק און א האָפנונג האָט איהם געגעבען א לייכט אויף אין די אויגען אריין און דער געדאנק האָט עפּעס געהאַט א שייכות מיט חנה׳לען. פאַרוואָס, האָט ער ניט געוואוסט. ער איז מילדער געוואָרען. דאָס געלד האָט ער ניט צוגענומען, געלאָזט עס ליעגען, נאָר געזאָגט מיט א ציטערנדע שטימע:

— איך׳ל מיר איבערלעגען.

— וואָס וועסטו זיך איבערלעגען, נעהם צו דאָס געלד, נאָר — ווינקט צו איהם וועלפיל — וואָס? עס פעהלט דיר מוידען? קענסט דיר אָבשלאָגען די לאָוויטשערין און די זשאַכלינערין, וואָס האָסטו מורא פאר שלמה׳לע שלאָסען־העקער? ווי קומט ער צו זיי? דו ביסט אזא גוטער מחותן צו די נקבות ווי ער.

— מורא האָב איך ניט — זאָגט מאָטקע געלאסען — נאָר איך וועל זיך איבערלעגען.

— גוט — זאָגט דער „דירעקטאָר“ — לעג זיך איבער, און דאָס געלד קענסטו דערווייל צענעהמען. איך האָב ניט מורא וועסט עס מיר בעהאַלטען. און אז דו וועסט זי וועלען אהין פיהרען וועט דיר וועלפיל געבען דעם אַדרעס. און אויף געלד וועל איך זיך אויך ניט דינגען; וועסט זי בריינגען קריגסטו די גאנצע צוויי הונדערט, נאָר איך מוז זי האָבען ביז זונטאג פיער אזייגער, שפּעטער בעדאַרף איך זי ניט. קום, „קרומאַשאַטקא“, איך מוז שוין געהן — האָט זיך דער „דירעקטאָר“ אויפגעהויבען און איבערגעלאָזט דאָס געלד ליעגען פאר מאָטקע׳ן.

מאָטקע איז געבליעבען זיצען, געקוקט אויפ׳ן געלד. ער איז רויט געוואָרען, האַלב דערשראָקען, און געשוויגען.

דער „דירעקטאָר“ מיט „קרומאַשאַטקא׳ן“ האָבען נאָך עפּעס גערעדט ביי דער טהיר מיט וועלפיל׳ען. פּלוצלונג האָט וועלפיל אריינגערופען אין שטוב אריין חנה׳לען.

איינע האָט די אַנדערע מקנא געווען, ווען חנה'לע האָט זיך מיט יענע מעהר אָבגעגעבען און גערעדט מיט איהר.

אָהנע צו וויסען האָבען די יונגען זיך געפּוצט פאר חנה'לען און געוואָלט איהר געפעלען. מאָטקע האָט דאָס געטהאָן ווי די אַנדערע יונגען, ניט קלעהרענדיג דעריבער. דעם „דירעקטאָר'ס“ רייד האָבען איהם ניט נאָר דערצאָרענט וואָס דער „דירעקטאָר“ וואַגט צו קלעהרען וועגען איהר ווי וועגען א נקבה, נאָר זיי האָבען מאָטקע'ן צורודערט און מאָטקע אַליין האָט עפּעס אָנגעהויבען צו קלעהרען וועגען חנה'לען, וואָס ער האָט געהאַלטען ביי זיך ווי א וויכטיגע ענדערונג. און ער האָט זיך געוואונדערט, פאַרוואָס ער האָט ביז איצט וועגען דעם גאָר נישט געטהאָן.

אזוי פערטהאָן אין זיינע געדאַנקען, האָט איהם וועלפיל דער רויטער געקלאַפּט איבער'ן פּלייצע און צוגערופען איהם צום טיש, וואו דער „דירעקטאָר“ מיט דעם הויכען, שעהנעם יונגענמאַן, וואָס מען האָט גערופען „קרוכמאַשאַטקא“, זיינען שוין געזעסען ביים טישעל און געוואַרט אויף איהם.

— הער אוים, מאָטקע, דו קענסט דאָ פערדיענען א שעהנעם גראָשען, אזא, וואָס דו האָסט נאָך אין דיין לעבען ניט אָנגעזעהען. — רופט זיך צו איהם אָפּ וועלפיל — און אז דו וועסט זיין אַ קלוגער יונג, קענסטו נאָך געלד פערדיענען.

— פאַרוואָס און פאר וויפיעל? — פרעגט מאָטקע קורין.

— דער „פּאַן דירעקטאָר“ וויל פון דיר די שפּאַנקע אָבקויפען. אָבקויפען אויף איינמאָל, אז דו זאָלסט אויף איהר מעהר קיין פּרעטענזיעס ניט האָבען — האָט זיך אָנגערופען דער הויכער יונגערמאַן, וואָס מען האָט גערופען „קרוכמאַשאַטקא“.

מאָטקע האָט געשוויגען און איז געבליעבען זיצען בלאַס. ער האָט געקלעהרט נאָך א מינוט אום זיך אויפצוכאַפּען און דעם „דירעקטאָר“ מיט דעם שעהנעם יונג מיט וועלפיל'ען — אלעמען די צייהן און די אויגען אויסצוהאַקען. ער האָט שוין געביילט א פּאָר פויסטען אויף זיי. דער „דירעקטאָר“ רופט זיך אָן:

— און ביי מיר איז באַלד געלד, ביי מיר איז ניט גערעדט. איך האָב ניט קיין מורא, אז דו וועסט מיר דאָס געלד צונעהמען. מיר בעהאַלט מען קיין געלד ניט — זאָגט דער „דירעקטאָר“ און נעהמט ארויס

3.

קיינעמס פרנסה קומט נישט אָן גרינג.

מאָטקע איז איבערגעבליעבען אין קאפע־הויז און איז געווען צורודערט. דעם „דירעקטאָרס“ בליקען אויף חנה׳לען און זיינע רייד אויף איהר האָבען איהם געמאַכט אונרוהיג. ביז איצט איז איהם גאָר ניט אין זינען אריינגעקומען חנה׳לע, אַנדערהאַלבען יאָהר, צייט מאָטקע איז געקומען קיין ווארשא מיט מארי׳ן און האָט זי אריינגעגעבען אין דעם „הייזעל“ אין „קאפע ווארשאווסקי“, קען ער חנה׳לען אלס די בעל־הבית׳טעם מיידעל, וואס בעדיענט די געסט.

צוערשט איז איהם אויך א וואונדער געווען, וואָס צו חנה׳לען רעדט מען אנדערש, צו חנה׳לען בעציהט מען זיך אַנדערש, און אלע, סיי די יונגען, וואָס האָבען צו זאָגען איבער די גאסען־מיידלאך און סיי די געסט, וואָס קומען דאָ ביינאַכט אריין, ווייסען צו מאַכען אַן אונטערשיעד צווישען חנה׳לען און די אַנדערע מיידלאך. קיינער וועט ניט וואגען זיך צו איהר טשעפען, צו איהר רעדען אַנדערע ווערטער, ווי צו הייסען איהר דערלאנגען טהע, קאַפע, געבעקס און בעצאָהלען איהר. כאָטש חנה׳לע האָט זיך ארומגעדרעהט האַלבע נעכט אין קאפע און צוגעזעהן די אלע ווילדע סצענעס, וואָס די געסט גיבען אָן מיט די מיידלעך, דאָך איז עס עפּעס אזוי געווען. דערנאָך איז ער שוין געוואָהנט געוואָרען דערצו, ווי אלע אַנדערע, און געוואוסט, אז חנה׳לע איז אַ בעל־הבית׳יש מיידעל און די אַנדערע — נקבות. און פּונקט אזוי ווי אלע אַנדערע יונגען, האָט ער עפּעס געהאַט א געפיהל פון א פליכט אָבצוהיטען חנה׳לען, און ווען וואָלט געווען דעם גאסט, וואָס וואָלט זיך געוואגט אָנצוריהרען איהר. נאָך מעהר: אפילו די מיידלאך, וועלכע האָבען גערעדט צווישען זיך די אויסגעלאַסענסטע רייד, האָבען זיך געהאַלטען פיעל אַנשטענדיגער, ווען חנה׳לע איז געווען אין קאַפע הויז. אלע האָבען געוואָלט געווינען איהר פריינדשאַפט, און

מיידעל זיך אָבשטעלען אין מיטען גאַנג, די הענד אויפהויבען אין דער הויך, בעוועגען זיך. דאָס מיידעל האָט געפּאָלגט אויס געוואָהנהייט.

— נו, האָב איך דעם „פאַן דירעקטאָר“ גענאַרט? האָט „קרוכמאַשאַמסקא“ געזאָגט אין דער שטיל צום „דירעקטאָר“.

— זי וועט שוין קענען. מען וועט זי שוין לערנען — האָט דער „דירעקטאָר“ אָבגעענטפערט צופריעדען און ווידער גענומען טהיילען פּאַפּיראָסען.

— ווער האָט זי אהער געבראַכט? — האָט דער „דירעקטאָר“ געפרעגט אין דער שטיל וועלפּיל׳ען, דעם בעל הבית.

— דאָס איז דער יונג. ער רופט זיך קאַנאַריק. ער האָט זי געבראַכט פון דער פּראָווינץ. ערגעץ וואו זי דערטאַפּט אין אַ צירק. אַ, גענוג קלעפּ און מעסער־שטעך האָט ער געקראָגען איידער מען האָט איהם אין די חברה אריינגענומען. מען האָט זי איהם געוואָלט אָפּשלאָגען. ער האָט זיך נישט געלאָזט. ער איז אַ ביטערער יונג. אַ ליאַדע וואָס שטעכט ער באַלד, און חברה האָבען מורא פאַר איהם יעצט. זי איז זיין נקבה, ער נעהמט פאַר איהר דאָס געלד אָב, מיט איהם דאַרף מען זיך דורכרעדען. מיט איהם איז נישט גוט צו האָבען צו טהאָן. ער איז אַ בייזער יונג.

— אויב אַזוי קומט רעדען מיט׳ן יונג. מיט איהר איז דאָך נישט דאָ וואָס צו רעדען — האָט דער „דירעקטאָר“ געזאָגט און איז אַרויס.

תמיד, אז דער „פּאַן דירעקטאָר" איז צופריעדען געווען פון עפּעס, האָט ער זיך בעלעקט מיט זיין קליין צינגעל, און די אויגעלעך האָבען זיך איהם געקנייטשט, און ער האָט יעצט אויך ארויסגעכאַפּט די גאָלדענע פּאַפּיראָסען טאַש און אָנגעהויבען פּאַפּיראָסען צו טהיילען.

— פּאַנע דירעקטאָרשע, דאָס איז אונזער שווארצע שפּאַניערקע — ווייזט אויף איהר אָן וועלפּיל, דער בעל־הבית, מיט שטאָלץ.

דאָס מיידעל האָט זיך אומגעקוקט און דערזעהן ווי דער „דירעקטאָר" בעטראכט זי פון א זייט מיט זיינע איינגעקאָרטשעטע אויגעלעך, האָט זי זיך ווי עפּעס פערשעהמט. גערויטעלט זיך אביסעל, און אונטערגעכאַפּט די שווארצע שווערע לאָקען האָאר, וואָס זיינען איהר איבער'ן דינעם האַלז געפאלען און אויפגעהויבען זיי און פערשפּיעלעט מיט האָר נאָדלען.

— איך זעה, איך זעה, — האָט דער „דירעקטאָר" געזאָגט, און געטהיילט פּאַפּיראָסען.

— קענסט געהן אויף א לאַס, נינאַ? — האָט זי וועלפּיל געפרעגט.

— יאַ, איך האָב געארבייט אין א צירק אויף דער פּראָווינץ.

— און טאַנצען שפּאַנישע טענץ קענסטו?

— איך וויים נישט. מען האָט מיר אַמאָל געלערנט — האָט דאָס מיידעל געשמייכעלט.

— זי וועט שוין קענען. מען וועט זי שוין אויסלערנען, זאָל זי זיך נאָר אויפהויבען און געהן איבער דער שטוב.

דאָס מיידעל, וועלכעס איז געוואָהנט געווען אז די געסט וואָס קומען צו איהר זאָלען זיך מיט איהר אַנדערש בעגעהן און אנדערע זאכען פערלאנגען, איז יעצט ביי די מאָדנע פראגעס און ביי דעם אַנשטענדיגען האַלטען זיך פון די פרעמדע, דערשראָקען געוואָרען, און זיך גערויטעלט ווי אן אונשולדיג מיידעל פאר פרעמדע מענשען. נור אויס געוואָהנהייט צו פאָלגען מאַנספּערשוינען, האָט זי יעצט אויך געפאָלגט, אויפגעהויבען זיך און געגאַנגען איבער דער שטוב.

דער „דירעקטאָר" מיט „קרומאשאטקא'ן" האָבען זיך געשטעלט אין א ווינקעל און בעטראכט ביידע דאָס מיידעל'ס גאַנג, איהר פיגור און דעם ריטם פון איהרע טריט און האָבען וועגען דעם גערעדט צווישען זיך אין דער שטיל ווי פערד־סוחרים רעדען צווישען זיך, בעקוקענדיג א פערד וואָס מען געהט קויפען. זיי האָבען געהייסען דאָס

מענש געפעלט מיר נישט. אז ער וויל ארויפגעהן זעהען די שפּאַניערין, זאָל ער געהן. אויבען איז אן אָפען הויז, און ווער עס וויל געהן ארויף, קען געהן. נאָר קוים וועט ער וועלען עפּעס דאָ מאַכען מיט חנה'לען, דו הערסט, — געהט ער פון דאנען קיין לעבעדיגער ניט ארויס.

— וואָס פאלט דיר איין? — ביזט משוגע געוואָרען!

— גענוג, איך האָב שוין געזעהען. יעצט קען ער געהן. איך וועל דאָ ווארטען.

— אפשר וויל ער נישט, אז איך זאָל ארויפגעהן, וועל איך נישט געהען. „קרומאַשאַטקא", קום — זאָגט דער „דירעקטאָר" צום שעהנעם, הויכען מאַן, וואָס מען האָט איהם אין די אונטער וועלט גערופען „קרומאַשאַטקא". דאָס איז געווען א יונג א גבור, וואָס דער דירעקטאָר האָט איהם מיטגעפיהרט מיט זיך צום בעשיצען.

דער דירעקטאָר, „קרומאַשאַטקא" און וועלפיל זיינען ארויפגעגאנגען צו די שפּאַניערין. זיי זיינען געגאנגען איבער א פינסטערען טרעפּ, דער „דירעקטאָר" האָט זיך בעלויכטען מיט א עלעקטרישען לעמפּעל. אויף די טרעפּ האָבען זיי אָנגעטראָפען קליינע קינדער, וועלכע זיינען געזעסען און געשפּיעלט זיך אין דער פינסטער. פון ערגעץ וואו האָט זיך א טהיר אָפּגעעפענט און א אידענע האָט דעם קאָפּ ארויסגעשטעקט, און פון שטוב האָט זיך געהערט א קינדיש געוויין.

באַלד זיינען זיי אָנגעקומען פאר א טהיר: וועלפיל איז א פריהער אריין. דערנאָך האָט ער דעם קאָפּ ארויסגעשטעקט און אריינגערופען דעם „דירעקטאָר" מיט „קרומאשאטקא'ן".

זיי זיינען אריינגעקומען אין א קליין שטיבעל, וועלכע איז געווען פארהאנגען טהיר און פענסטער מיט פערשטויבטע, רויט סאַמעטנע פאָרהאנגען. אויף א געבעט סאָפקעלע איז געזעסען א מיידעל אין א לייכט־באטיסטען נאכט־קאפטענדעל, גערויכערט א ציגארעטעלע און געפּוצט זיך די נעגעל מיט א מעניקור, עפּעס געפייפט, און געקוקט האַלב־פערוואונדערט אויף די אריינגעקומענע געסט.

דער „דירעקטאָר" האָט די אויגעלעך פערקנייטשט און דורכגעעגבערט דאָס שווארץ־בעהנ'עזומע מיידעל מיט זיין בליק, געקנייטשט די אויגעלעך און געקוקט מיט איבערלעגונג, ווי ער קוקט אויף דעם בריליאַנט, וואָס ער טראָגט אויף זיין קליינעם פינגער. עס זעהט זיך אויס, אז דאָס מיידעל איז איהם געפעלען צו זיין צוועק, וואָרום ווי

און האָט נישט ליעב געהאַט וואָס דער „דירעקטאָר“ האָט געזאָגט. דורך דעם האָט ער געשוויעגן און גאָר נישט אָבגעענטפערט.

— כאַפּט נישט, לויפט נישט, לאָמיר זי אַ פריהער זעהען. איך וויים וואָס דאָס איז? — האָט דער דירעקטאָר געזאָגט גלייכגילטיג.

— דער „פּאַן דירעקטאָר“ קען זי זעהען. וואו איז זי, קאַנאַריק?

— זי איז אויבען ביי זיך אין שטוב — האָט מאָטקע בייז אָפּגעענטפערט.

— טאָ וואָס ווילען מיר באַלעמוטשען, קומט לאָמיר זעהען די שפּאַניערין פון בערדיטשעוו, — האָט דער „דירעקטאָר“ געזאָגט אונגערולדיג.

— חנה'לע, חנה'לע, — האָט וועלפּיל זי גערופען.

דאָס מיידעל איז אריינגעקומען.

דער „דירעקטאָר“ האָט ארויסגענומען אַ גרויסען דיקען ברוסטענטאַש, צוערשט דאָרט געזוכט און דוקא געפרעגט, אויב זי האָט נישט פון קיין הונדערטער רעשטע צו געבען.

אַלע האָבען געלאַכט. דערנאָך האָט ער אַ פרעג געגעבען — פון אַ פינף און צוואַנציגער? צום סוף האָט ער געפונען אַ רובעל, וועלכען ער האָט דער מיידעל אין האַנד אריינגעגעבען מיט אַ טיעפען בליק פון די צוזאַמענגעקנייטשטע אויגעלעך. קיין רעשטע האָט ער ניט געוואָלט נעהמען.

— דרעהט זיך ארום אַ מיידעל אויף גאָט'ס וועלט און טהוט גאָר נישט, — האָט דער „דירעקטאָר“ נאָך אַמאָל געזאָגט פאַר זיך. איהם איז געפעלען די חכמה, און ווי אַ מענש, וואָס האָט זיך זעהר ליעב געהאַט, האָט ער ליעב געהאַט אָפּט צו דערמאָהנען זיינע חכמות.

אַז אַלע האָבען זיך אויפגעהויבען גרייט שוין צו געהן, איז מאָטקע געבליבען זיטצען.

— וואָס זיצט דו קאַנאַריק? דו געהסט נישט מיט?

— קום נור אהער וועלפּיל, — האָט מאָטקע גערופען דעם בעל הבית פון הייזעל אין אַ ווינקעל אריין.

— ווער איז דער? — פרעגט ער אויפ'ן „דירעקטאָר“.

— דאָס איז דאָך דער „דירעקטאָר“ פון קאַפע שאַנטאַן „אַקוואַריום“.

— כ'וויים נישט, יאַ דירעקטאָר אָדער נישט דירעקטאָר, נאָר דער־

בריליאַנטען און כוואַוענירט און טהיילט ארום די זיצענדע מיט פאַרפיראָסען.

— הער אויס, קאַנאַריק, — דער „פּאַן דירעקטאָר“ האָט געהערט פון דיין נקבה, די שפּאַניערין, אז זי קען געהן אויף א דראָט און מאַכען אַקראָבאַטישע קונצען. ער וויל זי זעהען.

— דאָס מיידעל, האָט די, דעם בעל־הבית’טעס טאָכטער געפעלט מיר, — האָט דער דירעקטאָר זיך פּלוצלונג אָבגערופען.

— דער „פּאַן דירעקטאָר“ האָט נאָך נישט געזעהן יענע, די שפּאַניערין, פאַנע דירעקטאָרשע. זי איז גוט. א שוואַרץ־בלוטיגע ברונעטקע, גאַנץ שפּאַניש, און נאָך גאָר פריש. קוים, קוים, — האָט דער יונגערמאַן, וואָס איז געווען דער מבין אויף די סחורות, געריהמט פאַר דעם „דירעקטאָר“ די סחורה.

— איך בין אַן עהרליכער מענש — רופט זיך אָן וועלפיל צו מאָטקע’ן, זעהסט, ווען דער „פּאַן“ (ווייזענדיג אויף’ן יונגען מאַן) איז געקומען צו מיר און געמאַכט מיט מיר א שמועס וועגען די שפּאַניערין, האָב איך איהם באַלד געזאָגט: די שפּאַניערין איז קאַנאַריק’ס נקבה. ער האָט זי צו מיר אריינגעבראַכט, ער האָט זיך צוליעב איהר געשלאָגען מיט שלמה שלאָסען־העקער. ער האָט צוליעב איהר אין די זייטען געשטאָכען געקראָגען. דאָס איז זיינס. וואָס מיינס איז מיינס, און וואָס זיינס איז זיינס. קיין סקאַנדאַלען און מעסער־שטעך האָב איך נישט ליעב. דיין נקבה, — דאַרף מען מיט דיר רעדען. דער „פּאַן דירעקטאָר“ קען מאַכען פון איהר א לייט, און דו קענסט כאַפּען א שעהנעם גראָשען — ווילסט דו זי אָפּלאָזען דעם „פּאַן דירעקטאָר“?

מאָטקע איז געזעסען די גאַנצע צייט און האָט געשוויעגען. עפּעס וואָס טיעף אין זיך געקלעהרט און געצויגען א האַלבע וואָכע און געקייעט. אויפ’ן דירעקטאָר האָט ער שוין געטראָגען א כעס, אין בעסטען פאַל וואָלט ער איהם גאָר געוואָלט גאָר די אויגען אונטערהאַקען. פאַר וואָס ווייסט ער נישט. עס איז איהם נישט געפעלען געוואָרען ווי דער „דירעקטאָר“ האָט געקוקט אויף חנה’לען. וואָרום כאָטש מאָטקע איז געווען א פּאַטראָן פון נקבות, און א נקבה איז ביי איהם געווען גערעכענט פאַר א סחורה, אָבער ער האָט געוואוסט דעם אונטערשיעד פון א נקבה ביז צו חנה’לען וועלכע איז אַן אונשולדיג מיידעל,

— דאָס איז דער „פאַן דירעקטאָר“ פון קאַפע שאַנטאַן „אַקוואָריום“. דו ווייסט וואָס דאָס הייסט?

— ניין, איך ווייס נישט, — האָט ווידער מאָטקע אָבגעענטפערט בייז.

— צו דעם מענשען אין שאַנטאַן קומען אריין אזעלכע געסט, ווי דער פאָליצמייסטער. די העכערע נאַטשאַלסטוואָ קומען דאָרטען אריין, דו ווייסט, וואָס דאָס הייסט?

— דער פאָליצמייסטער אליין? און דער גובערנאַטאָר נישט? אלע העכערע אָפיציערען מיט די פאָלקאָווניקעס, דער גאַנצער וואָאינסקי שטאַב קומען אין „אקוואריום“ טרינקען שאַמפאַניער און זעהען די שאַנסאָנעטקעס ארבייטען — האָט געזאָגט מיט שטאָלץ דער שעהנער יונגערמאַן.

דער „פאַן דירעקטאָר“ וועגען וועלכען עס איז דער געשפרעך געגאַנגען האָט גאַנץ גלייכגילטיג אריינגעקוקט אין בריליאַנט אריין פון זיין קליינעם פינגער.

— ביי דעם „פאַן דירעקטאָר“ ארבייטען די גרעסטע אַקטריסעס. די גרעסטע טענצערינס פון דער וועלט. פארשטעהסט? אז ביי איהם. אז עס טאַנצט א שאַנסאָנעטקע, קריעגט זי א נאָמען איבער דער וועלט, און קען קריגען טויזענדער דערנאָך. די גרעסטע שאַנסאָנעטקעס קומען צו פאָהרען קיין ווארשאָ און בעטען זיך ביים „פאַן דירעקטאָר“, אז ער זאָל זיי ערלויבען צו טאַנצען אין זיין שאַנטאַן, כדי זיי זאָלען קריגען א נאָמען.

חנה׳לע האָט דערווייל אריינגעבראכט אויף א טאַץ טהעע מיט קעז־קיכלעך און אוועקגעשטעלט פאר די געסט.

— נו, דער שאַמפאַניער איז דאָ? — האָט דער „דירעקטאָר“ געפרעגט און ווידער גענומען בעטראכטען הנה׳לען מיט זיינע צוזאַמענגעקנייטשטע אויגעלעך, און דאָס מיידעל האָט זיך גערויטעלט אונטער זיין בליק און איהרע הענד האָבען געציטערט און איבערגעגאָסען די גלעזער מיט טהעע, וואָס זי האָט אוועקגעשטעלט.

— דרעהט זיך ארום א מיידעל אויף גאָט׳ס וועלט און טהוט גאָר ניט! א שאָד! — זאָגט דער דירעקטאָר פאר זיך מיט א זיפץ און נעהמט ארויס פון טאַש א גאָלדענע פאַפיראָסען־טאַש, בעזעצט מיט

מיידעל. דערנאָך, אז דער דירעקטאָר האָט זיך שוין געהאַט אוועקגעזעצט אביסעל פֿון דערווייטענס פֿון טיש, האָט ער זיך אָנגערופֿען מיט א גוטמוטהיגען שמייכעלע:

— אנו, לאָז זי דערלאַנגען א פלאַש שאַמפּאַניער, נאָר אַן עכטע מייסטער מאַרקע.

— הנה'לע! האָסט שאַמפּאַניער? — האָט וועלפֿיל געפֿרעגט מיט א שפּאַכהאַפּטען טאָן, וועלענדיג צופֿריעדענצושטעלען דעם „פֿאָן דירעקטאָר“.

הנה'לע איז געבליעבען שטעהן אין מיטען שטוב און האָט נישט געוואוסט וואָס מען בעט איהר.

— וואָס זאָל איך געבען? האָט זי געפֿרעגט בייז און רויט ווערענדיג.

— גיב שוין דאָרט דיין טהעע מיט די קעז-קיכלאַך, וואָס דו האָסט, — האָט דער יונגערמאַן, דעם דירעקטאָר'ס אדיוטאַנט געזאָגט מיט א בעפֿעהלענדען טאָן.

— ווער איז דאָס? — האָט דער „דירעקטאָר“ געפֿרעגט, איינקוקענדיג זיך מיט די קורצע אויגעלאַך אין זיין גרויסען בריליאַנט פֿון קליינעם פֿינגער, ווי ער וואָלט ניט געווען געמיינט הנה'לען, נאָר דעם בריליאַנט.

— זי איז די בעל-הבית'טעס טאָכטער. די מוטער איהרע האַלט דאָס דאָ די קאַפֿע הויז.

— און זי דרעהט זיך ארום אויף גאָט'ס וועלט און טהוט גאָר ניט. א שאָד, — האָט דער דירעקטאָר געזאָגט, ווי פֿאַר זיך.

— יאָ, זי איז א בעל-הבתיש קינד, די מוטער היט זי ווי דאָס אויג אין קאָפּ, — האָט וועלפֿיל ווייטער דערצעהלט.

— נו, לאָז זי איהר היטען. וואָס זיצט מען? — האָט דער „דירעקטאָר“ געפֿרעגט אונגעדולדיג מיט א קאַפּריז.

— קאַנאַריק, דו ווייסט, ווער דער פֿאָן איז? — ווייזט וועלפֿיל דער רויטער אויפ'ן „פֿאָן דירעקטאָר“.

— ניין, איך ווייס נישט, האָט מאַטקע אָפּגעענטפֿערט בייז און צורודערט. די געזעלשאַפֿט אין וועלכע ער איז נישט געוועהנט געווען, האָט איהם נערוועז געמאַכט.

דאָך האָט ער זיין פערוואונדערונג ניט ארויסגעוויזען. ער האָט נאָר געקוקט מיט א ברוגז'דיגען בייזען בליק אויף וועלפיל דעם רויטען, וואָס ער האָט איהם גערופען, און געפרעגט שטום: וואָס איז?

— הער אוים קאנאריק: — דאָ איז א געשעפט פאר דיר. אז דו וועסט זיין א קלוגער, קענסט דו א גראָשען כאפּען, נאָר דו מוזט זיין קלוג און פערשטעהן אן עסק.

— וואָס פאר א געשעפט? לאָמיר הערען! — האָט קאנאריק געפרעגט. געמיינט אז ער טהוט דאָס גאנץ רוהיג, — נור די אונרוהינקייט און די טשיקאווינקייט, וואָס האָבען די לייט צו איהם, האָט זיך ארויסגעוויזען פון זיין בעוועגונג.

דער עלטערער מאן, דער „פּאן דירעקטאָר" האָט קאנאריק'ען בעטראכט פון א זייט און דורכגענומען מיט זיינע קליינע פינקעלדיגע אויגעלאך, וועלכע ער האָט צוזאמענגעקנייטשט, ווי ער וואָלט געוואָלט דערגעהן אין גאנצען ווער ער איז. דערנאָך האָט ער זיך אויסגעהוסט, אויסגעשפּיגען, ווי עס וואָלט געווען א צייכען, אז ער ווייסט שוין, ווער ער איז און האָט זיך אָנגערופען, ארומקוקענדיג זיך מיט פעראכטונג אויף דעם קאפּע הויז:

— נישטאָ וואו זיך אוועקצוזעצען. וואָס קען מען דאָ קריגען?

— חנה'לע, חנה'לע, קום נור ארוים — האָט וועלפיל אריינגערופען אין שטוב אריין, דער בעל־הבית'טעס מיידעל זאָל ארויסקומען.

— חנה'לע, חנה'ע! האָט מען געהערט פון אינעוועניג רופען.

באלד איז ארויסגעקומען חנה'לע מיט א האנדטוך אויף'ן פּלייצע, און געקוקט פערוואונדערט און ערשראָקען אויף די פיינע לייט וואָס האָבען בעזוכט דאָס קאפּע הויז. און די שרעק האָט גערויטעלט איהרע יונגע, פרישע באקען און ערציטערט און געגלאנצט איהרע שווארצע, יונגע אויגען.

— מאך אן אָרט וואו זיך אוועקצוזעצען. זעהסט דאָך ווער עס איז דאָ, — האָט וועלפיל געריבען פאר פרייד זיין פּלאטשיגע נאָז, ווייזענדיג מיט די אויגען אויף די בכבוד'ע געסט.

חנה'לע האָט פלינק מיט'ן האנדטוך איבערגעריבען דאָס טישעל, אוועקגעשטעלט א פּאָר שטוהלען. אלע האָבען זיך ארומגעזעצט. דער דירעקטאָר האָט מיט די זעלבע קליינע אויגעלאך, וואָס ער האָט פריהער בעטראכט קאנאריק'ען, יעצט דורכגעלעכערט דאָס בעוועגליכע

2.

דער „דירעקטאָר“.

קאַנאַריק האָט אָנגעקוקט די ביידע נייע לייט, וואָס וועלפיל האָט אַריינגעבראַכט אין קאַפע־הויז. איינער פון זיי, דער עלטסטער איז געווען אַ נידעריגער, אַ דינליכער, מיט אַ פּאָר שוואַרצע פינקעלדיגע אויגען, וואָס האָבען געקוקט אויף אַלע און אַלעם מיט פעראַכטונג און חשד; ווי איינער וואָס איז זיכער אין זיין וועלט, און האָט אַלעם אין דר׳ערד. אַ גראָבען ציגאַר האָט ער געהאַלטען אין די צייהן, וואָס זיינען שוואַרץ געווען פון רויכערען. מיט אַ הייזעריג קול געהוסט יעדען אויגענבליק און געשפּיגען. נאָר דערפאַר האָט פון איהם אַראָבגעבליצט בריליאַנטען. אַ בריליאַנטענע האַרפּע אין קראַוואַט וואָס האָט צו וויסען געגעבען, אַז דער בעטרעפענדער שטעהט נאָהענט צו די קונסט. גרויסע בריליאַנטענע רינגען אויף די קורצע, דינע פינגער. נאָר דעם גרעסטען בריליאַנט אין פּלאַטין איינגעזעצט האָט ער געטראָגען אויפ׳ן קליינעם פינגער, וואָס ער האָט געהאַלטען אויס געוואָנהייט אין איין איבעררייבען אין זיין סאַמעטענע רויטשרייענדע וועסט און איינגעקוקט זיך מיט האַלב־פערמאַכטע אויגעלאך אין זיין גלאַנץ.

דער צווייטער איז געווען אַ פיעל אינגערער, אַ שעהנער הויכער יונגערמאַן, אָנגעטהאָן אין אַ עלעגאַנטען אַנצוג, אויך מיט בריליאַנטען בעפּוצט די הענד, נאָר קלענערע. און ער האָט געהאַלטען אין איין קאָקעטירען מיט די שוואַרצע קורצע וואָנסעלאך, וואָס זיינען געווען אָבגעשניטען ענגליש־דזשענטעלמעניש.

דער אינגערער האָט געקוקט מיט גרויס דרך ארץ אויפ׳ן עלטערען, און ער האָט איהם געהאַלטען אין איין טיטולירען: „פּאַן דירעקטאָר“.

מאָטקע האָט זיי שווייגזאַם בעטראַכט, געוואָרען אביסעל אונרוהיג, וואָס אזעלכע וואַזשנע לייט האָבען עפּעס צו איהם אַ געשעפט.

ער האָט זיך גלייכגילטיג די אויגען אויסגעווישט מיט די הענד, און אַרומגעקוקט זיך א פערוואונדערטער, ווי ער וואָלט דאָ פלוצלונג אריינגעפאַלען, און געפרעגט מיט א יונגע קלאָהרע שטימע, וועלכע איז געווען פון א שטאַרקע ברוסט :

— ווער רופט מיך ?

אין דער שטימע האָט מען איהם דערקענט, עס איז געווען „מאָטקע גנב“.

— גיב נור א קוק, ווי זי האט מורא, איך וועל איהר א שטיק אפבייסען. — קריכט זיך די זשאבלינערין און קראצט זיך אונטער א ברוסט.

דאס אינגעל האט נאך מיט בלישצענדע אויגען נעקוקט צום צווייער, וואס די קאוויטשערין האט געהאלטען, און האלב מיט געוואלד אוועק פון שטוב.

נאר אין קאפע הויז איז ווידער געווארען א בעוועגונג. עס זיינען אריין צוויי פרעמדע מענשען און לויט זייער אנשטענדיגעם אויסזעהן און אנשטענדיגע קליידונג, זיינען זיי, קענטליך, געווען זעהר זעלטענע געסט אין קאפע הויז. די מיידלאך האבען זיך צוריק געצויגען אין א ווינקעל, א טהייל פון זיי האבען זיך פערדינגט זייערע פריזירע און זייערע קליידער, און געקוקט מיט בלישצענדע אויגען. די בעל־הבית'טע איז אויך אריינגעקומען פון קיך, גלייך געמאכט זיך די האאר און איז אנטקעגען געגאנגען די פרעמדע אונגעוועהנליכע געסט. די בעל־הבית'טע איז בלייך געווארען און אביסעל דערשראקען געווארען פאר די פרעמדע מענשען. נאר באלד האט זיך צווישען זיי געוויזען א בעקאנט פנים. וועלפיל דער רויטער האט מיט זיין הייזעריגע באס שטימע אריינגערופען אין טונקעלען צימער אריין:

— קאנאריק איז נישטא?

די מיידלאך און די בעל הבית'טע האבען זיך בערוהיגט דערהערענדיג וועלפיל דעם רויטענס, דעם בעל הבית פון הייזעל'ס בעקאנטע שטימע, און האבען אבגעענטפערט:

— יא, דא איז ער, ער שלאפט, — און געוויעזען אויף א טונקעל ווינקעל פון קאפע הויז, וועלכער איז אין גאנצען געווען איינגעוויקעלט אין פינסטערניש, און האבען אויסגערופען:

— קאנאריק! קאנאריק! מען רופט דיך!

פון א זאפע איז אראבגעקראכען א הויכער יונג, ארויסגעקומען פון דער פינסטערניש. די לאקירטע חאליאוועס פון זיינע שטיוועל האבען געבלישצעט נאך אין די טונקעלהייט. זיין שווארצע גריווע איז געווען צורודערט, און א פנים האט ער געהאט א זויערס, כאטש אן אויסגעשלאפענס, א חיטרע, מיט צוויי קליינע שווארצע וואנסעלאך.

— און פאר מיר אויך — האָבען זיך געלאָזט הערען שטימען פון אלע זייטען, וואו די מיידלעך אין די נאכט־העמדער זיינען נור געזעסען, און חנה׳לע האָט אָנגעלעגט דעם קינד אין טוך אריין קעזקיכלאך וויפיעל זי האָט נאָר געקענט דערטראָגען.

— זעה נור, אז דו זאָלסט ניט פאלען מיט׳ן קינד, — שרייט איהר נאָך די זשאַבלינערין.

— געה פאמעלאך, דו הערסט, — זאָגען אנדערע מיידלאך.

— א רחמנות דעם פאפּיראָסניק. דאָס ווייב קרענקט שוין דעם זיבעטען חודש, און א פולע שטוב מיט קינדערלאך. דאָס האָט מען פון חתונה האָבען, זאָגט די זשאַבלינערין, און ווישט זיך אָפּ פון פנים מיט א טיכעל דעם נעכטיגען פודער.

— ניט אלע מענער זיינען דאָך אזעלכע שלים־מזל׳ניקעס ווי דער פאפּיראָסניק, — רופט זיך אָפּ אין א ווינקעל די לאָוויטשערין. וועלכע לייגט צונויף איהר וועש.

באלד האָט זיך די טהיר פון קאפע הויז אויפגעעפענט מיט רעש און א פּאָר אינגלאך, ווי א צווילינג, האָבען געגעבען א שפרונג אריין, געוואָרפען מיט די הענד, מיט די קאפּאָטעס, מיט די קאַשקעטלאך, און מיט סידורים וואָס זיי האָבען געהאלטען אין די הענד.

— מאַמיִ, גיב אונז עסען! — האָבען די אינגלאך אויסגעשריען, נאָך זייענדיג ביי דער טהיר.

— שלמה׳לע, קום נאָר אהער, — רופט צו א אינגעל די לאָוויטשערין.

— ניין, שלמה׳לע, קום צו מיר, אָט האָסטו א צווייער, אז דו וועסט אהער געהן — זאָגט די זשאַבלינערין, און נעהמט ארויס א צווייער פון זאַק.

— שלמה׳לע, איך וועל דיר קויפען א מעסעריל, אז דו וועסט אהער געהן.

דאָס אינגעל איז געשטאַנען אין מיטען, מיט׳ן סידור אין דער האנד, האלב רויט געוואָרען פון ווארימקייט, וואָס ער איז געלאָפען און געקוקט מיט די בלישצענדע אויגעלאך און ניט געוואוסט וואו צו געהן — נאָך׳ן צווייער צי נאָך׳ן מעסעריל.

— שלמה׳לע, קום עסען, — האָט איהם פּלוצלונג אָנגענומען חנה׳לע ביי דער האנד און האלב מיט געוואלד אין קיך אריינגעשלעפּט.

משייניק און אריינגערעדט מיט א הייזעריגע שטימע, וואָס קומט פון אַ פערשטאָפּטע נעזעל מיט א בעליגטען האַלז, אויך אין עכט וואַרשעווער לשון, וואָס האָט געקלונגען ווי געזונגען:

— פאָר א צווייער געזאָטען וואסער!

— חנה'לע, חנה'לע, א קונה איז דאָ! — האָט איינע פון די האַלב נאַקעטע מיידלעך אריינגערופען אין קיך אריין, וואו די בעל־הבית'טע איז געווען.

פון דער קיך איז ארויסגעקומען א מיידעל פון א יאָהר אַכטצעהן, ניינצעהן, אָנגעטהאָן געוועהנליך ווי יעדער אנדער לעבעדיגער מענש, נאָר דאָ צווישען די האַלב־נאַקעטע מיידלעך, וועלכע זיינען געזעסען אין זייערע נאַכט־העמדער און שלאָף־רעק, האָט דאָס מיידעל, וועלכעס מען האָט גערופען חנה'לע, אין איהר רויט־בלויען קאַרטענעם סטאַניקעל מיט די גלאַטע פארקעמטע האָאר, מיט די צוגעפלאָכטענע צעפּ, און מיט דעם פרישען, נאַטירליכען פּנים, אויף וועלכען עס איז נישט געלעגען קיין פערהאַרטעוועטע, געבראכענער פודער, ווי ביי אנדערע מיידלעך, זיך אויסגענומען ווי אוננאַטירליך און מאָדנע. זי האָט אויסגעזעהען ווי אַ אָנגעטהאָנענע צווישען נאַקעטע. חנה'לע איז אריינגעגאנגען אין קאַפּע הויז, און האָט גענומען פון דעם קינד, וואָס האָט געהאַלטען נאָך אַ קלענער קינד אין האַנד, דעם בלעכענעם טשייניק און האָט אָנגעגאָסען געזאָטענע וואסער פון זודיגען סאַמאָוואר.

— וואָס מאַכט די מאַמע? — האָט גענענדיל די זשאַכלינערין געפרעגט די קליינע מיידעל.

— איך ווייס נישט. די מאַמעשי ליעגט אין בעט און דער טאַטעשי איז נישטאָ — האָט דאָס מיידעל ווידער געזאָגט אין א קינדערישען געזאַנג מיט אַ הייזעריגע שטימע.

— גיב איהר, חנה'לע, א קעז־קיכעל, דאָ האָסטו א פּירער — זאָגט די זשאַכלינערין, ארויסנעהמענדיג א ביטעלע פון איהר זאַק און אַוועקלעגענדיג אַ קופּערנע מטבע אויפ'ן טיש.

חנה'לע איז צוגעגאנגען צום שויפענסטער. אין פענסטער איז געוואָרען א רעש פון די אנטלאָפענע פליעגען. וואָס חנה'לע האָט דערשראָקען מיט איהר האַנד, ארויסגענומען א קעז־קיכעל און דערלאַנגט דער מיידעל, און דאָס מיידעל האָט עס צוגענומען אָהן ווערטער.

— און פאָר מיר אויך.

געטשעפּעט אָן מיר ? לאָז זי זיך דאָס גאַנצע געוועלב אויסקויפען. — און די בעל־הבית׳טע איז צוריק אריין אין קיך.

— וואָס וועסט דו טאַקע טהאָן מיט די טישטיכער און סערוועטען, וועסט דו דאָס ניצען ? אַך, איך האָב דאָרט ליעב אַ שעהנעם קאַפּעלוש און אַ שעהנע פּאָלערינע, דאָס איז פאַר מיר. — אָבער אויסגעהאַפטענע טישטיכער, דאָס איז גוט פאַר אַ בעל־הבית׳טע וואָס פיהרט אַ היים, נישט פאַר אונזער איינע — האָט זיך אָנגערופען יענטע׳לע דער ממזר.

די מיידלעך האָבען אונטערגעשמייכעלט. זיי האָבען געוואוסט פון די לאַוויטשערינס שוואַכקייט צו קויפען זיך בעל הבתישקייט. טהייערע וועש פאַר דעם אָבגעשפּאָרטען גראָשען וואָס זי גיט ניט אויס אויף קיין קלייד, אויף קיין שיך, און ווי זי קען נור פון אַ גאַסט ציהען אַ גראָשען — גיט זי עס אויס פאַר אַ בעל הבתישקייט, כאָטש דאָס בעל הבתישקייט האָט געפוילט ביי איהר אין קאַסטען. אפשר האָט זי געהאַט נאָך אַ האָפנונג אַמאָל עס צו בענוצען, ווען זי וועט חתונה האָבען און פיהרען אַ אנשטענדיג לעבען, ווי עס איז די האָפנונג פון די מעהרסטע פון אַזעלכע מיידלעך. און אפשר האָט זי די האָפנונג שוין אַליין אויך ניט געהאַט, נאָר עס איז ביי איהר געווען אַ מין שפּיעל, וואָרום, אַז קיינער איז ניט געווען בייטאָג, פלעגט זי ליעב האָבען ארויסנעהמען די אָנגעקויפטע זאַכען פון קאַסטען און אויפראַמען איהר שטיבעל, ווי זי וואָלט געהאַט אַ מאַן און געווען געפיהרט אַ בעל הבתיש לעבען. זי האָט אויף איהר קליינעם טיש אויסגעלעגט אַ ריין טישטוך, אויפגעשטעלט דעם נייעם קופּערנעם סאַמאָוואַר, אָנגעהאַנגען די בילדלאַך אויף די וואַנד, אַ אויסגעהאַפטענע זיידענע קאַפּע אויף׳ן בעט. און פאַרנאַכט, ווען מען האָט זיך אָנגעהויבען גרייטען אויף געסט, האָט זי די זאַכען צוריק אויפגעפאַקט און בעהאַלטען אין קאַסטען אריין...

נאָר באַלד איז דער שמועס איבערגעהאַקט געוואָרען. אין קאַפּע הויז איז אריינגעקומען אַ מיידעל פון אַ יאָהר אַכט, ארומגעהילט אין אַ גרויסען שאַל, וואָס אַ האַלבער האָט זיך איהר נאָכגעשלעפּט אויף דער פּאָדלאָגע און פון דעם אנדערען האַלבען האָט ארויסגעשטאַרט ווי אַ קליין היה׳לע דאָס קעפּעל פון אַ קינד, וואָס דאָס מיידעל האָט געהאַלטען. אין דער צווייטער האַנד האָט זי געהאַלטען אַ בלעכענעם

פֿרייד אויך גענומען בעטראַכטען די פֿרישע גלאַנצענדיגע טישטיכער און האַנדטיכער. ווי אַ טיכטיגע וואַרשעווער ווירטהין האָט די בעל־הבית'טע נישט געקענט גלייכגילטיג זיין צו וועש, און מען האָט די טישטיכער אויסגעצויגען אויף די טישען, אויף די בענק, אויפ'ן בעט וואָס איז דאָרטען געשטאַנען, געמאָסטען זייער לענג און געפּרופֿט טרעפֿען זייער ווערטה.

— וואָס וועסט דו טהאָן מיט אַזוי פֿיעל וועש, דאַבריש? — האָט די בעל־הבית'טע געפֿרעגט די לאַוויטשערין מיט אַ בעהאַלטען שמייכעלע אין די פֿעטע פֿאַלדען פֿון איהר גרויסע געזיכט און מיט אַ וואונק צו די אַנדערע מיידלעך, וואָס האָט אויסגעדריקט אי שפּאַס אי אַ ביסעל קנאה אויף די וועש. — האָסט דאָך שוין אַזוי פֿיעל, אַז די וועש פֿוילט דאָך ביי דיר אין קאַסטען. דו ניצט דאָך זי נישט.

— שאַדט נישט, זאָל זי פֿוילען. עס וועט קומען אַמאָל אַ צייט, אַז איך וועל זי ניצען אויך.

— הלואי פּאַר מיינעט וועגען, — האָט די בעל־הבית'טע פֿון „קאַפֿע וואַרשאַווסקי“ געזאָגט, וויעדער מיט דעם זעלבען שמייכעל. און געוואָלט אַריינגעהן צוריק אין קיך אַריין. אָבער עס האָט זי אָבגעשטעלט גנענדיל די זשאַבלינערין'ס שטימע:

— גיעב נור אַ קוק ווי עס אַרט איהר ווען אונזער איינע קויפֿט זיך וועש. זיי אַליין מעגען זיך נור קויפֿען אויסשטייערס, בעל־בתיש'קייט. שאַדט נישט, דאַבריש. ניי זי געזונדערהייט.

די בעל־הבית'טע פֿון קאַפֿע הויז איז ניט געווען די בעל־הבית'טע פֿון „הייזעל“, צו וועלכען די מיידלעך האָבען געקערט. די מיידלעך האָבען געקערט צו אַנדערע בעלי־בתים. אין דעם קאַפֿע זיינען זיי נור אַריינגעקומען, ווייל דאָרט איז געווען זייער „בערזע“ און זיי פּלעגען דאָרט פֿערברייינגען ביי טאָג, ביז מען טהוט זיך אָן פֿאַר דער נאַכט. און פֿאַר גנענדעל די זשאַבלינערין האָט די בעל־הבית'טע פֿון קאַפֿע הויז מורא געהאַט. ערשטענס האָט די זשאַבלינערין אַ גרויס מויל, און צווייטענס, האָט זיך אין שכנות'דיגען הויז אויפֿגעעפֿענט אַנאַנדער קאַפֿע הויז, אַ קאָנקורענט. און מיידלעך פֿון אַנדערע הייזלעך האָבען דאָרטען אָנגעהויבען צו פֿערקעהרען.

— איך מיין דען עפּעס, פֿון מיינעט וועגען, וואָס האָט זי זיך אָנ־

ווער וואסער נימפע, וואָס שטעהט אין דעם אויסגעטריקענטען ברונען, האָט שוין געזעהן ניט איין נאַקעטען קערפּער. און ווען זי וואָלט נישט געווען געמאַכט· אויס קופּער און מעטאַל, וואָלט זי זיך גערויטעלט פאַר שאנדע פון פערשיעדענע סצענעס וואָס עס קומט איהר אויס צוצוזעהן.

אין „קאַפע ווארשאַווסקי“ איז יעצט שטיל. איינזאַם זידט דער גרויסער סאמאָוואר אין א ווינקעל פון קאַפע און די פליעגען עסען זיך רוהיג די קעז און קיכעלעך מיט די אַנדערע געקעכטס, וועלכע ליגען אויסגעלייגט אין שוי־פענסטער. אין קאַפע אליין ווייזט זיך קיינער נישט, נור אין אַ הינטער־שטיבעל וואָס האָט קיין פענסטער נישט, נור א קליינעם לופטשיק, וועלכער געהט ארויס אין אַנאַנדערן צימער, (וואָס יענער האָט יאָ פענסטער און בעלייכט גאַנץ מאַט מיט א פארנאכטליכען שימער דאָס שטיבעל). ביי אַ ווייסען לאנגען טיש, ביי וועלכען א מיידעל שטעהט און וועלגערט אויף א ברעט אַ טייגעל, זיצען א פּאָר אַנדערע מיידלעך, צו ווייבלעך, און טרינקען טהיי. א טהייל פון זיי זיינען נאָך אין נאכט קליידער, כאָטש עס איז שוין אַ שטיק נאָך מיטאָג. איינע אין א העמד, די צווייטע אין אַ שלאָפראָק, א טהייל מיט צולאָזטע האָר, וועלכע זיי טרינקענען אין דער לופט, — אין שטוב פיהלט זיך אַ ריח פון פודער און שלעכטע „פאַרפיומען“. די „לאָוויטשערין“ האָט אראָבגעבראַכט פון דער הויף פון איהר צימער’ל, וואו זי וואהנט, אַ האַלב טוץ באַטיסטענע העמדער, מיט די זשוראַדאָווער טישטיכער און האַנדטיכער, וואָס זי האָט געזאַמעלט אין איהר קאָרב און האָט געוויזען די שעהנע דעסענס אין וועלכע עס איז געווען איהר נאָמען אויסגעהאָפטען. די מיידלעך האָבען בעטראַכט די ארבייט, געפּרופט טרעפען וויפיעל די לאָוויטשערין האָט בעצאָהלט פאַר די לייליכער מיט די טישטיכער, און די וועש איז ארומגעגאַנ־ פון איין האַנד אין דער צווייטער.

דאָס נייעס, אז די לאָוויטשערין האָט זיך ווידער געקויפט נייע וועש, האָט ארויסגערייצט די בעל־הבית’טע פון די קיך ארויס — וואו זי איז געשטאַנען און האָט געקאָכט מיטאַג פאַר די קינדער וואָס דאַרפען באַלד פון חדר אהיים קומען. די בעל־הבית’טע איז ארויסגעקומען פון קיך מיט א צופלאַמט פנים פון פייער, א דיקע, פעטע ווארשעווער אידענע מיט אַ פעטען האַלז און פעטע פינגער. זי האָט מיט

וואַרשאַווסקי”. די אינגערע און די שעהנערע לויפען אַרום אויף די טראָטואַרען, לאָזען פליהען זייערע צולאָזטע האָר, לאָזען אַרויסווייזען זייערע נאַקעטע הערצער און ברוסטען און זייערע געטאָקטע שטאַרקע קורצע פיס, וואָס הויבען זיך פון די קורצע קליידלעך, און כאַפּען אָן די דורכגעהערס ביי די אָרימס.

און די גאַס איז דענסטמאָל בעלעבט. פאַר פיעלע אַזעלכע אַלטע ערנסטע הייזער ברענען רויטע לאַמטערנעס און בעלייכטען די אַלטע סימנים פון די פאַרצייטיגע צעכען. פאַר פיעלע מהירען פון אַזעלכע קאַפּעען זיצען אויסגעזועצט מיידלעך אין אַזעלכע מאָדנע שלאָף־צימערדיגע קאָסטיומען, און פיעלע יונגע לייטלעך, און עלטערע מענשען, ציווילנע און רעגיערונגס־לייט אין פערשיעדענע פאָרמען, יונגע און אַלטע, בעלעבען אין די אָבענדען די טראָטואַרען פון דער אַלטער שטאָדט. אָפּטמאָל שפּיעלט אַ קאַטערינקע פאַר אַ הויז און קינדער טאַנצען נאָך׳ן טאַקט פון דער קאַטערינקע, אָפּטמאָל הערט זיך אַ האַרמאָניקע שפּיעלען. דאָס זיצט דער סטרוזש פאַר׳ן הויז מיט אַ שיקכע אין די אָרימס און שפּיעלט זיך פערגעניגענד אַ מעלאַנכאָלישע פּוילישע מאַזורקע און „היט דאָס הויז”, אַז קיין גנבים, און קיין אונגעמאָלדענע מענשען זאָלען אין הויז ניט אריינקומען. נור ער לאָזט אריין די מיידלעך מיט די געסט וואָס זיי פיהרען פון דער גאַס און ווערען פערשוואונדען אין פינסטערען לאַבירינט פון אַזא הויז.

דאָס איז אַלעס אין אָבענד. יעצט איז אָבער טאָג. דער מאַרק פון די אַלטע שטאָדט איז פול מיט סוחרים און קונים. אַלעס איז דאָ אַ סחורה, אַלעס פערקויפט מען און מ׳קויפט דאָ. עס שטעהט אַ זעלנער מיט ראָזעוואַנע ברויט, אַנאַנדערער מיט קאַזיאָנע לייוואַנד צו פערקויפען. אַ איד מיט אַלטע שירמס און אָבגעניצעוועטע קראַגענס, אַ אידענע מיט אַלטע ווייבערשע קליידער. און דער מאַרק איז פול מיט קונים, און מען קויפט און מען טהוט אָן די געקויפטע זאַכען באַלד אויף׳ן אָרט. טהייל מאַכען אַ טויש. לאָזען איבער די אָבגעטראָגענע זאַכען פאַר אַ ברויט, פאַר אַ פּעקעל פּאַפּיראָסען, און אָפּטמאָל געהט איינער אַוועק פון דעם מאַרק אין גאַנצען אָהן אַ ראָק, פאַר אַ טרונק בראַנפען, אַזוי ווייט ווי די פּאָרגעשריעבענע אַנשטענדיגקייט לאָזט צו. געהט אָן דער האַנדעל. ד. ה. ביז צו די הויזען. (אָהן הויזען קען מען זיך אין מאַרק ניט ארומדרעהען לויט פאָרשריפט). און די ניכּפּע. די וואַרשע־

ברונען, וואָס איז אַמאָל געווען דער שטאָלץ פון ווארשא, שטעהט די ווארשעווער וואסער־נימפע, האלב פרוי, האלב פיש, דער סימבאָל פון דער ווארשעווער שטאָדט. ארום איהר, ארום די וואסער־נימפע, וואָס איז גיכער אַ סימבאָל פאר די ווארשעווער פערפיהרערישע פרוי, איידער פאר דער שטאָדט, שטעהען אין ענגשאפט די הייזער ווי אַלטע, אַלטע זיידעס, הויכע און שמאָלע ווי סוכאָטניקעס. יעדעס איינע אין אַנאַנדער קאָליער אָבגעפאַרבט מיט די צייכענס פון די אלטע צעכען אויף זיי. אין מאַרק זיינען אויפגעשטעלט בוידען און שטעלען, און ווי עס פאַסט זיך פאר אזא אַלטע טהייל שטאָדט, איז דאָ דער מאַרק פון אַלט־ווארג. איהר קריעגט דאָ צו קויפען פון אַלטע אָבגעניצעוועטע לעפעל ביז א פּאָאר אַלטע שטיוועל. און נישט איינער קומט דאָ אריין אָן אָבגעריסענער און געהט ארויס א בעקליידעטער מיט א פּאָאר שטיוועל וואָס זיינען גענייהט געוואָרען פאר פינף יאָהר אין פאריז, מיט א ראָק וואָס איז געמאַכט געוואָרען אין א ניו יאָרקער שאַפּ, און מיט אַ העט וואָס איז געקויפט געוואָרען אין א בערלינער קראָם, און דאס אלעס האָט ער געקויפט פאר קליין־געלד, פון וועלכע עס איז איהם נאָך איבערגעבליעבען אויף מיטאג.

אין איינע פון די הייזער, וועלכע האָט געטראגען דאָס שטאָלצען נאָמען „דער שיף אַנקער" און איז טאַקע געווען בעצייכענט מיט אַ שיף וועלכע איז געווען גרין אָבגעפארבט אויף א רויט פעלד, האָט זיך געפונען דאס טהיי־הויז „קאַפע ווארשאווסקי". ביינאכט איז די „קאַפע ווארשאווסקי" בעלויכטען מיט צוויי רויטע לאַמטערנעס, וועלכע ברענען זיך אונטער דעם שילד מיט דער גרינער שיף. און אויף דריי פיער שטוהלען וועלכע שטעהען אין דרויסען פון דער „קאַפע ווארשאווסקי" זיצען אויסגעזעצט מיידלעך, יונגע און עלטערע אין א מאָדנע נעגליזשע, האַלב אויסגעטהאָן, האלב אָנגעטהאָן, אין ווייסע קאַפטענדלעך און ווייסע ספאדניצעס, אָפט קורצע, און ווייזען ארויס די רויטע, בלויע, שווארצע סטרימפף און די ווארשעווער געטאָקטע שיכעלעך. ביי א טהייל פון זיי האָבען זיך די האָר צולאָזט, ביי אַ טהייל זיינען די האָר ארומגענומען מיט רויטע בענדער, און ביי די עלטערע און דיקע האָבען זיך די קאפטענדלעך אויפגעשפּילעוועט און צופעליג ווייזט זיך ארויס א לייבליכע געהויבענע ברוסט. די עלטערע זיצען נור אזוי שווער און אונבעוועגליך אויף די שטוהלען פאר דער „קאַפע

דריטער טהייל

מאָטקע אין וואַרשאַ.

1

די אַלטע שטאָדט.

אין אַ ווינקעל פון דער גרויסער ווארשא איז נאָך איבערגעבליבען אַ רעשט פון דער מיטעל־אלטערישער שטאָדט. די אַלטע שטאָדט אין ווארשא בעשטעהט פון הויכע, שמאָלע, אַלטע הייזער, וואָס אונזערע זיידעס פאר הונדערטער יאָהרען האָבען זיי אויפגעשטעלט. איין הויז איז אָנגעמויערט אין צווייטען און קוים ריהרט מען איינס, וועלען זיך די אַנדערע צופאַלען. זיי האָבען קיין הויף, קיין פענסטער, קיין ליכט, נור יעדעס הויז איז ווי א לאַבירינט. לאַנגע פינסטערע קאָרידאָרען פיהרען דורך געהיימניספאָלע וועגען אין די שטובען פון די הייזער. און די וועגען ווייסען נור די אַלטע איינוואָהנער פון די הייזער, וועלכע זיינען אין זיי געבוירען און ערצויגען געוואָרען. אונזער איינער, אז ער פאַלט אריין אין אזא הויז, מיינט ער, אז ער איז פערבלאָנדזשעט געוואָרען אין אלטען קלויסטער, וואָס פון די ווענט שמעקט די אינקוויזיציע, און א שרעק בעפאַלט איהם פון די הויכע רונדיגע באַלקענס, וועלכע בויגען זיך ארום זיין קאָפּ, פון די שווארצע ערנסטיגע ווענט וואָס רינגלען איהם ארום, און ער בלייבט שטעהן אין מיטען וועג פאר פינסטערניש און שרעק.

און נישט נור די הייזער — די גאנצע טהייל אַלטע שטאָדט מאכט אזא איינדרוק. אין מיטען מארק, אין אן אלטען אויסגעטריקענטען

געכאַפּט און ארויסגעקוקט פון וואַסער ביי דעם נאָמען קאַנאַריק — וואָס האָט זיך געהערט אין וואַלד.

מאָטקע און מאַרי האָבן נישט געהערט דאָס ציטערען אין וואַסער. זיי האָבן זיך ביידע ביי די הענד אָנגענומען און געגאַנגען מיט פלינקע טריט צו די נאָהענטסטע סטאַציע, צו פאָהרען נאָך וואַרשוי, אויף׳ן דעם אַדרעס, וועלכע מאַרי האָט צווישען די ברוסטען געהאַט פערשטעקט.

זאָלסטו מיך רופען שטענדיג, דו הערסט, זאָלסט נישט פערגעסען — האָט מאָטקע געזאָגט צו דער מוויד שטרענג.

— און איך הייס חנה דבורה זילבערשטיין.

— וואָס, פון ווען?

— קאנאריק האָט מיר געקויפט א פּאָס פון די קאטארינא־זישעס און האָט מיר איהם היינט געגעבען, ווען איך בין אוועק מיט איהם. געדענק!

— דאָס איז גוט.

די נאכט איז געווען א קאלטע און מארי האָט גאָר ניט געהאט אויף זיך נאָר איהר לייכט טיולענעם קאָפּטענדעל און א קליידעל אויפ׳ן נאקעטען לייב, מיט דעם טוך האָט זי פערבונדען קאנאריק׳ס פּנים. זי האָט דערפיהלט מאָטקע׳ס ווארימע לייב וואָס איז צוהיצט געווען פון איפּערגונג און פון דעם בלוט וואָס האָט זיך געגאָסען אויף זיינע הענד — האָט זי זיך איינגעקאָרטשעט און איינגעקנאָטען אין מאָטקע׳ן. מאָטקע האָט זי צוגענומען מיט איין האנד און פעסט זי געדריקט צו זיך. דער פרישער ציטער, וואָס איז דורכגעגאנגען דורך איהר קערפּער פון די נאכט־קעלט, האָט איהם געקיהלט, און עס איז איהם גוט געווען. באלד זיינען זיי ביידע געלעגען איינגעקנעטען איינער אין צווייטען אין פייכטען גראָז הינטער א בוים, די נאכט ראָסע האָט געוואשען זייערע האלב־נאקעטע לייבער, און דער נאכט ווינד האָט געקיהלט זייער צואווואריכט יונג בלוט, און מארי האָט זיך איינגעקאָרטשעט ווי אַן ערשראָקענער יתומה׳דיגער פויגעל הינטער מאָטקע׳ס יונגע שטארקע ברוסטען, און זי האָט זיך געבעטען:

— מאָטקע, מאָטקע איינציגער, שלאָג מיך, טרעט מיך מיט די פיס, און איך וועל דיינע הענד קושען. טהו מיט מיר וואָס דו ווילסט. איך וועל דיר אלץ, אלץ האָרכען.

— ווי הייס איך? — האָט זי מאָטקע געשלאָגען מיט די פויסט אין פּנים אריין — ווי הייס איך? האָסט פערגעסען?

— קא—נא—ריק! מיין ליובאָוניק קא—נא—ריק!

אין וואסער וואָס איז געווען ניט ווייט פון זיי האָט זיך ווער בעוואויגען — דאָס וואסער האָט איפּגעציטערט און געפּאטשט אונרוהיג צווישען דעם גרינס, און די קוויטשערס, ווי עס וואָלט זיך ווער אויפ־

דענסטמאָל איז מאָטקע געקומען צו זיך. ער האָט אויסגעזוכט דאָס פעקעל, וועלכע קאַנאַריק האָט געטראָגען אויף די פלייצעס, ווען מאָטקע איז איהם אונטערן אָרים בעפאַלען, געגעבען עס מאַרי'ן צו האַלטען. דערנאָך האָט ער אָנגענומען קאַנאַריק'ען ביי אַ פוס און צוגעשלעפט איהם צום טייכעל. דאָרט האָט ער איהם בעזוכט, ער האָט גאָר נישט געפונען, ער האָט איהם אָבגעבונדען דאָס טוך פון פנים — געמאַטערט זיך ניט אַריינצוקוקען איהם אין פנים אַריין, האָט איהם אויפגעריסען ראָס העמד. אויפ'ן לייב אָנגעבונדען האָט קאַנאַריק געהאַט אַ זעקעל, אין וועלכען עס איז געלעגען פאַפּיער געלד און אַ פּאַס איינגעוויקעלט אין אַ שטיקעל פאַפּיער. אויפ'ן פּאַס האָט זיך מאָטקע מעהר געפרעהט ווי אויף דאָס געלד, בעהאַלטען עס, האָט ער אויסגעזוכט די שטיינער וואָס ער האָט אָנגעגרייט נאָך פון פאַרנאַכט, אַרומגעבונדען קאַנאַריק'ען מיט מאַרי'ס טוך און אַריינגעשטופט די שטיינער אין טוך אַריין, האָט ער איהם אַריינגעקוליעט אין וואַסער אַריין צווישען געמויזעכטס און קאַנאַריק איז פערשוואונדען פון דער וועלט.

אָבגעוואַשען זיך ביים וואַסער, האָט ער בעפוילען די מויד, אַז זי זאָל זיך אויך גוט אַרומוואַשען אין וואַסער. דערנאָך האָט ער אויסגעטהאָן זיין צוריסענעם ראָק מיט די שטיוועל, געמאַכט דערויס אַ פעקעל און אָנגעלייגט מיט שטיינער און אַריינגעלאָזט אין וואַסער. אין קאַנאַריק'ס פּאַק האָט ער געפונען זיינע נייע שטיוועל מיט די לאַקירטע כאָליאָוועס וואָס קאַנאַריק האָט איהם אויסגעצויגען אין דער שענק, און קאַנאַריק'ס נייעם אַנצוג. ער האָט זיך אויסגעפוצט אין דעם שפּיעגעל פון דעם שטערען בעלויכטען וואַסער, אין וועלכען קאַנאַריק איז יעצט געלעגען. האָט זיך אָנגעטהאָן קאַנאַריק'ס נייעם אַנצוג, די סאַמעט־רויטע אויסגעשניטענע וועסט און אָנגעהאַנגען זיך זיין זייגער מיט די גרויסע זילבערנע זעלנערישע קייט. אַז מאָטקע איז שוין געווען אָנגעטהאָן האָט ער נאָך גענומען אַ פּאָאָר שווערע שטיינער און אַריינגעלאָזט אין וואַסער, אויף דעם אָרט אויף וועלכע, קאַנאַריק איז געלעגען, גענומען קאַנאַריק'ס פּאַק אויף די פלייצעס, די מויד ביי דער האַנד און איז געגאַנגען.

— זאָלסט געדענקען, אַז איך הייס מאיר אהרון קאַנאַריק און אזוי

האבטינג: „רעד ניט הויך — מען קען הערען“, און עס איז מאָטקען אַ וואונדער געווען וואָס קאַנאַריק קען רעדען. מאָטקע איז געלעגען אונטערן בּיים אָהן אָטהעם און די שטימען און די טריט האָבען זיך געהערט וואָס אַמאָל נעהענטער, באַלד איז עפּעס פערביי געפלויגען פאַר איהם ווי אַ שוואַרצער שאָטען און ווי אַ ווינד. מאָטקע האָט לכתּחילה פערגעסען וואָס ער האָט צו טהאָן. ער האָט זיך באַלד דערמאָהנט, און געגעבען אַ שטילען פייף. ער האָט שוין געוואָלט געבען אַ העכערען פייף, און ער הערט עפּעס אַ גערודער, און קאַנאַריק'ס שטימע, זעהר קלאָהר, ווי ער וואָלט געשטאַנען פאַר איהם:

— וואוהין געהסטו, מאַרי! ווער פייפט?

און מאָטקע האָט פאַר זיך געזעהן אַ שוואַרצען פלעק, און דער פלעק איז ביי איהם געווען אַ טויטע זאַך. דער שוואַרצער פלעק האָט אויסגעשריען:

— אוי, מאַמע!

מאָטקע איז דערציטערט געוואָרען פאַר דעם וואָרט „מאַמע“, און ער האָט זיך פערוואונדערט וואָס דער שוואַרצער פלעק קען רופען „מאַמע“. באַלד האָט איהם דער שוואַרצער פלעק געגעבען אַ כאַפּ אָן ביים האַלז, און דאָס האָט איהם געגעבען ענערגיע און כּוח, אַז ער זאָל זיך שלאָגען מיט דעם שוואַרצען פלעק.

באַלד האָט ווער אַרומגעוויקעלט דאָס פּנים פון שוואַרצען פלעק, און אַ געשריי איז האַלב דערשטיקט געוואָרען צווישען די בוימער און וואַלד, און האַלב אין אַ טוך. אַז דער „שוואַרצער פלעק“ האָט שוין נישט געקענט אַרויסגעבען פון זיך קיין מענשליכע געשריי׳ען „אוי, מאַמאַ“, נור עפּעס ווילדע כאָרכלען — האָט מאָטקע געקענט אַריינשטעכען אין דעם ווייכען וואַרימען פלעק ווי אין אַ טויטע זאַך. ער האָט זיך געוואונדערט, וואָס פון דעם ווייכען וואַרימען שטראָמט אַרויס עפּעס וואַרימעס, פעטעס, און דאָס בּעגיסט זיין האַנד, און עס איז אַנגענעהם ווען דאָס פעטע וואַרימע גיסט זיך אויף דער האַנד. ער האָט קיין צייט נישט געהאַט צו קלערען דערפון, נור ס'איז ביי איהם דורכגעלאָפען ווי אין אַ חלום. באַלד האָט דער שוואַרצער פלעק שוין נישט אַרויסגעגעבען פון זיך קיינע כאָרכלען, און איז אומגעפאַלען און איינגעקאָרטשעט זיך, און עס איז געבליבען ליגען אַ טויטע זאַך.

פויגעל רופען אין וואַלד, האָט ער אויפגעהערט צו רייבען דאָס מעסער און איינגעהערט זיך צום פויגעל. געוואָלט דערגעהן וואָס פאַר א פויגעל רופט, איז עס א „קוקו“ אָדער א האָלץ פויגעל וואָס קלאַפּט מיט זיין שנאָבעל אין די שאָל פון בוים...

עס איז איהם קאַלט געוואָרען און עס האָט זיך איהם אויסגעדוכט, אַז עס איז שוין זעהר שפּעט. די נאַכט איז געווען א פּעטע געדיכטע אלול נאַכט, און ער האָט געהאַט דאָס געפיהל, אַז דער וואַלד איז אָנגעשטאָפּט מיט עפּעס אַזעלכע מיני ברואים וואָס שטעהען נור ביינאַכט אין וואַלד. ער האָט ניט מורא געהאַט פאר זיי, און זיי זיינען איהם נישט אָנגעגאַנגען אויך, נור ער האָט פערדרוס געהאַט וואָס עס ציהט זיך אַזוי לאַנג און זיי קומען נישט, איז בייז געוואָרען אויף די מויד. געמיינט אַז די מויד איז אַלעס שולדיג וואָס זי פערשפּעטיגט זיך אַזוי, (ווארים אַז קאַנאַריק זאָל זיין די סיבה, האָט ער נישט גערעכענט. קאַנאַריק האָט שוין אויפגעהערט צו עקזיסטירען אין זיין מח אַלס א לעבעדיגע זאַך, וואָס קען אפשר ווערען א סיבה, און מען קען דערויף בייז זיין). ער איז אייניגע מאָל ארויסגעגאַנגען אויפ׳ן וועג. דער הימעל איז געווען פערוואָלקענט און טהיילמאָל האָט זיך ענטפּלעקט א שטיק הימעל מיט שטערען, האָט מען געזעהן א שטיק וועג. נור אָפטמאָל איז דער הימעל פערשטעלט געווען, און עס האָט זיך געדאַכט אַז די גאַנצע לופט איז אָנגעפילט מיט אַזאַ שטאָף וואָס פערשטעלט אַלעס פון די אויגען. אויפ׳ן וועג האָט ער גאָר ניט געזעהען, קיין מענש איז ניט געגאַנגען, קיין פוהר איז ניט געפאָהרען. עס איז געווען א הינטער וועג, א פויערשער, מיט צואַקערטע זאַמד, און מעהר ווי אין דאָרף האָט ער ניט געפיהרט. אַרום פאַרנאַכט האָט ער יאָ געהערט א פוהר דורכפאָהרען, א גויה האָט א קוה געטריבען אויפ׳ן וועג — נור ווען די זונן האָט זיך געזעצט האָט ער שוין גאָר ניט מעהר געהערט.

פּלוצים האָט איהם אָנגעהויבען זיין האַרץ צו קלאַפּען — עס האָט זיך איהם געדאַכט, אַז ער דערהערט מענשען רעדען, געהען האַסטיג און רעדען הויך. ער איז אַריין אין וואַלד, און אַוועקגעלייגט זיך אונטערן בוים, און געוואַרט, פון נעבעל האָט זיך וואָס אַמאָל דייטליכער דערהערט שטימען. באַלד האָט ער דערקענט מאַרי׳ס שטימע. די מויד האָט מיט א כיון הויך גערעדט, כדי מאָטקע זאָל דערהערען, אַז זיי געהען. באַלד האָט ער אויך געהערט קאַנאַריק׳ס קול, ווי ער זאָגט

וואָס מען דאַרף טהאָן, איז הרג'ענען היינט אין אָבענד קאַנאַריק'ען, ער האָט איהם שוין נישט פיינד געהאַט, נור בעטראַכט איהם פאַר אַ זאַך וואָס געהער צו איהם, און דאָס דאַרף מען טהאָן, כדי מאָטקע זאָל האָבען אַ חיים, זאָל האָבען וואו אַריינצוגעהן און ניט דאַרפען בלייבען דאָ אין פייכטען וואַלד.

איז איהם קאַנאַריק געוואָרען גלייכגילטיג, גאַנץ גלייכגילטיג. ער האָט איהם קיינמאָל נישט געזעהן, קיינמאָל ניט געקענט, — קיינמאָל זיך ניט געשלאָגען מיט איהם. נור קאַנאַריק איז אַ זאַך וואָס מען בעדאַרף נעהמען און אַריינוואַרפען אין וואַסער, און צווואַרפען מיט שטיינער, אַז עס זאָל קיינער נישט וויסען, אַז דאָרט אָדער ערגעץ אַנדערשוואו ליעגט „אַ קאַנאַריק“, און כדי קאַנאַריק זאָל נישט קענען שרייען, אַז מענשען זאָלען זיך צוזאַמענלויפען — דאַרף מען קאַנאַריק'ען שטעכען אונטער'ן אָרים, פּלוצלונג, טיעף אין דער ריפּ אַריין, אַז ער זאָל גאָר קיין צייט נישט האָבען צו שרייען. און דאָס דאַרף מען אויספיהרען געשיקט, שטיל, כדי קיינער זאָל נישט בעמערקען, קיינער זאָל נישט וויסען, דער אַלטער „קאַטאַרינאַרזש“ און די „אַלטע מכשפה“ זאָלען מיינען, אַז קאַנאַריק לעבט און איז ערגעץ וואו אַוועק מיט דער מויד, און די „אַלטע מכשפה“ זאָל שילטען קאַנאַריק'ען, און קאַנאַריק וועט זיך דערווייל ליגען דאָ טיעף אין וואַסער, צווישען די גרעזער פערשטעקט, און מאָטקע וועט פאָהרען מיט דער באַהן קיין וואַרשוי, וועט האָבען די מויד, און וועט האָבען אַ פולע טאַש מיט געלד, און וועט האָבען אַ פּאַס און וועט הייסען „קאַנאַריק“.

ער האָט אַרויסגעצויגען פון דער כאָליאַווע דאָס מעסער, וואָס מאַרי האָט איהם אַמאָל געשאָנקען, צו שטעכען קאַנאַריק'ען, און וואָס ער האָט עס געהאַט בעהאַלטען די גאַנצע צייט אין כאָמאָנט פון פערד. עס איז געווען אַ קאַווקאַזער קינזשאַל, מיט אַ ביינערנעם הענטעל, און עס איז געלעגען אין אַ שיידעל. דאָס מעסער איז געווען האַלב פערראָסטעט. אָהנע צו טראַכטען וועגען עפעס דערביי, האָט מאָטקע אַריינגעשטעקט דאָס מעסער אין דער ערד און אָנגעהויבען אָבצורייבען די פערראָסטעטע שטיקער זאַמד. עס האָט זיך איהם געדאַכט, אַז כל זמן דאָס מעסער וועט ניט שיינען אין דעם ליכט פון די שטערן — וועט ער דערמיט ניט קענען שטעכען קאַנאַריק'ען. ער האָט ענערגיש געריבען דאָס מעסער אין די ערד. ווען עס האָט זיך פּלוצלונג געהערט אַ

13.

ווי אזוי פון „מאָטקע׳ן“ ווערט „קאַנאַריק“

מאָטקע איז אריין אין וואַלד, אויסגעזוכט דעם בוים, נעבען וועלכען ער האָט זיך געמאַכט א צייכען, און אוועקגעלייגט זיך. די זון האָט אָנגעהויבען אונטערצוגעהן, דער וואַלד בעגאָלדעט, דאָס וואסער בעהויכט און מאָטקע האָט זיך געפונען אונהיימיש. פיעל האָט ער דורכגעקלעהרט, נור אַלץ איבער אזעלכע זאַכען, וואָס האָט גאָר נישט קיין שייכות געהאַט מיט דער טהאַט וואָס שטעהט איהם פאָר. ער האָט געבענקט נאָך די מוטער און געוואָלט זעהן וואָס זי טהוט. דאָס פרייע פעלד און דער וואַלד און דאָס וואסער האָט איהם דערמאָנט אָן די יאָהרען, ווען ער האָט געלעבט אויף׳ן פעלד ביי זיך אין שטעדטעל. און ער איז גליקליך געווען, וואָס ער איז פריי, און געהערט נישט מעהר צו די קאַטאַרינאַרזשעס. דאָס וואָס שטעהט איהם פאָר, האָט ער פערגעסען גאָר אין גאַנצען און געפיהלט זיך ווי אַמאָל אין די יונגע יאָהרען. ער האָט געגעסען פון ברויט וואָס די „אַלטע מכשפה“ האָט איהם מיטגעגעבען אויפ׳ן וועג. און עס האָט איהם גוט געשמעקט. ער האָט זיך געוואָלט מאַכען אַ פייער׳ל אין וואַלד, נור דערמאָהנט זיך, אַז עס איז נישט גוט, אַז מען וועט איהם בעמערקען. ער איז צוגעגאַנגען צום וואַסעריל, געוואָלט זיך באָדען, נור אַריינגעקוקט אויפ׳ן גרונד און געזעהען דאָס גרינע געמויזעכטס וואָס שווימט ארום אין וואסער, האָט ער זיך אָן עפּעס דערמאָהנט... ער האָט זיך שוין ניט געוואָלט באָדען, איז אַוועק און פערשטעקט זיך צווישען די בוימער.

עס איז נאַכט געוואָרען, און מאָטקע׳ן איז געווען נאַס און אונבעקוועם צו ליגען. אין די טונקעלהייט האָט ער כמעהר געקלעהרט וועגען „קאַנאַריק׳ען“, וועגען מאַרי׳ן, וועגען די נאַכט וואָס קומט אָן, מאָטקע איז ערענסט געוואָרען. ער האָט אָנגעהויבען צו קלעהרען, אַז ער האָט נישט קיין היים, און ער האָט נישט וואו אהין צו געהן. און

„טויזענד האָב איך געליעבט,
טויזענד האָב איך אויפגעהערט,
נור איין־איינציגען
פערגעסען קען איך ניט“.

מאָטקע איז ארויס פון בויד מיט א פּעקעל אויף די פּלייצעס, געמאכט זיך שוואך געהען, מיט א טרויעריגען אראָבגעלאָזענעם קאָפּ. די אלטע איז ארויס אויף די טרעפּלעך פון בויד, און איהם נאָכגעקוקט מיט געוויין. דער אלטער האָט אויך אונטערדריקט א טרעהר צווישען זיינע געדיכטע הערלעך אויף די אויגען־היטלעך, און געזאָגט מיט א כליפּענדער שטימע:

— אזוי איז עס, מאָטקע, געה צווישען מענשען, ווער א שוסטער, אפשר וועסטו אויך א מענש ווערען.

קאָנאַריק האָט איהם צוגעוואָרפען א זילבערנעם האַלבען רובעל און געזאָגט פון דער הויך:

— נאַ, נעהם צו!

מאָטקע האָט געלאָזט פאַלען דעם האַלבען רובעל און גוט זיך איינגעקוקט צום לעצטען מאָל אין קאָנאַריק'ס פּנים. און אן ערנסטקייט איז געלעגען אין זיין בליק, ווי ער וואָלט וועגען עפּעס געקלעהרט, און ער איז אוועק אויפ'ן וועג צום שטעדטיל צו.

מארי האָט דעם קאָפּ ארויסגעשטעקט פון א פענסטער פוןביידעל, און מאָטקע האָט לאַנג געהערט איהר שטימע הינטער זיך:

„נור איין־איינציגען
פערגעסען קען איך ניט“

ער האָט שוין יעצט געוואוסט ווער דער „איין־איינציגער“ איז און האָט געשמייכעלט.

ער האָט זיך פערקירעוועט אָן א זייט און זיך פערנומען אין וואַלד אריין.

וועט אַוועק, וועט קאַנאַריק זיך בערוהיגען. די מויד וועט בלייבען ביי איהם, און עס וועט זיין ווי פריהער.

דער „אַלטער תרח“ האָט זיך אָנגערופען:

— אז דו ווילסט געהען, וועל איך דיך דאָך ניט איינהאַלטען. נור קיין פּאַס פאר דיר האָב איך ניט. איך דאַרף דעם פּאַס פאַר אַן אנדערען, וואָס איך וועל צונעהמען אויף דיין אָרט. קיין געלד קען איך דיר אויך ניט געבען. דו האָסט מיך אָבגעקאָסט אַ סך געלד. איך האָב בעצאָהלט פאר דיר פינף־און־אַכציג רובעל, וואָס די מויד האָט פון גוי גע׳גנב׳עט. נאָר אַ פּאָר גילדען נאַ דיר דאָך, אז דו זאָלסט האָבען אויף די ערשטע שלעכטע צייט, און זעה דיר אליין צו העלפען, — האָט דער אַלטער ארויסגענומען זילבער־געלד און געגעבען מאָטקע׳ן.

מאָטקע האָט צוגענומען דאָס קליין־געלד, איז אריין אין בויד צוזאַמעננעהמען זיינע זאַכען.

— אַלטע, גיב איהם אַ פּאָר העמדער, — מיינע גיב איהם אַוועק!

— שרייט דער „אַלטער תרח“ דער ווייב אין דער בויד. ער האָט רחמנות געהאַט אויפ׳ן יונג.

קאַנאַריק האָט דערהערט, אז מאָטקע געהט אַוועק, איז ער נאָך מעהר צופריעדען געווען. עס האָט זיך איהם אויסגעוויזען, אז פאר זיין פּלאַן צו אַנטלויפען מיט מאַרי׳ן איז עס ווי געוואונשען. ווייל דער „אַלטער תרח“ וועט ניט וויסען מיט וועמען די מויד איז אַנטלאָפען, און וועט ניט וויסען וועמען צו זוכען. האָט ער מיט א געוויסע רחמנות׳דיגע צופריעדענע שטימע אריינגערופען אין דער בויד אריין:

— מיינס א העמד גיט איהם אויך מיט, און א פּאָאר אַלטע הויזען! כאַפּט איהם דער שוואַרץ יאָהר.

מאָטקע האָט דערווייל די זאַכען זיך איינגעפּאַקט, וואָס די אַלטע האָט איהם צוגעוואָרפען, געמאַכט זיך אַ פּעקעל, און געוואונקען צו מאַרי׳ן, וועלכע איז געלעגען אין אַ פּאַק בעטגעוואַנד און געשפּיגעלט זיך און געקעמט זיך די האָאר.

— איך ליעג אין וואַלד, הערסט אַ פּייף, טהו גאָר ניט — נור לויף אין וואַלד אריין. גוט?

— גוט, — האָט די מויד צוריק געוואונקען מיט די אויגען — און האָט זיך לוסטיגער געקעמט די האָאר, און אָנגעהויבען צו זינגען מיט א פרעהליכע שטימע, ווי א פויגעל, דאָס רוסישע ליעד:

געווען. ער האָט אויסגעפּייפֿט אַ ליעד און איז צוריקגעגאַנגען צו די קאַטאַרינשטשיקעס — אַן איינגעבויגענער, אַ טרויעריגער און אַ שוואַכער, ווי ער וואָלט נאָך געווען געליטען פֿון די קלעפּ, וואָס ער האָט געקריגען. אָנגעקומען צו די קאַטאַרינשטשיקעס האָט מאַטקע געקראַצט זיך אין קאָפּ און עפּעס געברומט אונטער דער נאָז.

— וואָס איז דיר, ממזר׳וק? — פֿרעגט איהם דער „אַלטער תרח“ וועלכער איז געזעסען אויף אַ קאַסטען פֿאַר דער בויד און געוואַרעמט זיך אין דער שפּעטער הערבסט־זון.

— איך געה אַוועק פֿון אייך, — זאָגט מאַטקע שטיל.

— וואָס? וואוהין וועסטו געהן?

— סיי ווי סיי קען איך שוין ניט אַרבייטען. די יונגען האָבען מיר געשפּאָלטען דעם קאָפּ. וואָס וועל איך זיצען ביי אייך אויפֿעסען די ביינער? איך וועל מיר געהן.

— וואוהין וועסטו געהן? ווער וועט דיך צונעהמען, אַזאַ הרוג ווי דו ביזט? זעהט, וואָס זיי האָבען אויס דעם יונג געמאַכט.

— איך וועל מיר געהן אין שטאָדט אַריין. איך וועל מיך אויסלערנען אַ מלאכה. אַ שוסטער וועל איך ווערען, ווי מיין טאַטע איז. ביי אייך קען איך שוין סיי ווי סיי ניט זיין.

אין אַ מינוט אַרום איז דאָס גאַנצע לאַגער געוואָר געוואָרען, אַז מאַטקע געהט אַוועק פֿון די „טרופּע“. די „אַלטע מכשפה“ איז אַרויסגעקומען פֿון דער בויה, אַן איינגעריכטע אין סאַזשע פֿון דער קיך, ביי וועלכע זי האָט געקאָכט. דערהערט, אַז דער יונג געהט אַוועק, איז זי אַרויס מיט אַ געוויין, געווישט זיך דאָס פּנים מיט דעם שמוציגען פֿאַרטוך, מיט וועלכען זי האָט דאָס אויסגעשמירטע פּנים נאָך מעהר פֿערשמירט, און אָנגעהויבען צו שעלטען קאַנאַריק׳ען און די יונגען, וואָס זיי האָבען אויס מאַטקע׳ן געמאַכט, און בעוויינט איהם, ווי מאַטקע וואָלט שוין געווען אַ טויטער.

דער „אַלטער תרח“ איז טרויעריג געוואָרען. ער האָט געזעהן זיין סוף, אַז קאַנאַריק וועט געוועלטיגען איבער איהם, אָדער ער וועט איהם גאָר לאָזען שטעהן אויף די אַלטע יאָהרען און אַוועקגעהן פֿון איהם. העלפֿען האָט ער זיך ניט געקענט. ער האָט זיך ניט געוואָלט צורייסען יעצט מיט קאַנאַריק׳ען איבער דעם יונג, און געמיינט, אַז ווען מאַטקע

געפאַלען און זי האָט ניט געוואָלט ארבייטען. דער „אַלטער תרח“ איז בייז געווען, געפּאַקט די זאַכען אויף די בויד און זיך צוגעאיילט אַוועקצופאָהרען פון יאַהרמאַרק פריהער ווי אַן אַנדערס מאָל, ווייל ער האָט נאָך געוואָלט אריינכאַפּען א פּאָאר שטעדטלעך איידער דער ווינטער קומט.

אין א קליין שטעדטעל, וואו זיי האָבען זיך אָבגעשטעלט נאָכ'ן יאַהרמאַרק, איז מאָטקע געוואָהר געוואָרען, אז קאַנאַריק האָט געהייסען מאַרי'ן ארויס'גנב'ענען איהר קאָרב זאכען פון בויד און איהם געבען אוועקצוטראָגען. מאָטקע האָט זיך דערפרעהט. די לאַנג ערוואַרטעטע צייט איז אָנגעקומען. ער האָט געהאָלפען מאַרי'ן ארויס'גנב'ענען דעם קאָרב, און געהייסען איהר נאָכגעהען זעהן וואו קאַנאַריק שטעלט איהם. קאַנאַריק האָט געטראָגען דעם קאָרב אין א נאָהענט דאָרף אריין, צו א גוי, ביי וועמען ער האָט געדונגען א פוהרעל מיט א פערד, און בעשטעלט זיך מיט מאַרי'ן, אז ביינאַכט, ווען ער וועט געבען א פייף, זאָל זי ארויסשפּרינגען דורך דעם פענסטעריל פון בויד. ער וועט שוין וואַרטען אויף איהר אויפ'ן שאָסעע, און ער וועט זי אוועקפיהרען אין דאָרף אריין צו א גוי. פון דאָרט וועלען זיי ארויספאָהרען מיט א פוהר צו דער נאָהענטער באַהן־סטאַנציע.

נאָך דעם זעלבען טאָג האָט זיך מאָטקע געמאַכט א שפּאַציער צום דאָרף צו, וואוהין קאַנאַריק האָט אוועקגעטראָגען מאַרי'ס קאָרב. אויסגעקוקט דעם וועג און געפונען, אז נאָהענט נעבען א וואַלד, ניט ווייט פון א וועג אראָב, געפינט זיך א קליין שוואַרץ טייכעל, וועלכער גיסט זיך צווישען בעוואַקסענע קוסטען מיט גרינס. ביי דעם טייכעל האָט זיך מאָטקע אָבגעשטעלט און עפּעס געקלערט. ער האָט אויסגעקליבען אַן אָרט, וואו עס איז געווען געדיכט בעוואַקסען מיט גרינס און גרעזער, געמאַכט זיך א סימן ביי א בוים, נעבען וועלכען עס איז געלעגען א קופּע שטיינער. לאַנגווייליג האָט ער בעקוקט דעם בוים, די שטיינער, דעם וועג, און נאָכאַמאָל צוגעגאַנגען צום טייכעל און אריינגעוואָרפען א בליק. דער גרונד פון טייכעל האָט געמוזט זיין בעדעקט מיט געמויזעכטס און שלייען, ווייל שטיקער ווילדע וואַסער־גראָז האָבען ארומגעשוואומען איבער'ן טייכעל. ער האָט דערזעהן, אז ביים ברעג פון טייכעל איז דאָס וואַסער בעוואַקסען מיט הויכע גרינסען, קוויטשערס און שטעכערס, און עפּעס געקלעהרט וואָס איז איהם ניט אנגענעהם

געהאַט פאר קאַנאַריק׳ען, אז ער זאָל איהם ניט שלאָגען, געשוויגען און זיך איינגעקוקט אין זיין פנים.

און ביינאַכט, ווען מאַרי איז צוגעקראָכען צו מאָטקע׳ן, איהם געקושט, געהאַלזט און געוויינט אויף זיין צו׳הרג׳עטען קאָפּ, האָט דער יונג איהר געשושקעט אין אויער אריין:

— געה אוועק, מאַרי. געה אוועק — קאַנאַריק וועט זעהן.

— זאָל ער מיך הרג׳ענען. איך וויל ניט אוועקגעהן.

-- געדענק, מאַרי, וואָס איך האָב דיר געזאָגט. דו געדענקסט?

— איך געדענק.

— שוויג, און רעד אָן קאַנאַריק׳ען, אז ער זאָל אנטלויפען מיט דיר. רעד איהם אָן, און זאָג איהם, אז דו האָסט איהם ליעב, אז נור איהם אליין האָסטו ליעב, און דו ווילסט אנטלויפען מיט איהם. ועסטו איהם אָנרעדען?

— יא, מאָטקע.

— און ווען ער וועט זיין פערטיג מיט דיר אוועקצוגעהן, קום און זאָג מיר אָן.

— יא, מאָטקע.

— נור שוויג, מארי, שוויג, אז דו ווילסט מיך און דיך רעטען — שוויג.

— יא, מאָטקע.

— און געה אוועק יעצט, געה; און געדענק וואָס איך זאָג דיר.

— איך געדענק.

* * *

דער הערבסט איז אריבערגעגאַנגען, מיט די בויד ארומפאָהרען האָט מען שוין ניט געקענט, צו קאַלט געווען. און ווי יעדעס ווינטער האָט דער „אַלטער תרה" פאַרגענומען זיין רייזע אין א קליין שטעדטעל אריין צו א פריינד, א קאַטאַרינאַרזש, וואו מען האָט איבערגעווינטערט. דער גרויסער לאָוויטשער יאָהר־מאַרק איז געווען דער לעצטער יאָהר־מארק פון זומער־סעזאָן און פון דאָרט איז מען געפאָהרען איבער־ווינטערן. דער היי־יאָהריגער יאָהרמאַרק האָט זיך ביים אַלטען קאַטאַרינאַרזש ניט איינגעגעבען — ווייל מאָטקע איז געלעגען א קראַנקער און די מויד האָט אויך שלעכט געארבייט. די מויד איז א פּאָאר מאָל

אַנגעהויבען סטראַשען, אַז ער וועט געהן ברענגען פּאָליציי, אַז מען האָט איהם דעם יונג אוועקגע׳הרג׳ט צוליעב קאָנקורענציע, ווייל ער איז אַ גוטער „בעל־מלאכה“. קאַנאַריק האָט איהם ניט געהערט און ניט געמאַכט זיך אויס זיינע רייד. וואָרום נאָכדעם ווי ער האָט אָנגעלערענט מאָטקע׳ן, האָט ער ניט בלויז געקראָגען די ממשלה איבער דער מויד, נאָר ער איז געוואָרען דער „מאכער“ אין דער טרופּע, און דער „אַלטער תרח“ האָט אין געהיים מורא געקראָגען פאַר קאַנאַריק׳ען, אַז ער זאָל ניט ווערען עלטסטער, און אויף די עלטערע יאָהרען וועט דער „אַלטער“ מוזען ארבייטען ביי איהם.

אין אַ פּאָאַר טעג ארום האָט זיך מאָטקע אַליין אויפגעהויבען פון זיין געלעגער און איז אַליין אריינגעקראָכען אין דער בויז אריין. מאָטקע האָט זיך געשמירט די וואונדען. נור עז איז געווען שוואַך, און געהאָרכט און געטהאָן אַלעס וואָס קאַנאַריק האָט איהם בעפוילען. ער האָט געזעהן ווי קאַנאַריק רעגיערט איבער דער מויד, און ווי מאַרי קושט איהם. ער האָט געזעהן, ווי קאַנאַריק שיקט די מויד ערגעץ־וואו, וואוהין זי וויל ניט געהן. ער שלאָגט זי, אַז זי זאָל געהן — און זי געהט. מאָטקע האָט געשוויגען.

נור ער האָט זיך אָנגעהויבען גוט איינקוקען אין קאַנאַריק׳ס פּנים, ווי ער וואָלט עס געוואָלט גוט געדענקען ווי אַזוי עס זעהט אויס, אַ לאַנגע, לאַנגע צייט דערנאָך. ער האָט זיך אָנגעהויבען איינצוקוקען צו קאַנאַריק׳ס בעוועגונגען, ווי ער וואָלט געוואָלט זיך אויסלערנען נאָכצומאַכען קאַנאַריק׳ען, ווען קאַנאַריק וועט שוין ניט זיין. ער האָט איהם געוואָלט געדענקען.

דערווייל איז דעם יונג בעסער געוואָרען. ער האָט שוין אָנגעהויבען אַליין ארומגעהן און צו שפּאַצירען פאַר דעם הויז. קאַנאַריק האָט געשריען אויף איהם וואָס ער דרעהט זיך ארום לעדיג.

— נעהם די בעמבע און געה אין גאַס אריין.

די „אַלטע מכשפה“ האָט זיך אָנגעהויבען צו בעטען ביי קאַנאַריק׳ען אויף מאָטקע׳ן:

— לאָז איהם אָב, זעהסט דאָך, קוים ער ריהרט זיך.

— די כאָלערא וועט איהם ניט פּאַקען. בחנם וועט ער דאָ פרעסען
— זאָל ער געהן פערדיענען.

מאָטקע איז בלייך געוואָרען, איינגעבויגען זיך ווי ער וואָלט מורא

12

מאָטקע פערלאָזט די קאַטאַרינשטשיקעס.

מען האָט מאָטקע'ן אהיים געטראָגען, אזוי ווי קאַנאַריק האָט געזאָגט, „אין א ליילעך“ און איהם אוועקגעלעגט אויף די לאַנקע פאר'ן געצעלט. דער „אַלטער תרח“ האָט געשאָלטען און איז בייז געוואָרען פאַרוואָס מען האָט דעם יונג דאָס „רעכט“ געטהאָן פאַר'ן יאַהרמאַרק, און מען האָט איהם צושטערט א גרויס פערדיענסט, וואָס ער וואָלט געקענט מאַכען מיט'ן יונג. אָבער טהאָן האָט ער גאָר ניט געקענט. דערווייל איז קאַנאַריק געבליבען אויבערהאַנד. און אויך איז איהם ניט זעהר פיעל אָנגעגאַנגען מאָטקע. „דער הונד איז ווערטה געווען דעם שטעקען“ און מען האָט מאָטקע'ן בעדאַרפט לערנען ווי צו עהרען אַן עלטערען קאַטאַרינאַרזש און ניט אויסכאַפּען קיין נקבות.

דערווייל איז מאָטקע געלעגען און האָט זיך ריהרען ניט געקענט. מען האָט נור געהערט פון איהם א שטיל אַטעמען. א פעלדשער רופען צו איהם, האָט מען מורא געהאַט. עס איז ניט געווען די געוואָהנהייט פון די קאַטאַרינשטשיקעס אריינצולאָזען אַן אויסערליכען מענשען אין זייערע געשעפטען, כדי מען זאָל גאָר ניט געוואָהר ווערען וואָס ביי זיי טהוט זיך. האָבען איהם די ווייבער, מיט די „אַלטע מכשפה“ אין דער שפּיץ, אָבגעוואַשען די בלוט, פערקלעבט איהם די לעכער פון קאָפּ מיט אזא מין וואַקס וואָס היילט, און אויסגעשמירט איהם דאָס צור־האַקטע, צובלוטיגטע לייב מיט אזא מין גנב'ישען אויל, וואָס זיי אליין האָבען צוזאַמענגעשטעלט און זיי היילען דערמיט קראַנקע פערד. מאָטקע איז געלעגען א פּאָאָר טעג אויף איין אָרט, זיך ניט גערירהט, פערקלעבט די אויגען און שטיל געהעשקעט. די ווייבער האָבען איהם צוגעטראָגען מילך און וואַסער. טיילמאָל האָט ער געטרונקען און טהיילמאָל האָט ער געלאָזט שטעהן, און מען האָט ניט געוואוסט צי ער וועט בלייבען לעבען צי ער וועט שטאַרבען. דער „אַלטער תרח“ האָט

די אויגען אַריין און איהר געזאָגט אַ פּאָר ווערטער, וואָס מיר קענען דאָ ניט איבערגעבען. דערנאָך האָט ער זי צוגעפיהרט צו מאָטקע׳ן וועלכער איז געלעגען אין א ווינקעל, ווי א פערבלוטיגטע שמאַטע און זיך נישט געקענט ריהרען, און געזאָגט צו איהר אַזוי:

— זעהסט ווי ער ליגט, ווילסטו אויך אַזוי ליגען? — זאָלסטו געהן מיט קאַנאַריק׳ען, זאָלסטו איהם אַוועקגעבען דאָס געלד וואָס דו פערדיענסט. ער איז דיין חתן (ווייזט שלמה אָן אויף קאַנאַריק׳ען) און זיינע ביזטו. און איהם זאָלסטו אַוועקגעבען דאָס געלד וואָס דו פערדיענסט, אַז דו ווילסט זיך נישט אַזאַ שווארץ יאָהר אויסריכטען, ווי ער דאָ.

נאָר מאַרי האָט איהם נישט געהערט. קוים האָט ער זי נאָר נאָכגעלאָזט, האָט זי זיך געגעבען אַ וואָרף אויף מאָטקע׳ן. מיט די שטיקער צוריסענע טוך וואָס זי האָט אויף זיך געהאַט, האָט זי אָנגעהויבען אָבצואווישען דאָס בלוט פון מאָטקע׳ס פּנים, און געוויינט אויף איהם:

— מאָטקע, מיין טהייערער מאָטקע, וואָס האָבען זיי דיר געטהאָן?

— געה אַוועק... געה אַוועק... אַ כאָלערע, — האָט דער יונג קוים אַרויסגעקריצט פון די צייהן.

נאָר מאָטקע האָט זי ניט געדאַרפט יאָגען. באַלד האָט זי אַ יונג נעגעבען אַ כאַפּ אָן ביים צאָפּ און אַ שלעפּ אַוועקגעגעבען פון מאָטקע׳ן און מיט דער גאַנצער קראַפט האָט ער זי געגעבען א שטופּ צו צו קאַנאַריק׳ען — וועלכער איז געזעסען אַ ברוגז׳ער. ער האָט פון זיך די מויד אָבגעוואָרפען. און צוויי פּעטש האָבען אָבגעפייערט הינטען־אַרום אויף איהרע באַקען.

אונמענשליכער שטימע, אַז מען האָט עס דערהערט ווייט אַוועק פון דעם שענק.

— פערשטאָפּ איהם דאָס מויל — מענשען וועלען זיך נאָך צוזאַמענלויפען.

זיי האָבען מאָטקע'ן געכאַפּט, און געוואָרפען איהם אין אַ ווינקעל. מאָטקע איז געלעגען ווי אַ גע'הרג'עטער, ער האָט זיך שוין נישט געריהרט, נור שווער געאָטהעמט. שטיקער בלוט זיינען פערגליווערט געלעגען איבער זיין פּנים, איבער זיין קאַפּאָטע, איבער דער פּאָדלאָגע, און מען האָט נישט געוואוסט מעהר, וועלכעס איז טענש, אַנצוג און וועלכעס איז הילצערנע פּאָדלאָגע.

די יונגען זיינען שוין אָבגעטראָטען פון איהם, נאָר קאַנאַריק איז נאָך געשטאַנען און האָט איהם אַראָבגעצויגען די נייע שטיוועל, וואָס מאָטקע האָט זיך געהאַט געקויפט אויפ'ן מאַרק. ער האָט איהם אויך געוואָלט אויסטהאָן דעם אַנצוג. דער אַנצוג איז אָבער געווען איינגעשמירט אין בלוט. ער האָט איהם בעזוכט און געפונען ביי איהם עטליכע און צוואַנציג רובעל פון דאָס געלד, און קאַנאַריק האָט דאָס צוטהיילט צווישען די חברה. ער האָט גענומען נקמה פאַר זיינע בעליידיגטע געפיהלען און געשטילט דעם איבערגעברענטען כעס וואָס עס האָט אַזוי לאַנג געקאָכט אין איהם.

— לאָז איהם שוין, — ער וועט שוין געדענקען — האָט וועלוועל כוואַט איהם אָוועקגעשלעפּט פון מאָטקע'ן.

אין דרויסען הינטער דער טהיר איז געשטאַנען מאַרי. זי האָט דערהערט ווי דער יונג שרייט, האָט זי אָנגעהויבען נאָך העכער צו שרייען.

— געוואַלד, — ראַטעוועט — געוואַלד ראַטעוועט!

— געהט ארויס נאָך איהר, געהט ארויס — מענשען וועלען זיך נאָך צוזאַמענלויפען.

אַ פּאָאָר יונגען האָבען זיך אַרויסגעריסען דורכ'ן פענסטער און איהר געכאַפּט, דאָס מויל פערשטאָפּט און אַריינגעשלעפּט זי אין שענק.

די מויד האָט זיך געריסען, ניט געלאָזען. זיי האָבען אָבגעריסען פון איהר דאָס קלייד — צוריסען דאָס ווייסט און מיט אויסגעפּאַטשטע באַקען האָבען זיי איהר אין דעם שענק אַריינגעבראַכט.

שלמה ממזר האָט זי אָנגענומען ביי דער האַנד, געקוקט איהר אין

מען האָט געגוקט אויף איהם. מאָטקע האָט געהייסען מיט אַ פרעהליכער מינע דערלאַנגען דריי גלעזער ביער, און זיי האָבען זיך אוועקגעזעצט ביי אַן אַנדער טישעל. קיינער האָט קיין וואָרט ניט אויסגערעדט. נאָר באַלד האָט זיך פון יענעם טישעל, ביי וועלכען קאַנאַריק איז געזעסען, געהערט זיך אַ שטימע:

— דאָס איז דער בחור, וועלכער נעהמט אוועק אַ מיידעל פון אַ גוטען ברודער? דאָס איז ער?

— יאָ, דאָס איז ער! האָבען אַנדערע אָבגעענטפערט.

מאָטקע האָט עפּעס געזוכט אויפ'ן טיש, וואָס צו נעהמען אין האַנד אריין. אויפ'ן טיש איז גאָר נישט געווען. קיין ביער האָט מען נאָך נישט דערלאַנגט. ער האָט געקלערט צוצולויפען צום בופעט און כאַפּען אַ קופעל אין האַנד, אויף יעדענפאַלס. נאָר איידער ער האָט זיך אויפגעשטעלט, איז אויסגעוואַקסען פאר איהם אַ הויכער מאַן, מיט אַ געשפּרינקעלטען פּנים און אַ פּאָאר רויטע אויגען, וועלכען ער האָט צום ערשטען מאָל דערזעהן:

—הער נור, דו, דו קליינער פּעמפּיק. דו נעהמסט אוועק אַ מיידעל פון אַ קאַטאַרינאַרזש, הע?

— איז וואָס ווילסטו? איז וואָס געהט עס דיר אָן? — פרעגט מאָטקע נאָך געלאַסען, כאָטש ער איז בלייך געוואָרען און די פינגער האָבען איהם געציטערט פאר וואָס ער האָט גאָר נישט געהאַט עפּעס אין דער האַנד.

— וואָס איך וויל? אַ פּרעטענזיע וויל איך!

— אַ פּרעטענזיע? וואָס איז עס אַזוינס אַ „פּרעטענזיע”?

— אָט דאָס איז עס! און איידער מאָטקע האָט נאָך צייט געהאַט מיט די אויגען צו פינקלען, האָט ער געקראָגען אַזאַ קלאַפּ איבער'ן קאָפּ, אַז דאָס גאַנצע פּנים האָט זיך איהם בעגאָסען מיט בלוט. די אויגען און די אויערען האָבען זיך איהם פערקלעפּט אין בלוט, און ער האָט ניט געקענט זעהען און הערען. אומזיסט האָט מאָטקע זיך געפּרובט זיך נואַרפען אויפ'ן הויכען יונג. וויפיעל יונגען עס זיינען געווען אין שענק האָבען זיך גענומען צו מאָטקע'ן, און ער האָט דערפיהלט קלעפּ וואו ער האָט נאָר אַ שטיקעל לייב געהאַט. צוערשט האָט ער פערשוויגען, געשעהמט זיך צו שרייען. נאָר אַז ער האָט געזעהען, אַז ער קען זיך שוין ניט העלפען, האָט ער גענומען שרייען מיט אַזאַ

מאָטקע האָט געזעהן אַז זיי טשעפּען זיך צו איהם, אַז מען וויל איהם אַריינקריגען אין די לאַפּקע — דאָך האָט ער זיך געשעהמט צוריקצוכאַפּען און אַרויסצואווייזען, אַז ער האָט מורא, — האָט ער זיך אָנגערופען:

— לאָז דיר דער קאָפּ נישט דאַרען פאַר מיר, אַז דו ווילסט ביער, קום אין שענק. און ער האָט אָנגעהויבען פריהער צו געהן מיט גרויסע שפּרייזען.

— מאָטקע, געה נישט, געה נישט. זיי וועלען דיר שלאָגען, מאָטקע! — האָט איהם מאַרי נאָכגעשריען, און איז נאָכגעלאָפען מיט אַ געשריי נאָך די דריי.

— גיב נור אַ קוק ווי די מויד האָט מורא פאַר זיין נפש! האָב נים קיין מורא, קעצעלע, ווער וויל איהם שלאָגען? רופט זיך אָב דער בלינדער ממזר.

— געה אַהיים, מאַרי, האָב נישט קיין מורא, האָב נישט קיין מורא, זיי וועלען מיך נישט שלאָגען — רופט איהר צו מאָטקע.

ער האָט שוין געזעהען אַז ער איז אַריינגעפאַלען. נאָר עס איז שוין געוועזען פאַרפאַלען. צוריקגעהן, אַרויסווייזען אַן אימה, — דאָס האָט ער נים געטאָרט... ער האָט זיך פאַרגעבריים, געזוכט אין די קעשענעס מיט וואָס צו שלאָגען — ער האָט אָבער גאָר נישט געפונען. עס איז איהם טרויעריג געוואָרען. אָבער ער האָט אויף איין מינוט נישט פערלאָרען דעם מוטה, און געשריען אויף מאַרי'ן, וועלכע איז פון הינטען נאָכגעגאַנגען:

— געה אַהיים, די מינוט געה אַהיים. אַז נים צושלאָג איך דיר דאָס פּרצוף.

— אָט אַזוי איז גוט — אָט אַזוי איז רעכט! וואָס האָט זי זיך צו מישען, וואָס מאַנספּערשוינען מהוען? האָט וועלוועל געזאָגט.

מאַרי איז נישט אַהיים געגאַנגען.

אַז זיי זיינען אַריינגעקומען אין דער קריסטליכער שענק אַריין, וואָס איז געוועזען הינטער דער שטאָדט, האָט שלמה איהם אַריינגעפיהרט אין אַ בעזונדער שטיבעל. דאָרטען האָט מאָטקע דערזעהן ווי קאַנאַריק זיצט מיט אַ פּאָאָר יונגען קאַטאַרינאַרזשעס און טרינקען ביער און רעדען הויך און בעלעבט.

ווען הברה האָט איהם דערזעהען, איז שאַ שטיל געוואָרען — און

זיין — זאָגט מאָטקע און בעצאָהלט פאַר'ן טוך.

מאַרי וויקעלט זיך דערמיט אַרום און געהט מיט איהם מיט אַ לאַכענדע מינע פון איין טישעל צום צווייטען. מאָטקע האָט ווידער דערזעהן קאַמאַשען מיט רויטע אַבצאַסען.

— מאַרי, ווילסט אַזאַ פּאָר קאַמאַשען?

בעצאָהלט, גענומען. ער האָט זי געפיהרט צו די שטעלען מיט קרעלען. אויפ'ן לאָוויטשער יאָהר־מאַרק פערקויפט מען די שעהנסטע קרעלען, רויטע און בורשטינענע, און ווענעציאַנער גלאָז־קרעלען, וואָס די אָרטיגע מיידלעך טראָגען.

ער האָט בעהאַנגען די דראָטען־געהערין מיט שנירען קרעלען און זי געפיהרט צו די קראָמען מיט פיין־געפאַרבטע וואָלל־שטאָפען. פאַרנאַכט האָט ער אַהיים געפיהרט מאַרי'ן. ער האָט גערויכערט ציגאַרען און געהאַלטען די הענד אין די הויזען־קעשענעס און די נייע כאַליאַווקעס פון די לאַקירטע שטיוועלעך האָבען געגלאַנצט, און מאַרי האָט גענאָגט צוקערלעך און געהאַט פיעלע פעק מיט נייע איינגעקויפטע זאַכען. די יונגען האָבען איהם אָבגעוואַרט. דערזעהן מאָטקע'ן, האָבען זיי איהם אַרומגערינגעלט.

— וועסט שטעלען אַ גלעזעל ביער, נייער קאַטאַרינאַרזש? — פרעגט וועלוועל כוואַט.

— מען ווייסט דאָך גאָר נישט צו דו ביסט אַ קאַטאַרינאַרזש, צי דו קענסט „אַרבייטען", מען הערט דיר דאָך גאָר נישט, מען זעהט דאָך דיר גאָר נישט — לעגט צו שלמה'לע ממזר.

מאָטקע שמייכעלט גוטמוטהיג.

— אַז איהר ווילט ביער — קומט אין שענקעל אַריין.

— אָט אַזוי איז גערעדט, ביזטו אַ כוואַט! לאָזט איהם אַראָפּ דער בלינדער ממזר אַ קלאַפּ מיט דער פלאַטשיגער האַנד, ווי מיט אַ שפּאָדעל איבער'ן קאָפּ.

מאָטקע האָט איהם אָנגעקוקט, ער האָט ניט געוואוסט, צי ער מיינט עס ערענסט. נאָר ווען ער האָט געזעהן דאָס געלעכטערעל אויף דעם ממזר'ס ליפּען, האָט ער אויך געשמייכעלט, כאָטש דער קלאַפּ האָט איהם וועה געטהאָן.

— וועט זיך דיר גאָר דער קאָפּ ניט פערדרעהען פון אַ גלעזעל ביער? — פרעגט וועלוועל כוואַט.

און ער לעגט „בישקען" — זאָגט דער „אַלטער תרח", איבערשפּירענדיג זיך מיט איין האַנד די גראָהע אָבגע'הלב'טע האָאָר, און מיט דער צווייטער האַנד קלאַפּענדיג אין דער גאָלדענע קייט. וואָס איז געהאַנגען אויף זיין דיקען בויך.

— וואָס דערצעהלט ער דיר דאָרט מעשיות! געקומען אונז נאָכצולויפען פאַר אַ פּאָר יאָהרען, אַ ממזר'ניק, אַן אָבגעריסענער הונד, אַ יתום, אַ נאָר נישט — זאָגט קאַנאַריק.

— נו, איך וועל איהם מאַכען פאַר אויס קאַפּעליוש מאַכער — זאָגט וועלוועל כוואַט.

— האָבט געזעהען, ווי דער קליינער יאָגט פון זיך? — מען דאַרף איהם געבען אַ שנעל אין נאָז — זאָגט דער צווייטער קאַטאַרינאַרזיש פון שלמה־ממזר'ס חברה, — דער יונג וואָס טראָגט די קאַמערינקע אויפ'ן בויך, און דעם בלאָז פּייפּער אויפ'ן רוקען, און מיט'ן פּוס ציהט ער אָן דעם קלומפּיר מיט די צימבעלס וואָס ער טראָגט אויפ'ן קאָפּ.

— מען וועט איהם שוין געבען, מען וועט איהם שוין נעבען — בערוהיגט איהם מיט דער האַנד וועלוועל כוואַט. און נעהמט קאַנאַריק'ען אין אַ ווינקעל אַריין און סוד'עט זיך מיט איהם.

— לאָמיר זעהן וואָס איהר קענט. — איך האָב מורא, ער וועט זיך געגען אייך אַלעמען אַן עצה געבען — איז דער „אַלטער תרח" שטאָלץ אויף זיין מאָטקע'ן.

דערווייל פיהרט מאָטקע מאַרי'ן אַרום איבער דעם יאָהר מאַרק, און ווייס גאָר נישט וואָס דאָ געהט פאָר. ער שטעלט זיך אָב באַר די בעכקעטס מיט די קאָלירטע בענדער, וועלכע די ווייבער פערקויפען אויף אַ טישעל. מאַרי קלייבט זיך אויס איינינע שטיקער, און בעקוקט זיי. עס געפעלט איהר.

— קויף דיר, מאַרי, קויף! נאַ, נעהם דאָס אויך מיט — לעגט ער איהר אָן אַ האַלבען שירץ — וואָס קומט אייך, אידענע?

מאָטקע דינגט זיך נישט. ער נעהמט אַרויס אַ האַנד זילבערגעלד פון די נייע הויזען־טאַשען, און גיט עס דער אידענע. דערנאָך פיהרט ער מאַרי'ן צו צו אַ טישעל, וואו מען פערקויפט קאָלירטע זיידענע טיכער.

— נו, מאַרי, זעהסט דאָס מיך? נעהם. עס וועט דיר שעהן

לען אין האַרצען האָט קאַנאַריק געזעהן ווי מאָטקע פאַרנעהמט זיין פּלאַץ, ווי די מויד קריכט אַרויס צו איהם אין שטאַל אַריין יעדע נאַכט און ער קען איהר גאָרנישט טהאָן דערפאַר — מאָטקע בעשיצט זי, און ער האָט מורא פאַר מאָטקע'ן.

יאָ, קאַנאַריק האָט עס געמוזט מודה זיין, אַז ער האָט מורא פאַר מאָטקע'ן. און יעצט פערשעהמט ער איהם פאַר די קאַטאַרינאַרזשעס, פאַר אַלע קאָלעגען. זיי קענען איהם שוין אזוי לאַנג פאַר אַ קונצען־מאַכער, אַ בעל־מלאכה, און דאָ קומט אַזאַ יונגער שנעק אַ גאָרנישט, און נעהמט איהם אַוועק די מויד פאַר אַלעמען אין די אויגען! ער וואָלט זיך יעצט געווען געוואָרפען אויף איהם, נאָר ער האָט זיך אָבגעהאַלטען, דערפאַר וואָס ער האָט געהאַט אין זינען מאָטקען אַ „שפּיצעל" אָבצוטהאָן.

— ווער איז דער? — זעה, קאַנאַריק, וואָס טהוט זיך מיט דיר?

— דו לאָזט דיך אזוי טרעטען מיט די פיס פון אַזאַ פּעמפּיק? וואָס שווייגסטו? — שרייט אוים וועלוועל כוואַט, דער יונג וואָס שלינגט איין שווערדען און ציהט דערנאָך פון מויל אַרויס שטיקער פייער — דער הויפּט קאָמעדיאַנט פון שלמה'לע ממזר'ס קאַטאַרינאַרזשעס.

— לאָמיר זעהן וואָס דו קענסט, געה דו און שטעל זיך געגען איהם.

— אַ בראָך נאָך דיינע יאָהרען! — אָט געה איך צו — און איז אַ מאַמעס אַ אינגעל, און פון זיינעם אַ פּאַטש פאַלסטו אויף אַוועק — זאָגט מיט שטאָלץ דער „אַלטער תרח".

איז אַ מאַמעס אַ אינגעל, און פון זיינעם אַ פּאַטש פאַלסטו אויף אַוועק.
— זאָגט מיט שטאָלץ דער „אַלטער תרח".

— וואָס, דער פּעמפּיק?

— יאָ, דער פּעמפּיק — זאָגט געלאַסען נאָר מיט אַ שטאָלצע מינע דער „אַלטער תרח".

— וואו האָסטו איהם געפּאַקט? — אַ גוטער בעל־מלאכה? — פרעגט שלמה'לע ממזר, וואָס איז בלינד געווען אויף איין אויג, און געהאַלטען זיך אַלס גבור צווישען די קונצען־מאַכערס.

— דאָס, ברודער, האָב איך אַליין אויסגעפונען. איך האָב געוואוסט אַז ביי אַ מאַמען וואַקסט אויף אַ זוהנדעל, וואָס וועט פערשטעהן אַ וועלט, ברודער. ער לעגט דיר — „בישקען" (אַ פּוילישער גבור), וועט איך זיך מיט דיר. איך פיהר איהם אַוועק אין וואַרשוי

אַלע קאַטאַרינאַרזשעס זיינען צוגעקומען בעקוקען מאַטקען און געפּרופּט טרעפען וויפיעל ער האָט בעצאָהלט פיר די זאַכען. מען האָט זיך אין די אויערען גע'סוד'עט, פון וואַנען מאַטקע האָט אַזוי פיעל געלד גענומען, און דער „אַלטער תרח“ האָט הויך געקרעכצעט און געזאָגט אין דער קופּע:

— עס איז פאַר מיין גראָשען, מיין שווער אויסגעאַרבייטען גראָשען. דער יונג האָט גע'גנב'עט, און איך האָב געמוזט בעצאָהלען.

צווישען די חברה קאַטאַרינאַרזשעס איז שוין געווען בעוואוסט, אַז מאַטקע האָט צוגענומען פון „קאַנאַריק'ס כלה“ פינף און אַכציג רובעל וואָס זי האָט „פערדיענט“ פון אַ פּוילישען פּריץ אין זשאַבלין. און אַלע האָבען איהם בעטראַכט אינ'ם נייעם אַנצוג וואָס ער האָט זיך געקויפט פאַר'ן געלד. די יונגען האָבען געוואָרפען אויגען אויף „קאַנאַריק'ען“ און געלאַכט פון איהם:

— פאַר דיין געלד — קאַנאַריק, האַ?

— שעהן זעהסטו אויס, קאַנאַריק, די כלה דיינע אַרבייט, און אַן אַנדערער פערדיענט.

— שטעל ביער, נייער קאַטאַרינאַרזש. — האָט זיך אַ יונג געווענדעט צו מאַטקע'ן.

מאַטקע האָט געשמייכעלט, אַרויסגעמאַכט זיך פון דער חברה, און האָט גערופען מאַרי'ן. זי האָט געכאַפּט אַ טוך אויף זיך, און מאַטקע איז מיט איהר געגאַנגען אין מאַרק אַריין.

קאַנאַריק איז בלייך געוואָרען. ער האָט געביסען די ליפּען פאַר אומבעהאָלפענקייט. עס האָט איהם געשניטען אין גאָרגעל ווי מיט שטריק. ער האָט אַרומגעטראָגען אַ בייז האַרץ אויף מאַטקע'ן זייט ער האָט איהם די דראָטען־געהערין אָבגעשלאָגען. ער האָט געהאַלטען אַלץ אין איין קלעהרען וואָס צו מאַכען אַזעלכעס, אַז מען זאָל דעם „קליינעם יונג“ אוועק'פטור'ען.

אָבער ער האָט איהם גאָרניט געקאָנט טהאָן. דער אַלטער „תרח“ האָט אין דער שטיל געהאַלטען פאַר מאַטקע'ן, ווייל פון מאַטקע'ן האָט ער פיעל ערוואַרטעט, און צווייטענס, קאָסט איהם ניט קיין געלד. ער איז „זיינער“ און ער האָט איהם שטענדיג אין דער האַנד מיט דעם פּאַס. פאַרקעהרט, קאַנאַריק האָט גענומען געלד און געקענט אוועקגעהן פון איהם, און אָבשלאָגען איהם די פּרנסה. און ניט נאָד־

11

דער משפט איבער מאַטקע׳ן.

אין אַ פּאָר וואָכען אַרום, צום הערבסט צו, איז דער „אַלטער תרח״ מיט זיין טרופּע אָנגעקומען קיין לאָוויטש צום גרויסען יאָהר־מאַרק. אין לאָוויטש צום גרויסען יאָהר־מאַרק זיינען אויך צוזאַמענגעפאָהרען אַנדערע טרופּען קונצענמאַכערס, און אַלע האָבען זיי געהייזט אויף אַ גרויס פעלד הינטער דעם פערדס־מאַרק, וואו זיי האָבען זיך אויפגעשלאָגען לייווענטענע ביידלאַך און געוואוינט אין די בוידען. די פערד האָבען זיך געפּאַשעט אינאיינעם אין וועלדעל. די פייערלעך האָבען זיך געברענט פאַר די געצעלטען. אין דעם רויך וואָס האָט געשלאָגען פון די קוימענס פון די ביידלעך, פון די פייערלעך, האָבען זיך געשפּיעלט האַלב נאַקעטע קינדער, האָבען זיך געפּאַשעט פערשיעדענע חיות. עס זיינען געזעסען די אַלטע בכבוד׳ע קאַטאַרינאַרזשעס און געהאַנדעלט צווישען זיך. ווער עס האָט מיט דעם אַנדערען אַ טויש געמאַכט אויף פערד, ווער אויף חיות, וואָס שפּיעלען אין צירקען, און ווער אויף מענשען וואָס מאַכען קונצען.

מאַטקע האָט דאָרטען דערקענט די גאַנצע קאַטאַרינאַרסקי וועלט מיט זייערע טרופּען און אַלע האָבען איהם נייגיעריג בעקוקט — די נייע קראַפט וואָס איז צוגעקומען.

אָבער מאַטקע האָט זיך וועניג מיט זיי אינטערעסירט. ער האָט שוין געהאַט אָפּגעמאַכט זיין מיינונג אָוועקצוגעהן פון זיי. דאַגעגען איז דער „רויטער קאַנאַריק״ געוועזען אויסגעקאָכט מיט דער גאַנצער חברה. ער האָט זיך מיט אַלע געקענט. אין איינעם געטרונקען ביער מיט די „געזעלען״ פון די טרופּען אין דאָרפישען שענקעל.

דעם ערשטען טאָג פון יאָהר־מאַרק באַגינען, בעפאָר דער „אַלטען תרח׳ס״ טרופּע איז נאָך אַרויס אין גאַס שפּיעלען, איז מאַטקע אַהיים געקומען צו די קאַטאַרינאַרזשעס אַ בענייטער. ער האָט זיך געקויפט אַ פּאָר נייע שטיוועל, אַ ווייסען טוכענעם אַנצוג און אַ הוט מיט אַ לעדערנעם דאַשעק.

— און נעה אריין שא־שטיל און טהו, וואס איך הייס דיך.

— יא, מאטקע־לעבען — האט מארי'ס שטימע ווי א לייכטער ווינד שטיל, מיט א נעהיימניספולען פליסטער געבלאזען אין די לופט. און איהרע נאקעטע פיס האבען געשימערט איבער די שטיינער אין הויף אין שטערן־ליכט.

— בעהאַלט זי, מאַרי, בעהאַלט זי, דאָס איז גוט, און האָרך מיר אויס. יעצט געה צוריק אריין שאַ, שטיל, עס זאָל קיינער ניט וויסען, אַז דו ביזט דאָ געוועזען ביי מיר, און צו „קאַנאַריק'ען" מאַך ווייטער חן'דעלעך און זאָג איהם, אַז דו ווילסט אַנטלויפען מיט איהם, אַז דו האָסט מורא פאַר מיר, און דו האָסט מיך פיינד און איהם האָסטו ליעב, און מיט איהם וועסטו אַנטלויפען. און דו וועסט איהם מאַקע אַוועקנאַרען פון אַלטען. איך בעדאַרף עס.

— מאָטקע! — האָט דאָס מיידעל געקוקט מאָטקע'ן אין פּנים אריין און געוואָלט אויסגעפינען וואָס ער מיינט דערמיט. אין איהרע אויגען איז געלעגען אַ שרעק. זי האָט מורא געהאַט, טאָמער שיקט ער זי צוריק צו „קאַנאַריק'ען".

— האָב ניט קיין מורא. עס איז אַ סוד. איך קען דיר נאָך ניט זאָגען. איך וויל זעהן אויב דו ביזט אַ געטרייע מויד, וועל איך דיר אַלעס פערטרויען. יעצט שווייג, און טהו ווי איך הייס דיך. זיי גוט צו „קאַנאַריק'ען", און מאַך צו איהם חן'דלעך, און זאָג איהם, אַז דו וועסט אַנטלויפען מיט איהם. איך בעדאַרף דאָס צו עפּעס האָבען. טהו ווי איך הייס. וועסטו טהאָן?

— איך וועל אַלעס טהאָן וואָס דו הייסט מיך. אַלעס, אָבער מאָטקע?

— האָב ניט קיין מורא, מען דאַרף אַזוי.

דאָס מיידעל האָט געשוויגען, און אויף עפּעס געוואַרט.

— און יעצט געה צוריק אין שטוב אריין, שאַ, שטיל, עס זאָל קיינער ניט זעהן און ניט וויסען, אַז דו ביזט דאָ געווען.

— דאָס מיידעל האָט איהם געקוקט מיט אַ בעטענדע מינע אין די אויגען אריין, ווי אַ הונד... און געוואָרפען זיך צו איהם, און איהם אַרומגענומען:

— מאָטקע...

— ניין, נאָך ניט היינט — האָט ער זי זאַנפט אָבגעשטופּט פון זיך. עס וועט שוין אַמאָל קומען אַ צייט. היינט דאַרף קיינער ניט וויסען, אַז דו ביזט דאָ געוועזן. געה צוריק, געה אין שטוב אריין.

— יאַ, מאָטקע.

— אָט אַזוי. און ער נעהמט זי אַרום און קושט איהר טיעף אין די ליפּען אריין, דאָס מאָל קוקענדיג איהר אין די אויגען אריין.

וואָס איך האָב פון דיר גענומען, נאָ, אָט דאָ איז עס.

און מאָטקע איז צוגעלאָפען, געכאַפּט דעם כאַבאַנט, וואָס איז געלעגען נעבען איהם אין דער בויד, אויפגעטרענט און אַרויסגענומען דאָס געלד, און געגעבען עס מאַרי'ן:

— נאָ, נעהם דיר דאָס געלד און געה דיך געזונטערהייט, איך וועל דיר גאָר ניט טהאָן. איך וועל דיך ניט שלאָגען. ליעב וועמען דו ווילסט.

— מאָטקע, וואָס רעדסטו? דיך אַליין, דיך אַליין ליעב איך נור, וואָס גיסטו מיר דאָס געלד צוריק? מאָטקע שלאָג מיך, טהו מיט מיר וואָס דו ווילסט. פערקויף מיך וועמען דו ווילסט, איך וועל אַלעס טהאָן פאַר דיר, נור ליעב מיך, מאָטקע, ליעב מיך! — און דאָס מיידעל האָט ווידער איינגעגראָבען איהר פּנים צווישען זיינע פיס.

— אויב אַזוי טאָ הער מיך אויס — האָט ער אויפגעהויבען איהר געזיכט און געקוקט איהר אין די אויגען אַריין — ווילסט אַנטלויפען מיט מיר פון די קאַטאַרינשטשיקעס? וואָס ווילען מיר דאָ אויסזיצען און אַרבייטען אויף די אַלטע? דו פערדיענסט דאָך זיי דאָס גאַנצע געלד, און קיין קליידעל האָסטו ניט, זעה ווי דו געהסט?

— מאָטקע, מאָטקע־לעבען, מיין איינציגער — און טרערען האָבען זיך געשטעלט אין די אויגען פון דעם מיידעל. און זי האָט געכאַפּט זיין האַנד און האָט זי צוגעפּרעסט צו איהרע הייסע ליפּען און קאַלטע נאָז.

— שווייג, הער, איך האָב מיר איבערגעלעגט, איך געה אַוועק פון זיי. אַז דו ווילסט קום מיט. איך וועל דיך האַלטען, איך וועל דיר ניט לאָזען קיין שלעכטס טהאָן, פון קיינעם ניט.

— הערך אויס מאָטקע־לעבען, איך וועל דיר עפּעס זאָגען — פליסטערט די מיידעל — דאָ קומט צופאָהרען אַ איד, אַ סוחר פון וואַרשאַ. ער האָט מיר געגעבען אַן אַדרעס. ער האָט מיך שוין לענגסט צוגערעדט, אַז איך זאָל אַנטלויפען און קומען צו איהם קיין וואַרשאַ. ער האָט אַ געשעפט, זאָגט ער, אין וואַרשאַ, און אַז איך וועל דאָרט אַהין קומען, וועל איך אַ סך געלד קענען פערדיענען. אָט דאָ, האָב איך די אַדרעס, איך טראָג עס אויף מיין האַרץ. און זי נעהמט אַרויס פון צווישען די בריסטען אַ צוקניטשטע וויזיט־קאַרט און ווייזט זי מאָטקע'ן.

מיט איין שפרונג איז דאָס מיידעל געווען אין דער בויד. מאָטקע האָט זי אַרומגענומען, פעסט צוגענומען צו זיך, און ביי דעם ליכט פון די שטערן האָט ער געמיהט זיך צו קוקען אין איהרע אויגען.

— דו האָסט מיך ליעב? זאָג, — פרעגט מאָטקע.

— יא, מאָטקע, טהו מיט מיר וואָס דו ווילסט, הייס מיך טהאָן וואָס דו ווילסט און איך וועל דיך פאָלגען. איך וועל אַלעס טהאָן וואָס דו וועסט מיך הייסען.

— איך קען דאָך דיר אין די אויגען ניט קוקען צייט איך האָב דיך געזעהן מיט'ן גוי, נעהמט מאָטקע און גיט זי אַ וואָרף אָב פון זיך.

אַ בלאַסק האָט געשטראַהלט אין איהרע שוואַרצע אויגען. זי איז גליקליך געווען וואָס דער יונג האָט דאָס געזאָגט, וואָס דער יונג איז אייפערזיכטיג אויף איהר. זי האָט געכאַפט זיין האַנד און פעסט צוגעדריקט צו איהר ברוסט, דער יונג האָט זי אַרויסגעריסען. זי האָט אָנגעכאַפט זיינע פיס און געבעטען זיך:

— שלאָג מיך, שנייד שטיקער פון מיר און ליעב מיך, ליעב מיך — האָט זי זיך געבעטען, איינגראָבענדיג איהר פנים צווישען זיינע פיס.

דער יונג האָט שוין אויפגעהויבען די האַנד צו איהר און זי געוואָלט שלאָגען. ס'האָט זיך איהם געוואָרפען אין די אויגען דאָס בליאַסק פון איהרע שוואַרצע האָר, וואָס האָבען געפערלט זיך אין דעם שטערנליכט. האָט ער מיט די פינגער אָנגענומען איהרע האָר, און אַ ווייל זיך געשפיעלט מיט זיי.

— מאַרי!

דאָס מיידעל האָט אויפגעבליקט צו איהם. אין איהרע שוואַרצע אויגען איז געלעגען דער פונק, וועלכער עס ליעגט אין די אויגען פון אַ געטרייען הונד.

— בעהאַלט די אויגען, איך קען דיר ניט קוקען אין די שליפיעס אַריין — האָט ער איהר פערמאַכט די אויגען מיט די האַנד, און שמאַרק זיך איינגעגעסען מיט זיינע ליפען אין איהרע צייהן.

— קום צו מיר, מאַרי, אָט דאָ — נעהמט ער איהר און ציהט אַרויף צו זיך — קום, זעץ דיך דאָ אַוועק, און שווייג. איך האָב דיר עפעס צו זאָגען, נור הער און שווייג. האָסט מיך ליעב? ווילסט מיט מיר זיין? זאָג יא, אָדער ניין? אַז ניין, גיב איך דיר צוריק דאָס געלד

צו איהר, און עס האָט זיך ערוועקט ביי איהם אַ נקמה געפיהל, וואָס האָט זיך אויסגעדריקט אין אַ פערשטיקטע בעהאַלטענע ליידענשאַפט... און מיט דעם וואָס זי האָט איהם איבערגעגעבען דאָס געלד, וואָס זי האָט גע'גנב'עט ביים גוי, האָט זי זיך איבערגעגעבען אין זיין רשות, און מאָטקע האָט זי שוין בעטראַכט פאַר אַן איינגענטהום וואָס געהערט צו איהם. און זי האָט זיך אויך אַזוי בעטראַכט. דאָס איז געווען אַזוי זעלבסטפערשטענדליך.

די מיידעל האָט געשוויגען אַ ווילע, געקלערט עפּעס מיט וואָס איהם צו נעהמען. מאָטקע איז דערווייל געלעגען און ווייטער זיך רוהיג צוגעפייפט. פּלוצים רופט זי זיך אָן:

— „קאַנאַריק“ יאָגט מיך נאָך. ער קושט מיר די הענד, אַז איך זאָל איהם ליעבען. ער וויל מיר אַלעס טהאָן, אַלעס מיר אַוועקגעבען נור איך זאָל איהם ליעבען.

— פּרוביר עס נור טהאָן, וועל איך דיר מיט איהם אין איינעם די באָקעס אונטערהאַקען.

— ער האָט מיך אָבגעוואַרט אַ גאַנצע נאַכט, אָבגעהיט מיך, אַז איך זאָל צו דיר ניט אַרויסגעהן. איך האָב שוין לענגסט געוואָלט אַרויס, קומען צו דיר, ער האָט מיך ניט געלאָזט. ער האָט מיך געוואָלט שלאָגען.

— וואָס? — ער האָט דיך ניט געלאָזט אַרויסגעהן? — כאַפּט זיך מאָטקע אויף — וועסט זעהען ווי איך וועל איהם מאָרגען די פּיסקעס איינפּאַטשען דערפאַר.

— יאָ, ער האָט מיר אָבגעהיט. מיט אַ באָטעק האָט ער מיך געהיט. ער רעדט מיך צו, אַז איך זאָל מיט איהם אַנטלויפען פון דער קאָמפּאַניע. ער זאָגט אַז ער וועט פאָהרען מיט מיר נאָך וואַרשאַ, דאָרט ווייסט ער אַן אַדרעס וואו מיר וועלען זעהר פיעל געלד פערדיענען.

— אַנטלויפען? — און וואָס האָסטו געזאָגט?

— זעהסט דאָך, אַז איך האָב ניט געוואָלט, איך בין געקומען דיר דאָס זאָגען.

מאָטקע האָט געקלערט אַ מינוט. מיט אַמאָל האָט זיך זיין שטימע געענדערט, מילדער געוואָרען, שטילער און געהיימניספולער.

— קום נור אַרויף!

— וואָס ווילסטו? — פרעגט מאַטקע שטרענג.

— מאַטקע, דו דערקענסט מיך ניט? — בלייבט שטעהן מארי א פערשעהמטע.

— ניין. געה צום רויטען „קאַנאַריק", וועט ער דיך דערקענען. וועסטו ווערן אזא רויטע סוקע ווי ער.

מאַרי איז געבליבען שטעהן, ווי אַן אָבגעגאָסענע מיט קאַלטע וואַסער. צייט זי האָט איהם דאָס געלד אריינגעשטעקט און דאָס געשלעג איז פאָרגעקומען, האָט זי נאָך מיט'ן יונג ניט גערעדט. מאַטקע האָט זי אויסגעמיעדען און ער האָט זי ניט געוואָלט זעהן, כאָטש ער האָט „קאַנאַריק'ען" ניט געלאָזען זיך צו איהר טשעפּען, און ער האָט געסטראַשעט, אז ער וועט איהם שטעכען, ווען ער וועט זי אָנריהרען — דאָך האָט מאַטקע אליין זי ניט געטשעפּעט און ניט גערעדט מיט איהר און דאָס מיידעל איז ארומגעגאַנגען א צורודערטע און האָט ניט געוואוסט צו וועמען זי געהערט. „קאַנאַריק'ען" האָט ער ניט צוגעלאָזען צו איהר, און אליין ריהרט ער זי ניט אָן. און פערליעבט איז זי געוואָרען אין מאַטקע'ן צום שטאַרבען צייט ער איז בייגעקומען „קאַנאַריק'ען". און יעצט איז זי אליין, צום ערשטען מאָל, געקומען צוגעהן צו איהם, כאָטש ער האָט זי פריהער נאָכגעיאָגט, און זי האָט זיך ניט אומגעקוקט אויף איהם. צום ערשטען מאָל און — אזא ברוך הבא... זי האָט געוואָלט אוועקגעהן. א מינוט האָט זי געקעמפּפט מיט זיך, נור די „היימלאָזיגקייט" אין וועלכע זי האָט זיך געפונען צייט מאַטקע האָט זי אָבגעשלאָגען פון „קאַנאַריק'ען", האָט זי געהאַלטען אָנגעבונדען יעצט צו דעם יונג.

— פאַר וואָס? — האָב איך דיר ניט אוועקגעגעבען דאָס געלד וואָס איך האָב ארויסגעשלעפּט פון פּאָלאַק? וואָס יאָגסטו מיך?

— און, אז דו האָסט מיר אוועקגעגעבען איז וואָס? — קומט דיר א שעהנעם דאַנק דערפאַר? האָסטו עס בעדאַרפט טראָגען „קאַנאַריק'ען" וואָלט ער דיך ליעב געהאַט דערפאַר..." און אז דו ווילסט עס צוריק, אָט, נאַ, עס ליעגט אין כאָמאָנט — נעהם עס דיר און טראָג דיך אָב צו „קאַנאַריק'ען".

א מאָרנעם געפיהל האָט מאַטקע געקראָגען צו דער מיידעל. צייט ער האָט זי געטראָפען מיט'ן פּאָליאַק האָט זי איהם נאָך מעהר געהייצט, נור דאָס געפיהל פון ליעבע איז אויסגעלאָשען געוואָרען ביי איהם

ליציי, אַז די פּאָליציי זאָל גאָר ניט וויסען און קיין מענש זאָל גאָר ניט וויסען, אַז עס איז אַמאָל אויף דער וועלט אַ „קאַנאַריק" געווען. נור בלויז ער — מאָטקע — איז קאַנאַריק. און „קאַנאַריק" דאַרף ווערען אָבגעווישט פון דער ערד. אין וואַסער איהם דערטרינקען, אַ טיעפע גרוב אין וואַלד אויסגראָבען, איינגראָבען, אַז קיין האָהן זאָל ניט קרעהען.

מאָטקע האָט זיך אויף איין מינוט ניט אָבגעשטעלט. און עס איז איהם גאָר ניט איינגעפאַלען, אַז ער קלערט וועגען אַ שרעקליכע זאַך וועגען אַ מענשען צו הרג'ענען. עס איז געווען זעלבסטפערשטענדליך, וואָלט „קאַנאַריק" איהם ניט גע'הרג'עט, ווען ער וואָלט עס בעדאַרפט? אָבער פאַר וואָס פונקט „קאַנאַריק"? יעדער איינער פון דער וועלט האָט זיך מאָטקע'ן אויסגעדאַכט, וואָלט איהם גע'הרג'עט און וויל איהם הרג'ענען — נור ער לאָזט זיך ניט, ווייל ער איז שטאַרקער. און עס פאַלט איהם גאָר ניט איין צו פרעגען ביי זיך, פאַר וואָס עס איז אַזוי אָדער צו ווינשען, אַז עס זאָל אַנדערש ווערען. עס איז שוין אַזוי, ווייל עס איז שוין אַזוי.

און אַזוי האָט ער בעשטימט דאַרף מען טהאָן. מען דאַרף „קאַנאַריקען" אַוועקשאַפען און דעם פאַס צונעהמען און אַליין זיך רופען „קאַנאַריק". נור מען דאַרף עס מאַכען קלוג, שטיל און מען מוז אָבוואַרטען אַ גוטע געלעגענהייט.

געקומען צו דעם בעשלוס, איז ער רוהיגער געוואָרען. ער האָט זיך אפילו פערנומען צו שלאָפען, נור עס האָט איהם ניט געשלעפערט. איז ער געלעגען און געקוקט אין די שטערן, צוגעפּייפט זיך אַ ליעד, און פון צייט צו צייט געלאַכט אַליין פאַר זיך, דערמאָנענדיג זיך עפּעס קאַפּישעס, וואָס ער האָט דעם נעכטיגען טאָג דורכגעלעבט.

אין דעם דערהערט מאָטקע, ווי אימיצער שלייכט זיך צום בויד. אין דעם ווייכען בלאַסק וואָס עס האָט געגעבען און אין דעם נאַכטליכען שטערן־שומער האָט מאָטקע דערקענט, אַז דאָס איז זי, מאַרי. ער האָט איינגעהאַלטען זיין פּייפען און אָבגעוואַרט.

אַז די מיידעל איז צוגעקומען צו דער בויד, און אָנגעהויבען שטיל שאַרען אין שטרוי, האָט מאָטקע הויך און בייז אויסגערופען:

— ווער איז דאָרט?

— שאַ, שריי ניט מאָטקע, זיי וועלען הערען, דאָס בין איך, מאַרי.

איז אָנגעבונדען. זאָל ער נור וועלען אַוועקגעהן פון די קאַטאַרינאַרזשעס טרעפט איהם דער ערשטער בעסטער סטראַזשניק און פרעגט איהם אויף אַ פּאַס, און אַרעסטירט איהם. דער אַלטער קאַטאַרינאַרזש האָט איהם שטענדיג אין דער האַנד. און ווען ער וויל קען ער איהם אַרויסיאָגען. „קיין פּאַס ביי מיר האָסטו אויך ניט..“ האָט ער גאַנץ גוט געדענקט דעם „אַלטען תרח'ס“ ווערטער. אָדער ער קען איהם גאָר לאָזען אַרעסטירען אַלס אַן „אונבעוואוסטען“.

— ניין, מען מוז האָבען אַ פּאַס. אָהן אַ פּאַס איז מען קיין מענש ניט — האָט זיך מאָטקע געזאָגט.

וואו זשע נעהמט מען איהם? צוריקגעהן אין דעם שטעדטעל, פון וואַנען ער קומט, וועט מען איהם אַרעסטירען. אפשר זוכט מען איהם יאָ, און אפשר זוכט מען איהם ניט. נור מאָטקע איז פעסט געווען ביי זיך, אַז קוים קומט ער צוריק אין שטעדטעל, וועט מען איהם אַרעסטירען. אפילו ווען ער וואָלט גאָר ניט געווען געטהאָן און ער וואָלט גאָר ניט געהאַט אויף זיין געוויסען (דאָס וואָס ער האט אָבגעטהאָן זיין מילך־שוועסטער רבקה'לען, בעפאָר ער האָט פערלאָזט דאָס שטעדטעל, האָט איהם גאָר ניט אויסגעקוקט פערדעכטיג, אַז צוליעב דעם זאָל מען איהם אַרעסטירען); נור מען וועט איהם גלאַט אַזוי אַרעסטירען אָהן אַ פּאַרוואָס, און ער האָט גאָר ניט געגען דעם געהאַט. אַזוי דאַרף מען...

וואָרים מאָטקע האָט זיך געפונען מיט דער וועלט אין קריעגסצושטאַנד. דורך דעם, איז אַלעס וואָס ער קען אָבטהאָן דער וועלט, מעג ער און דאַרף אָבטהאָן. און אַלעס וואָס די וועלט קען איהם דערפאַר בעצאָהלען מעג זי און זי דאַרף. און ער האָט גאָר ניט געגען איהם דערפאַר. און ער קלערט גאָר ניט אַמאָל שלום צו מאַכען מיט דער וועלט. אַזוי דאַרף עס זיין, ווייל אַזוי איז עס.

און אום בעסער קריעג צו פיהרען מיט דער וועלט בעדאַרף ער האָבען אַ פּאַס. און וואו נעהמט מען איהם? פּלוצלונג פאַלט איהם איין — פאַר וואָס טאַקע ניט קאַנאַריק'ס פּאַס. ער וועט איהם צו'גנב'ענען און וועט זיך אָנגעבען אַלס „קאַנאַריק“. ער וועט זאָגען, ער איז עלטער מיט אַ פּאָר יאָהר. און וואָס וועט זיין, אַז „קאַנאַריק“ וועט קומען אין פּאָליציי און זאָגען, אַז מ'האָט ביי איהם אַרויסגע'גנב'עט דעם פּאַס און מען וועט אומעטום אָנהויבען זוכען „מאיר אהרן קאַנאַריק“? דאַרף מען מאַכען אַזוי, אַז קאַנאַריק זאָל ניט קומען אין פּאַ־

10

מאָטקע ערקלעהרט קריעג דער וועלט.

מאָטקע איז געלעגען אין דער בויד און געהיט די פערד, וואָס האָבען זיך געפונען איפ'ן זעלבען הויף אין שטאל. די נאַכט איז א הכמערדיגע, א שטילע און אן אויסגעשטערנטע, און עס האָט זיך איהם ניט געשלאָפען. א טרויער האָט געדריקט זיין געמיטה, וואָס ער האָט פריהער ניט געוואוסט דעם טעם דערפון. זיין גאַנץ לעבען איז דורכגעגאַנגען פאַר איהם אין דער שלאָפלאָזער נאַכט. ער האָט זיך געזעהן אלס קליינער יונג, ווי מען יאָגט איהם מיט א גנבה, ווי ער ליעגט צווישען די ברעטער, און ווי ער לעבט איינער אליין, ווי א ווילדער, אין פעלד. עס האָט איהם ניט באַנג געטהאָן פאַר זיין לעבען, און ער האָט עס אויך ניט בעדויערט. געמיינט אז אזוי מוז עס זיין און אַזוי וועט עס ווייטער זיין. נור עס האָט זיך איהם אָנגעהויבען קלערען וועגען א תכלית. דאָס ערשטע מאָל אין מאָטקע'ס לעבען האָט ער אָנגעהויבען קלערען וועגען דעם מאָרגענדיגען טאָג, אז ער זאָל ניט קומען פלוצלונג, ווי עס ווילט זיך איהם, נור מיט אויסגערעכענטקייט, אזוי ווי מאָטקע ווינשט עס. איז עס געווען דאָס געלד, וואָס ער האָט געהאַט אין כאָמאָנט איינגענעהט, וואָס האָט איהם געבראַכט צו אַזעלכע געדאַנקען? ניין, ניט בלויז דאָס געלד. מעהר איז דאָס געווען דער „פאַס", וואָס דער יונג קאַנאַריק האָט געוויזען דעם סטאַרשי סטראַזשניק, וואָס עס האָט איהם געבראַכט צו קלערען וועגען א תכלית. גוט איז איהם געבליבען איינגעקריצט אין קאָפּ דער פאַס, וואָס קאַנאַריק האָט געהאַט. „מאיר אהרן קאַנאַריק" — א מענש פאַר זיך. און ווער איז ער? און וועמעס איז ער?

ער האָט אָנגעהויבען מקנא צו זיין „קאַנאַריק'ען" זיין פאַס. ווען ער וויל און וואוהין ער וויל קען ער פאָהרען, און ער קען יעדען אויגענבליק אוועקגעהן פון אלטען קאַטארינאַרזש. און ער, מאָטקע,

ערלויבעניש האָסטו געהאַט צו דעם פון דעם פּאָלקאָווניק־טשין? פון מיר? דאָס צווייטע, דו געהסט און בעאונרוהיגסט אַ דאַמע, אַ קונצענמאַכערין, וואָס האָט אָרדענס, וואָס קריגט ליעבעס־בריעף פון אַ פּאָלקאָווניק־טשין. דו ווייסט, אַז זי קען אָנגעבען אויף דיר אין כוד אריין דערפאַר. און דאָס דריטע, דו זאָגסט מען האָט ביי דיר אַרויסגענומען דאָס געלד. ווער האָט עס ארויסגענומען? די דאַמע? ניין! איך וועל ניט גלויבען אז א דאַמע, וועלכע קריגט בריעף פון אַ פּאָלקאָווניק זאָל ביי אַ פרעמדען מאַנספערשוין געלד פון קעשענע אַרויסנעהמען. דאָס אינגעל דאָ? — ווייזט ער אָן אויף מאָטקע’ן — עס איז דאָך נאָך אַ קינד. האָסט געלעזען דעם פּאַס? זעכצעהן יאָהר אַלט. נו, וועט ער מיט געוואַלד געלד נעהמען פון אַזאַ גרויסען ווי דו ביזט? וועמען געהסטו דאָס דערצעהלען? לאָמיר איהם בעזוכען. אנו, קום נאָר אַהער צו מיר, אינגעל — ווינקט ער צו מאָטקע’ן.

מאָטקע איז צוגעגאַנגען מיט שטאַרקע טריט און מיט אַ שמייכעל אויפ’ן פנים.

— אַנו, בעזוך איהם, אָט — האָט ער אָנגעהויבען צו בעזוכען מאָטקע’ן אין אַלע קעשענעס, אויפ’ן לייב, אין העמד, אין די הויזען — נו, וואו האָט ער געלד? ער האָט ביי דיר ניט גע’גנב’עט קיין געלד. דו טשעפּעסט זיך אומזיסט צו אונשולדיגע מענשען, צו מענשען, וואָס האָבען אַלע פּאַפּירען אין אָרדנונג.

— און דאָס כערטע — זאָגט ווייטער דער פּאָן נאַטשאַלניק אין אַ נידעריגען טאָן דעם פּאָלאַק מוסר — אַז מען געהט צו אַ נקבה, נעהמט מען ניט מיט קיין טאַש מיט געלד מיט זיך, איז מען פאַרזיכטיג. און איבעריגענס — לעגט ער צו הויך אויפ’ן קול, מיט אַ שטרענגע מינע, אָנווייזענדיג אויף די קאַטאַרינשטשיקעס — זיי האָבען זייערע פּאַפּירען אין אָרדנונג. אַנו, ווייז מיר נאָר אָקאָרשט; יינע פּאַפּירען? ווער ביזטו דאָס אזעלכעס? אַ פּאַספּאָרט האָסטו?!

ריג מיט די ליפּען — גוט, גוט, מאיר אהרן קאנאריק, אלעס אין אָרדנונג. און וואָס האָסטו נאָך ?

— דאָס איז אן ערלויבעניש, אז איך מעג מאכען קונצען אין די גאס. פון דעם גובערנסקען שרייבער, פון כאמע ווארשא — ווייזט דער אלטער קאטארינארזיש — עס קאָסט מיך א סך געלד, נאָר איך האָב עס געקראָגען פון גובערנסקי שרייבער אליין.

—גוט, זעהר גוט — זאָגט דער „פאן נאטשאלניק“, בעקוקענדיג דאָס פאפיער און עסענדיג ווייטער די לעבערלעך — און וואָס האָסטו נאָך ?

— און דאָס איז א בריעף פון א פאלקאָווניק. ער שרייבט זיך אונטער „טשין פאלקאָווניק“. צו מיין מאָטער שרייבט ער. „מילאיא מארי“, רופט ער זי. אז ער איז פערליעבט אין איהר ארבייט און איז פערליעבט אין איהר. און וועט זעהן אין דער פאלאטא, אז זי זאָל קריגען א מעדאל, שרייבט ער — ווייזט דער „אלטער תרח“ דעם „פאן נאטשאלניק“ דעם בריעף מיט א טריאומפירענדע מינע.

— פון א פאלקאָווניק־טשין ? א וואזשנע זאך ! — זאָגט דער „פאן נאטשאלניק“. ער רוקט אוועק די לעבערלעך און נעהמט דעם בריעף צום לאָמפּ — וויערנאָ ! וואהר, פאלקאָווניק־טשין. בעהאלט דאָס, עס איז א וויכטיגער דאָקומענט — זאָגט דער „פאן נאטשאלניק“ און גיט איבער דעם בריעף צום אלטען קאטארינארזיש — דאָס האָט ער געשריבען איהר א מעדאל ? — ווייזט ער אויף מארי'ן —פארדיענט, וואהר! אלעס אין אָרדנונג. נו, וואָס האָסטו געגען זיי, פאן ?

— ווענדעט ער זיך צום פאלאק, וועלכער איז געשטאנען אין א ווינקעלע און געוואָלט ווייזען אז ער איז ניט קיין הזיר, און רעדט ניט אריין ווען אנדערע ריידען, אָדער ווען אנדערע עסען — וואָס האָסטו צו זיי, זיי זיינען אָרענטליכע מענשען. האָסט געזעהן וואָס פאר א בריעף זיי האָבען געקראָגען פון א פאלקאָווניק־טשין ?

— זיי האָבען דאָך מיך בע'גנב'עט און בערויבט מיך. צוגענומען ביי מיר מיינע פינף־און־אכציג רובעל. אָט די, דאָ — ווייזט ער אָן אויף מארי'ן און אויף מאָטקע'ן שרייענדיג.

— דאָס ערשטע, ווי קומסטו צו זיי ? — שטעלט זיך אויף דער „פאן־נאטשאלניק“ צום פאלאק — ווי האָסטו געוואגט צו געהן צו א דאמע, צו וועלכער א פאלקאָווניק־טשין שרייבט ליעבע בריעף ? אן

קעל אָבגעקאָכטע פיש — און באַלד האָט חיים שפּאַספּויגעל געמאַכט זיך אַ וועג צווישען דעם עולם און געטראָגען אויף אַ טעלער׳ל עפּעס אַזעלכעס, וואָס האָט אַרויסגעגעבען פון זיך אַ פּאַרע.

— אַה, פּאַן שפּאַספּויגעל, וואָס מאַכסטו עפּעס? דיך לאַנג שוין ניט געזעהן — זאָגט דער נאַטשאַלניק.

— פּאַני נאַטשאַלניק, איך היים דיר פערזוכען פון די פיש. אַזעלכע האָסטו נאָך אין דיין לעבען ניט געגעסען. געשמאַק! — מאַכט חיים שפּאַספּויגעל צו מיט׳ן קאָפּ.

— פערזוכען, פּאַני שפּאַספּויגעל, פערזוכען — טהוט איהם דער „פּאַן נאַטשאַלניק“ צוליעב און רוקט צו זיך דעם טעלער פיש — טאַקי גוט, טאַקי גוט — קלאַפּט ער צו מיט די צייהן.

און דערווייל שטעהען אַרום די קונצענמאַכער, אַלע די היטלען אויסגעטהאָן, און דער „אַלטער תרח“ האַלט גרייט אַלע פּאַפּירען... און פון דער צווייטער זייט, דער פּאַן פּאָלאַק מיט די וואָנצעס, און קוקען זיך צו, ווי דער „פּאַן נאַטשאַלניק“ עסט די פיש, און דאָס וואַסער קומט זיי אין מויל אַריין.

נאָך די פיש האָט דבורה׳לע פּאָרגעלעגט אַ געבראָטענעם פּופּיקעל, אַ לעבערעל, און חיים שפּאַספּויגעל האָט אָנגעהויבען צו טראָגען אויף טעלערלעך די „האָניג ביסענס“ און אַלע מענשען איז דאָס שפּייעכץ געקומען אין מויל אַריין; און די בעלי־עגלות האָבען מקנא געווען דעם „פּאַן נאַטשאַלניק“ און געשאָלטען איהם, וויפיעל עס האָט נאָר געקענט אין איהם אַריין...

— אַנו לאָמיך זעהן דיינע פּאַפּירען — זאָגט דער „פּאַן נאַטשאַלניק“, האָבענדיג אויפגעגעסען די פיש און צורוקענדיג דאָס טעלערעל מיט די לעבערלעך צו זיך.

— אָט דאָס איז דער פּאַס פאר מיר מיט מיין ווייב מיט מיינע צוויי קינדער: גדליה שאַבאַסניק, און דאָס איז מיין ווייב, חיה שאַבאַסניק, און דאָס איז מיין טאָכטער חנה שאַבאַסניק, 19 יאָהר אַלט (וויזט ער אָן אויף מארי׳ן), און דאָס איז מיין אינגסטער זוהן, נטע שאַבאַסניק (וויזט ער אָן אויף מאָטקע׳ן) און דאָס איז דער פּאַס פון מיין עלטסטען קונצענמאַכער מאיר אהרון קאַנאַריק.

— מאיר אהרון קאַנאַריק — גוט, גוט — זאָגט דער „פּאַן נאַטשאַלניק“ עסענדיג דאָס פעטע, שמאַלצענדיגע לעבעריל און קלאַפּענ־

— וואָס וועט דער פאַן נאַטשאַלניק דאָ זיך אַנידערזעצען ? דאָ איז ניט בעקוועם. דאָ איז ניט אַנגענעהם. ביטע, לאָז זיין דער ווילען פון דעם פאַן נאַטשאַלניק מיט מיר צו געהן אין מיין וואוינונג. דאָרט וועט דער פאַן נאַטשאַלניק אויסהערען וואָס ס'איז געוועזן — זאָגט דבורה'לע און נעהמט דעם פאַן נאַטשאַלניק אונטער'ן אָרעם.

— עך, מען קען דאָ אויך ערפילען דאָס געזעץ — זאָגט דער „פאַן נאַטשאַלניק" און הויבט זיך אויף און גיט אַ וואונק צ.ב. אַלטען קונצענמאַכער: „קינדער, נאָך מיר!"

אין פינסטערען קאָרידאָר, דורך וועלכען דבורה'לע האָט געפיהרט דעם „פאַן נאַטשאַלניק", איז צווישען זיי בײדען אַנגעגאַנגען אַ שטילער געשפּרעך, וועלכער איז בעשטאַנען נאָר פון איינצעלנע ווערטער:

— מאַדאַם דבורה'לע, עס געהט ניט, איך קען ניט. געזעץ! דער פאַן איז אַ וואַרשאַווער מענש, וועט זיך קלאָגען אויף מיר, דאַן זעצט מען מיך פון מיין אַמט אַראָב.

דערויף האָט דבורה'לע אויך אָבגעענטפערט אין קורצע ווערטער:

— דו ביזט, פאַן נאַטשאַלניק, דער עלטסטער פון שטאָדט, דו קענסט אַלעס. מען דאַרף דיך ניט לערנען. איך פערלאָז זיך שוין אויף דיר.

אין דעם האָט עפּעס געגעבען אַ בלישטש אין דעם „פאַן נאַטשאַלניק'ס" האַנד, און דער „פאַן נאַטשאַלניק" האָט געפּרואווט טו'עפען אין דער פינסטער, מיט'ן מאַכען פון דער האַנד, וויפיעל עס איז. איבערציינגענדיג זיך, אַז די מטבע איז אַ גאָלדענע, וועלכע איז ווערטה זיין יעהרע, האָט ער נאָך אַמאָל געזאָגט, אַז ער קען ניט, און זי אריינגעשטעקט אין זיין הויזען־טאַש.

אריינקומענדיג צו דבורה'לען אין איהר שטיבעל, וועלכע איז געוועזן שעהן אויפגערוימט, מיט צוויי פולע געבעטע בעטען, מיט אַ רוימען הילצערנעם טיש און מיט אַ שענקעל זילבערוואַרג, האָט זיך דער „פאַן נאַטשאַלניק" גאָר אַנדעריש געפיהלט. אַוועקגעזעצט זיך בײם טיש, האָט איהם דבורה'לע פאָרגעשלאָגען, צי ער וועט ניט פערזוכען פון די פריש־אָבגעקאָכטע פיש. דער „פאַן נאַטשאַלניק" האָט זיך אָבגעזאָגט:

— דאָס געזעץ וואַרט אויף מיר, אַלער ערשטענס דאָס געזעץ.

דבורה'לע האָט אריינגערופען דורך דער טהיר דעם פאָטער:

— טאַטע, דערלאַנג נאָר דעם „פאַן נאַטשאַלניק" אַ פריש שני־

9

אַ פּאַס איז דאָ ?

עס איז אָנגעקומען דער סטאַרשי סטראַזשניק מיט דעם פּאָלאַק, דעם גוי, ביי וועלכען מען האָט דעם טאַש מיט געלד אַרויסגענומען. דער גוי, אָהן אַ הוט, אָהן אַ קראַוואַט, מיט טרערען אין די אויגען, האָט דערצעהלט דעם סטאַרשי סטראַזשניק פון דעם אונגליק, וואָס איהם האָט געטראָפען, ווי אַזוי מען האָט ביי איהם דעם טאַש מיט פינף־און־אַכציג רובעל אַרויסגענומען, און אָנגעוויזען אויף מאַרי’ן און אויף מאָטקע’ן. דער סטאַרשי סטראַזשניק, וועלכער איז שוין געווען אַן עלטערער גוי פון אייניגע און זעכציג יאָהר, אַ דיקער, מיט אַ רויטען ברייטען קאַרק, מיט אַ דיקען בויך און אַ בלאָנדע לאַנגע באָרד, וועלכע איז זיך צופאַלען אין צוויי שפּיצען, האָט אויסגעהערט בנעימות, מיט רוהיגקייט, גלייכגילטיג און האָט געשמייכעלט צו דבורה’לען:

— נו, וואָס איז שוין ווידער פּאָרגעפאַלען ביי דיר, פּאַני שפּאַספּיגעל? אַלע נייעס געשעהט ביי דיר, פּאַני שפּאַספּויגעל, אין האָטעל קרולעווסקי.

— ביי מיר? פּאַני נאַטשאַלניק! — וואונדערט זיך דבורה’לע מיט אַ לאַך און חנ’דעל — דער פּאַן נאַטשאַלניק האָט ליעב צו שפּאַסען מיט אַ אידענע. אוי, ווי זעה איך אויס? — מאַכט זי אַ חנ’דעל, פערקעמענדיג זיך די האָר — וואָס בין איך שולדיג, אַז דער פּאַן קומט (ווייזט אָן אויפ’ן פּאָלאַק) און וויל אַ נקבה נעהמען ביי די קאַטאַרינטשיקעס? ביי מיר איז אַן אָפענער האָטעל. איך קען דעם פּאַן ניט אָבזאָגען. וואָס בין איך שולדיג?

— מיר וועלען שוין שפּעטער זעהן. נאָר ערשטענס, וויל איך זעהן די פּעסער, אהה! פּאַני עלטסטער קאַטאַרינאַרזש, שטעל מיר צו די פּעסער פון דיר מיט דיין קאָמפּאַניע.

— אָט באַלד, פּאַני נאַטשאַלניקו, אָט באַלד — זאָגט דער אַלטער.

נור מאָטקע האָט גאָר ניט געפיהלט וואָס מען טהוט איהם. ער האָט זיך אַריינגעקנאָטען אין „קאַנאַריק'ען" און ביידע יונגען זיינען געווען ווי איין קנויל און מיט די צייהנער געביסען און מיט די הענד געשלאָגען. עס האָט זיך געהערט „קאַנאַריק'ס" כאַרכלען און דאָס שווערע אָטהעמען פון אונטער מאָטקע'ס לייב. דבורה'לע, די האָטעל בעזיצערין, האָט די הענד געבראָכען און אויפעפענענדיג די טהיר האָט זי אַריינגערופען איניגע פון איהרע פריינד, די בעלי־עגלות: „געוואַלד, זיי וועלען זיך אונגליקליך מאַכען, דער כמאַרשי קומט". די בעלי־עגלות האָבען זיי מיט גראָבע שטעקלעך פערנאַנדערגעריסען. „קאַנאַריק" האָט געבלוטיגט אין גאַנצען און מאָטקע האָט געהאַט אַ בלויען פּנים.

דורך די גאַנצע צייט פון געשלעג איז מאַרי געשטאַנען און האָט זיך גלייכגילטיג צוגעקוקט צו דעם שלאָגען פון די יונגען. קיין בעוועגונג איז ניט געווען צו בעמערקען אויף איהר פּנים. נור ווען מאָטקע האָט געלעגט „קאַנאַריק'ען" און איהם געשלאָגען אין פּנים, האָט אַ שוואַכער אונבעמערקבארער שמייכעל געשיינט אויף איהרע ליפּען. זי האָט געוואוסט, אַז מיט דעם שלאָגען געהט זי איבער פון איין האַנד אין דער צווייטער און זי איז געווען צופריעדען דערמיט.

דערווייל האָבען די ווייבער פלינק אָבגעוואַשט די פּאָדלאָגע פון בלוט, מען האָט זיך געריכט אויפ'ן כמאַרשי סטראַזשניק. „קאַנאַריק'ען" האָט מען געמוזט נעהמען אין קיך אַריין, דאָרט האָט מען איהם דאָס פּנים בעלעגט מיט קאַלטע האַנדטיכער. מאָטקע איז געשטאַנען אין אַ ווינקעל און איז בייז געווען. און דער אַלטער קאַטאַרינשטשיק איז צוגעגאַנגען צו מאַרי'ן און האָט איהר געוויזען דעם רימען וואָס ער טראָגט אויף זיינע הויזען:

— דיר וועל איך שוין שפּעטער בעצאָהלען, אַז מיר וועלען פון שטאָדט אַרויסקומען. אַלעס איז איבער דיר.

נור דעם אַלטען קאַטאַרינשטשיק האָט מאָטקע גאָר ניט געזאָגט. ער מעג שלאָגען, ער האָט זי געקויפט, ער האָט זי אויסגעלערענט „אַרבייטען", ער האָט אַ רעכט אויף איהר.

— פיש, איך ווייס וואָס פאַר א פיש!

— מאָטקעלע, וואָס רעדסטו, וואָס? — וואָס הער איך פון דיר? ווער האָט דיר דאָס דערצעהלט? ברעכט זיך די „אַלטע מכשפה“ אויף איהם די הענד.

מאָטקע האָט איהר אין פנים אריינגעקוקט און עס איז איהם א געלעכטער אָנגעקומען.

— און אָט דעם חאָלערא, אָט דעם קליינעם שמד'ניק, וואָס דרעהט היהנער דעם קאָפּ אַראָב האָסטו צו זיך אריינגעלאָזט. דו דראָטענגעהערין, קונצען־מאַכערין, הע! שטעקסט איהם הינטען ארום געלד אריין, גנב'עסט און שטעקסט איהם אָב. וואָס? — געהט צו „קאַנאַריק“ צו מאַרי, קוקט אויף איהר מיט בייזע אויגען, און הויבט אויף די האַנד. דאָס מיידעל האָט זיך אַוועקגעשטעלט און געפינטעלט מיט די אויגען, מורא האָבענדיג פאַר א קלאַפּ.

— ריהר זי אָן, ריהר זי אָן, לאָמיך זעהען. א טויטער וועסטו ביי מיר ווערען! ווייזט מאָטקע „קאַנאַריק'ען“ א פויסט.

— וואָס, וועסט מיך ניט לאָזען? — נאַ, דאָ האָסטו פאַר איהם איינעם — פּאַטשט ער מאַרי'ן — און דאָ האָסטו דעם צווייטען.

נור איידער „קאַנאַריק“ האָט נאָך צייט געהאַט אַראָבצולאָזען די האַנד אויף מאָטקע'ן, איז מאָטקע שוין געווען אויף איהם. מיט איין שפּרונג ווי א ווילדער הונד האָט ער איהם אָנגעכאַפּט מיט ביידע הענד ביים האַלז און געוואָרגען איהם. ער האָט זיך געגעבען א ביים אַריין מיט זיינע שטאַרקע צייהנער אין דעם גאָרגעל און די אָדערען פון'ם האַלז האָבען זיך אָנגעצויגען און זיינען געשוואָלען געוואָרען און עס האָט אויסגעוויזען אַז זיי פּלאַצען אַרויס פון דער הויט. „קאַנאַריק“ האָט זיך געריסען אונטער איהם, אָבער פאַר וועהטאָג האָט זיך ביי איהם די קניע געבויגען און ער האָט זיך געוואָרפען אויף דר'ערד. מאָטקע איז אַרויף אויף איהם און געהאַלטען איהם ווי א הונד מיט די צייהנער ביים האַלז און מיט די פויסטען אין פּנים געשלאָגען. די ווייבער האָבען געשריען, געוואָלט זיי פאַרנאַנדעררייסען. נור זיי האָבען געקראָגען מיט די פיס אין בויך אריין, האָבען זיי זיך אָבגעטראָגען. דער אַלטער קונצענמאַכער האָט געכאַפּט דעם באָטעק און געשמיסען מאָטקע'ן איבער'ן קאָפּ, איבער'ן פּנים, איבער די הענד. דאָס פּנים מיט די הענד זיינען מאָטקע'ן אָנגעלאָפען געוואָרען פון באָטעק,

פערבונדענע צייהן, וועט זי דיר נאָך דערפאַר געהאַקטע פיש מאַכען...

דער עולם לאַכט.

דער אַלטער קאַטאַרינשטשיק איז אריין אין שטוב מיט „קאַנאַריק'ען“. זיי האָבען ביידע געפיהרט מאַטקע'ן.

— אָט געהט ער, דער ריכטיגער בחור.

דער אַלטער קאַטאַרינשטשיק האָט געשטופּט דעם עולם פון טהיר, וועלכער האָט זיך שוין אָנגעהויבען אין שטוב צו שפּאַרען. צוגעהאַקט די טהיר נאָך זיי און צוגעשלאָסען.

— הער נור ממזר'וק, גיב אָב דאָס געלד, אַז ניט גיב איך דיר ארויס צו דער פּאָליציי, אַזוי ווי איך בין א איד. איך גיב דיר ארויס צו דער פּאָליציי, אַז דו ביזט אַן אַנטלאָפּענער פון'ם אָסטראָג, קיין פּאַס ביי מיר האָסטו דאָך ניט, און ווער דיין טאַטע איז ווייס איך דאָך אויך ניט. גיב אָב דאָס געלד און זאָל זיין שאַ־שטיל, אַז ניט וועט שלעכט זיין.

— גיט מיך ארויס צו דער פּאָליציי, האָב איך אַ זאָרג, וועל איך דערצעהלען, אַז איהר האָט די מויד גע'גנב'עט, אַז איהר פּערקויפט זי צו שכורים פאַר געלד און אַז ניט, שלאָגט איהר זי, און אַז איהר האַנדעלט מיט גנב'שע זאַכען, און אַז איהר האָט דבורה'לען אָבגעשטעקט די זילבערנע לייכטער וואָס מען האָט אונז אין זשאַבלין געגעבען און אַז מיר שטעהען דאָ, ווייל מיר וואַרטען אויף אַ סוחר פון וואַרשוי, וואָס וועט אָנקומען נאָך א סחורה וואָס געהט אויף צוויי פיס, און נאָך, — וועלען מיר אַלע געהן, וועלען מיר אַלע זיצען אין איינעם, וועט אונז היימליכער זיין.

— וואָס זאָגסטו? וואָס דערצעהלסטו פאַר מעשיות? ווער וועט דיר גלויבען? — איז דער קאַטאַרינשטשיק געוואָרען אַ פערציטערטער פון די אַלע מעשיות. ער איז ערשטוינט געוואָרען, פון וואַנען ווייסט מאַטקע פון דעם אַלעם, מען האָט זיך דאָך געהיט פאַר איהם און געמיינט האָט מען אַז ער האָט גאָר ניט געהערט און גאר ניט געזעהן.

— וואָס פאַר זילבערנע לייכטער? — ווערט דבורה'לע בלייך — ווער האָט דיר דאָס דערצעהלט? מיין ברודער האָט דאָך מיר גאָר געשיקט פיש פון זשאַבלין דורך זיי. קום אריין וועסטו זעהען — עס שטעהט דאָך נאָך דער קאַסטען,

— אַ טאַש מיט געלד? — וואָס פאַר אַ טאַש? — פרעגט מאָטקע פערוואונדערט.

— די טאַש, וואָס מאַרי האָט אַרויסגעגנב'עט פון פּאָליאַק'ס קעשענע און האָט דיר אונטערגעשטעקט — זאָגט „קאַנאַריק“.

— זי האָט מיר קיין טאַש ניט אונטערגעשטעקט און איך ווייס ניט — האָט מאָטקע קורץ אָבגעענטפערט.

— קום נור אין שטוב אַריין! — שרייען זיי אויס, און נעהמען מאָטקע'ן מיט זיך.

אין „פינסטערען שטיבעל“ איז געשטאַנען דבורה'לע און האָט זיך די הענד געבראָכען, אַז די קאַטאַרינשטשיקעס וועלען זי אונגליקליך מאַכען. דער סטאַרשע סטראַזשניק וועט קומען, וועט מען איהר דעם שענק צו'חתמ'ענען. מאַרי איז געשטאַנען מיט צופּאָטעלטע האָר און אַ דין קליידעל אַרויפגעוואָרפען, איהרע נאַקעטע הענד און האַלז און ברוסט האָט זיך אַרויסגעוויזען פון איהר העמד, אויף וועלכע זי האָט נאָך ניט צייט געהאַט קיין קאַפּאָטענדעל אַרויפצוואַרפען. זי האָט אויסגעקוקט גלייכגילטיג און געלאָזט זיך בעטראַכטען און אויפעסען פון די בליקען פון די בעלי־עגלות, פישערס און קצבים וואָס האָבען זיך געשפּאַרט אין די אָפענע טהיר און זיינען געקומען אַהער צולויפען אויף דעם פּאָליאַק'ס געוואַלדען, אַז מען האָט ביי איהם די טאַש מיט פינף און אַכציג רובעל אַרויסגעצויגען. דער פּאָליאַק אַליין איז שוין ניט געווען. ער איז אַוועק געלאָפען אין דער פּאָליציי נאָכ'ן סטאַרשע סטראַזשניק.

— זי איז ווערט דאָס געלד, זאָל איך שוין אַזאַ יאָהר האָבען — זאָגט איינער פון די קצבים בעטראַכטענדיג גוט דאָס מיידעל, און צום סוף האָט ער אַרויסגעגעבען זיין אורטהייל ווי אַ געניטער מבין אויף די זאַכען.

— פאַר דאָס געלד וואָלט איך מיר ליעבער אַ נייע קאָבילע געקויפט. נור אַ שבת מאַכען וואָלט איך איהר אויך געגעבען — זאָגט לייבעלע דער פוהרמאַן.

— וויפיעל טרעפט אָן דיין שבת? ניין ברודער, ניט פאַר דעם געלד קריגט מען אַזאַ סחורה. סטופּאַי צו דיין טויבע חיה, מיט די

טשופּרינע פון פּאָרענט. איך וועל זיי ווייזען ווי אַ קאַטאַרינשטשיק זעהט אויס.

און וואָס אַמאָל איז איהם מאַרי טהייערער געוואָרען פאַר דעם וואָס זי האָט איהם געגעבען די מעגליכקייט דאָס אַלעס צו האָבען, און פאַר דעם וואָס זי וועט איהם נאָך געלד געבען ווען עס וועט זיך מאַכען, און ער האָט מיט אַמאָל דערפיהלט אַז זי איז זיינע. זי געהערט צו איהם פונקט אַזוי ווי ער וואָלט אַ פוהר און וואָגען געהאַט. אודאי געהערט זי צו איהם. און עס האָט איהם געוואונדערט וואָס ער האָט ניט געוואוסט דערפון ביז יעצט און געלאָזט דאָס גאַנצע געלד וואָס זי האָט געהאַט „קאַנאַריק’ען“ אַוועקגעבען. ער וועט מעהר ניט לאָזען, ניט ריידען און ניט קוקען אויף איהר. ער וועט זיך שלאָגען מיט „קאַנאַריק’ען“. אוי, וועט ער איהם געבען ! ער האָט געמאַכט פויסטען.

דערווייל האָט זיך אין דרויסען געהערט אַ גערודער, מען רופט, מען רעדט הויך, און ער הערט שטאַרקע טריט געהען צו צום שטאַהל. אַ שטראַהל פון ליכט שיינט אַריין דורך אַ שפּאַרינע. איהם איז געווען אַלעס גלייך ; ער האָט זיך נאָר געוואָלט איצט שלאָגען. ער האָט צוגעמאַכט די אויגען און געוואַרט. באַלד האָט זיך געהערט אַ קלאַפּען אין דער טהיר :

— עפען ממזר’וק, עפען, עפען !

ער איז זיך געלעגען גלייכגילטיג.

— עפען ממזר’וק, עפען, עפען ! — האָט מאָטקע דערהערט דעם אַלטען קונצענמאַכער’ס קול. דעם אַלטען קונצענמאַכער האָט מאָטקע גערן געהאַט און איז איהם דאַנקבאַר געווען וואָס ער האָט איהם צוגענומען אין דער קאָמפּאַניע און איהם אויסגעלערענט „אַרבייטען“. ער האָט געפיהלט אַ דרך־ארץ צו איהם, איז ער אַראָבגעקראָכען פון’ם געלעגער און אויפגעעפענט.

— וואוהין האָסטו אַהינגעטהאָן די טאַש וואָס די מויד האָט דיר אונטערגעשטעקט ? — שרייט „קאַנאַריק“ מיט כעס.

— שריי ניט, לאָז מיך ריידען — בערוהיגט איהם דער אַלטער.

— ממזר’וק — הויבט ער אָן מיט גוטען — גיב אָב די טאַש. דער גוי מאַכט געוואַלדען, לויפט נאָכ’ן כטאַרשע סטראַזשניק און מיר אַלע וועלען זיך אַ שוואַרץ יאָהר אויסריכטען.

נור דאָס בלוט האָט אין איהם געקאָכט און ער איז בייז געווען אויף זיך. זאָל ער געהן זי שלאָגען, גוט צוהאַקען דאָס פּנים און אוועקגעהן? — עס לוינט זיך ניט. זי איז איהם שוין ניט אָנגעגאַנגען. נור געלד איז גוט. עס איז גוט אַז מען האָט געלד, טראַכט ער זיך. אַז מען האָט געלד קען מען פאָהרען וואוהין מען וויל און מען קען זיך קויפען וואָס מען וויל.

און דאָס געלד וואָס איז געלעגען אין כאָמאָנט איז איהם מיט אַמאָל טהייער געוואָרען. ער האָט געוואָלט דאָס געלד אַרויסנעהמען און נאָך אַמאָל זיך איינקוקען אין דעם, איבערצעהלען עס. ער האָט אָבער מורא געהאַט אַז מען זאָל ניט אָנקומען. האָט ער זיך איינגעהאַלטען. און מיט אַמאָל איז איהם טהייער געוואָרען די דראָטען־געהערין. „סיי־ווי־סיי, אַ גוטע, האָט עס מיר אַוועקגעגעבען“. און ער האָט זיך געטראַכט, אַז ער וועט ניט לאָזען אַז זי זאָל „קאַנאַריק’ען“ דאָס געלד אַוועקגעבען, ער וועט עס צונעהמען און מיט „קאַנאַריק’ען“ וועט ער זיך שלאָגען.

און ער האָט זיך מיט אַמאָל דערמאָנט, ווי „קאַנאַריק“ געהט אָנגעטהאָן און ווי ער געהט אָנגעטהאָן; אַז „קאַנאַריק“ געהט אָנגעטהאָן אין אַ פּאָר שעהנע שטיוועל מיט אָבגעלאַקירטע כאָליאַוועס און אַ סאַמעטענע וועסטעלע, און ער געהט אָנגעטהאָן אין אַ פּאָר צוריסענע קאַמאַשען וואָס די „אַלטע מכשפה“ האָט אַמאָל געטראָגען, מיט אַ פּאָר הויזען וואָס פּלאַצט איהם פון הינטען. און „קאַנאַריק“, ווען ער וויל, טרינקט ער ביער, עסט ער צוקער־אייז. און ער האָט קיין גראָשען ניט, נור וואָס ער גנב’עט אין קאַמאַש אַריין אַ זעקסער, ווען מען וואַרפט איהם צו, ווען ער שפּיעלט מיט דער קאַטאַרינקע, אָדער וואָס די אַלטע גיט איהם אַמאָל אין געהיים ווייל ער קראַצט איהר דעם רוקען בעפאָר זי געהט שלאָפען. און עס איז איהם אַ וואונדער געווען וואָס ער האָט דאָס ניט געזעהען ביז איצט, און ווי האָט ער זיך ניט געשעהמט אַזוי אַרומצוגעהן מיט ווייבערשע קאַמאַשען און צוריסענע הויזען ביז איצט.

— דאָס ערשטע, וועל איך מיר קויפען אַ פּאָר שטיוועל מיט לאַקירטע כאָליאַוועס אַז זיי זאָלען קוויטשען ווען איך וועל געהן, און אַ פּאָר שוואַרצע סאַמעטענע הויזען ווי דער אַלטער קאַטאַרינשטשיק האָט, מיט אַ גרויסען באָטעק אין האַנד, און זיך לאָזען וואַקסען אַ

8

דער קאַמפּף פאַר די דראָטען־געהערין.

ער איז אריין אין שטאָהל און ביים שיין פון די ברענענדע לאָמטערנע האָט ער בעמערקט דעם לעדערנעם טאַש, וואָס מאַרי האָט איהם אין האַנד געשטעקט. ער האָט איהם אויפגעעפענט, ער איז דערשראָקען געוואָרען, אַ פּאַק פּאַפּיער־געלד איז אין איהם געווען. ער האָט ניט געוואוסט וואָס דערמיט צו טהאָן. באַלד האָט ער זיך דערמאָנט וואָס נתן גנב האָט אַמאָל געטהאָן. האָט ער אויך, ווי ער, געכאַפּט דעם כאָמאָנט פונ'ם פערד, אויסגעזוכט אַ לאָך און טיעף אין שטרוי פון כאָמאָנט אַריינגעשטעקט די טאַש און צוריק אויפגעהאַנגען דעם כאָמאָנט אויף זיין אָרט.

אַז ער האָט דאָס אָבגעטהאָן האט ער זיך אַוועקגעלעגט אויף זיין געלעגער אין שטאָהל און האָט אָנגעהויבען צו טראַכטען. עפּעס איז ער געווען בייז און ער האָט זיך געוואָלט שלאָגען. אויף וועמען איז ער געווען בייז? אויף אַלעמען, און מעהרסטען אויף זיך. און נאָך מעהר איז איהם אַלעם גלייכגילטיג געוואָרען, און עס איז איהם גאָר ניט אָנגעגאַנגען וואָס דאָ וועט געשעהען. ער איז גרייט געווען אויף אַלעם. אין מיטען דערינען איז איהם גאָר איינגעפאַלען אַרויסצונעהמען די טאַש מיט'ן געלד פון כאָמאָנט און אַריינצוקריכען אין „טונקעלען שטיבעל" דורך דעם פענסטער און דאָס וואַרפען איהם אין פּנים אַריין, אָדער אַוועקצוגעבען עס צו דאָס שעהנע ווייבעל דבורה'לע, די בעל־בית'טע פונ'ם האָטעל, אַז מאַרי זאָל זעהן. נור באַלד האָט ער צו זיך געזאָגט: „אַ שאָד דאָס געלד, זאָל דאָס געלד בלייבען פערשטעקט". און מאַרי, די דראָטען־געהערין איז איהם שוין ניט אָנגעגאַנגען און ניט „קאַנאַריק" איז איהם וואָס אָנגעגאַנגען. און עס איז איהם פּלוצים אַלעם לאַנגווייליג געוואָרען ביי די קאַטאַרינשטשיקעס און ער האָט געקלערט פון אַנטלויפען.

נאָך ניט גוט פערשטאַנען וועגען וואָס עס האַנדעלט זיך דאָ. ער איז נאָך געשטאַנען און ניט געוואוסט וואָס צו טהאָן. דער גוי מיט זיינע האָר־בעוואַקסענע נאַקעטע פיס האָט אויסגעזעהען זעהר אָרים. און ער האָט געהאַלטען אין איין זוכען די הויזען, וואָס ער האָט זיי ניט געקענט געפינען. דאָס מיידעל האָט איהם בערוהיגט:

— בלייב דאָ, בלייב, ער געהט באַלד אוועק — זאָגט זי צום פאַלאַק און צו מאָטקע'ן געפליסטערט אין דער שטיל:

— אַנטלויף און בעהאַלט. עס איז דעם גוי'ס, ער וועט שרייען.

מאָטקע האָט אינסטינקטיוו געפאָלגט. און אזוי ווי ער איז אַריין, אזוי איז ער אויך אַרויסגעשפרונגען דורכ'ן פענסטער.

ער האָט געהערט הינטער זיך, ווי דאָס מיידעל האַקט דעם לאָדען צו.

נען אין שטוב אריינקוקען. ער האָט זי געפונען. די שפּארע איז אָבער געווען פערשטעלט מיט דעם פאָרהענגעל. ער איז אראָב, אויסגעזוכט א שטיקעל האָלץ, און מיט דעם האָלץ אָבגעשארט דעם פאָרהאנג און געזעהן וואָס אינווענינ טהוט זיך... דאָס בלוט האָט געקאָכט אין איהם. און עס איז איהם געווען אזוי ווי קיינמאָל ניט. ער האָט זיך מיט'ן גאנצען קערפּער אונטערגעשפּארט אונטער'ן לאָדען, און דעם לאָדען אויפגעהויבען, אָבער אזוי שטיל, אז מען זאָל אינווענינ גאָר ניט הערען. דערנאָך האָט ער די קייטעלעך פון די פענסטער אונטערגעבראָכען. מיט זיי האָט ער ניט געהאט קיין שווערע ארבייט, זיי זיינען געווען פערראָסטעט פון אַלטקייט, און באלד זיך נאָכגעגעבען. און מאָטקע האָט מיט אמאָל געגעבען א שפּרונג אריין אין שטוב.

מארי, וועלכע איז געווען האלב אויסגעטהאָן מיט צופּלאָשעטע האָר האָט פאר שרעק געגעבען א שפּרונג אויף פון דעם בעט, אויף וועלכען זי איז האלב געלעגען און האלב געזעסען. דער גוי איז אָבער געווען א האלב נאקעטער און פאר מאָטקע'ן זיך פערשעהמט מיט זיינע נאקעטע, האָר־בעוואקסענע פיס, און אויף זיין פּנים איז געלעגען אויסגעגאָסען א גוטמוטהיגער שמייכעל האלב פון גענוס, האלב פון שעהמעוודיגקייט, אז מאָטקע האָט אויף איהם רחמנות געהאט, און געשטאנען אין מיטען שטוב א דערשראָקענער און ניט געוואוסט וואָס צו טהאָן. דער גוי האָט געזוכט די הויזען, א ראָק צו פערשטעלען דעם טהייל פון זיין נאקעטען לייב.

און מארי האָט זיך דערווייל אונטערגעשלייכט הינטער דעם יונג. ער האָט געזעהען איהר ברוין נאקעט לייב פון דער האנד וואָס האָט ארויסגעקוקט פון דעם זיידענעם צוריכענעם קאפּטענדעל — האָט ער איהר געגעבען א קלאפּ אין קאָפּ. דאָס מיידעל האָט ניט געשריען, ניט אוועקגערוקט זיך, נאָר עפּעס געשפּארט אין זיין האנד אריין. ער האָט דערפיהלט אין זיין האנד עפּעס ווייכעס. און ביים ליכט פון דעם האלבלייכטענדען לאָמפּ האָט ער דערזעהן לעדער. ער האָט פערשטאנען, אז עס איז א לעדערנער טאש מיט געלד. און האָט עס אינסטינקטיוו געשווינד בעהאלטען.

— בעהאלט, גיה אוועק, מען וועט דיך כאפּען... דער גוי וועט שרייען.

מאָטקע האָט געהערט הינטער זיך די פליסטערנדע ווערטער און

— איך וויל ניט — זאָגט מאַטקע.

— וואָס ?

דער „אַלטער תרח“ איז אויך צוגעקומען. זיי האָבען ניט געוואָלט קיין סקאַנדאַל מאַכען, האָט איהם דבורה׳לע אָנגענומען אונטער׳ן אָרעם, און געגלעט איהם מיט׳ן הענטעל אויפ׳ן בעקעל, געקוקט איהם גלייך אין די אויגען אריין, און געזאָגט ווידער מיט דעם גנב׳ישען שמייכעלע :

—מיט וועמען ער וועט ניט געהן, מיט מיר וועט ער געהן. וואָס קען ער פון איך האָבען. אָבער פון מיר, ווייסט ער, קען ער יא עפּעס האָבען — האָט זי געזאָגט אין אַזאַ טאָן, מיט אַזאַ בליק, אַז מאַטקע האָט געמיינט אַז זי נעהמט איהם באַלד מיט זיך מיט... און ער האָט נים געקענטביישטעהן דעם יצר הרע.

מאַטקע האָט צוריקגעשמייכעלט וואָוילעריש דער ווייבעל אין די אויגען אריין, און איז ארוים מיט איהר.

הינטער זיך האָט ער געהערט מען שליסט די טהיר אויף זייביידע, אויפ׳ן גוי מיט מאַרי׳ן. עס האָט איהם עפּעס באַנג געטהאָן, נור ער האָט געפיהלט אויף זיך די וואַרימקייט פון דבורה׳לעס פּעטען לייב, און דאָס האָט איהם געמאַכט פערגעסען.

נאָר קוים איז דבורה׳לע מיט׳ן יונג אין דער שענק אריין, האָט זי פערגעסען אָן איהם. זי איז באַלד צושוואומען געוואָרען צווישען די פיעלע געסט, בעלי עגלות, קצבים און פרעמדע סוחרים, וואָס האָבען געוואַרט אויף איהר. דאָ האָט זי דערלאַנגט דעם א קופּעל ביער מיט אַ שמייכעל אין פּנים אריין ; יענעם אַ האַלב גענזעל מיט א גלעט, אַז עס זאָל זיין בע׳טעם׳טער צו עסען ; דאָרט גאָר איינעם אַ געהיים גלעזעל בראַנפּען, וואָס יענער האָט אויסגעטרונקען און פערביסען מיט אַ קניפּ... מאַטקע איז פון דערווייטענט געשטאַנען, צוגעקוקט זיך און צומישט געוואָרען, ניט געוואוסט וואָס עס טהוט זיך מיט איהם. ער האָט זיך דערמאָנט אָן מאַרי׳ן מיט דעם פּאַלאַק, וואָס זיינען ביידע אין „פינסטערען שטיבעל“ איינגעשלאָסען. ער האָט זיך ארויסגעמאַכט פון דער שענק, און צו צו דער שטוב. די טהיר איז פערשלאָסען. דורך דעם טהיר־לעכעל זעהט מען גאָר ניט. דער שליסעל שטעקט. ער איז אַריין אין סעדעל, אַרויפגעכאַפּט זיך אויף דעם מויער און אויסגעזוכט די שפּאַרע אין דעם לאָדען, דורך וועלכער ער זאָל קע-

דעל האט געזעהען ווי ער האט זיך איבערגעווארפען מיט בליקען מיט דעם שעהנעם ווייבעלע, און וויל איהם ניט קענען. ער האט געזעהן ווי מארי האט זיך מיט אמאל אונטערגערוקט צום פאן מיט די גרויסע וואנצעס, און האט איהם אונטערגעשטעקט קארטען, און דערביי האט זי עס אזוי געמאכט, ווי זי וואלט זיך צוגעלאכטשעט צו דעם פאן ווי א הינטעל, און געגלעט איהם די האנד. מאטקע'ן האט דער טייוועל געכאפט, ער האט זיך געוואלט ווארפען אויף דעם פאן און איהם ווערגען ביים האלז. ער האט געקוקט אויפ'ן מיידעל. מארי האט איהם גאר ניט געזעהן. ער האט זי געצופט ביים ארבעל. דאס מיידעל האט זיך אומגעקוקט, געווארפען אויף איהם א בייזען בליק און ווידער אריינגעקוקט אין גוי'ס קארטען און געלערענט איהם וועלכע צו ווארפען. און דער יונג האט געמיינט, אז עס לעגט איהם אוועק א טויטען אויפ'ן ארם.

אין מיטען בעסטען שפיעלען האט זיך דבורה'לע אויפגעכאפט און געזאגט, ווי זי וואלט זיך פלוצים אן עפעס דערמאנט, אז דארטען, אין דער גאסט־שטוב, ווארטען פיעלע געסט אויף די קונצענמאכערס, און זיי קענען פיעל געלד פערדיענען. די געסט ווילען זיי זעהן, און מען האט זי אריינגעשיקט נאך זיי, און זי האט זיך גאר פערגעסען און אין די קארטען גאר זיך פערשפיעלט. דער „אלטער תרח“ האט זיך אויפגעכאפט, גענומען א בעמבעלע אין דער האנד אריין און געוואונקען צו „קאנאריק'ען“: „קום געלד פערדיענען. קום, מאטקע, מיט“. די אלטע געהט אויך מיט. נור „דאס קינד“, מארי'ן, וועט זי ניט לאזען מיטגעהן — ווייל זי איז מיעד. „דאס קינד“ האט היינט שווער געארבייט“ — זאגט זי, און נעהמט א טוך און געהט אויך. אלע געהען. עס בלייבען נור איבער מארי און דער גוי, וועלכע שפיעלען אין קארטען ווייטער. און מאטקע שטעלט זיך אוועק ביי דער טהיר און וויל ניט געהן.

— קום, ממזר'וק, קום געלד פערדיענען — שלעפט איהם דער „אלטער תרח“ ביים פלייצע.

מאטקע מאכט זיך ארויס און בלייבט איבער.

— וואס איז ?

— גאר ניט — ענטפערט מאטקע אב קורץ.

„קאנאריק“ ווינקט צו איהם מיט די אויגען :

— געה, ממזר, דו זעהסט דאך, זיי דארפען זיין אליין.

— וואָס ווילסטו ?

— וועסט שפּעטער געוואָהר ווערען — האָט מאָטקע אויפגעריסען די טהיר און איז אַריין.

— אַה, דאָס איז דער יונגער שפּאַניער, דער וואָס האָט היינט דעם וועט געוואונען. זעהר שעהן, זעהר שעהן — האָט איהם דער פּאַלאַק מיט די גרויסע וואָנצעס געפּאַטשט בראַוואָ מיט די הענד.

— איך וועל איהם באַלד נאָך וואַרשא נעהמען, אז ער זאָל זיך ראַנגלען מיט „בישקע׳ן“ — זאָגט דער „אַלטער תרח“, ווייזענדיג אויף מאָטקע׳ען.

— צו וואָס ביזטו אַריינגעקומען ? וואָס זוכסטו ? מען וועט דאָך די פערד אַרויס׳גנב׳ענען — זאָגט ער הינטען אַרום צו מאָטקע׳ן.

— זאָל ער געהן — ווייזט מאָטקע אויף „קאַנאַריק׳ען“. איך וויל דאָ זיין.

— לאָז איהם זיין — מאַכט די „אַלטע מכשפה“.

— דער שפּאַניער וועט אפשר א גלאָז ביער טרינקען מיט אונז ? פּראָשע — גיסט איהם אָן דער פּאָלאַק א גלאָז ביער.

מאָטקע האָט זיך פערשעהמט און געמאַכט מיט דער האַנד אויף ניט — דאָך האָט ער אויסגעטרונקען.

— דאָס איז דאָך דאָס קינד. קוקט אָן די הענטעלעך — ריהרט איהם אָן זאַנפט ביי דער האַנד דבורה׳לע, און גיט צו איהם א גנב׳ישען וואונק אין די אויגען אַריין.

מאָטקע׳ן איז געוואָרען ווי מען וואָלט איהם מיט אויל בעשמירט, ער איז רויט־פערשעהמט געוואָרען און גנב׳יש צוריק געוואונקען צו איהר.

דערווייל איז דאָס שפּיעל אין קאָרטען ווייטער געגאַנגען. אָן מאָטקע׳ן האָט מען ווי פערגעסען. דער וואונק פון דבורה׳לע האָט איהם ווי בערוישט און געמאַכט איהם פערגעסען אָן דעם גוי און אָן מאַרי׳ן, וועלכע איז געזעסען ווי א פרעמדע ביים טיש און צוגעקוקט זיך צום קאָרטען־שפּיעל. מאָטקע האָט געקוקט אויף דבורה׳לען, געוואָלט כאַפּען איהר׳ס א בליק, נור דאָס ווייבעל האָט ווי פערגעסען אָן מאָטקע׳ן, און טיעף זיך אַריינגעלאָזט אין די קאָרטען.

ער האָט א קוק געטהאָן אויף מאַרי׳ן. מאַרי איז בייז געוועזען, זי האָט ניט געוואָלט קוקען אויף איהם. דער יונג האָט דערפיהלט, אַז דאָס מיי־

אַ ווינקעל, און דאָס אידעל מיט'ן שטעקעלע אין דער האַנד האָט גוטמוטהיג געשמייכעלט און איז ערגעץ־וואו פערשוואונדען. מאָטקע האָט זיך אָנגעשטויסען וועגען וואָס דאַ האַנדעלט זיך... דאָס האַרץ האָט איהם אָנגעהויבען קלאַפּען, הענד און פיס האָבען איהם געציטערט. און עפּעס האָט איהם גענאָגט ביים האַלז און אינוועניג אין האַרץ. אַלעס איז איהם געוואָרען מיט אַמאָל גאַנץ גלייך, אַפילו דאָס גאַנצע הויז מיט אַלע מענשען וואָס זיינען דערינען זאָלען איינגעזונקען ווערען, און ער מיט זיי. נור ער איז נייגיעריג געוואָרען וואָס דאַ וועט ווייטער פאָרקומען.

דערווייל איז דאָס אידעל מיט'ן שטעקעלע און גוטען שמייכעלע צוריקגעקומען און מיטגעבראַכט מיט זיך אַ הויכען גוי מיט אַ פּאָר גרויסע וואָנצעס. וועלכער איז געווען אָנגעטהאָן ווי אַ שררה. דער גוי האָט זיך אַביסעל געשעהמט. געבויגען זיך און אַלעמען געגריסט. דבורה'לע מיט איין רינגעלע אין אויער האָט דעם גוי פערבעטען צום טיש. דער „אַלטער תרח“ האָט צוליעב דעם גוי אַ ראָק אָנגעטהאָן, און „קאַנאַריק“ האָט אויך געשמייכעלט. נור מאַרי האָט זיך ניט געוויזען. זי האָט זיך בעהאַלטען ערגעץ־וואו. נור דבורה'לע פיהרט זי אַרויס פון ווינקעלע (מאַרי לאָזט זיך ניט), און פיהרט זי צו צום טיש, צום גוי. דער גוי בויגט זיך פאַר איהר, גיט איהר די האַנד, און דבורה'לע זעצט זיך אוועק מיט מאַרי'ן ביים טיש. באַלד ברענגט מען אַריין ביער. מען גיסט אָן גלעזער. עמיץ־ווער נעהמט אַרויס אַ טאַליע קאָרטען און מען הויבט אָן קאָרטען שפּיעלען.

מאָטקע האָט זיך שוין מעהר ניט געקענט איינהאַלטען. ער האָט געוואָלט אַריינשפּרינגען דורכ'ן פענסטער, ער האָט זיך אָבער צוריקגעהאַלטען. ער איז אַראָב, און איז אַריין אין שטוב צו די קינצענמאַכערס. די שטוב איז אָבער געווען פערשלאָסען, האָט ער אָנגעקלאַפּט, און געטראַכט זיך, זאָל געשעהן וואָס עס וויל.

פון אינוועניג האָט מען איהם געפרעגט : ווער איז דאָרט ? האָט ער געענטפערט אויף אַ הויך קול :

— איך, מאָטקע !

פון אינוועניג האָט מען עפּעס גערעדט. צום סוף האָט מען איהם געעפענט. געעפענט האָט איהם „קאַנאַריק“, צוהאַלטענדיג די טהיר און געפרעגט איהם :

— פאַרוואָס עפּעס אין שטאַל אַריין? לאָז ער געהן אין שענק זיך נעהמען א גלעזעל ביער. אפשר זיינען דאָרט דאָ געסט, קען זיך מאַכען עפּעס צו פערדיענען אויך — זאָגט די „מכשפה“.

— יאַ, מאָטקע, נעהם טאַקע מיט דעם „בעמבע“, אפשר וועט זיך מאַכען עפּעס צו פערדיענען. פאַר דיר, פאַר דיר, קענסט דאָס האַלטען פאַר דיר — זאָגט דער „אלטער תרח“.

מאָטקע האָט זיך אומגעקוקט, געוואָרפען א בליק אויף מאַרי׳ן, געכאַפּט דעם הוט און איז אַרויס פון שטוב. ער איז אָבער ניט אַריינגעגאַנגען אין שענק. ער האָט זיך אַרונטערגעלאָזט הינטער׳ן הויז, איז אריין אין סעדעל און אויסגעזוכט דאָס פענסטער פון דעם „טונקעלען צימער“. ער האָט עס באַלד דערקענט אָן דעם גרויען פאָרהאַנג. ער האָט זיך אונטערגערוקט אין דער שטיל, און ווי א קאַץ געקראָכען אויף דער מויער, אויסגעזוכט אַ שפּאַלט אין לאָדען, און אָנהאַלטענדיג זיך אָן די הוקס פון לאָדען האָט ער דורכ׳ן שפּאַלט אַריינגעקוקט און געזעהן וואָס דאָרטען טהוט זיך, צוגעלעגט דעם אויער און געכאַפּט איינצעלנע ווערטער.

וועגען וואָס עס האַנדעלט זיך האָט ער ניט געוואוסט, כאָטש ער האָט דערפיהלט — דאָס האַרץ האָט איהם געזאָגט... ער האָט נאָר געזעהן, ווי „קאַנאַריק“ שרייט אויף מאַרי׳ן און שרעקט זי מיט דער האַנד. אז ער וועט זי שלאָגען. און דער אלטער און די אלטע ריידען מיט איהר און טענה׳ן מיט איהר עפּעס מיט גוטען איין, ווייזען איהר געלד, און דאָס מיידעל טופּעט מיט די פיס און שאָקעלט מיט׳ן קאָפּ אויף ניין.

דערנאָך איז אַריינגעקומען אין שטוב דבורה׳לע, די בעל־הבית׳טע פון האָטעל, מיט נאָך אַ אידעל, וואָס געהט קורץ אָנגעטהאָן און האַלט אַ שטעקעלע אין דער האַנד. דבורה׳לע מיט׳ן אידעל האָבען זיך גע׳סוד׳עט מיט׳ן „אלטען תרח“ און „קאַנאַריק׳ען“ אין אַ ווינקעל שטוב. דערנאָך איז דבורה׳לע צוגעגאַנגען צו מאַרי, האָט זיך געשפּיעלט מיט איהרע האָר און געשמייכעלט צו איהר, ריידענדיג מיט איהר, און געקושט זי. דערוויל האָט איהר די אַלטע מכשפה די האָר גלייך געמאַכט, אַן אַנדער קאַפּטענדעל אַרויפגעוואָרפען. מאַרי האָט זיך געלאָזט, און איהר פנים האָט געפלאַמט. „קאַנאַריק“ האָט דאָס שטיבעל צוגערוימט, אַוועקגענומען די פלאַש מיט׳ן אויל און בעהאַלטען אין

לונג. געוועזען אַ שעהנע איננאַהמע. און תמיד ווען דער „אַלטער תרח“ איז צופריעדען נאָך אַן ארבייטען, טרינקט ער אַ סך טהעע פון רוסישען סאַמאָוואַר, וואָס ער פיהרט מיט זיך מיט אין דער בויד. אויסגעטהאָן די שטיוועל ליעגט ער האַלב און זיצט האַלב אויף אַ בעט, צוגערוקט דעם טיש צום בעט און איז איינגעהילט אין גאַנצען מיט דער פאַרע וואָס שלאָגט פון דעם הייסען טהעע, וואָס אין דער „טשאַשקע“ פאַר איהם. הייסע אַנגסטען שלאָגען אַרויס אויף זיין שטערן, ער רויכערט די ליולקע מיט צופריעדענהייט און קיצעלט מיט’ן ציבעק די „אַלטע מכשפה“ הינטער די אָרעמס, ווינקענדיג מיט די אויגען אויפ’ן מייִדעל, וואָס זיצט און שמירט זיך אויס די פיס מיט אַזאַ מין עהל נאָכ’ן געהן אויפ’ן דראָט און אויף מאָטקע’ן, וועלכער שטעהט און דערלאַנגט מאַרי’ן די פלאַש צום שמירען.

— אַ שעהנע פאָר, מיר וועלען מיט זיי שעהנע געשעפטען מאַכען — זאָגט דער אַלטער.

— שווייַג, זיי וועלען הערען.

דערווייל איז „קאַנאַריק“ אַריינגעקומען און האָט געשריען אויף מאָטקע’ן וואָס ער געהט ניט אַרויס צו די פערד, מען וועט די פערד אַוועק’גנב’ענען. די אַלטע און דער אַלטער האָבען זיך אָנגעגוב’ען פאַר איהם, אַז ער זאָל איהם לאָזען אין שטוב זיין, און די פערד וועט קיינער ניט גנב’ענען, זיי שטעהן אין שטאַל.

— דו ווייסט, מאַרי, דער פריץ וואָס האָט זיך גע’שדכנ’ט צו דיר אין פלאָצק איז דאָך דיר נאָכגעפאָהרען. ער איז דאָ, — זאָגט קאַנאַריק.

מאַרי איז רויט געוואָרען.

—פון וואַנען ווייסטו, האָסט איהם געזעהן? — פרעגט דער „אַלטער תרח“ פעראינטערעסירט.

— איך האָב איהם געזעהן אויפ’ן מאַרק, און ער שטעהט דאָך דאָ איין אין דעם האָטעל.

— וואָס דו זאָגסט?

— יאַ — ווינקט „קאַנאַריק“ צום „אַלטען תרח“ און ווייזט מיט די הענד אויף מאָטקע’ן, אַז ער קען ניט ריידען ווייל מאָטקע איז דאָ.

— געה, ממזר’וק, געה אַרויס צו די פערד — זאָגט צו איהם ווייך דער „אַלטער תרח“.

7

דער „קעניגליכער‟ האָטעל.

אין אַ פּאָר וואָכען ארום זיינען די קונצענמאַכער אריינגעקומען אין א שטעטעל אריין „אַרבייטען‟. די קונצענמאַכער האָבען אין שטאָדט געוואוינט ניט אין דער „בויד‟, נור זיינען איינגעשטאַנען אין „האָטעל‟, וועלכער האָט געטראָגען דעם שטאָלצען נאָמען „קרולעווסקי‟ — קעניגליכער. זיינע בעזיצער זיינען חיים שפּאַספּויגעל מיט זיין טאָכטער, די שעהנע דבורה׳לע, אַ יונג פעט ווייבעל, וואָס קיינער ווייס ניט אויב זי איז אַן אלמנה, א גרושה אָדער אַן עגונה. מען ווייסט נור, אַז זי איז אַ ווייבעל און האָט ניט קיין מאַן, און סוחרים און רייזע־אַגענטען האָבען ליעב דאָרט איינצושטעהן, ווען זיי פאָהרען דורך די שטאָדט. און ניט בלויז פרעמדע. אין די לאַנגע ווינטערדיגע נעכט זיצען דאָרטען די שטאָדט־פּאַצעטען און שפּיעלען אין קאָרטען. און טיילמאָל כאַפּט זיך אויף דאָס שטעדטעל מיט א נייעס, אַז א לייטישער יונגערמאַן האָט דעם נדן פערשפּיעלט ביי דבורה׳לען אין האָטעל, און די ווייבער רוימען זיך אין די אויערען: דבורה׳לע האָט שוין ווידער איינעם אין די הענד אַריינגעכאַפּט. ביי דער דבורה׳לע אין „קעניגליכען‟ האָטעל זיינען איינגעשטאַנען — דער „אַלטער תרח‟, די „מכשפה‟, „קאַנאַריק‟ און די דראָטען־געהערין. מאָטקע איז געשלאָפען אין דרויסען אויף דער בויד, היטען די פערד.

נאָכ׳ן „אַרבייטען‟ זיינען געזעסען די קונצעמאַכער ביי זיך אין צימער. די פענסטער פון צימער זיינען אַרויסגעגאַנגען אויף אַ הויף אין אַ הינטער־סעדעל און זיינען תמיד געווען פערהאַנגען. אין האָטעל האָט מען דאָס גערופען „דאָס פינסטערע שטיבעל‟. און דאָרט, אין דעם „פינסטערען שטיבעל‟ פלעגען דאָס פאָרקומען די „שרעקליכע זאַכען‟, וועגען וועלכע מען האָט גערעדט אויף דבורה׳לען. דער „אַלטער תרח‟ איז געווען צופריעדען פון דער היינטיגער פאָרשטע־

צולויפען צו דער מיידעל, ווידער האָט געבריהט אַ פּלעם פון באַטעק אויף אַ צווייטע באַק. ער האָט ניט געוואוסט פון וואנען עס קומט צופליהען, און דאָס מיידעל האָט זיך ארויסגעדרעהט פון איהם ווי אַ ווינד און צוגעפליסטערט אין דער שטיל:

— נאָך ניט יעצט. אַז דו וועסט „קאַנאַריק׳ען“ דעם האַלז אי־בערשניידען, וועל איך דיין „ליובאָווניצע“ ווערען.

מאָטקע האָט געהאַלטען דאָס מעסער אין דער האַנד, וואָס זי האָט איהם געגעבען, און געאיילט זיך מיט פלינקע טריט צום יונג.

— שטעה, איך וועל שרייען, — האָט זי איהם נאָכגעשריען.

ער האָט זיך אָבגעשטעלט.

זי איז ווי אַ ווינד אַוועקגעפלויגען און פערשוואונדען אין דער נאַכט. מאָטקע איז איהר נאָכגעגאנגען. אַז זי איז שוין געווען אין „בויד“, געשטאַנען ביים פענסטעריל, איידער זי האָט דעם לאָדענדעל פערמאַכט, האָט זי ווידער געלאָזט פאַלען פון זיך דאָס מוך, און מאָטקע האָט ווידער געזעהן איהר לייב, וואָס האָט געשימערט אין דער נאַכט פון דעם שטערן־ליכט.

ער האָט בעהאַלטען דאָס מעסער אין אַ כאַליאווע פון שטיוועל און איז געפאַלען אויף דער ערד, אויסגעצויגען זיך און געקוקט אין דער נאַכט אריין, און האָט ניט געוואוסט צי דאָס אַלעס וואָס איז פאָרגעקומען מיט איהם די נאַכט איז געשעהן אין חלום אָדער אויף דער וואָהר.

ער האָט אָנגעהויבען זיך אונטערצושלייכען. נור קוים איז ער אוועק פון איהר דריי־פיער טריט האָט זיך די מיידעל ארונטערגעשארט און אָנגעכאפּט איהם ביי די פיס. ער האָט ניט געהערט איהרע טריט און ניט געוואוסט ווי אזוי זי איז אונטערגעקומען:

— געה ניט. נאָך ניט איצט.

— לאָז מיך. ביי מיר איז איינמאָל געזאָגט — איז געזאָגט. מיין נישט, אַז איך האָב מורא.

— איך וויים. נאָר נאָך ניט איצט. וועסט מוזען אנטלויפען פון דאנען, און איך וויל ניט, אז דו זאָלסט איצט אנטלויפען פון דאנען.

מאָטקע איז געבליבען שטעהן און האָט ניט געוואוסט וואָס צו טהאָן.

— קום מיט מיר טיעפער אין וואלד אריין, וועל איך דיר דאָרט עפּעס זאָגען, רוימט איהם דאָס מיידעל איין.

זיי האָבען זיך ביידע אונטערגעשלייכט און געקראָכען אויף אלע פיער אין וואלד אריין, — ביז מען האָט שוין ניט דאָס פייעריל און ניט די בויד געזעהן.

— בלייב דאָ מיט אונז אין דער בויד. איך וועל צו דיר אלע נאכט ארויסקומען. ווילסטו?

מאָטקע שווייגט.

— און אַז דו וועסט דעם „קאנאריק“ שטעכען, וועל איך ווערען דיין ליובאָווניצע. ווילסטו?

מאָטקע שווייגט.

די מיידעל האָט אראָבגענומען פון זיך דעם טוך, אין וועלכען זי איז געוועזן איינגעהילט. זי איז אַ מינוט געבליבען נאקעט מיט נאקעטע הענד און נאקעטע בריסטען און מאָטקע האָט דערזעהן האָס בלייכקייט פון איהר קערפּער, וואָס האָט אָבגעשימערט אינ׳ם ליכט פון די שטערען. עס האָט אָבער קוים געדויערט אַ פּאָאר סעקונדען, ווארים די מיידעל האָט זיך באלד צוריק פערהילט מיט דעם טוך.

מאָטקע איז אַ ווײלע געבליבען שטעהן אַ פערכאפּטער. נאָר באלד האָט ער זיך צוגערוקט צו דער מיידעל און געוואָלט זי ארומנעהמען מיט ביידע הענד.

אַ פלעם פון אַ באטעק האָט געגעבען אַ ברען איבער זיין פּנים. ער האָט זיך נאָר אויף איין מינוט אָבגעשטעלט און ווידער געפּרובט

געוועזן און איך בין שוין ביי איהם זעהר לאנג און ער האָט מיך ערצויגען און אויסגעלערענט מיך געהן אויף די דראָט און גרעכען זיך אין אַ ראָד. ער האָט מיך אויסגעלערענט „ארבייטען“. איך האָב איהם ליעב.

— שלאָגט ער דיך?

— יאַ. נאָר ער מעג. איך האָב איהם ליעב, און איך האָב ליעב ווען ער שלאָגט מיך.

— פאַרוואָס?

— ווייל איך וויל אזוי.

פויזע. זיי שווייגען. דאָס פייעריל געהט אויס, אלעס איז שטיל ארום. מען הערט נאָר די „חיות“ גריזשען דעם גראָז, און קאָפּיען טיילמאָל מיט די פּאָדקאָוועס אָן די פייכטע ערד.

— און דו האָסט ליעב, אז מען שלאָגט דיך? — פרעגט פלורצים די מיידעל.

— ניין. איך שטעך מיט א מעסער.

— אַ מענש וועלכען איך האָב ליעב מעג מיך שלאָגען. דו וועסט מיך אויך מעגען שלאָגען, אז איך וועל וועלען... נאָר „קאַנאַריק׳ען“ האָב איך פיינט. וועסט דיך אָננעהמען פאַר מיר?

— יאַ.

— און אז איך וועל דיך בעטען, וועסטו איהם שטעכען?

— יאַ.

— דו קענסט צוגעהן צו איהם אזוי ווי ער ליעגט אצינד ביים פייער און שטעכען איהם מיט אַ מעסער?

— האָסט אַ מעסער, וועל איך איהם שטעכען.

— און וועסט גאָר קיין מורא ניט האָבען?

— ניין.

— לאָמיך זעהן.

— גוט.

— נאַ, דאָ האָסטו אַ מעסער און געה צו און שטעך איהם, — האָט זי ארויסגענומען אַ לאנגען דאָלך פון אונטער איהר מיך, אין וועלכען זי איז געוועזן אַ נאַקעטע איינגעהילט און געגעבען מאָטקע׳ן.

מאָטקע האָט צוגענומען דאָס מעסער, ער האָט זי אָנגעקוקט און ער האָט זיך אויפגעהויבען פון אָרט.

— דו האָסט געדיכטע האָאר און שטאַרקע, — רייסט זי איהם ביי די קודלעס.

מאָטקע לאַכט.

— שווייג, זיי וועלען הערען, — ציטערט די מיידעל.

— האָב קיין מורא נישט, זאָלען זיי הערען.

— זיי וועלען־אונז שלאָגען.

— וועמען ?

— מיך מיט דיך.

— לאָמיך זעהן.

— און וואָס וועט זיין ?

— איך וועל מיט א מעסער שטעכען.

די מיידעל גלעט איהם איבער׳ן באַק.

פויזע. א מינוט שווייגען זיי ביידע, און מאָטקע הערט זיך צו צום קלאַפּען פון זיין הארץ.

— וועסט דיך פאר מיר אָננעהמען ?

— זיי שלאָגען דיך ?

— טהיילמאָל, אז איך וויל זיי ניט פאָלגען.

— פארוואָס ווילסטו זיי ניט פאָלגען ?

— דערפאר וואָס איך האָב זיי ניט ליעב. ביידע ניט.

— שלאָגען זיי דיך ?

— יא. „קאנאריק“ מעהר נאָך פאר׳ן אלטען. ער וויל, אז איך זאָל איהם ליעב האָבען. און איך וויל ניט.

— פארוואָס ווילסטו ניט ?

— ווייל איך האָב איהם פיינט. ער פייפט מיט דער נאָז ווי א „קאַנאַריק“ ווען ער שלאָפט, און ער האָט רויטע האָאר און שטענדיג שוויצט ער. האָב איך איהם פיינט.

— און ער שלאָגט דיך ?

די מיידעל שאָקעלט מיט׳ן קאָפּ.

— און דער אלטער לאָזט ?

— טיילמאָל שלאָגט ער אויך. נור דעם אלטען האָב איך ליעב. ער מעג מיך שלאָגען.

— וואָס, ער איז א טאַטע ?

— ניין. ער זאָגט, אז ער האָט מיך געקויפט ווען איך בין קליין

אין דער טונקעלער נאַכט אריין און געלאָזט זיך פון דער מיידעל טהאָן אלעס, וואָס זי האָט געוואָלט.

און זי האָט זיך אָנגעהויבען צו שפּיעלען מיט איהם ווי מיט א הינטעל. זי האָט גענומען זיין פּנים אין איהרע הענט, און אויבגעדרעהט צו דעם פייערל און גוט איינגעקוקט זיך דערינען, אבגעלאָזט איהם און געהייבען איהם קוקען אין א זייט. מאָטקע האָט געפּאָלגט. דאן האָט זי פּלוצים איהם געפרעגט:

— ביזט מאָטקע א גנב? ביזטו אנטלאָפען פון אסטראָג, יאָ?

מאָטקע האָט קיין מינוט נישט געקלעהרט, און געשאָקעלט מיט׳ן קאָפּ אויף יא.

— פאר וואָס האָט מען דיך איינגעזעצט, פאר וואָס? האָסט גע׳גנב׳עט?

— נישט בלויז גע׳גנב׳עט, איך האָב גע׳הרג׳עט. איך האָב זיך געשלאָגען מיט יונגען, האָב איך א יונג דערשטאָכען מיט א מעסער, אוועקגעשיקט אויף יענער וועלט. אָה, איך האָב פאר קיינעם קיין מורא נישט.

מאָטקע האָט זיך געוואָלט נאָך גרעסער מאַכען:

— און ניט בלויז פאר א ציווילנעם האָב איך קיין מורא נישט. איך האָב שוין א סטראַזשניק אויף משלח געווען, אונטער א ריפּ איהם א מעסער ארײנגעשטאָכען. איך האָב פאר קיינעם קיין מורא נישט.

— פאר קיינעם נישט? — קוקט איהם אָן די מיידעל.

— פאר קיינעם נישט, — ענטפערט אָפּ זיכער מאָטקע.

— און פארן אַלטען?

— פאר וועלכען אַלטען?

— פאר׳ן תרח, — ווייזט זי אויף דער בויד.

— אָ, לאָז ער זיך נאָר טשעפּען מיט מיר, וועל איך איהם ווייזען וואָס איך קען.

— פאר איהם האָבען אַלע מורא, אפילו „קאנאריק“ ציטערט פאר איהם.

די מיידעל האָט אראָפּגענומען דעם הוט פון זיין קאָפּ און האָט איהם געגלעט די האָאר ליכט מיט איהרע הענד.

און די מיידעל שטעקט אַרויס איהר קאָפּ. אָט זעהט ער דאָך קלאָר ביי דעם ליכט פון פייער׳ל, וואָס פאַלט אויף איהר, דעם גלאַנץ פון איהרע האָר און דאָס בלייכקייט פון איהר פנים. זיין האַרץ הויבט אָן צו ציטערן, און מאָטקע שפּרינגט אויף, און זעצט זיך צוריק אַוועק ביים פייער׳ל פאַר גדולה. און ער האָט מורא דאָרט אַהינצוקוקען. נור ער הערט: סיס־ם! סיס־ם! ער קריכט אַוועק פון פייער׳ל און לאָזט זיך אויף אַלע פיער צום פענסטער׳ל.

— „קאַנאַריק“ שלאָפט?

מאָטקע שאָקעלט מיט׳ן קאָפּ.

— סס־ס, שווייג, בויג דיך איין.

מאָטקע האָט זיך איינגעבויגען און אַ פּאָר לייכטע פיס האָבען געגעבען אַ שפּרונג אַרויף אויף איהם, ווי אַ זומער־פויגעלע וואָלט זיך געשטעלט אויף איהם.

— קום אַוועק פון דאַנען, זיי וועלען אונז הערען — פליסטערט זי איהם אין אויער אַריין ווי אַ לייכט ווינטעל, און כאַפּט מאָטקע׳ן פאַר אַ האַנד.

זיי זיינען אָפּגעשפּרונגען אייניגע טריט צום וועלדעל צו. אין פייכטען גראָז האָט מען זייערע טריט ניט געהערט. זיי האָבען זיך געזעצט אויפ׳ן ראַנד פון וואַלד.

— שווייג, אַז זיי וועלען אונז כאַפּען, וועלען זיי אונז ביידען אַ טויט מאַכען, — פליסטערט די מיידעל אין אויער אַריין, און פערשטעלט איהם מיט דער האַנד דאָס מויל, מורא האָבענדיג, אַז דער יונג זאָל פאַר גליק ניט אַרויסקוויטשען. וואָרים זי האָט עס געביזהלט אין איהם, אַז ער איז עס בכח צו טהאָן.

מאָטקע ווינקט מיט די אויגען, אַז ער פערשטעהט, אַז ער וועט קיין פּיפּס ניט געבען. עס איז אָבער אַ פינסטערע נאַכט און זי זעהט ניט זיינע ווינקען.

זיי זיינען געזעסען ביידע אַ שטיקעל צייט און האָבען קיין וואָרט נישט אַרויסגערעדט. ביי מאָטקען האָט דאָס האַרץ געקלאַפּט. ער האָט נישט געוואוסט צו ער חלום׳ט אָדער עס קומט פאָר אויף דער וואָהר. ער האָט זיך מיט אמאָל אָנגעהויבען צו שעהמען, געשעהמט זיך צו קוקען דער מיידעל אין פנים אַריין, נאָר געזעסען און געקוקט

אַלעס געטהאָן, אַז ער זאָל זי קענען איצט נאָך אַמאָל זעהן. נאָר ער איז סיי ווי סיי גליקליך געווען, וואָס ער געפינט זיך אַזוי נאָהענט פון איהר.

ער האָט געקוקט אויף דער בויד און נאָך אַמאָל זיך אונטערגעגנב'עט אונטער די לאָדענלעך און געפרופט אַריינקוקען דורך אַ שפּאַרע, אָבער ער האָט גאָר ניט געזעהן, נור ער איז צופריעדען געווען און פאַר שמחה האָט ער געוואָלט אויסשרייען. ער האָט זיך אָבער איינגעהאַלטען. ער איז צוגעגאַנגען צום פייער'ל, אונטערגעוואָרפען אַ פּאָר צווייגלעך און ווייטער זיך אַוועקגעזעצט.

עס איז איהם קאַלט געוואָרען און עפּעס באַנג געוואָרען. ער האָט זיך פּלוצים דערמאָנט אָן דער מאַמען, זי געזעהן ווי זי זיצט און נייהט איהם די הויזען און קוקט אויף איהם. ער האָט זיך דערמאָנט ווי די מאַמע איז געקומען צולויפען צו דער וואך, וואו די „בלינדע פערל“ האָט איהם געשלאָגען. און געטראַכט ביי זיך, אַז ניט אַנדעריש, אַז ער וועט האָבען אַ סך געלד, וועט ער אַהיים קומען אין שטעדטעל אַריין און קומען צופאָהרען אין אַ קאַטש מיט צוויי פערד פאַר'ן „קעלער“, וואו די מאַמע וואוינט, און וועט די מאַמע אַרויפנעהמען אויף דער קאָטש און מיט איהר פאָהרען איבער דער שטאָדט און אַלעמען ווייזען, אַז דאָס איז זיין מאַמע. ער וועט איהר מיטברענגען מתנות, טהייערע קליידער, אין וועלכע ער וועט זי אויספוצען. דאָס אַלעס וועט ער טהאָן מיט דער מאַמען, אָבער דעם טאַטען וועט ער נאָר ניט מיטברענגען, ניט אַרויפנעהמען אויף דער קאָטש, און אפילו ניט ריידען מיט איהם.

און אַז ער וועט אַמאָל רייך ווערען, און קומען צופאָהרען אַהיים צו דער מאַמען — אין דעם האָט ער געגלויבט, אין דעם איז ער געווען זיכער. און דאָס וואָס ער האָט זיך צוזאַמענגעטראָפען מיט די קאַטאַרינשטשיקעס און זיי האָבען איהם אויסגעלערנט „אַרבייטען“ — דאָס האָט איהם נאָך מעהר געשטאַרקט אין זיינע האָפנונגען.

נאָר אין די אַלע האָפנונגען האָט זיך מעהר פון אַלעס אָבגעגלאַנצט דאָס געשטאַלט פון דער מיידעל, וואָס ער האָט געזעהן. עפּעס מיט איהר האָט ער פערבונדען זיין גלויבען אין זיין צוקונפט. פאַרוואָס און ווי אַזוי האָט ער ניט געוואוסט און ניט געוואָלט קלערען.

און פלוצים עפענט זיך אַ לאָדען פון אַ פענסטער'ל אין דער בויד

6

ביי די ליכט פון די שטערן.

אין אַ צייט אַרום איז מאָטקע געזעסען ביים ברענענדיגען פייער'ל אויפ'ן נאַקעטען פעלד און האָט געפּאַשעט די פערד פון די קאַטאַרינשטשיקעס. נעבען איהם איז געלעגען „קאַנאַריק“, איינגעוויקעלט אין אַ וואַרימע קאָלדרע און איז שטאַרק געשלאָפען, און מאָטקע האָט געצעהלט זיין שנאָרכען. דער וואַלד האָט זיך געשוואַרצט און די נאַכט און די פעלדער זיינען פייכט געווען. מאָטקע האָט ניט געקענט שלאָפען. ער האָט געקוקט אויף דעם בויד, וואָס איז געשטאַנען ניט ווייט פון פייער'ל, און האָט אויסגעזעהן אין דער נאַכט ווי אַן איינגעשלאָפען אַלט איינגעפאַלען הייזעל מיט פערהאַקטע לאָדען. ער האָט געקוקט אויף די פערמאַכטע לאָדענלעך, אין וועלכע עס האָט זיך דורך די שפּאַלטען דערזעהן אַ ליכט, און עס האָט זיך איהם געדאַכט, אַז ער הערט דורך די לאָדען ווי אַ קינד וויינט אין דער בויד... ער איז צוגעקראָכען אין דער שטיל אויף אַלע פיער צו דער בויד און איינגעהערט זיך דורך די לאָדענלעך און געפּרופט כאַפּען אַ קוק דורך אַ שפּאַרע... עס האָט זיך אָבער קיינער ניט געוויזען און פון אינעווייניג האָט זיך גאָר ניט געהערט. מאָטקע איז געלעגען און האָט זיך איינגעקוקט און איינגעהערט אין דער נאַכט אַריין. אַלעס איז איהם ווילדפרעמד פאָרגעקומען, און עס האָט זיך איהם געדאַכט, אַז עס איז שוין אַזוי ווייט פון דער היים, פון זיין שטעדטעל, אַז ער וועט קיינמאָל שוין ניט קומען אַהיים. עס זיינען איהם אינטערעסאַנט געווען די פרעמדע מענשען, ביי וועלכע ער געפינט זיך איצט, נאָר ער האָט מורא געהאַט פאַר זיי, — און עס האָט איהם געצויגען צו זיי. ער האָט געטראַכט וועגען דער מיידעל, וואָס ער האָט געזעהן אַפּירקומען פון הינטער'ן פאָרהענגעל. זי איז אַזוי שעהן געווען און עפּעס אַזוי געווען, אַז ער האָט נאָך קיינמאָל אין זיין לעבען ניט געזעהן אַזעלכעס. ער וואָלט

גענעבען אַ בראָך אויס אין אַפלאָדיסמענטען, אין פייפען און געשרייען — איז מאָטקע שיער ניט מישוגע געוואָרען פון גליק. ער האָט געטאַנצט אויף איין פוס, געוויינט פאַר גליק און איז נאָכגעלאָפען נאָכ'ן אַלטען, ווען דער אַלטער האָט זי געכאַפט אויף זיינע פלייצעס און האָט זי אַרומגעטראָגען אַרום דעם פובליקום. זי האָט אויפגעעפענט דעם שירעם און דאָס פובליקום האָט אָנגעהויבען אַריינוואַרפען געלד אין שירעם. וויפיעל איינער האָט געקענט, און מעהר ווי מען האָט געקענט. די שררות מיט די דאַמען, וועלכע זיינען געשטאַנען אויף זייערע קאַטשען און צוגעקוקט זיך, האָבען זילבערנע גילדען געוואָרפען, און די „פריצים“, וואָס „האָבען ווייב און קינד פערלאָזט און פאָהרען נאָך דער שעהנער דראָטען־געהערין“ — האָבען גאַנצע זילבערנע רובעלס געוואָרפען. די מיידעל אויף דעם אַלטען קאַטאַרינשטשיק'ס פלייצעס האָט דאָס געלד אויפגעכאַפט אין איהר שירעמעל, און דאָס וואָס איז אויף דער ערד געפאַלען איז דאָס מאָל מאָטקע, אַנשטאַט „קאַנאַריק'ען“, נאָכגעגאַנגען (ווייל דער עולם האָט איהם גערנער געהאַט און איהם וועלען זיי מעהר געבען) און אויפגעקליבען. און מאָטקע איז גליקליך און פערליעבט געווען.

דאָס קליינע זיידענע שירעמעל, האָט זי זיך געשטעלט אויפ׳ן רוקען פון דעם אַלטען קאַטאַרינשטשיק, וואָס האָט אַנידערגעקניעט פאַר איהר, און מיט דער האַנד אָנגעכאַפּט זיך אָן די שנור וואָס האָט אַראָבגעהאַנגען פון דער דראָט־לאַט. אין אַ מינוט האָט זי זיך, לייכט ווי אַ פויגעל, אַרויפגעלאָזט אויף די שנור, אָנגעכאַפּט מיט איין האַנד אין דער לאַס, און באַלד איז זי געשטאַנען אויפ׳ן דראָט, און פון דאָרט צום עולם קושען אַראָבגעשיקט מיטביידע הענד. נור קיינער האָט ניט געשמייכעלט. אַלע זיינען געווען פערכאַפּט און געשטאַנען אָהן אָטהעם, וואַרטענדיג וואָס זי וועט דאָ טהאָן. זי האָט אויפגעעפענט דאָס זיידענע שירעמעל און אָנגעפאַנגען זיך גליטשען מיט איהרע פיס איבער׳ן דראָט אַזוי לייכט, ווי אַ ווינד וואָלט געבלאָזען. מיט איהר שירעמעל רעגולירט זי די וואָג פון איהר לייכטע פיגור, און זי זעהט אויס אויבען אויפ׳ן דראָט, אין דער זון, ניט ווי אַ מענש, נור ווי אַ רויטער שעהנער פויגעל מיט אַ מענשען־געזיכט שוועבט אין דער לופטען איבער אונזערע קעפּ. און פון אונטען, נאָך דער דראָט זיינען מיט איהר מיטגעגאַנגען דער אַלטער, „קאַנאַריק“ און מאָטקע מיט אויסגעשפרייטע הענד און פערזאָרגטע פנים׳ער, געקוקט מיט שרעק אויבען אַרויף, גרייט זי אונטערצוכאַפּען, ווען עס זאָל זיך מאַכען, חלילה, אַן אונגליק.

נאָר די מיידעל האָט ניט געזאָרגט דעריבער. זי האָט זיך געפיהלט אויפ׳ן דראָט ווי אויף טרוקענעם לאַנד. זי האָט געהאָפּסט אויף איין פוס, געצויגען אַרום זיך אַ ראָד, געוואָרפען דאָס שירעמעל פון איין האַנד אין דער צווייטער, און געצייגט דעם עולם איהרע הערליכע לייכטע בעוועגונגען, איהר בויגזאַמען קערפּער, איהרע שעהנע הענד און שעהנע פיס, און דער גאַנצער עולם איז געווען פערליעבט אין איהר, יונג און אַלט. אפילו ווייבער האָבען זיך איינגעליעבט אין דער דראָטענגעהערין, און האָבען מורא געהאַט אַ וואָרט אַרויסצורײדען, הויך צו אָטהעמען, כדי די מיידעל זאָל זיך ניט דערשרעקען און אַראָבפאַלען.

מאָטקע האָט זיך אין איהר איינגעליעבט טויזענד מאָל מעהר ווי פריהער, און איז טויזענד מאָל גרייט געווען די כפרה צו ווערען פאַר איהר, און זיין האַרץ האָט איהם געשראָקען, אַז עס זאָל איהר, חלילה, קיין שלעכטעס ניט געשעהן, אַזש טרערען האָבען זיך איהם געשטעלט אין די אויגען. און אַז זי איז בשלום אַראָבגעקומען, און דאָס פובליקום, וועלכעס האָט איינגעהאַלטען די בעגייסטערונג, האָט מיט אַמאָל

איינגערען. מען האָט געפּייפט, געקלאַטשט מיט די הענד און אַרויסגערופען דעם „הישפּאַניער“, נור געוויזען האָט זיך קאַנאַריק. דער עולם האָט איהם אויסגעפּייפט, גערופען דעם „הישפּאַניער“, און „קאַנאַריק“ האָט אויף גאָר ניט געקוקט, ווייטער אַרויסגעקומען, זיך פערנויגט, און מאַטקע איז געווען ערגעץ־וואו פערשטעקט, ער האָט זיך געשעהמט פאַר'ן עולם. דער עולם האָט זיך אָבער ניט געוואָלט בערוהיגען, ביז דער „אַלטער תרה“ איז אַליין ניט אַרויסגעקומען און אַרויסגעפיהרט מאַטקע'ן ביי דער האַנד, און גענויגט זיך פאַר'ן פּובליקום און געוויזען אויף זיך און אויף מאַטקע'ן. כאָטש קיינער האָט ניט פערשטאַנען וואָס ער מיינט דערמיט וואָס ער ווייזט אויף זיך.

נור סאַי ווי סאַי, פון דענסטמאָל אָן איז מאַטקע געוואָרען אַן עכטער קאַטאַרינשטשיק, וואָס קען „אַרבייטען“, און דאָס פּובליקום האָט איהם גערן. דאָס האָט איינגעזעהן דער „אַלטער תרה“ און אָנגעהויבען זיך מיט איהם אַנדערש צו בעגעהן, און „קאַנאַריק“ האָט געקריגען אַ קאָנקורענט.

אויף אַ ווײַלע איז אַלעס שטיל געוואָרען. די קאַטאַרינקעס האָבען אויפגעהערט צו שפּיעלען. עס איז אָנגעקומען דער סאַמע ערנסטער און וויכטיגסטער טהייל פון קונצען מאַכען. די וועלט־בעריהמטע הישפּאַנישע (אַלעס וועלט־בעריהמטע ביי די קאַטאַרינשטשיקעס קומט פון שפּאַניען) דראָטען־געהערין „מאַרי“, וועט געהן אויפ'ן דראָט. דעם עולם האָט דער אָטהעם פערכאַפּט. מאַרי איז טאַקי געווען בעריהמט אין דער גאַנצער געגענד, און מען האָט געזאָגט, אַז פּריצים פאָהרען איהר נאָך פון איין שטאָדט אין דער צווייטער זעהען איהרע גבורות; אַז פיעל רייכע לייט האָבען די ווייבער און די פאַמיליעס פערלאָזט און איינגעליעבט זיך אין איהר, גליקליך זי געוואָלט מאַכען, און זי וויל ניט אַנדערש, נור זיין מיט די קאַטאַרינשטשיקעס. באַלד איז זי פאָרגעקומען פאַר'ן פּובליקום. דער „אַלטער תרה“ האָט זי אַרויסגעפיהרט, ווי מאַטקע'ן, ביי דער האַנד. זי איז געווען אָנגעטהאָן אין אַ שפּאַניש רויט שאַנכאַנעטען קלייד, מיט פליטערלעך און קרעלען בענעהט. איהרע נאַקעטע הענד, האַלז און פיס זיינען געווען אָנגעפּודערט מיט ראָזעווע פּודער, איהרע באַקען און ליפּען אָנגערויטעלט, די האָר געקרייזעלט אין גאָלדענע לאָקען צואוואָרפען אַרום איהר נאַקען און בריסט. זי האָט זיך פערבויגען פאַר'ן פּובליקום, געכאַפּט אין דער האַנד

— זעהסט, ממזר׳וק, ווי אַזוי מען דאַרף פאַר אַ פּובליקום אַרויסקומען. דו זעהסט?

זיי האָבען זיך ביידע אָנגעטהאָן די פּאַסקעס, און אָנגעהויבען זיך צו ראַנגלען.

נור איידער דער „וועט“ איז פאָרגעקומען, האָט דער „אַלטער תרח“ פערבעטען אויף דער ביהנע אייניגע פון פּובליקום, אַז זיי זאָלען זעהן, אַז דאָ איז ניט קיין „אָבגענאַרטע זאַכען“. עס האָט אָבער קיינער פון פּובליקום ניט געוואָלט אַרויפגעהן, געשעהמט זיך. צום כוף האָבען זיך דאָך געפונען צוויי בעלנים. דאָס איז געווען חיים׳ל דער פעלדשעריונג, וואָס איז אַן אַמאַטאָר אויף אַזעלכע זאַכען (ער איז אויך אַ פּייערלעשער) און קאָזלאָווסקי, דער פּוילישער שוסטער. זיי ביידע האָבען זיך אַוועקגעזעצט אויף דער ביהנע, צו זיין די מבינים, ווער עס וועט געווינען, און דורך דעם האָט מען ביידען אַ נאָמען געגעבען אין דעם שטעדטעל „די נייע קונצענמאַכערס“. און דער נאָמען איז זיי געבליבען ביז אויף היינטיגען טאָג.

קאַנאַריק האָט אָנגענומען מאָטקע׳ן און געוואָלט איהם ווייזען, אַז כאָטש, ווי עס איז אָבגערעדט געוואָרען, וועט ער זיך לאָזען לעגען פון איהם (כדי עס זאָל מעהר עפעקט מאַכען, אַז דער אינגערער לעגט דעם אַלטען), דאָך זאָל ער וויסען, אַז דער שטאַרקערער איז ער, „קאַנאַריק“, און ער קען געבען קלעפּ, אַז מען וועט דאַרפען. „קאַנאַריק“ האָט אָבער באַלד דערזעהן, אַז מאָטקע וועט זיך ניט לאָזען לעגען פון איהם, וואָרים מאָטקע איז שוין אויך אַליין צוהיצט געוואָרען פון פּובליקום און געוואָלט ווייזען וואָס ער קען. און צווייטענס האָט ער אויך געוואוסט ביי זיך, אַז מיט דעם וואָס ער וועט לעגען „קאַנאַריק׳ן“, וועט ער ווערען מעהר „מאַכער“ ביי דעם „אַלטען תרח“ און וועט אויך האָבען אַ רעכט אויף די דראָטען־געהערין, ווי „קאַנאַריק“. „קאַנאַריק“ האָט געוואוסט דערפון, און צווישען זיי איז אָנגעגאַנגען אַ שטילע מלחמה. מאָטקע האָט זיך צוזאַמענגענומען, און איידער „סאַנאַריק“ האָט נאָך געוואָלט, און אַזוי פלינק אַז ער האָט זיך גאָר ניט געריכט, האָט איהם מאָטקע געלעגט... דער עולם, וועלכער איז צואוואַרעמט געוואָרען פון דעם ראַנגלען זיך, האָט אויסגעבראָכען אין אַ גרויס ענטהוזיאַזמוס פאַר מאָטקע׳ן. וואָרים דורך דער גאַנצער צייט פון „וועט“ איז די סימפּאַטיע פון עולם, ווי געוועהנליך, געווען אויף דער זייט פון

קאַלאַדראַנאַ. אָט דאָ האָסטו!" — גיט איהם דער אַלטער קאַטאַרינשטשיק אַ שטיקעל צוקער אין מויל אַריין, ווי מען גיט אַ פויגעל, און זאָגט צו איהם ווידער:

— וועסט דיך ניט נויגען, ממזר? וועסט ניט שמייכלען, איך וועל דיר די באָקעס אונטערהאַקען, נויג דיך, נויג דיך.

מאָטקע האָט שוין ניט געקענט אויסהאַלטען. דאָס געלעכטער האָט איהם געשטיקט אין דער קעהל. דורך דעם האָט ער מורא געהאַט זיך צו בויגען, צו שמייכלען, איבערהויפּט צו פערענדערען די פּאָזע, אין וועלכער ער איז געווען פערגליווערט, כדי ניט צו לאַכען. יעצט האָט ער זיך שוין מעהר ניט געקענט איינהאַלטען און איז אַרויס מיט אַ גרויס געלעכטער.

דער עולם האָט עס אונטערגעכאַפּט און איז אויך אַרויס אין אַ געלעכטער.

דער „אַלטער תרח" איז געשטאַנען אַ מינוט פערהוירט, און ניט געוואוסט וואָס צו טהאָן, באַלד איז ער געפאַלען אויף אַ המצאה.

— ער וויל, אַז איהר זאָלט איהם פּאַטשען בראַוואָ. אָט אַזוי — קלאַטשט מיט די הענט, ווענדענדיג זיך צום פּובליקום — אין הישפּאַניע אַז מען וויל מען זאָל פּאַטשען בראַוואָ — לאַכט מען.

דער עולם האָט מאָטקע'ן געפּאַטשט בראַוואָ, און דער „אַלטער תרח" האָט געזאָגט צו איהם:

— כ'וועט דיך שוין אַ האָלערע אַהעקלעגען שפּעטער, דו ממזר'וק, איך וועל דיר שוין געבען אַ לאַכען.

— אַנו, הויב אויף דאָס הונדערט פונט־שטיק מיט די צייהן, — מאַכט ער צו איהם פריינדליך פאַר'ן עולם.

מאָטקע האָט אויפגעהויבען דאָס געוויכט מיט די צייהן. דער אַלטער ווייזט דעם עולם ווי שווער עס איז, און דער עולם קלאַטשט בראַוואָ.

באַלד האָט געגעבען אַ שפּרונג אַרויס „קאַנאַריק", אויך אין שוואַרצע מייטקעס מיט אַ סאַמעטענעם רעקעל, און אויך אין מעדאַלען אָנגעטהאָן. ער האָט זיך שוין געגעבען אַ פערנויג פאַר'ן עולם, אַ שמייכעל און אַ טרייסעל מיט זיינע רויטע האָר, און געגעבען אַ קוויטש: „איגרא, איגרא, איגרא!" וואָס דאָס האָט געזאָלט זיין אונגאַריש, און געגעבען אַ מאַך צו מאָטקע'ן הינטען־אַרום:

נעל. געשטאַנען איז ער אויף פערשעהמט, דערשראָקען, און ניט געוואוסט וואָס צו טהאָן.

דער „אַלטער תרח“ האָט איהם ביי דער האַנד אָנגענומען און ווייזענדיג אויף איהם, האָט ער זיך געווענדעט צום פובליקום:

— איהר זעהט דאָס אינגעל, אַ קינד איז ער נאָך, נאָך ניט קיין צוועלף יאָהר אַלט, און דאָס קינד וועט מיט זיינע צייהן אויפהויבען אַ הונדערט פונט שטיק. אויף איין האַנד וועט ער האַלטען צוויי מענשען. און עס איז ניטאָ אין דער וועלט נאָך איינער וואָס זאָל זיין אַזוי שטאַרק ווי ער. צוואַנציג אַטלעטען האָט ער שוין געלעגט און פון קעניג פון הישפאַניע דעם מעדאַל געקראָגען דערפאַר — ווייזט ער אויפ’ן בלעכעל וואָס מאָטקע האָט געטראָגען. זיין פאָטער איז געווען דער וועלט־בעריהמטער טשאַמפיאָן סערווערוס, און זיין מוטער האָט געוואויגען צעהן פוד — די דיקסטע פרוי אין דער וועלט. דורך דעם איז ער אַזוי שטאַרק, קוקט אָן די האַנד, אָט די האַנד — ווייזט ער אויף מאָטקע’ס אָנגעלאָבענע האַנד, וואָס איז געווען צוויי וואָכען פריהער אונטערגעבונדען, אַז זי זאָל האָבען געשוואָלענע מוסקולען — איהר זעהט וואָס פאַר אַ מוסקולען? איך האָב מורא פאַר איהם! — איז דער „אַלטער תרח“ אָבגעשפרונגען פון איהם מיט שרעק, וואָס דאָס האָט אַרויסגערופען אַ געלעכטער ביים עולם.

מאָטקע האָט נאָך ניט געוואוסט וואָס צו טהאָן. ער איז פערשעהמט און דערשראָקען געווען פאַר’ן פובליקום. נור דעם „אַלטען תרח’ס“ רייד און דאָס פובליקום האָבען איהם גערייצט צו לאַכען, און ער האָט מורא געהאַט, אַז ער זאָל ניט אויספלאַצען אין אַ געלעכטער.

— נויג זיך פאַר דעם פובליקום, ממזר; שמייכעל, שמייכעל, ממזר, אַ חאָלערע זאָל דיך פאַקען, ווי ער שטעהט! — האָט דער „אַלטער תרח“ געקריצט מיט די צייהן אויף איהם, און בעת מעשה האָט ער איהם פאַר’ן פובליקום געגלעט איבער די שוואַרצע גלאַנצעדיגע האָר:

— ער איז דאָך אַ קינד, די מוטער האָט מיר איהם אָנפערטרויט.

„גראַטאַנאַ, גראַטאַנאַ, שאַקאַלאַדאַנאַ“ — האָט פלוצלינג דער „אַלטער תרח“ אָנגעהויבען ריידען צו איהם פאַר’ן פובליקום אויף אַן אונפערשטענדליכע שפראַך. איך פרעג איהם, אויב ער וויל שאָקאָלאַד — זאָגט דער „אַלטער תרח“ צום פובליקום — ער פערשטעהט דאָך ניט אונזער שפראַך, רייד איך צו איהם הישפאַניש: „גראַטאַנאַ, גראַטאַנאַ, שאַ־

פינף קאָפיקעס האָט דער פויגעל אַרויסגעצויגען פון קעסטעלע אַ בלוי קוויטעל, אויף וועלכען עס איז געשטאַנען אויסגערעכענט דאָס גאַנצע גליק פון אַ מענשען ביז זיינע לעצטע טעג: וויפיעל מאָל ער וועט התונה האָבען, וויפיעל נדן און ירושה ער וועט נעהמען, אַז ער וועט ניט שטאַרבען אויף זיין אייגען בעט, אַ בריעף איז פאַר איהם אין וועג וואָס ענטהאַלט וויכטיגע נייעס און נאָך אַנדערע אַזעלכע גליקען...

נאָך דעם ווי די „אַלטע מכשפה" איז אַראָב פון דער ביהנע, איז אַרויף דער „אַלטער תרח" מיט אַלע מעדאַלען אויף דעם בויך, ער האָט צו וויסען געגעבען דעם פובליקום אין אַ שפראַך וואָס איז בעשטאַנען פון רוסישע, פוילישע און אידישע ווערטער, געמישט מיט ווערטער פון נאָך אַן אַנדער שפראַך, וואָס קיינער האָט שוין ניט פערשטאַנען, און עס האָט געקלונגען ווי אונגאַריש אָדער טערקיש, נור עס איז געווען גנב'יש־קאַטאַרינשטשיק לשון. ער האָט צו וויסען געגעבען, אַז באַלד וועט דאָס פובליקום זעהען דעם בעריהמטען שפאַנישען טשאַמפיאָן־אַטלעט, וואָס איז נאָך ניט אַלט קיין צוועלף יאָהר און איז שוין וועלט־בעריהמט און געלעגט טויזענדער גבורים; ער וועט זיך ראַנגלען מיט דעם בעריהמטען, וועלט־בעריהמטען אונגאַרישען טשאַמפיאָן „קאַנאַריק־קאַנאַריקיודאָ". נאָר איידער עס וועט זיך אָנהויבען דאָס „געוועט" וועט דער בעריהמטער טשאַמפיאָן, וואָס איז נאָך אַ קינד, ווייזען פאַר'ן פובליקום קונצען.

און דער „אַלטער תרח" האָט געגעבען אַ וואונק און קאַנאַריק האָט אַרויסגערוקט מאָטקע גנב.

מאָטקע האָט זיך פערשעהמט און איז געבליבען דערשראָקען, דערזעהענדיג דאָס פובליקום פאַר זיך. ער האָט ניט געוואוסט וואָס צו טהאָן. דערווייל האָט איהם דאָס פובליקום בעטראַכט מיט נייגיעריגקייט. ער איז געווען אָנגעטהאָן אין אַ פאָר קורצע שווארצע מייטקעס, כדי ער זאָל אויסזעהן יונג. די אַלטע מכשפה האָט איהם שוין פריהער די האָר שעהן פערקאַמט מיט אַ שרינט, און מאָטקע'ס קודלעס, וואָס האָבען קיינמאָל קיין קאַם ניט געזעהן, האָבען נאָכ'ן אויסשמירען זיי מיט חזיר־חלב, געגלאַנצט און שוואַרץ געווען ווי ראָבען. אויך איז ער געווען אָנגעטהאָן אין אַ שוואַרץ סאַמעטען רעקעל, וועלכען „קאַנאַריק" האָט אַמאָל געטראָגען. האָט ער נאַקע אויסגעזעהען ווי אַ יונג אינ־

שוואַרצע צייכענס פון סאַזשע, און די רויטע האָר קלעפּען זיך איהם אויף די ברעמען, זעהט ער אויס ווי אַ טייוועל. נור דער „אַלטער תרח“ איז אָנגעטהאָן ווי אַן אמת'ער קונצענמאַכער: אין אַ רויטען טריקאָט, מיט נאַקעטע הענד און פיס, און אַ ברייטען סאַמעטענעם באַנד אַרום בויך, אויף וועלכען עס גלימפּערען מעדאַלען און אָרדענס פון אַלע לענדער און פעלקער, וואָס ער האָט אָבגעקויפט פון אַלטע אינוואַלידישע סאָלדאַטען. אַ טהייל פון זיי זיינען אַזוי גרויס, אַז זיי זעהען אויס ווי בלעכענע שיסלען. אָט אין אַזאַ הלוך שטעהען די קאַטאַרינשטשיקעס און קלאַפּען צונויף די ברעטער פון דער ביהנע, ציהען שטאַרק אָן די דראָטען איבער'ן מאַרק, און די גאַנצע וועלט שטעהט אַרום און בעוואונדערט זיי.

פיער נאָכמיטאָג, ווען די זון האָט זיך אַביסעל געזעצט, האָט זיך אָנגעהויבען דאָס שפּיעל. אָנגעהויבען האָט עס זיך דערמיט, וואָס דער „אַלטער תרח“, „קאַנאַריק“ און דער „שפּאַניער“ מיט באָטעקעס אין די הענד זיינען אַרומגעגאַנגען צווישען עולם, געקלאַפּט איבער די קעפּ פון געשעצטען פּובליקום און אַזוי אַרום געמאַכט אַ ראָד אַרום דער ביהנע, אַז אַלע זאָלען קענען זעהן וואָס עס טהוט זיך אויף איהר. שוין דער ערשטער נומער האָט אַרויסגערופען גרויס בעגייסטערונג צווישען עולם. דאָס איז געווען אונזער בעקאַנטע „אַלטע מכשפה“, דעם אַלטען תרח'ס ווייב. יעצט איז זי גאָר ניט געווען צו דערקענען. אָנגעטהאָן אין אַ קורצען רויטען טריקאָט מיט אַ פעטען אויסגעבעטען „פּאָרנט“ און „הינטען“, דאָס פּנים, הענד און פיס זיינען אַזוי דיק געווען „אָבגעפּוידערט“ מיט אַזאַ מין ווייס מעהל, אַז עס האָט זיך געדאַכט, אַז די אידענע איז ערשט פון אַ ווינד־מיהל אַרויסגעקומען, וואָרים דאָס מעהל איז געווען דיק אָנגעשיט אויף איהר רויטען קאָרסעט. זי האָט געהאַלטען אין דער האַנד דעם בלויען פּאָפּוגאַי, וועלכער האָט געהאַלטען אין איין שרייען „אַלטער תרח“. אָט דער בלויער פּאָפּוגאַי איז יעצט געווען אין די הענד פון דער דיקער אידענע, און ער האָט אויף רוסיש אַרויסגעקוויטשעט די ווערטער: „יאַ טעביאַ לובליו“, פאַר וועלכען די „אַלטע תרח'טע“ האָט איהם געקושט אין זיין אָבגעגאָלדעטען שנאָבעל. דערנאָך האָט זי דעם פויגעל געזעצט אויף איהר פּלייצע, און זי האָט איהם דערלאַנגט אַ קעסטעלע. אין דעם קעסטעלע זיינען געלעגען די „גורלות“ פון דעם גאַנצען געשעצטען פּובליקום, און פאַר

5.

מאָטקע ווערט אַ וועלט בעריהמטער שפּאַנישער „טשאַמפּיאָן“.

עס איז אַדורך געגאנגען א שטיק צייט, מאָטקע האָט זיך געפונען ביי די קונצען מאכערס, אויסגעשטאנען אַלע מדורי גיהנום פון די בראך־קונצט. דער „אַלטער תרח“ האָט אזוי לאנג געשלאָגען מיט'ן באָטעק ביז מאָטקע איז געוואָרען א גאנצער קונצען־מאכער און איז שוין ארויסגעטראטען מיט די „טרופּע“.

פון פריהמאָרגענס אָן האָט זיך געקאָכט אין מארק ווי אין אַ קעסעל. פון אַלע דערפער ארום זיינען די פויערים אָנגעקומען אויף זייערע וואָכעדיגע וועגען און אָבגעארבייטע פערד, די שררות אויף זייערע קאָטשען און בולאנען — זעהן דאָס גרויסע וואונדער, ווי די דראָטען־געהערין טאנצט אויף אַ דראָט. מען זאָגט, אַז אפילו פון די נאָהענטע שטעדטלעך זיינען זיך פיעל צוזאמענגעפאָהרען אין דער קרייזשטאָדט ק. וואו די בעריהמטע קונצענמאכערס האָבען זיך אָבגעשטעלט, — חתן־כלה פּאָר, גלאט אַזוי יונגע ווייבלעך און פראנטען, וואָס האָבען ניט בעסערס צו טהאָן. אַ דראָט האָט מען געצויגען איבער'ן מארק פונ'ם קיילערס'ס הויז ארוים ביז צו דער קירכע. און פון ברעטער האָט מען אַ ביהנע אויפגעקלאפּט, אויף וועלכער די בעריהמטע אַטלעטען „קאנאריק“ און דער יונגער שפּאניער טשאמפּיאָן „סערוועראָס“ — וואָס דערמיט מיינט מען אונזער מאָטקע גנב — וועלען זיך ראנגלען און קונצען מאכען. נור דערווייל געהט מאָטקע ארום פון פריהמאָרגען אָן אין אַ פּאָר מאָדנע ווייסע הויזען, וואָס דערגרייכען ווי ביי אַ אידענע פון האַלז ביז צו די קניען. און אויפ'ן סאמע מיטען „הינטען“ האָט ער אַ זייגער איינגעמאָהלט. און די גאנצע וועלט לאכט דערפון יעדעס מאָל ווען ער דרעהט זיך אויס מיט'ן הינטען צום עולם און ווייזט ווי שפּעט עס איז... און ניט ער אַליין געהט אזוי אָנגעטהאָן, נור „קאנאריק“ אויך. קאנאריק האָט נאָך אָנגעמאָהלען זיין געזיכט מיט

טויזענד האָב איך געליעבט,
טויזענד האָב איך אויפגעהערט,
נאָר אָן איינעם
קען איך ניט פערגעסען.

און מאָטקע האָט געהאַלטען אין איין קלערען: ווער קען זיין און וואו קען זיין „דער איינער“ אָן וועלכען זי קען ניט פערגעסען?

און אַמאָל איז דער „רויטער קל וחומר“ געווען אויסגעפּוצט מיט אַ בענדעלע אין עק און מיט שליפּלעך אין די אויערען און מיט אַ גלעקעלע אויפ'ן האַלז און אויף איהם איז געקומען אַריינצורייטען אין צירקוס די וועלט־בעריהמטע פערד־טענצערין „סאַווינע“, די שפּאַנערין. און געטראָגען האָט ער דענסטמאָל דעם שטאָלצען נאָמען „נעראָן“. היינט, אויף דער עלטער, איז ער אַריינגעפאַלען צום „אַלטען תרח“ און ער האָט איהם געקרוינט מיט'ן אידישען נאָמען „דער רויטער קל וחומר“, ווייל ער האָט געהאַט צוויי רויטע פלעקען אויפ'ן בויך, וואָס דאָס האָט איהם אַמאָל אַזוי בעריהמט געמאַכט, און מען האָט איהם אויסגעלערנט די קונץ פון ניסען און שאָקלען מיט די אויערען.

שטעהט ער איצט אַן אַלטער, אַ פערלאָזטער, און לאָזט זיך אַנטהאָן דעם ווייבערישען רויטען צירקוס־קאַפּטען אויף די פאָדערשטע צוויי פיס, און אַ יונגער שנעק שטעהט אויף איהם מיט'ן קאָפּ אַראָב, און ער מוז נעביך צומאַכען מיט די אויערען און צוניסען..

נור דער עיקר פּראָבע מיט מאָטקע'ן איז געווען ראַנגלען זיך מיט „קאַנאַריקען“ אויף „שפּאַנישע“ פּאַסקעס. מאָטקע וועט לעגען „קאַנאַריקען“, דאָס הייסט, „קאַנאַריק“ וועט זיך לאָזען לעגען פון איהם, כדי עס זאָל שעהנער אויסזעהן און מעהר אויפזעהען מאַכען, אַז דער „קליינער“ האָט געלעגט דעם „גרויסען“. און מאָטקע איז געוואָרען דער וועלט־בעריהמטער שפּאַנישער „טשעמפּיאָן סעוועריון סעדוועראָס“, און ער וועט טראָגען אויף דער ברוסט „מעדאַלען“, וואָס ער האָט געקראָגען פון „קאָנסטאַנטינאָפּאָל“.

צו דעם צוועק האָט מען מאָטקע'ס גאַנצע לייב אויסגעשמירט מיט אַזאַ מין הזיר־שמאַלץ און איהם אַרומגעבונדען ביי בײדע זייטען הענד און פיס פעסט מיט האַנדטיכער, כדי דאָס גראָבע פלייש פון די הענד און פיס זאָל ווערען אָנגעלאָפען און עס זאָל אויסזעהן, אַז ער האָט שטאַרקע מוסקולען.

די האַנדטיכער האָבען געשניטען זיינע הענד און פיס, און ער האָט מיט פערגעניגען איבערגעטראָגען די יסורים וואָס ער איז אויסגעשטאַנען ביים לערנען צו ווערען אַ קאַטאַרינשטשיק, וואָרום אין פענסטער'ל פון דער בויד איז געזעסען דאָס מיידעל מיט גאָלדענע לאָקען און האָט זיך געהאַלטען אין איין קעמען די האָר און זינגען דאָס טרויעריג־זיסע ליעד:

שטעלט אויפ'ן קאָפּ. ער האָט עס אָבער לאַנג ניט געקענט אויסהאַלטען, דאָס בלוט איז איהם געקומען אין פּנים אריין און די פיס זיינען שוואַך געוואָרען, ער האָט די פיס אַראָבגעלאָזט. אָבער פון ביידע זייטען זיינען געשטאַנען דער אַלטער קאַטאַרינשטשיק מיט'ן רויטען „קאַנאַריק“ און געשלאָגען מיט די באַטעקעס מאָטקע'ן יעדעס מאָל, ווען ער האָט פּראָבירט די פיס אַראָבלאָזען. אָבער ניט דערפאַר האָט ער אויסגעהאַלטען און געשטאַרקט זיך די פיס אין דער הויך צו האַלטען. מיט'ן קאָפּ אויף דר'ערד האָט ער בעמערקט ווי דאָס מיידעל שטעהט אין פענסטער'ל און קוקט זיך צו ווי מען לערנט איהם אויפ'ן קאָפּ שטעהן, און לאַכט יעדעס מאָל ווען ער כאַפּט אַ קלאַפּ פון באַטעק. ער האָט געוואָלט ווייזען, אַז ער קען אויך די „קונצען“, און איז געשטאַנען אויפ'ן קאָפּ כאָטש דאָס פּנים איז שוין פול געווען מיט בלוט, און די אויגען האָבען איהם געשווינדעלט און דער רוקען האָט געבראָכען. ער איז געשטאַנען נאָך אַ מינוט, נאָך אַ מינוט, און אויסגעהאַלטען ביז דער אַלטער קאַטאַרינשטשיק האָט געענדיגט צעהלען הונדערט.

די צווייטע פּראָבע איז געווען, אַז מאָטקע זאָל עפּעס מאַכען אַ קונץ אויפ'ן פערד — דער „רויטער קל־וחומר“. וואָרים אַלעס וואָס איז געווען ביי די קאַטאַרינשטשיקעס האָט געמוזט קענען מאַכען קונצען און פערדיענען זיך זיין שטיקעל ברויט מיט „אַרבייטען“. אין די „חיות“, וואָס זיינען געווען געשפּאַנט צו דער בויד האָבען ניט נור בלויז געדאַרפט די בויד שלעפּען, נור האָבען אויך געמוזט זיין „קונצען־מאַכערס“ און ווייזען שטיק פאַר'ן עולם. דער „רויטער קל־וחומר“ האָט, למשל, געקענט ניסען ווי אַ מענש, להבדיל. און אַז דער „אַלטער תרח“ האָט איהם ביים עק אָנגענומען, האָט ער געקענט שאָקלען מיט די אויערען, און דאָס איז זעהר געפעלען דעם עולם. יעצט האָט מען געקלערט צו מאַכען עפּעס אַ קונץ מיט מאָטקע'ן אויפ'ן פערד. מאָטקע זאָל אַריינרייטען אויף איהם, אָנגעטהאָן ווי אַ לײַ, מיט'ן קאָפּ אויפ'ן פערד, און דאָס פערד, פערשטעלט, זאָל שאָקלען מיט די אויערען און ניסען.

דער „רויטער קל וחומר“ איז אַרויסגעקומען פון „יחוס“. דער „אַלטער תרח“ האָט געמאַכט אַ טויש אויף איהם מיט צוויי קליינע הינטלעך וואָס האָבען געקענט געהן אויף אַ דראָט פון אַ צירקמייסטער,

האָט מאָטקען געגעבען א וואונק, אז ער זאָל זיך ארויפכאַפּען אויף דער בויד און מען איז ווייטער געפאָהרען.

די „בויד“ איז געפאָהרען איבער׳ן וועג. די גלעקלעך האָבען געקלונגען, און פון יעדען דאָרף איז מען ארויסגעלאָפען פון די הייזלעך, אויף זייער „בייז וואונדער“. מאָטקע האָט זיך געפיהלט גליקליך. ער איז מיט די קאַטאַרינשטשיקעס. איבער׳ן גאַנצען וועג האָט ער געהערט דאָס מיידעל זינגען:

טויזענד האָב איך געליעבט,
טויזענד האָב איך אויפגעהערט,
נאָר אָן איינעם
קען איך ניט פערגעסען.

ער האָט זיך פאָרגעשטעלט „דעם איינעם“, ווער קען דאָס זיין דער איינער, וואָס זי קען ניט פערגעסען? ניט אַנדערש, נור אַן אָפיציער פון דער קאַוואַלעריע, וואָס האָט א פערד און טראָגט שטיוועל מיט שפּאָרנס — דאָס מוז זיין „דער איינער“ וואָס זי קען ניט פערגעסען. און מאָטקע האָט איהם מקנא געווען. און ער האָט איהם געזעהן איצט, ווי ער זיצט ערגעץ־וואו אין א שענק און טרינקט ביער און שפּיעלט אין קאָרטען און ווייסט גאָר ניט אַז זי, זיין געליעבטע, זיצט איצט אין פענסטער׳ל און זינגט צו איהם א טרויעריג ליעד.

דער אַלטער קאַטאַרינשטשיק איז ווידער געלעגען איבערגעצויגען אויף די ציגיינערשע קאָלדרעס, געגעסן די לולקע און איינגעהערט זיך צום געזאַנג. און די „מכשפה“ איז געשטאַנען ביי דער קיך און האָט געקאָכט די היהנער און גענזלעך, וואָס מאָטקע האָט פון דאָרף צוגע׳גנב׳עט, דער רויטער „קאַנאַריק“ איז איינגעשלאָפען און מאָטקע האָט גענומען די לייצעס און האָט געפיהרט די בויד.

נאָך מיטאָג האָבען זיי זיך ווידער אָבגעשטעלט הינטער א דאָרף ביי א וואַסער׳ל, אויסגעשפּאַנט די „היות“ און זיי געגעבען פּאַשע, אין אַליין אויך גענומען עסען. מאָטקע׳ן האָט מען נאָך ניט אַריינגעבעטען אין „בויד“ אַריין, נור די אַלטע האָט איהם אַרויסדערלאַנגט אויף אַ שטיק ברויט אַ שטיק היהנדעל, און ער האָט געגעסען מיט אַפּעטיט.

נאָכ׳ן עסען האָט מען מאָטקע׳ן געגעבען די ערשטע „פּראָבע“ אויסלערנען „אַרבייטען“. קודם כל האָט איהם דער אַלטער גענומען און געהייסען איהם זיך אַוועקשטעלען אויפ׳ן קאָפּ. ער האָט זיך אַוועקגע־

צו דער „אַלטער תרח“. געה, לאָז דיך דורך הינטער די הייזלעך פון דאָרפֿ. מיר וועלען וואַרטען אויפֿ דיר אויפֿ יענער זייט ביים וועלדעל.

מיט חשק האָט מאָטקע זיך געלאָזט אין דאָרפֿ אַריין נאָך „פריה־שטיק“, „מיטאָג“ און „נאַכט־עסען“. ער האָט מורא געהאַט, אַז די בויד זאָל איהם ניט איבערלאָזען און אַליין אַוועקפאָהרען אָהן איהם. אפשר איז עס אַ שפיצעל וואָס מען טהוט איהם אָב, פטור צו ווערען פון איהם. ער האָט געוואָרפען אַ בעטענדיגען בליק צו דער „מכשפה“ מיט׳ן פערבונדענעם פנים, אַז זי זאָל אַ מליץ יושר זיין און וואַרטען אויפֿ איהם. צום פענסטער׳ל, וואו דאָס מיידעל איז געזעסען, האָט ער מורא געהאַט צו קוקען, און געלאָזט זיך אויפֿ גאָט׳ס חסד אין דאָרפֿ אַריין.

ווי עס זאָל ניט זיין, ער האָט זיך געוואָלט אויספיינען פאַר דער חברה, ווייזען וואָס מאָטקע קען. ווי אַ קאַץ איז ער געקראָכען הינטער די הייזלעך פון דערפעל. און דענסטמאָל, ווען די פויערטעס מיט די קינדער זיינען אַרויס פון געסעל פון דערפעל בעוואונדערען די קאַטאַרינשטשיקעס מיט די פייגעל, וואָס זיינען פאַרבייגעפאָהרען דעם דערפעל מיט אַ געקלומפעריי, האָט זיך מאָטקע אַריינגעלאָזט אין די הויפען פון די פויערים. אין אַ זאַק אַריין האָט ער אַריינגעוואָרפען היהנער, קאַטשקעס, זיי צוגעדושעט, אַז זיי זאָלען ניט שרייען, נור געזוכט האָט ער יונגע גענזלעך, דערטאַפט, אָנגעכאַפט ביים העלזעל, און אַריין אין זאַק אַריין. באַלד איז דער זאַק פול געוואָרען מיט עופות, שווער געוועזן צו טראָגען, און ער איז געקראָכען אין זומפען, איבער פלויטען און צווישען בעוואַקסענע קוסטען, אַז מען זאָל איהם ניט זעהן. די בויד האָט טאַקע געוואַרט אויפֿ איהם אויפ׳ן וועג, ביים וועלדעל. ער האָט זי דערזעהן, צוגעלאָפען מיט פרייד און אַרויסגעשיט פון זאַק די עופות.

די אַלטע „מכשפה“ האָט געטאַנצט פאַר פרייד און געמאַכט מיט שפאָט צו „קאַנאַריק׳ען“:

— נו, דו וואָלסט עס אויך געקענט, האַ? פרעסער זיינט איהר, „אַרבייטען“ קענט איהר? גראָבע בייכער.

דער „אַלטער תרח“ האָט גאָר ניט געזאָגט, דער יונג זאָל ניט גרויס ווערען ביי זיך, נור עפעס טיעפֿ אַריינגעקלערט אין זיינע דיקע וואָנצעס אַריין. זעהט אויס, געהאַט אַ פלאַן עפעס וועגען יונג. „קאַנאַריק“

באַלד זיינען געווען די „חיות“ געשפּאַנט. פון דער בויד האָט זיך אויפגעעפענט אַ לעדענדעל און עס האָט זיך געוויזען דאָס מיידעל אין רויטען טיכעלע קאָפּטענדעל. וואָס ער האָט נעכטען געזעהן אין דער בויד.

זי האָט געהאַלטען אין דער האַנד דעם בלויען פויגעל מיט'ן אָבגעגאָלדעטען שנאָבעל, און האָט זיך געקעמט די האָר און געזונגען אַ ליעד אויף רוסיש.

טויזענד האָב איך געליעבט,
טויזענד האָב איך אויפגעהערט,
נאָר אָן איינעם
קען איך ניט פערגעסען.

מאָטקע איז אַזוי פערכאַפּט געווען פון ליעד, אז ער האָט ניט געוואוכט וואו די אויגען אַהינצוטהאָן, און האָט נאָך ניט געגלויבט אז מען נעהמט איהם מיט. זיין בעשיצערין, די דיקע אַלמנה פרוי, די „מכשפה“, וואָס האָט איהם נעכטען צוגענומען אויף איהר „גוט זאָגען“, האָט זיך ניט געוויזען אין פענסטער'ל. מען האָט זי אָבער אָנגעזעהן, אַז זי געפינט זיך אין דער „בויד“, אָן דעם רויך וואָס איז אַרויסגענאַנגען פון קוימען...

און טאַקע האָט זיך באַלד געוויזען איהר פּנים פון אַ פענסטער'ל. זי האָט געהאַט פערבונדען דאָס פּנים מיט אַ טוך און די שוואַרצע קודלעס איהרע זיינען ניט געווען פערקעמט, האָט זי טאַקע אויסגעזעהן ווי אַ מכשפה. זי האָט געגעבען אַ מאַך מיט די אַרויפגעשאַרטע אַרבעל צום „אַלטען תרח“ און אַ חנ'דעל האָט זיך צוגאָסען אויף איהר פּעם, אַלט, פליישיג געזיכט.

— וואָס, דו פאַהרסט אַוועק „מיט'ן טרוקענעם“, „אַלטער תרח“; וואָס וועל איך צושטעלען אויף מיטאָג?

— האָסט דאָך עפּעס צוגענומען אַ נייעם „מאַכער“, לאָמיך זעהן וואָס ער קען — ווייזט ער מיט'ן באָטעק אויף מאָטקע'ן.

— העי, „אורה“, אַנו לאָמיר זעהן וואָס דו וועסט ברענגען אויף „פריהשטיק“ פון דאָרף! — ווינקט צו איהם „קאַנאַריק“ מיט זיינע רויטע אויגען און מיט די רויטע האָר, וואָס האָבען זיך איהם געקלעבט אויפ'ן „זומער־בעשפּרענקעלטען“ שטערן פון פערשווייצטקייט.

— אויף מיטאָג אויך און אויף נאַכט־עסען אויך — ווינקט איהם

.4

מאָטקע ווערט אַ קונצענמאַכער.

צומאָרגענס אין דער פריה, בעגינען, האָט מען זיך געריכט ווייטער אין וועג אַריין. מאָטקע, וואָס האָט מיט די פערד אין דרויסען גענעכטיגט, האָט געקוקט אויף דעם „אַלטען תרח“, און אַ בקשה און אַ פחד איז געלעגען אין זיין בליק, ווי ביי אַ הונד — אַז זיי זאָלען איהם מיטנעהמען. דער „אַלטער תרח“, אנגעטהאָן אין „פּאָלנע פּאָרם“ מיט'ן גראָבען געפלאָכטענעם באַטעק אין האַנד, מיט דער פייפקע אין מויל און מיט דעם קאַטאַרינאַרסקען היטעל, וואָס האָט א גלאַנצענדיגען דאַשעק, פערוואָרפען אויף זיין גרשיבע, האָט געגעבען אַ מאַך מיט'ן באַטעק אויף מאָטקע'ן און געגעבען אַ געשריי:

— העי, ממזר, נעהם צונויף דעם היי וואָס די „חיות“ האָבען אנגעוואָרפען און לעג אַרויף אויף דער בויד.

מאָטקע האָט נור אויף דעם געוואַרט, אַז מען זאָל איהם הייסען עפּעס טהאָן. פלינק און מיט השק האָט ער צוזאַמענגעגראַביעט דעם היי, אַרויפגעלעגט אויף דער פוהר. דער „הויכער“ יונג, וואָס דער „אַלטער תרח“ האָט איהם גערופען „קאַנאַריק“ (און מיר וועלען איהם אויך אַזוי רופען), האָט זיך גענומען די פערד צו שפּאַנען.

וויעדער האָט מאָטקע געקוקט מיט זשעדנע און פרעגענדע אויגען, אויב ער קען דאָ ניט מיטהעלפען.

— העי, ממזר, ציה איין דעם רויטען „קל־וחומר“ אין שפּאַן; וואָס שטעהסטו מיט פערלעגטע הענד! — און אַ פלעם פון באַטעק האָט געגעבען אַ בריה איבער זיינע פּלייצעס.

נאָך קיינמאָל איז מאָטקע ניט געוועזען אַזוי גליקליך פון אַ קלאַפּ ווי דאָס מאָל, ווארים דער קלאַפּ איז געקומען פון „אַלטען תרח“ אַליין. ער האָט איהם די האַנד געוואָלט קושען דערפאַר, און פלינק זיך געכאַפּט צום „רויטען קל־וחומר“.

טהוט דאָס יעדען אבענד. דער „אַלטער תרח" האָט געוואונקען צו דער מיידעל, אויף כאַטקע'ן געוויזען אז ער האָט כח, און געפרעגט די מיידעל מיט א וואונק:

— נו, ווי געפעלט דיר דער נייער אורח?

— ער געפעלט מיר בעסער פאַר איך ביידען, אַלטע היהנער פרעסערס — האָט די מיידעל אָבגעענטפערט און איז פערשוואונדען הינטער דעם פאַרהענגעל...

האָבען זיי איהם אַריינגענומען אין זייער חברותא. מאָטקע איז זיי געפעלען.

— אַז די האַנד זאָל דיר אָבדאַרען — שפרינגט צו די אידענע, וואָס דער „אַלטער תרח“ האָט זי פריהער גערופען „מכשפה“ און גיט אַ זעץ מיט איהר האַנד דעם גרויסען יונג — קומט צוגעהן צו זיי אַ יתום, האָט ניט קיין טאַטע, ניט קיין מאַמע, שלאָגען זיי איהם; אַז אויסגעריסען זאָלט איהר ווערען. הער זיי ניט, די אַלטע תרח׳ס, זיי קענען דען אַרבייטען, די גראָבע בייכער, פרעסען קענען זיי. איך נעהם דיך צו, איך וועל דיך האַלטען. הער זיי ניט, בלייב מיט אונז.

— שאַדט ניט, אַלטע מכשפה, שאַדט ניט. אַז ער וויל ווערען אַ קאַטאַרינשטשיק, מוז ער קענען אויסהאַלטען אַ קלאַפּ.

— איך קען, עס טהוט מיר ניט וועה — זאָגט מאָטקע וואוילעריש.

— גיב נור אַ קוק ווי די אַלטע מכשפה נעהמט זיך אָן פאַר איהם! האָב ניט קיין מורא, דער יונג וועט דיר ניט ווערען קיין ליובאָווניק.

— האָב איך אייך אַלעמען אין דר׳ערד, פרעסערס. דער טאָפּ איז שוין אָבגעקאָכט, קומט פרעסען.

— קום נור אַהער, קליינער „יאַט“ — רופט איהם דער „אַלטער תרח“ — ווי רופט מען דיך?

— מאָטקע.

— ביי אונז וועסטו הייסען „שמר׳ניק“. ווילסטו?

— איך וויל.

— ווילסטו זיין אַ קאַטאַרינשטשיק?

— יא. —

— ציה מיר אַראָפּ די שטיוועל.

מאָטקע האָט זיך גענומען די שטיוועל אַראָפּציהען. עס האָט לאַנג געדויערט ביז מאָטקע, מיט׳ן גאַנצען כח וואָס ער האָט געהאַט, און וואָס ער האָט געוואָלט זיך ווייזען פאַר דער מיידעל, וועלכע איז נאָך געשטאַנען און איהם בעטראַכט, האָט אַראָפּגעצויגען די שטיוועל פון „אַלטען תרח׳ס“ פיס אַראָפּ, — אַזוי שווער איז געווען די לאַנגע כאָליוועס אַראָפּצוציהען פון די פיעלע אָניצעס, אין וועלכע דער אַלטער האָט זיך זיינע פיס איינגעוויקעלט. מאָטקע האָט געוויזען וואָס ער קען. ער האָט פלינקער די שטיוועל אַראָפּגעצויגען ווי דער גרויסער יונג

זי האָט מיט איין האַנד אוועקגעשאַרט די האָר פון פּנים און מאָטקע האָט דערזעהן אַ פּאָר שוואַרצע, יונגע, ברענענדיגע אויגען, אַ פּאָר רויטע אָבגעפּאַרבטע ליפּעלעך און בעקעלעך, און אַ פּאָר גרויסע גאָלדענע רינגען האָבען זיך געבאָמבעלט אויף איהרע אויערען. אין דער האַנד האָט זי געהאַלטען אַ שפּיגעלע, אין איהרע האָר האָט געשטעקט אַ קאַם, און אויף איהר אַקסעל איז געשטאַנען אַ בלאָער פויגעל מיט אַ לאַנגען אָבגעגאָלדעטען שנאָבעל, וועלכער האָט עפּעס געמראַטשעט. מאָטקע איז אַזוי געווען פערכאַפּט פון דעם בילד, אַז ער האָט שיין פערגעסען וואָס דער „אַלטער תרח" האָט איהם געסטראַשעט און וואָס דער „הויכער יונג" האַלט איהם פּעסט ביים רוקען. ער האָט געקוקט אויף דער מיידעל, אַ שמייכעל פון הנאה האָט פערגאָסען זיין פּנים און ער איז גרייט געווען אַוועקצולעגען זיך אַ טויטער צו איהרע פיס.

— נו, זאָג בעסער מיט גוטען ווער דו ביזט, וועל איך דיך אָפּלאָזען. ביזט אַ גנב, הע? אַנטלאָפען פון אַכמראָג, וואָס? אַז ניט וועל איך דיך איבערגעבען צו דער פּאָליציי — זאָגט דער אַלטער נאָך אַמאָל.

— ווער איז דאָס? — פרעגט די מיידעל מיט אַ קלינגענדע שטימע.

— אַ גנב, געקומען אונז די „חיות" אויסשפּאַנען — זאָגט דער אַלטער.

— איך בין ניט קיין גנב, איך בין ניט אַנטלאָפען, און פאַר'ן סטראַזשניק האָב איך ניט קיין מורא, און פאַר אייך אויך ניט. איך האָב פאַר קיינעם ניט קיין מורא — שרייט אויס מאָטקע מיט זיכערקייט. ער איז רויט געוואָרען און איז צום ערשטען מאָל אין זיין לעבען פערשעהמט געוואָרען פאַר'ן מיידעל מיט'ן בלאָהען פויגעל.

— וואָס, דו האָבט ניט קיין מורא! און אַז מען וועט דיך שלאָגען? — זאָגט דער אַלטער מיט אַ געלעכטער.

— וועל איך צוריקשלאָגען, איך קען.

— וועבסט צוריקשלאָגען, הע? — גיט איהם דער הויכער יונג, וואָס שטעהט הינטער איהם, אַ קלאַפּ מיט'ן באָטעק איבער'ן קאָפּ.

מאָטקע האָט זיך אויסגעדרעהט, געמאַכט אַ פויסט און געוואָלט זיך וואַרפען אויפ'ן יונג. נור אין יונג'ס פּנים און מינע האָט ער דערקענט, אַז מיט דעם קלאַפּ וואָס ער האָט איהם געגעבען איבער'ן קאָפּ,

דעם סוויסטשערען פון די קאַנאַריק־פויגעלֿעך, וואָס האָט זיך געהערט פון די ווינקעלֿעך, פון דעם קוויטשען פון דעם פּאַפּוגאַי. ער איז געווען ווי אין אַן אַנדער וועלט, און איהם איז דאָ אַזוי געפעלֿען געוואָרען, אַז ער איז גרייט געווען דאָס לעבען אַוועקצוגעבען, אַבי נור צו פערבלייבען מיט זיי.

— ווער ביזטו? — פרעגט נאָך אַמאָל איבער דער „אַלטער תרח“ מיט אַ שטאַרקער באַס שטימע.

— איך בין אַ יתום, איך האָב קיין טאַטען ניט, איך האָב קיין מאַמע ניט — זאָגט ווידער מאָטקע זיין בעקאַנטען שפּרוך מיט אַ טאָן, אין וועלכען עס הערט זיך אי אַ וויינען, אי אַן עקשנות.

— שוין געהערט. זאָגסט ליגען. אַ „כתב“ האָבסטו? ווייז נור אהער!

מאָטקע קוקט איהם אָן.

— האָסט אַ פּאַס, ווייז נור דעם פּאַס — גיט איהם דער הויכער יונג צו פערשטעהן וואָס דער אַלטער מיינט.

— איך האָב ניט קיין פּאַס. די גוים האָבען איהם ביי מיר צוגענומען.

— וועלכע גוים?

— וואָס האָבען מיר געכאַפּט און מיך געוואָלט שמד'ן און איך האָב ניט געוואָלט, ווייל איך בין אַ איד. בין איך אַנטלאָפען פון זיי.

— וועמען דערציעהלסטו די מעשיות, ביזט אַ גנב, ביזט אַנטלאָפען פון אַסטראָג, פּאָליציי זוכט דיך. נעהם איהם, מיר וועלען איהם איבערגעבען צו דער פּאָליציי.

מאָטקע איז האַלב דערשראָקען געוואָרען, נור ער האָט געשמייכעלט. ער האָט געוואוסט, אַז אײדער זיי קוקען זיך אום קען ער אַנטלויפען פון זיי און דערפאַר האָט ער ניט מורא געהאַט. נור פּלוצים האָט ער עפּעס דערזעהן, וואָס האָט איהם ווידער דעם אָטהעם פערכאַפּט. פון אונטער אַ פאָרהענגעל איז אַרויס אַ מיידעל. זי איז געווען אָנגעטהאָן אין אַ רויטען טריקאָט, וואָס איז געווען אויסגעגאָסען אויף איהרע יונגע שמאָלע פיס, אַז עס האָט זיך געדאַכט, אַז דער רויטער טריקאָט איז אַ צווייטע הויט פון איהר לייב. אויף די נאַקעטע הענד און ברוסטען אַרויפגעוואָרפען אַ בלאָהליך טולען קאַפּטענדעל. די האָר איהרע זיינען געווען שוואַרץ, לאַנג און צופּלאָשעט איבער'ן גאַנצען רוקען און פנים.

שעס אויסזעהן. אין מיטען בויד איז געהאַנגען אַ גרויסע שטייג. אין איהר איז געזעסען אויף אַ שטעקעלע אַ רויטער פּאָפּוגאַי, וועלכער האָט געהאַלטען אין איין אַרויסקוויטשען אַ מענשליך וואָרט: „אַלטער תרח“, דער נאָמען פון דעם עלטסטען קאַטאַרינשטשיק, דעם בעל־הבית פון בויד. דער „אַלטער תרח“ איז געלעגען מיט די גרויסע שטיוועל אויסגעצויגען אויף אַ פּאַק מאַטראַצען, בעט־געוואַנד און ציגיינערשע קאָלדרעס. ער האָט אויך געהאַט, ווי דער יונג, אַ רינגעלע אין אויער, נור אַ גאָלדענס און אַ גרעסערס. ער האָט געהאַט אַ גרויסען קאָפּ בעוואַקסען מיט גראָהע האָר, וועלכע האָבען זיך געקרייזעלט ווי לאָקען, און אַרום דעם קאָפּ איז געגאַנגען אַ געגאָלטער פּאַס, וואָס האָט ווי אַ ראָד אויסגעגליכען און אַרומגענומען דעם קאַרק, די פּאות מיט דעם שטערען. אַ פּאָר שטאַרקע גראָהע ברעמען, וואָס האָט זיך געדאַכט, אַז זיי זיינען אָבגעפּאודערט, האָבען איהם פערדעקט די אויגען, נור די נאָז, וואָס איז געווען פּלאַטשיג, ברייט, בעוואַקסען מיט איינצעלנע שפּיציגע האָר, האָט הויך געבלאָזען, געשנאָרכט וואַכעדיגערהייט און צופּלאַשעט ווי אַ ווינד די גרויסע דיקע וואָנצעס, וואָס האָבען געהאַנגען אויף די פּעמע ליפּען. מיט דער האַנד, אין וועלכער ער האָט געהאַלטען אַ קליינע, פּערכבאַליעטע און האַלב־אויפגעגעסענע לולקע, האָט ער געגעבען אַ מאַך און אַ וואַנק געטהאָן מיט די אויגען, אַז מען זאָל איהם צופיהרען מאָטקע׳ן.

דער הויכער יונג מיט׳ן באָטעק אין דער האַנד האָט אָנגענומען מאָטקע׳ן ביים רוקען און אָוועקגעשטעלט פאַר׳ן „אַלטען תרח“.

דער „אַלטער תרח“ האָט זיך אָבער ניט געריהרט פון אָרט, אָנגעקוקט איהם, און געגעבען אַ ברום:

— העי, מכשפה, גיב נור אַהער די לאָמפּ.

פון אַ ווינקעל האָט זיך ווער אַפּירגערוקט און צוגעטראָגען אַ לאָמפּ. מאָטקע האָט נור בעמערקט שוואַרצע לאַנגע ווייבערשע האָר, וועלכע האָבען זיך שוין געגראָהט, און אַ רויט אָבגעברענט ווייבערשע לייב, וואָס האָט אַרויסגעקוקט פון אַ צוריסענעם רויטען קאַפּטען.

דער „אַלטער תרח“ האָט גענומען דעם לאָמפּ, בעליכטען מאָטקע׳ן, אָנגעקוקט איהם און געפרעגט:

— ווער ביזטו?

מאָטקע האָט ניט געענטפערט. ער איז פערכאַפּט געוואָרען פון

גאַנגען אויפ'ן וועג, האָב איך אייך געזעהן — בין איך נאָך אייך נאָכגעלאָפען.

— וואָס ווילסטו דאַ טהאָן?

— נעהמט'ס מיך מיט, איך וועל העלפען די פערד טרייבען, איך קען, איך וועל אַלעס טהאָן, וואָס איהר וועט נור הייסען — איך קען. נעהמט'ס מיך מיט.

מאָטקע האָט דאָס געזאָגט אין אַזאַ טאָן, מיט אַזאַ בעטענדיגע שטימע, אַז דער יונג האָט אויפגעהויבען פון פייער אַ ברענענדיגע צווייג און בעלויכטען מאָטקע'ן. ער האָט געוואָלט זיין פּנים זעהן.

— העי, אַלטער תרח קום נור אַרויס, גיב נור אַ קוק.

פון די פענסטערלעך פון דער בויד, וועלכע זיינען שוין געווען בעלויכטען מיט אַ שוואַך ליכט וואָס קומט פון אַ נאַפט־לעמפּעל, האָבען מיט אַמאָל איינינגע געזיכטער אַרויסגעקוקט.

— וואָס איז געשעהן?

— עפּעס אַ קליינער „יאַט“ איז אונטערגעקומען. בעט זיך מ'זאָל איהם מיטנעהמען.

— פּפוי זאָלסטו מיר ווערען. די נכפה (די נשמה) איז מיר אַרויס, געמיינט, אַז מען וויל די גדולים (די פערד) אַוועק'לקח'נען. אָדער דער אדון (דער סטראַזשניק) איז געקומען. יאָג איהם אַוועק. מיר וועלען באַלד האָבען אַ דאָרף גוים, אודאי אַ שגץ פון דאָרף, — האָט אַ שטימע פון אַ פּנים אַרויסגערעדט.

— ניין. עס איז אַ לינקער „יאַט“. (אַ גנב'שער חברה־מאַן).

— וואָס וויל ער? פיהר איהם אַריין, לאָמיך זעהן.

דער יונג האָט אָנגענומען מאָטקע'ן און איהם אריינגעבראַכט דורך אַ קליינע הינטערשטע טהיר אין די בויד אַריין.

אַז מאָטקע איז אין בויד אריין האָט ער קיין וואָרט ניט געקענט אַרויסריידען. ער איז פערכאַפּט געוואָרען פון דעם וואָס ער האָט געזעהן.

די בויד איז געווען אַ לאַנגע, שמאָלע שטוב, מיט קליינע אָבטהיילונגען, וועלכע זיינען געווען פערהאַנגען מיט פאָרהאַנגלעך. אַ צוויי קליינע נאַפט־לעמפּלעך האָבען זיך געברענט אין די ווינקעלעך און דאָס ליכט, וועלכעס איז געפאַלען אויף די רויטע פאָרהאַנגלעך, וואָס זיינען געהאַנגען פאר די בעטען האָט די שטוב געגעבען אַ וואַרימעס היימי־

3.

קאַטאַרינשטשיקעס.

די בויד איז געפאָהרען און מאָטקע איז ווי אַ הונד נאָכגעלאָפען ניט וויסענדיג וואוהין עס פערפיהרט איהם. דער יונג מיט'ן רינגעלע אין אויער, וואָס איז נאָכגעגאַנגען נאָכ'ן וואָגען האָט שוין מאָטקע'ן געהאַט בעמערקט און געפרעגט איהם וואָס ער וויל. מאָטקע האט ניט געענטפערט. ער איז געשטאַנען ווען מען האָט זיך אָבגעשטעלט און געלאָפען ווען מען איז געפאָהרען. שפעט אין אבענד האָבען זיך די קאַטאַרינשטשיקעס אָבגעשטעלט אויף א פעלד נעבען אַ וועלדעל, ניט ווייט פון אַ דאָרף. דער הויכער יונג האָט אויסגעשפאַנט די בהמות, וואָס האָבען געשלעפט די בויד, און זיי אָנגעבונדען ביי די רעדער זיי פאַשען. ער האָט זיך גענומען צוזאַמענקלייבען העלצער און צווייגען פון וואַלד און אָנגעלעגט אַ פייער. צום פייער האָט זיך פלוצים מאָטקע אונטערגע'גנב'עט מיט אַ פולען אָרים טרוקענע צווייגען, וואָס ער האָט אויך פון דעם וואַלד צוזאַמענגעקליבען און האָט געהאָלפען דאָס פייער אויפבלאָזען. דער יונג האָט איהם אָבגעשטעלט:

— ווער ביזטו?

— איך ווייס ניט.

— וואָס הייסט?

— איך האָב ניט קיין טאַטע, איך האָב ניט קיין מאַמע.

— פון וואַנען קומסטו?

— איך בין נאָך דער בויד נאָכגעלאָפען.

— וואו ביזטו געוועזען?

— איך בין געוועזען אין דער „הוטע", ביי די גוים — האָבען זיי מיך געוואָלט שמד'ן, געשלאָגען, אַז איך זאָל דעם טרפה'נעם צלם קושען, האָב איך ניט געוואָלט, בין איך אַנטלאָפען פון זיי. בין איך גע־

קעדיג. און וואָס גרעסער עס זיינען די אויגען ביי דער מיידעל געוואָרען, אַלץ בייזער איז ער געוואָרען אויף איהר. ער האָט זי אייניגע מאָל גוט אָנגעבויקערט און איז אַנטלאָפען. עס האָט זיך איהם געדאַכט, אַז זי רופט זיין נאָמען. ער האָט זי אָנגענומען מיט ביידע פינגער פאַר איהר דינעם האַלז, נור זי האָט גאָר ניט געזאָגט, געקוקט אויף איהם און געשמייכעלט, האָט ער איהר אָבגעלאָזט. דערנאָך האָט ער געוואָלט דעם וואַלד אונטערצינדען אינאיינעם מיט דער קאַליקע, האָט ער ניט געהאַט קיין פייער. און דאָ איז שוין די בויד געווען אַוועקגעפאָהרען. האָט ער אָנגעהויבען צו פאַטשען די קאַליקע, און געשריען צו איהר: „שריי, וויין, שריי!“ און איז אַנטלאָפען. געלאָפען נאָכ'ן גערויש פון די רעדער, וואָס פיהרען די קאַטאַרינשטשיקעס.

נור די קאַליקע האָט ניט געשריען און ניט געוויינט. די נאַכט איז וואָס אַמאָל שוואַרצער געוואָרען, און מאָטקע'ן האָט זיך געדאַכט, אַז פון דער נאַכט קוקען אַרוים די צוויי גרויסע אויגען פון דער קאַליקע און קוקען איהם נאָך פון הינטען.

ער האָט געפיהלט די אויגען אויף זיין רוקען...

קיין פערד און ניט קיין עזלען. הינטער'ן בויד זיינען נאָכגעגאַנגען אַן עזעלע, אַ הונד און אַ ציעג אָנגעבונדען צו דער בויד. פון די פענסטער האָט ארויסגעקוקט אַ מיידעל און אַ הויכער יונג מיט אַ באָטיק אין דער האַנד איז נאָכגעגאַנגען נאָך דער בויד. ערגעץ־וואו פון אינוועניג האָט מען געהערט בעמבעלעך און אַ פויגעל פיסטשען. אז די קינדער פון געסעל האָבען דערזעהן די בויד פון די קאָמעדיאַנטען. מיט דעם עזעלע און דער ציעג, האָבען זיי געמאַכט אזעלכע געוואַלדען פון פרייד, אַז זיי האָבען דאָס געסעל פערהילכט, און זיינען נאָכגעלאָפען נאָך דער בויד. מאָטקע האָט זיך אויך שטאַרק דערפרעהט מיט די קאָמעדיאַנטען און דעם פייגעל וואָס איז געזעסען אין שטייג. ער איז נאָכגעלאָפען נאָך דער בויד. ער האָט געהערט הינטער זיך זיין נאָמען רופען (צי האָט זיך איהם נור געדאַכט אזוי), ער האָט זיך אומגעקוקט און דערזעהן דאָס קינד. די קאַליקע איז איינע אַליין איבערגעבליבען זיצען אויף איהר אָרט אין מיטען געסעל און אַלע זיינען אַנטלאָפען פון איהר. ניט קלערענדיג קיין סך האָט ער געכאַפּט די קאַליקע אויף די פּלייצעס און נאָכגעלאָפען נאָך דער בויד, אַ שטיק וועג אין וואַלד אַריין. די איבריגע קינדער זיינען שוין אָבגעשטאַנען, צוריקגעגאַנגען, איהם גערופען:

— מאָטקע, מאָטקע, קעהר זיך אום, עס ווערט פינסטער.

מאָטקע האָט אָבער ניט געקלערט פון צוריקקעהרען זיך. ער איז נאָכגעגאַנגען נאָך דער בויד, אויף זיינע פּלייצעס די קאַליקע, וועלכע האָט איהם מיט די הענטלעך אַרומגענומען דעם האַלז. ער האָט געוואוסט ביי זיך, אַז צוריקגעהן אין דער פאַבריק פייער בלאָזען, וועט ער שוין ניט. ער האָט געוואוסט, אַז ער וועט נאָכגעהן נאָך דער „בויד" מיט די עזלען און די פּאָפּוגאַיען, און וואו זיי וועלען בלייבען נעכטיגען וועט ער אויך בלייבען און וואו זיי וועלען געהן, וועט ער אויך געהן. נור וואָס טהוט ער מיט דער קאַליקע וואָס ער האָט אויף די פּלייצעס? צוריקגעהן אין דאָרף, זי צוריקטראָגען, וועט ער ניט. ער וועט פערליערען די קאַטאַרינשטשיקעס. ער האָט אַראָבגענומען די קאַליקע פון זיינע פּלייצעס און געוואָרפען אויף דר'ערד, און איז אַנטלאָפען. נור אַ פּאָר מאָל איז ער צוריקגעגאַנגען. דאָס מיידעל איז געזעסען, די דינע צובראָכענע פיסלעך אונטער זיך, און געקוקט אויף איהם. נור איהרע אויגען זיינען יעצט גרעסער געוואָרען, גלאַנצענדיגער און שרעַ־

אַ מאָדנע געפיהל איז דאָס געווען ביי איהם. יעדעס מאָל ווען די גויע האָט איהם געוואָלט איבער'צלם'ען, האָט ער די מאַמע דערזעהען, די רויטע זלאַטקע, ווי זי זיצט און נעהט איהם די הויזען און טרערען רינען איהר איבער'ן פּנים, און ער ליעגט אַ נאַקעטער אין ווינקעל קעלער און קוקט אויף דער מאַמע'ס טרויעריגען פּנים...

און אַז ער האָט זיך אָן דער מאַמען דערמאָנט, האט ער געוואָלט דער גויע, וועלכע איז איהם געגאַנגען איבער'צלם'ען, דאָס פּנים אויסקראַצען.

און דערווייל איז איהם אַלעס אַזוי פער'מאוס'ט געוואָרען, דאָס בלאָזען אין פּייער, דער ברענענדיגער אויווען און דאָס עסען מיט'ן אָנגערויכערטען חזיר־שמאַלץ, און דאָס שוואַרצע אַרבייטער־געסעל, מיט די הייליגע בילדער, וואָס הענגען ביי אַנטאָן'ען אין שטוב — אַז ער האָט אַלעס געוואָלט אונטערצינדען: די הוטע מיט די הייזלעך, מיט די הייליגע בילדער, מיט דער אידענע וואָס זיצט אין געוועלבעל; אָנלעגען אַ גרויס פייער און אַלעס אונטערצינדען און אַליין אַנטלויפען. און ער וואָלט עס געטהאָן, נור ער האָט זיך ניט געקענט אָבטשעפּען פון אַנטאָן'ס קאַליקע. אַז ער איז אַהיים געקומען פאַרנאַכט פון פאַבריק, האָט ער די ערשטע זאַך גענומען די קאַליקע און אויפגעהויבען פון איהר אָרט, אויף וועלכען זי איז אָבגעזעסען אַ גאַנצען טאָג, זי אַרויסגעטראָגען אין גאַס און אַוועקגעזעצט ביי די שפּיעלענדע קינדער. דערנאָך איז ער געלאָפען אין אידישען געוועלבעל אריין און אָבגעהאַנדעלט ביי דער אידענע פאַר אַ אידישע ברכה אַ פּאָר צוקערקעס מיט אַ זעמעל, און געבראַכט דער קאַליקע. דערנאָך האָט ער זיך געלאַנגווייליגט און געקאָפּיעט די קאַליקע און געשלאָגען זי, און דאָס מיידעל האָט געקוקט אויף איהם מיט די אויגען און צוגעשמייכעלט שטום מיט די דינע ליפּען.

נור נאָך האָבען זיך די אידען און די גוים פון דער פאַבריק געגרייט אויף אַ מלחמה איבער מאָטקע'ן, ווען מאָטקע האָט זיי פּלוצים אַלעמען פערלאָזט. עס איז אַזוי געשעהן. אַמאָל, אין אַ פאַרנאַכט, ווען די גוים זיינען מיעד פון דער פאַבריק אהיים געקומען, האָט זיך פּלוצים איבער'ן וועג, וואָס פיהרט דורך דאָס אַרבייטער־געסעל, געוויזען אַ הויכע לאַנגע בויד מיט פענסטערלעך און אַ קוימען ווי אַ גרויסע שטוב, איינגעשפּאַנט צו צוויי חיות, וואָס דאָס זיינען ניט געווען ניט

דורך דעם וואָס מאָטקע האָט געהיט דעם אוריאַדניק, איז ער געוואָרען אַ גאַנצער חשוב ביי די גוים. איבריגענס איז שוין צוליעב איהם צווישען די אידען פֿון קאַנטאָר און די גוים אין פֿאַבריק אָנגעגאַנגען אַ שטילע מלחמה, די אידען אין קאַנטאָר האָבען געוואוסט אַז מאָטקע איז אַ איד. און אַ אידיש קינד געפֿינט זיך אין גוי'שע הענד. די גוים, ווי אונטערדריקט זיי זיינען געווען, דאָך זיינען זיי שטאָלץ געווען, וואָס ביי זיי געפֿינט זיך אַ אידישע נשמה, זיי ראַטעווען איהר אַרויס פֿון „טייפֿעל“, און געהאַלטען מאָטקע'ן פֿאַר אַן אייגענם פֿון גאַנצען דאָרף־גוים. דערווייל האָבען ביידע צדדים נאָך מורא געהאַט אַריינצומישען דעם אוריאַדניק אין דעם עסק. און פֿון דעם האָט גאַנץ נוט געוואוכט מאָטקע, און ער האָט אויסגענוצט די מחלוקה איבער איהם. ער פֿלעגט אָפֿטמאָל אַריינקומען אין געוועלבעל, וואו די אידענע איז געזעסען און געזאָגט תהלים, און איבערגעשראָקען די אידענע:

— איהר ווייסט, איך בין אַ איד.

— אוי! קרעכצט די אידענע — אַ איד אין אַ גוי'אישע שטוב. עסט טרפֿות, בעט צו עבודה זרות. אוי!

— גיט מיר צוקערקעס, וועל איך ניט קושען דעם צלם.

— אוי איז מיר, וואָס מען הערט זיך אָן — זאָגט די אידענע, און נעהמט אַ האַנד מיט צוקערקעס און גיט עס מאָטקע'ן.

— און מאַך אַ ברכה — זאָגט די אידענע.

— אָה, פֿאַר דעם מאַכען אַ אידישע ברכה? איהר וועט געבען צוויי זעמעל צו, וועל איך מאַכען אַ אידישע ברכה.

די אידענע האָט זיך אויסגעדונגען מיט איהם אויף אָנדערהאַלבען, און אויסגעהאַנדעלט אַ ברכה פֿון מאָטקע'ן פֿאַר'ן אידישען גאָט.

און מיט די פֿערדיענסטען, וואָס מאָטקע האָט געמאַכט פֿון דער אידישער אמונה האָט ער זיך תמיד געטהיילט מיט דער קאַליקע.

נור דאָך איז מאָטקע געטריי געבליבען דעם אידישען גאָט. וואָרים וויפֿיעל אַנטאָן האָט איהם ניט געסטראַשעט מיט'ן רימען, וויפֿיעל די שקצים און די שיקסעס האָבען ניט געלאַכט פֿון איהם, דעם צלם האָט ער ניט געוואָלט קושען, דאָס געבעט צו דער „מאַטקע באָסקע“ האָט ער ניט געוואָלט זאָגען. און אַז די גויע, די אַנטאָניכע האָט איהם איבערגע'צלם'ט, האָט ער אויסגעשפּיגען און איז געלאָפֿען צום ברונען דאָס פּנים אָבוואַשען.

כעלט מיט די דינע ליפּען, האָט ער עס ניט געקענט אַריבערטראָגען, ער האָט ניט געקענט אַוועקגעהן פון אָרט, ער איז ניט געגאַנגען אין וואַלד אַריין, איז ניט מיטגעגאַנגען מיט די גרויסע געזעלען, נור איז געשטאַנען און אָבגעהיט די קאַליקע, און זי געטראָגען פון איין אָרט צום צווייטען.

דאָס האָט איהם ניט געלאָזט אַוועקגעהן פון אַנטאָן'ען. ער האָט אָפּט געטראַכט, אַז ער וועט די קאַליקע מיטנעהמען אַמאָל אין וואַלד אַריין און אויסגראָבען אַ גרוב און וועט זי דאָרט בעגראָבען, דערנאָך וועט ער אַנטלויפען פון דער טרויעריגער פאַבריק. ער וואָלט דאָס געטהאָן אויך, נור ער האָט זיך געשעהמט צו טראָגען זי אויף די פּלייצעס איבער'ן געסעל.

די קאַנטאָר פון דער פאַבריק האָט געהאַט אַ געוועלבעל פאַר די אַרבייטער. די גוים פון דער פאַבריק האָבען ניט געקריגען בעצאָהלט פאַר זייער אַרבייט מיט געלד, נור מיט קוויטלעך אין געוועלבעל אַריין, אויף וועלכע זיי האָבען גענומען עסענוואַרג און קליידונג. דער איד פון דער הוטע האָט צוטהיילט די הערשאַפט איבער די גוים צו זיין משפחה און אַ פעטער זיינער האָט געהאַלטען דאָס געוועלבעל פאַר די גוים, און וועלכער האָט זיי געצאָהלט אַכציג קאָפּיקעס סחורה פאַר אַ רובל, פאַר דעם פלעגען זיך אין דעם געוועלבעל זונטאַג צוזאַמענקומען די גויעס און די גוים, אָבנעהמען זייער פּאָסט און דיענען זייער גאָט — דאָס געוועלבעל איז אויך געווען זייער גאָטעסהויז. די אַרבייטער זיינען געווען קאַטאָליקען און די רוסישע פּאָליציי האָט זיי ניט ערלויבט קיין אייגענע קאַטאָלישע קירכע. זיי האָבען מורא געהאַט אָבצוריכטען זייער געבעט ביי אַ גוי אין שטוב, כדי די פּאָליציי זאָל זיי ניט כאַפּען — זיינען זיי זיך צוזאַמענגעקומען צום אידען אין געוועלבעל, — אַ אידיש געוועלבעל, וועט קיינער ניט חושד זיין. אויפגעהאַנגען אויף די זעק מעהל אַ בילד פון דער הייליגער מוטער און פאַר איהר האָבען זיי געבעטען. מאָטקע איז געשטאַנען אויף דער וואַך, אָבגעוואַרט אויב ס'געהט ניט דער אוריאַדניק. ווען דער אוריאַדניק איז אָנגעקומען, האָט מען דאָס הייליגע בילד בעהאַלטען און מען האָט זיך גענומען מעהל וועגען, נאַפט קויפען און ביער טרינקען. וואָרים שכור'ן אין געוועלבעל איז געווען אַ גרינגערע עבירה פאַר'ן אוריאַדניק ווי גאָט בעטען.

און ער האָט געקוקט אויף די זאַכען, וואָס מיטצונעהמען אָדער אפשר אין דער שטיל איבער אַנטאָן׳ס הויזען צו געהן און פון דאָרט געלד אַרויס׳גנב׳ענען און אַנטלויפען פון דאַנען. ערשט עס רוקט זיך ווער צו איהם און נאָרעט איין דאָס וואַרעם פּנים׳ל אין איהם ווי אַ קאַץ און מיט אַמאָל דערפיהלט ער, ווי צוויי דינע הענטלעך נעהמען זיין האַלז ארום.

ער האָט זיך דערשראָקען, אָבגעשאָקעלט זיך און געכאַפּט די קאַליקע און אָבגעשטופּט פון זיך מיט עקעל. ער האָט געקוקט אויף דעם קינד. די קאַליקע האָט פערבויגען דאָס קעפּעל, האַלב פערגלייכט די אויגען און אַ שמייכעל האָט בעגאָסען איהר גאַנץ פּנים׳ל, און געפּרעהט זיך אין דער שטיל.

— דו, דו ווייכט, אין וואַלד איז דאָ אַ וואַסער, באָדען זיך דאָרט מענשען און שדים. דו ווייסט דערפון? — זאָגט צו איהם די קאַליקע פּלוצלינג.

מאָטקע האָט איהר געוויזען די צונג, און פערדרעהט זיך אויף אַן אַנדער זייט.

—דו, דו, וועסט מיך מיטנעהמען דאָרט אין וואַלד אַריין און באָדען מיך אין וואַסער? — האָט די קאַליקע איהם געוועקט.

ער האָט זי געקאָפּיעט.

די קאַליקע האָט ניט געשריען, ניט געוויינט, נור מיט אַמאָל האָט מאָטקע דערפיהלט אַ וואַרעמקייט. עס האָט זיך ווער ענג צוגעקאָרטשעט צו איהם און בעהאַלטען אין איהם דעם קאָפּ, דאָס לייב, די פיס און געפּיעשטשעט איהם און געגלעט איהם, ווי אַ הינטעל וואָלט געלעקט.

מאָטקע איז שוין געלעגען און האָט זיך ניט גערוהרט פון אָרט.

נור פון דענסטמאָל אָן האָט ער געהאַט אַ מאָדנע געפיהל צו דער קאַליקע. ער האָט ניט געקענט דורכגעהן און זעהן ווי די קאַליקע קוקט מיט קנאה אויף די קינדער ווי זיי שפּיעלען זיך אין געסעל, און זי קען זיך ניט ריהרען. מאָטקע האָט זי אָנגענומען און איבערגעטראָגען פון שטיבעל צו די קינדער צו. האָט ער עס שוין געמוזט שטענדיג טהאָן. ער האָט זיך מיט דער קאַליקע אַרומגעטראָגען און געוואָרען איהר אָפּעקון. ער האָט זי פיינד געהאַט און פלעגט זי שלאָגען ווען קיינער האָט ניט געזעהן, שטאָרכען זי אונטער׳ן אָרעם. נור די קאַליקע האָט געקוקט אויף איהם מיט איהרע קליינע שוואַכע אויגעלעך און געשמיי־

ערשטער מינוט וואָס ער איז דאָ אַריינגעקומען. ער האָט דאָס אַלעם ניט פערשטאַנען. צוערשט האָט איהם די פאַבריק מיט די פייערלעך און די נייע מענשען אויסגעזעהן זעהר אינטערעסאַנט און ער האָט עס געהאַלטען פאַר אַ שפיעל. אַז ער האָט אָבער דערזעהן, אַז יעדען טאָג איז דאָס זעלבע, יעדען טאָג קומט מען אין דער הוטע אַריין, און יעדען טאָג בלאָזען, בלאָזען... איז עס איהם אַזוי פער'מאוס'ט און לאַנגווייליג געוואָרען, אַז ער האָט געוואָלט אַוועקגעהן. נור דערווייל האָט זיך ניט געמאַכט די געלעגענהייט. און עס האָט איהם אָבגעהאַלטען דערפון עפעס אַ מאָדנע זאַך.

אַנטאָן האָט געהאַט אַ מיידעל פון אַ יאָהר אַכט, ניין, און אפשר עלטער. אַ קאַליקע, וואָס האָט ניט געקענט געהן אויף די פיס. פיס האָט זי יאָ געהאַט, נור ווי דינע צובראָכענע שטעקלעך, און זי האָט געמוזט זיצען אונטער זיך. אַלע האָבען געשריען אויף איהר. טיילמאָל פלעגט זי אָבזיצען גאַנצע טעג אויף דעם זעלבען אָרט, זי האָט קיין כח ניט געהאַט זיך אַליין צו בעוועגען, און קיינער האָט קיין צייט ניט געהאַט דאָס קינד אַוועקצונעהמען פון אָרט און אויף אַן אַנדער אָרט צו זעצען. און שטענדיג איז זי געווען אין וועג און מען האָט אָנגעטרעטען אויף איהר — האָט מען געשריען, ווי דאָס קינד וואָלט שולדיג געווען. האָט דאָס קינד געשמייכעלט אין פנים אַריין, ווי עס וואָלט זיך געוואָלט פערענטפערען. אָט די קאַליקע האָט מאָטקע'ן ניט געלאָזט אַוועקגעהן פון אַנטאָן'ס הויז.

עס איז אַזוי געווען. די צווייטע נאַכט נאָך דעם ווי אַנטאָן האָט שוין צוגענומען מאָטקע'ן פאַר אַ „בלאָזער", האָט ער איהם אַהיים גענומען צו זיך שלאָפען. אַז עס איז געקומען צום לעגען זיך איז פאַר דעם נייעם מיטוואוינער ניט געווען וואו צו שלאָפען און מיט וואָס איהם צוצודעקען. האָט אַנטאָניכע איהם געהייסען זיך אַוועקלעגען ביי דער קאַליקע, וואָס איז געלעגען בעזונדער אין אַ ווינקעל. די אַנדערע קינדער האָבען ניט געוואָלט נעבען איהר שלאָפען. מאָטקע האָט געקוקט אויף דעם ווינקעל, וואו דאָס פעקעל ביינער איז געלעגען אונטער אַ קאָפטען ווי אַ קאַץ, מיט חשד. צום סוף האָט ער זיך אַוועקגעלעגט. געלעגען און געקוקט מיט מורא און פרעמדקייט אויף די הייליגע בילדער וואָס זיינען בעלויכטען מיט רויטע לעמפלעך אויף דער וואַנד. געקלערט האָט ער, אַז ווען אַלע וועלען איינשלאָפען וועט ער זיך אַרויס'גנב'ענען.

.2

מאָטקע ראַטעוועט זיך פון „גיהנום“.

פאַרנאַכט. די גוים זיינען געזעסען פאַר דער טהיר פון זייערע הייזלעך און האָבען אָבגעאָטהעמט פון דער גליהענדער לופט וואָס זיי האָבען אין זיך איינגעזאַפּט דעם גאַנצען טאָג אין דער הוטע. די עלטערע זיינען מיעד געווען און געלעגען ווי קלעצלעך און געקוקט מיט אויסגעלאָשענע אויגען ערגעץ. די קינדער אָבער, וועלכע זיינען ווי די עלטערן אַ גאַנצען טאָג אין „הוטע“ געווען און געגעסען פייערדיגע לופט, און אָנגעגאָסען זיך די בייכער מיט וואַסער — זיי האָט נאָך געטראָגען דער קינדערשער אימפּעט. זיי האָבען נאָך געמיטה און חשק געהאַט צו שפּיעלען זיך און אויפצולאַכען פון צייט צו צייט. דאָס קינדישע לאַכען האָט בעלעבט און פרעהליך געמאַכט די שוואַרץ־פעררויכערטע הייזלעך, וועלכע זיינען געשטאַנען ווי לאַנגווייליגע טרויעריגע קברים פאַר לעבעדיגע מתים. זייער לאַכען האָט ווי אַ זונענשטראַהל געשיינט אין געסעל און דאָרט אויך אַרויסגערופען אַ לעבעדיגע, צופריעדענע מינע אויף די טויט־מיעדע פּנים'ער פון זייערע עלטערן, וואָס האָבען געשמאַכט פאַר די הייזלעך.

מאָטקע האָט זיך צווישען די גוים, אין דער אַרבייטער־געסעל, אַרומגעדרעהט ווי אַ פרעמדער. ער האָט זיך ניט געפונען ניט צווישען די קינדער און ניט צווישען די עלטערע. די פריילידיגע געזעלען, די ערוואַקסענע יונגען, האָבען געטרונקען ביער און געשטיפּט מיט מיידלעך, נאָר מאָטקע'ן האָבען זיי ניט מיטגענומען און געקוקט אויף איהם פון דער הויך אַראָב. אַ „געפונענער“, כאָטש מאָטקע האָט שוין געטראָגען אַ נייעם צייגענעם אַנצוג. וואָס אַנטאָן האָט פאַר איהם גענומען אין אידיש געוועלבעל אויף באַרג. מיט די קינדער האָט ער זיך ניט געוואָלט חבר'ן. עס האָט איהם ניט געפּאַסט אלס עלטערער „בלאַזער“. און לאַנגווייליג איז איהם געווען דאָ אין דער „פאַבריק“ פון דער

וואָרט מיט די טעפּלאָך עסען און יעדע משפחה האָט זיך פערקליבען אין אַן אַנדער ווינקעל און געגעסען. מאָטקע איז מיטגעגאַנגען מיט אַנטאָנ׳ס משפחה. די גויע האָט פאַר איהם געבראַכט אַ לעפעל און אַנטאָן האָט איהם צוגערוקט צום טעפעל אינאיינעם מיט זיינע קינדער, זאָגענדיג זיין ווייב:

— ווייסט, אין דעם יונג וועל איך האָבען אַ גוטען בלאָזער. אין אַביסעל צייט וועט ער מיר זיין אַ בעהעלפער, ווי אונזער יאשי עליו השלום. ער האָט געמיינט זיין עלטסטען אינגעל, וואָס איז איהם געשטאָרבען פון סוכאָטע, ווי די מעהרסטע קינדער וואָס אַרבייטען אין די הוטעס.

און דענסטמאָל, ווען די קינדער זיינען געשטאַנען פאַר דער מוטער און געוויזען איהר די גרויסע בייכער און בעריהמט זיך מיט די עמער וואַסער וואָס זיי האָבען אויסגעטרונקען, האָט מאָטקע מיט בענקשאַפט געקוקט אויפ׳ן שוואַרצען וואַלד וואָס האָט זיך געוויזען אין דער נאָהענט. ער האָט געבלאָזען אויף זיינע אָפּגעבריהטע הענד און געטראַכט ווי אַזוי אַרויסצוקריגען זיך פון דעם „גיהנום“, אין וועלכען ער איז אַריינגעפאַלען.

זייערע קינדער ביי דעם ברענענדיגען אויווען און בלאָזען אין פייער און פרענגלען זיך אין דער היץ. אין דרויסען שיינט אַזוי די זון און עס איז אַזאַ ליכטיגער טאָג. פאַרוואָס געהען ניט אַלע מענשען אויפ'ן פעלד און לעבען ניט ביים וואַסער און מאַכען זיך פייערלעך ווי ער האָט געטהאָן. ער האָט איינגעזעהען, אַז ער איז אַריינגעפאַלען צו שלעכטע מענשען, וועלכע פייניגען זיך און אַנדערע ביי אַ ברענענדען אויווען און מען דאַרף אַנטלויפען פון זיי ווי אַם געשווינדסטע, אַנצוקומען אויף אַ פעלד אין אַ שטאָדט אַריין און צו לעבען אַזוי ווי ער האָט געלעבט ביז·יעצט.

נאָר דערווייל האָט ער נאָך געטהאָן זיין אַרבייט מיט חשק. אַביסעל זיך שעהמענדיג פאַר דער קליינער מיידעל, וואָס בלאָזט געשווינדער און שטאַרקער פאַר איהם און טרינקט אויס מעהר וואַסער פאַר איהם. אַנטאָן איז פון איהם צופריעדען געווען און בעשטימט איהם צו האַלטען פאַר אַ מיטבלאָזער און איהם אויסצולערנען די מלאכה. דער אויפזעהער, אַ קליינער אידעל מיט אַ רונדיגען קאַפעליושעל, וואָס איז ווי אַ מייזעל אַרומגעלאָפען פון איין ווינקעל קאַמער צום צווייטען, איז צום סוף צוגעקומען צו אַנטאָנ'ען און בעמערקענדיג דעם נייעם בלאָזער

— האָט ער געפרעגט:

— ווער איז דאָס?

האָט אַנטאָן געענטפערט:

— עס איז אַ אינגעל פון שטאָדט, וועלכען דער פאָטער האָט מיר געגעבען אויף דער לעהר. ער וואוינט ביי מיר און איך לערען איהם אויס די מלאכה.

— און אַ פאַס האט ער?

— ער איז דאָך נאָך אַ אינגעל, ער בעדאַרף ניט קיין פאַס.

— אַלע בעדאַרפען אַ פאַס. איהר ווייסט דאָך, דער סטראַזשניק. אין אַ פאַבריק בעדאַרפען אַלע אַרבייטער אַ פאַס. ווער עס וויל אַרבייטען דער מוז האָבען אַ פאַס — זאָגט דער אידעל זיכער.

— איך נעהם עס אויף מיר, איך וועל איהם שוין צושטעלען — זאָגט אַנטאָן טראַכטענדיג, אַז ער וועט מיט'ן סטראַזשניק שוין דורכקומען.

דער זייגער האָט געשלאָגען צוועלף. די פאַבריק האָט געפייפט און די אַרבייטער זיינען אַרויס אויפ'ן הויף. די ווייבער האָבען שוין גע־

געשווינגען. די היץ האָט וואָס אַמאָל מעהר געשלאָגען פֿון אויווען; דער קאָפּ האָט געברענט ווי אַ ברענד פייער, אין האַלז איז טרוקען געוואָרען. ער האָט שוין אַלעס געהאַט אַראָפּגעריסען פון זיך און איז געשטאַנען ווי די אַנדערע קינדער נאַקעט. און געזעהען ווי די אַנדערע קינדער גיסען אין זיך אַריין גאַנצע קוואָרטען וואַסער פון דעם עמער וואָס שטעהט נעבען זיי, האָט ער אויך אַריינגעגאָסען דאָס וואַסער אין זיך. נאָר די היץ האָט דאָס וואַסער באַלד אויסגעטריקענט און פון די נאַקעטע לייבער האָט אָנגעהויבען אַרויסצושלאָגען אַ פּאַרע און אויפ'ן גאַנצען לייב האָט זיך געזעצט אַ ראָסע. דאָס וואַסער האט געקאכט אינווענינג פון די היץ ווי אין אַ קעסעל און עס האָט געיאָגט די פּאַרע פון זיך.

— לאָ'מיך זעהן ווער עס האָט מעהר וואַסער אויסגעטרונקען, איך צי ער. ווייזט דאָס קליינע ניין־יעהריגע מיידעלע אויף איהר עמער. אָט האָב איך שוין ניט. און ער האָט נאָך אַ האַלבען עמער.

מאָטקע האָט זיך ווידער פערשעהמט פאַר'ן מיידעל און געטרונקען דאס וואַסער.

— קוקט'ס קוקט'ס וואָס פאַר אַ גרויסען בויך איך האָב פון וואַסער — האָט דאָס מיידעל געוויזען און געקלאַפּט אויף איהר בויך מיט איהרע הענד — קוקט'ס, קוקט'ס!

— און איך אויך! — ווייזט דער צווייטער אינגעל אויף זיין בויך, פון וועלכען עס איז פּאַרע אַרויסגעגאַנגען ווי אויס אַ קוימען.

נאָר מאָטקע האָט ניט געקענט ווייזען אויף זיין בויך. ער האָט צו ווייניג וואַסער געטרונקען.

— קינדער, בלאָזען, בלאָזען, שפּעטער וועט איהר ווייזען די בייכער! — יאָגט צו אַנטאָן.

מאָטקע'ן איז דאָס שפּיעל מיט'ן פייער שוין ניט געפעלען. ער האָט זיך דערמאָנט אָן די לאָנקעס, אויף וועלכע ער איז געלעגען ביי זיך אין שטעדטעל; אָן דעם וואַסער אין וועלכען ער האָט זיך געבאָדען — אָן די קוה, פון וועלכע ער האָט מילך געזויגען, אָן די גערטענדלאַך פון וועלכע ער האָט גרינס גע'גנב'עט, אָן די וואַרימע זון, וועלכע האָט איהם געוואַרימט — און פערגלייכט דאָס צו דעם פּאַרעדיגען אויווען, וואָס שלאָגט פון זיך וואַרעמקייט, צו די טונקעלהייט פון דעם קאַמער צו דעם שוויים פון די לייבער — און ער האָט ניט געקענט פערשטעה פאַר וואָס מענשען טהוען דאָס; פאַרוואָס מענשען שטעהען יעצט מיט

— ריהר עס אָן מיט דער האַנד — זאָגט אַנטאָן.

מאָטקע האָט עס אָנגעריהרט מיט דער האַנד און באַלד מיט אַ קוויטש אויסגעשריען.

— כאַ, כאַ, כאַ! — לאַכען די קינדער אויס איהם — אזאַ גרויסער יונג און שרייט.

— עס איז דאָך גאָר ניט היים — זאָגט די ניין־יעהריגע מיידעלע, וועלכע איז געשטאַנען נעבען מאָטקע׳ן און אָנגענומען די פלאַש מיט איהרע הענד און איבערגעטראָגען פון איין אָרט צום צווייטען.

— זעהסט, אַזוי דאַרפען די הענד אויסגעאַרבייט ווערען. זאָלסט קענען פייער נעהמען מיט די הענד, אַז דו ווילסט אַ „בלאָזער“ אין אַ הוטע זיין.

— און איך וועל אויך קענען — האָט מאָטקע אויסגעשריען, פערשעהמט וואָס דאָס מיידעל האָט געהאַלטען די פייערדיגע פלאַש אין דער האַנד. ער איז צוגעלאָפען און געכאַפּט די פלאַש אין האַנד אַריין.

דאָס פייער האָט איהם געברענט די הויט. אויף דעם אָרט וואו ער האָט זיך צומעהרסט אָפּגעבריהט האָט עס איהם געשטאָכען, ווי מיט טיעפע שפּילקעס. די אויגען זיינען איהם אָנגעלאָפען געוואָרען מיט טרערען און אינוועניג האָט עס איהם צוגעדריקט און ער האָט ניט נאָכגעלאָזט די פלאַש, געהאַלטען זי פעסט אין דער האַנד, דערנאָך אַז ער האָט זי אָבגעלאָזט איז זי געבליבען צוגעקלעפּט צו דער האַנד און די הויט האָט זיך אָפּגעשיילט אויף די פלאַש אַרויף.

דער יונג האָט ניט געשריען. ער איז בלייך געוואָרען און די אויגען האָבען זיך איהם בעגאָסען מיט טרערען.

— אַזוי ביזטו אַ כוואַט, וועסט זיין אַ „בלאָזער“, האָסט געקראָגען דאָס ערשטע פייער. ווער עס וויל זיין אַ „בלאָזער“, מוז פייער פערזוכען — קלאַפּט אַנטאָן מאָטקע׳ן אין פּלייצע.

אַנטאָן האָט ווידער געכאַפּט שטיקער פייער פון אויווען אַרויס, געגעבען אַ בלאָז און איבערגעגעבען מאָטקע׳ן דאָס אייזען ווייטער צו בלאָזען. די האַנד איז איהם געווען אָבגעבריהט. ער האָט ניט געקענט דאָס אייזען האַלטען. יעדעס מאָל, ווען ער האָט דאָס וואַרימע אייזען מיט דער אָבגעבריהטער האַנד אַרומגענומען, האָט עס זיך צוגעקלעפּט און עס האָט יעדעס מאָל אַ נייע שטיק הויט, אַ שטיק פלייש פון דער האַנד מיטגעריסען. דער יונג האָט געביסען די צונג פאַר וועהטאָג און

אַנטאָן האָט געגעבן אַ וואונק צו איהם, און מאָטקע איז מיטגעגאַנגען. אַז ער איז נאָהענט צוגעקומען צום אויווען — האָט ער געמיינט, אַז די היץ וועט איהם באַלד אויף פערברענען, גאָר ער האָט געזעהן ווי אַנדערע קינדער שטעהען, אינגערע נאָך פון איהם, און מיידלעך אויך צווישען זיי, האָט ער געוואָלט ווייזען, אַז ער קען אויך, און אַוועקגעשטעלט זיך נעבען אויווען ביי אַנטאָנ'ען.

נעבען אַנטאָנ'ען זיינען שוין געשטאַנען צוויי אינגלעך און אַ מיידעל, אינגערע פון איהם, וועלכע האָבען געקוקט אויף איהם און ער אויף זיי מיט נייגיעריגקייט. באַלד האָט אַנטאָן אויפגעעפענט דאָס טהירעל פון אויווען און פון דאָרט האָט אָנגעהויבען צו יאָגען נאָך אַ גרעסערע היץ. מאָטקע האָט געמיינט, אַז נאָך אַ מינוט וועט ער ניט אויסהאַלטען, נאָר ער האָט זיך געשעהמט פאַר די קינדער און ניט געריהרט זיך פון אָרט.

אַנטאָן האָט אויף אַן אייזען געגעבן אַ נעהם אַרויס פון אויווען אַ שטיק פייער, אויפגעהויבען עס, געגעבן אַ בלאָז אין אייזען, געפּאָרמט עס און האָט איבערגעגעבען מאָטקע'ן און געוויזען, אַז ער זאָל בלאָזען דורך די רעהר פון אייזען אין פייער אַריין.

— שטאַרקער.

מאָטקע האָט אַריינגעבלאָזען וויפיעל כח ער האָט געהאַט.

— נאָך שטאַרקער.

מאָטקע האָט שטאַרקער געבלאָזען.

— אָט אַזוי. יעצט גיב עס איהם — ווייזט ער אויפ'ן אַנדערען אינגעל.

מאָטקע האָט איבערגעגעבען דאָס אייזען מיט'ן שטיק פייער דעם צווייטען אינגעל. יענער אינגעל האָט עס אָנגעבלאָזען און וויעדער עס איבערגעגעבען דער קליינער מיידעלע מיט די בלייכע בעקעלעך. דאָס מיידעל האָט עס וויעדער אָנגעבלאָזען ביז דאָס שטיק פייער אויפ'ן שפּיץ אייזען איז שוין געוואָרען זעהר אַ גרויסע באַלען, האָט עס וויעדער אַנטאָן גענומען און עס אַריינגעלאָזט אין אַ פאָרם אַריין. אין אַ מינוט אַרום האָט מאָטקע געזעהן, צו זיין גרויסער פערוואונדערונג, ווי אין דער פאָרם איז אויס דעם שטיק פייער וואָס ער און די אַנדערע קינדער האָבען געבלאָזען געוואָרען אַ גרויסע פלאַש.

— אוי, וואָס איז דאָס! — האָט זיך מאָטקע געפרעהט.

— אַלע זיינען מיר אַזוי. לאָז מען דיך טרייבען פון דער הוטע, וועסטו מאָרגען אויך אַזוי אַרומבראָדזשען איבער דער וועלט ווי אַ משוגע׳נער הונד.

— און דו האָסט איהם געוואָלט טרייבען, ווייל ער איז אַ „זייערער".

— „אונזערע", „זייערע" — איין טייוועל! — שפייט דער שלעכטער גוי אין פייער אַריין.

צו מאָרגענס אין דער פריה האָט מאַטקע׳ן אויפגעריכטען פון שלאָף אַ לאַנגער שניידענדער פייף, ווי אַ חיה וואָלט געשריען. ער האָט זיך אומגעקוקט און ניט דערקענט וואו ער געפינט זיך. אַרום איהם האָבען זיך געדרעהט מענשען, און די קאַמער איז שוין יעצט אַזוי וואַרים געווען פון דעם געהייצטען אויווען, אַז עס האָט זיך געדוכט, אַז די ווענד צופלאַצען פון די אָנגעפרעסטע היץ וואָס האָט זיך געפונען אונטער דעם הילצערנעם דאַך. נעבען איהם איז געשטאַנען אַנטאָן. ערשט יעצט האָט ער איהם דערזעהן, עס איז געווען אַ הויכער ריעזיגער גוי מיט אַ פּאָר שטאַרקע, ברייטע אָרימס, אַנטאָן האָט געוואונקען צו איהם.

— ליעג, ליעג ביז דער אויפזעהער וועט אַרויסגעהן.

מאַטקע האָט געקוקט אויף איהם, פערשטאַנען איהם און פלינק צוגעדעקט דעם קאָפּ מיט׳ן זאַק.

—און נאַ, עס דערווייל — האָט איהם אַנטאָן אַרונטערגערוקט אונטער׳ן זאַק ברויט מיט קעז.

דערווייל זיינען וואָס אַמאָל מעהר מענשען אַריינגעקומען אין קאַמער. פון אונטער׳ן זאַק האָט מאַטקע דערזעהען אַז די קאַמער איז זעהר לאַנג און ברייט, צוזאַמענגעהאַקט פון האָלץ. אין מיטען קאַמער שטעהט אַ גרויסער, גרויכער אויווען, וועלכער איז רויט פון פייער, וואָס ברענט אין איהם. און פון אויבען יאָגט אַזאַ היץ, אַז עס דאַכט זיך, אַז אַלעס ברענט ער אויף וואָס שטעהט נעבען איהם. אין די קאַמער זיינען וואָס אַמאָל מעהר אַריינגעקומען קינדער, אינגלעך און מיידלעך. אַלע האָבען זיך אויסגעטהאָן נאַקעט, געבליבען נור אין די בלויזע נאַטקעס, און האָבען זיך אַרומגעשטעלט אַרום דעם אויווען. באַלד האָט מען אויפגעעפענט די טהירלאַך פון אויווען און מאַטקע האָט דערזעהן ווי פייער גיסט זיך דאָרטען ווי וואַסער.

צוגעקומען צו מאָטקע'ן אַ צוויי־דריי פון די וואָס האָבען געשאַרט ביים ברענענדען קעסעל. פון זייערע נאַקעטע לייבער האָט אַרויסגעשלאָגען אַ וואַרימקייט ווי פון אַ געהייצטען אויוועָן. זיי האָבען בעקוקט מאָטקע'ן און געפרעגט אַנטאָנ'ען:

— וואו האָסטו איהם געפונען?

— אויפ'ן וועג איז ער געזעסען און געוויינט.

— אַ גנב, — האָט זיך איין גוי אָבגערופען.

— האָסט אַ טאַטע, האָסט אַ מאַמע?

— געשטאָרבען — ענטפערט אָב מאָטקע קורץ.

— פאַר וואָס ביזטו אַנטלאָפען פון דער שטאָדט?

— געשלאָגען.

— ווער?

— אַלע.

— אַ פּאַס האָסטו?

— כ'האָב ניט.

— לאָזט איהם דאָ נעכטיגען אין הוטע — זאָגט אַנטאָן.

— ווייס איך וואָס. וועט אַריינקומען דער סטראַזשניק, זוכען, איהם געפינען, וועלען מיר אַלע נאָך האָבען אַ פּראָצעס.

— ווי וועסט'ן יאָגען אין אַזאַ קעלט?

— זאָל ער געהן פון וואַנען ער איז געקומען.

— איך וועל איהם בעהאַלטען. קום, יונג — זאָגט איינער פון די הייצערס און נעהמט מאָטקע'ן און פיהרט איהם אין אַ ווינקעל קאַמער אַריין.

— לעג דיך אַוועק און ריהר זיך ניט פון אָרט.

— נאַ, דעק איהם צו מיט אַ זאַק און שיט אַרויף אַביסעל גלאָז־מעהל, אַז דער סטראַזשניק זאָל איהם ניט געפינען.

— איך וועל'ן געבען עפּעס. דאָ האָב איך נאָך ברויט — זאָגט דער גוי, וועלכער האָט'ן געוואָלט טרייבען — האָט גענומען ברויט מיט אַ שטיק קישקע און געגעבען מאָטקע'ן אַרונטער אונטער'ן זאַק.

ער איז באַלד איינגעשלאָפען ווי אַ שטיין.

— אַזוי בלאָנדזשעט דאָס אָרום גאָט'ס בעשעפעניש, ווי אַ פערוואָגעלטער הונד, — זאָגט דער „שלעכטער גוי“, און שפּייט אויס און געהט צוריק צום קעסעל מישען דאָס פייער.

און מאָטקע איז ווייטער געגאַנגען מיט זיין רעטער, וואָס ער האָט אָנגעטראָפען אויפ'ן וועג.

וואָס נעהענטער מאָטקע איז צוגעקומען צו דעם הויז פון וואַנען דאָס פייער מיט'ן רויך האָבען געשלאָגען, אַלץ מעהר האָט ער זיך געשראָקען דערפאַר. אַרום דעם הויז איז פינסטער געווען. מען האָט ניט געזעהען קיין שטערן און קיין נאַכט, מען איז געגאַנגען אין אַ וואָלקען רויך, נאָר פון צייט צו צייט האָט אויפגעפלאַמט אַ פייער און דער וואָלקען רויך איז בעלויכטען געוואָרען און מאָטקע האָט דערזעהען איינצעלנע געשטאַלטען פון מענשען, וועלכע שטעהען מיט נאַקעטע הענד און אַרבייטען עפעס. אין אַ מינוט אַרום איז דאָס פייער אויסגעלאָשען געוואָרען און אַלעס איז ווידער פערשוואונדען אין וואָלקען רויך. ער איז געשפרונגען נאָך אַנטאָנ'ען איבער קאַלכישעס קאַלך, אַספאַלט און אָנגעוואָרפענע קופעס מיט שמאַטעס און גלאָז־מעהל. די נאַקעטע פיס זיינע האָבען געטראָטען אויף אָנגעוואָרפענע בערגלעך צובראָכענע גלאָז, אויף שטיקער שפיציגע צובראָכענע פלאַשען, גלעזער און באַנקעס — און דאָך האָט ער זיך גאָר ניט פערוואונדעט. די הויט פון זיינע פאַדעשוועס זיינען אַזוי פערשטיינערט געוואָרען ווי אַ זויל פון אַ שוך... און באַלד איז ער נאָך אַנטאָנ'ען אַריינגעקומען אין אַ גרויסע, גרויסע קאַמער אַריין וואָס עס איז בעלויכטען געווען מיט גרויסע שטיקער פייער פלאַמען וואָס האָבען זיך אַרויסגעריסען פון אַן אויווען.

אין דער קאַמער איז וואַרים געווען, און די וואַרימקייט האָט מאָטקע'ן אַרומגענומען און עס האָט איהם גוט געטהאָן נאָך די קעלט פון דער נאַכט. וועניג מענשען זיינען געווען אין דער קאַמער, אַ פאָר גוים, אויסגעטהאָן ביז צו די הויזען נאַקעט, זיינען געשטאַנען אַרום אַ גרויסען, גרויסען פייער־קעסעל און מיט לאַנגע שפיציגע צוואַנגען האָבען זיי געמישט אין דעם קעסעל. טהיילמאָל האָט אַ גוי אויפגעעפענט פון קעסעל אַ טהירעל און אַ פייער־צונג האָט געגעבען אַ שפרונג אַרויס ווי זי וואָלט געוואָלט אויפלעקען דאָס גאַנצע הויז מיט די מענשען — נאָר באַלד האָט זי דער גוי אַריינגעוואָרפען צוריק אין קעסעל אַריין און פערהאַקט דאָס טהירעל נאָך זיך... מאָטקע איז געשטאַנען אין אַ ווינקעל פון קאַמער און איז ערשטוינט און דערשראָקען געוואָרען פון אַלעס וואָס דאָ טהוט זיך. אַנטאָן איז אַוועק אַהין צו די גוים וואָס האָבען געמישט אין קעסעל און ער האָט עפעס מיט זיי גערעדט. באַלד זיינען

געוואָרען און האָט גאָרנישט גערעדט. באַלד זיינען זיי אָנגעקומען אין אַ דאָרף אַריין. זיי זיינען דורכגעגאַנגען אַ שטרעקע קליינע הילצערנע הייזלעך. פאַר די טהירען זיינען געזעסען גוים אין די העמדער און האָבען גערויכערט פּיפּקעס און ציגאַרעטען. טהייל זיינען געשלאָפען אויף די שוועלען פון זייערע הייזלעך, טהייל אין די שויסען פון זייערע פרויען. אויף אַ שוועל האָט זיך געהערט אַ האַרמאָניקע שפּיעלען און פון דערווייטענס איז געקומען צושלאָגען דער רויך פון פייער, וואָס דער ווינד האָט צוגעטריבען און איינגעדעקט די שלאָפענדע ווי אין אַ וואָלקען.

— גוטען אָבענד, אַנטאָן. וואָס הערט מען אין שטאָדט?

— ניטאָ קיין נייעס, סטעפאַן, — האָט דער גוי וואָס האָט געפיהרט מאָטקע'ן אָבגעענטפערט אויף די פראַגע.

— ווער איז דאָס אינגעל וואָס געהט דיר נאָך?

— געפונען איהם אַ וויינענדיגען אויף דעם וועג. ער זאָגט דער טאַטע מיט דער מאַמע זיינען איהם געשטאָרבען און ער האָט נישט וואו צו געהן.

— און וואָס ווילסטו טהאָן מיט איהם? — פרעגט סטעפאַן אויפהויבענדיג זיך פון דער שוועל און איז צוגעקומען און בעטראַכט מאָטקע'ן.

— איך וויל איהם אריינפיהרען אין דער הוטע איבער נאַכט. זאָל ער זיך אָנוואַרימען און איבערשלאָפען די נאַכט. צומאָרגענס וועלען מיר זעהען.

— וועסט'ן אפשר נעהמען פאַר אַ „בלאָזער“? דאַכט זיך, אַ געזונדער יונג. ער וועט קענען בלאָזען דאָס גלאָז געזונד, קלאַפּט איהם סטעפאַן אויפ'ן פּלייצע. — דיין יונג איז דאָך דיר געשטאָרבען.

— איך וואָלט שוין געוואָלט, נאָר איך האָב מורא, אַז דער איד, דער אויפזעהער, זאָל איהם ניט אַרויסטרייבען. ער האָט. דאַכט זיך, קיין פאַס ניט. האָסט אַ פאַס? — ווענדעט ער זיך צו מאָטקען.

— ער איז פון „זייערע“, זעהסט דאָך אַז ער איז אַ איד, און אַזעלכען וועט ער ניט טרייבען, — זאָגט סטעפאַן, און געהט צוריק אין זיין הייזקע.

— אַ גוטע נאַכט.

— אַ גוטע נאַכט.

און די פייערלעך וואָס ווייזען זיך פון דערווייטענס אין די הייזער, ווי אויגען פון אַ שונא... ער האָט זיך אָוועקגעזעצט אויף אַ שטיין אין מיטען וועג און געטראַכט: דאָ וועט ער זיצען, און זאָל געשעהן מיט איהם וואָס עס׳ וויל. אַז עס איז טונקעלער געוואָרען האָט ער געפיהלט קאַלט, און די נאַקעטע שטיקער לייב וואָס האָבען זיך אַרויסגעזעהען פון די צוריסענע הויזען האָבען איהם געפרוירען, האָט ער געקושט די נאַקעטע שטיקער לייב, פאַרשטעלט זיי און געגלעט זיי מיט די׳ הענד... ער האָט אָנגעהויבען הויך צו וויינען... פון דערווייטענס האָבען זיך געהערט טריט טרעשטשען איבער די אָנגעשאָטענע שטיינדלעך וואָס ליגען אויפ׳ן וועג, האָט ער אָנגעהויבען נאָך העכער צו וויינען... באַלד איז אַ גוי מיט אַ גויע דורכגעגאַנגען און דערהערט מאָטקען וויינען, האָבען זיי זיך אָבגעשטעלט.

— פון וואַנען ביזטו?

— פון דער שטאָדט.

— וואָס וויינסטו?

— מענשען האָבען מיך געשלאָגען.

— פאַר וואָס האָבען זיי דיך געשלאָגען?

מאָטקע קלעהרט אַ מינוט.

— ווייל מיין טאַטע־מאַמע זיינען געשטאָרבען.

— און וואוהין געהסטו?

— איך ווייס ניט וואוהין.

דער גוי האָט זיך גע׳סוד׳עט מיט דער גויע, און צום סוף זאָגט ער:

— אַז דו ווילסט, קום מיט אונז.

מאָטקע האָט זיך אויפגעהויבען און איז געגאַנגען נאָך דעם גוי. באַלד האָט אַ האַנד צו איהם אויסגעשטרעקט אַ שטיק ברויט מיט אַ שטיק קעז. מאָטקע האָט עס צוגענומען, געגעסען און געוויינט.

די נאַכט איז וואָס אַמאָל טונקעלער געוואָרען און זיי זיינען געגאַנגען אין די פינסטערניש אָהן ווערטער. באַלד האָט מאָטקע דער־זעהן פון דערווייטענס ווי אַ פייער רייסט זיך אַרויס פון אַ גרויס הויז און שלאָגט אין דערהויך מיט אַ וואָלקען רויך. ער האָט געמיינט אַז עס ברענט און איז נייגעריג געוואָרען. נאָר ער האָט געזעהן אַז דער גוי און די גויע מאַכען זיך גאָרנישט דאַרויס, איז ער אויך רוהיגער

צווייטער טהייל.

1.

„דאָס גיהנום“

לאַנג איז מאָטקע געגאַנגען איבער דעם וועג צו דער „גרויסער שטאָדט“. די זונן האָט געבריהט איבער זיין קאָפּ און ער איז הונגעריג און דורשטיג געוואָרען, נאָר עס האָט איהם געטראָגען מיט אַ אימפּעט. ער האָט אויסגעמידען די מענשען וואָס ער האָט בעגעגענט אויפ'ן וועג, מורא האָבענדיג פאר זיי, און געקראָכען הינטער די הייזלאַך פון די דערפער ווי א גנב, אַז מען זאָל איהם נישט זעהן. איז געלאָפען וואָס אַמאָל ווייטער, ווייטער. די גרויסע שטאָדט איז נאָך אַלץ נישט געווען צו זעהן. צום סוף איז ער אַזוי מיעד געוואָרען, אַז ער איז געבליבען זיצען אויף אַ קופּע שטיינער אין מיטען וועג. ער איז הונגעריג געווען און עס האָט איהם געטריקענט אין מויל. ער האָט דאָס שפּייעכץ געשלונגען. ביים וועג האָט ער דערזעהן אַ וואַסעריל, איז ער צוגעקראָכען, אָנגעשעפּט מיט'ן הוט וואַסער און געטרונקען. צו שטילען זיין הונגער האָט ער געפּרובּט אויספּליקען די בעזימלאַך קאָרן וואָס זיינען געשטאַנען אין פעלד. נור דער קאָרן איז נאָך ניט געווען רייף און די קערענדלאַך האָבען קיין טעם ניט געהאַט.

אַז עס האָט אָנגעהויבען צו טונקלען, האָט ער מיט אַמאָל דערפיהלט אַ מורא. ער האָט זיך אומגעקוקט אין די געגענד. אַלעס איז פרעמד געווען. פון דערווייטענס האָט ער דערזעהן אַ וואַלד וואָס האָט זיך געהילט בייז אין אַ טונקעלער נאַכט. און דער וואַלד איז נישט געווען דער פון זייער שטעדטעל, נאָר אַ פרעמדער, האָט ער איהם אויסגעוויזען עפּעס אַ שלעכטער... די לאַנקעס אַרום פרעמדע,

אין אַ ווײלע אַרום איז מאָטקע געלאָפען אַ נאַקעטער מיט זיינע קליידער אין די הענד, איבער די לאָנקעס, ווייט אַוועק פון וואַסער.

אונטער'ן בערגעל האָט־ער געוואָרפען אויף זיך די הויזען מיט'ן העמד. אַריינגעלאָזט זיך אין וואַלד אַריין, און פון דאָרט האָט ער געזוכט אַ הינטער־וועג, וואו מענשען געהען ניט, אין אַ פרעמדער שטאָדט אַריין, אין דער שטאָדט, וועגען וועלכער מאַטישעק האָט דערצעהלט, אַז אַלע וואָהנען דאָרט אין הויכע געמויערטע הייזער און עסען יעדען טאָג ווייס־ברויט.

פערצעהן יאָהר איז ער אַלט געוועזען, ווען ער איז געגאַנגען איבער'ן וועג, וואָס האָט איהם אַרויסגעפיהרט פון זיין שטעטעל. און אַלעס האָט ער שוין געהאַט גענאָסען אין זיין לעבען, און עס האָט ניט מעהר געפעהלט, ווי נור אַ מענשען צו הרג'ענען.

(ענדע פון ערשטען טהייל.)

חנה'לע האָט זיך עפּעס דערמאָנט און פאַר שאַנד, אַז מענשען וועלען קומען, האָט זי זיך אַליין דערשראָקען פאַר איהר געשריי.

אַז דאָס מיידעל איז געבליבען שטעהן אויפ'ן ברעג, האָט זי זיך דערמאָהנט אַז זי איז אַ נאַקעטע און האָט זיך אַראָבגעזעצט אויפ'ן זאַמד מיט די פּיס אין וואַסער און מיט די הענד פערשטעלענדיג זיך דאָס פּנים.

מאָטקע האָט זיך נאָר געהאַט פאַר דעם אויסגעשריי איז דעם ערשטען אויגענבליק דערשראָקען. באַלד האָט ער געגעבען אַ שפּרונג צו צום מיידעל און זיך אַוועקגעזעצט אַ נאַקעטער נעבען איהר.

חנה'לע איז געזעסען און געציטערט, איהר האַרץ האָט הויך געקלאַפּט. דאָס פּנים האָט זי געהאַט בעהאַלטען אין די הענד און מאָטקע האָט זיך צוגערוקט און אָנגעהויבען צו גלעטען איהר גלאַטיג נאַס לייב.

די חבר'טע, וואָס איז געווען אין וואַסער, האָט צווישען איהרע פינגער, מיט וועלכע זי האָט געהאַט דאָס פּנים פערשטעלט, צוגעקוקט זיך ווי מאָטקע גלעט חנה'לען, האָט זי אַריינגעלאַכט אין איהרע הענד אריין.

אַז חנה'לע האָט געהערט אַז די חבר'טע לאַכט, האָט זי זיך אויך ניט געקענט איינהאַלטען, און די שרעק איז אויסגעבראָכען אין אַ געלעכטער.

פּלוצלונג האָט זיך מאָטקע געגעבען אַ וואָרף אויף איהר, און ווי זי האָט זיך געריהרט, איז זי פול געווען מיט מאָטקע'ס לייב.

דאָס מיידעל האָט געוואָלט שרייען, רופען, נאָר איהר מויל איז געוואָרען פערשטיקט מיט מאָטקע'ס מויל, פּנים, הענד און לייב.

באַלד האָט זי שוין אַליין ניט געוואָלט שרייען. זי האָט מורא געהאַט, און זיך איינגעקאָרטשעט אונטער מאָטקע'ן, ווי זי וואָלט געוואָלט, אַז ער זאָל איהר בעשיצער זיין...

און די חבר'טע אין וואַסער האָט געפּאַטשט מיט איהרע הענד און פּיס אין די וועללען און האָט געלאַכט... געלאַכט...

און איהר יונגע מיידעלשע שטימע האָט אָבגעקלונגען אין דעם ברענענדיגען זונען־טאָג, ווייט אַוועק איבער די צוהיצטע לאָנקעס ווי אַ זילבערן גלעקעל.

* * *

— מיר ווילען ניט, דו ביזט אַ אינגעל, — וואָט געזאָגט די חבר'טע, און חנה'לע האָט זיך פערשטעלט דאָס פּנים און האָט געלאכט.

— איז וואָס ? — האָט מאָטקע געביסען זיין צונג און פערקרימט זיך, ווי ער וואָלט זיך האַלב פערשעהמט.

אַ מינוט זיינען זיי אַזוי געשטאַנען: די מיידלעך בעהאַלטען אין וואַסער און מאָטקע אַ נאַקעטער פאַר זיי. אַרום און אַרום איז שטיל געווען. די זונן צוגאָסען איבער'ן פעלד, איבער'ן וואַסער. די פליגען האָבען געזשומעט און בעהעפט זיך איינס מיט דאָס צווייטע אין דער לופט. פון דערווייטען האָט זיך נאָר געהערט אַ קוה מריטשען אין פעלד, רופענדיג איהר קאַלב צו זויגען. ע סהאָט זיך קיין מענש ניט געוויזען. די לאָנקעס, דאָס וואַסער און די גאַנצע ערד האָט זיך איבערגעגעבען אין די ווארימקייט פון די זונן וואָס האָט זיי צוגאָסען פון היץ.

אין אַ מינוט אַרום האָט זיך מאָטקע אונטערגעטונקט אין וואַסער. און האָט אַרויסגעשוואומען צווישען די מיידלעך.

די מיידלעך האָבען אויפגעציטערט פאַר שרעק, מורא געהאַט צו שרייען, האָבען זיך נאָך פעסטער אַרומגענומען איינס דאָס צווייטע און געקוקט זיך ביידע אין די אויגען אַריין, מיט האַרץ־קלאַפּען, ווי זיי וואָלטען ביידע נייגעריג געווען, וואָס דאָ וועט זיין.

מאָטקע איז געשטאַנען נאָך אַ מינוט, אָנגעקוקט מיט אַ שעהמעוודיגע מינע די מיידלעך און גערוקט זיך מיט זיין נאַקעטען לייב צו חנה'לעס נאַקעטען לייב.

חנה'לע האָט אויפגעציטערט פאַר שרעק און אָבגעשפּרונגען.

מאָטקע איז אַ מינוט געשטאַנען, אָנגעקוקט די חבר'טע, וואָס איז שטעהן געבליבען, און פּלוצים געגעבען אַ שפּרונג נאָך חנה'לען און זי געגעבען אַ נעהם אַרום.

— אוי, מאַמאַ ! — האָט חנה'לע געגעבען אַ שריי אויס.

מאָטקע האָט זיך דערשראָקען, זי אָבגעלאָזט, און חנה'לע האָט געגעבען אַ לויף צו צום ברעג.

— הנה'לע, שריי ניט. מען וועט קומען פון שטאָדט, מען וועט אונז שלאָגען, — האָט די חבר'טע צוגערופען חנה'לען, מיט שרעק און האַרץ־קלאַפּונג.

ברוינע וואַרימע ליכט פון איהר הויט איז איהם אַזוי היימיש און נאָהענט געווען, אַז עס האָט זיך איהם געדאַכט, אַז ער קען צוגעהן און אַרומנעהמען דאָס לייב און קושען עס און גלעטען עס, און עס וועט איהם קיינער גאָר ניט טהאָן דערפאַר. עס איז זיינס...

דערווייל איז ער געלעגען.

— אָט וועסטו זעהן, אַזוי! — גיט אַ שפּרונג דאָס צווייטע מיידעל. אַ ווייט ליכטענדעס קערפּעריל האָט אויפגעפלאַקערט אין דער זונן איין מינוט, דאָס וואסער האָט געגעבען א שפּריץ, און א יונג קול האָט געגעבען אַ שפּראָץ אַרוים מיט אַ געלעכטער.

מאָטקע האָט דערשטיקט אַ קוויטש אין זיך.

צוויי פּאָאר יונגע הענד און פיס האָבען געפּאטשט אין וואסער, און זייערע שטימען האָבען געקלונגען מיט פרייד ווי זילבערנע גלעקלעך.

מאָטקע האָט זיך אין דער שטיל אויסגעטהאָן, און ווי אַ פראָש האָט ער געגעבען אַ שפּרונג אַריין אין וואַסער.

די מיידלעך האָבען געגעבען אַ שריי אויף, ווי אַ פייער וואָלט זיך אָנגעצונדען.

אַז חנח׳לע האָט דערזעהן מאָטקע׳ן, האָט זי זיך ווי עפּעס בערוהיגט.

— מאָטקע! — האָבעןביידע מיידלעך אויסגערופען, און אָנגענומען זיך ביידע ביי די הענד און אונטערגעטונקט זייערע נאקעטע לייבער אין וואסער. עס האָבען נאָר ארויסגעשטארט צוויי דערשראָקענע מיידעלשע קעפּלעך, און דער ווינד האָט צופּלאשעט די יונגע צעפּלעך פון זייערע האָאר.

אַז די מיידלעך האָבען זיך נאָך דער ערשטער שרעק בערוהיגט, האָבען זיי זיך אָנגעקוקט איינס דאָס צווייטע. די הערצער זייערע האָבען נאָך געקלאַפּט פאַר שרעק, נאָר די אויגען האָבען געפינקעלט און זיי האָבען געוואָלט לאַכען. געשעהמט זיך, געשראָקען זיך, בעהאַלטען די פּנימ׳ער אין די הענד און געקייכעט אין דער שטיל.

— נעהמט מיך אָן, וועלען מיר אינאיינעם שפּרינגען, — זאָגט מאָטקע מיט א געלעכטער און ווייזט זיינע ווייסע צייהן. שטעהענדיג א נאקעטער נאָר ביז די קניה אין וואסער, און זיין טונקעלער שטאַרקער יונגלינג־קערפּער איז געווען געגאָסען ווי אויס אַ שטיק בראָנז.

ווינד ציטערט אויף די געגליווערטע רוהיגקייט פון די וואַסער־פאַלדען און פון צייט צו צייט הערט זיך אַ גאָס ווי עס וואָלט ווער אויפגעהאַכט. מאָטקע קוקט זיך אום, און דערזעהט פון דערווייטענס, אַביסעל אָב־גערוקט פון איהם, שטעהען צוויי מיידלעך און טהוען זיך אויס צום באָדען. זיי מוזען איהם נישט בעמערקען, וואָרים זיי שעהמען זיך גאָרניט, און איינע פון זיי האָט שוין אויסגעטהאָן דאָס העמד. דער ווינד בלאָזט עס אויף אין איהרע הענד, דאָס קליינע צעפּעל האָר צופלאַשעט זיך און דער יונגער דינער ווייסער רוקען לייכט זיך ווי אַ ליכט אין דער זונן. מאָטקע'ן קלאַפּט דאָס הארץ. ער ווערט בלייך און די הענד און פיס ציטערען. ער האָט זיך איינגעקאָרטשעט אין גאַנצען, און ווי אַ וואָרעם האָט ער זיך געגליטשט אויפ'ן בויך צווישען די גרעזער נעהענטער צו די מיידלעך. ער איז געבליבען ליגען אין גראָז, איינגעהאַלטען דעם אָטהעם, אַז מען זאָל איהם ניט הערען און צוגעקוקט זיך צו די מיידלעך. די אויסגעטהאָנענע איז געוועזען חנה'לע, דער זשאַכלינערינס איניקעל. דאָס מיידעל איז אין זיינע יאָהרען, וואָס די מאַמע זיינע האָט אויסגעזויגען, און די צווייטע, וואָס איז געזעסען אויפ'ן גראָז און האָט זיך מיט די נאַקעטע הענד אויסגעטהאָן די זאָקען, איז געווען איהר חבר'טע. חנה'לע איז מיט אַ געלעכטער צוגעשפּרונגען צום טייך, אַריינגעשטעקט לאַנגזאַם דעם פוס אין וואַסער אַריין און מיט אַ קוויטש אָבגעשפּרונגען ·

— אוי, ווי קאַלט!

— מיט אַמאָל, מיט אַמאָל שפּרינג אַריין — זאָגט די חבר'טע, און טהוט זיך אויס פלינק — ווערסט זעהן, ווי איך וועל טהאָן.

— לאָמיר זעהן. עס איז אַזוי קאַלט, — זאָגט חנה'לע און שטרעקט ווידער אויס דעם פוס און ריהרט קוים אָן מיט די שפּיץ פינגער דאָס וואַסער, און אַ שוידער געהט דורך, ווי אַ הויך, איבער איהר הויט. די הויט ווערט גערינצעלט און דער יונגער רוקען בויגט זיך פאַר פרישקייט און מען מיינט, אַז אָט ברעכט ער זיך דורך.

מאָטקע איז געלעגען און האָט זיך צוגעקוקט צו יעדע בעוועגונג וואָס דאָס מיידעל מאַכט, און דאָס הארץ האָט איהם געקלאַפּט. עפּעס האָט ער זיך געפיהלט מיט דער מיידעל משפּחה'דיג. צו דערפאַר, וואָס ער האָט זי אָפּט געזעהן אין קעלער ביי זיין מוטער, צו איבער די בשותפות'דיגע מילך, וואָס זיי האָבען ביידע געזויגען, — דאָס

17

מאָטקע נעהמט נקמה.

צו דעם וואַסער, נעבען וועלכען מאָטקע איז געלעגען, זיינען אין די זומערדיגע נאָכמיטאָגס די ווייבער אַראָבגעקומען זיך באָדען. מאָטקע האָט זיי אָבגעוואַרט. און אַז ער האָט דערזעהן פון דערווייטענס ווייבער אויסטהאָן זיך, איז ער אין דער שטיל צוגעקראָכען. אונטערגע'גנב'עט זיך און מיט אַמאָל האָט ער זיך געוויזען. איז געוואָרען אַ געשריי צווישען די נאַקעטע ווייבער: „אַ מאַנספּאַרשוין!". טהייל זיינען אין די העמדער אַריינגעשפּרונגען אין וואַסער, אונטערגעטונקט זיך. טהייל האָבען זיך נאַקעטע אַראָבגעלאָזט אויפ'ן גראָז און פערשטעלט זיך מיט די הענד... און געשריען, ווי מען וואָלט זיי שחט'ען געוואָלט, און מאָטקע איז געשטאַנען און האָט געלאַכט... געלאַכט...

נאָר ניט אַלעמאָל איז עס איהם אַזוי גלאַטיג אָבגעגאַנגען. אַז עס האָט זיך געפונען ביים וואַסער די קצב'טע פּעשע די רויטע, מרדכי ליב דעם האַקער'ס ווייב, האָט זי זיך פאַר מאָטקע'ן ניט געשעהמט. די רויטע קצב'טע איז אַ נאַקעטע אַרויס פון וואַסער, אָנגעכאַפּט מאָטקע'ן פאַר אַ פוס און איהם אַריינגעשלעפּט אין וואַסער אַן אָנגעטהאָנענעם. אַלע ווייבער, אַזוי קליין ווי גרויס האָבען זיך אויף מאָטקע'ן געגעבען אַ וואָרף אַרויף און געשטיקט איהם. מאָטקע האָט געניסט, געהעשעט, און פערכלאָפּעט האַלז און אויערען מיט וואַסער — אַז דער יונג איז קוים אַרויס אַ לעבעדיגער פון זייערע הענד און מורא געהאַט נאָך אַמאָל זיך צוצו'גנב'ענען צו די נאַקעטע ווייבער, ווען די רויטע קצב'טע איז געוועזן.

איינמאָל אין אַ שעהנעם נאָכמיטאָג, אַזוי אַרום צוויי אַ זייגער, ווען די זונן האַלט אין סאַמע בעסטען ברען, איז מאָטקע געלעגען אַ האַלב נאַקעטער אויף דעם ברעג און זיך צוגעקוקט ווי די רוהיגע וועללען גיסען זיך אין וואַסער שטיל־איין שטיל־אויס, אַ לייכטער

איהם געדאַכט אַז ער האָט וואָס פערלוירען, און ער האָט זיך קיינמאָל, קיינמאָל נישט געפיהלט אַזוי פערלאָזען, עלענד און אליין. ער האָט אָנגעהויבען רחמנות צו קריגען אויף זיך און האָט אָנגעהויבען צו לעקען זיינע איינענע הענד און צו קושען זיין לייב און זיך אליין צו גלעטען — און ער האָט געוואָלט וויינען פאַר גוטסקייט — און קיינעם נישט געהאַט נור דעם ווארימען זאַמד אונטער זיך און די ווארימע זונן איבער זיך און ער האָט זיי ליעב געהאַט, געקושט, געגלעט און נעלעקט די ערד אונטער זיך...

געקוקט ווי דאָס וואַסער שווענקט זיך אויף די נאַקעטע פיס, און ווי די נאַקעטע פיס שלאָגען אָב אויף די וועלען. ער האָט אויסגעזוכט קליינע שטיינדלעך און זיי אין וואַסער אַריינגעוואָרפען נישט פאַר שפאַס וועגען, נור אַז עס זאָל איהר נאַס ווערען, כדי זי זאָל דאָס קלייד העכער אויפהייבען... אין דעם ערשטען אויגענבליק האָט ער אויך געוואָלט אַריינשפרינגען אין וואַסער אַריין, נור עס איז איהם אָבער געווען בעסער דאָ אויפ'ן ברעג צו ליגען און פון דאַנען צו קוקען אויף איהרע נאַקעטע פיס און דערביי האָט איהם דאָס האַרץ אַזוי געקלאַפט...

דערנאָך האָט ער זיך אַוועקגעלעגט אויפ'ן ברעג. די זאַמד אויפ'ן ברעג איז געווען וואַרים פון דער הייסער זונן, וואָס האָט געגליהט פון פריה־מאָרגען אָן. דער זאַמד האָט געוואַרעמט מאָטקע'ס קערפער און עס איז איהם גוט געווען, ער האָט פון זיך אַרונטערגענומען די הויזען און דאָס העמד און אַ נאַקעטער זיך אַוועקגעלעגט אויפ'ן זאַמד, כדי די זאַמד זאָל איהם מעהר וואַרימען, איבער איהם האָבען זיך געגאָסען די שטראַהלען פון דער זונן און אויפגעקאָכט יעדען טראָפען בלוט אין זיינע אָדערען. ער האָט געפיהלט ווי די זונן נעהמט איהם אַרום ווי אַ וואַרימע דעק, און מיט אַמאָל איז איהם געווען ווי די שטראַהלען פון דער זונן וואָלטען זיך געלעגט נאָהענט צו איהם, אויף איהם, ווי אַ לעבעדיגער וואַרימער לייב, און ווי זיי וואַרימען איהם פונקט אַזוי ווי „בורעק“ דער הונד וואָס ער איז געלעגען מיט איהם אין דער נאָרע, אָדער ווי אַמאָל, שוין גאַנץ, גאַנץ לאַנג, די מאַמע זיינע, ביי וועלכער ער איז געלעגען אין די קאַלטע ווינטער נעכט צוגעדעקט מיט די פיעלע טיכער און שמאַטעס ווען ער איז נאָך געווע, אין קעלער... נור יעצט עפעס שלאָגט איהם דאָס האַרץ אַזוי, און עס איז עפעס וואַרים געוואָרען אויף אַזאַ מאָדנעם אופן... ער האָט אַרומגענומען די זאַמד פון דער ערד און זיך פעסט צוגעדריקט צו דער ערד, ווי ער וואָלט אַרומגענומען „בורעק'ן“, דעם הונד, אָדער אימיצען אַנדערש...

די זון האָט געגליטשט איבער זיין נאַקעטע לייב, געגלעט איהם און איהם האָט זיך געדאַכט אַז ער האָט געפונען גאָר אַ נייע זאַך און אַז יעצט וועט איהם שוין שטענדיג זיין גוט, און עפעס האָט זיך

נור נישט שטענדיג האָט זיך דער גוי נאָכגעיאָגט נאָך מאָטקען איבער די קיה. אָפט פלעגט איהם דער גוי אַליין צולאָזען צו די קיה אויסזויגען די מילך פון די אייטערס. דאָס איז געווען דאַן, ווען דער גוי איז צוגעקומען צו דעם פייערעל וואָס מאָטקע האָט פאַר זיך געמאַכט און מאָטקע האָט איהם מכבד געווען מיט קאַרטאָפעל וואָס ער האָט זיך געבראָטען. פאַר די קאַרטאָפעלס און מעערען וועלכע ער האָט זיך מיט דעם אַלטען מאַטשוק געטהיילט, האָט איהם דער גוי געלאָזט פון די קיה זויגען....

פון דעם אַלטען מאַטשוק איז אויך מאָטקע צום ערשטען מאָל געוואָהר געוואָרען, אַז די וועלט איז אַ גרויסע און אויסער זייער שטעדטעל זיינען נאָך דאָ פיעל, פיעל אַנדערע שטעדט און די גרעסטע שטאָדט אויף דער וועלט איז ווארשאַ, וואו אַלע מענשען וואוינען אין גרויסע געביידעס און עסען אַלע טאָג ווייס ברויט מיט פלייש. און פון איהם האָט ער אויך געהערט אַז עס זיינען דאָ אַזעלכע ווייבער, וואָס קענען אַנטהאָן כשוף און מען קען זיך פון זיי נישט אָבטשעפּען. און פון אַזעלכע ווייבער מוז מען זעהן זיך צו היטען. און נאָך פיעלע זאַכען האָט ער געהערט פון איהם, ליגענדיג אין די וואַרימע זון אַ גאַנצען טאָג ביים טייך ביי זיין פייערעל בראָטענדיג די קאַרטאָפעל.

דענסטמאָל איז געשעהן מיט איהם עפּעס אַזעלכעס וואָס ער האָט נישט פערשטאַנען וואָס דאָס איז. איין מאָל, ווען ער איז געלעגען ביים וואַסער און אַריינגעקוקט אין די וועלען, האָט ער געזעהן ווי אַ יונגע פויערטע געהט דורך אַ באָרפוסע דאָס וואַסער, זי הויבט אויף דאָס קלייד און עס זעהט זיך אַרויס איהרע פעטע נאַקעטע ווייסע פיס וואָס שלאָגען זיך אָב אויף די וועלען פונ׳ם וואַסער. אַן אַנדערש מאָל, ווען ער האָט געזעהן דורכגעהן אַ באָרפוסע פויערטע האָט עס איהם גאָרנישט געאַרט און עס איז איהם גאָרנישט אָנגעגאַנגען. פון שפּאַס וועגען פלעגט ער אַמאָל אַ שטיין אין וואַסער אַריינוואַרפען כדי זי זאָל בעשפּריצט ווערען — אָבער דאָס מאָל איז איהם עפּעס אַזוי מאָדנע געווען... דאָס האַרץ האָט איהם אָנגעהויבען צו קלאַפּען ווי דענסטמאָל ווען ער איז געלעגען אונטער די ברעטער און די „בלינדע פערעל“ מיט די אידען זיינען איהם געגאַנגען אַרויסשלעפּען. ער איז אַרויס פון אונטער דעם בערגעל און זיך בעהאַלטען ביים ברעג אַז די פויערטע זאָל איהם נישט זעהן און זיך גוט איינ־

מאַטען, מערען און קאַרטאָפליעס און דאָס אוועקגעטראָגען צו זיך אין לאָך אריין וואָס ער האָט געהאט אונטער דעם בערגעל ביים וואַסער. דאָרט האָט ער זיך צוזאַמענגעקליבען טרוקענע צווייגען, אַלטע אָבגעפאלענע בלעטער, זיך געמאכט אַ פייער, דער רויך האָט געשלאָגען ווייט אוועק איבער'ן וואַסער — די קאַרטאָפלעס האָבען זיך געבראָטען און מאָטקע האָט זיך ביי'ם פייערעל געווארימט און געפייפט.

דאָס זיינען געוועזען די גליקליכסטע טעג פון מאָטקע'ס יוגענד.

אויפ'ן פעלד האָט געפאַשעט דער אַלטער מאַטשוק די שטאָדטישע קיה. דער אַלטער מאַטשוק האָט געהונקען אויף אַ פוס און די קיה האָט ער איבערגעגעבען צו זיין הונד קודלאַק, וועלכער האָט פאַר איהם די קיה אָבגעהיט. מיט דעם הונד איז מאָטקע געוועזען בעקאַנט פון די אַמאָליגע יאָהרען, ווען זיי זיינען נאָך ביידע געוועזען יונג, ייען מאָטקע איז געוועזען דער מושל איבער די הינד. איז מאָטקע געוואָרען דורך איהם דער בעל־הבית אויף די קיה. איז ער דורשטיג געוואָרען האָט ער אָבגעטריבען א קוה ווייט אוועק פון דער סטאַדע אין פעלד אריין — ארונטערגעקראָכען אונטער איהר און אָנגעהויבען מיט'ן מויל צו זויגען פון דער קוה'ס אייטערס ווי אַ קאַלב... אַז ער האָט זיך גוט אָנגעטרונקען מיט מילך וויפיעל ער האָט געוואָלט איז ער אַרויסגעקראָכען פון אונטער דער קוה, אָבגעווישט זיך די נאָך בעלאָפענע ליפען מיט מילך, געקלאַפט דער קוה פאַר נחת אין רוקען אַריין, אַזוי ווי ער וואָלט איהר געוועזען דאַנקבאַר וואָס זי איז גוט געוועזען צו איהם...

און עס האָט זיך געדאַכט, אַז די קוה איז איהם גערען, וואָרים אַז מאָטקע איז געלעגען אונטער איהר און געזויגען פון איהר אייטער האָט זי זיך נישט באַוואויגען. צושפרייט די פיס, איבערגעגעבען די אייטער אין מאָטקעס מויל, תמ'עוואַטע געקוקט און מרוטשעט מיט צופריעדענהייט וואָס אַ מענשען קינד זויגט ביי איהר...

אַז דער אַלטער גוי האָט עס דערזעהן פון דערווייטענס ווי מאָטקע טרינקט אויס די מילך פון די קיה — האָט ער גענומען נאָכלויפען מיט'ן הינקעדיגען פוס איבער אַלע כוחות אום אוועקצוטרייבען די קוה פון איבער מאָטקעס מויל. אָבער איידער ער איז צוגעקומען, איז שוין מאָטקע נישט געוועזען.

16

דער ערשטער פריהלינג...

מאַטקע האָט שוין קיינעם נישט בעדאַרפט. דער ליעבער זומער איז געקומען אין לאנד אריין, די לאָנקעס זיינען טרוקען געוואָרען, בעוואקסען מיט גראָז און עס איז געווען ווייך צו ליגען. די גערטענדלעך אונטער די שטאָדטישע הייזער זיינען אויפגעגאַנגען מיט ציבעלעס, רעטעכער, טאָמאַטען און מעערען און אויך די קארטאָפעל האָבען שוין אָנגעהויבען צו בליהען. ווער ווען האָט מאַטקע בעדארפט? געוואוינט האָט ער אויפ'ן פעלד נעבען וואסער און ביינאַכט האָט ער זיך אונטערגע'גנב'עט איןביידעל אריין צו זעליג דעם גערטנער. דאָס איז דער איד מיט די רויטע האָאר און רויטע באָרד, דער אויסגעדיענטער סאָלדאַט, וואָס איז אַהיים געקומען פון די זעלנער און האָט זיך פארפלאנצט אַ גאָרטען מיט גרינס אונטער דער שטאָדט. שעהנע בעלי־בתים האָבען פון איהם חוזק געמאַכט: „אַ איד זאָל זיך אָבגעבען מיט אזעלכע זאַכען?“

אָבער פון זעליג דעם רויטען'ס גארטען מיט גרינס האָט מאַטקע געלעבט דעם זומער. דער רויטער זעליג האָט זיך גע'חבר'ט מיט סאָלדאַטען וואָס־האָבען געוואוינט אין דער קאַזארמע וואָס איז נישט ווייט פון איהם. אין אבענד פלעגט ביי איהם זיצען דער פעלדפעבעל פון דער איינציגער ראָטע וואָס איז געשטאַנען אין שטעדטעל מיט דעם טרומפייטער — און זיי האָבען ביי איהם טהעע געטרונקען. און ווען דער רויטער זעליג האָט פארבראַכט מיט זיינע חברים די סאָלדאטען, האָט זיך מאַטקע אריינגע'גנב'עט אין זיין ביידעל אריין און זיך אוועקגעלעגט אויף אַ פאָר שעה אין אַ ווינקעל, זיך צוגעדעקט מיט ראָגאָזישעס און זיך אויסגעשלאָפען אַ פאָר שעה. קוים האָט עס נור דעם ערשטען בליאסק געגעבען, איידער עס האָט נאָך אָנגעהויבען צו גרויען, איז שוין מאַטקע אויף געווען מיטנעמענדיג מיט זיך ציבעלעס, טאָ־

ער האָט זיך פלינק אָנגעטהאָן די הויזען, געוואָרפען די קאַפּאָטע אויף זיך, געכאַפּט דעם הוט און געוואָלט ארויסלויפען. ער איז אָבער צוערשט צוגעגאנגען צום טאַטען, אויפגעהויבען די האַנד און געוויזען דעם פאָטער:

— איכ׳ל דיך שלאָגען, ווען דו וועסט די מאַמע אָנריהרען.

— וואָס? דו בענקארט איינער! — האָט דער בלינדער ליב געכאַפּט אַ דראָנג

מאָטקע איז אָבער ניט אנטלאָפען. ער האָט זיך אנטקעגען געשטעלט דעם טאַטען, געכאַפּט א טאָפּ, וואָס איז געשטאַנען אין ווינקעל, און געזאָגט רוהיג:

— מיט דעם דיין קאָפּ שפּאַלטען, ווען דו וועסט די מאַמע אָנריהרען.

דער בלינדער ליב איז בלייך געוואָרען און אָנגעקוקט די רויטע זלאַטקע, וועלכע איז געשטאַנען אַ דערשראָקענע.

— וועה איז צו מיר, וואָס איך האָב דערלעבט! מאָטקע, הויבסט אויף אַ האַנד אויפ׳ן טאַטען? — האָט די רויטע זלאַטקע געוויינט.

— איך ווייס ניט דאָרט אַ טאַטע: נאָר הרג׳ענען וועל איך איהם, אַז ער וועט דיר עפּעס טהאָן, — האָט מאַטקע געזאָגט, ווייזענדיג אַ פויסט דעם בלינדען ליב און איז מיט אַ שטאָלצע מינע ארויס פון קעלער.

דער פאָטער מיט דער מוטער האָבען זיך אָנגעקוקט.

שמאָדט האָט מיט איהם צו טהאָן. האָט ער געטראָפען זלאַטקע׳ן זיצען אין אַ ווינקעל און נעהען די הויזען. איז איהם דאָס שוין ניט געפעלען. האָט ער געפרעגט זלאַטקע׳ן מיט אַ בליק פון בלינדען אויג:

— פאַר וועמען נעהסטו דאָס די הויזען?

האָט איהם זלאַטקע אָבגעענטפערט:

— פאַר קיינעם נים.

האָט ער זיך אָנגעהויבען ארומקוקען אין שטוב און בעמערקט אין אַ ווינקעלע ליעגט עפּעס איבערגעדעקט מיט אַ קאָפּאָטע. האָט ער געפרעגט, קוקענדיג אויף זלאַטקען מיט׳ן בלינדען אויג:

— ווער ליעגט דאָרט אין ווינקעלע?

האָט זלאַטקע זיך דערשראָקען, אויפגעכאַפּט זיך און אָבגעענטפערט ענערגיש: „קיינער ניט“.

האָט דער בלינדער ליב געוואָלט צוגעהן זעהן, איז שוין זלאַטקע פאָראויס געווען פאַר איהם, פערשטעלט מאָטקע׳ן און געשריען:

— איך האָב איהם נאָר ארונטערגענומען אביסעל אָנוואַרעמען זיך. וואָס ווילסטו האָבען פון איהם?

איז דער בלינדער ליב בייז געוואָרען, דאָס פּנים אָנגעלאָפען מיט בלוט, און דאָס בלינדע אויג האָט זיך ארויסגעזועצט, ווי עס וואָלט געוואָלט זעהן:

— האָסט נאָך דעם ממזר אריינגענומען צו מיר אין שטוב אריין? די מינוט זאָל ער ארויס! איך וועל איהם ממית׳ן!

— וועסט איהם ניט אָנריהרען. איך וועל מיר אַ טויט מאַכען, — האָט איהם די מאַמע פערשטעלט.

און זלאַטקע האָט זיך געגעבען אַ וואָרף אויף מאָטקע׳ן און אָנגעהויבען איהם צו קושען, צו האַלזען און צוצודריקען פעסט צו איהם הארץ:

— מיין אָרים, אָרים, אונגליקליך קינד....

דער בלינדער ליב איז געשטאַנען א צוטומעלטער און האָט נים געוואוסט, וואָס צו טהאָן.

אָבער מאָטקע האָט זיך באַלד ארויסגעריסען פון דער מאַמע׳ס אָרעמס, ער איז וואַך געווען און אַלעס געהערט. ער האָט געריסען די הויזען פון דער מאַמעס הענד:

— לאָמיך געהן, איך וויל דאָ ניט זיין.

ווידער אזוי געוואָרען ענג אין האַלז, אז ער איז ווידער ארוים מיט אַ געוויין, נאָר דאָס מאָל שוין שטילער. ער האָט זיך אַ נאַקעטער אַוועקגעזעצט אין א ווינקעל קעלער און געוויינט.

די מאַמע האָט איהם שוין גאָר ניט געזאָגט, נאָר איז געזעסען איינגעבוגען איבער די הויזען.

מאָטקע האָט אזוי לאַנג געוויינט, ביז ער האָט זיך בערוהיגט. די מאַמע האָט געמיינט, אז ער איז איינגעשלאָפען, האָט זי גענומען אַן אַלטע קאַפּאָטע און האָט מאַטקע'ן צוגעדעקט.

מאָטקע איז אָבער ניט געשלאָפען. ער איז געלעגען אונטער דער קאַפּאָטע אַ נאַקעטער און האָט געקוקט אויף דער מאַמען. ווי זי זיצט און נעהט איהם די הויזען. ער האָט זיך גוט איינגעקוקט אין איהר פּנים. דאָס פּנים איז געווען שוואַרץ, איינגעשרומפּען, נאָר די נאָז בלייך, — לאַנג און גרויס — האָט אַרויסגעשטאַרט פון אַלטען פּנים. און די אויגען זיינען ביי איהר געווען גרויסע און אַרויסגעזעצטע, און דאָס מאָל אזוי איינגעצויגען, ווי ביי אַן אַלטער הוהן. און עפּעס האָט איהם די מאַמע דערמאָנט אָן אַ הוהן, וואָס ער האָט אמאָל געזעהן אין שעכט־הויז ביים שוחט צווישען די קניע. די הוהן האָט פּערגלאָצט די אויגעלעך, און איהם האָט זיך געדאַכט, אז די הוהן בעט זיך ביי איהם מיט איהרע פערגלאָצטע אויגעלעך. האָט ער געוואָלט צולויפען און אַרויסרייסען די הוהן פונ'ם שוחט'ס קניע אַרויס, נאָר נתן גנב האָט איהם געוויזען מיט דער האַנד, אַז ער וועט איהם הרג'ענען, האָט ער מורא געהאַט. יעצט, דאַכט זיך איהם, איז די מאַמע אויך אזוי ווי די הוהן, און די אויגען פערגלאָצט זי כאר איהם. ער האָט געוואָלט צוגעהן און לעקען דער מאַמען די אויגען, די הענד און דאָס אַלטע, פינסטערע פּנים, נאָר ער האָט זיך געשעהמט...

פאַרנאַכט איז געקומען דער בלינדער ליב, דער טאַטע, פון גאַס. אין מארק האָט ער שוין געהערט, וואָס עס האָט זיך היינט א גאנצען טאָג אָבגעטהאָן מיט מאָטקען אין דער שטאָדט. חברים ווראָבבקעס האָבען איהם שוין אין געסעל אָבגעשיקט צו מאָטקע'ן: „געה ראַטעווע דיין מאָטקע'ן". „די בלינדע פּעריל שלאָגט איהם". „האָפּ, זעה, מאָטקע פליהט איבער דעכער". ער האָט זיי אַלעמען אָבגעשיקט צו אַל־די שווארצע יאָהר און איז אַהיים געגאַנגען אויסלאָזען זיין ביטער האַרץ צו זלאַטקע'ן, פאַרוואָס זי האָט געבוירען אַזאַ ממזר, וואָס די גאַנצע

ערשטען מאָל הערט זי מאָטקע'ן אזוי וויינען... ער שרייט ניט, ער מאכט ניט קיין ליארם, נאָר ער וויינט פאַר זיך. ביים הארץ האָט עס זי געשניטען. איז זי צוגעלאָפען צום געלעגער און האָט אָנגעהויבען פון מאָטקע'ס קאָפּ דעם טוך אראָבצורייסען און צו פרעגען:

— וואָס איז דיר, מאָטקעלע, מיין קינד? וועה איז מיר, ווי זיי האָבען דאָס דיך געשלאָגען!

די ווערטער האָבען איהם נאָך מעהר געקרענקט. מאָטקע האָט ניט געלאָזט דאָס טוך אראבּרייסען פון זיין קאָפּ און אָנגעהויבען פלורצים מיט די פיס און מיט די הענד צו קאָפּיען און צו שלאָגען, וואו ער האָט געטראָפען: די וואַנד, דאָס בעטגעוואַנד, די מאַמע, — און מיט אַ מאָל איז ער גאָר אין גאַנצען געגעבען אַ שפּרונג אראָב פון בעט און געוואָלט אַ נאַקעטער ארויס, האָט איהם די מוטער קוים איינגעהאַלטען:

— וואָס איז דיר, מאָטקע?

— גאָר ניט, גאָר ניט, גאָר ניט! — האָט מאטקע נאָכאַנאַנד געשריען און געכאַפּט אויף זיך פלינק די הויזען און די קאַפּאָטע.

— איך וויל ארויס, לאָז מיך ארויסגעהן.

— וואו וועכטו געהן? וואוהין? ווידער גנב'ענען? ווידער שלאָגען? ווידער זיך ארומוואַלגערען? — האָט איהם די מאַמע פערשטעלט די טהיר.

— איך וויל ארויס, לאָז מיר ארויסגעהן.

— מאָטקע, געדענק אָן גאָט. וואו וועכטו געהן? דו ביזט דאָך אַ צובייזלטער, אַ צו'הרג'עטער.

— ניט דיין עסק, איך וויל געהן, און שוין.

— פאַרוואָס, מיין קינד, לויפסטו פון מיר, פאַרוואָס? וויינט די מאַמע.

— איך וויל שוין געהן, מאַמע, לאָז מיך געהן.

— וואַרט כאָטש, איך וועל דיר די הויזען צונעהען. קענסט דאָך ניט אזוי ארויסגעהן. מענשען וועלען דאָך לאַכען אויס דיר, אויס דיין מאַמען.

די מוטער האָט ארויסגענומען פון אַ קאַסטען דעם בלינדען ליב'ס אַ פּאָר הויזען און אָנגעהייבען צו נעהען פאַר מאָטקע'ן. מאָטקע האָט געזעהן, ווי די מאַמע זיצט און נעהט פאַר איהם די הויזען, איז איהם

15.

מאָטקע נעהמט זיך אָן פאַר דער מאַמען.

די מאַמע האָט אַהיים געבראַכט מאָטקע'ן און אַוועקגעלעגט איהם אויפ'ן געלעגער. מאָטקע איז געווען צושלאָגען, דאָס פּנים צובּיילט און די קליידער אָבגעריסען, איינגעריכט פון שלאָגען און ארומוואַלגערען זיך אין וואָף. די מאַמע האָט איהם די קליידער אַראָבגעריסען, דאָס פּנים מיט אַ נאַסער שמאַטקע אָבגעווישט, דאָס בלוט אָבגעוואַשען, איהם אויף איהר געלעגער צווישען די קישענס און פּערענעם אריינגעלעגט און ניט אויפגעהערט די גאַנצע צייט איבער מאָטקע'ן צו קלאָגען:

— מאָטקע, מיין אונגליקליך קינד, ווי דו זעהסט אויס! וואָס וועט פון דיר דער סוף זיין? מיין אונגליקליך, שלעכט קינד!

מאָטקע האָט זיך געלאָזט פון דער מאַמען אָבוואַשען, אויסטהאָן מיט אַ ברוגז'דיגער מינע און מיט אַ מורמעל אונטער דער נאָז, וואָס קיינער האָט ניט פערשטאַנען, וואָס דאָס בעדייט. נאָר ווען די מאַמע האָט איהם אַ נאַקעטען אריינגעלעגט אין איהר געלעגער, האָט ער זיך אַזוי געפיהלט, ווי קיינמאָל ניט. עפּעס איז איהם אַזוי געוואָרען, אַז ער האָט זיך פערשעמט פאַר זיך און געוואָלט זיך אויפהויבען און ארויסשפּרינגען פון בעט אויפ'ן גאַס ווי ער איז געשטאַנען און געגאַנגען... ער האָט זיך גאָר מיט אַמאָל אָנגעהויבען עפּעס צו שעמען פאַר דער מאַמען, און אין האַלז האָט איהם געשטיקט. ער האָט זיך ארונטערגערוקט אין אַ ווינקעל און פערדעקט דעם קאָפּ מיט אַן אַלט טוך, וואָס איז געלעגען איבער'ן געלעגער. אַזוי איז ער געלעגען אַ ווײלע און פּלוצים האָט ער דערפיהלט ווי עס רינט איהם עפּעס פון די אויגען און עס רייסט זיך ארויס פונ'ם האַלז.

די מוטער האָט דערהערט פון אונטער דעם טוך מאָטקע'ס פערשטיקטע שטימע, האָט זי זיך דערשראָקען: וועה איז איהר, צום

— ביזט אַליין אַ גנב! — שרייען די ווייבער — קוקט נאָר אָן דעם צדיק!

— אַז איהר ווילט אַ גנב, האָב איך אַ דאגה. וואָס פאַר אַן עסק האָב איך? — זאָגט די „בלינדע פּעריל“ און וואַרפט אַרויס מאַטקע׳ן פון דער וואָך, צוקלאַפּענדיג די טהיר נאָך איהם.

— נעהמט זיך איהם, אַז איהר ווילט — האָט ער געזאָגט און אָנגעקוקט שטרענג די אַרעסטאַנטען משה־שלמה׳ן מיט „פּאָלסקי וואַיסקע“, וועלכע האָבען געציטערט אין די ווינקעלעך.

די מומער האָט איינגעהילט מאַטקע׳ן מיט איהר טוך און געפיהרט איהם איבער דעם מאַרק אַהיים צו זיך אין קעלער. זי האָט איהם אונטערגעהאַלטען מיט די הענד און די טרערען זיינען איהר גערונען פון די אויגען איבער זיין קאָפּ, איבער זיין פּנים, און זי האָט געשלוכצט:

— מיין שלעכט קינד, וואָס וועט פון דיר דער סוף זיין?

זי האָט געקלעטערט אויף די ווענד, צום פענסטער׳ל צו, געקלאַפּט מיט׳ן קאָפּ אויף דער טהיר פון דער וואַך און אַלץ געשריען:

— אידען, האָט רחמנות, ער וועט מיר דאָס קינד טויטען!

די האָר האָבען זיך איהר צופּאַטעלט, די אויגען פול מיט טרערען, האָבען זיך ביי איהר אַרויסגעזעצט, מיט די דאַרע צוקראַצטע הענד האָט זי די טהיר פון דער וואַך געריסען און געקלאַפּט מיט׳ן קאָפּ אויף דער טהיר:

— אידען, האָט רחמנות!

מאַטקע האָט פון אינעוועניג דערהערט דער מאַמע׳ס קול און ער האָט נאָך העכער אָנגעהויבען שרייען. די שטימען, דער מאַמע׳ס מיט דעם יונג׳ס, האָבען זיך אויסגעמישט און אָנגעוואָרפען אַ פּחד אין דעם העלען זון־בעשיינטען טאָג. די אידען האָבען עס ניט געקענט אויסהאַלטען. נאָר די ערשטע זיינען געווען די ווייבער און די פּויערטעס פאַר דעם פענסטער׳ל פון דער וואַך, וואָס האָבען זיך אָנגענומען פאַר מאַטקע׳ס מוטער. די ווייבער האָבען אָנגעהויבען צו רייסען די טהיר פון דער וואַך, דערנאָך זיינען צוגעלאָפען די יונגען מיט דרענגער און שטעקענס, געקלאַפּט אין דער טהיר, אונטערגעשפּאַרט זי, ביז זיי האָבען די טהיר אויפגעבראָכען און אַריין אין דער וואַך.

מאַטקע איז געלעגען אויף דר׳ערד אַ צובלוטיגטער, און די „בלינדע פּעריל“, רויט פאַר כעס, איז געשטאַנען איבער זיין קרבן מיט דער שווערד.

די „רויטע זלאַטקע“ האָט זיך געגעבען אַ וואַלע אַרויף אויף איהר יונג און איהם פערשטעלט מיט איהר קערפּער, און די אַ־דען האָבען דערווייל אַוועקגעריסען די „בלינדע פּעריל“.

— וואו איז דער יושר! דו נעהמסט ניט צעהן גילדען, צעהן בלוטיגע גילדען פון אונז אַ וואָך?!

די „בלינדע פּעריל“ האָט זיך איינגעקוקט און דערזעהען די ווייבער, די פּויערטעס מיט די צושראָקענע אויגען און אויסגעשטרעקטע הענד, די אויפגערעגטע געזיכטער פון די אידען, האָט ער זיך ווי דערשראָקען און אויסגעשריען:

— אַ גנב, ער איז אַ גנב!

— ווער אַ גנב? ביי אונז זיינען ניטאָ קיין גנבים.

אָבער מאָטקע האָט זיך ניט געשראָקען פאַר'ן פּיסטאָלעט. ער האָט נור מיט די גנב'ישע אויגעלעך געגעבען אַ ציטער און דאַן גאַנץ רוהיג געקוקט דער „בלינדער פּעריל" אין פּנים אַריין.

— איך וועל דיך שיסען! — שרייט די „בלינדע פּעריל" — זאָג, אַ נישט וועל איך דיך שיסען!

— אוי! — שרייט אויס משה־שלמה פון ווינקעל.

די „בלינדע פּעריל" קוקט איהם אָן, משה־שלמה שטעקט פלינק דעם קאָפּ אין סדור אַריין און זאָגט מיט אַ צובראָכען האַרץ:

— אוי! כי יודע ה' דרך צדיקים, דרך רשעים תאבד!

אַז די „בלינדע פּעריל" האָט געזעהן ווי מיט סטראַשונקעס קען ער גאָר ניט מאַכען — האָט ער מאָטקע'ן געגעבען דעם ערשטען פּאַטש.

נור דאָ האָט זיך מאָטקע דערמאָנט, אַז ער קען שרייען. ער האָט מיט אַמאָל געמאַכט אַזאַ געוואַלד, אַז דאָס גאַנצע געסעל איז געקומען צולויפען פאַר די פענסטערלעך פון דער וואַך.

די „בלינדע פּעריל" איז בייז געוואָרען, געגעבען מאָטקע'ן אַ וואָרף אויף דר'ערד און איהם אָנגעהויבען צו קאָפּען מיט די פיס און צו שלאָגען מיט דער שייד פון דעם שווערד, וואו ער האָט געטראָפען.

נור מאָטקע האָט ניט געשוויגען, זיינע געוואַלדען האָבען גערופען, ווי דאָס קלינגען פון פייער־גלאָקען, די איינוואוינער פון שטעדטעל צו די פענסטערלעך פון דער וואַך. וואָס אַמאָל מעהר זיינען זיך צוזאַמענגעלאָפען די איינוואוינער, און איינער האָט דעם צווייטען געשראָקען:

— מען שלאָגט מאָטקע'ן אין דער וואַך, מען שלאָגט מאָטקע'ן.

די „רויטע זלאַטקע" האָט שוין פון דערווייטענס געהערט מאָטקע'ס געוואַלדען, וואָס האָבען זיך אַרויסגעריסען פון צווישען די שטאַכעטען פון קליינעם וואַך־פענסטער'ל. מיט'ן טוך איבער'ן קאָפּ איז זי געקומען צולויפען פאַר די פענסטערלעך, געבראָכען זיך די הענד, די טרערען זיינען איהר גערונען איבער די באַקען און זי האָט געשריען מיט אַ ווילד קול ווי אַ חיה־מוטער, וואָס מען האָט פון איהר דאָס קליינע גערויבט:

— געוואַלד, ער וועט מיר דאָס קינד טויטען! געוואַלד, אידען, געוואַלד!

„פּאָלסקי וואָיסקע" האָט זיך גענומען צום האַרץ משה־שלמה'ס מוסר, געקראַצט זיך אין קאָפּ און אָבגעענטפערט:

דו האָסט רעכט, פּאַני משה שלמה, האָסט רעכט.

„פּאָלסקי וואָיסקע" האָט זיך בערוהיגט, אָבגעמאַכט ביי זיך ניט מעהר צו טהאָן די נאַרישקייט, און צומאָרגענס האָט איהם „די בלינדע פעריל" אַרויסגעלאָזט מיט אַן אונטערגעהאַקט אויג, און „פּאָלסקי וואָיסקע" איז צוריקגעגאַנגען צום „זשיד" ברוך אין ווערקשטאַט און רוהיג ווייטער געקלאַפּט אין די פאַדעשווע ביז צום צווייטען זונטאָג, ווען „פּאָלסקי וואָיסקע" האָט זיך ווידער אָנגע'שכור'ט און דערשראָקען דאָס געסעל מיט „יעשטשע פּאָלסקאַ ניע סגינעלאַ"...

אָט צו די צוויי שרעקליכע אַרעסטאַנטען האָט די „בלינדע פעריל" אַריינגעבראַכט, בעוואַכט מיט שווערד און ביקס, דעם קליינעם צוועלף־יעהריגען מאָטקע גנב, אין די וואַך, אויף דער שמוציגער שטיינערנע פּאָדלאָגע, איז געלעגען „פּאָלסקי וואָיסקע" מיט אַן אונטערגעהאַקט אויג פון די „בלינדע פעריל'ס" קלעפּ און הויך געשנאָרכט. משה שלמה, דער אונטער־שמש, איז געזעסען ביי'ם פענסטער'ל אָנגעטהאָן אין ברילען, געהאַלטען אַ גרויסען סדור אין האַנד. אַז ער האָט דערזעהן דעם שרעקליכען אַרעסטאַנט, וואָס מען לאָזט אַריין צו איהם אין וואַך אַריין, האָט ער זיך איינגעקאָרטשעט, אָבגעקרעכצט און אַרויסגעזאָגט פון תהילים, שאָקלענדיג מיט'ן קאָפּ אויף מאָטקע'ן: „אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים, ובדרך חטאים לא עמד"...

די „בלינדע פעריל" האָט אַרויסגענומען דעם פּיסטאָלעט פון שוירעל אַרויס. דער פּיסטאָלעט וואָס איז געווען פערראָסטעט און האָט קיינמאָל קיין קויל ניט אָנגעזעהן, האָט אַזאַ שרעק אָנגעוואָרפען אין טורמע צווישען די אַרעסטאַנטען, אַז משה־שלמה האָט די אויגען צוגעמאַכט און געשריען „שמע ישראל" און „פּאָלסקי וואָיסקע" האָט זיך פון שלאָף אויפגעכאַפּט און פאַר שרעק האָבען זיך איהם די האָר אויפ'ן קאָפּ קאַפּויר געשטעלט. דער פּיסטאָלעט איז אָבער ניט געווען צו זיי געווענדעט. די „בלינדע פעריל" האָט צוגעטראָגען דאָס פּיסטאָלעט נאָהענט צו מאָטקע'ס פּנים און געשריען:

— זאָג די מינוט, אַז נתן גנב האָט דיך געשיקט די שטיוועל גנב'ענען, אַז ער האָט זיי אָבגענומען פון דיר; זאַג די מינוט!

— עס איז דאָ אַ איד אין דער שטאָדט, ר׳ משה־שלמה, דאַרף ער האָבען פּרנסה.

נאָך אַן אַרעסטאַנט איז געווען אַ בעשטענדיגער איינוואוינער פון דער וואַך. דאָס איז שוין געווען אַ געפּעהרליכער, אַ פּאָליטישער, כאַנאַצקי, דער פּוילישער שוסטער, אָדער ווי אידען האָבען איהם גערופען „פּאָלסקי וואָיסקע“.

דאָס איז געווען אַן אָרימער גוי, וועלכער איז אַ גאַנצע וואָך אָבגעזעסען ביי ברוך׳ן אין ווערקשטאַט, איינגעבויגען איבער זיין שטיוועל און געקלאַפּט אין דער פּאַדעשווע. אַ הויכער, אַן אויסגעמאָגערטער, מיט אַ פּאָר גרויסע פּוילישע וואָנצעס. אַ גאַנצע וואָך איז ער געווען אַ שטילער, אַ גוטער, צו אַלעמען געשמייכעלט און די קינדער פון געסעל צוקערקעס געטהיילט. נור, אַז עס איז געקומען זונטאָג, האָט ער זיך אָנגע׳שכור׳ט און איז אַרויס אין גאַס, אָנגעטהאָן עפּעס אַן אַלט זעלנעריש היטעל פון נאַפּאָלעאָנ׳ס צייטען, מיט אַן אַלטען פערראָסטעטען שווערד. פון די פּורים־שפּיעלער, וואָס ער האָט ערגעץ־וואו געהאַט פערשטעקט, אַרויס אין גאַנצען יוניפאָרם און אָנגעהויבען צו זינגען: „יעשטשע פּאָלסקאַ ניע סגינעלאַ“... און געשריען אין געסעל: „פּאָלסקאַ וואָיסקאַ“, דעמבאַראָווסקי... קאָסטשיושקא... אַז מען האָט דערהערט די שרעקליכע רעוואָלוציאָנערע ווערטער אין געסעל, איז אַ שרעק אָנגעפאַלען אויף קליין און גרויס. „פּאַווסטאַניע“, געוואַלד, דער פּוילישער שוסטער וועט אונז אונגליקליך מאַכען! איז אָנגעקומען די „בלינדע פּעריל“ מיט׳ן רעוואָלווער און די שווערד און האָט פּאָלסקי וואָיסקאַ׳ן אין וואַך געפיהרט. דאָרט האָט ער איהם גוט אָנגעשלאָגען „פּאָלסקי וואָיסקע“ איז אָבגעלעגען אַ נאַכט אין דער וואַך, אויסגעניכטערט זיך.

ווען משה־שלמה דער אונטער־שמש האָט געזעהען דעם שכור׳ען „פּאָלסקי וואָיסקע“ זיך אַרומוואַלגערענדיג אויף דער פּאָדלאָגע פון דער וואַך, האָט ער געקרעכצט און בעדויערט גאָט׳ס בעשעפעניש. אַ מענש איז משוגע, קרעכצט ער, בחנם זאָל ער זיך נעהמען אוועקזעצען אין וואַך, און משה־שלמה האָט איהם גענומען מוסר זאָגען:

— אַ מענש זאָל זיך אַזוי צום נאַר מאַכען! אוי, אוי, פּאַני „פּאָלסקי וואָיסקע“, שאָקעלט ער אויף איהם מיט׳ן קאָפּ.

פאָהרען פון דעם גרעסערען שטעדטעל און איז ארומגעגאַנגען אין די הויפען נאָכקוקען צו ס'איז ריין, און יעדען שעהנעם בעל־הבית פערשריבען פינף רובעל אַ טאָג אָדער פינף טעג זיצען — האָט מען אָבגעמאַכט מיט משה־שלמה'ן דעם אונטער־שמש, אַז ער זאָל געהן אָבזיצען פאַר די בעלי־בתים. משה־שלמה דער אונטער־שמש האָט עס געמאַכט ביליגער ווי פינף רובעל אַ טאָג. גענומען האָט ער צוויי גילדען אַ טאָג פון אַ בעל־הבית, און דערביי האָט משה־שלמה די צייט ניט פערטאַכלעוועט; ער האָט זיך דערווייל אָנגעגרייט די צווייטע וועלט — ער איז געזעסען און געזאָגט תהילים. די „בלינדע פעריל“ האָט שוין געזאָרגט דערפאַר, אַז משה־שלמה זאָל פרנסה האָבען, אַז ער זאָל שטענדיג דאַרפען זיצען, פאַר וועלכען משה־שלמה איז דער „בלינדער פעריל“ זעהר דאַנקבאַר געוועזען. אָבגעזעסען איז דער אונטער־שמש אַ גאַנצע וואָך, און פרייטאָג האָט די „בלינדע פעריל“ געוואוסט, אַז אַ איד דאַרף שבת זיין ביים ווייב מיט די קינדער, האָט ער משה־שלמה'ן ארויסגעלאָזט ווען דער שמש האָט געדאַרפט ליכט צינדען. שבת צונאַכט, ווען אַלע אידען האָבען זיך גענומען צו זייער וואָכעדיגע פרנסה, איז משה־שלמה אַליין צוריקגעגאַנגען צו זיין פרנסה — אין דער וואָך אַריין.

עס האָט זיך אַמאָל געמאַכט, אַז די „בלינדע פעריל“ האָט פערגעסען אָן משה־שלמה'ן און האָט די בעלי־בתים ניט פערשריבען אין ביכעל, איז איהם דער אונטער־שמש געקומען בעטען און גע'טענה'ט צו איהם:

— וואָס, איך בין ניט קיין איד, איך דאַרף ניט קיין פ־נסה?

האָט די „בלינדע פעריל“ איינגעזעהען, אַז משה־שלמה האָט אַ ווייב מיט קינדערלעך, האָט ער פערשריבען אין ביכעל אַ בעל־הבית אויף פינף טעג צו זיצען — ניט דערפאַר, וואָס דער בעל־הבית האָט חלילה מיט עפּעס זיך פערזינדיגט, נאָר כדי משה־שלמה זאָל האָבען וואָס צו טהאָן און די וואָך זאָל ניט בלייבען לעדיג. און אַז דער בעל־הבית האָט דערנאָך געמאַכט אַ געוואַלד אין געסעל, גע'טענה'ט צו דער „בלינדער פעריל“:

— וואָס הייסט? וואו איז דער יושר? דו נעהמסט ניט קיין צעהן גילדען אַ וואָך? פאַרוואָס פערשרייבסטו מיך?

האָט די „בלינדע פעריל“ אָבגעענטפערט גאַנץ אידישלעך:

14.

אַרעסטאַנטען.

די „וואָך“ פון שטעדטעל איז געווען אין מיטען מאַרק, אין שעהנסטען, געזונדסטען הויז פון שטאָדט. די פענסטערלעך האָבען ארויסגעקוקט אין מאַרק אריין און מען האָט פון די וואָך געקענט זעהען אַלעס וואָס עס טהוט זיך אין גאַס, און פון גאַס — אַלעס וואָס טהוט זיך אין דער וואָך.

פאַר אַ פערברעכען האָט מען אוועקגעזעצט אין וואַך... למשל, אַז אַ איד האָט פערקויפט אין געהיים פון זיין געוועלבעל זונטאָג פאַר צוועלף אַזייגער, ווען די קירכענגלאָק האָט געקלונגען, איז געקומען דער פאָליציאַנט, וועמען מען האָט גערופען „די בלינדע פעריל“ און פערשריבען אין ביכעל. האָט דער „סאָנד“ (סודיא) דערנאָך גע'משפט, אַז דער איד זאָל פינף טעג אָבזיצען אָדער בעצאָהלען פינף רובעל אַ טאָג. האָט דער איד געוואָלט ליעבער פערדיענען די פינף אין צוואַנציג רובעל און איז געגאַנגען אָבזיצען די פינף טעג, און מען האָט איהם דערנאָך צוגעוואונשען, הלואי יעדע וואָך אַ פינף־און־צוואַנציגער פערדיענען.

דאָס איז נאָך אַלעס געווען פערצייטענס, אין אָנהויב, ווען די „בלינדע פעריל“ איז נאָך געווען אַ „פריטץ“ (אַ גרינער), אַז ער האָט דערזעהן אַן עולה אין שטעדטעל האָט ער עס ניט געקענט איבערטראָגען און באַלד פערשריבען אין זיין ביכעלע. דערנאָך האָט זיך די „בלינדע פעריל“ צוגעוועהנט צום שטעדטעל, מען האָט אָנגעמאַכט מיט איהם צעהן גילדען אַ וואָך מיט אַ פונט טהעע און דריי פונט צוקער. דער שמש האָט עס יעדען פרייטאָג צוזאַמענגענומען גראָשענווייז פון די בעלי בתים, און צו שטיקלעך צוקער פון די בעלי־בית'טעס פאַר די „בלינדע פעריל“. פון דענסטמאָל אָן, אַז אַ שעהנער בעל הבית איז אריינגעפאַלען, למשל, אַז דער פאַן קאָמיסאַר איז געקומען צו־

די גוים האָבען איבערגעגעבען מאָטקע׳ן אין די הענד פון יער „גערעכטיגקייט“, און די „גערעכטיגקייט“ אין דער פּערזאָן פון דער „בלינדער פּעריל“ האָט איבערגענומען מאָטקע׳ן מיט אַן ערנסטער מינע, אָנגעשטעלט דעם רעוואָלווער און געפיהרט מאָטקע׳ן ביי דער האַנד אין וואַך אריין.

הען די איינציגע, וואָס זיינען איהם נאָכגעלאָפען. די אידען, ווייבער, יונגען און מוידען מיט די שטעקענס און בעזימער אין די הענד זיינען שוין געשטאַנען, האָבען זיך צוגעקוקט, ווי די „בלינדע פעריל“ מיט דער לאַנגער שווערד אין האַנד און נאָך איהם אפרים'שי גייגער אין די גאַטקעס מיט'ן שלאָפמיץ לויפען נאָך דעם יונג, און מאָטקע פליהט ווי א פייל פון בויגען איבער פלויטען, איבער רעכער, און די „בלינדע פעריל“ סאָפּעט מיט'ן רויטען האַלז ווי אַ שווערע גאַנז. האָבען זיי געלאַכט.

צום סוף איז די „בלינדע פעריל“ מיעד געוואָרען, יאָגענדיג זיך נאָך מאָטקע'ן. ער האָט זיך אָבגעשטעלט, צוריק אַריינגעטהאָן די שווערד אין שייד, אויסגעשפּיגען און געזאָגט אויף אידיש צו די אַרומשטעהענדע אידען:

— אַז איהר ווילט א גנב, האָב איך אַן עסק! וואָס איז עס מיין עסק?

און דערזעהענדיג אפרים'שין אין די גאַטקעס מיט'ן שלאָפמיץ, ווי ער שמעהט און רייסט די האָר פון קאָפּ: „געוואַלד, ער האָט דאָך מיך געשאָכטען!“ האָט די „בלינדע פעריל“ אויסגעלאָזט דעם גאַנצען כעס אויף אפרים'שין. ער האָט איהם נאָכגעקרימט און געזאָגט: „געוואַלד, ער האָט מיך געשאָכטען!“ אַלעס ביזטו שולדיג. ווער הייסט דיר האַלטען די שטיוועל אין קאַמער? גיב זיי צוריק די שוסטער וועט מען ניט גנב'ענען.

נור באַלד איז געוואָרען אַ געלאַף אין עק געסעל, וואו מאָטקע איז אַנטלאָפען. יונגען זיינען געקומען פאָראויס צו לויפען און אָנגעזאָגט מיט גדולה די בשורה: „געכאַפּט! געכאַפּט!“ באַלד האָט זיך געוויזען דער גוי'שער קיילער מיט זיין שייגעץ. זיי האָבען געפיהרט מאָטקע'ן ביי ביידע הענד. זיי האָבען איהם געכאַפּט אין זייער הויף, וואוהין מאָטקע איז אַריין. מאָטקע איז געגאַנגען צווישען זיי, רוהיג, מיט אַ ברוגז'ער מינע און די אויגעלעך האָבען איהם געגלאַנצט. די „בלינדע פעריל“ האָט זיך גלייך געשטעלט, אַרויסגענומען דעם רעוואָלווער און גרייט געהאַלטען איהם. אידען האָבען זיך דערשראָקען פאַר דער „בלינדער פעריל'ס“ רעוואָלווער, האָבען זיי זיך אָבגערוקט.

נען? איך שיס דיך ווי אַ הונד! דו לאָזט מיך ניט דאָס געזעץ אויספיהרען.

עס איז געווען אַביסעל צו ליכטיג, און נתן גנב האָט זיך אָבגערוקט. אַז די „בלינדע פעריל“ האָט דערזעהן, אַז ער איז תקיף, האָט ער געגעבען אַ געשריי צו די אידען, ווייזענדיג אויף נתן׳ען:

— בינדט איהם, ער האָט מיר געשטערט דאָס געזעץ אויסצופיהרען.

נתן איז געשטאַנען בלייך און געשמייכעלט, אין דער האַנד האָט ער שוין גרייט געהאַלטען דעם „אייזערנעם שטאַכער“. מיט וועלכען ער האָט זיך געשלאָגען, און קיין איד האָט ניט געוואַגט צוצוגעהן צו איהם.

די „בלינדע פעריל“ האָט געזעהן, אַז ער איז איצט אַליין, האָט ער זיך ווייטער גענומען מאָטקע׳ן צו כאַפּען; אָבגעשטופּט די אידענע און געשריען אויף די אידען, אַז זיי זאָלען די ברעטער אַראָבוואַרפען.

נור קיין אידענ׳ס האַנד האָט שוין ניט מיטגעהאָלפען די ברעטער פונאַנדערצוואַרפען. צי זיי האָבען מורא געהאַט פאַר נתן׳ען, צי איבער דעם וואָס די „בלינדע פעריל“ האָט געשלאָגען מאָטקע׳ס מוטער, האָט זיך די סימפּאַטיע איבערגעוואויגען אויף מאָטקע׳ס זייט, סיי ווי סיי: די „בלינדע פעריל“ האָט אַליין די ברעטער אויפגעהויבען און דערביי האָט ער זיך צוואַרעמט, דער שוויים האָט גערונען פון זיין פעטען האַלז. ער איז רויט געווען און געשאָלטען די אידען און זייערע ראַבים. די אידען זיינען געשטאַנען און צוגעזעהן, ווי די „בלינדע פעריל“ אַרבייט, און האָבען געשמייכעלט. אַזוי האָט ער אָבגעאַרבייט, ביז ער האָט פאַנאַנדערגעוואָרפען אַ גאַנצען הויפען ברעטער. מיט אַמאָל האָט מאָטקע געגעבען אַ שפּרונג אַרויס פון אַ לאָך, איז אַריין צווישען אַ געזעמעל אידען. קיינער האָט איהם ניט געוואַגט צו כאַפּען. אַדרבא, אַ טהייל האָבען איהם נאָך פערשטעלט מיט די קאַפּאָטעס. די „בלינדע פעריל“ האָט אַרויסגעכאַפּט די שווערד און אַריינגעלאָזט זיך צווישען די אידען נאָך מאָטקע׳ן. אָבער מאָטקע האָט שוין געמאַכט אַ „ויברח“, ווידער אַריין אין אַ הויף און פון דאָרט האָט ער זיך אַריבערגעלאָזט איבער אַ פּלויט אין פעלד אַריין, צום וואַסער צו. די „בלינדע פעריל“ מיט אפרים׳שי גייגער זיינען גע-

קומען אָנגעהמען פאַר איהר קינד. אַזוי גרויס ווי זי איז געווען, האָט זי זיך געגעבען אַ וואַליע אַרויף אויף די ברעטער און ניט געלאָזט זיי פונאַנדערשלעפּען כדי מאַטקע'ן אַרויסצוציהען.

— דו זאָלסט אַוועקגעהן. די מינוט אַוועק! — שרייט צו איהר די „בלינדע פּעריל" — איך הייס דיר! — קלאַפּט ער מיט'ן שווערד.

אָבער די רויטע זלאַטקע איז געלעגען אויף די ברעטער, ניט געריהרט זיך פון אָרט, און געשריען ניט מיט קיין מענשליך קול:

— איך וועל ניט אַוועקגעהן, איהר וועט איהם ממית'ן.

— אידען, נעהמט זי אַוועק פון דאַנען! — שרייט די „בלינדע פּעריל". איך ווער אין כעס.

די אידען האָבען געוואָלט צוגעהן צו דער רויטער זלאַטקע. זי האָט געוואָרפען מיט די פיס און מיט די הענד, אַוועקגעשטופּט פון זיך די אידען, די יונגען, די פּנים'ער מיט די נעגעל אויסגעקראַצט און ניט צוגעלאָזט צום יונג.

— איך וועל אייך ניט צולאָזען. איהר וועט איהם ממית'ן.

און נתן האָט געברומט צווישען די ציינער אויף די אידען:

— איך וועל אייך די קעפּ צושפּאַלטען.

די אידען האָבען אָנגעקוקט נתן'ען, מורא געהאַט פאַר איהם און געשטאַנען, ניט וויסענדיג וועמען צו געהאָרכען: די „בלינדע פּעריל" אָדער נתן גנב.

אַז די „בלינדע פּעריל" האָט געזעהען, אַז די אידען נעהמען ניט אַוועק די רויטע זלאַטקע, האָט ער געוואָרפען אַן אויג אויף נתן גנב, איז אַליין צו צו דער רויטער זלאַטקע און זי אָנגעהויבען שלאָגען מיט דער שייד פון דער שווערד, צוטופּענדיג: אַוועק, דו ממזרת, גנבים וועסטו ערציהען!

דאָס האָט נתן ניט געקענט דערטראָגען: ער איז צו צו דער „בלינדער פּעריל", אָנגעכאַפּט איהם פאַר דעם לאַץ, געוויזען איהם אַ פויסט אין פּנים אַריין:

— אַ אידענע וועסטו שלאָגען? איך וועל דיר דעם קאָפּ צושפּאַלטען!

די „בלינדע פּעריל" האָט זיך דערשראָקען, געכאַפּט דעם רעוואָלווער אין האַנד און געשריען אויף נתן'ען: דו געהכט אַוועק פון דאַ־

פעריל" אָנגעהויבען ריידען רוסיש, וואָס דאָס איז געווען אַ סמן, אַז די „בלינדע פעריל" איז זעהר אין כעס.

ער איז צוגעגאַנגען צו די ברעטער, געקלאַפּט אויף אַ ברעט מיט דער שווערד און געשריען:

— עי, מאַשעניק, וויליעזאַי!

אָבער מאָטקע איז געלעגען הינטער די קלעצער און ארויסגעקוקט מיט די גלענצענדע אויגען פון א לאָך ארויס, געזעהען די אידען מיט די שטעקענס אין די הענד, די „בלינדע פעריל" מיט דער שווערד. ער האָט ניט מורא געהאַט. ער האָט ניט געציטערט. געקוקט זיי אין די אויגען אַריין און געוואַרט וואָס דאָ וועט זיין.

— וואָס איז געשעהן? — פרעגט נתן גנב, וואָס האָט זיך פלוצים אין הויף צווישען די אידען בעוויזען.

די אידען קוקען זיך איינס דאָס אַנדערע אָן און ענטפערען אָב מיט אַ שמייכעל, ווי ווענדיג זיך אַרויסמאַכען פון גאַנצען עסק.

— מיר ווייסען דען? אַלע לויפען, זיינען מיר אויך געלאָפען.

— וואָס? א גנב? — פרעגט נתן.

— פּאַסמאָטרים! — האָט די „בלינדע פעריל" אָנגעקוקט און געקלאַפּט שטאַרקער מיט דער שווערד אויף די ברעטער און גערופען מיט אַן ענערגישען קול:

— העי, מאַשעניק, וויליעזאַי!

נתן האָט איהם אָבגעענטפערט מיט אַ בליק און זיך אַוועקגעשטעלט מיט די אַנדערע אידען אָבוואַרטען די זאַך.

אַז מאָטקע האָט דאָס מאָל אויך ניט אָבגעענטפערט אויף דער „בלינדער פעריל'ס" אויפרוף, האָט זיך די „בלינדע פעריל" געווענדעט צו די אידעלעך אויף אידיש:

— העי, אידעלעך, שאַרט אַוועק די ברעטער.

די אידען האָבען זיך געגעבען אַ נעהם צו די ברעטער, צום מעהרסטען די שוסטער, וועלכע האָבען פערזעצט זייערע שטיוועל ביי אפרים'שין, געוואָרפען די דרענגער, די קלעצער, און מאָטקע איז נעלאָפען פון איין לאָך אין צווייטען אריין.

באַלד האָט זיך דערהערט אַ גרויס ווילד געשריי אין הויף:

— איך וועל ניט לאָזען! — איך וועל ניט לאָזען!

דאָס איז ווידער געווען די „רויטע זלאַטקע", וואָס איז זיך נע־

מיט אַמאָל זיך געגעבען אַ לאָז אריין אין אַ לאָך, אַ שפּרונג איבער אַ הויז, ווי אַ שוואַרצע כמאַרע, געגעבען אַ לויף אריבער דאָס געבעל, אריין צום כמאַליער אין הויף און איז פערפאַלען געוואָרען אין אַ לאָך צווישען די קלעצער, דרעננער און ברעטער, וועלכע זיינען געווען אָנגעלעגט אין הויף.

דאָס שטעדטעל מיט די בעזימער אין די הענד, וואָס איז נאָכגעלאָפען מאָטקע'ן איבער די דעכער, האָט איהם דערזעהען פערשוואונדען ווערען אין סטאָליאַר'ס הויף. באַלד האָבען די אַלע אידען, ווייבער, יונגען און מוידען, אָנגעפילט דעם הויף מיט די דרענגער און בעזימער אין די הענד, צווישען זיי אפרים'שי גייגער אין די גאָטקעס און מיט'ן שלאָף־מיץ, רייסענדיג זיך די האָר פון קאָפּ:

— געוואַלד, דער יונג האָט מיך געשאָכטען!

— ר' אפרים, קומט, מיר וועלען די ברעטער אָבוואָרפען און דעם יונג ארויסנעהמען! — שרייט נחום'שי שוסטער, וועלכער האָט דאָס גאַנצע לעבען אָבגעאַרבייט שטיוועל פאַר אפרים'שי גייגער'ס קאַמער. ער האָט מיט די איינגעדאַרטע, איינגעפאַלענע שוואַרצע באַקען געבלאָזען, קוים דעם אָטהעם כאַפּענדיג.

— שטעהט, שטעהט, די „בלינדע פעריל“ געהט! — רופען אנדערע אוים.

— אידען, מאַכט פּלאַץ, די „בלינדע פעריל“.

די אידען האָבען זיך אָבגערוקט. די „בלינדע פעריל“ אין „פאָלנע יוניפאָרם“, בעוואַפענט מיט דעם שווערד און מיט אַ ביקס, איז אריינגעקומען אין הויף אריין. דער רויטער קאַרק זיינער האָט זיך ארויסגעגאָסען פון זיין גומענעם קראַגען, ווי דאָס פעטס ביי אַ חזיר. די אויגען, וועלכע זיינען נאָך געווען האַלב פערשלאָפען, האָבען אויסגעקוקט ווי שכור'ע, און די האָר האָבען זיך איהם אויפגעשטעלט פאַר כעס.

— אידעלעך, וואָס איז? — זאָגט די „בלינדע פעריל“, איבערפיהרענדיג מיט דער גרויסער האַנד איבער די גרויסע וואָנצעס, וואָס דאָס איז געווען אַ סמן, אַז ער איז בייז.

— אוי, פּאַניע, ער האָט דאָך מיך גע'הרג'עט! ער האָט דאָך מיך געשאָכטען!

— פּאָכמאָטרים! פּאָכמאָטרים! — האָט פּלוצים די „בלינדע

שיס קאמער, האָט זיך מאַטקע בעוויזען. ער איז האַלב געווען בעהאַלטען הינטער דעם קוימען. מען האָט אַרויסגעזעהען דאָס היטעל מיט די גנב׳ישע אויגען. ער איז האַלב געשטאַנען, האַלב געלעגען, געהאַלטען אין דער האַנד אַ פּאָר שטיוועל און געקוקט מיט שרעקעדיגע אויגען, ניט וויסענדיג, ווי זיך אַן עצה צו געבען.

— אַט, אַט, דאָ, זעהט!

— מאַטקע גנב! עס איז מאַטקע!

— דעם בלינדען ליב׳ס! איך האָב באַלד געוואוסט, אז עס וועט אויס דעם בחור אויסוואַקסען אַ פּרי.

— רינגעלט אַרום דעם דאַך — שרייען איינצעלנע שטימען.

דערווייל האָבען אפרים׳שיס געוואַלדען ניט אויפגעהערט און געהאַלטען אין איין צוזאַמענרופען די בעלי־בתים פון שטעדטעל. פון די געסלעך, הויפען און הינטער־געסלעך זיינען זיך צוזאַמענגעקומען אידען, ווייבער, יונגען און מוידען, בעוואַפּענט מיט דרענגער׳, וואַלגערהעלצער, בעזימער און האַקמעסערס, אַלע מיט געוואַלדען און געשרייען: וואו איז דער גנב, דער גנב?!

— געכאַפּט! געכאַפּט!

— אַט, אַט!

די גאַנצע צייט האָט זיך מאַטקע געדרעהט ווי אַ מויז אויפ׳ן דאַך. פּאַר שרעק ניט אַרויסגעלאָזט די שטיוועל פון די הענד, און געקוקט מיט אונרוהיגע אויגען, וואָס דאָ וועט זיין.

— קומט אַרויף אויפ׳ן דאַך!

— ווער געהט מיט מיר אויפ׳ן דאַך?

און דאָ און דאָרט ווייזען זיך שוין אייניגע גבורים און הויבען אָן צו קלעטערען אויפ׳ן דאַך כאַפּען מאַטקע׳ן.

אָבער מאַטקע, דערזעהענדיג, אז די יונגען געהען נאָך איהם, האָט ער מיט אַמאָל געגעבען אַ שפּרונג, ערגעץ וואו פּערפאַלען געוואָרען אויף אַ מינוט, דערנאָך האָט ער זיך באַלד געוויזען אויף אַן אַנדערען דאַך.

— אַט, דאָ איז ער! דאָ!

די שטאָדט אידען, ווייבער, יונגען און מוידען מיט די בעזימער און שטעקענס אין די הענד נאָך איהם.

אָבער מאַטקע איז שוין געפלויגען ווי אַ קאַץ פון דאַך צו דאַך,

13.

אַ גנבֿ! אַ גנבֿ!

— געוואַלד, אַ גנב! — האָט זיך געלאָזט הערען איבער דעם שמאָלען געסעל אַ שרעקעדיג געשריי אין אַ שעהנעם פריהמאָרגען.

לאָדענס האָבען זיך אויפגעפּראַלט. פון די אָפענע לופטשיקעס האָבען זיך ווייסע שלאָף־מיצען און בעפּעדערטע בערד געלאָזט זעהן. מענשען האָבען געפרעגט מיט דערשראָקענע אויגען:

— וואו ברענט?

זיי האָבען דערזעהען אפרים'שי גייגער, אין די גאַטקעס און שלאָף־מיץ, שטעהט אויפ'ן גאַניקעל פון זיין הויז. ער רייסט זיך די האָר פון קאָפּ און האַלט אין איין שרייען:

— געוואַלד, אַ גנב! מען האָט מיך בע'גזל'ט! בדלות געשטעלט!

טהיר און טויערען האָבען זיך אויפגעעפענט. אידען אין אונטערוועש, ווייבער אין די העמדער, מוידען אין טיכער איבער די קעפּ, יונגען מיט שטעקענס און העק אין די הענד האָבען זיך אַרויסגעלאָזט פון די הייזלעך און געשריען:

— וואו? ווען? וועמען?

— דאָ איז ער אַנטלאָפען! ער איז אַריבער דעם פּלויט!

— ניין, אין הויף אַריין, צום גאַמבינער אין הויף אַריין.

— איך האָב איהם אַליין געזעהן דורך דעם הויף.

— קומט, אידען!

און צווישען די אַלע געשרייען הערט זיך אפרים'שים געוואַלד:

— ער האָט מיך געשאָכטען!

— ווער איז עס געווען?

— נאַ, אָט דאָ איז ער! — ווייזט אַ יונג אויפ'ן דאַך הינטער'ן קוימען.

אויפ'ן דאַך, וואָס איז געווען פאַר די פענסטערלעך פון אפרים'־

פאָרזיכטיג, מיט האַרץ־קלאַפעניש האָט ער אויפגעעפענט די טהיר פון קאַמער: געלויבט איז גאָט, די שטיוועל זיינען דאָ. דער לאָדען איבער'ן פענסטער'ל און דער פרעגט אויך.

— געלויבט איז גאָט — אָטהעמט אָב אפרים'שע גייגער — איך האָב זיך געשראָקען. די קאַמער אַליין געלאָזט.

— עס איז אין דעם זכות פון ספר־תורה'לע — זאָגט טויבע.

— דו האָסט רעכט, מיין ווייב.

און צום ערשטען מאָל דעם אבענד האָט מאַן און ווייב גערעדט צווישען זיך אָהן קללות, זייענדיג פול מיט דעם נחת וואָס זיי האָבען געהאַט פון זייער „קינד", דאָס ספר־תורה'לע.

פון דענסטמאָל אָן זיינען אויף אַ שמיקעל צייט, דורך די מיה פון מאָטקע'ן מיט זיין רבי'ן נתן'ען, די שטיוועל אָנגעקומען צו די ריכטיגע בעלי־בתים. פאַר וועמען די בעלי־מלאכות האָבען זיי געמאַכט — צו די מענשען. אַ סך אידען און פויערים זיינען צו הערבסט־צייט געווען צוגעגרייט צו די רעגענס מיט גוטע, געזונדע שטיוועל. און ווייל שטיוועל זיינען מיט אַמאָל ביליג געוואָרען אין שטעדטעל, האָט זיך אָן אָרימאַן אויך געקענט פערגינען אַ פאָר שטיוועל אויף יום־טוב.

נור באַלד האָט דאָס אויפגעהערט. די שטיוועל האָבען אָנגעהויבען צוריק צו געהן אפרים'ען אין קאַמער אַריין, ווי מיר וועלען עס שפעטער דערצעהלען. וואָרים דער היטער פון די גערעכטיגקייט, „די בלינדע פעריל", האַלט וואַך זיין אויג איבער די אָרדנונג פון דער שטאָדט...

איז ער בעשטאנען, אז דאָס מענטעלע מיט די עץ החיים'ס זאָלען זיין אויף איהר נאָמען.

דאָס קדשי־קדשים איז נאָך נישט געבליעבען איין מינוט אליין צייט אפרים'שי האָט חתונה געהאט. צי איז אפרים אין דער היים, צי איז ער אין דער חברה ביי'ם מנחה דאוונען, זיצט אלץ טויבע, זיין ווייב, ווי א געטרייער הונד אויף דער שוועל פון דער טהיר און טרייבט אוועק אלע, וואָס ווילען זיך דערנעהענטערען צום קדשי־קדשים, מיט איהר סגולה־וואָרט „כטופּיי“. צום חנוך אָבער פון ספר־תורה'לע האָבען ביידע, אי אפרים, אי זיין ווייב, פערלאָזט דאָס קדשי־קדשים אויף קיינעם נישט און זיינען געגאנגען מיט דעם עולם אידען אין דער חברה אריין. אין דער חברה האָבען זיך אידען געפרעהט מיט'ן נייעם ספר־תורה'לע, און אפרים מיט זיין ווייב האָבען פערגעסען אָן די שטיוועל און געטאנצט מיט זייער „קינד“, מיט'ן ספר־תורה'לע, שפּעט אין אבענד אריין.

דענסטמאָל האָט זיך נתן גנב ארויפגעלאָזען אויף מאנדריק'ס דאך און מיט א שטיק אייזען אונטערגעשפּארט דעם פרענט פון דעם לאָדען. דער פרענט האָט נאָכגעגעבען. זיינען איבערגעבליבען די שטאכעטלעך, האָט זיי נתן גנב אויך באלד פארנאנדערגעשפּרייט. ער האָט געגעבען א וואונק צו מאָטקע'ן, און מאָטקע האָט זיך ווי א קאץ געגעבען א קוועטש אריין צווישען די שטאכעטלעך, און באלד האָט ער אָנגעהויבען ארויסצוּוואַרפען שטיוועל דורך דעם פענסטער'ל צו נתן'ען.

אז מען האָט שוין אָנגעפּאקט א פּאָר זעק, האָט נתן געגעבען א קאָמאנדע, אז מאָטקע זאָל אינעווייניג צונויפלעגען די שטיוועל אזוי, אז מען זאָל ניט באלד בעמערקען. מאָטקע האָט זיך צוריק ארויסגעקוועטשט פון די שטאכעטלעך, נתן האָט צוריק פערבויגען דעם פרענט אויפ'ן לאָדען, אז מען זאָל נישט אָנזעהן, און מען זאָל נאָך אמאָל קענען נעהמען פון קדשי־קדשים.

אפרים איז אהיים געקומען מיט זיין ווייב פון דער חתונה, וואו זיי האָבען אויסגעגעבען זייער קינד דאָס ספר־תורה'לע. האָט ער זיך דערמאָנט אָן דער קאמער.

געוואלד, זי איבערגעלאָזט אליין, צום ערשטען מאָל אליין. האָט ער גוט בעקוקט די שלעסער אויף דער טהיר, אָבער אלעס איז גאנץ.

האָט אָבער נישט געהערט און איז ווייטער געגאַנגען. פרעגט טויבע: „וועמען זוכסטו?" איידער די אידענע האָט נאָך אָבער צייט דאָס וואָרט אויסצוריידען, איז שוין מאָטקע אין שטיבעל, קוקט זיך אַרום, דערזעהט דעם שפּאַלט פון דער קאַמער, אַ זונען־שטראַהל פאַלט אריין דורך די קוים צוגעמאַכטע טהיר, עפענט ער שוין די טהיר און דערזעהט אפרים גייגער טויכט זיך צווישען אַ וועלט מיט שטיוועל. מאָטקע איז דערשראָקען געוואָרען, אַז ער האָט דערזעהן דעם אידענ'ס באָרד מיט די אויגען אַרויסשטאַרען פון צווישען די שטיוועל.

— ווער איז דאָס? — האָט אפרים'שי געמאַכט אַ געשריי, אויפגערעגט, וואָס אַ פרעמדער אויג האָט געזעהען, ווי ער טהוט זיין דיענסט אין זיין קדשי־קדשים.

— דער מייסטער האָט מיך געשיקט.

— ווער מייסטער, וואָס פאַר אַ מייסטער? טויבע, ר'ע־טויבע, וואו ביזטו? — איז אפרים'שי אַרויס אַ פערשטויבטער פון צווישען די שטיוועל.

נאָר מאָטקע איז שוין נישט געוועזען.

פון דעם טאָג אָן איז דאָס פענסטער'ל פון דעם קאַמער פערקלאַפּט מיט נאָך אַ לאָדען און אַ פרענט, און די טהיר פון אפרים'שים קדשי־קדשים איז געוואָרען בעלעגט מיט נאָך צוויי שלעסער, אַז קיין פרעמדענ'ס אויג זאָל ניט אַריינדרינגען, און מאָטקע האָט געקראָגען קלעפּ פון נתן גנב — וואָס ער האָט די מעשה אַזוי נישט געשיקט געמאַכט.

מאָטקע אָבער האָט אויסגעשפּירט, אַז די קאַמער האָט אַ פענסטער'ל און דאָס פענסטער'ל געהט אַרויס אויף מאַנדריק'ס דאַך.

עס האָט זיך געמאַכט באַלד אַן אַנדער געלעגענהייט. אַריינצודרינגען אין אפרים'שים קדשי־קדשים. אפרים גייגער, אַזוי קאַרג ווי ער איז געוועזען, האָט ער דאָך געוואָלט האָבען אַז עס זאָל איבערבלייבען אַן אָנדענקעניש נאָך איהם. פינף יאָהר האָט ער זיך געדונגען מיט אַ סופר, אַז ער זאָל שרייבען פאַר איהם אַ ספר־תורה אין דער חברה, וואו ער דאַוונט. האָט טויבע געוויינט, אַז זי וויל, אַז דאָס ספר־תורה זאָל זיין געשריבען אויך אויף איהר נאָמען, האָט אפרים'שי נישט געוואָלט. האָט די אידענע צושטייער געגעבען פון איהר געלד, וואָס זי האָט בגנבה אָנגעזאַמעלט אין אַ זאָק, גאַנצע פופצעהן רובעל,

געהאט פון א מאנספארשוין, נאר אהן א בארד און אהן וואנצעס, מיט בעוואקסענע ווארצעלעך, און פיינד האט דאס געהאט מענשען. געזעהן א קינד אין גאס — א שטוים געגעבען, און אלעם לעבעדיגס אוועקגעיאגט פון זיך: „סטופיי“, „סטופיי“! — האט זי געהאט אויף אלצדינג איין ווארט.

זומער פארנאכט איז זי געזעסען אויף די טרעפלעך פאר איהר טהיר און געשעפט לופט. זי האט שווער געאטעמט צוליעב אסטמא. די קינדער פון די בעלי־מלאכות האבען געבראכט צו שלעפען אויף די אקסלען די פארטיגע שטיוועל און קאמאשען צו אפרים'שי. די אידענע האט עפעס געברומט אונטער דער נאז, גענומען די שטיוועל און אריינגעווארפען אפרים'שין אין קאמער אריין און געמורמעלט צו די קינדער: „סטופיי!“ „סטופיי!“

דאס איינציגע פערגעניגען פון אפרים גייגער איז געווען די קאמער מיט זיינע שטיוועל. ער פלעגט זיך אפטמאל איינשליסען אין איהר אויף א גאנצען טאג און איבערווארפען די שטיוועל, וואס האבען געפוילט דארט פון יאהרען לאנג. דאס פערפוילטע לעדער האט ארויסגעגעבען א געשטאנק, און אפרים האט גוט אריינגעהויכט דעם ריח פון דעם לעדער און הנאה געהאט. ארויסקומען פלעגט ער פון דער קאמער מיט א צופריעדענער מינע, דער שמייכעל האט איהם אראבגעלאכט פון די אויגען און אריינגעפאלען אין זיין קאלטענוואטע בארד, וואס די האר איהרע זיינען צוזאמענגעקלעפט געווען פון לעדער־שטויב. פלעגט ער מיט אמאל דערזעהן דאס ווייב, ווי זי זיצט מיט דעם אהן־קינדינגען־פנים און גלאנצט מיט איהרע קליינע אויגעלעך, פלעגט איהם מיט אמאל דאס גאנצע פערגעניגען פון די פוילענדע שטיוועל פערגעהן — פלעגט ער געבען א מרוקע, ארויסגעלאזען א קללה אויף איהר און געכאפט די קאפאטע און אוועק אין חברה מנחה דאווענען.

אט אויף דער קאמער מיט די פוילענדע שטיוועל האט נתן גנב זיין אויג געווארפען. האט ער אריינגעשיקט צו אפרים'שין מאטקע'ן מיט אן אויסרייד. מאטקע האט געדארפט אויסשפירען, צי די קאמער האט א פענסטער'ל, און וואוהין דאס פענסטער'ל געהט ארויס.

אנגעטראפען האט מאטקע טויבע'ן, ווי זי זיצט אויף די טרעפלעך און כאפט פרישע לופט זומער פארנאכט. זי האט איהם בעגעגענט מיט איהר געוועהנליכען ווערטעל: „סטופיי!“ מאטקע

איז זיין איינציג פערגניגען געווען, אַז די קאַמער איז וואָס אַמאָל מעהר פול געוואָרען מיט שטיוועל. נאָך סוכות־צייט, ווען די רעגענס גיסען, איז אַ גאַנץ שטעדטעל אַרומגעגאַנגען באָרפוס, די בלאָטע האָט אַריינגערונען דורך די אָפענע לעכער, און ביי אפרים'שי אין קעלער האָבען געפוילט די שטיוועל, וואָס די שוסטער האָבען אויפגעאַרבייט פאַר דער בעפעלקערונג אויף דער צייט, ווען דער רעגען וועט קומען.

געווען איז אפרים אַ אידעל אַ קאַרגער, וואָס האָט ניט פערגונען דעם ווייב דעם ביסען ברויט וואָס זי עסט. יעדען פריהמאָרגען איז דאָס געסעל אויפגערודערט געוואָרען פון די קריעגערייען צווישען אפרים'שין מיט זיין ווייב. און יעדען פריהמאָרגען האָט ער געשלעפט דאָס ווייב צום גט: „שוין די מינוט זאָלסטו מיר געהן צום רב, די מינוט".

ס'האָט זיך שוין איינמאָל געטראָפען, אַז דער רב איז מיעד געוואָרען שלום מאַכען צווישען זיי, און האָט בעשטימט זיי אָבצוגט'ן.

פרעגט אפרים'שי:

— וויפיעל וועט דאָס קאָסטען?

— דו דאַרפסט דאָך איהר געבען אַ כתובה, און דעם סופר, און שכר־טרחה, און אַ ציוויל־גט.

— אָבער וויפיעל, אַרום און אַרום?

— אַרום און אַרום, מיט אַ ציוויל־גט, און פאַר'ן סופר, און פאַר מיר, אַ פינף און צוואַנציג רובעל.

— פינף און צוואַנציג רובעל! — שרייט אויס אפרים'שי — טויבע, קום אַהיים! די מינוט אַהיים! — שלעפט ער די ווייב ביים אַרבעל.

צוליעב די פינף און צוואַנציג רובעל, וואָס ס'האָט איהם בעדאַרפט דער גט אָבקאָסטען, האָט ער אָבגעלעבט מיט אַ ווייב אַ מרשעת, וואָס זיי האָבען זיך ביידע פיינד געהאַט, אַ גאַנצעם לעבען, און געריסען זיך דעם ביסען פון די מיילער, און געזעטיגט איינס דאָס צווייטע מיט קללות.

אפשר האָט איהם טאַקע טויבע די מרשעת דערצו געבראַכט, אַז ער זאָל אַזוי שלעכט זיין. וואָרום די אידענע איז מיט אַן אמת געווען אַ מרשעת. געווען איז זי אַן עקרה, און דאָס נישט־קינדער־האָבען האָט מען איהר אָנגעזעהען אויפ'ן פנים... אַ פנים האָט זי

.12

אַ אידישער לאַמבאַרד.

אין שטערטעל האָבען געוואוינט אַ סך שוסטער, וואָס האָבען אויסגעאַרבייט שטיוועל פאַר די פּויערישע יאָהרמערק. אַ גאַנצען זומער איז מען אָבגעזעסען איבער דער מאַנדעט־אַרבייט און געגרייט סחורה פאַר הערבסט, ווען די יאָהרמערק וועלען זיך עפּענען און מען וועט פאָהרען מיט דרענגלעך און געשטעלען אויף די ירידים אַרום. אָבער ווייניג שוסטער האָבען זיך געקענט דערוואַרטען אויף דעם גליק, אַז זיי זאָלען אַרויספיהרען זייערע סחורות אויף די מערק. די מעהרסטע פון זיי האָבען ניט געקענט דורכשלעפּען דעם זומער און אויסהאַלטען די שטיוועל, און צו די ימים־טובים צו האָבען שוין די שטיוועל אַריינגעוואַנדעלט צו אפרים'שי גייגער אין קאַמער אַריין, וואו מ'האָט זיי פערזעצט פאַר אַ פּאָר רובעל אויף צו לעבען, אויף סחורה צו קויפען אָדער אויף יום טוב מאַכען.

אפרים'שי גייגער איז געווען דער פּראָצענטניק פון די שוסטער. נעהמען פלעגט ער פון אַ קערבעל אַ צוויי גילדען פּראָצענט און אַ משכון די שטיוועל. אַז עס פלעגט קומען הערבסט, פלעגען זיך די שוסטער בעטען: „ר' אפרים'שי, גיט אַרויס די שטיוועל אויפ'ן מאַרק". אָבער אפרים'שי ווייסט, אַז אַ שוסטער איז אַ שכור, און די שטיוועל קענען נאָך אויפ'ן וועג צום מאַרק אַריינפאַלען אין שענקעל, און אַזוי ווי דאָס רוב שטיוועל זיינען שוין ניט ווערטה געווען דאָס געלד מיט דעם פּראָצענט, וואָס איז דורך די פּאָר וואָכען אויף זיי אָנגעוואַקסען, פלעגען זיי בלייבען ביי אפרים'ען אין קאַמער פוילען, און האָבען שוין ניט געזעהן די ליכטיגע שיין מעהר. אפרים'שי האָט זיי ניט פערקויפט. קיין געלד האָט ער ניט בעדאַרפט. אָבגעלעבט מיט זיין ווייב, טויבע די מרשעת, אַ יאָהר צוואַנציג־דרייסיג אין קריגעריי, און געגעסען דעם גאַנצען טאָג אַ נעכטיגען ברויטעל מיט אַ ציבעלע,

געטהאָן, האָט ער געוואָלט איהר אָבצאָהלען. ער האָט אָבער ניט געוואוסט מיט וואָס. ער פלעגט אַמאָל פון גאַס אַהיים ברענגען אַ הוהן אונטער דער פּאָלע אָדער זיך אַריינלאָזען אין שענקעל אַריין און אַרויסקריגען אַ פלעשעל, האָט עס אַהיים געבראַכט און כּאַר דער אידענע ביים קוימען אַוועקגעלעגט. פלעגט די אידענע איהם אויס דער שטוב טרייבען.

— טראָג דיך אָב, דו קליינער גנב, טראָג דיך אָב מיט דיינע גנבות.

און מאַטקע האָט געזעהען, ווי דאָס פלעשעל בראַנפען ווערט פערשוואונדען אונטער דעם קישען אין דער אידענע'ס געלעגער, האָט ער געלאַכט און איז אויס דער שטוב געלאָפען.

אַז די „בלינדע פעריל“ האָט דערזעהען, אַז מאַטקע איז ביי נתן'ען אַ בן־בית געוואָרען און נתן גנב טראָגט זיך אַרום מיט איהם, האָט ער אַלץ געקלערט ווי דעם יונג אין דער האַנד צו כאַפּען. ער האָט זיך געוואָלט דורך מאַטקע'ן מיט נתן'ען אָברעכענען און אַלץ אָבגעוואַרט אַ געלעגענהייט, ווען דער יונג וועט איהם אין די הענד פאַלען. ער האָט ניט בעדאַרפט לאַנג וואַרטען: די געלעגענהייט האָט זיך באַלד געמאַכט.

— קענסט קריאת שמע לייענען ? — פרעגט נתן גנב, וואס איז געווען אריינגעטהאן אין דער הייסער שיסעל.

מאטקע לאכט, האלטענדיג אויף זיינע צייהן א זודיגע קארטאפעל :

— ניין !

— און וואס איז אויף דיר דאס געלעכטער אזוי ? עס געהען אזעלכע גרויסע ימים טובים אין לאנד אריין און דו קענסט ניט קיין סדור אין דער האנד האלטען — זאגט די אלטע.

נתן איז מכבד מיט דער ברייטער האנד מאטקע'ן איבער'ן פנים.

מאטקע לאכט.

— וואס שלאגסטו איהם ? צו שלאגען ביזטו א בריה, וואלסט בעסער גענומען א סדור און דעם יונג אויסגעלערנט עברי זאגען — זאגט די מוטער — דו קענסט דאך. זאל ער אויך קענען.

מאטקע לאכט.

נאכ'ן עסען האט נתן ארונגענומען פון שענקעל, וואו עס שטעהען די צוויי שבת־לייכטערלעך, דער מאמע'ס מחזור, אויפגעכישט די גרויסע אותיות און אנגעהויבען צו לערנען מאטקע'ן :

— נא זעה, דאס איז א היי, און דאס איז א בית. זאג נאך : א היי, א בית.

מאטקע לאכט.

— וואס איז אויף דיר דאס בייזע געלעכטער? גיב נור א קוק, ווי ער האט זיך צולאכט ! — און נתן האט געכאפט מאטקע'ן אויפ'ן קניע און האט איהם אנגעהויבען מכבד צו זיין.

— נא, גיב נאר א קוק, ווי ער האט זיך צוראיעט ! נתן גנב, לאז אב, לאז אב. וועסט דאך דעם יונג ממית'ן ! — שלעפט ארויס די אלטע מאטקע'ן פון נתן'ס הענד.

נתן לערנט ווידער און גיט מאטקע'ן ווידער קלעפ.

— מיין רבי, קוק אן דעם רבי'ן, אז די הענד זאלען דיר ווערען אבגעדארט. שלאגען קענסטו איהם, אבער לערנען ? — שרייט די אלטע אויף נתן'ען.

און מאטקע לאכט אונטער נתן'ס קלעפ.

מאטקע האט דערפיהלט, אז די אלטע פעשע האט איהם נוטס

נתן גנב האָט געלעבט מיט דער מוטער אין הילצערנעם הייזעל. איין נוטע מדה האָט דער יונג געהאַט, וואָס די שטאָדט האָט איהם דערפאַר געריהמט: ער האָט בכבוד געהאַלטען זיין מוטער. דאָס ווייב האָט ער אוים דעם הויז געשיקט ווייל זי האָט ניט געקענט הויזען מיט דער שוויגער און געקריגט זיך מיט איהר. דער יונג האָט איהר בכבוד'ע קליידער געמאַכט, אַ שעהנע „שטאָדט" אין דער ווייבער־שוהל איהר געדונגען און אַהיים געבראַכט דער מאַמען דאָס בעסטע פלייש און די שעהנסטע פיש אויף שבת. שבת נאָכמיטאָג האָט נתן גנב זיין מאַמע אויסגעפוצט אין אַ נייער הויב מיט אַ נייעם קאַפטענדעל, אין געסעל אַרויסגעפיהרט צום שפאַציער. אַז די ווייבער האָבען געזעהען ווי נתן האַלט בכבוד זיין מאַמע, האָבען זיי דעם יונג אַלעם מוחל געווען און געזאָגט, אַז ער פערדיענט זיך סיי ווי סיי די צווייטע וועלט. מען האָט דערצעהלט, אַז די אַלטע פעשע, נתן קצב'ס מוטער, וואָס איז אַליין אַמאָל געווען אַ קצב'טע און איז נאָך היינט אויף בכח אויסצוטרינקען אַ האַלב קווערטעל בראַנפען, פאַטשט נאָך היינט אויס דעם יונג, אַז עס געפעלט איהר עפּעס ניט אין איהם, און נתן גנב, פאַר וועלכען די „בלינדע פעריל" ציטערט, לאָזט זיך אויספאַטשען פון דער מאַמע און זאָגט איהר קיין וואָרט ניט.

אַט די אַלטע פעשע, די שטאַרקע אַכטציג־יעהריגע אידענע מיט די רויטע געפרוירענע באַקען, האָט אַריינגענומען מאָטקע'ן אין אַ ווינקעל פון דער קיך, און פאַר מאָטקע'ן טהיילמאָל אַ העמד אויסגעוואַשען און אַ לעפעל וואַרעם געקעכטס געגעבען. די אַלטע פעשע איז געוואָרען מאָטקע'ס בעשיצערין און האָט אויפ'ן זוהן אָנגעשריען, ווען יענער האָט מאָטקע'ן געשלאָגען. נתן גנב האָט געזעהען, ווי די מאַמע האָט גערן מאָטקע'ן, האָט ער איהם אויך גערן געקריגען און אָנגעהויבען איהם צו בעהאַנדלען ווי אַן אינגערען ברודער.

איינמאָל אַן אויף־דער־נאַכט, ווען זיי זיינען ביידע אַהיים געקומען פון שעכט־הויז, די אַלטע פעשע האָט אויפגעשטעלט אויפ'ן טיש די הייסע קאַרטאָפעל־זופ מיט דעם פאַרעדיגען פלייש, רופט זיך אָן די אַלטע אידענע צו נתן'ען:

— נתן, עס געהט צו ראש השנה און יום כפור. דער יונג קען אודאי קיין קריאת שמע ניט לייענען.

רעל“ געהאַט זיין חברה גנבים, וואָס האָבען גע'גנב'עט, איהם אָבגעשמעקט, און ער האָט פאַר זיי פערהאַנדעלט דערנאָך מיט די בעלי בתים. האָט איין באַנדע געמאַכט דער צווייטער קאָנקורענץ. צווישען די אָנפיהרער פון די באַנדעס האָט אויבען־אויף געהערשט שלום: זיי האָבען גערעדט צווישען זיך, געטרונקען אין איינעם „פאַלשען בראַנפען“ ביי חנה־שרה'ן אין געוועלבעל. אָבער זיי האָבען מורא געהאַט צו בלייבען איינער מיט'ן צווייטען אליין, אז איינער זאָל דעם אנדערען אַ מיעסער נישט אריינשטעקען, און נור אָנגעקוקט זיך מיט די אויגען, און מיט דעם בליק אלעס געזאָגט. עס איז געווען אָבגעמאַכט צווישען זיי, אַז איינער זאָל זיך אין צווייטען'ס עסקים ניט מישען. דורך דעם, אז עס איז געשעהן אַ גנבה אין דער שטאָדט און מען איז געקומען צו לויפען צו די „בלינדע פערעל“ האָט ער זיך בעהאַלטען, ער איז נישט געווען אין דער היים...

דערפאַר האָט איין אָנפיהרער דעם צווייטען'ס באַנדע גע'רודף'ט. אַז נתן גנב האָט אָנגעטראָפען אין אַ ווינקעל אַ שגץ פון די „בלינדע פעריל'ס“ באַנדע, האָט ער איהם שוין פאַרלאָזט מיט אַן אונטערגעהאַקטע זיים. און צייט מאָטקע האָט זיך גע'חבר'ט מיט נתן גנב, האָט די „בלינדע פערעל“ געוואָרפען אויף איהם אַן אויג און נישט געלאָזט איהם אין מאַרק זיין אין אַ יאָהר־מאַרק. וואו ער האָט איהם געטראָפען, האָט איהם די „בלינדע פערעל“ געשלאָגען, געיאָגט און געוואָרט נאָר, אַז ער זאָל אין זיינע הענד אריינפאַלען. מאָטקע האָט זיך נישט געקלאָגט פאַר נתן גנב: ערשטענס האָט ער געוואוסט, אַז עס דאַרף אזוי זיין, און צווייטענס, איז נאָך מאָטקע גנב געווען אַ צו קליינער יאַט, אַז דער רבי זאָל זיך פאַר איהם אָננעהמען און געהן זיך שלאָגען צוליעב איהם מיט די „בלינדע פעריל“.

אָט פאַר דעם נתן גנב — וואָס האָט געקענט אזוי ווייט ברענגען, אַז די „בלינדע פעריל“ זאָל פאַר איהם ציטערען און אויסמיידען פון וועג, ווען ער טרעפט איהם אָן — האָט מאָטקע גנב דרך־ארץ געהאַט, פערגעטערט איהם און איז גרייט געווען פאַר איהם אין פייער און וואַסער צו געהן. נתן גנב האָט דערפיהלט, אַז דער יונג איז אַ גוטער „יאַט“ און מען וועט איהם קענען אַמאָל אויסנוצען צי אַן עסק, האָט ער איהם צוגעלאָזט צו זיך, אַהיים גענומען מיט זיך און אפילו געלאָזט שלאָפען אין הויז ביי זיך.

— איך וויל? די גנבים ווילען, זיי זיינען געקומען צו מיר, האָבען מיר געזאָגט. איך מיין — פאַר צוויי הונדערט רובעל.

מען דינגט זיך, או דער סוף איז, אַז נתן ווייזט אָן, וואו די פעל זיינען איינגעגראָבען אין לאָנקע ביים וואַסער.

די גערעכטיגקייט פון דער שטאָדט האָט געהיט דער סטאַרשי סטראַזשניק יאַנאָוויטש, אָדער, ווי די אידען האָבען איהם אַ נאָמען געגעבען, „די בלינדע פּערעל“, — דערפאַר, ווייל אַז ער וויל קען ער ווערען בלינד, ווי די אָרימע אידענע פּערעל, וועלכע זיצט פאַר דער שוהל און בעט נדבות: ער זעהט נישט, אַז אַ איד האַלט אָפען דאָס געוועלבעל זונטאָג נאָך צוועלף אַזייגער און לייזט געלד; ער זעהט נישט, ווי עס פערשווינדט פון אַ פּויער׳ס אַ פוהר אַ קעלבעל, ווי מען שפּאַנט פון אַ וואָגען אין מיטען העלען טאָג די פערד אויס, אָדער ווי נתן׳ס חברה האַקען אויף אַ שפּייכלער ביינאַכט און נעהמען די קאַלבס־לעדער אַראָפּ. ער איז די „בלינדע פּערעל“, ער זעהט נישט און הערט נישט. ריידען רעדט דער סטאַרשי סטראַזשניק אידיש און זאָגט אָן די אידען אַ פּריהער, ווען דער קאָמיסאַר וועט קומען נאָכקוקען אין די געוועלבער דעם פּאַטענט. די „בלינדע פּערעל“ האָט מען בעראַרפט אין שטעדטעל, ווי מען בעדאַרף, להבדיל, אַ רב אָדער אַ מקוה. ער האָט געמאַכט שלום צווישען אידען. אַז איין איד האָט גע׳מסר׳ט דעם צווייטען, אַז ער האַנדעלט מיט פאַלשע בראַנפען, איז ער געקומען און האָט דערצעהלט. האָט יענער גע׳מסר׳ט דעם צווייטען, אַז ער האַנדעלט מיט גנבות — האָט ער פון ביידע גענמען כאַבאַר און שאַ, שטיל. אין זיינע צייטען איז קיין איד נישט אריינגעפאַלען אין גויאישע הענד, נישט אין געריכט און נישט אין די וואַך. און אַז עס האָט זיך געמאַכט, אַז בעריל מסור האָט גע׳מסר׳ט צום נאַטשאַלניק און אָנגעוויזען אויף די „בלינדע פּערעל“, אַז ער נעהמט כאַבאַר פון די אידען, האָט זיך „די בלינדע פּערעל“ געקאָכט אין איינעם מיט אידען ביים רב און גע׳טענה׳ט אויף אידיש:

— אַזאַ מעשה, אַ איד זאָל איבערענטפערען אידען אין גוי׳אישע הענד! וואָס, עס איז נישטאָ קיין רב, ביז הונדערט און צוואַנציג יאָהר? האָסט עפּעס, געה צום רב.

צווישען נתן גנב און די „בלינדע פּערעל“ איז אָנגעגאַנגען אַ שטילע מלחמה. אַזוי ווי נתן גנב, אַזוי האָט אויך די „בלינדע פּע־

.11

די „בלינדע פערדל"

פאר איין מענשען האָט מאָטקע דורך ארץ געהאט און גענומען אַ מוסר פון איהם. דאָס איז געווען נתן גנב, דער העקער. זיין פרנסה איז געווען, אבשינדרען די בהמות אין שעכט־הויז, און דערנאָך דאָס פלייש אויסהענגען אין יאטקע פאר די ווייבער. אָבער זיין הויפט־פרנסה איז געווען גנבה. נתן גנב האָט געלעבט מיט זיין אַלטער מוטער אין הילצערנעם הייזעל אין עק שטאָדט, ביי דער שוסטער־גאַס. פאַר דעם „הילצערנעם הייזעל" האָט דאָס שטעדטעל געציטערט. איז עפּעס א גנבה געשעהן אין שטעדטעל: אַ פּאָר זילבערנע לייכטער פון אַ טיש אראָפּגענומען אַ פרייטאג ביינאַכט, ביי לייזער מאיר'ן דעם וואָלל־סוחר דעם שפייכלער אויפגעהאקט און די פעל ארויסגע'גנב'עט, — איז מען צוערשט געקומען צום „הילצערנעם הייזעל". אינעווייניג איז מען נישט אריינגעגאנגען: עס האָט געקענט שמעקען מיט אַ מעסער־שטאָך; נור מען האָט זיך ארויף און אראָפּ געדרעהט פאַר דעם הייזעל מיט געבראָכענע הענד און געקרעכצט, געפּרואווט אריינווארפען אן אויג, אין אַ פערהאנגען פענסטערעל אריין. איז שוין נתן ארויסגעקומען פאַר דער טהיר און געפרעגט תם'עוואטע:

— וואָס איז געשעהן?

— נתן, געדענק אין גאָט, האָב רחמנות אויף מיין ווייב און קינדער, גיב ארויס די פעל.

— פעל? ביי וועמען האָט מען דאָס גע'גנב'עט פעל ווידער? וואָס טהוט זיך דאָ אין דער שטאָדט! מען וועט דאָך שוין נישט קענען לעבען באלד. יעדע נאכט אן אנדער גנבה, — צוקאָכט זיך נתן.

— נתן, זאָג, וויפיעל ווילסטו, אַז דו זאָלסט ארויסגעבען די פעל?

שליסען אין בית המדרש אויף א גאַנצען טאָג, אַז ער זאָל נישט קענען ארויסגעהן. נאָר מאָטקע האָט מורא דעם אלטען דין צו טשעפען. נתן גנב האָט אויך מורא פאַר דעם אַלטען דין. אונטער די אויגען, שילט ער איהם, און אז דער אַלטער דין קומט, ציטערט ער פאַר איהם, און אויך דער אלטער ברוך, און אלע קצבים פיהרען זיך אזוי, האַלט זיך מאָטקע אויך אזוי. נאָר עס וועט אויף איהם אויך אַ צייט קומען.

אזוי האָט מאָטקע בעהערשט די שטאָדט מיט זיינע הינד און די הינד האָבען איהם געפאָלגט אלעס, וואָס ער האָט זיי בעפוילען. זיי זיינען איהם געווען אונטערטהעניג ווי אַ קעניג.

ביי־נאַכט, ווען דאָס שטעדטעל איז שוין געשלאָפען, איז זיך מאָטקע צוזאמענגעקומען מיט זיינע הינד אויף די יאַטקע־קלעצער אין מאַרק. די לבנה האָט געשיינט. מאָטקע איז געזעסען ווי אַ קעניג אויף דעם העכסטען יאַטקע־קלאָטץ, נעבען איהם איז געלעגען זיין פריינד, דער עלטסטער פון די הינד, „בורעק“, מיט דעם געשאָרענעם הינטען און בעוואקסענעם קאָפּ און עק ווי ביי אַ ליב, — נאָטע קאַטארינארזש׳ס הונד, וואָס האָט געהאלפען מאָטקע׳ן, ווען ער איז נאָך שוואַך און קליין געווען און זיך נישט געקענט געבען קיין עצה געגען די מענשען. ער איז געבליבען מאָטקע׳ס נאָהענטסטער פריינד. און מאָטקע האָט איהם געמאכט פאַר אַן עלטסטען פון די הינד: איהם האָט מאטקע צום ערשטען אָבגעגעבען די גרעסטע שטיקער ביינער און איהם האָט מאטקע בעפרייט פון זיין קייט און מיטגענומען אומעטום וואוהין ער איז געגאַנגען. אויפ׳ן יאטקע קלאָץ ליגט ער נעבען מאָטקע׳ן און מאָטקע שפּיעלט זיך מיט איהם און ארום די יאַטקע־קלעצער שפּרינגען ארום די אונטערטהאַנען — די הינד: זיי שטעלען זיך אויף צוויי פיס — מאַכען נאָך ווי מענשען, פאַר מאָטקע׳ן, שפּרינגען פאַר איהם און בילען מיט ווילדע געשרייען, ווי זיי וואָלטען זאָגען:

— בעפעהל, בעפעהל אונזער קליינער הערשער, אלעס, אלעס וועלען מיר טהאָן פון דיינעטוועגען.

געבראַכט אַ הוהן, אַ גאַנז אָדער אַ קאַטשקע — איז אַלעם געווען ביי איהם טריף. אויף דער צווייטער זייט טיש אין בית המדרש איז געזעסען רבי יצחק דין. ר׳ יצחק איז דוקא געווען אַ הויכער איד מיט אַ שמייכעל אין דער באָרד, און אויב דער דין רבי ליבוש האָט קיין קינדער נישט געהאַט, האָט רבי יצחק דין דוקא געהאַט אַ סך קינדער, און ביי רבי יצחק'ן זיינע אַלע גענז, קאַטשקעס און היהנער געווען כשר. אָבער די ווייבער זיינען נישט געגאַנגען צו רבי יצחק'ן, נאָר דוקא זיך געשטופּט צו רבי ליבוש'ן און אַרומגעטראָגען דערנאָך די טריפה געמאַכטע עופות צו די שטאָדטישע גוים צו פערקויפען.

אָט דעם רבי ליבוש האָט מאָטקע נאָך פיינד געהאַט ווען ער איז נאָך געווען אַ קינד. די מאַמע איז אַרומגעלאָפען איבער'ן מאַרק אַ גאַנצע וואָך און אָבגעשפּאָרט אויף אַן עוף אויף שבת. מאַכט זיך אַ שאלה. אַז מען האָט מאָטקען געשיקט מיט דער שאלה, איז ער געגאַנגען צו רבי יצחק'ן. האָט די מאַמע דוקא געשיקט צו רבי ליבוש'ן. און קוים איז די שאלה אַריינגעפאַלען צו רבי ליבוש'ן, האָט שוין מאָטקע געוואוסט אַז די מאַמע וועט וויינען און דאָס שוועסטערל וועט טראָגען די גאַנז צו דעם פעטען דייטש צו פערקויפען און שבת וועלען אַלע עסען טרוקענע חלה. פאַר דעם טריף־מאַכען האָט מאָטקע דעם דין פיינד געהאַט פון קליינערהייד אָן, און יעצט זעהט ער, אַז ער מאַכט אַלעם טריף אין דער יאַטקע. אַז רבי ליבוש קומט אין שעכט־הויז אַריין ווערען אַלע קצבים טרויעריג און ציטערען פאַר שרעק. מען טראָגט איהם אונטער אַ לונג־און לעבער, נתן בלאָזט זי אָן און דער אַלטער דין קוקט זיך גוט איין, זוכט, זוכט, באַלד טריף! איז ווי אַ בראָך וואָלט אויסגעבראָכען, און נתן זאָגט אין דער שטיל:

— איך האָב באַלד געוואוסט, אַז דער אַלטער וועט טריף מאַכען.

— עס איז דען אַ וואונדער, ער האָט קיין קינדער נישט, ווי אַ שטיין, — זאָגט מיט אַ קרעכץ דער רויטער ברוך מיט די רויטע אויגען און טרעהרען רינען איהם אויף די באַקען.

און פערקעהרט, אַז רבי יצחק קומט אין שעכט־הויז, זיינען אַלע פרעהליך, און מאָטקע ווייסט, אַז דערנאָך וועט ער שוין געהן צו חנה־שרה'ן אין געוועלבעל אַריין נאָך אַקעוויט.

דערפאַר האָט מאָטקע פיינד דעם דין רבי ליבוש און וואָלט איהם אַמאָל געוואָלט מיט זיינע הינד מכבד זיין, איהב אַמאָל איינ־

האָט נאָר בעדאַרפט אַ שמעק טהאָן איהם און דערפיהלען אָן זיין ריח אז ער איז דער קעניג איבער די הינד.

קוים האָט ער נאָר געקראָגען די מאַכט איבער די הינד, האָט ער זיך בענוצט מיט איהר זיך אָבצורעכענען מיט זיינע פיינד. די פיינד זיינע זיינען געווען דאָבשע די מייסטערין, דער פאָטער זיינער און דער דיין רבי ליבוש.

צו בעריש מייסטער, וואָס ער האָט איהם אזוי געשלאָגען, האָט ער קיין גרויסען האַס ניט געטראָגען. ער פערשטעהט עס פאַר וואָס — אַ מייסטער מעג, אַ מאַנספערשוין! נאָר אויף איהר, אויף די אידענע מיט די פערשטאָפּטע אויערען האָט ער געטראָגען אַ שרעקליכען כעס. ווי ער האָט זי געטראָפען אין געסעל האָט ער אָנגעשיקט די הינד. די הינד זיינען איהר בעפאַלען, דאָס קלייד אַראָבגעריסען, די אידענע האָט געשריגען און מאָטקע איז געשטאַנען און געלאַכט הויך. ער האָט דער אידענע אויף דער ליכטיגער שיין נישט אַרויסגעלאָזען. די הינד האָבען פון איהר שוין אָוועקגעכאַפּט דאָס פונט פלייש, וואָס זי האָט געטראָגען, פוטער, אַ קאָרב אַרויסגעריסען און אייער צובראָכען. דעם שוואַרצען קאָטער האָבען די הינד שוין דעם גאַנצען עק אָבגעריסען און איהם צובלוטיגט ווי אַ הורג — און מאָטקע קען זיך נאָך נישט בערוהיגען. ער האַלט נאָך די אידענע איינגעשלאָסען אין שטוב.

פאַר זיין פאָטער פיהלט ער זיך נאָך צו שוואַך מיט זיינע הינד. און ער וואַרט ביז ער וועט אליין זיך קענען אָברעכענען מיט איהם מיט זיינע אייגענע כחות. דערפאַר מיידעט ער איהם נאָך אויס. נאָר דער פאטער מיידעט מאָטקען אויך אויס זינט מאָטקע גטהט ארום מיט די הינד; ער טשעפּעט איהם נישט מעהר און לאָזט איהם לויפען. ווען ער דערזעהט איהם אין געסעל מיט דער סטאַדע הינד נאָך איהם, קוקט ער איהם נאָך מיט איין אויג און ער קלעהרט זיך, אַז פון דעם יונג וועט עפּעס אויסוואַקסען אזעלכעס, פאַר וואָס מען וועט זיך דאַרפען היטען...

אויף ר' ליבוש דיין טראָגט מאָטקע גלאַט אַ האַס אָהן אַ פאַרוואָס. ר' ליבוש איז געווען א הארטער קליינער איד, וואָס האָט קיין קינדער נישט געהאַט, מיט אַ פערשטיינערט שטרענג פּנים. א פרייטאג נאָכמיטאג פלעגט ער זיך אוועקזעצען אין בית המדרש מיט זיין מעסערעל אין דער האנד שאלות פּסק'נען און ווען א אידענע האָט אַריינ־

אַמאָל האָט ער רחמנות געהאַט אויף דער אידענע, האָט ער געגעבען אַ וואונק צום הונד און אָראָבגענומען די „בעלאַגערונג“ פֿונ׳ם געוועלבעל. טהיילמאָל, אַז ער האָט געטראָגען אויף וועמען אַ שלעכט הארץ, האָט ער אַזוי דעם הונד אָבגעהאַלטען אַ גאַנצען טאָג פֿאַר דער טהיר און קיינעם נישט אַריינגעלאָזט און נישט אַרויסגעלאָזט פֿונ׳ם געוועלבעל.

די הינד האָבען איהם געגעבען מאַכט און מען האָט זיך אָנגעהויבען צו׳חנפ׳נען צו איהם. איין סוחר האָט איהם געלד געוואָלט בעצאָהלען, אַז ער זאָל בעלאַגערען מיט זיינע הינד די טהירען פֿון זיין קאָנקורענטס קראָם. נאָר מאָטקע האָט בענוצט זיין מאַכט איבער די הינד ניט פֿאַר געלד, נאָר פֿאַר אייגענער אַמביציע. און עס האָט זיך אַמאָל געטראָפֿען אַז מאָטקע האָט בעלאַגערט אַ גאַנץ שטיבעל חסידים מיט זיינע הינד און זיי נישט געלאָזט אַהיים געהן שבת פֿונ׳ם דאַווענען, — דערפֿאַר וואָס עוזר חסיד האָט געשריען אויף איהם, אַז ער וועט דערצעהלען, אַז ער רייכט באַרען פֿונ׳ם גוי׳אישען סאָד אום שבת. מאָטקע האָט ערשט דעמאָלט אַהיים געלאָזט די חסידים פֿונ׳ם דאַווענען, ווען דאָס האָט זיך איהם אַליין פֿערגלוסט.

די מאַכט איבער די הינד האָט ער געקראָגען נישט בלויז דערפֿאַר וואָס ער האָט זיי פֿון שעכט־הויז אַרויסגעוואָרפֿען די אַלטע לאַפּען, שטיקער הויט, מילץ, קאַליע געוואָרענע פֿלייש. ניין. די ליעבע און צוגעבונדענקייט צווישען איהם און די הינד האָט גערוהט אויף אַ פֿיעל טיעפֿערען אינסטינקט, ווי אויסערליכער נוטצען. די הינד האָבען דערפֿיהלט אין איהם, אַז דאָ האָבען זיי געפֿונען די בעשעפֿעניש, וואָס די נאַטור האָט בעשאָנקען מיט די רייכטהימער פֿון רעדען, געהן אויף צוויי פֿיס, מיט שכל און מיט מענשליכע אינסטינקטען, און די בעשעפֿעניש וועט דאָס אַלעס אָוועקשיינקען זיי, צו פֿיהרען זיי און צו הערשען איבער זיי. ביז מאָטקע׳ן, האָט זיך ניט געפֿונען קיין מענש, וואָס זאָל וועלען זיין דער קעניג און דער פֿיהרער פֿון די הינד. און מאָטקע איז געוואָרען זייער קעניג. די הינד האָבען איהם אָנערקענט פֿאַר זייער פֿיהרער און געפֿאָלגט זיינע בעפֿעהלען. ער האָט זיי געשלאָגען, געשטעלט אויף צוויי פֿיס, געהייסען זיי קריכען איבער פּלויטען, אויף דעכער, שפּרינגען איבער הייזער. זיי האָבען איהם געפֿאָלגט. אַ הונד

10.

דער קעניג פון די הינד.

און צייט מאָטקע האָט זיך אריינגעקראָגען אין שעכט־הויז, איז ער געוואָרען דער מלך פון די הינד. וואו ער איז געגאַנגען, איז איהם אַ מחנה הינד נאָכגעגאַנגען ווי אַ וואַך און געהיט איהם, אַז מען זאָל איהם קיין שלעכטס נים טהאָן. קיין חברים אינגלעך האָט ער נישט געהאַט, נאָר הינד זיינען געווען זיינע חברים, און „בורעק“, זיין ערציהער איז איהם דער נאָהענטסטער געווען. צוליעב די הינד האָט מען פאַר מאָטקע'ן דרך ארץ געקראָגען און מורא געהאַט. די יונגען און נאַס האָבען געציטערט פאַר איהם. מאָטקע האָט נאָר בעדאַרפט אַ וואונק געבען און אויף וועמען זיינע הינד אָנרייצען, אַז מען זאָל אַנטלויפען וואו דער שוואַרצער פעפער וואַקסט.

טהיילמאָל האָט זיך מאָטקע'ן פערגלוסט, האָט ער גענומען אַ הונד און איהם אוועקגעלעגט פאַר אַ שוועל פון אַ אידיש קרעמעל און דער הונד איז אַזוי לאַנג געלעגען ביז מאָטקע האָט איהם נישט געהייסען זיך אויפהויבען. אידען האָבען צוליעב דעם הינד מורא געהאַט אריינצוגעהן און ארויסצוגעהן פון דעם געוועלבעל. קיין קונד האָט שוין אין דעם געוועלבעל נישט אַריינגעשמעקט, און מאָטקע איז געשטאַנען ווי אַ קעניג אין מיטען מאַרק און געזעהן ווי דער הונד פיהרט אויס זיין בעפעהל: — ער ליעגט פאַר דער טהיר פון דער אידענעס קרעמעל און קוקט מיט בייזע אויגען און לאָזט אַרויס אַ ברום אויף יעדען, וואָס וואַגט אריינצוגעהן אָדער ארויסצוגעהן פון געוועלבעל — ער איז בערייט אָנצופאַלען אויף איהם. מען איז געקומען צו לויפען צו מאָטקע'ן און זיך געבעטען ביי איהם:

— מאָטקע, נעהם צו דעם הונד, טהייערער מאָטקע, פאַרוואָס טהוסט דו מיר דאָס?

פלעשעל צו טרינקען, מיט אַ שטיק פערבלוטיגטע ברויט — איז מאָטקע געווען דאָס גליקליכסטע קינד אין דער וועלט.

ער האָט אויפגעהויבען פון ד׳רערד אַ שטיק לאַפען פון אַן אַלטער־מילץ און צוגעוואָרפען צו די גאַסען־הינד, וואָס זיינען איהם נאָכגעלאָפען. די הינד האָבען געקוקט אויף איהם מיט רעספעקט און צופריעדען געוועזען, וואָס אויך זייער מאָטקע איז געוואָרען אַזאַ לייט.

נעם אָקס אַ לונג און לעבער. ער בלאָזט דורך אַ רעהר, או, די לונג ווערט אָנגעבלאָזען, און דאָס אידעל, וואָס האָט פריהער דעם אָקס געשאָכטען, קוקט צו, טאַפּט די לונג און קוקט זי גוט דורך, צו זי איז גאַנץ, צי דער אָקס איז כשר, צו טרפה...

מאָטקע האָט געהאָלפען די לונג־און לעבער שלעפּען, און די הענד האָט ער שוין געהאַט אויך בעפלעקט מיט בלוט. האָט ער געקראָגען אַ פלעם אין פּנים אריין פון הינטען ארום:

— נאַ, ווער איז דער נייער קצב? — האָט איהם דער הויכער יונג, נתן גנב, מכבד געווען.

— עס איז דעם בלינדען ליב'ס, לאָז איהם געהן. דער יונג איז אַ יאַט. פערלאָז זיך אויף מיר, ער וועט זיין אַ לייט.

— טאָ געה און ברענג אַ האַלב פלעשעל אָקעוויט פון חנה שרה'ן, און אַ ברויט מיט אַ הערינג, — גיט איהם נתן געלד. נור די מינוט צוריק, דו הערסט? אז ניט וועל איך דיר אַ זייט איבערהאַקען.

מאָטקע האָט ניט פּראָטעסטירט געגען דעם פלעם, וואָס ער האָט געקראָגען. עס איז איהם גאָרניט איינגעפאַלען צוצונעהמען דאָס געלד, ווי ער האָט מיט דעם מייסטער'ס געטהאָן. עס איז איהם דאָ געפעלען אין שעכט־הויז. און ער האָט געוואָלט זיינע נייע בעלי־בתים צופריעדען שטעלען. מיט איין שפּרונג איז ער געווען ביי חנה־שרה'ן אין געהיימען שענקעל. געבראַכט האָט ער דאָס האַלבע פלעשעל אָקעוויט, וואָס ער האָט געקויפט און נאָך אַ האַלבעס, וואָס ער האָט אין די טאַש אראָבגעלאָזט, ווענדיג זיך אויסביינען פאר נתנ'ען, וועמען דאָס איז זעהר געפעלען. דאָס ברויטעל, וואָס ער האָט געבראַכט, איז געווען פערבלוטיגט פון זיינע הענד. נתן קצב האָט צוגענומען די צוויי פלעשלעך און איהם געגעבען אַ וואַליע מיט דער האַנד איבער'ן קאָפּ:

— אַזוי, ביזטו דאָך גאָר אַ יאַט. וועט דאָך טאַקע פון דיר ווערען אַ לייט.

מאָטקע האָט צופריעדען געשמייכעלט איבער דעם לויב. וואָס ער האָט געקריגען פון נתן קצב, און געשטאַנען גרייט אויסצופיה'ען יעדען אנדערען בעפעהל; אפילו מען וואָלט איהם געהייסען אַ מענשען הרג'ענען, וואָלט ער עס געטהאָן. און אז נתן האָט איהם געגעבען פון

אויגען, דאָס אידעל רייסט ארויס די פעדערען פון ווייכען העלזעל, עס זעהט זיך א בלאָהע, ווייכע הייטעל מיט אָדערען אדורכגעצויגען... אַ שנייד אַריין, אַ שפּריץ מיט בלוט, — און דאָס אידעל ווארפט אוועק דאָס געשאָכטענע הינדעל. און דאָס הינדעל ווארפט זיך אויף דר'ערד ווי אין קדחת, דאָס בלוט רינט דערפון, ביז עס פאַרגלאָצט די אויגען און בלייבט ליעגען אָהן אָטהעם. אָט ציהט שוין גדליה דאָס געשאָכטענע קאַלב אויף אַ שטאַנג אַרויף און שניידט אַדורך מיט אַ מעסער דעם בויך, ציהט אַרויס די געדערעם מיט'ן לונג־און־לעבער, אַ פּאַרע געהט אַרויס דערפון, ער ציהט די פעל אַראָב, בלוט גיכט זיך איבער די הענד, איבער'ן מעסער, אויף די קאַפּאָטע ארויף — און דאָס קאַלב האַלט נאָך די אויגען אָפען און גלאָצט... וואו ער האָט זיך נאָר געקוקט, האָט ער געזעהן בלוט, געשאָכטענע קעלבער, געקוילעטע חזרים. אָקסען האָבען געמריטשעט און געשריען פאַר'ן שעכטען מיט ווילדע געשרייען. קעלבער און שעפסען האָבען זיך געבעטען מיט שוואכע אונבעהאָלפענע שטימען: מע, מע, ווי קליינע קינדער, און חזרים האָבען הויך געוואַלדען געמאַכט, און היהנער און הענער האָבען שרעקענדיגע קינדערשע געשרייען פון זיך ארויסגעגעבען. און מענשען זיינען געשטאַנען מיט מעסערס אין די הענד, בעגאָסען מיט בלוט, און אַלעס לעבעדיגעס געשאָכטען, געשונדען די הויט, די פעדערען פון די העלזער אויסגעפליקט, און עס האָט זיך מאָטקע'ן געדאַכט, אַז נישט בלויז בהמות, נאָר מען וועט באַלד אַ מענשען אַוועקלייגע און מען וועט איהם שעכטען. אַלעס מעג מען דאָ, אין דעם שעכט הויז: שלאָגען, שניידען און שעכטען, און מען טהוט גאָר נישט דערנאָך. און ער האָט גאַרנישט געוואוסט דערפון, אַז מען מעג שעכטען...

ער איז גערייצט געוואָרען פון בלוט, און געבעטען זיך ביי גדליה קצב, ער זאָל איהם געבען דאָס מעסער, ער וויל אויך שינדען דאָס קאַלב. גדליה קצב האָט איהם אָנגעקוקט מיט די רויטע אויגען אויף דעם פון בלוט בעשפּריצטען געזיכט און געזאָגט צו איהם:

— דו קענסט נאָך נישט. דו וועסט דאָס לעדער אַדורכלעכערען. נאַ, קוק דיך צו, לערען דיך צוערשט אויס, דערנאָך וועסטו שינדען.

און מאָטקע האָט זיך גוט צוגעקוקט און געוואָלט זיך איינלערנען. באַלד האָט ער דערזעהן, ווי אַ יונג רייסט ארויס פון אַן אויסגעשניטע־

די הינד האָבען איהם געהאָלפען די קעלבער אונטעריאָגען.

אין שעכט־הויז האָט זיך פאַר איהם אויפגעעפענט אַ נייע וועלט. ער האָט דערזעהן אַזעלכעס וואָס איז איהם איבערגעבליבען אַ לעהרע אויפ'ן גאַנצען לעבען. ביז צום שעכט־הויז, אַז ער האָט געזעהן שלמה אָדער גדליה קצב טראָגען אַ ריפ פלייש אויפ'ן אַקסעל, איז איהם גאָר ניט איינגעפאַלען, אַז דאָס פלייש איז אַן אָקס, אַ קוה, אַ קאַלב אָדער אַ שעפּס, וואָס ער זעהט זומער פאַרנאַכט אין געסעל אַהיים געהן פון פעלד. ער האָט גאָרנישט געקלעהרט וועגען דעם און געמיינט, אַז אַ לעבעדיג קאַלב איז עפּעס אַנדערש. ער האָט געזעהן ווי גדליה טרייבט צונויף די קעלבער אין הויף פון שעכט־הויז, נעהמט אַ קאַלב, בינדט איהם צונויף אַלע פיער פיס. דאָס קאַלב ליעגט שוין אויף דר'ערד און שרייט, און שטעקט ארויס אַ פּאָר אויגען און גלאָצט. דערנאָך קומט צו אַ אידעל מיט אַ פערבלוטיגטער קאַפּאָטע און האַלט אַ גרויס, גרויס מעסער אין דער האַנד, וואָס די שאַרף פלאַקערט אין דער זון. דאָס אידעל מיט'ן בערדעל נעהמט דאָס מעסער אין מויל אַריין, האַלט עס צווישען די צייהן, און גלעט אָב מיט אַ בריטוען דעם קאַלב'ס האַלז, אַז ער זאָל גלאַט זיין. אַז דער האַלז איז שוין זעהר גלאַט, נעהמט ער דאָס מעסער און גיט אַ שנייד אַריין. בלוט שפּריצט. דאָס קאַלב זעצט די אויגען ארויס, כאָרכעלט — און עס איז שוין טויט און קיינער טהוט זיי גאָרנישט, נישט דעם אידעל, נישט גדליה קצב דערפאַר, מען שלאָגט זיי ניט, מען שרייט ניט אויף זיי. דערנאָך נעהמט מען זיך צו אַן אַנדער קאַלב און מען טהוט מיט דעם אויך אַזוי. אַז ער האָט זיך אומגעקוקט אין שעכט־הויז, האָט ער געזעהן, ווי עס שטעהען מענשען מיט פערבלוטיגטע קאַפּאָטעס און האַלטען גרויסע מעסערס אין די הענד און קוילען, שעכטען לעבעדיגע זאַכען. דאָרט ליעגט אויף דער ערד אַ גרויסער אָקס, געפּענטעוועט די פּיס. אַ שטאַרקער יונג האַלט דעם קאָפּ פון אָקס. ער זעהט די גרויסע אויגען אַרויס־שטאַרען, און אַן אַנדער אידעל שטעהט נאָך מיט אַ גרעסערען מעסער און שניידט איבער די האַלז. אין אַ עק פון שעכט־הויז האָבען שקצים צוגעבונדען אַ חזיר ביי אַ הויכען קלאָץ און שטעהען ארום און קלאַפּען איהם איבער דעם קאָפּ מיט דרענגער, און דער חזיר קוויטשעט און שרייט. אין אַן אַנדער ווינקעל זעהט ער אַ אידעל האַלט אַ מעסער אין מויל, צווישען די קניע אַ יונג הינדעל. דאָס הינדעל פערגלייכט די

מאַמע אין זיינע אויגען שרעק ערוועקט. ער האָט מורא געקריגען, פלינק זיך אויפגעכאַפּט און אַנטלאָפען. די הינד נאָך איהם. ער האָט זיך אָבגעטראָגען פון מאַרק און איז אריין אין בית־המדרש־געסעל, וואו דער אָקסען־מאַרק איז. דאָרט זיינען פּויערים געשטאַנען מיט אָקסען, קיה, קעלבער, און אידען זיינען אַרומגעגאַנגען צווישען די בהמות, געטאַפּט דאָס פעטס אויף די לעבעדיגע אָקסען און קיה, געמאָלקען פון די אייטערס און פערזוכט די מילך און געדונגען זיך מיט די פּויערים, געפּאַטשט זיך אין די הענד, געשריען, געלד געוואָרפען. מאָטקע האָט זיך געפּלאָנטערט צווישען די פיס, געווען דאָ ביי אַ קוה, דאָרט ביי אַ קאַלב. אויך געפּרובט די הענד אונטער אן אייטער ארונטערצושטעקען, אויסצומעלקען מילך און אויסצוטרינקען — האָט איהם דער פּויער מיט אַ שטריק פון די קוה אָבגעיאָגט. עס איז איהם געשעהן דאָ צווישען די קיה און די קעלבער, צווישען די פּויערים און די אידען, ווי דאָרט צווישען די גענז און די ווייבער.

איין איד, דער לאָמער גדליה קצב, האָט קעלבליך צוזאַמענגעקליבען פון מאַרק אראָפּ, האָט זיך דער אַלטער איד מיט זיי קיין עצה ניט געקענט געבען. די קעלבלאַך זיינען זיך צולאָפען און יעדעס מאָל האָט ער אַן אַנדערס געיאָגט, וואָס איז אריין צווישען די פוהרען. מאָטקע האָט עס בעמערקט — האָט ער גענומען, ווי אַ גרויסער, אַ רוט פון דער ערד, און געהאָלפען דעם לאָמען גדליה די קעלבער צונויפּיאָגען.

— אָט אַזוי, העלף זיי מיר טרייבען אין שעכט־הויז אריין, וועסטו קריגען אויך אַ זעמעל. טהו עפּעס, יונג, העלף! דרעה זיך נישט אַרום לעדיג, — שרייט צו איהם דער לאָמער גדליה. וואָס עס האָט געקאַפּעט פון זיינע ביידע רויטע אויגען און ער איז טויב געווען אויף ביידע אויערען. ער האָט געמיינט אַז אַלע זיינען טויב, דעריבער האָט ער צו אַלעמען געשריען.

מאָטקע'ן איז דאָס געפעהלען. ער האָט צונויפגעיאָגט די קעלבער, געדרעהט דעם עק פון קאַלב, ווען עס האָט זיך אָבגעשטעלט, מיטגעהאָלפען גדליה'ן די קעלבער צו פיהרען אין שעכט־הויז אריין. ס'האָבען זיך צו איהם צוגעטשעפּעט אַ פּאָאר גאַסען־הינד, מיט וועלכע ער האָט זיך בעקענט פאַר'ן קילער'ס געוועלב. ער האָט זיי בעפּוילען און

זשעדנע אויגען אין דער קראָם פון טריפה פלייש. אויף דער שוועל פון זיין קראָם איז געשטאַנען שאָלץ, דער דיקער דייטש, מיט א פערבלוטיגטען שירץ, און די הינד האָבען מיט רעספעקט געקוקט אויף איהם. דער ווארעמער ריח פון די גערויכערטע קישקעס האָט אויף מאָטקע׳ן גערופען אינאיינעם מיט די הינד צו דער טהיר פונ׳ם קיילער׳ס געוועלב. די זונן האָט דאָרט געשיינט, און די שטיינער פון די טרעפלעך זיינען ווארעם געווען, — האָט ער זיך אויף די טרעפלעך פונ׳ם געוועלב אוועקגעזעצט, געוואַרעמט זיך אין דער זון און אין זיך איינגעאַטעמט דעם ריח פון דעם געבראָטענעם חזיר־פלייש. דאָס וואַסער איז איהם געקומען אין מויל אריין, און עס איז איהם גוט געווען, און די הינד האָבען געקוקט אויף איהם מיט קנאה, וואָס ער געפינט זיך אזוי נאָהענט צום פלייש...

דער מאַרק האָט זיך אָנגעהויבען אָנצופילען מיט פעטע אידישע ווייבער, און עס איז געוואָרען א גרויס גערודער פון מענשען־מיילער, אויסגעמישט מיט די געשרייען און קולות פון די עופות. איין אידענע האָט פון דער צווייטער די גענז, די קאַטשקעס, די היהנער אויס די הענד געריסען, די פאַכטערס האָבען זיך געקריגט מיט זיי, און די פעדערען פון די עופות זיינען איבער זייערע קעפ געפלויגען. צווישען דעם הו־האַ און געשריי זיינען זיך רוהיג געשטאַנען פאר די טהירען פון זייערע געוועלבלעך פון איין זייט דער דייטשער קיילער שאָלץ, פון דער צווייטער זייט מאַרק דער דייטשער בעקער קעניג. די הינד פון גאַס מיט מאָטקען און דער שפיצע האָבען זיך צונויפגעקליבען אַרום זייערע געוועלבלעך. דער קיילער און דער בעקער האָבען אָבער ניט בעמערקט ניט די הונגעריגע הינד און ניט דעם הונגעריגען מאָטקע׳ן. זיי האָבען זיך רוהיג צוגעקוקט צום גערודער פון מאַרק, ווי די אידישע ווייבער רייסען זיך איבער די היהנער און געשמייכעלט אין זיך, איבערגעוואונקען איינער צום צווייטען, טראַכטענדיג זיך: דער „ראַבין“ וועט דאָס סיי־ווי־סיי אַלעס טרפה מאַכען, און די אַלע קאַטשקעס, גענז, היהנער וועלען צו זיי אַריינפאַלען אין די הענד, געשאָכטענע שוין, אָבגעפליקטע, ריינע, פאַר אַ גאַרנישט.

דערווייל האָט מאָטקע דערזעהן די מוטער פונדערווייטענס צווישען די פויערשע פוהרען. ער האָט געוואָלט צולויפען, דאָס היימישע געפיהל האָט איהם געצויגען. אָבער צייט די נעכטיגע קלעפ האָט די

וואָס מען האָט זיי אין שטאָדט געבראכט צום עסען. פערדערען זיינען ארומגעפלויגען. אין מיטען מאַרק איז זעליג’ל דער „אָרבס־איד מיט באַשקען זיין מויד ביי אַ באַליע לעבעדיגע פיש געזעסען. גרינוואַרג און רייפע פרוכטען: בלויע פלוימען און רויטע מאַלינעס זיינען געווען פערשפּרייט ארום באַשע’ן. איהרע רויטע באַקען, וואָס זיינען קאַלט געווען פון דעם פרישען מאָרגען, וואָס האָט זי ארומגענומען, האָבען אויך אויסגעזעהן ווי רייפע פרוכט. וואָס מען האָט פון דאָרף געבראכט צווישען אנדערע עסענוואַרג... וואָס אַמאָל זיינען נייע וועגען אין מאַרק אָנגעקומען מיט פרישע אויבסט, קאַטשקעס, הינער, גענז, פויערים מיט קעלבלעך, פויערים מיט זעקלעך קאַרטאָפעל, פאַכטערס מיט פוטער און אייער, קעז און מילך. און דער גאַנצער מאַרק איז פערכאַפּט געוואָרען פון דעם ריח, וואָס די פרוכטען האָבען ארויסגעגעבען. עס האָבען זיך באַלד געוויזען הינד אין מאַרק, וואָס האָבען געשמעקט צו יעדען וואָגען: דער ריח פון עסענוואַרג האָט ביי זיי דעם אַפּעטיט דערוועקט. און מיט די הונגעריגע הינד האָט זיך אויך מאָטקע מיט־געשלעפט. ער איז ווי זיי נאָך דעם ריח פון דעם עסענוואַרג אין מאַרק אָנגעקומען און אָנגעהויבען זיך פלאָנטערען צווישען די פוהרען. ער האָט נאָר מורא געהאַט פאַר’ן טאַטען מיט בעריש דעם מייסטער, האָט ער זיך יעדעס מאָל מיט שרעק אומגעקוקט. ער איז אָנגעקומען צו די שטעלען פון אויבסט און אויפגעקליבען פון צווישען די שטיינער די פערפוילטע עפעל און ווערעמדיגע פלוימען, וואָס האָבען זיך ארומגעוואַלגערט, ער האָט עס אָבער ניט געקענט עסען. עס איז איהם אינוועניג אין די קישקעס קאַלט געווען, אן ער האָט געציטערט. עס האָט איהם אָנגעשמעקט פרישע פוטער, וואָס א גויה האָט ארויסגעלעגט פון איהר קאָרב. ער איז שוין געווען נאָהענט, האָט געוואָלט די האַנד אויסשטרעקען — איז ער אָבער געווען אָנגעשראָקען פון די נעכטיגע קלעפּ. האָט ער זיך אָוועקגעדרעהט. ער איז אונרוהיג געווען. באַלד האָט זיך אין מאַרק געלאָזט הערען דער ריח פון געפילטע קישקעס, געפּרעגעלט חזיר־פלייש, וואָס איז אָנגעקומען פון דעם קיילער’ס געוועלב אין מיטען מאַרק. דער קיילער האָט נעכטען געהאַט א חזיר געקוילעט אויף היינטיגען מאַרק, און דאָס האָט מען יעצט די קישקעס געפילט, — די ערשטע האָבען עס דערשמעקט די הינד אין מאַרק און אָנגעהויבען זיך צוזאַמענצוקלייבען פאַר’ן קיילער’ס שוועל, בעלעקט זיך מיט די צונגען און געקוקט מיט די

9.

מאָטקע זוכט זיך אַליין אויס אַ פּרנסה.

דער הונגער האָט מאָטקע'ן ארויסגעטריבען פונ'ם בודקע, וואו ער האָט זיך געהאַט בעהאַלטען איבער נאַכט פאר די מענשען. פאָרזיכטיג האָט ער זיך אומגעקוקט אין שמאָלען געסעל, איבער'ן פּליט, צי דער פאָטער אָדער דער מייסטער יאָגען איהם ניט נאָך. אין געסעל איז געווען שטיל. פאַרטאָג. די זון האָט ערשט פריש געשיינט איבער דעם ברוק און זיך יום־טוב'דיג אָבגעשפּיעגעלט אין די געוואַשענע שויבען. נאָך ניט אַלע איינוואָהנער פון געסעל זיינען וואָך געווען. טייל לאָדענס זיינען געשטאַנען פערהאַקט. שלמה'לע קצב טראָגט אַ פרישע ריפּ פלייש איבער דעם אַקסעל. איבער'ן בריקעל קומט צופאָהרען חיים'ל מילכיגער מיט די טונען מילך פון דאָרף. פון בעקערגעוועלבעל שמעקט ארויס פרישע געבעקס: ברויט מיט מאָהן און מיט קימעל בעשיט. מאָטקע איז געשטאַנען און האָט געציטערט פאר קעלט: ער איז איבער נאַכט ביים הונד געפרוירען געוואָרען. דאָס הארץ האָט איהם גענאָגט פון הונגער. דער פרישער ריח פון ברויט האָט איהם אָנגעשמעקט. דער ריח פון פּוטער, מילך און די ריפּ פלייש אויף שלמה'לעס אַקסעל האָט איהם גערייצט. ער האָט געוואָלט אריין צום בעקער גנב'ענען א ברויטעל. דער בעקער איז אָבער געשטאַנען אין דער טהיר פון זיין געוועלבעל. ער האָט זיך דערמאָנט אָן די נעכטיגע קלעפּ, אָבגעטרייסעלט זיך און געגאַנגען אין מאַרק אריין.

עס איז געווען פרייטאג אין דער פריה, אַ מארק־טאָג פאר אָסיען, ווען אַלעס אויפ'ן פעלד, אין גאָרטען און אין שטאַל איז רייף און אויסגעוואַקסען. די פּויערים האָבען געבראַכט פון די דערפער דאָס בעסטע און דאָס פערטיגסטע צום פערקויפען: פעטע הינדלעך מיט געבונדענע פיס זיינען נעשפּרונגען איבער די פּויערשע פוהרען. דער מאַרק איז געווען פערכאַפּט פון געוואָלדען פון די פערשיעדענאַרטיגע עופות,

געקענט, אויסגעשפּיגען. צום סוף איז ער אזוי מיעד און דערשלאָגען געוואָרען, אז ער האָט זיך איינגעקאָרטשעט אונטער דעם הונד'ס בויך. דער הונד האָט איהם בעהויכט און אָנגעוואַרעמט מיט דעם אָטהעם פון זיין פּיסק און מיט די וואַרעמע האָאָר, און מאָטקע איז זיכערער איינגעשלאָפען ביי'ם הונד, וויסענדיג, אז ער געפינט זיך נישט צווישען מענשען.

קאַרטאָפּלעס, ארויפגעקראָכען אויף די קאַרטאָפּלעס און געפּרופּט ארויסשטעקען דעם קאָפּ. עס איז געגאַנגען. ווייטער האָט ער נישט געקענט: עס האָט געשטערט דאָס דראָטענע שטאַכעטעל. מאָטקע האָט זיך אָנגעלעהנט דערויף מיטביידע הענד און אונטערגערוקט דעם קערפּער און האָט זיך איינגעקוועטשט אין דעם לעכעל פון פענסטער. ער האָט ניט געפיהלט קיין ווייטאָג, קיין דריקעניש, נאָר וואָס כח ער האָט געהאַט, האָט ער אריינגעשטעקט דאָס קערפּערעל און געקראָכען דורך׳ן לאָך. ער האָט זיך ארויסגעגליטשט און איז געבליבען ליגען מיט׳ן קאָפּ אין רינשטאָקעל.

אז ער איז ארויסגעקומען אויף דער פרייער לופט, האָט ער זיך אומגעקוקט, אויב קיינער זעהט נישט, אויסגעזוכט אַ שאַרפען דרייקאַנטיגען שטיין, ארונטערגעקראָכען אויף אלע פיער אונטער בעריש חוואַט׳ס פענסטערעל און מיט וואָס כח ער האָט געהאַט געגעבען איהם א לאָז אריין אין די שויבען.

עס האָט געגעבען א קלימפּער פון גלאָז, פון אינעווענינ האָט זיך געהערט אַ געשריי, נור מאָטקע איז שוין ניט געווען. ער איז שיין ארונטער אונטער א פּלייט. פון דאָרטען האָט ער זיך אדורכגעלאָזט דורך אַ פינסטערען קאָרידאָר אין א הויף ריין. דערזעהן אין הויף א קופּע מיט ברעטער, האָט ער זיך געגעבען אַ לאָז ארונטער אונטער די ברעטער און איז געלעגען.

ער האָט געהערט, ווי מען לויפט אין הויף. ער האָט דערקענט דער מייסטער׳ס שטימע, דעם געזעלענס, די לערן־אינגלעכ׳ס. ער איז געלעגען אין לאָך אונטער די ברעטער. אַמאָל זיינען זיי שוין גאַנץ נאָהענט געווען נעבען איהם, זיי האָבען איהם אָבער נישט געזעהן. אזוי איז ער אָבגעלעגען ביז פאַרנאַכט.

אז עס איז נאַכט געוואָרען, איז איהם קאַלט געוואָרען און ער איז געווען הונגעריג. ער האָט געקלעהרט וואוהין צו געהן. דערמאָנט זיך אָן זיין פריינד בורעק דעם הונד, איז ער ארויס פּאָרזיכטיג פון אונטער די ברעטער, אוועק דורך הינטער־גאַסען, אויסמיידענדיג מענשען. ער איז אריין צו נאָטע קאַטאַרינאַרזש אין הויף, צוגעקראָכען אויף אלע פיער אין הונד׳ס בודקע. דער הונד האָט איהם בעלעקט, דערוואַרעמט. ער האָט געזוכט אין דער בודקע און געפונען דעם טעלער מיט אלע עסענוואַרג, וואָס שטעהט פאַר׳ן הונד, האָט ער געפּרופּט עסען. נישט

— וואָס דו טהוסט מיר אָן, דו שלעכט קינד. אויסגערונען האָבטו בעדאַרפט ווערען אײדער ביזט געבוירען געוואָרען.

— אַזוי רעדט איהר, ווי א מוטער, — זאָגט דער אַלטער רב בעריש, אַבווישענדיג די פייכטע ליפען, וואָס דער שוים איז איהם געקומען אויף די וואָנצען פון כעס.

נאָר זלאַטקע האָט שוין מעהר נישט געהערט, זי האָט געכאַפט דאָס טוך און איז אַנטלאָפען, וואו די אויגען האָבען זי געטראָגען.

נאָך דער סצענע האָט בעריש איהם שוין נישט געשלאָגען. דער געזעל מיט די דריי לעהר־אינגלעך האָבען אָנגענומען מאָטקע'ן און אַראָבגעטראָגען איהם אין קעלער אַריין, אַנידערגעלעגט איהם אויף דער פייכטער ערד און פערמאַכט דעם קעלער מיט'ן ברעט.

א לאַנגע צייט איז מאָטקע געלעגען אויף דער פייכטער ערד און האָט נישט געוואוסט, צו ער שלאָפט, צו ער איז וואַך. ער האָט געפיהלט א ווייטאָג אין אַלע גליעדער און ס'האָט זיך איהם געדאַכט, אז די הענד מיט די פיס זיינען איהם דורכגעבראָכען און ער וועט שוין גאָר נישט קענען טהאָן. פון דעם שלאָגען און רייסען זיך האָבען זיך איהם אויפגעלעזט די שטריק, מיט וועלכע עס זיינען געווען געבונדען די הענד מיט די פיס. נאָך א לאַנגע ווײלע האָט ער געפרופט מיט'ן גאַנצען קערפער אַראָבצורוקען די שטריק פון זיינע הענד. דאָס איז איהם געלונגען. ער איז וויעדער א לאַנגע ווײלע געלעגען מיט פרייע הענד און נאָך נישט געפרופט ריהרען מיט זיי. מיט אַמאָל האָט זיך בעוויזען דער שוואַרצער קאָטער צו איהם אין קעלער. דער קאָטער איז צוערשט אַרומגעגאַנגען אין די ווינקעלעך, פון וואַנען עס האָט זיך געהערט א קראַצען פון מייז. אז דער קאָטער האָט זיך בעוויזען, איז שטיל געוואָרען אין קעלער. דערנאָך איז דער קאָטער צוגעגאַנגען צו איהם, בעשמעקט איהם, אַרויסגעשטעקט דאָס רויטע צינגעל און בעלעקט איהם. מאָטקע האָט איהם אָבגעקאָפיעט מיט די פיס. — האָט זיך דער קאָטער פערוואונדערט און איז אַוועק. דערנאָך האָט מאָטקע בעמערקט דאָס קליינע פענסטערעל, וואָס איז ביי'ם געוועלב פון קעלער. עס איז איהם עפעס איינגעפאַלען, נאָר ער האָט נאָך נישט געפיהלט קיין כח דאָס אויסצופיהרען. ביסלעכווייז האָט זיך דער כח און די ענערגיע געזאַמעלט ביי איהם. ער האָט זיך דאַן שטיל אויפגעהויבען, צוגעקראָכען אויף אַלע פיער, צוגערוקט צום פענסטערעל דעם זאַק מיט

ריק, איך בעדארף ניט פרעמדע שמוץ, — שרייט דאבשע פון דעם צו־געבונדענעם טוך ארוים.

— זלאטקע טרעט אב, זלאטקע, ווארום איך מאך דיר א טויט, — טופעט מיט די פיס דער בלינדער ליב.

זלאטקע האט זיך דערשראקען און איז אבגעטרעטען פון יונג.

— זעהסטו, וואס דו האסט אנגעמאכט? פרעמדע מענשען נעה־מען זיך פאר דיר אן, ווילען אוים דיין ממזר א לייט מאכען, און דו קומסט נאך שרייען אויף זיי. צו דאנקען האסטו דאך ז״י בעדארפט. נא, נעהם דיר צוריק אהיים יעצט דיין ממזר.

— דאס הארץ ווערט דאך מיר צוריסען, אז איך זעה ווי זיי קא־טעווען דעם יונג. זיי ווילען דאך איהם א טויט מאכען, — זאגט זלאטקע, אין טרערען צוריקטרעטענדיג.

— רב בעריש, קוקט ניט אויף איהר, טהוט מיט איהם וואס איהר ווילט: קאטעוועט איהם, מאכט איהם א טויט. איהר גיט איהם צו עסען, איהר לערנט איהם א מלאכה, מעגט איהר.

— ניין, ליב, נעהם איהם צוריק, איך וויל ניט האבען מעהר מיט איהם צו טהאן. גיב מיר צוריק דעם רובעל, וואס איך האב דיר גע־געבען האנדגעלד, און די פאאר גראשען וואס דער יונג האט פערטאכ־לעוועט.

— זעהסט, וואס דו האסט אנגעמאכט. זלאטקע, איך וועל דיר טויטען מיט'ן יונג צוזאמען. בעט רב בעריש'ן, אז ער זאל איהם צו־נעהמען יעצט. בעט פאר דיין ממזר, בעט.

— איך בין איהר מוחל, זאל זי זיך האלטען איהר סחורה, אז זי שטעלט זיך איין פאר איהם, — האט דער אלטער בע־ריש געזאגט, אוועקלעגענדיג דעם רימען.

— מיר וועלען קריגען אזעלכע סחורות, — בעלעקט זיך דאבשע.

— געהערט?

— זעהסט! — האט דער בלינדער ליב אנגעקוקט זלאטקע'ן.

זלאטקע האט טאקע איינגעזעהען איהר נארישקייט. זי האט זיך פארשעהמט פאר זיך, זי האט ניט געוואוסט וואס צו טהאן. איז זי צום סוף צוגעפאלען מיטביידע הענד אויף מאטקע'ס קאפ און אנ־געהויבען איהם צו שלאגען:

איז געווען דער חזיר־רימען, וועלכער האָט זיך איינגעשניטען מיט דער גאַנצער קראַפט אין זיין לייב אריין. דאָס מאָל האָט מאָטקע נישט געשוויגען. דערזעהן דעם אלטען פרעמדען איד, וואָס שטעהט מיט דעם רויטען פּנים און שלאָגט איהם מיט'ן רימען, דערזעהן די מייסטערין, וועלכע בעלעקט זיך מיט'ן צינגעל און נעבען איהר דעם שווארצען קאָטער, וועלכער בעלעקט זיך מיט'ן צינגעל, און די צישראָקענע לערן־אינגלעך, וועלכע קוקען אויף איהם מיט גלאנצענדיגע אויגעלעך, האָט זיך אין מאָטקע'ן ערוועקט צוריק די קראַפט. ער האָט זיך געגעבען א וואָרף און האָט זיך געגעבען אַ לאָז אריין אין א באַנטש טעלער פון נעכטיגען נישט־געוואַשענעם געפּעס, וואָס איז געשטאַנען אין א ווינקעל שטוב, — א קלימפּער, די טעלער צובראָכען. דאבשע האָט זיך אויפגעכאַפּט מיט א געוואַלד, אין דעם מייסטער האָט זיך נאָך מעהר צוברענט דער כעס. ער האָט געגעבען א וואונק צו דעם געזעלען, צו די לערן־אינגלעך, מען האָט מאָטקע'ן געגעבען א כאַפּ. די לערן־אינגלעך האָבען זיך ארויפגעזעצט אויף די פיס. דער געזעל האָט געהאַלטען די הענד. דאָבשע האָט צוגעדריקט דעם קאָפּ צו דער פּאָדלאָגע און דער אַלטער האָט די הויזען אראָבגעריסען און דער חזיר־רימען איז ארומגעשפּרונגען, ווי א פייערדיגע שפּיז איבער דעם נאַקעטען לייב. צוערשט האָט זיך בעוויזען א בלויער פּאַס, דערנאָך האָט עס געגעבען אַ שפּריץ מיט בלוט...

פּלוצים האָט זיך די טהיר געגעבען א פּראַל אויף און זלאַטע איז אריין מיט א געוואַלד.

— גזלנים, וואָס ווילט איהר פון איהם? — און זי האָט זיך אין גאַנצען, אזוי גרויס ווי זי איז געווען, געגעבען א ציה אויס אויפ'ן יונג, פערשטעלענדיג איהם מיט זיך.

— נאַט, אז די מאַמע אליין לערנט איהם אזוי צו זיין, — שרייט אויס דער אלטער בעריש — גיט מיר צוריק מיין רובעל מיט דעם וואָס דער יונג האָט אויפגעפרעסען, און נעהמט איהם אייך צוריק. איך וויל איהם ניט האָבען!

— מיין מאַן האָט קיין כח ניט צו אזא יונג, ער שטעלט אונז בדלות. מיין מאַנ'ס שווער־פערהאָרעוועטען גראָשען אויפגעפרעסען. און דאָס קומט זיך נאָך אָננעהמען פאַר איהם... נעהמט אייך'ן צו־

— איך וועל איהם שוין שלאָגען. איך וועל איהם שוין לערנען פון אַ מייסטער צו אנטלויפען, געלד צו־צו־נעהמען, — זאָגט דער אלטער בעריש, וועלכער איז רויט געוואָרען ווי אַ בוריק פון כעס, דערזעהענדיג דעם יונג. ער האָט פערביסען די אויבערשטע געשפּאָלטענע ליפּ און איז ארויפגעקראָכען אויף אַ בענקעל זוכען עפּעס אויף אַן אלטער פערשטויבטער פּאָליצע.

— וואו האָסטו איהם געפּאַקט? — פרעגט דער אלטער בעריש, אראָבנעהמענדיג פון דער פּאָליצע אַ חזיר־רימען, וואָס ער האָט בענוצט צו שלאָגען זיינע לערן־אינגלאך. — דאבשע, גיב מיר נאָר אביסעל עסיג דעם רימען צו בעשמירען: ער ברעכט זיך שוין, — זאָגט דער אלטער גלייכגילטיג, ברעכענדיג דעם רימען.

— ער איז דאָך נאָך אהיים געקומען שלאָפען אין קעלער אריין, און מיין ווייב האָט איהם נאָך ארויסגעשטעלט אין הויז אריין אַ טעפעל קארטאָפליעס מיט ברויט: זיי האָבען געמיינט, אַז איך שלאָף. איך האָב אלעס געהערט, האָב איך נאָר געוואַרט, אַז דער יונג וועט איינשלאָפען. האָב איך איהם געבונדען אין שלאָף, און אַז ער איז שוין געווען געבונדען, האָב איך איהם ערשט דאַן מקיים פּסק געווען. מיין אַלטע האָט נישט געלאָזט, האָב איך איהר אויך ארונטערגעלאָזט.

— אלץ איז די מוטער שולדיג: זי האָט דאָך איהם קאַליע געמאכט, זי נעהמט זיך דאָך אָן פאר איהם, לאָזט איהם נאָך אין קעלער אריין, גיט איהם נאָך צו עסען, — זאָל עס נישט אויפוואקסען אַ גנב? — זאָגט דאָבשע פון דעם צוגעבונדענעם פּנים ארויס, ווי פון אַ הויל פאס, און גיסט זיך אָן אויף דער האַנד עסיג און שמירט אדורך דעם חזיר־רימען מיט'ן עסיג.

דערווייל איז מאָטקע געלעגען אַ געבונדענער אין מיטען שטוב און אויסגעהערט דאָס געשפּרעך, וואָס מען פיהרט איבער איהם. די לערן־אינגלעך מיט בלייכע צושראָקענע פּנים'ער און גלאַנצענדיגע צופריעדענע אויגעלעך איבער דעם שפּיעל, וואָס דאָ וועט פּאַסירען, האָבען געקוקט אויף איהם מיט רחמנות און טשיקאַווע. דער קאָטער איז צוגעקראָכען צו איהם, בעקוקט איהם ווי דאָבשע די מייסטערין, בעלעקט איהם מיט'ן רויטען צינגעל און איז אוועקגעגאַנגען. מאָטקע האָט איהם גאָר ניט געקענט טהאָן, ער איז געווען געבונדען. באלד האָט ער דערפיהלט, ווי אַ מעסער שניידט און שפּאַלט זיין הויט. דאָס

ערען אין גאַס אַרויס און נאָך געשלאָגען שלעפּענדיג איהם איבער דער גאַס:

— צום מייסטער געה, צום מייסטער.

דאָס מאָל איז זלאַטקע נישט נאָכגעגאַנגען מיט אַ זעמעל און אַ גריסקע, ווי זי האָט דאָס געטהאָן ווען מען האָט מאָטקע'ן אין חדר געשלעפּט. זי האָט זיך געשעהמט וואָס זי האָט אַזאַ זוהן ערצויגען, איז זי געבליבען אין דער היים און געוויינט אויף איהר בייז מזל.

מענשען אין גאַס האָבען געזעהן, ווי דער בלינדער ליב שלעפּט דעם יונג ביי דער שטריק איבער דער גאַס. האָבען זיי זיך אָבגעשטעלט אויף אַ מינוט, וויפיעל זיי האָבען צייט געהאַט, צוגעשאַלטען און ליב'ן מוטה צוגעגעבען:

— דאָס איז גוט... ביזטו אַ טאַטע, זיי אַ טאַטע, לערן אַ קינד.

— ליב, וועכט צרות האָבען פון'ם יונג. ליב, האַלט איהם שמאָל: עס וואַקסט אויף אַ חיה, וואָס די וועלט האָט נאָך נישט געזעהן אַזעלכעס, — זאָגט נביאות אויף איהם אהרון־מאיר דער וואַסער־טרעגער, וואָס איז פאַרבייגעגאַנגען מיט די הילצערנע עמער איבער'ן געסעל.

— האָב נישט קיין מורא, איך וועל שוין פון איהם דעם גנב אַרויסהאַקען, ער וועט שוין ביי מיר אַ לייט ווערען, — האָט דער בלינדער ליב אָבגעענטפערט. שלאָגענדיג מאָטקע'ן:

— געה, ממזר, געה.

מאָטקע האָט זיך געלאַזט קאָפּיען, שלאָגען. דאָס בלוט איז איהם גערונען איבער'ן פּנים, און די שטריק האָבען איהם איבער די הענד פון הינטען געשניטען.

דער מייסטער בעריש חוואַט מיט דער מייסטערין דאבשע און דער עלטערער געזעל העניך פּיקניק מיט די דריי לערן־אינגלאַך האָבען שוין מאָטקע'ן אָבגעוואַרט מקבל פּנים צו זיין, ווען דער פאָטער האָט איהם אין די געווערקשטעל אריינגעשליידערט און געגעבען איהם אַ בענץ אנידער אויף דר'ערד, ווי אַ זעקעל קאַרטאָפּעל.

— רב בעריש, טהוט מיט דעם יונג וואָס איהר ווילט. איהר גיט איהם עסען, האָט איהר רעכט איהם צו שלאָגען. איהר זיינט צו איהם אַ טאַטע אַזוי ווי איך. אייער געלד צוגענומען, אייער ברויט אויפגעגעסען, שלאָגט איהם.

8.

די ערשטע שטראָף.

צו מאָרגענס באַגינען, ווען מאָטקע האָט געהאַלטען אינמיטען בעסטען שלאָף, האָט ער דערפיהלט, ווי פייערדיגע ריטער שפּרינגען אַרום איבער זיין פּנים, איבער זיינע אויגען, אויערען און הענד. ער האָט זיך אויפגעכאַפּט און דערזעהן (ווי ווייט ער האָט געקענט), אַז דער פאָטער שטעהט איבער איהם ווי א גזלן מיט אַ באַטעק אין דער האַנד און שלאָגט איהם. דער יונג האָט נישט געוויינט, נישט געשריען, ער האָט נור געפּרובט צו פערשטעקען דעם קאָפּ אונטער'ן טוך. דאָס איז איהם אָבער נישט געלונגען: די הענד זיינע זיינען געווען צוגעבונדען מיט אַ שטריק הינטער־אַרום. דער פאָטער האָט איהם אין שלאָף פערבונדען.

ער האָט דעם פאטער גלייך געקוקט אין די אויגען אריין, און יעדער ברען פון באַטעק מיט דעם בלייענעם קויל האָט איהם די אויגען פערבלענדט, — דאָך איז ער געלעגען און געפּרופט ווי ווייט ער האָט געקענט צו בעהאַלטען דאָס געזיכט. די מוטער איז געשטאַנען דערביי, געריסען דעם פאָטער ביים פּאָלע, זי האָט זיך שוין אליין אוועקגעשטעלט און פערדעקט איהם מיט איהר קערפּער, האָט זי געקראַגען די קלעפּ: דער פאָטער האָט זי אוועקגעשמיסען מיט'ן באַטעק, די מוטער האָט אויסגעשריען פאר וועהטאָג, האָט זיך מאָטקע געפּרופט נאָך אַמאָהל אויפכאַפּען און וואַרפען זיך אויפ'ן טאַטען, ער האָט אָבער נישט געקענט: די הענד און די פיס זיינען איהם געווען צוגעבונדען. האָט ער זיך שוין אוועקגעלעגט ווי א גע'שחט'ען קאַלב און געלאָזט זיך שלאָגען, וויפיעל דער פאָטער האָט נאָר כּח געהאַט.

אַז דער יונג האָט שוין געבלוטעט פון פּנים און זיך נישט מעהר ריהרען געקענט, האָט איהם דער פאָטער ארויסגעצויגען ביי די אויי־

מעל, וואָס ער האָט אין די קעשענעס געהאַט, און געטהיילט זיך מיט׳ן הונד. דער הונד האָט געקייעט א האַלבע זעמעל, ער די אנדערע העלפט. ער האָט געוואוסט איצט, אז מען זוכט איהם ארום. דער טאַטע, דער מייסטער, די מייסטערין דרעהען זיך ארום אין מארק מיט שטעקענס, מיט רימענס און זוכען איהם. עס האָט איהם נישט באַנג געטהאָן, ער האָט נישט מורא געהאט פאר די קלעפּ. נאָר דאָס הארץ האָט אין איהם געשלאָגען, און די אויגען האָבען ביי איהם געגלאַנצט. ער האָט זיך בעהאַלטען אונטער דעם בויך פון הונד און ארויסגעקוקט מיט די גנב׳ישע אויגען פון דער בודקע אין הויף אריין — אָבער זיי קומען נישט נאָך איהם.

אזוי איז ער אָבגעלעגען א גאַנצען טאָג, ביז עס איז שפּעט געוואָרען. ביינאַכט איז איהם געוואָרען קאַלט. ער האָט זיך צוגעקאָרטשעט צום הונד, דער הונד האָט דערפיהלט, וואָס ער וויל, האָט ער איהם פארדעקט און געוואַרעמט מיט זיין בויך און בעלעקט איהם מיט דער צונג.

שפּעט ביינאַכט האָט זלאַטקע דערהערט — עפּעס וואָס קראַצט הינטער דער טהיר פון קעלער. זי איז נישט געשלאָפען און געוואַרט אויף דעם א גאַנצע נאַכט. אז זי האָט געהערט די בעוועגונג הינטער דער טהיר, האָט איהר הארץ אויפגעציטערט. זי איז פאמעלעך ארויסגעקראָכען פון איהר בעט און זיך איינגעהאָרכט, אויב דער בלינדער ליב שלאָפט. ער האָט געשנאָרכט הויך, איז זי צוגעקראָכען צום קוימען, אראָפּגענומען פון דאָרט א טעפּעל, פאמעליך אויפגעעפענט די טהיר און עס ארויסגעשטעלט. דערנאָך האָט זי אין א ווינקעלע געזוכט און גענומען דאָס אַלטע טוך, וואָס זי האָט אָנגעגרייט, און עס ארויסגעטראָגען אין פאָרהויז אריין. צווישען די קערב און די טונען איז געלעגען מאַטקע אן איינגעקאָרטשעטער און געציטערט פאר קעלט. זי האָט איהם צוגעוואָרפען דאָס טוך, צוגעשטעלט דאָס טעפּעל און געשעפּטשעט אין דער שטיל:

— מאָרגען באַגינען אנטלויף, ווארים אז דער טאַטע וועט דיך דאָ פאַקען, וועט ער דיך ממית׳ן. — און זי אין דער שטיל צוריק אריין אין קעלער און ארויפגעקראָכען אויפ׳ן געלעגער, אַז דער בלינדער ליב זאָל נישט דערהערען.

נישט אָבגעהאַקט מיט'ן האַק־מעסער. נור ער האָט געוואוסט, אַז ער וועט עס טהאָן אַמאָל.

ער איז אַרויס אויף דער גאַס. די זון האָט איהם אַרומגענאַפּט און זיך דערפרעהט מיט איהם, וואָס זי דערזעהט איהם ווידער אויף איהר ליכטיגען שיין. דאָס געלד האָט אידם געבריהט אין דער האַנד. ער האָט זיך ערשט פאַר גדולה לויפען געלאָזט. ער איז אָנגעקומען אין מאַרק'ל און דערפיהלט דעם ריח פון די עפעל און די פרישע באַרען, און עס איז איהם גוט געווען. ער איז אַדורכגעגאַנגען די בעקעריי, האָט איהם אָנגעשמעקט די פריש־געבאַקענע ברויטלעך און זעמעל, איז ער אַריינגעגאַנגען און אָנגעקויפט זיך פולע קעשענעס מיט זעמעל און אָנגעהויבען באַלד צו עסען. פון דערווייטענס האָט ער דערזעהן ווי פייגעלע זיצט איינגעמויערט אַרום איהרע קוישען, טונען און זעק מיט אויבסטען אין מיטען מאַרק. אַז ער צו צו איהר און אַרויסגעכאַפט פון דער מולטער עטליכע באַרען.

אַז פייגעלע האָט איהם דערזעהן, האָט זי זיך די הענד געבראָכען און אַ נעוואַלד געמאַכט:

— וואָס טהוסטו דאָ אין מאַרק אין מיטען העלען טאָג? ביזט אַנטלאָפען פון מייסטער? דער טאַטע דיינער וועט דאָך דיך ממית'ן.

מאָטקע האָט זיך דערמאַנט, וואָס ער האָט געטהאַן. די העלפט געקויפט זעמעל האָט ער שוין געהאַט אויפגעגעסען. צוריקגעהן צום מייסטער קען ער שוין נישט. עס האָט איהם קיין איין מינוט נים באַנג געטהאָן, פאַר וואָס ער האָט אַזוי געטהאַן. נאָר ער האָט דערפיהלט די מורא פאַר'ן שלאָגען. ער האָט דערשפירט ווי אַ יונגער הונד, אַז מען וועט איהם באַלד זוכען, און מען גועט זיך באַלד יאָגען נאָך איהם.

ער האָט דערפיהלט אַז ער דאַרף זיך בעהאַלטען. ער האָט זיך אָבגעטראָגען כון מאַרק, אַריין אין אַ שמאָל געסעל. דערנאָך האָט ער זיך אָן עפעס דערמאָנט, איז אַריבער אַ פלייט און איז אַריין אין הויף צו נאָטע קאַטאַרינאַרזש און צוגעקראָכען אויף אַלע פיער אין דער בודקע פון דעם הונד בורעק. דאָרט האָט ער זיך אַוועקגעלעגט און איינגעקאָרטשעט.

דער הונד האָט איהם דערפיהלט, בעשמעקט, בעלעקט די הענד און דאָס פנים. מאָטקע האָט אַרויסגענומען די איבערגעבליבענע זע־

שלאָפֿען. אין דער שטוב הערט זיך דאָס רעגעלמעסיגע קלאַפּען פֿון העמערעל אויף דער זויל; דער מייסטער זיצט איבער אַ שטיוועל, אַלע זיצען איינגעבויגען און פֿערטהאָן אין דער אַרבייט. דער זייגער קלאַפּט טיק, טאַק. אין באַלד איז מאָטקע'ן דאָס גאַנצע שטיבעל מיט דעם מייסטער, מיט דער מייסטערין און מיט דעם קאָטער אַזוי פֿער'מיאוס'ט און לאַנגווייליג געוואָרען, אַז ער האָט געוואָלט אַרויסלויפֿען. ער האָט געבענקט נאָך דער גאַס, געקוקט אויפ'ן פֿענסטערעל און דערזעהן, ווי די זון קריכט פֿון דרויסען אויפ'ן צווייטען זייט פֿענסטערעל און וויל זיך אַריינקריגען אין שטיבעל אַריין און קען נישט. איז איהם עפּעס אומעדיג געוואָרען. ער האָט זיך געוואָלט אויפֿהויבען און אַרויסלויפֿען דורך דער טהיר, נאָר ער האָט עפּעס אַן איננערליכע אימה געהאַט; האָט ער זיך איינגעהאַלטען. ער האָט שוין אָבער ניט געקענט איינזיצען, געוואָרפֿען זיך אויפ'ן בענקעל, נישט געוואָלט מעהר דרעהען די דראַטווע אין וואַקס. ער איז איהם מיאוס געוואָרען, ער איז בייז געוועזען אויפ'ן קאָטער און געטראַכט ביי זיך: יעצט איז די ריכטיגע צייט, ווען ער שלאָפֿט אַזוי, דעם עק איהם אָבצוהאַקען מיט'ן האַק־מעסער.

ער האָט זיך אומגעקוקט און געזוכט דאָס האַק־מעסער. ער האָט עס דערזעהן אין ווינקעל, וואו ער האָט געהאַקט האָלץ. ער האָט זיך אויפֿגעהויבען און גענומען דאָס האַק־מעסער. דער מייסטער האָט אויפֿגעהויבען דעם קאָפּ פֿון דער אַרבייט און געפֿרעגט איהם:

— וואָס געהסטו טהאָן?

מאָטקע האָט געהאַלטען דאס האַק־מעסער אין דער האַנד און געשוויגען.

פֿון דעם מייסטער'ס רייד האָט זיך די מייסטערין אויפֿגעכאַפּט אינאיינעם מיט'ן קאָטער און אַרומגעקוקט זיך פֿערוואונדערט אין שטוב אינאיינעם מיט'ן קאָטער, און בעלעקט זיך מיט'ן צינגעל. פּלוצלונג האָט זי זיך אָן עפּעס דערמאָנט, צוגעגאַנגען צו אַ קאָמאָד, אַרויסגענומען קליין־געלד און געגעבען מאָטקע'ן, ער זאָל בריינגען פֿון געוועלבעל אַ ברויט מיט צוויי הערינג.

מאָטקע האָט גענומען דאָס געלד אין האַנד אַריין און; איז אַרויס אין גאַס. ער האָט געוואוסט, אַז צוריקקומען וועט ער שוין נישט. עס האָט איהם נאָר באַנג געטהאָן, וואָס ער האָט דעם קאָטער דעם עק

פענסטערל, און וויל אין שטיבעל אריין און דאָס שפּינוועבס לאָזט נישט.

באַלד האָט ער דערפיהלט אַ שטופּ אין אַ זייט. ער קוקט זיך אום: נעבען איהם איז אויסגעוואַקסען די מייסטערין, ווי א שוואַרץ געשטאַלט און פון איהרע פּיס איז ארויסגעקראָכען אַ שוואַרצער קאָטער מיט גלאַנצענדיגע אויגען און בעלעקט זיך מיט'ן רויטען צינגעל.

— נאַ, בּרענג וואַסער, — האָט זי איהם געשטופּט די קאַן אין דער האַנד אַריין.

מאָטקע האָט זיך דערפרעהט. אַלעס איז איהם דאָ געפעלען און ניי געווען. ער האָט געכאַפּט די קאַן, געגאַנגען צום פּלומפּעל, געבראַכט אַ קאַן מיט וואַסער. די מייסטערין האָט איהם געוויזען דאָס טונדעל, ער האָט אָנגעגאָסען, ווידער געלאָפען, און עס האָט ניט געדויערט קיין צוויי מינוט. איז ער שוין צוריק געווען.

וויעדער האָט ער זיך אַוועקגעזעצט, געדרעהט די דראַמווע, וואָס ער האָט נישט געקענט האַלטען אין דער האַנד צוליעב דעם שטיקעל וואַקס. האָט ער זיך וויעדער אומגעקוקט אין שטיבעל. יעצט האָט איהם פּעראינטערעסירט דער שוואַרצער קאָטער, וואָס איז אָנגעבונדען מיט אַ לאַנג שטריקעל ביים בעט, און דרעהט זיך צווישען די פּיס פון דער מייסטערין, וואו זי געהט, געהט ער מיט, און עס דאַכט זיך מאָטקע'ן, אַז די מייסטערין מיט דעם קאָטער זיינען צונויפגעוואַקסען און עס קען שוין נישט איינס אָהן צווייטען זיין.

באַלד דערפיהלט ער וויעדער אַ שטופּ אין אַ זייט:

— נאַ, צוהאַק מיר האָלץ — האָט זי איהם געגעבען דאָס האַקמעסער אין דער האַנד.

מיט גרויס חשק האָט זיך מאָטקע גענומען דאָס האָלץ צוהאַקען. ער איז שוין געוואָהנט געווען פון דער היים, עס איז איהם אייגענטליך דאָ געפעלען. עס איז אַלעס ניי געווען. נאָר ער האָט געקוקט אויפ'ן קאָטער און האָט גרויס חשק געהאַט דעם קאָטער דעם עק אָבצוהאַקען.

ער האָט זיך ווידער אַוועקגעזעצט אויפ'ן קליינעם בענקעל און וויעדער געצויגען דעם שנור דורך דער וואַקס. ער האָט זיך וויעדער אומגעקוקט אין שטיבעל. די מייסטערין האָט געמאַכט פייער, אַוועקגעזעצט זיך אין שוואַרצען ווינקעל ביים קיכעל און איינגעשלאָפען. דער קאָטער איז אַרויפגעקראָכען אויף איהר שויס און איז אויך איינגע־

זיך דערהערט אַ שטים, און געדאַכט האָט זיך, אַז עס קומט נישט פון דער אידענע, נאָר פון ערגעץ אַ הוילע פאַס ארויס :

— וועמענס איז דאָס ? — האָט זי פערקייעט מיט אַ הוסטעל.

— עס איז ליב׳ס, — האָט דער מייסטער געוואָרפען מיט דער האַנד אויפ׳ן בלינרען ליב.

זי האָט זיך אומגעדרעהט צו ליב׳ן און איהם אָנגעקוקט אַ ווײלע. דערנאָך האָט זי געזאָגט :

— זיין אַ לייט, ווי דער טאַטע זיינער. האָט געגעבען אַ מאַך מיט׳ן קאָפ, ווי אַ ציעג, און אַ שאָקעל־צו מיט׳ן האַנד, און איז געגאַנגען אין איהר ווינקעל אַריין.

— איך לאָז אייך איהם דאָ איבער, רב בעריש, איהר זאָלט זיין צו איהם ווי אַ טאַטע. איהר מעגט טהאָן מיט איהם, וואָס איהר ווילט : שלאָגען איהם, אַז ער וועט נישט פאָלגען. איהר גיט איהם עסען, מעגט איהר איהם שלאָגען. — הערסט ? — האָט ער געזאָגט צום יונג — זאָלסט האָרכען דעם מייסטער און די מייסטערין, אַז נישט וועל איך דיך טויטען, דו הערסט ?

מאָטקע האָט געשוויגען, און דער טאַטע איז אַוועקגעגאַנגען.

בעריש האָט איהם געהייסען זיך זעצען, און געגעבען איהם אַ שנור מיט אַ שטיק וואַקס, ער זאָל דרעהען אַ דראַטווע. מאָטקע האָט עס גענומען אין האַנד, נישט געוואוסט וואָס צו טהאָן דערמיט, האָט ער זיך געשפיעלט מיט׳ן פאָדעם און מיט גרויסע אויגען אַרומגעקוקט זיך אין שטיבעל : דערזעהן די צוויי הויכע בעטען, וואָס שלינגען איין דאָס גאַנצע שטיבעל, אָנגעלעגט מיט בעטגעוואַנד ביז אין האַלבען באַלקען, געקוקט אויף די פערשטויבטע בילדלעך, וואָס הענגען פאַר די בעטען, אויף די פאָליצעס וואָס זיינען אָנגעלעגט מיט כאָלעוועס, אַלטע שטיוועל, שטיפלעטען און שטיקער לעדער. ער האָט זיך אַרומגעקוקט טשיקאַווע, אין דער נייער היים, וואָס אַהער האָט מען איהם אַריינגעגעבען אויף גאַנצע זעקס יאָהר, געקוקט אויף זיינע חברים, די צוויי אינגלעך מיט דעם געזעלען, אַן אַלטען גוי, וועלכע האַקען פאָדעשוועס. ביי די ביינקלעך ווייקט זיך לעדער אין וואַסער. און דאָס גיט פון זיך אַ ריח. ער האָט געקוקט אויף די פענסטערלעך, ווי זיי זיינען פערקאָוועט אין שפינוועבס און בעלייגט מיט מאָסען, מיט פאָרמעס און שנירען, און פון דרויסען קריכט די זון און גנב׳עט זיך אין

ביי דער האַנד צו בעריש דעם שוסטער „אויף די לעהר“. דער קליינער מאַרק איז פול געווען מיט צייטיגע אויבסט, וואָס די פויערים און די פרוכט־הענדלער האָבען געבראַכט אין שטעדטעל. די לופט איז פערכאַפּט געווען פון עפּעל־ריח, גרינס און פרישע פיש. אין אַזאַ טאָג האָט איהם ליב אַריינגעבראַכט אין דעם ענגען, פעררויכערטען שטיבעל, אין וועלכען בעריש שוסטער האָט געוואָהנט. די פענסטער זיינען געווען פערהאַקט, וואָרים דאָבשע די מייסטערין האָט געליטען אויף אַן אויער און האָט מורא געהאַט פאַר אַ „צוג“, און נישט געלאָזט עפענען אַ פענסטערעל איבערן גאַנצען זומער. אין שטוב האָט זיך שטאַרק געשפּירט דער ריח פון פערפוילטע לעדער, וואָס האָט ערגעץ וואו אין די ווינקעלעך פון דעם שטיבעל געשימעלט זייט יאָהרען, צייט בעריש איז אַ שוסטער. די מייסטערין איז נישט געווען. בעריש, אַרומגערינגעלט מיט אַ דריי־פּיער געזעלען און לערן־יונגלעך, איז געזעסען איינגעהויקערט אַרום דעם קליינעם טישעל און געקלאַפּט אַ זויל אויפ'ן שטיין.

— דאָ איז ער ,דער בחור מיינער, זאָגט ליב.

דער אַלטער רב בעריש האָט אויפגעהויבען זיינע געדיכטע הויכע ברעמען, אַרויפגערוקט די ברילען (אין וועלכע־די גלעזלעך זיינען געווען צושפּאָלטען), האָט געוואָרפען אויפ'ן יונג אַן אויג און האָט גערופען אין אַ ווינקעל אַריין:

— דאָבשע, דאָבשע, קום נור אַרויף. אַ נייער לערן־יונגעל.

באַלד איז פון הינטער אַ בעט פון אַ שוואַרצען קעלער אַרויסגעקומען עפּעס אַ הויכעס, אַ דאַרעס, איבערגעהאַנגען מיט שמאַטעס, טיכער, פאַטשיילעס, ווי אין די גרעסטע פרעסט. איבערן פּנים האָט דאָס געהאַט פערבונדען אַ פאַטשיילע מיט צוויי שפּיצען פונ'ם קניפּ אויפ'ן קאָפּ, אַזוי, אַז דאָס בעשעפעניש האָט אויסגעזעהן ווי אַ מכשפה. דאָס טיכעל איבער די אויערען איז שוין געווען טונקעל־גראָה און פון דעם זעלבען קאָליר, ווי דאָס פּנים. דאָס איז געווען דאָבשע די מייסטערין. זי האָט אַ מינוט געשוויגען, אַרויסגעקוקט מיט צוויי גרויהע אויסגעלאָשענע אויגען ווי ביי אַ טויט פערד, אַרויסגעשטעקט אַ שפּיץ צינגעל אויף די פערדאַרטע, פערצוויגענע ליפּען, וועלכע זיינען בעדעקט געווען מיט שטויב. ווי די אַלע זאַכען, וואָס זיינען געשטאַנען אַנגעשטעלט אין שטוב. עס האָט געדויערט אַ לאַנגע ווייקע, ביז עס האָט

— אזוי לאנג ווי דו ביזט געווען. ווי אלט איז ער יעצט, דער יונג, זיעבען יאָהר? ער וועט זיין ביי מיר ביז ער וועט אַלט ווערען עלף, צוועלף יאָהר, ביז ער וועט זיך גוט די מלאכה אויסלערנען. איך וועל איהם געבען צו עסען, אַ נאַכט־לעגער, אַ קאַפּאָטע מאַכען אויף יום־טוב. דערנאָך אַז ער וועט זיך אויסלערנען די מלאכה, וועל איך איהם צאָהלען דאָס ערשטען יאָהר פינף רובעל, דערנאָך וועט ער קריגען גאַנצע צעהן. דו ווייסט דאָך, אַז מיר האַלטען אַ פרעמד קינד גוט. קענסט דאָך מיין אַלטע: אייגענע האָט זי נישט, אָבער צו פרעמדע קינדער איז זי ווי אַ מוטער.

— יאָ, איך געדענק דאָבשע די מייסטערין. איך געדענק איהרע קנייפּען גוט. שטיקער פלייש האָט זי פון די הענד אַרויסגענומען, אונטער די טהיר אַרויסגעשטעלט אין דער קעלט און וואַסערדינגען באָרשט צו זופּען געגעבען. איי, רב בעריש, האָט איהר אַ אידענע.

— נו, גט'ן וועל איך מיך מיט איהר נישט צוליעב אַ לערן־אינגעל — האָט דער אַלטער רב בעריש געלאַכט — געקנייפּט האָט זי דיך, אמת, אָבער קיין מענש ביזט דו נאָך אַלץ נישט געוואָרען. נו, קום צו שרה־חנה'לען אין שענקעל אַריין, וועלען מיר דאָרט דאָס איבעריגע אָברעדען.

ביי שרה־חנה'לען, וואו מען האָט געקענט קריגען אַ געהיים גלעזעל בראַנפען מיט חימישע קיכלעך און הערינג צו פערבייסען, האָט דער בלינדער ליב פערקויפט זיין זוהן אויף גאַנצע זעקס יאָהר צו „דאָבשע די מייסטערין“ אין די הענד אַריין. ער האָט גענומען אַ רובעל האַנדגעלד אויפ'ן ערשטען זמן, ווען דער יונג וועט אין זעקס יאָהר אַרום אָנהויבען געלד קריגען. ביים גלעזעל האָט דער אַלטער בעריש גע'טענה'ט.

— נאָר ער זאָל מיר נישט אַנטלויפען און חערען דעם מייסטער און די מייסטערין. אַ גאַנג געהן, וואו מען דאַרף. זאָג איהם אָן, דו הערסט?

— האָט נישט קיין מורא, רב בעריש, ער וועט שוין ניט אַנטלויפען. איך וועל איהם שוין ביי די אויערען צוריק ברייננגען.

צו מאָרגענס אין דער פריה איז געווען אַ שעהנער רייפער זומערטאָג, די טעג פאַר ראש השנה, ווען די עפּעל און די באַרען זיינען רייף אויף די בוימער און בעטען זיך נאָר, מען זאָל זיי אָבפליקען און אויפעסען. אין אזא טאָג האָט ליב גענומען מאָטקע'ן און געפיהרט איהם

7

מאַטקע לערנט אַ מלאכה.

אין אַ צייט אַרום האָט זיך דער בלינדער ליב ווייטער דערמאָהנט אָן זיין זוהן, אַז מען דאַרף פון איהם מאַכען אַ לייט. געשעהען איז עס נישט פון זיך, נאָר דערמאָהנט האָט איהם אָן זיינע פפליכטען, אלס פאָטער, דער עלטסטער מייסטער פון דער חברה שוסטער, בעריש חוואַט, וואָס אַמאָל האָט נאָך ביי איהם דער בלינדער ליב אַליין געלערנט זיין מלאכה. בעריש חוואַט האָט אָנגעטראָפען ליב'ן טאַקע אין דער חברה שוסטער, אַמאָל, שבת צו נאַכטס, צו מעריב. כאָטש דער בלינדער ליב האָט די מלאכה שוסטעריי אַוועקגעוואָרפען, דאָך אין חברה שוסטער איז ער נאָך געקומען דאַוונען און גערעכענט זיך פאַר אַ זייעריגען. האָט איהם דאָרטען דער אַלטער מייסטער בעריש חוואַט מוסר געזאָגט אַזוי:

— וואָס וועט פון דיין יונג דער סוף זיין? דו לאָזט איהם אַרומלויפען פוסט און פאַסט, ער וועט דאָך אויסוואַקסען אַ גנב.

— וואָס טהוט מען מיט איהם, רב בעריש? אַז דער יונג וויל ניט אין חדר געהן.

— גיעב איהם צו אַ בעל־מלאכה, ווי דער טאַטע דיינער האָט דיך אָבגעגעבען. איך געדיינק, ווען דער טאַטע דיינער, זעליג דער פוהרמאַן, האָט דיך געבראַכט צו מיר אַ זונטאָג אין דער פריה. אוי, ביסט דו געוועזן אַ חברה־מאַן, האָסט דו ניט געוואָלט די דראַטווע דרעהען.

— האָט איהר מיט'ן רימען אַרונטערגעלאָזט, אַז איך האָב נאָך צו געדענקען ביז'ן היינטיגען טאָג, — לאַכט דער בלינדער ליב מיט דעם לעבעדיגען אויג און מיט דעם טויטען אויג.

— ברענג איהם צו מיר. אזוי ווי איך האָב פון'ם טאַטען געמאַכט אַ לייט, אַזוי וועל איך פון דעם זוהן, מיט גאָט'ס הילף.

— אויף ווי לאַנג? — פרעגט ליב.

געזעהן, און עס איז איהם געוואָרען אזוי, וואָס ער האָט אליין ניט געוואוסט וואָס, איז ער געלאָפּען צום הונד. אריינגעקראָכען צו איהם אין בודקע אריין, אוועקגעלייגט זיך נעבען איהם, און צוגענומען דעם הונד׳ס וואַרימען פּיסק צו זיינעם און אריינגערעדט איהם אין אויער אריין:

— ווייסט, דער טאַטע מיינער האָט געשלאָגען דער מאַמען. גוט געשלאָגען. זי האָט געוויינט. איך וועל גרויס ווערען, וועל איך איהם צוריק שלאָגען; א בלויע אונטערגעשלאָגענע אויג וועל איך איהם מאַכען.

דער הונד האָט אויסגעהערט, פערטראַכט זיך, פערגלייסט די אויגען, ערגעץ וואו געקוקט, ערנסט געוואָרען און עפּעס אין זיך אריינגעמורמעלט.

— און דיך האָבען זיי פּאַר א מיידעל געמאַכט, אָנגעטהאָן דיר א קליידעל מיט א קאַפּעלוש אויפ׳ן קאָפּ. לאָז דיך נישט — האָט איהם מאַטקע אין אויער אריינגעשריען.

דער הונד האָט נאָך מעהר די אויגען פערגלייסט, געשנופּט מיט דער נאָז, ערענסט געוואָרען און פערטראַכט זיך.

— פּאַר א מיידעל האָבען זיי דיך געמאַכט, מיט א קאַפּעלוש אויפ׳ן קאָפּ. און איך וועל נישט געהן אין חדר אריין, איך וועל נישט געהן, זאָל ער מיך שלאָגען, האָט מאַטקע נאָך שטאַרקער אריינגעשריען דעם הונד אין אויער אריין.

דער הונד האָט די פּאָדערשטע צוויי לאַפּעס אויסגעצויגען, דעם פּיסק אויסגעשטרעקט, די אויגען אין גאַנצען צוגעמאַכט, און הויך אויפגעשטעלט די אויערען, און אָנגעהויבען ווי מיט א הייזעריגע מענשען־שטימע צו בילען, אזוי ווי ער וואָלט ווערטער געוואָלט ריידען.

מאַטקע האָט איהם פערשטאַנען.

אַ טראָלט האָר. אויפ'ן יאַריד איז דער הונד ניט געווען קיין הונד, נור אַזאַ מין בעשעפעניש אין אַ קליידעל אָנגעטהאָן, מיט אַ היטעלע אויפ'ן קאָפּ, און ער האָט נאָכ'ן שפּיעלען אין דעם פּיסק דאָס צעטעל אַרומגעטראָגען צו די אַרומשטעהענדע פּויערים און צוזאַמענגענומען קליין־געלד. ווען דער הונד האָט געוויזען די שטיק, האָט איהם מאָטקע ניט ליעב געהאַט. ער האָט אויף דעם הונד רחמנות געקראָגען, און פּיינד געהאַט נאָטע קאַטאַרינאַרזש, וואָס ער האָט פון דעם הונד געמאַכט אוים הונד.

ליעב האָט מאָטקע דעם הונד געהאַט, ווען דער הונד איז אין דער היים, אין הויף, אין זיין בודקע געלעגען, צוגעבונדען מיט אַ קייט ווי יעדער הונד, און ערפילט די פּפליכטען צו זיין בעל־הבית ווי יעדער הונד, געבילט אויף אַ דורכגייענדען, געריסען זיך פון קייט און געשריען אויף מענשען.

ער האָט זיך בעקענט מיט דעם הונד טאַקע אויפ'ן מאַרק, וואו ער איז אַמאָל אַן אויסגעדאַרטער מיט אַ שמוציג קליידעל און מיט'ן טעצעל אין פּיסק אַרומגעגאַנגען אויף די הינטערשטע צוויי פּיס און געשנאָרעט ביי די פּויערים קליין־געלד. מאָטקע האָט איהם דערזעהן אין אַזאַ ניט הינטישע פּאָזע און האָט אויף איהם גרויס רחמנות געקראָגען. ער איז איהם נאָכגעגאַנגען ביז ער איז אַהיים געקומען און דערזעהן ווי נאָטע בינט איהם אָן ביי דער קייט אין דער בודקע. ער האָט געוואָלט צוגעהן צו איהם — האָט דער הונד אויף איהם געבולען. דאָס איז איהם געפעלען און ער האָט זיך אָנגעהויבען מיט איהם חבר'ן, געבראַכט איהם פון אַלצדינג, וואָס ער האָט אַליין געקראָגען: זעמעל, ברויט. און האָט ער אַמאָל אַ האַלב פונט פּוטער אַראָבגע'גנב'עט פון אַ פּאַכטער'ס אַ קאָרב און האָט עס נישט דער מאַמען אָבגעגעבען, האָט ער זיך אָן זיין הונד דערמאָנט און געבראַכט עס זיין „בורעק'ן". מיט דער צייט איז „בורעק" מיט איהם גוט־פריינד געוואָרען, צוגעלאָזט איהם צו זיך. מאָטקע פלעגט איהם אָפּט בעזוכען אין זיין בודקע, אַוועקזעצען זיך נעבען איהם, נעהמען איהם אויף די הענד און ריידען מיט איהם. דאָס איז געווען דאָס איינציגע לעבעדיגע נפש, מיט וועלכען מאָטקע האָט גערעדט אַלצדינג. פאַר דעם הונד האָט ער אויפגעעפענט זיין יונג האַרץ און אַלעס פערטרויט. און איינמאָל, ווען דער פּאָטער האָט זיין מוטער געשלאָגען און מאָטקע האָט דאָס צו־

באַלד האָט ער איבערגעלאָזט די שפּיעלֿ־וואַרג און געקוקט אויף דער מיידעלֿע — איהרע בעקעלֿעך זיינען רויט געווען און אויסגעקנאָטען פולֿ ווי בולקעלֿעך. מאָטקע האָט אריבערגעפיהרט מיט זיין וואַרים שמוציג הענטעלֿ איבער דער מיידעלֿע'ס בעקעלֿעך. די מיידעלֿע איז געשטאַנען און האָט זיך געלאָזט. דערנאָך איז איהם עפּעס איינגעפאַלֿען. האָט ער צוגעלֿייגט זיין פּנים'ל און אָנגעהויבען מיט זיין פעט צינגעלֿ צו בעלֿעקען דער מיידעלֿע'ס בעקעלֿעך, העלֿזעלֿ. ווי אַ הינטעלֿ.

די מיידעלֿע האָט זיך געלאָזט און געלאַכט הויך:

— אוי, ס'אַראַ נאַר ער איז!

מיט קיין אינגלֿעך זיינס גלייכען האָט זיך מאָטקע נישט געקענט חבר'ן. ווי נאָר ער האָט זיך געטראָפען מיט די יונגען, ביי די ערשטע בעגעגעניש, האָט ער זיך געשלאָגען מיט זיי. דער סוף איז געווען, אַז די יונגען פון דער גאַס האָבען איהם אויסגעמיעדען און געלאָזט אַליין. נור פון דעם מאַרק, וואו ער איז מיט דער מאַמען איבער די פויערשע וועגען געגאַנגען, האָט ער אַן אַנדער חבר געפונען — דאָס איז געווען דעם קאַטאַרינאַרזש'ס הונד.

אויפ'ן מאַרק האָט זיך אַרומגעדרעהט אויף יעדען יאַריד נאָטע קאַטאַרינאַרזש מיט די קאַטאַרינקע. אויפגעשטעלֿט די קאַטאַרינקע אין מיטען מאַרק, האָט ער צוזאַמענגערופען מיט'ן שפּיעלֿען די פויערים, און דער בלויער פויגעלֿ אין שטייג האָט פאַר פינף קאָפּיקעס אַרויסגעצויגען מיט'ן פּיסק אויס אַ שיף־לאָד אַ „לאָז“, אויף וואָס עס איז געשטאַנען אויפגעשריבען אַלצדינג וואָס עס וועט זיך מיט דעם מענשען טרעפען אין זיין גאַנצען לעבען. טהיילמאָלֿ האָט נאָטע מיטגעבראַכט מיט זיך די מיידעלֿע, וואָס געהט אָנגעטהאָן אין אַ פּאָר קאָרטען־הויזען און דרעהט זיך אין אַ ראָד. מאָטקע'ן זיינען די שטיק אַזוי געפעהלען, אַז יעדעס מאָלֿ, ווען ער האָט דערזעהן נאָטע'ס קאַטערינקע מיט דעם בלויען פויגעלֿ און דער מיידעלֿע מיט די רייפען, האָט ער איבערגעלאָזט די מאַמע מיט די קוישען און נאָכגעלאָפען די קאַטערינקע. נור אַם מעהרסטען האָט איהם פעראינטערעסירט דער הונד בורעק, וואָס נאָטע האָט נאָכגעפיהרט נאָך דער קאַטערינקע. דאָס איז געווען אַ ווייסגעשוירענער פודעלֿ מיט געקרייזעלֿטע האָאַר ווי ביי אַ שעפּס. נאָטע האָט איהם אָבגעשאָרען ווי אַ לייב. אַ גאָלען הינטען, ביים קנאָט פון עק

שטאַנען און אָנגעקוקט זיך איינס דאָס צווייטע. מאָטקע איז געווען פערשעהמט, געהאַלטען דאָס שמאַלצען ברויט אין האַנד און ניט געוואוסט וואָס צו טהאָן דערמיט. די מיידעלע איז געווען דרייסטער, האָט איהם געקוקט אין די אויגען אריין און געוויעזען דאָס נייע שערצעל וואָס זי טראָגט. דערנאָך האָט זי איהם געוויעזען די אויערינגלאָך וואָס מען האָט איהר אויף די אויערען אָנגעטהאָן. דערנאָך האָט זי איהם געוויעזען די קרעלען. מאָטקע האָט דאָס אַלעס אָנגעקוקט און געשוויגען. באַלד האָט איהם די מיידעלע ביי דער האַנד אָנגענומען און געפיהרט איהם מיט זיך אין איהר קינדער־צימער. מאָטקע האָט זיך אַרומגעקוקט פערוואונדערט. אַלעס איז אַזוי וויים געווען און ריין, און אַזוי פיעל קינדערשע זאַכען זיינען געווען אָנגעשטעלט. אַ גרויס פערד איז געשטאַנען, און אַ ריכטיגער וואָגען, און צוויי פויגלען, און אַ צובראָכענער זעלנער מיט אַ צימבעל אין דער האַנד. די מיידעלע האָט איהם געוויעזען די שפּיעל־וואַרג און געפרעגט, אויב ער האָט אויך אַזעלכע זאַכען. מאָטקע האָט געשאָקעלט מיט'ן קאָפּ אויף ניין. און האָט נישט אַרויסגערעדט קיין איין וואָרט.

צוערשט האָט ער זיך פערשפּיעלט מיט די שפּיעל־זאַכען, און האָט אָנגעהויבען צו לאַכען — געשטופּט דאָס פערד ביים עק, אז עס זאָל געהן ווי ער האָט געזעהן אויפ'ן מאַרק ווי די פויערים טהוען מיט זייערע קעלבער, ווען זיי ווילען ניט געהן. די מיידעלע האָט הויך געלאַכט.

— זעהסט, אַזוי דרעהט מען אַ פערד ביים עק, אז מען וויל עס זאָל געהן — האָט מאָטקע געוויזען דער מיידעלע.

די מיידעלע האָט הויך אויפגעלאַכט. זי האָט געוויזען די קאַץ וואָס זי האָט און געפרעגט:

— און אַ קאַץ דרעהט מען אויך ביים עק, אַז מען וויל זי זאָל געהן?

מאָטקע האָט זי געגעבען אַ קוק אָן פון אויבען אַראָפּ מיט אַ שפּאָטישען בליק און געשאָקעלט מיט'ן קאָפּ אויף ניין:

— מיט אַ קאַץ שפּיעלט מען זיך נישט. אַ קאַץ דרעהט מען נישט ביים עק — האָט ער געזאָגט אַזוי בעשטימט, אַז די מיידעלע האָט זיך פערשעהמט.

— אין חדר אריין געהט ער? — פרעגט די זשאַכלינערין, וויזענדיג אויף מאָטקע'ן.

זלאַטקע פערשעהמט זיך וויעדער.

— ער איז נאָך אַ קינד, האַלט זיך נאָך ביי די מאַמעס שערץ.

— אי, ס'איז נישט גוט.. אַ אינגעל מוז געהן אין חדר אריין. מוז תורה לערנען, זאָגט די אַלטע זשאַכלינערין, און שאָקעלט מיט'ן קאָפּ אויף מאָטקע'ן, ווי ער וואָלט שוין געווען אַ פערפאַלענער.

באַלד קומט אריינצולויפען אין קיך חנה'לע, די מיידעלע אין מאָטקע'ס יאָהרען, וועלכע זלאַטקע האָט אויסגעזויגען, אַ פרישע, מיט רויטע רונדיגע בעקעלאַך ווי וואַרימע זעמעלאַך, מיט אַן אויסגעצוואַגען קעפּעלע, אין אַ ריין קליידעל און פאַרטיכעל.

זלאַטקע האָט געהאַט אַ מאָדנע געפיהל צו קינדער, וועלכע זי האָט געקאָרמעט. עפּעס איז עס יאָ איהרע און עפּעס נישט איהרע. זי האָט די קינדער, וועלכע זי האָט געקאָרמעט מיט איהר מילך, ליעב געהאַט און פיינד געהאַט. זי האָט נישט געקענט זיין גלייכגילטיג צו זיי. זי האָט זיך הערצליך דערפרעהט מיט חנה'לען, ארויפגענומען דאָס קינד אויף איהרע הענד, און געקושט עס.

— מיין חנה'לע, מיין קליין חנה'לע, וואָס מאַכסטו, האָסט שוין פערגעסען דיין אַם? איך האָב דאָך דיך געקאָרמעט, מיין חנה'לע.

מאָטקע האָט געזעהן ווי די מאַמע טראָגט אויף די הענד דאָס פרעמדע קינד, און עפּעס אַ מאָדנע געפיהל האָט איהם אויך ארומגענומען. ער האָט פיינד געהאַט די פרעמדע מיידעלע, וואָס די מאַמע האַלט ווי אַן אייגענע, און גלייכצייטיג ליעב געהאַט. ער האָט זיך פערשעהמט צו קוקען דערויף. דערווייל האָט איהם די אַלטע זשאַכלינערין געגעבען אַ שטיק ברויט מיט שמאַלץ אין דער האַנד אריין.

ער האָט אָנגעהויבען צו עסען פון ברויט און פערגעסען דערפון. אָבער באַלד האָט ער אויפגעהערט צו עסען און געקוקט אַמאָל אויף דער מאַמען און אַמאָל אויף דער מיידעלע.

די אַלטע זשאַכלינערין האָט ארויסגענומען חנה'לען פון זלאַטקע'ס הענד, האָט אָבגעווישט מיט די שערץ זלאַטקע'ס קושען פון קינד'ס בעקעל, און מיטגענומען זלאַטקע'ן מיט'ן קאָרב אייער און פוטער מיט זיך אין צווייטען שטוב אריין. אַ מינוט זיינען ביידע קינדער גע-

6.

מאָטקע האָט אַ חבר.

ער איז אויסגעוואַקסען דורך דעם יאָהר און אַליין שוין זיין שטיקעל ברויט אויף זיך פערדיענט. אָנגעהויבען האָט ער פון דעם, וואָס ער האָט געהאָלפען דער מאַמען די קאָרב אין די שטובען אַרומטראָגען. מיטגעגאַנגען מיט דער מאַמען אין מאַרק אַריין, געקראָכען אויף די פויערשע פוהרען, געהאָלפען דער מאַמען זיך דינגען מיט די פויערים און טהיילמאָל האָט זיך געמאַכט, אַז די מאַמע האָט אַרויסגעצעהלט אייער פון אַ פויערשען קויבער, האָט ער געהאָלפען מיטצעהלען, איז איהם געבליבען אַ פּאָר אין די טאַש — האָט ער דערנאָך זיי דער מאַמען געגעבען. האָט די מאַמע צוגענומען צופריעדען, און געשוויגען, איז מאָטקע ווייטער געגאַנגען. איז אַרויף אויף אַ פוהר און געזעהן קליינע הינדעלעך, האָט ער די מאַמען צוגערופען. די גויע האָט געשריען, אַז ער זאָל די הינדעלעך ניט ריהרען, און מאָטקע לייגט שוין די הינדעלעך אין די מאַמעס שויס אַריין. און די מאַמע שטעקט די גויע געלד אין האַנד און דינגט זיך מיט איהר.

אַמאָל איז ער מיט דער מאַמען אַריינגעקומען אין קיך צו די זשאַבלינערין. זלאַטקע, צייט זי האָט די זשאַבלינערס אייניקעל געזויגען, איז דאָרט אַ גאַנצע היימישע געוואָרען און פלעגט אין הויז אַריינטראָגען פוטער און אייער. אין די קיך ביי די זשאַבלינערין האָט מען זי גאַנץ גוט אויפגענומען און די דיענסטען האָבען זיך זעהר דערפרעהט מיט מאָטקע'ן.

— דאָס איז דער שרייער, — האָט די אַלטע זשאַבלינערין געזאָגט, אָנקוקענדיג מאָטקע'ן, וועלכער האָט זיך אַ פערשעהמטער בעהאַלטען אונטער די מאַמעס פאַרטוך.

— געלויבט צו גאָט אויפגעצויגען זיך. זאָגט זלאַטקע פערשעהמט פאַר איהר בחור.

אַז זי האָט דערזעהן זיינע צוויי אויגען, ווי ער קוקט תמ'צוואַטע, מיט אַ בקשה, איז איהר האַרץ צושניטען געוואָרען. האָט זי געשוויגען, נור די טרערען האָבען איהר געשטיקט, האָט זי איהם אַרומגענומען, געשלאָגען איהם און געקושט איהם, און געזאָגט מיט אַ שווער האַרץ:

— מיין קינד, מיין שלעכט קינד, וואָס וועט פון דיר ווערען? וואָס, טאַטע אין הימעל?

און אין אָבענד, אַז דער בלינדער ליב האָט דעם פּאַכעק פון די הויזען אַראָבגענומען דעם יונג צו שלאָגען, האָט זי איהם שוין פערשטעלט מיט איהר לייב, פאַר איהם צוגענומען די קלעפּ און געבעטען זיך:

— ליב, ער איז דאָך נאָך אַ קינד, עס איז קאַלט אין דרויסען. לאָז איהם נאָך ביז זומער אין שטוב.

אויף דער מאַמען. דערזעהן, אַז די מאַמע געהט אַרויס פון טהיר, איז ער שוין געווען מיט אַ פיסעל אונטער'ן באַנק.

— אַי, ביזט דאָך מיר גאָר אַ שייגעץ, אינגעל, — זאָגט דער רבי און גיט ווידער אַ נעהם אָן מאָטקע'ן ביים בעקעל מיט די דינע ביינערדיגע צוויי פינגער, און דעם רבינ'ס גרינע אויגען פון בלייכען אָהן־בלוטיגען פנים גיעבען אַ בליטץ, ווי ביי אַ קאַץ, און איידער מאָטקע האָט נאָך צייט אַרומצוקוקען זיך, ליעגט ער שוין איבער'ן בענקעל מיט'ן הינטען אַרויף און די לאָקשען פון קאַנטשיק טאַנצען אַרום איבער מאָטקע'ס נאַקעטען געזעסעל, ווי פייערדיגע צינגלעך איבער אַ ווייך אויסגעקנעטען ברויטעל. און דער רבי זינגט צו מיט'ן ניגון אין טאַקט:

— אָט אַזוי, קינדערלעך, טהוט מען צו אַ אינגעל, וואָס וויל ניט געהן אין חדר אַריין.

די פינף — זעקס־יעהריגע קינדערלעך זיינען געזעסען אויף די ברעטלעך אַרום די ווענד און דערשראָקענע, מיט אונרוהיגע אויגעלעך, האָבען זיי זיך צוגעקוקט צום רבינ'ס מקיים פסק זיין. טהייל האָבען זיך געשראָקען און אָנגעהויבען וויינען, נור אויף מעהרסטענס פון זיי האָט דאָס שוין ניט געמאַכט קיין איינדרוק: זיי זיינען געווען צוגעוועהנט דערצו. האָבען זיי זיך ווייטער רוהיג געגעסען די בייגעל מיט די גריסגעס, אָדער זיי האָבען זיך געשפּיעלט מיט די מיידעלעך אין שטיינדעלעך, נאָכזאָגענדיג אויס געוואָהנהייט דעם רבי'ן פון סדור אַרויס: „אָן אלף", „אַ בית".

מאָטקע האָט דאָס מאָל ניט געוויינט. אַזוי ווי דער רבי האָט איהם אָבגעלאָזט און אַוועקגעזעצט צווישען די קינדער, איז ער געבליבען זיצען שטיל און געשוויגען. אַ קינד האָט געפּרופּט עפּעס רעדען צו איהם, האָט ער איהם געגעבען אַ שטופּ אַב מיט'ן עלענבויגען און ווייטער געקוקט מיט זיינע גלענצענדע צוויי אויגעלעך צו דער טהיר. און אַזוי ווי דער רבי האָט זיך נור אַוועקגעזעצט צום טיש מיט אַן אַנדער קינד ביים סדור, איז שוין מאָטקע געווען ביי דער טהיר, אַ פּראַל אויף, און מיט אַראָבגעלאָזענע הויזלעך און אַ רויט־פּלאַמענדען אָבגעשמיסען געזעסעל איז ער געלאָפען איבער'ן מאַרק פון חדר אהיים.

אַז זלאַטקע האָט איהם דערזעהן אין קעלער, ווי ער איז אהיים געלאָפען פון חדר, האָט זי געמיינט, אַז די ערד עפענט זיך אויף אונטער איהרע פיס. זי האָט געוואָלט צו צום יונג, איהם ממית'ן. נור

רבי'ן, ווי ער האָלט אַ קאַנטשיק אין האַנד און דרעהט זיך אַרויף און אַראָב איבער דער שטוב, וואו די קינדערלעך זיצען אויסגעזעצט אויף דער ניעדריגער באַנק אַרום די ווענד:

— רבי לעבען, רבי קרוין לערענט מיין אינגעל אויס דאַוונען, — בעט זיך זלאַטקע ביי דעם רבי'ן. דער רבי האָט אויסגעצויגען זיין לאַנגען האַלז פון די קרומע פּלייצעס אַרויס ווי אַ שלאַנג, און אַ בויג אַריבער זיך געגעבען מיט דעם גאַנצען קערפּער איבער מאָטקע'ן און מיט די פינקעלדיגע גרינע אויגען, וואָס זיינען געזעסען אין בלייכען בלוט־אָרימען געזיכט, אָנגעקוקט מאָטקע'ן:

— איז אָט דאָס בחור'ל, וואָס וויל ניט אין חדר אַריין געהן? קום נור אַהער, דו יונגעלע, — נעהמט ער אָן מיט די צוויי דאַרע פינגער מאָטקעלע'ס בעקעלע און גיט איהם אַ קניפּעל, אַז טרעהרען שמעלען זיך איהם אין די אויגען — דו ווייסט, וואָס מען טהוט מיט אַ אינגעלע, וואָס וויל ניט געהן אין חדר — אָט אַזוי טהוט מען מיט אַזאַ אינגעלע, ווייזט ער מיט'ן קאַנטשיק אין דער האַנד.

מאָטקע האָט זיך אין ערשטען אויגענבליק דערשראָקען פאַר'ן רבי'ן און האָט שטיל געשוויגען.

— איך בין אַן אָרימע אידענע, איך קען איך ניט פיעל צאָהלען. צוויי גולדען אַ חודש, אַז גאָט וועט מיר העלפען. איך וועל אָבשפּאָרען דעם ביסען פון מויל, נאָר לערנט איהם אויס דאַוונען, אַז ער זאָל קענען פון סדור לייענען. אַז גאָט זאָל מיר ביישטעהן. איך האָב מורא, דאָס קינד זאָל מיר ניט אויסוואַקסען, איך וויל ניט אויסרעדען די רייד, אַ שלעכט קינד: וויל נישט אין חדר געהן, — זאָגט די אידענע מיט טרעהרען.

— לאָזט איהם נאָר איבער ביי מיר, לאָזט נאָר איבער, ביי מיר וועט ער שוין געהן, — זאָגט דער רבי און נעהמט אָן מאָטקע'ן און גיט איהם אַ זעץ אַוועק אויפ'ן בענקעל נעבען זיך און אַ מיש אויף אַ סדור, אין וועלכען די אותיות זיינען געוועזען פערפלעקט און אויסגעווייקט פון קינדערשע טרעהרען.

— נאַ, קוק אַריין, אינגעלע, וואָס איז דאָס? — זאָג, אינגעלע: „אַן אלף", זאָג: „אַן אלף".

נאָר מאָטקע האָט ניט אַריינגעקוקט אין סדור, ער האָט געקוקט

עס האָט גאָר ניט געהאָלפען. מאָטקע האָט צוגענומען די צוויי עפּעלעך, ער האָט צוגענומען די גריסגעלעך, ער האָט צוגענומען דאָס סדור'ל און אין חדר אריין געהן האָט ער ניט געוואָלט. פּעסט האָט ער זיך אָנגעהאַלטען ביי דער מאַמע'ס שירץ. דער טאַטע האָט געשלאָגען מיט'ן פּאַסעק, די טרעהרען זיינען מאָטקען פון די פייכטע אויגעלעך איבער'ן פּנים גערונען, און די עפּעלעך האָט טר געהאַלטען אין איין עסען, און ניט גערירט זיך פון אָרט.

נור דעם בלינדען ליב'ם גערולד האָט געפּלאַצט. ער האָט איהם געכאַפּט אויפ'ן פּלייצע און איז ארוים מיט איהם אין גאַס. מאָטקע האָט געמאַכט אַזעלכע געוואַלדען, אַז דאָס געסעל איז זיך צוזאַמען געלאָפען. ער האָט געקאָפּיעט מיט ביידע פיס, דער מאַמעס קאַמאַשען פערלוירען פון די פיס אראָב, דאָס היטעל פערלוירען, די גריסגעלעך מיט'ן סדור'ל פערלוירען. די מאַמע האָט עס אויפגעהויבען און נאָכגעטראגען נאָך מאָטקען, און געבעטען זיך ביי איהם:

— מאָטקע, זיי אַ גוט אינגעל, געה אין חדר אריין, — און געווישט איהם די טרעהרען פון בעקעל מיט דער פאַטשיילע.

און מאָטקע האָט געהאַלטען אין איין שרייען, און אַ גליטש זיך פון טאַטענ'ס אָרימס, און ער ליגט שוין אויפ'ן ברוק אין געסעל און שרייט, און דער טאַטע האַלט דעם פּאַסעק און שלאָגט איבער'ן קאָפּ:

— אין חדר אריין, געה אין חדר אריין.

און די מאַמע פערשטעלט איהם מיט איהר ליב, און נעהמט אויף זיך די שלעג פון בלינדען ליב'ם פּאַסעק און בעט זיך ביי מאָטקען:

— מאָטקע, זיי אַ גוט אינגעל, געה אין חדר אריין, מאָטקע.

און עס לויפען דורך אידען, פערהאַוועט אין מסחר, הערען אַ געוואַלד, שטעלען זיך אָב אויף אַ מינוט, פרעגען זיך נאָך, וואָס איז. און דערהערט אַזאַ מעשה, אַז אַ אינגעל וויל ניט געהן אין חדר אריין, בייזערען זיי זיך אָן:

— אין חדר אריין געה, דו יונגאַטש איינער, אין חדר אריין.

און לויפען ווייטער צו זייערע מסחרים.

נור געלויבט צו גאָט, קוים דערשלעפּט מאָטקען אַ לעבעדיגען אין תלמוד תורה אריין. דער בלינדער ליב האָט זיך גוט דערוואַרעמט ביי איהם. דער שוויים רינט פונ'ם פּנים, און מאָטקע, אַ צווישעטער, מיט די גריסגעלעך און עפּעל אין די הענד, שטעהט און קוקט אָן דעם

ליעג ביי דער מאַמען, — האָט איהם זלאַטקע נעהענטער צוגערוקט צו זיך, און דער יונג האָט בעהאַלטען דאָס קעפּעל אונטער דער מאַמע'ס אָרעמס, אז מען זאָל איהם אין שטוב ניט אנזעהן.

— מען וואָלט איהם בעדאַרפט אין א חדר שיקען, אין תלמוד תורה פיהרען, אז דאָס זאָל זיך אויסלערנען כאָטש מודה אני זאָגען, א ברכה מאַכען. עס וואַקסט דאָך אויף ווי א גוי, — האָט זיך דער אַלטער רב מאיר פון זיין ווינקעל ארויסגערופען.

— אז ִדו וואָלכט געווען א טאַטע, וואָלכט דו זיך וועגען דעם געזאָרגט, — תּאָט זיך זלאַטקע פון בעט ארויסגערופען צום בלינדען ליב.

— טאָ זאָל ער שוין פון בעט ארויסקריכען, איך וועל איהם אין תלמוד תורה פיהרען.

— אדרבה, לאָמיך זעהן, זיי א טאַטע צו מיינע אָרימע קינדער, ס'איז שוין צייט, — האָט זלאַטקע ארויסגערעדט אין טרעהרען — נו, געה, מאָטקעלע, נו, געה פון בעט ארויס, דער טאַטע וועט דיך אין חדר פיהרען, — האָט איהם די מאַמע איבער'ן קעפּעל געגלעט.

אזוי לייכט איז איהר דאָס ניט אָנגעקומען. מאָטקע האָט זיך גאָר ניט וויסענדיג געמאַכט ניט פונ'ם טאַטענ'ס געוואַלדען און ניט פון דער מאַמע'ס גוטע רייד. ער איז ווייטער געלעגען איינגענאָרעט אין דער מאַמען אריין און האָט זיך ניט געלאָזט איינריידען. ס'האָט גאָרניט געהאָלפען, ביז די מאַמע איז אליין ניט ארויס פון בעט און דער טאַטע האָט איהם פון געלעגער מיט'ן פאַסעק ארויסגעשמיסען.

באַלד האָט די מאַמע אויסגעזוכט דעם בלינדען ליב'ס אַן אַלטע וועסט און האָט מאַטקע'ן דערמיט אויסגעציערט. זי האָט איהם אָנגעטהאָן איהרע שבת'דיגע קאַמאַשען, וואָס זי האָט זיך געהאַט געקויפט פאַר יום טוב. זי האָט געוואָלט אריינגעבען מאַטקע'ן השק אין חדר צו געהן. פייגעלע האָט איהם גענעבען די שעה'נסטע צוויי עפּעלעך פון איהר קאָרב ארויס. הינדעלע, די שוועסטעריל, איז געלאָפען אין געוועלבעל אריין און געבראַכט פאַר מאָטקע'ן צוויי גריסגעלעך מיט מאָהן און קאָפּער בעשים. דער אַלטער רב מאיר האָט איהם דאָס נייע סדור'ל מיט די גרויסע אותיות געשענקט, וואָס ער האָט נור געקויפט מיט די מיידעלעך צו לערנען.

געלעך און מיט'ן אָבגעברענטען רונדיגען פנימ'ל, וועלכעס איז בעשמוצט געוועזן פון די נעכטיגע קאַרטאָפליעס, וואָס ער האָט געגעסען. עס איז איהם גוט געוועזן און וואַרעם ביי דער מאַמען אין בעט.

אין אַזאַ מאָרגען איז בעשטימט געוואָרען זיין גורל. וואָרים באַלד האָט איהם דער בלינדער ליב בעמערקט ארויסשיינענדיג פון אונטער דער מאַמעס אָרעמס, און דער בלינדער ליב האָט זיך דערמאָנט, אַז עס איז צייט צו זאָרגען וועגען א תכלית פאר דעם יונג. האָט ער זיך אזוי אָנגערופען:

— גיב נאָר אַ קוק, דער ממזר ליעגט דאָך אויך ביי דער מאַמען. ארויס פון בעט, געה זוך מיר האָלץ, דעם אויווען איינצוהייצען.

דער קליינער מאָטקע האָט זיך איינגעקאָרטשעט אונטער דער מאַמען און געוואָלט זיך בעהאַלטען. די מוטער האָט אויף איהם רחמנות געהאַט.

— וואָס ווילסטו פון איהם, ער איז דאָך נאָך א קינד. עס איז קאַלט אין שטוב, לאָז איהם נאָך ליעגען.

— יא, קוק מיר אָן דאָס קינד! אַ יונג פון פינף יאָהר. א טעלער קאַרטאָפליעס קען דאָס אריינרייבען, ווי אַ סאָלדאַט, און אַז מען דאַרף א שטיקעל האָלץ אין שטוב, איז קיינער ניטאָ. ארויס, ארויס פון בעט, איך נעהם באַלד דעם פאַסעק צו דיר.

— עס וואָלט שוין צייט געוועזן, דעם יונג פון שטוב ארויסצו'פטר'ן: מען קען דאָך גאָר ניט לאָזען שטעהן אין שטוב. נעכטען האָב איך מיר איבערגעלאָזט אויפ'ן קיכעל א טעפעל באָרשטש און א האַלב ברייטעל אויף'ן אָבענד. איך קום אהיים: וואו באָרשטש, וואו ברויט? מאָטקעלע האָט עס שוין דערשמעקט. מען קען דאָך קיין ביסען אין שטוב ניט איבערלאָזען, — האָט זיך די אַלטע פייגעלע אָבגערופען פון איהר ווינקעלע ארויס, מאַכענדיג מיט איהרע איינגעפאַלענע יאַסלעס אָהן צייהן ווי עס מאַכט אַ פויגעל.

— ער קען מיך אויפעסען מיט די קאָפּיטעס. אויף דעם וועל איך אויך נאָך ארבייטען? אַזאַ ממזר האָט שוין אליין פאר זיך בעדאַרפט פערדיענען. ארויס, ארויס פון בעט די מינוט.

— גיב נור א קוק, ווי זיי האָבען זיך אַלע אויף איהם אָנגעזעצט, ווי גרויס ער איז זיי אין די אויגען. דעם קינד איז קאַלט, א בייזער פראָסט אין שטוב. איך וועל איהם ניט ארויסלאָזען ליעג, מאָטקע.

.5

מאָטקע געהט אין חדר.

עס איז געווען אַ קאַלטער גרויער ווינטער־מאָרגען אין קעלער. דער פראָסט, וואָס האָט פערקאָוועט די פענסטערלעך פון קעלער איבער'ן גאַנצען ווינטער, האָט זיך אַריבערגעצויגען פון טהיר און שויב אויף די וועגד ארויף און אָנגעהויבען צו בעפּוצען די וועגד פון קעלער מיט זיינע קאַלטע שנעע־בלומען. אַלעס אין קעלער האָט געפרוירען. די קערב מיט די אויבסטען זיינען צוזאַמענגעוואַקסען און געוואָרען איין שטיק אייז. אין אַ ווינקעל שטוב, ביי די פענסטערלעך, האָט זיך דער אַלטער ר' מאיר איינגעקאָרטשעט און האָט פון דאָרט ארויסגעמורמעלט זיין תהילים. די אַלטע פייגעלע, ארומגעהאַנגען מיט איהרע פיעלע יאַקען און קאַפּטענס, איז געזעסען ווי אַ איינגעמויערטע צווישען די טונען מיט אויבסט און האָט זיך רוהיג געשיילט קאַרטאָפּליעס פון דעם שוים אין טאָפּ אריין. דער בלינדער ליב, נאָר וואָס אָן אויפגעשטאַנענער, מיט אַ פולען צושויבערטען קאָפּ פעדערען, האָט אַ ניכטערער געזוכט אין די ווינקעלעך פון שטוב אַלטע טונען, רייפען, קערב, וועלכע מען קען צוברעכען אויף געהילץ איינצוהייצען אין אויווענדעל. ער האָט געשאָלטען, געשריען, ווי תמיד, ווען ער הייבט זיך אויף און איז נאָך אויפ'ן ניכטערען מאָגען. און זלאַטקע, אַ פערטונקענע צווישען די קינדערלאַך, איז געלעגען אויפ'ן געלעגער, אָנגעדעקט מיט אַלטע שמאַטעס, פלאַכטעס, אַלטע קאַפּאָטעס און טיכער, וואָס האָבען זיך נור געפונען אין קעלער. אין דעם איינעם ווינקעל, ביי זלאַטקען אין געלעגער, איז ווארעם געווען, זי האָט געהאַט נעבען זיך די קינדערלאַך, און זיי האָבען זי געוואָרעמט מיט די יונגע לייבלעך, און זי האָט זיי ארונטערגענומען אונטער זיך, ווי אַ הוהן נעהמט ארום די קליינע היהנדעלעך. פון צווישען די קינדערלעך, דורך דער מאַמעס אָן אָרעם, האָט מאָטקע גנב ארויסגעקוקט מיט זיינע צוויי שוואַרצע אוי־

אויסגעשטאנען צוליעב איהם. ניט איין אידענע האָט איהם געבראכט צוריקצושלעפּען ביי די אויערען אין קעלער אריין און נביאות געזאָגט אויף איהם. אין געסעל איז מאָטקע געוואָרען אַ שרעק, אז מען האָט איהם דערזעהן זיך ארויסלאָזען אויף אלע פיער פון קעלער, האָבען די מאַמעס די קינדער בעהאַלטען אין די הייזער אריין, טהיר און טויער האָט מען פערשלאָסען פאר איהם — און, אַז מען האָט איהם דערזעהן פון דערווייטענס האָט איין שכן'טע דער צווייטער אָנגעזאגט און צו וויסען געגעבען, ווי עס וואָלט א געוויטער אָנגעקומען: „מאָטקע געהט", „מאָטקע געהט!"

ארויסגענומען מאָטקע׳ן פון שפרינצעלע׳ס הענד און האָט אזוי געזאָגט:

— וואָס צושרייט זי זיך אזוי אויפ׳ן קינד? נאַ, זעה, דאָס קינד ציטערט דאָך אין גאַנצען. וואָס האָט ער געטהאָן אזעלכעס? מיין קינה, מיין קרוין — האָט זי מיט א מאָל ארוימגענומען מאָטקע׳ן און צום ערשטען מאָל אין לעבען אפשר־הערצליך געקושט איהם.

— נאַ, זעהט, ווי זי קושט איהם נאָך פאר דער חכמה וואָס ער האָט געטהאָן. אודאי, די מאַמע לערנט איהם אליין. א שעהנער גנב וועט דאָס ארויסוואַקסען — האָט שפרינצעלע נביאות געזאָגט אויף איהם.

— אז די צונג זאָל איהר ווערען אָבגעביסען, אז ניט דערלעבען זאָל זי דאָס — האָט זלאטקע זיך אָנגענומען פאר איהר קינד — א רב וועט דאָס זיין — האָט זי געקושט מאָטקע׳ן אויפ׳ן קעפ׳ל.

מאָטקע האָט איינגעקאָרטשעט זיין קעפעלע אין די מאַמע׳ס ארעמס און פון דאָרט ארויסגעקוקט מיט זיינע צוויי שווארצע פינקעלנדע אויגעלאך. ער האָט זיך צוגעהערט צום געשפרעך, וואָס מען פיהרט איבער איהם, און עס איז איהם גאָר נישט אָנגעגאַנגען. ס׳איז איהם גוט געווען אין דער מאַמע׳ס ארעמס, און ער האָט מיט צופריעדענהייט געגאָסען.

— אַז דו זאָלסט מיר וואקסען געזונטערהייד — האָט איהם זלאַטקע געקושט אין קעפעל און איהם אוועקגעזעצט אין א ווינקעל נעבען זיך — נאַ, זיץ ביי דער מאַמען. ווי זי האָט דאָס נביאות געזאָגט אויף איהם. אז ניט דערלעבען זאָל זי דאָס!

נאָר קוים איז דורכגעגאַנגען א פּאָר מינוט און די מאַמע איז געווען פערנומען, איז שוין מאָטקע ווידער געווען אויף אלע פיער אין געסעל. ער האָט דערשמעקט וואו זיין חיונה איז. פון דענסמאָל אָן זוכט מאָטקע זיין פרנסה אין געסעל. אלעס איז אָפען געשטאַנען פאר איהם, און וואָס ער האָט געפונען דאָס האָט ער גענומען. זיך ארייגעגליטשט אין אָפענע טהירען, געפונען עפעס אויפ׳ן טיש, — אויפגעגעסען. דערזעהן א קינד אין געסעל מיט א בייגעל — אוועקגעכאַפּט און אויפגעגעסען. איז געשטאַנען א אידענע מיט א קויש עפעל אין גאַס — צוגערוקט זיך צום קויש און ארויסגענעסען. ניט איין חרפה איז זלאַטקע

ביינעל, איז עס ארוים מיט אזא ליארם, מיט אזא געשריי, אז מען האָט געמיינט עס ברענט.

אויף דער שוועל האָט זיך באלד געוויזען דעם קינד'ס מאַמע. מאָטקע האָט אָבער דאָס מאָל אָנגעטראָפען אויף שפּרינצ'עלע די נייטערקע. דאָס איז א אידענע מיט א געשליפען מיילכעל, און אז איהר געשעהט אן עולה, דערהערט מען עס שוין אין געסעל. מען היט זיך פאר איהר, ווי פאר פייער. ווארים עס איז גענוג, אז מען זאָל איהר געבען נאָר די מעגליכקייט אויסצורעדען א וואָרט, איז עס ווי א פלאם פייער, וואָס כאפּט זיך אָן און ברענט אלעס אונטער. א אידענע ווי שפּרינצעלע, אז זי האָט דערזעהן זלאטקע'ס נייעם ממזר, וואָס „איז ארוים מענשען צו בעפאלען אין מיטען גאס", האָט זי געמאכט אזא גערודער אין געסעל, אז מען איז זיך צוזאמענגעלאָפען.

— זעהט, זעהט, געוואלד, דער יונג עסט מיך אויף! זלאטקע האָט ארויסגעשיקט ממזרים אין גאס אריין, קינדער צו בעפאלען אין מיטען העלען טאָג.

און זי האָט אָנגענומען מאָטקע'ן ביים הענטעל און צוריקגעבראכט אין קעלער, און אָנגעהויבען צו שרייען, ווארפענדיג מאָטקע'ן אין קעלער אריין:

— האלט אייך איהם דאָרט! ארויסגעשיקט א ממזר אין גאס אריין, קינדער צו בעפאלען אין מיטען העלען טאָג.

זלאטקע האָט פונקט געהאלטען אין וואשען א העמד פאר דעם בלינדען ליב אויף פסח. דערהערט, אז מען שרייט אין קעלער אריין, איז זי ארויסגעקומען מיט די ארויפגעשארטע ארבעל און מיט דעם הייבעל אויף'ן קאָפּ; דערזעהן מאָטקע'ן אין שפּרינצעלע'ס הענד, און פון שפּרינצע'ס שפּיציגע אויגעלאך און בלאָען מיילכעל שיט זיך פעך און שוועבעל, האָט זי קודם כל געוואָלט ארויסנעהמען מאָטקע'ן פון איהרע הענד. מאָטקע האָט אויסגעזעהן אין שפּרינצעלע'ס הענד ווי א נגזל, ער האָט געציטערט פאר שרעק און ניט פערשטאנען, פארוואָס מען שרייט דאָס אויף איהם און דערזעהן די מאַמען — האָט ער זיך צוואויינט. זלאטקע'ן האָט עס געגעבען אזא שטאָך אין הארצען. עפּעס א רחמנות געפיהל האָט זי מיט אמאָל געגעבען א נעהם ארום צו איהר קינד און דאָס הארץ איז איהר צושניטען געוואָרען. איז זי צו,

באלד אָבער רוקט ער זיך אליין צו צום טעלעריל און שטעקט אריין דאָס נעזעל און הויבט אָן מיטצולעקען אויס דעם טעלעריל, ווי א הינטעל. דאָס מיידעל קוקט איהם צוערשט אָן פערוואונדערט, פערשטעהט ניט, וואָס ער טהוט. באלד פאלט זי ארויס אין א גרויס געוויין. די מוטער קומט ארויס פון שטיבעל און דערזעהט, ווי מאָטקע לעקט זיך רוהיג פון איהר קינד'ס טעלעריל ארויס. און איהר קינד זיצט מיט'ן לעפעל אין האנד און וויינט. פאלט זי ארויס מיט א געשריי:

— ווער איז דאָס? וועמענס איז דאָס? אוועק פון דאנען!

מאָטקע לאָזט זיך נישט אָבשרעקען פון געשרייען און לאָזט נישט פריהער אָב דאָס טעלעריל, ביז די אידענע רייסט עס נישט ארויס מיט געוואלד.

— א ביזע נאכט אויף מיינע שונאים'ס קעפּ. וועמענס איז דאָס?

— עס איז דאָך זלאטקע'ס, דער איננסטער — זאָגט אַן אנדערע אידענע, וועלכע איז אויך די געוואלדען פון שטיבעל ארויסגעקומען.

— יא, זעהט, דער בלינדער ליב האָט שוין ווידער א נייעם ממזר אין דער גאַס ארויסגעשיקט. מען וועט שוין נישט קענען קיין קינד אויף דער שוועל ארויסלאָזען.

— אוועק פון דאנען — שאַרט איהם די אידענע אָב.

מאָטקע האָט זיך אוועקגערוקט פון דער שוועל. די זון האָט געשיינט אין געסעל, עס איז ווארים געוועזען און גוט געוועזען, האָט ער געפּרופּט ווייטער זיך ריטשען אויף אלע פיער.

אויף א צווייטער שוועל האָט ער אָנגעטראָפען קליינע קינדער פון זיין גרויס זיצען צווישען ארויסגעשטעלטע זאַכען, בעטגעוואַנד און האַלטען ביינעל מיט פוטער אין דער האַנד. איינס פון זיי, גאָר א יונגס, לאָזט דעם ביינעל פון דער האנד ארויס אין וויינט. קיינער פערנעהמט נישט דעם קינד'ס וויינען. א מינוט איז מאָטקע ווידער געשטאנען און אָנגעקוקט מיט פערוואונדערונג די קינדער, דערנאָך האָט ער גאנץ רוהיג דעם ביינעל אויפגעהויבען פון דער ערד און האָט אָנגעהויבען עסען.

אז דאָס וויינענדיגע קינד האָט דערזעהן, אז מאָטקע עסט זיין

ריינגען אויף פסח. צוזאמען מיט די אלטע שטוב־זאכען פון קעלער האָט אויך מאָטקע געוואגט אויף אלע פיער זיך ארויסריטשען פון קעלער ארויס. ער איז אויף די טרעפּלאך ארויף און ארויסגעקוקט אין גאַס אריין, און דערזעהן האָט ער, אז די וועלט איז גרעסער פון קעלער.

אַ פּאָר מינוט איז ער נאָך געשטאנען אויף די טרעפּלאך. די זון האָט איהם געווארימט, און איהם איז גוט געווען. ער האָט געקוקט מיט אונצוטרויען אין געסעל אריין און מורא געהאט ארויסצוקריכען. צווישען דעם קעלער און געסעל איז געווען אַ ברייטער רינשטאָק, וואָס מען האָט איהם געדארפט איבערשפּרינגען, איבערגעהענדיג אויפ׳ן ברוק פון געסעל. מאָטקע האָט אייניגע מאָל געפּרופט אריבערצוקריכען דעם רינשטאָק און האָט ניט געקענט. ער האָט געקוקט מיט זיינע אויגען און געווארט, אז אימיצער זאָל קומען און העלפען איהם איבערשפּרינגען די שוועל פון קעלער. און עס איז טאקע געווען זיין שוועסטעריל, זיין ערציהערין הינדעלע, וועלכע האָט איהם צום ערשטען מאָל געהאָלפען אריבערגעהן דעם רינשטאָק, וואָס ליעגט פאר דער שוועל פון זיין לעבען... זי האָט איהם ביים הענטעל אָנגענומען און געבראכט איהם אין געסעל אריין.

אין געסעל האָבען זיך געשפּיעלט קליינע קינדער. ווייבער האָבען געוואשען, גערייניגט די טונען מיט די בענק און דאָס ווייסע געהילץ אויף פסח. אין פיעל שטובען האָט מען געווייסט אויף יום־טוב און דאָס בעל־בתישקייט מיט די קינדערלאך זיינען געווען אויפ׳ן גאַס. ער איז געקראָכען צווישען די אָנגעשטעלטע זאַכען, צווישען די קינדער, אָפּטמאָל האָט מען איהם אָנגעטרעטען, אַ שראנק איז שיער ניט ארויפגעפאלען אויף איהם. ער איז אומעטום געווען. ער האָט זיך געפּלאָנטערט צווישען די פיס און אומעטום דאָס נעזעל אריינגעשטעקט.

באלד דערזעהט ער אויף אַ שוועל פאר אַ הויז זיצט א קליין מיידעלע און האלט אַ טעלעריל אין האנד און עסט געשמאַק די קליסקעלעך מיט מילך פון טעלעריל ארויס. מאָטקע׳ן האָט עס אָנגעשמעקט, ער האָט זיך אויף אלע פיער צוגערוקט צו דער שוועל, אויף וועלכער דאָס מיידעלע איז געזעסען. אַ מינוט האָט ער נאָך נאָכגעקלעהרט און געקוקט מיט קנאה אויף דער מיידעלע, וואָס עסט די קליסקעלעך.

בארנעלעך, כדי מאָטקע זאָל פון זיי זיין חיונה קענען ציהען. ער האָט זיך פון די פּירות גענעהרט אין די לאנגע ווינטער־נעכט, ווען דער ווינד האָט געקלאפּט אויף די פערפרוירענע פענסטערלאך.

צום ערשטען מאָל ווען מאָטקע האָט ענטדעקט די קוועלען פון זיין חיונה און האָט זיך מיט זיי גוט אָנגעגעסען, איז ער אזוי קראנק געוואָרען, אז אלע האָבען געמיינט, אז ער וועט שטארבען. מען האָט געבראכט צו איהם די מאַמען. זלאטקע האָט איהם די ברוסט אין מויל געשטעקט, מאָטקע האָט ניט געוואָלט זויגען, האָט ניט געוואָלט דאָס פלעשעל נעהמען אין מויל אריין. זלאטקע איז געזעסען איבער איהם און האָט געוויינט. עס איז געווען נאַכט, אלע אין קעלער זענען געשלאָפען. דעם בלינדען ליב'ס שנאָרכען האָט געפייפט פון ווינקעלע ארויס. איז זלאטקע אליין געזעסען ביי איהר קינד און געוויינט. מאָטקע איז געלעגען א צוהיצטער אין זיין קויש, מיט פערמאכטע אויגען, און האָט שווער אבגעאטהעמט. איינמאָל, הערענדיג ווי די מאַמע וויינט, האָט ער די פערגלייזטע הייטלאך אויפגעעפענט און אָנגעקוקט די מאַמען מיט זיינע שווארצע אויגען. עס האָט זיך געדאכט, אז מאָטקע פערשטעהט די מאַמע און ער קוקט זיך אין איהר גוט איין, ער וויל זי דערקענען און געדענקען שפּעטער, ווען ער וועט גרויס ווערען, אז זי האָט אמאָל געוויינט אויף איהם...

נאָר צומאָרגענס איז מאָטקע'ן בעסער געוואָרען, און מאָטקע האָט ווידער אָנגעהויבען צו עסען פייגעלע'ס קוישען. נאָר נישט שוין האָט איהם מעהר געשאדט. ער האָט שוין געקענט אלעס אויפעסען, אפילו דעם טאטענ'ס אלטע שטיוועל, און עס וואָלט איהם שוין מעהר נישט אָנגעגאנגען. זיין מאָגען איז געוואָרען ווי פון אייזען און זיינע געדערים ווי פון שטאָהל.

דאָס איז אלעס געווען ווען דער ווינטער האָט געהערשט אין דרויסען, און מאָטקע איז געווען אָנגעוויזען אויפ'ן בלויזען קעלער. אָבער באלד איז פריהלינג געוואָרען. די זון האָט אָנגעהויבען אריינקומען אין קעלער אריין, געשטעלט זיך אויף די טרעפּלאך און אריינגעקוקט מיט איהר שיין אין שטיבעל אריין. אין קעלער האָט מען זיך אָנגעהויבען צו ריכטען אויף פסח. זלאטקע, וועלכע האָט שוין דענסמאָל געטראָגען א צווייטען קינד, האָט אָנגעהויבען ארויסשטעלען פון קעלער בעל־הבית'ישקייט אויפ'ן גאַס אריין, אָבשייע־ען און אָב־

.4

מאַטקע קריעגט צייהנער.

שלעכט איז געווען מאַטקע'ן, ווען ער איז געלעגען אין קויש און געמוזט ווארטען, ביז דאָס שוועסטעריל אָדער דער אלטער רב מאיר וועלען געדענקען און איהם צוטראָגען דאָס פלעשעלע. ער האָט זיי געמוזט יעדעס מאָהל דערמאָהנען מיט זיין שרייען, אַז ער לעבט און בעדאַרף זיין חיונה. דער קעלער איז שוין אָבער אזוי געוואוינט געווען צו זיינע געוואלדען, אז מען האָט איהם שוין ניט געהערט. קוים אָבער האָט זיך מאַטקע ארויסגעקריגען פון קויש און געקענט אליין קריכען אויף אלע פיער, האָט ער זיך שוין בעזאָרגט אליין זיין חיונה. ער האָט אָנגעהויבען צו עסען אלעס, וואָס ער האָט געפונען אונטער זיין האנד: פון שטיקלאך איבערגעבליבענע ברויט ביז אן אלטען קאמאַש, אַ קויש, אַ זאק, אלעס האָט ער געגעסען, וואָס האָט זיך געפונען אין קעלער. אָבער זיין הויפּט שפּייז־קאמער זיינען געווען פייגעלע'ס קוישען מיט די פערפוילטע ווינטער־עפּעלאך.

אין אַ ווינקעל קעלער זיינען זיי געשטאנען יאָהר איין, יאָה אוים, פייגעלע'ס קוישען מיט פאר־אַ־יאָהריגע עפּעל, לעזועלקעס, פערפוילטע באַרנעלעך, פערגליווערטע פלוימען. די קוישען האָבען זיך צוגעוואקסען איינס צום צווייטען דורך די לאנגע ווינטער־נעכט, און די אויבסטען, וואָס האָבען געפוילט אין זיי, האָבען אריבערגעיורט פון איין קאָרב אין צווייטען אריין. מען האָט נישט געקענט מעה ויסען, וואָס פאר אַ פּירות דאָס זיינען געווען: אלע פערדעקט מ'ט איין שימעל — און דאָס האט געגעבען פון זיך אַ געשמאקען ריח וואָס האָט זיך פערשפּרייט איבער דעם קעלער. און געווארימט אי ווינטער... אָט דאָס פייגעלע'ס ווינקעלע איז געווען מאַטקע'ס שפּייזער. עס האָט זיך געדראכט, אז פייגעלע האָט געזאמעלט די טונע מיט די פערפוילטע „לעזועלקעס", ווינטער־עפּעלאך און פערפוילט

שלאָפען, האָבען זיי איהם אריינגערוקט אין מויל אריין די שמאטקע מיט'ן שטיקעל צוקער, און פון דענסטמאָל אָן האט זיך מאָטקע אויסגעלערנט א שמאטקע צו זויגען.

טהיילמאָל האָט איהם הינדעלע געבראכט צו דער מאמען. די מאמע האָט זיך מיט איהם געפרעהט, און אז קיינער איז אין שטוב נישט געווען, האָט זי ארויסגע'גנב'עט איהר ברוסט פון פרעמדען קינד'ס מויל און מאָטקען געגעבען. ער האָט אמאָל שוין דער מאמע'ס ברוסט זויגען נים געוואָלט: ער איז געווען צוגעוועהנט צו דער שמאטקע.

און אז זלאטקע האָט צום ערשטען מאָל דערזעהן, אז איהר קינד וויל נישט זויגען פון איהרע בריסטען, האָבען זיך איהר טרעהרען אין די אויגען געשטעלט.

און איינמאָל, עס איז שוין געווען אין א צייט ארום, מאָטקע איז שוין דענסטמאָל אלט געווען אן אכט־ניין חדשים, האָט איהם הינדעלע צו דער מאמען געבראכט. די מאמע האָט איהם געהאלטען אויף איין האנד, אויף דער צווייטער האנד האָט זי געהאלטען דאָס פרעמדע קינד און געזויגען. מען ווייסט נישט, ווי אזוי עס איז געווען, נאָר מאָטקע האָט זיך גענומען שלאָגען און יענעם קינד דאָס געזיכטעל צודראפעט. דאָס קינד האָט געמאכט א געוואלד. די זשאכלינערין מיט דעם גאנצען הויזגעזינד זיינען געקומען צולויפען. ווען די יונגע מאמע האָט דערזעהן דעם רויטען קראַץ, וואָס מאָטקע האָט געמאכט איהר מיידעלע אויף'ן פנים, איז זי אין חלשות אוועקגעפאלען. מען האָט מאָטקען פון דענסטמאָל אָן מעהר נישט צו דער מאמען צוגעלאָזט, דורך דער גאנצער צייט, וואָס זי האָט געזויגען דער זשאכלינערין'ס אייניקעל. און געזויגען האָט זי דער זשאכלינערין'ס אייניקעל גאנצע צוויי יאָהר. מאָטקע איז דערווייל פון דעם אלטען אויבכט־קאָרב ארויסגעוואקסען. דורך דער צייט, וואָס יענע קינד האָט זיין מאמע'ס מילך געזויגען, האָט ער צייהנער געקראָגען און אָנגעהויבען זיך אליין צו דערנעהרען. ער האָט אָנגעהויבען צו עסען אלעס, וואָס ער האָט געפונען אונטער דער האנד.

און אויסגיסענדיג איהר ביטער הארץ אויף הינדעלע'ן; האָט זי אויף איהר אָנגעהויבען צו שרייען:

— וואָס ביזטו געלאָפען נאָך מיר? פאר וואָס שטילסטו נישט איי! דאָס קינד? וואו לויפסטו ארום? — און האָט זיך גענומען הינדעלען שלאָגען.

די אלטע זשאַכלינערין האָט זי אָבגעהאַלטען. זי האָט ארויסגענומען קליין געלד און צוטהיילט צווישען זלאַטקע'ס קינדערלעך, וואָס זיינען זיך צוזאַמעגעלאָפען פון אלע עקען גאַס, ווען זיי האָבען דערהערט, אַז די מאַמע איז געקומען. הינדעלען האָט זי מעהר געגעבען פון אלע קינדער, — גאַנצע פינף קאָפּעקעס, און געזאָגט צו איהר:

— קום אמאָל מיט'ן קינד אהין צו דער מאַמען. ס'שאַדט נישט, קום אין קיך אריין. די דיענסט וועט דיר עפּעס געבען. פאר וואָס קומסט דו נישט?

דערנאָך האָט זי געשמייכעלט מאָטקע'ן אין פּנים'ל אריין, קיצלענדיג איהם מיט איהרע פעטע פינגער אויף זיין בייכעל:

— דו שרייער, דו... דו... אויסגעוואַקסען, אָהן עין הרע, אַ יונג. צוויי מאָל אַזוי גרויס ווי אונזערע. (דערביי האָט זי איהם געפּאַטשט אין געזעסעל אריין). קיין עין הרע זאָל איהם נישט שאַדען, — האָט זי געזאָגט צו זלאַטקען מיט אַ שמייכעלע און האָט זי מיטגענומען מיט זיך.

הינדעלע איז אליין איבערגעבליבען מיט מאָטקען. דאָס קינד האָט ווידער אָנגעהויבען צו שרייען. זי האָט ווידער נישט געוואוסט וואָס צו טהאָן: דאָס פלעשעל האָט ער ניט געוואָלט נעהמען, נישט דאָס שמאַטקע און נישט דאָס הענטעל. אַזוי האָט ער אָבגעשריען ביז דער טאַטע זיינער, דער בלינדער ליב איז געקומען. דער בלינדער ליב האָט נישט געמאַכט מיט איהם קיין לאַנגע שהיות. ער האָט זיך גאַנץ גוט אָנגעשריען אויף איהם, און אַז מאָטקע האָט זיך נישט געוואָלט איינשטילען, האָט ער איהם פערדרעהט אויף דער צווייטער זייט און מיט דער האַנד איהם אָנגעפּאַטשט אויף'ן געזעסעל. אַ לאַנגע ווייל'ע האָט מאָטקע נאָך געוויינט ביז זיינע טרעהרען און געשרייען זיינען פערשטילט געוואָרען אין שלאָף. ווען ע' איז גע־

געוויין, ווי זי ואָלט זיך געוואָלט פערענטפערען מיט׳ן געוויין, אז זי איז ניט שולדיג:

— דאָס קינד וויינט. עס וויל ניט נעהמען דאָס פלעשעלע. עס איז קראנק, מאמע.

אז זלאטקע האָט דערהערט, אז איהר קינד איז קראנק, האָט זי פערגעסען, אז זי איז א פערקויפטע, געכאפט דאָס טוך איבערן קאָפּ און מיט די אָפענע ארויסהענגענדע בריסטען איבער דעם מארק געלאָפען.

אין א פאָר מינוט ארום האָט שוין מאָטקע זיין צוהיצט מיעד פנים׳ל צווישען דער מאמע׳ס ווארימע בריסט איינגעגראָבען, און מיט זיין ענערגיש מיילכעל האָט ער נעצויגען פון זיי, אָהן דעם אָטהעם צו כאפען, ווי ער וואָלט געוואָלט אין זיך אריינזויגען די קוואלען פון לעבען. איבער דעם קערפעריל איז איהם געקומען יענע ווארימקייט, וואָס ער האָט געפיהלט אין די ערשטע טעג פון זיין קומען אויף דער וועלט...

אָבער לאנג איז מאָטקע׳ן דאָס גליק נישט בעשערט געווען. אין קעלער האָט זיך באלד געוויזען די אלטע זשאבלינערין, אין איהר רייך־בעפוצטער הויב מיט בענדער, מיט דער גאָלדענער קייט אויף׳ן פעטען האלז, וועלכע האָט זיך ארופגעלאָזט און פערדעקט א האלבע ברוכט, און געזאָגט מיט א פרום מינעלע, פערגלאָצענדיג די קליינע, קורצזיכטיגע אויגען, מיט א פעטען שמייכעלע אויף די שמאלצעדינגע ליפען:

— וואָס איז דעם קינד? ער איז נישט געזונד?

און זי איז נעהענטער צוגעגאנגען און געטאפט מאָטקע׳ס בייכעלע מיט איהרע פעטע קורצע פינגער:

— וואָס איז איהם? ער איז קראנק? — האָט זי איבערגעחזר׳ט די פראגע מיט איהר פעטען געלעכטערל.

זלאטקע איז פערשעהמט געוואָרען פאר דער אלטער נגידת׳טע. זי האָט מיט געוואלד ארויסגענומען איהר ברוסט פון מאָטקע׳ס נאָגענדיגען מויל און געענטפערט מיט א פערשעהמטער מינע, ווי זי וואָלט זיך פערענטפערען וועלען:

— עס איז א קינד, עס קען זיך נישט צוגעוועהנען צום פלעשעל.

געקאָכט אין שטוב א פריש יאיכעל, האָט מען נישט פערגעסען גאָן דער אם: „זי זויגט דאָס קינד". און אייגענטליך וואָלט זלאטקען גאנץ גוט געווען זייענדיג אן אם: דורך דער צייט, וואָס זי האָט געזויגען דאָס פרעמדע קינד, האָט זי זיך אביסעל אָבגערוהט פון טראָגען, פון לויפען איבער די מערק מיט די קוישען, פון כאפּען פון די פויערשע וועגען. און געגעסען האָט זי גוט, און געשלאָפען איז זי וויפיעל זי האָט געוואָלט. נור עס האָט איהר געוועהטאָגט איהר קינד, וואָס זי האָט איבערגעלאָזט אין דער היים. און יעדעס מאָל, ווען זי האָט גענומען דאָס פרעמדע קינד צו זויגען, האָט זי געקרעכצט... און נישט איינמאָל האָט זי געקלעהרט מיט איהר פּראָסטען שכל, אז עס וואָלט טאקע געווען א גוטע זאך, ווען מען בעהאנדעלט זי אזויפיין און מען לאָזט איהר דערביי איהר אייגען קינד זויגען... טהיילמאָל, ווען די מילך האָט איהר געשטאָכען אין די בריסטען (דאָס פרעמדע קינד האָט נישט געקענט אלעם אויסזויגען, וואָס זלאטקע'ס קוואַלען האָבען געפלאָסען), און זי האָט געמוזט מיט דער האנד אליין זיך אָבזויגען און די מילך אויסגיסען — האָט זי דענסטמאָל געקלעהרט וועגען איהר מאָטקען אין דער היים און פיינט געהאט דאָס פרעמדע קינד, און געוואָלט איהם שלעכטס טהאָן...

לאנג איז הינדעלע געשטאנען אין קיך און געווארט אויף דער מאמען. מען האָט זי נישט צוגעלאָזט — די מאַמע האָט פּונקט געזויגען דאָס קינד, דער זשאַבלינער'ס איניקעל — א מיידעלע אין מאָטקע'ס יאָהרען. אז די מאמע איז פון ווארימען שלאָפצימער ארויסגעקומען, האָבען די פולע בריסטען איהרע פון אָפענעם קאפּטענדעל ארויסגעהאנגען און די מילך האָט נאָך געטריפט פון די פעטע וואָרצעלעך. א מינוט האָט הינדעלע דער מאמען נישט דערקענט, קיינמאָל האָט זי נאָך איהר נישט געזעהן אזא אויסגעשלאָפענע און אויסגערוהטע. די באַקען זיינען איהר רויט געווען און פול, אויפ'ן קאָפּ האָט זי געטראָגען א ווייסע הויב, אָנגעטהאָן איז זי געווען אין א ריין ווייס קאפּטענדעל מיט א ריינע ווייסע שערץ. הינדעלע האָט פאר דער מאמען מורא געקראָגען און דרך־ארץ געהאט, און געשעהמט זיך צו זאָגען, נאָך וואָס זי איז געקומען.

— וואָס איז געשעהן? — פרעגט זלאטקע א דערשראָקענע.

א מינוט האָט הינדעלע געשוויגען, באלד איז זי ארויס מיט א

לע געבליבען אַ דערשראָקענע. דאָס ערשטע מאָהל אין איהר פּראַקטיק טרעפט זיך אַזאַ זאַך, אַז אַ קינד פון קעלער, דער געלער זלאַטקע'ס אַ קינה, זאָל נישט וועלען נעהמען דאָס פלעשעלע. זי האָט נישט געוואוסט אליין וואָס צו טהאָן. דאָס קינד האָט געהאַלטען אין איין שרייען. זי האָט עס גענומען אויף די הענד, זי האָט עס געוויעגט, זי האָט געזונגען וויעג־ליעדעלעך, — דאָס קינד האַלט אין איין שרייען. האָט זי אויך אָנגעהויבען צו שרייען און צו וויינען אין איינעם מיט'ן קינד. עס זעהט אויס, אַז זי האָט זיך אויף אַ מינוט פערגעסען און געמיינט, אַז זי איז נאָך אויך אַ קינד און האָט אויך דאָס רעכט צו וויינען. אָבער דער אלטער רב מאיר האָט זי באַלד ארויסגענומען פון איהרע קינדערשע חלומות; ער האָט איהר דערמאָהנט, ווער זי איז אַזעלכע.

— וואָס שטעהסטו ווי אַ גולם און שרייסט? הינדעלע, וואָס טהוט זיך מיט דיר? ביזט דאָך עפּעס אַ דערוואַקסען מיידעל. די מאַמע וועט דאָך דיר הרג'ענען... וואָס האָסטו דיך גאָר אַוועקגעשטעלט שרייען?

— איך ווייס ניט וואָס איך זאָל טהאָן. דאָס קינד וויל נישט דאָס פלעשעל, — האָט הינדעלע געהאַלטען אין איין כליפּען.

— געה נאָך דער מאַמען: דאָס קינד איז קראַנק, — זאָגט דער אלטער רב מאיר.

הינדעלע האָט זיך פערוואונדערט, פאַרוואָס דאָס איז איהר נישט באַלד איינגעפאַלען צו געהן נאָך דער מאַמען. דאָך אין הארצען האָט זי עפּעס מורא געהאַט צו רופען די מאַמע צום קינד: זי האָט שוין געוואוסט, אַז די מאַמע איז פערקויפט פאַר אַ צווייטע קינד. נאָר דאָך האָט זי געפאָלגט דעם אלטען רב מאיר, געכאַפּט אַ טיכעל און געלאָפען צו דער זשאַבלינערין נאָך דער מאַמען.

אַזוי באַלד האָט מען זי צו דער מאַמען נישט צוגעלאָזט. אַז זלאַטקע איז אין אַ רייך הויז אַן אַם, בעהאַנדעלט מען זי גוט, און ביי די זשאַבלינערס האָט מען זי פּשוט געהאַלטען ווי אַ קעניגין. געשלאָפען איז זי מיט דעם קינד אין דעם גרעסטען צימער פון הויז, מ'האָט געזעהן, אַז זי זאָל שטענדיג געהן ריין אָנגעטהאָן, אין אַ ווייסען קאַפּטענדעל און אַ געוואַשענע שערץ. און די אַלטע זשאַבלינערין האָט איהר צוגעטראָגען יעדע מינוט עפּעס אַנדערש. האָט מען

מאיר איז ארויס אין געסעל אויפזוכען הינדעלען, מאָטקעס עלטערע שוועסטערעל, וועמען די מאַמע האָט אנפערטרויט מאָטקע׳ס ערציהונג.

הינדעלע איז אין גאנצען אלט געוועזן אכט־ניין יאָהר. זינט זי איז פיער יאָהר אלט געוואָרען ניאַנטשעט זי די קינדער. ווען די מאַמע געהט אוועק אין די הייזער אלס אן אַם, לאָזט זי דאָס קליינע קינד אויף הינדעלע׳ס הענד, אז זי זאָל עס אויפציהען מיט׳ן פלעשעל און מיט דער שמאַטקע. פיער קינדער האָט הינדעלע שוין אזוי ערצויגען: צוויי פון זיי זיינען געשטאָרבען, און צוויי האָבען זיך אדורכגעקאָרמעט מיט די שמאטקעס און דעם שטיקעל צוקער. הינדעלע איז אָבער נאָך אליין געוועזן אַ קינד, און א חוץ דעם וואָס זי האָט ליעב געהאט צו שפּיעלען זיך אין געסעל מיט אנדערע קינדער, האָט זי נאָך געמוזט זעהן אליין זיך צו דערנעהרען. ווארים דער בלינדער ליב האָט געהאלטען די קינדער ווי פויגעלעך, און האָט זיי געשיקט, ווי די פויגעלעך, אין געסעל אריין אויפפּיקען די אלטע קרישעלעך און רעשטלעך ברויט, חלה, פלייש, וואָס זיינען איבעריג אין אַ בעל־הבית׳ישע שטוב און מ׳גיט עס אוועק פאר אַ שליחות געהען, פאַר געפּעס וואַשען אָדער אזוי עפּעס פּאָלגען. הינדעלע האָט זיך דאָס מאָל געפונען ביי בלימעלע די שניידערקע, וואו זי האָט דאָס געפּעס געוואַשען פאר א שטיקעל ברויט מיט אַ טעפּעל באָרשטש. לאַנג האָט זי דער אלטער מאיר געזוכט אין געסעל ביז ער האָט זי געפונען. ווען הינדעלע האָט דערהערט, אז דאָס קינד וויינט אזוי, אַז דער אלטער מאיר איז אַזש ארויסגעגאנגען זי זוכען, האָט זי איבערגעלאָזט בלימעלע׳ס געפּעס און איז אהיים געלאָפען. זי האָט זיך נישט ווינציגער געוואונדערט ווי דער אלטער מאיר און געפּרופּט דאָס קינד בערוהיגען מיט די אלטע בעקאנטע מיטלען, וועלכע זי האָט אָנגעווענדעט דורך דער לאנגער צייט פון איהר אלטער פּראַקטיק ביי קינדער ערציהען: דאָס הענטעל אין מויל אריין, דאָס שטיקעל שמאַטקע מיט צוקער, און צום סוף דאָס ראדיקאלסטע מיטעל — דאָס פלעשעלע וואַסער מיט מילך, צונויפגעגאָסען פון דעם, וואָס איז איבע־געבליבען אין די טעפּלעך אין קיך. אז דאָס פלעשעלע האָט אָבער אויך נישט געהאָלפען, און מאָטקע האָט גאָרנישט געפּרופּט נעהמען אין מויל אריין, נאָר אראָפּגעוואָרפען פון זיך מיט ביידע פיסלעך דע־ מאַמע׳ס טוך און געשריען, אז דער באלקען האָט זיך געשפּאָלטען, איז הינדע־

ערשט האָט דער קעלער געשוויגען, דאָס געסעל האָט זיך רוהיג פערהאלטען צו מאָטקע'ס געשרייען, ווארים מ'איז דאָרט געוואוינט געווען, אַז קינדער זאָלען וויינען און שרייען, און דאָס האָט אויף קיינעם קיין איינדרוק נישט געמאכט. אָבער מאָטקע איז געווען אַן אויסנאהם. מאָטקע האָט געוואלט לאָזען הערען דער וועלט, אַז עס איהם געשעהן אַן אומרעכט. מאָטקע'ס געוואלדען האָבען קיין ענדע נישט גענומען. דער אלטער רב מאיר, וואָס איז געזעסען ביי די פענסטערלעך אָנגעטהאָן אין א גרויסע פאָאר ברילען און האָט פאר אַ אידענע א בריעף געשריעבען קיין אמעריקא, איז געווען דער ערשטער, וואָס האָט זיך אָבגערופען אויף זיינע געוואלדען. ער האָט פריהער געמיינט, אַז דאָס זיינען די געוועהנליכע געשרייען, וואָס מען הערט אָפט אין קעלער און אין דעם געסעל — די געשרייען פון די הונגעריגע קינדער, — איז ער צוגעגאנגען און האָט מאָטקען געגעבען, ווי תמיד, זיין אייגען הענטעל אין מויל אריין. מאָטקע האָט זיך אָבער נישט געלאָזט דאָס מאָל אָבנארען: ער האָט שוין דערפיהלט, אַז פון הענטעל קומט גאָר נישט ארויס. רב מאיר האָט איהם געשטעקט די שמאטקע אין מויל אריין, מאָטקע האָט געגעבען אַ פאָר ציה און דערפיהלט, אַז די שמאטקע גיט גאָר נישט, האָט ער זי ארויסגעלאָזט און ווידער געשריען. מיט ערשטוינונג האָט דער אלטער רב מאיר געקוקט אויף איהם און פערוואונדערט זיך אויף מאָטקע'ס געשרייען. צום ערשטען מאָל האָט דער קעלער געהערט אזעלכע געוואלדען. ביז איצט, אַז זלאטקע פלעגט אוועק אלס אַם און איבערלאָזען אַ קליין קינד אין דער היים, און מ'האָט דעם קליינעם קינד געשטעקט די שמאטקע אין מויל אריין, האָט דאָס קינד פריהער געשריען, ביז עס איז מיעד געוואָרען און גענומען ציהען די שמאטקע. דער סוף איז געווען: אָדער עס איז געשטאָרבען, אָדער עס האָט זיך אדורכגעצויגען די שלעכטע צייט, ווען עס איז נאָך נישטאָ קיין צייהנער אין מויל און מען קען נישט עסען וואָס אלע מענשען עסען, און דאָס קינד איז געבליבען ביים לעבען. דער אָבער וויל גאָר נישט שווייגען! בחנם האָט זיך דער אלטער מאיר געפרופט ווייטער אוועקזעצען צום בריעף, מיינענדיג אז מאָטקע וועט זיך באלד איינשטילען. מאָטקע האָט נישט געשוויגען. מאָטקע האָט נישט געלאָזט קיין בריעף שרייבען, ניט די מיידלעך לערנען פון צאינה וראינה. דער אלטער

אמאָל פלעגט דער אלטער רב מאיר זיך אויפהויבען פון זיין אָרט ביי די פענסטערלאך, צוקומען צום קויש און אריינשטעקען איהם דאָס הענטעל אין מיילכעל אריין, און מאָטקע האָט זיך וויעדער גענומען נאָגען, זויגען פון די הענטעלעך אָדער פון שטיקעל לייווענד, אַקוראט ווי מען וואָלט איהם אַ קוואל פון מילך צום מויל צוגעלעגט.

איך וויים נישט, אויב מאָטקע האָט ווען עס איז שפּעטער, אין זיין בעוועגטען און רעש׳דיגען לעבען, צייט געהאט צו קלעהרען וועגען זיך און וועגען זיין גורל. נאָר מיר דאכט זיך, אַז יעצט, ווען מאָטקע איז אזוי געלעגען אין דעם אלטען קויש, בעלויכטען מיט די שטראהלען פון דער זון, וועלכע זיינען צוערשט דורכגעגאנגען דעם רינשטאָק פון הויז, נאָכדעם דאָס קעלער־פענסטערעל מיט דער אלטער שמאַטע וואָס שטעקט אין דער צובראָכענער שויב ביז זיי האָבען דערגרייכט צו מאָטקע׳ס קויש און געוואָרעמט זיינע הענטלעך מיט׳ן פּנים׳ל, — ווען מאָטקע איז געלעגען און הנאה געהאט פון דער וואָרימקייט פון דער זון און אַ פילאָזאָפישע האלב־פערשלאָפענע רוהיגקייט האָט געשוועבט איבער איהם, האָט ער געוויס געקלעהרט וועגען אַ וויכטיגען ענין. געקלעהרט האָט ער, פאר וואָס אמאָל אז ער האָט אזוי געמאכט מיט׳ן מיילכעל, איז אַ פליסיגקייט אריינגעקומען און האָט איהם געזעטיגט, און עס איז איהם גוט געווען אין אלע גליעדערלעך און וואָרעם געווען, און יעצט ציהט ער און ציהט, און קיין פליסיגקייט קומט נישט ארוים, און די געדערימלעך בלייבען לעדיג, אין בייכעל ווערט קאָלט, און מען פיהלט זיך עפּעס אזוי פערלאָזט, יתום׳דיג. אמאָל ווען מען האָט דאָס מיילכעל צוגעדריקט צו דער מאַמע׳ס ברוסט, איז אזוי וואַרעם געווען, אז מען האָט זיך געפיהלט אזוי נאָהענט, אזוי היימיש. וואו־זשע איז די וואַרימקייט אהינגעקומען, וועלכע האָט איהם אזוי נאָהענט צוגענומען צו זיך און אזוי פעסט געהאלטען? וואָס איז געשעהן, וואָס צייט אַ פּאָר טעג איז יענע וואַרעמקייט נישט מעהר דאָ? — אזוי האָט געמוזט מאָטקע קלעהרען, נאָגענדיג זיינע הענטלעך.

באלד אָבער האָט ער זיין פילאָזאָפישע רוהיגקייט פערלוירען, און מאָטקע איז ארוים מיט אזא געוואַלד, מיט אזא געשריי, אַז דער גאנצער קעלער האָט זיך אויפגעשטעלט קאפויר, און די גאנצע געגענד איז אויפגערודערט געוואָרען פון די געשרייען. מאָטקע האָט דערפיהלט, אַז עפּעס איז געשעהן, מאָטקע האָט געשריען. צו־

.3

מאָטקע וויל ניט די שמאַטקע זויגען.

אין אַ פּאָר וואָכען ארום, אין א שעהנעם נאָכמיטאָג, אין אַ זונען־טאָג איז מאָטקע געלעגען אין אַן אלטען קויש, אין וועלכע פייגעלע די אויבסט־הענדלערין האָט דורכ'ן ווינטער פערפוילטע עפּעל געהאלטען. דער מאַמע'ס אַן אלטע טוך אויסגענוצעוועט פון ווינד און רעגען, וואָס די מאמע האָט עס אין אלע וועטערס געטראָגען, האָט מאָטקע'ס יונג לייבעל ארומגעהילט. דאָס מיילכעל זיינס איז געווען פערשטאָפּט מיט אַ שטיקעל נאַסע לייווענד אין וועלכען עס איז געווען איינגעבונדען אַ שטיקעלע צוקער, און מאָטקע האָט דערפון אָהן אויפהער געניאָגט, געצויגען. די ענערגישע אָדערען ביי דעם קינדערשען מיילכעל האָבען זיך צונויפגעצויגען ארום דעם שטיקעל לייווענד און געזויגען דערפון דאָס „חיות". זיינע שווארצע אויגעלעך זיינען האלב געווען פערשלאָסען, און ווי אַ חלום האָט זיך דער שלאָף געוועבט איבער זיין ברוינעם יונגען געזיכטעל. די אויבערשטע העלפט פון דעם פּנים: די אויגען מיט דעם קורצען שטערען און מיט די נאַסע שווארצע הערלעך, וואָס האָבען זיך געקלעפּט איבערן שטערען, האָבען דערמאָנט אַן טאַטען — דעם בלינדען ליב; די אונטערשטע העלפט מיט דעם ענערגישען מויל, מיט דער קורצער גאָמבע און דעם ווייכען שמייכעלע, איז געווען עהנליך צו דער מאַמעס — דער געלער זלאַטקע. דאָס געזיכטעל איז אזוי רוהיג געווען, אַז עס האָט זיך געדאַכט: דאָס קינד שלאָפט; דאָך געשלאָפען איז מאָטקע נישט, ווארים ער איז פון צייט צו צייט ארוים מיט אַ קוויטש, מיט אַ געוויין, און געשריען אזוי לאנג, ביז דאָס קליינע שוועסטעריל, וואָס איז מהיילכאָל געזעסען לעבען איהם און מהיילמאָל זיך געשפּיעלט מיט די קינדער אין געסעל, איז צוגעקומען צום וויעגעל און מאָטקען צוריק אריינגעשטעקט דאָס שטיקעל לייווענד אין מויל אריין.

לינער אליין, און דער יונגערמאַן, דעם זשאַכלינער׳ס זוהן, אלע געהען ארום איהר, הייסען איהר זיצען, מען גיט איהר דאָס קינד אין האנד אריין, מען ווינשט איהר מזל־טוב! און וואָס איז זי דאָס, מ׳שטיינס געזאָגט, אין גאנצען?

און דער בלינדער ליב זיצט אויבען אָן, לעבען דיין. מען דערלאנגט לעקעך און בראנפען, אלע טרינקען צו איהם לחיים און רופען איהם „בעל ברית“, און ער טראכט זיך: אַ וואוילע זאַך אַ ברית צו מאכען. מען גיט לעקעך און בראנפען, און נאָך געלד דערצו, און מען ווערט אַ מענש, מען האָט כבוד. אַ שאָד, וואָס מען קען ניט יעדען טאָג אַ ברית מאַכען.

אָפּגעגעבען. דער בלינדער ליב האָט תמיד ליעב צו זיין א בעל ברית. עפּעס ווערט ער דאמאָלסט, ווען דאָס ווייב געבוירט איהם א זוהן, א גאנצער מורינו. אלע קומען אריין צו איהם: דער דיין און דער מוהל,און שעהנע אידען דרעהען זיך אין זיין קעלער, און מען רופט איהם „רב ליב“, „דער בעל־ברית“. „בעל־ברית דאָ, בעל ברית אהער“ —און מען עסט גענזענס, און מען טרינקט ביער, און עס קאָסט קיין געלד נישט.

דער בלינדער ליב האָט דאָס מאָל אויך דורך מאָטקע גנב גרויס כבוד געהאט. מען האָט מאָטקען אין א נייעם, איבערגעצויגענעם קישען געבראכט צו דער חברה טרעגערס.

סנדק איז געווען דער יונגער מאן, דעם זשאכלינער'ס זוהן, מאָטקע דער, וואָס זיין קינד וועט זלאטקע זויגען. ער האָט דאס מאָטקע'ן צוגעטראגען און איבערגעגעבען דעם פאָטער. דער בלינדער ליב איז געווען איינגעוויקעלט אין א לאנגען ברייטען טלית. ער האָט גענומען מאָטקע'ן און אָפּגעגעבען דעם דיין, וואָס איז געזעסען אויף דעם שטוהל. דער בלינדער ליב האָט זיך אומגעקוקט און געזעהען זיך צווישען דעם דיין און דעם זיידענעם יונגען מאנטשיק — און געאיהלט כבוד.

באלד האָט מאָטקע געגעבען א קוויטש, אז דאָס גאנצע שוהל־בעל האָט געציטערט: ער האָט דערפיהלט די ערשטע עולה, וואָס מען טהוט איהם, און נישט פערשטאנען, פאר וואָס.

זלאטקע איז געשטאנען אין הויז פון שוהל'בעל, א בלאסע נאָך, און האָט געוויינט, — אין איהר ווייסע הויב און ווייכען קאפּטען, וואָס די זשאכלינערין האָט איהר געשענקט און די יום־טוב'דיגע מינעם ארום איהר, און דער גאנצער כבוד האָט זיך גאָר נישט געפּאסט צו דעם אָפּגעברענטען, פערהארטעוועטען געזיכט איהרען, וואָס איז טונקעל געווען און הארט ווי א זויל, וואָס איז גוט אויסגעקלאפּט געוואָרען אויפ'ן שטיין...

זי איז געשטאנען א צוטראָגענע, א פערזאָרגטע, עפּעס איז איהר נישט אָנגעשטאנען דער גאנצער כבוד, וואָס מען מאכט דאָ ארום איהר. ווער איז זי, מ'שטיינס געזאָגט? זלאטקע די קוישען־טרעגערין. און ווי קומט זי צו זיין א מאַמע פון א געאידישט קינד? און דער דיין זאָגט איהר: „מזל־טוב יולדת“, און דער אלטער זשאכ־

זלאטקע האָט ניט געמאכט קיין לאנגע שהיות, — זי איז געווען געוואהנט צו די זאכען, — און איידער דער בלינדער ליב איז צוריקגעקומען פון דעם בית המדרש־שמש מיט די קוויטלאך אויסצוקלעפּען אויף די ווענט געגען שטן, האָט שוין א מורא׳דיגער שרייער דעם גאנצען קעלער אויפגערודערט; דאָס האָט מאָטקע גנב צו וויסען געגעבען: ער איז דאָ!

די ערשטע אכט טעג ביז צום אידישען, איז איהם וואויל געווען אויף דער וועלט. ער איז געלעגען אין א קישען איינגעוויקעלט, עס האָבען זיך נאָר ארויסגעוויזען זיינע צוויי שווארצע פינקעלדיגע אויגעלאך, וועלכע זיינען ארומגעלאָפען איבער דעם גאנצען קליינעם שווארצען פּנים׳ל, ווי צוויי מייזלאך. יעדען אויגענבליק האָט איהם זלאטקע צו דער ברוסט צוגענומען. אויף דעם האָט אכטונג געגעבען די אלטע זשאכלינערין, אז מאָטקע גנב זאָל א סך זויגען, כדי זלאטקע זאָל פיעל מילך האָבען פאר איהר שנור׳ס קינד, האָט זי זלאטקען געבראכט אין דעם קינפּעט פון אלעם בעסטען: דאָ א יאַיכעל, דאָ אביסעל איינגעמאכטס, דאָ מילך, דאָ אפילו אַ פלעשעלע וויין. עס איז געווען אַי א מצוה — אַן אָרימע קינפּעטאָרין, אַי א נוצען — די מילך פון איהר אייניקעל׳ס אַם זאָל פעט זיין. מאָטקע האָט זיך ניט געלאָזט בעטען, יעדעם מאָל מיט׳ן פּיסק׳ל דער מאַמעס ברוסט געזוכט און געשוויצט אין קישען, ווי אין א באָד, אז אנגסטען האָבען איהם געשלאָגען פון קליינעם שווארצען שטערען, אויף וועלכען עס האָט זיך שוין געקרייזעלט א נאסע לאָק ווי ביי דעם בלינדען ליב.

פיער שיר המעלות׳ן אויף די פיער וואנד אויסגעקלעפּט האָבען איהם געהיט פאר׳ן שטן. יעדען פארנאכט זיינען חדר־אינגלעך אריינגעקומען צום נייעם נאסט צו בעגריסען און קריאת שמע לייענען פאר זיינעט וועגען.

פרייטאג צו נאכטס איז זיך אויף די חברה טרעגער צוזאמענגעקומען אין קעלער אריין — דעם קליינעם זכר שלום עליכם אָבצוגעבען. די אלטע זשאכלינערין, וועלכע האָט אָבגעקויפט די מצוה פון סנדק פאר איהר זוהן, האָט א שלום־זכר אָנגעגרייט, מיט ארבעסען, מיט ביער, און חברה טרעגער האָבען אין ווארימען קעלער געשוויצט. ביער געטרונקען, ארבעס געקייט — און דעם בלינדען ליב מזל טוב

זשאַכלינערס ווילען ניט פאַר דער שנור קיין קריסטליכע אַם: דער זוהן איז דאָך פרום, ווייל ער דוקא פאַר דעם קינד א אידישע אַם. פון קריסטליכע.אמען, זאָגען זיי, ווערען די קינדערשע קעפּלעך פערשטאָפּט און זיי ווילען דערנאָך נישט לערנען. מען האָט מיר געהייסען שוין פאר וואָכען ארומזוכען אַ אידישע אַם. זי קען דאָך כאפּען א שעהנעם גראָשען.

נאָך יענעם טאָג האָט זלאַטקע גענומען האנד־געלד אויף דער מילך, מיט וועלכער די נאַטור האָט זי בעשאָנקען פאַר איהר קינד. און יענעם אבענד האָט דער בלינדער ליב געגעסען פלייש אויף וועמשערע און געקלאפּט דעם ווייב איבער דער פּלייצע און געזאָגט:

— נו, זלאַטקע, האָב איך נישט רעכט? נאָך א פּופּיק, מעהר פּרנסה.

זלאַטקע איז עפּעס ביין געוועזן א גאנצען אבענד, זי האָט אליין נישט געוואוסט פאַר וואָס. האָט זי איהם אָבגעענטפערט:

— אַז א ביין זאָל דיר אין האלז בלייבען שטעקען, טאַטע איינציגער, און זאָלסט נישט אזוי פיעל ריידען.

דערווייל איז זיך מאָטקע געזעסען גאַנץ רוהיג אין דער מורמער'ס בויך, איז מיטגעגאנגען מיט דער מאַמען אויף אַלע מערק, געקראָכען אויף אַלע פוהרען, געשלעפּט מיט דער מאַמען די זעק און די קערב און וועניג זיך אויסגעמאכט, וואָס די מאַמע האָט זיין מילך פערקויפט, ווארים עסען האָט ער דערווייל געהאַט: די מאַמע האָט שוין פאַר זיינעטוועגען אזעלכע זאפּטען אויסגעארבייט און דורך דעם נאָפּעל איהם אין זיינע גליעדער אריינגעגאָסען. און וואָס אַארט עס איהם, וואָס אין דרויסען טהוט זיך? דערווייל איז ער נאָך נישט דאָרט...

אַז עס איז געקומען די צייט, אַז מאָטקע זאָל אויף דער וועלט קומען, האָט זיך שוין די אלטע זשאכלינערין. (ביי וועלכע זלאטקע האָט איהר קינד'ס מילך פערקויפט פאַר דער שנור) געמיהט, און די חברה ווייבער, וואָס גיבען זיך אָפּ מיט קינפּעטאָרינס האָבען אונטער זלאַטקע'ס בעט א ריין לאַקען אונטערגעלעגט. די באָבע האָט זיך געפּונען צו דער ריכטיגער מינוט; אין אויווען האָט זיך ווארים וואַסער געקאָכט, און אַלעם האָט זיך געפּאָרעט ארום מאָטקע נגב.

— דאַכט זיך אין זיבעטען.

— יאָ, עס וועט אזוי זיין — שאָקעלט יענטעל מיט'ן קאָפּ, קוקענדיג אויף זלאטקען. — איז זי דאָך אין איין צייט מיט דעם זשאָכלינער'ס שנור.

— וועגען וואָס מיינט זי דאָס? — פרעגט זלאטקע נייגעריג, כאָטש זי שטויסט זיך שוין אָן, און עס ווערט איהר עפּעס אביסעל פּריקרע.

— איך מיין דאָס געגען דעם, אז ביי דעם זשאכלינער וועט איהר גוט זיין, און זיי וועלען איהר צאָהלען אַ שעהנעם גראָשען און האלטען זי ווי אַ בכבוד'ע.

— וואָס, דאָס ווייבעל קען נישט אליין שטילען דאָס קינד? אַ שוואכע?

— יאָ אַ שוואכע, נישט אַ שוואַכע. זי ווייסט דען נישט? אַ נגיד'עסטע, מעג זי זיך ערלויבען. וואָס פעהלט איהר? הלואי וואָלט מיר און איהר נישט אזוי געפעהלט, ווי עס פעהלט נישט דעם זשאכלינער'ס שנור.

— וואָס מיינט זי דאָס צו צאָהלען?

— מילא, מיר וועלען שוין אדורכקומען. יענע בעטען מיך שוין צייט אַ חודש, איך זאָל האָבען אויפ'ן זין אַ גוטע אַם, וואָס דארף מען אַ בעסערע ווי זלאטקע? וועגען צאָהלען וועט קיין רייד נישט זיין.

— איך ווייס? — זאָגט זלאטקע מיט עניות פערשעהמט, וואָס יענע האָט זי געמאכט פאר אַ גוטע אַם. — מילא, זי קען זיך נאָכפרעגען אויף מיין מילך. איך האָב אויסגעזויגען משה פּינשעווער'ס אַן אייניקעל און ביי די זילבערבערגס צוויי קינדערלעך, און ביי דער נגיד'עסטע. זיי קענען דאָך פרעגען אויף מיין מילך.

— דאָס ווייסען מיר דאָך טאקע. דורך דעם, זלאטקע, געהערט שוין מעהר מיט קיינעם ניט ריידען דערפון. אָבגעמאכט. איך געה באלד אַהין צו די זשאכלינערס און נעהם איך מיט. טהוט אייך נאָר אָן אַ ריינע שערץ, עס וועט באלד זיין האנד־געלד.

— יא אַ ריינע שערץ, נישט קיין ריינע שערץ, איך בין די זעלבע זלאטקע.

— ניין, זלאטקע, איך מיין עס אויף אַן ערנסט, ווארים די

— יאָ דער באָבע'ס ירושה, נישט דער באָבע'ס ירושה, אבי גיב עסען, זלאטקע.

זלאטקע האָט דערווייל צוגעטראָגען א גרויסען פּאָלומעשיק מיט אָנגערייבטע קארטאָפּעל. זי האָט עס אוועקגעשטעלט אויף א קאסטען, און די קינדערלאך האָבען דערינען אָנגעהויבען ארומצוזוכען מיט די הענד. דער בלינדער ליב האָט געצויגען מיט א לעפעל און מיט דער צווייטער האנד האָט ער אוועקגעלעגט אן איבערגעדרעהטען קויבער פאר זלאטקע'ן. זלאטקע איז אויך צוגעקומען, זיך אוועקגעזעצט, גענומען א קאַרטאָפּעל אין האנד, נישט געגעסען, נור געהאלטען אין איין האנד, מיט דער צווייטער האָט זי זיך דעם קאָפּ אונטערגעלעהנט און געקרעכצט.

— וואָס קרעכצסטו, זלאטקע? — מאַכט צו איהר דער בלינדער ליב, קייענדיג א הייסע קארטאָפּעל, וועלכע ער ווארפט פאר הייסקייט פון דער צונג אויף די צייהן און צוריק — עס וועט צוקומען נאָך א פּופּיק, וועט זיין נאָך פּרנסה.

— נאָך פּרנסה, — קרעכצט זלאטקע און ווארפט א בייזען בליק אויף איהר מאַן.

דער בלינדער ליב קען זיין זלאטקען און ער ווייסט, אז יעצט איז נישט קיין צייט געגען איהר זיך צו שטעלען. פּרנסה וועט סיי ווי סיי זיין, טראכט ער זיך. עסט ער ווייטער געשמאק זיינע קארטאָפּעל און ווארפט זיי פון דער צונג אויף די צייהנער און צוריק.

אין א פּאָר וואָכען ארום האָט יענטעל די מעקלערין, — די אידענע מיט'ן ברייטען קלייד, — וואָס מען זאָגט אויף איהר, אז זי טראָגט א פּאָר פּוד סחורות אונטער'ן קלייד דורכ'ן גרענעץ, — אָנגעטראָפען זלאטקען אין גאַס, ווי זי האָט געדונגען ביי א פּויערשער פּוהר קארטאָפּעלעס. זלאטקען האָט כמעט שוין, אָהן עין הרע, גענוג אָנגעזעהן, און אז יענטעל האָט אויף איהר געוואָרפען א שפּארען בליק, האָט זי איבערגעלעקט מיט דער צונג די דארע ליפּעלעך, ווי א קאַץ, און געזאָגט:

— שוין ווידער, זלאטקע, זאָל זיין מיט מזל.

— אז גאָט וויל, — שמייכעלט זלאטקע פערשעהמט.

— שוין ווייט? — ווארפט יענטעל א בליק אויף זלאטקע'ס בויך, ווי א מבין'טע.

פערשיעדענער גרויס, טהייל זיינען נאָך געקראָכען אויף אלע פיער. זיי זיינען ארויס ווי מייזלעך פון די ווינקלען. דער בלינדער ליב האָט זיי אלעמען ארומגעקליבען ארום זיך און מיט זיין פאַטשען מיט די הענד זלאַטקען צוגעיאָגט. האָט זיך זלאַטקע צובייזערט:

— וואָס יאָגסטו פון מיר דעם דוך (רוח) ארויס, אזוי קוים וואָס איך שטעה אויף די פיס.

איז דעם בלינדען ליב נישט געפעלען די ווערטער „קוים וואָס איך שטעה אויף די פיס“. ער ווייסט, אז זלאַטקע זאָגט עס נישט יעדע אכט טעג און איז נישט געוואוינט זיך צו קווענקלען. האָט ער געגעבען אַ קוק אויף די קויבער מיט די ציבעלעס, וואָס זלאַטקע טראָגט ארום אין די שטובען, האָט ער געזעהן, אז זיי שטעהען ניט אָנגעריהרט, האָט עס איהם געגעבען אַ פיק אין הארץ. פרעגט ער:

— זלאַטקע, ביזט היינט אין גאַס נישט ארויס?

— עס זאָל דיר אזוי נודיען, ווי עס האָט מיך גענודיעט אַ גאַנצען טאָג; מיט דער גאַל געשפּיעגען.

— וואָס איז די מעשה, זלאַטקע? — האָט ער געזאָגט, נעהמענדיג איין קינד אויף דער האנד בשעת אן אנדערס האָט זיך ארומגעהאלטען ארום זיין שטיוועל.

— וואָס איז די מעשה? גיב נאָר א קוק, ליב'עלע ממזר, — זאָגט זי פון דער קיך ארויס און ווארפט אויף איהם א גנב'ישען בליק.

— ער ווייסט נישט, וואָס די מעשה איז. פרעג דעם זעלנער, וועט ער דיר זאָגען, אז דו ווייסט נישט.

— וואָס, זלאַטקע, א נייער ממזר? — מאכט ליב האלב טרויעריג און האלב פערוואונדערט־איבערראַשט.

— אַ בראָך נאָך דיינע יאָהר, אז דער אייגענער טאַטע רופט אָן זיינע קינדער ממזרים — שפייט זלאַטקע אויס. — טפוי זאָלסט דו מיר ווערען.

ווערט דער בלינדער מילדער און זאָגט מיט אַ טויטען שמייכעל, וואָס קומט פון זיין אויסגערונען אויג:

— זלאַטקע, וועט צוקומען נאָך אַ פּופּיק? אָך, זלאַטקע, ביזט דו דאָך גאָר אַ מענש.

— עס קאָסט דען דיך א סך געזונד, וואָס ליגסטו צו דערצו? דער באָבע'ס ירושה?

אריין צו איהם נאָכ'ן אָנבייסען און ער לערענט זיי לייענען פון צאינה וראינה מיט א גרויסען טייטעל ביים פענסטער. אָבער דערפאר איז ער א בריעפען־שרייבער און צו איהם קומען די ווייבער אַ בריעף לאָזען שרייבען אָדער איבערלעזען. דענסטמאָל טהוט זיך מאיר אָן די גרויסע ברילען אויף דער נאָז, בויגט צו דעם בריעף צו די פענסטער־לאָך און לייענט פאָר דער אידענע דעם בריעף, און די אידענע וואונדערט זיך, ווי אזוי מאיר דער לעהרער קען אלעס פון אַ שטיקעל פאַפיער ארויסלעזען.

דער פערטער שכן, דער וויכטיגסטער פון קעלער, איז געווען דער בלינדער ליב. ער האָט טאקע קיין הזקה נישט געהאט, נאָר ווער וועט'ס זיך שטעלען מיט'ן בלינדען ליב? האָט ער זיך אמאָל אויפ'ן ווינטער אריינגעכאפט מיט זלאטקען און בעלייגט אַ גאנצע וואנד מיט געלעגערס: דער בלינדער ליב האָט שוין דענסטמאָל געהאט אַ גרויס געזינדעל. זלאטקע האָט געקינדעלט, יעדעס יאָהר איינס: ווארים דאָס קינדלען איז געווען איהר הויפט־פרנסה. זלאטקע איז געווען גערעכענט אין שטאָדט אלס אַ גוטע אם, וואָס פון איהר מילך ווערען די קינדער פעט. האָט זי איהר קינד געקאָרמעט נאָכ'ן אידישען מיט אַ פלעשעל און אליין געגאנגען פאר אן אם. און אזוי ווי דער בלינדער ליב האָט בעדארפט יעדעס יאָהר פרנסה, האָט זלאטקע יעדעס יאָהר אָדער יעדעס צווייטע יאָהר געהאט אַ קינד, און דאָס איבעריגע האָט שוין דער בלינדער ליב אליין צופערדיענט אין גאס.

איז עס אמאָל געווען אין א פארנאכט, ווען דער בלינדער ליב איז אהיים געקומען פון גאס, צו אָסיען, ראש־השנה־צייט, ווען די נעכט רוקען זיך פריהער אָן. דעם קעלער האָט אָנגעפילט אַ פארע, וועלכע האָט אפיר געבלאָזען פון אונטער דעם דעבעל, וואָס איז איבער'ן קוימען. אַ טעם און א ריח פון אָנגעריישעכטס האָט געוואלדען געמאכט אין דער שטוב; עס האָט זיך געדאכט, ווער ווייסט וואָס זלאטקע ריישט דאָרט אָן אין קיך. דערוויל איז עס נאָר געווען פשוט'ע ציבעלעס, וואָס האָבען אזוי געשריען אויף דער בלעך און פערכאפט מיט זייערע געוואלדען און ריח די שטוב. דעם בלינדען ליב איז דאָס וואסער געקומען אין מויל אריין, האָט ער זיך צוגעאיילט פלינק און איז ארויס און האָט צוזאמענגערופען זיינע בנים פון דער גאס. עס יינען זיך צוזאמענגעלאָפען פון אלע עקען גאס קינדערלאך פון

2.

ווי אַזוי מאָטקע גנב איז אויף דער וועלט געקומען.

די בשורה פון זיין קומען איז אָנגעזאָגט געוואָרען און איז אויפגענומען געוואָרען מיט נישט קיין איבעריגער שמחה. דאָס איז פאָרגעקומען אַזוי:

דער בלינדער ליב (ווי ער האָט שוין דענסמאָל געהייסען) האָט געוואהנט מיט זלאטקען (צו וועלכער עס האָט זיך שוין מעהר געפּאסט דער נאָמען געלע ווי רויטע) אין דעם „קעלער“. אין קעלער האָבען געוואהנט אַזעלכע מענשען, וואָס האָבען ניט געצאָהלט קיין דירה־געלד, נור א חזקה געהאט אין איהם. געווען איז דאָס אַ קעלער אונטער אַן איינגעפאלענער חורבה, וואָס אמאָל אין אלטע צייטען איז אין איהם געווען אַ בעקעריי. איין האלבען קעלער פערנעהמט פייגעלע די אויבסט־הענדלערין מיט איהרע קויבערס, זעק און פוילע ראָגאָזשעס. זי האָט די אמת'ע חזקה אין קעלער — זי האָט דאָ געוואהנט נאָך ווען דער קעלער איז געווען אַ בעקעריי. די צווייטע העלפט פערנעהמט דער הויכער שפּאָלער, וועלכען די חדר־אינגלאך רופען „גאָן־גאָן“, ווייל ער האָט אַ „גאָנער“ אין האלז, און וואָס אלע זומער פאר'ן אָנבייכען ציהט ער אויף זיינע ווייסע פערדים אויפ'ן שפּאָלראָד אין געפּעל און פערנעהמט אַ האלבע גאס מיט זייער לענג — און חדר־אינגלאך וואונדערען זיך, ווי אַזוי קען זיך דער „גאָן־גאָן“ מיט אלע זיינע שפּאָלעס, וואָס פערנעהמען דאָך א האלבע גאס, איינגעפינען אין קעלער?! דער דריטער שכן אין קעלער איז געווען מאיר דער ווייבערשער לעהרער, וועלכער איז אליין געווען אַ שטיק „חזקה“, ווייל ער איז געווען פייגעלע דער אויבסט־הענדלערינס אַן איידים. ער האָט פערנומען דעם ווינקעל קעלער ביי די פענסטער. רופען רופט מען איהם דער ווייבער לעהרער, אָבער אין אמת'ן איז ער שוין ניט קיין ווייבער־לעהרער, אַ הויז נאָר וואָס א פּאָר קליינע מיידלעך קומען

איבער זיך, האָט ער דעם קאָפּ אין דער הויך געריסען. דענסטמאָל האָט ער בלינדערהייד עפּעס געטאַפּט, געזוכט מיט די הענד. זלאַטקע האָט געוואוסט וואָס ער וויל — און זי האָט ארונטערגעשטעקט דאָס פּנים אונטער דעם יונג'ס פויסט און דער יונג פלעגט זי שלאָגען מיט די פויסטען וואוהין ער טרעפט...

אין אַ פּאָר חדשים ארום האָט מען פון דעם יונג'ס פּנים אראָבגענומען דעם פלאַסטער, דאָס פּנים איז איהם געווען אָבגע'שרפה'ט, מיט אַ רויהער רויט־פלייש בעוואַקסען איבער'ן גאַנצען פּרצוף. איין אויג איז איהם אויסגעברענט, דאָס צווייטע האָט מען געראַטעוועט. ער האָט קוים אויף דעם געזעהען, און פון דענסטמאָל אָן רופט מען איהם: „דער בלינדער ליב“. דערנאָך האָט ער געשטעלט אַ שטילע חופּה מיט זלאַטקען. קיינער איז אויף דער חתונה ניט געווען, דער אלטער דין האָט קדושין געגעבען, און דער פעטער בעריש האָט אַ ריפּ פלייש געבראַכט פון יאַטקע און אַ פעטען מיטאָג אָבגעקאָכט. דערנאָך האָבען זיי זיך געדונגען אַ שטיבעל פאַר אַ יאָהר, דער פעטער בעריש האָט אַ פּאָר זאַכען געשענקט אין בעל־הבתישקייט אריין. צו דער ארבייט איז שוין ליב ניט געגאַנגען — ער האָט געזאָגט, אַז ער האָט פארגעסען די מלאכה — האָט ער זיך אין גאַס ארומגעדרעהט פוסט און פּאַס. זלאַטקע האָט זיך געשטעלט דיענען ווי פריהער און דעם יונג אַהיים געבראַכט עסען. און ער האָט נאָך פערטרונקען דאָס ביסעל וואָס זלאַטקע האָט אָנגעקליעבען איבער'ן זמן. דערנאָך, אַז זלאַטקע איז געקומען אין די הויכע חדשים אריין און האָט שוין ניט געקענט ארבייטען, האָט דער יונג אָנגעהויבען אין גאַס צו פערדיענען; ער איז געוואָרען אַ טרעגער.

פון דער טאַטע־מאַמע איז ארויסגעקומען מאָטקע גנב.

געהאַט האָט געקלאַפּט מיט זיין פויסט איבער איהר קאָפּ. זי האָט ארונטערגעשטעקט אונטער זיין פויסט איהר קאָפּ, איהר פּנים, כדי עס זאָל איהם זיין לייכטער צו שלאָגען און נאָך יעדען קלאַפּ וואָס זי האָט געקראָגען האָבען איהרע אויגען געגאָסען מיט טרעהרען און איהר פּנים האָט געלויכטען פון שמחה.

באַלד איז דער וועכטער אריין און דערזעהן די סצענע, האָט ער זי ארויסגעיאָגט, נור די רויטע זלאַטקע האָט נישט קיין איין טאָג פארפעהלט צו לויפען אין האָספּיטאַל אריין און טראָגען די יאַכעלעך. ווען זי האָט נור צייט געהאַט איז זי שוין געשטאַנען הינטער די פּענסטער, דעם וועכטער אויסגעפרעגט, דעם דאָקטאָר נאָכגעלאָפען און די הענד געקושט. נאָך די קלעפּ איז זי שוין דרייסטער אריין צו איהם, — און יעדעס מאָל האָט זיך ווידער אָבגעשפּיעלט די זעלבע סצענע וואָס פריהער.

אין אַ פּאָר וואָכען ארום האָט מען ליב'ן פון דעם האָספּיטאַל אויסגעשריבען. דאָס פּנים איז נאָך געווען פערקלעפּט מיט פּלאַסטערס און די אויגען פארבונדען. די רויטע זלאַטקע האָט אָבער איהר גאַנצען אויסשטייער פארקויפט: דעם קאַסטען וועש וואָס זי האָט זיך געהאַט אָנגענייהט און דאָס בעטגעוואַנד, וואָס די מוטער האָט איהר איבערגעלאָזט, אליין האָט זי נאָך אַ פּאָר גילדען געהאַט אָבגעשפּאָרט פון דער שטעלע, אויף וועלכער זי איז געווען דורך דער צייט, וואָס דער יונג איז געלעגען אין האָספּיטאַל, און זי האָט זיך מיט דעם יונג אריינגעצויגען אין שכנות צו אַ שניידער; דאָרט האָט זי געקאָכט פאר איהם יאַכעלעך און געבראַכט איהם צושלעפּען פון די בעל־הבית'טעס, וואו זי האָט אמאָל געדיענט, איינגעמאַכטס. פאַרנאַכט האָט מען געזעהן אין שטעדטעל ווי זלאַטע פיהרט ארום דעם בלינדען יונג פאר דער טהיר, בעט איהם אויס מיט בעטגעוואַנד אַז עס זאָל איהם זיין ווייך צו זיצען, און דערנאָך, ווען דער יונג האָט שוין געקענט געהן, האָט איהם זלאַטקע געפיהרט ביי דער האַנד א'בער'ן שטעדטעל.

טהייל מאָל, ווען עס האָט זיך דערהערט אַ פייפען אין גאַס און דער גוי'אישקער בעקער האָט זיינע טויבען ארויסגעלאָזט פון דעם טויבען־שלאַק — די טויבען האָבען זיך געדרעהט אין אַ ראָד איבער'ן מאַרק — און דער יונג האָט געהערט דעם רויש פון די טויבען־פליגלען

אַז מענשען זיינען געקומען, האָבען זיי געפונען דעם יונג ליגען מיט אַ פערברענטען פּנים, בלינד, מיט אַ פערברענטען אנצוג אין די דריי טרעפּעדיגע קאַמאַשען, הינטער דער טהיר פון דער שניידערקע, און די רויטע זלאטקע האָט געקניעט נעבען איהם און זיך געוויסען די האָאר פון'ם קאָפּ, זיך געשלאָגען מיט די פויסטען אין דער ברוסט אריין און געשריען: „מענשען, העלפט איהם, זעהט, וואָס איך האָב איהם געטהאָן, זעהט!“

עס איז געקומען דער דאָקטאָר, מען האָט ליב'ן צוגענומען אין האָספּיטאל. די רויטע מויד האָט איהם נאָכגעטראָגען דעם הוט מיט דעם קראַגען און זיך געריסען די האָאר פון'ם קאָפּ און האָט געשריען איבער דעם גאנצען וועג: „זעהט וואָס איך האָב געטהאָן, זעהט!“

מען האָט זי גענומען אויף אַ פּאָר טעג אין דער פּאָליציי אריין, לאנג האָט מען זי נישט געהאלטען. אז מ'האָט זי ארויסגעלאָזט, איז זי באלד געלאָפען צום האָספּיטאל, וואו ליב ליגט — מען האָט זי אָבער נישט צוגעלאָזט, האָט זי זיך ארומגעדרעהט ארום דעם האָספּיטאל ווי אַ פערשטויסענער הונד. דערנאָך האָט זי זיך אוועקגעשטעלט דיענען אויף אַ שטעלע און האָט פאר דעם יונג הינדעלעך געקאָכט און יעדען פארנאכט צו איהם אין האָספּיטאל געטראָגען. דער וועכטער האָט עס ביי איהר צוגענומען און זי האָט מען אַליין נישט צוגעלאָזט צו דעם יונג: ער וויל זי נישט זעהן, — האָט מען איהר געזאָגט. אָבער זי האָט נישט אויפגעהערט צו טראָגען אין האָספּיטאל די יאכעלעך, די געבראָטענע הינדעלעך.

און אַמאָל האָט זי דעם וועכטער אַ גילדען געגעבען אז ער זאָל זי אריינלאָזען. זי איז אריין אין האָספּיטאל. אז זי האָט איהם דערזעהן איז איהר נישט גוט געוואָרען. דער יונג איז געווען מיט אַ פּנים נישט פון קיין מענשען, נור עפּעס אַ מין ווילדע בעשעפעניש מיט פערקלעפּטע אויגען איז געלעגען אויפ'ן בעט. זי האָט זיך געגעבען אַ וואָרף פאר'ן בעט און ארומגענומען די פיס פון'ם יונג און איינגעגראָבען אין זיי איהר פּנים און געקושט זיי און געוויינט.

צוערשט האָט דער יונג גאָר נישט גערעדט, נישט גערירט זיך. דערנאָך האָט ער אָנגעהויבען צו שטאַמלען צו איהר, אַז זי זאָל צוגעהן נעהענטער. זי איז צוגעקומען נעהענטער צום בעט און זיך אוועקגעלעגט פאר איהם ווי אַ הונד. דער יונג, וויפיעל כח ער האָט

קער מאַמען און ביי'ם טאַטען'ס קבר": ער האָט אָנגעהויבען אריינשטעלען אַ פיסעל צו באַשע די שניידערקע. געזאגט האָט מען דערנאָך אַז דער יונג איז ניט שולדיג געווען: דאָס האָט איהם די טויבעיעכע, דער שניידערקע'ס מוטער, אזוי אריינגעצויגען צו דער מויד, וואָרים עס האָט זי געקרענקט, וואָס איהר טאָכטער, וועלכע איז נישט קיין דיענסט, נאָר אַ שניידערקע, זיצט אין געהאקטע וואונדען, און אַ ליאַדע יתומה קריגט אזא חתן (וואָרים ליב האָט נאָך די תנאים אָוועקגעוואָרפען די טויבען און זיך גענומען פעסט צו דער ארבייט). דער יונג איז ביי דער שניידערקע אָבגעזעסען גאַנצע פרייטאָג־צונאַכטס און גאַנצע שבתים. ביי דער שניידערקע האָט מען געלעזען ביכלעך און ראָמאַנען, און די יונגען מיט די מוידען זיינען זיך דאָרט צוזאַמענגעקומען שבת און האָבען ליעדער געזונגען, אמאָל געטאַנצט, — האָט עס איהם אַהין געצויגען. (ארויסצוגעהן שפאַציערען האָט ער זיך נאָך געשעהמט, — האָבען זיי זיך בעהאַלטען אין דער היים). די רויטע זלאַטקע איז גאַנצע שבתים אָבגעזעסען אין דער קיך ביי דער בעל־הבית'טע אָן אָנגעטהאָנענע און געוואַרט אויף ליב'ן. זי האָט זיך נעבעך בחנם די אויגען אויסגעוויינט, עס האָט איהר גאָר נישט געהאָלפען. אין שטאָדט האָט מען שוין גערעדט דערפון און די בעל־הבית'טע האָט גע'טענה'ט אַז זי האָט איהר באַלד אזוי פאָראויס געזאָגט, אַז זי זאָל זיך נישט אריינלאָזען מיט דעם יונג אין קיינע געשעפטען, וואָרים איהר סוף וועט אזוי זיין. און די רויטע זלאַטקע זאָגט גאָר נישט און שווייגט.

דעם ערשטען טאָג שבועות איז עס געווען, האָט זי דעם יונג אָבגעוואַרט אין פינסטערען קאָרידאָר הינטער באַשע דער שניידערינס טהיר, און ווען דער יונג איז אריין אין הויז האָט זי דערזעהן דורך אַ ליכטיגען שפאַלט די קאַמאַשען מיט די דריי טרעפ גענייהט — „איינע געל, איינע רויט און איינע שווארץ". וואָס ער האָט זיך געמאַכט צו די תנאים, האָט עס איהר געגעבען אזא שטאָך אין הארצען, אַז זי האָט דעם יונג בעגאָסען דאָס גאַנצע פרצוף מיט דער פלאַש וויטריאָל, וואָס זי האָט געהאַלטען הינטער דעם שערץ. דער יונג, אַ פער'שרפה'טער, האָט געגעבען אַ פאַל אויף דר'ערד, זי איז אָבער ניט אַנטלאָפען, זי איז אליין ארויס אין הויף און געמאַכט אַ געוואַלד און צונויפגערופען מענשען צו הילף.

ווי אָוועק דעם יונג. און טאַקע האָט מען אונטער זלאַטקע'ס קישען געפונען איינגעוויקעלט אין פּאַפּיער פרישע הינדעלעך, אַ שטיק פיש אָדער די בעסטע קיכעלעך. נור קיינער האָט דאָך אין דער שטאָדט נישט געגלויבט, אַז ליב וועט חתונה האָבען מיט זלאַטקען. נישט איין בעל־הבית'טע האָט איהר נביאות געזאָגט, אַז דער יונג וועט זי אַוועקשיקען מיט „אַ פּעקעל“, און אַלע בעלי־בתים האָבען געזעהן, ווי ליב מאַכט אונגליקליך אַ יתומה (ווארים די רויטע זלאַטקע איז געווען אַ יתומה פון טאַטע־מאַמע), אָבער קיינער קען גאָר נישט העלפען: ווער וועט זיך געהן דאָס לעבען איינשטעלען און זאָגען עפּעס דעם יונג? טראַכט זיך ליב: דערפאַר וואָס די שטאָדט האַלט מיך אַזוי, אַז איך וועל זי אונגליקליך מאַכען, וועל איך זיי ווייזען, וואָס ליב קען. אין אַ שבת־צו־נאַכט איז ער אריין צום רב און געזאָגט:

„רבי! איך וויל אייך געבען אַ תקיעת־כף, אַז איך וועל חתונה האָבען מיט זלאַטען, אַזוי גיך ווי איך וועל נאָר פריי ווערען פון מיליטער“. זאָגט דער רב: — „וואָס טויג מיר דיין תקיעת־כף? ווייסטו וואָס דאָס הייסט, אַז אַ איד גיט אַ תקיעת־כף? און טאָמער, חלילה, האַלסט דו דאָס נישט?“

האָט זיך ליב געשוואוירען ביי זיין פאָטער'ס קבר און ביי זיין קראַנקער מאַמע. האָט מען איהם געגלויבט. האָט דער רב געשיקט נאָך בעריש דעם קצב, דער יתומה'ס אַ פּעטער, און מען האָט שבת־צו־נאַכט תנאים געשריבען, טאַקע ביי'ם פּעטער בעריש אין הויז און דער רב אַליין איז געקומען צו די תנאים.

אויפ'ן צווייטען שבת, אַז ליב איז ארויס מיט זיין כלה איבער דער גאַס שפּאַציערען (ער האָט דערנסטמאָל אויפגענייהט צוויי פּאָר קאַמאַשען מיט דריי טרעפּען יעדע: איינע געל, איינע רויט און איינע שוואַרץ, פאַר זיך מיט זיין כלה), האָט שוין קיינער קיין וואָרט נישט גערעדט, אדרבה, דאָס שטעדטעל האָט זיי צוגעשיקט פריינדליכע גריסען, מען האָט ליב'ן „גוט שבת“ געבאָטען ווי אַן אָרענטליכען בעל־הבית, און איינער האָט געזאָגט צום אנדערען: „זעהט איהר, וואָס ער איז, איז ער, אָבער אַן ערליכער יונג איז ער דאָך, ער האָט חתונה מיט דער יתומה“.

נור עס איז נישט אויסגעגאַנגען קיין פיער וואָכען, און ליב האָט געבראָכען די שבועה, וואָס ער האָט געגעבען דעם רב „ביי דער קראַנ־

כער פון שטעדטעל מיט א גרויסען שטעקען אין האנד און טרייבט די טויבען אונטער הימעל, וואָס ציהט זיך רוהיג איבער'ן שטעדטעל אריבער. און טאָמער זאָגט איהם עפּעס דער בעל־הבית, וואַרפט ער דעם קאַמאַש וואָס איז אין דער ארבייט אין פנים אריין, וואַרפט אראָב פון זיך דעם שערץ, און ער איז שוין נישט דאָ. ער איז נאָך איין מאָל נישט אויסגעווען א זמן, אמאָל שוין א מייסטער צושלאָגען אויף. האָבען חברה שוסטערס זיך געמאכט א יד אחת, ליב'ן ניט צו צולאָזען צום פאַך. איז נישט אויסגעגאנגען קיין וואָך — און ליב האָט שוין געארבייט ביים „געלען זעליג“. „וואָס זאָל מען טהאָן? — האָט דער געלער זעליג גע'טענה'ט פאַר דער חברה, — אַז דער יונג איז דאָך דער בעסטער בעל־מלאכה אין שטאָדט, און טאָמער דאַרף מען אן איידעל שטיקעל ארבייט, וועט עס קיינער דיר נישט אזוי אויפנייהען ווי ליב. אַז ער וויל, גיט ער דיר א גוס אָב א קאַמאַשעל, נור נאָך וואַרשא איהם אוועקצושיקען, אין שויפענסטער ארויסצושטעלען, — נאַ, זעה, דאָס קאַמאַשעל טאַנצט אליין“ — האָט זיך דער געלער זעליג בעלעקט פאַר נחת, ווען ער האָט גערעדט וועגען ליב'ס מלאכה, ווארים ער איז געווען א מבין דערויף.

דענסטמאָל טאקע איז ליב א חתן געוואָרען פאַר דער רויטער זלאַטקע, געגאַנגען שפּאַציערען איז ער שוין לאנג מיט איהר, אין די שבתים האָט מען זיי שטענדיג געטראָפען אין די סעדער, אויף די וועגען, הינטער דער שטאָדט שפּעט אין דער נאַכט. די רויטע זלאַטקע האָט ניט געקענט קריגען קיין שטעלע צוליעב ליב'ן, ווארים האָט זיך ליב'ן פערגלוסט, איז ער זיך אין מיטען העלען טאָג געקומען צו זיין כלה און זי ארויסגערופען פון דער קיך און אוועקגעגאנגען מיט איהר אויף א גאנצען טאָג אין די סעדער אריין. אין דער היים איז די מילך געלאָפען, דאָס געפעס איז נישט געווען געוואשען, קיין מיטאג ניט צוגעשטעלט, די בעל־הבית'טע איז שיער ניט אוועקגעפאלען פאַר קרענקונג, „וואָס א מויד קען“. — און אַז די רויטע זלאַטקע איז אהיים געקומען האָט זי שוין געפונען איהר קאַסטען ארויסגעשטעלט אין הויז אריין: „געה זוך דיר אן אנדערע שטעלע“. און נאָך האָט מען געזאגט אין שטעדטעל, אַז די רויטע זלאטקע גנב'עט ארויס פון דער קיך די בעסטע ביסענס און טראָגט

1.

ווי אזוי דער טאטע האט חתונה געהאט מיט דער מאמען.

דער פאָטער זיינער, „דער בלינדער ליב“, האָט חתונה געהאַט מיט זיין מוטער, „די רויטע זלאַטקע“, אויף אַזאַ אופן:

דער בלינדער ליב איז געווען אַ יונג, מיט וועלכען דאָס שטעדטעל האָט געקלונגען. ער האָט געאַרבייט ביי זעליג דעם שוכטער, (ביי דעם, וואָס האָט יעדעס יאָהר אַ קינד). אַן אַרבייטער איז דאָס געווען איינער אין דער וועלט. גאָלדענע הענד, געקענט אויפנייהען אַ פּאָר קאַמאַשען טאָפּעל־גענייהט, דאָס הייסט איין זויל האָט זיך געלייגט אויף דער צווייטער ווי אַ טרעף. איין טרעף האָט ער בענייהט געל און די צווייטע שוואַרץ, (דאָס איז געווען זיין מאָדע, וועלכע ער האָט ערפונדען), און אַז דער יונג איז אין די ערשטע טעג פסח אויף דער גאַס ארויסגעקומען מיט אַזאַ פּאָר קאַמאַשען, איז מען געקומען אויף וואונדער קוקען. אלע יונגען האָט די נכפה גענומען און אלע האָבען דוקא געוואָלט האָבען אַזאַ פּאָר קאַמאַשען — „טאָפּעל־גענייהט, איין טרעף געל און איין טרעף שוואַרץ“, נאָר קיינער האָט עס נישט געקענט נאָכמאַכען. דער יונג האָט פאַר קיינעם נישט געוואָלט אויפנייהען אזעלכע קאַמאַשען, כאָטש בעגולד איהם, „דאָס האָב איך פאַר מיר אליין געמאַכט, און קיינער טאָר ניט האָבען אזעלכע שיך, ווי איך האָב“. נור וואָס קומט ארויס, — אַז ער איז אַ „טויבען־כאַפּער“ און וויל נישט ארבייטען. אין מיטען דער בעסטער ארבייט, פאַר פּסח אָדער פאַר סוכות למשל, דאָס שטיקעל ארבייט ברענט אונטער די הענד, איז געווען אַז ליב זאָל דערהערען אַ פייפען פון הינטען פענסטער, האָט ער שוין דעם קאָפּ אין פענסטעריל און דער אויג דערזעהט, אַז דער גוי'אישער בעקער לאָזט ארויס זיינע טויבען, וואַרפט ער שוין די ארבייט און לאָזט זיך אויפ'ן דאַך ארויף צו זיין טויבען־שלאַק, און אָט שטעהט שוין ליב אויף די דע־

אינהאַלטס־פערצייכניס

ערשטער טהייל.

1. וויא אזוי דער טאטע האט חתונה געהאט מיט דער מאמען 3
2. וויא אזוי מאטקע גנב איז אויף דער וועלט געקומען 10
3. מאטקע וויל ניט דיא שמאטקע זויגען 19
4. מאטקע קריעגט צייהנער 28
5. מאטקע געהט אין חדר 35
6. מאטקע האט א חבר 42
7. מאטקע לערנט א מלאכה 48
8. דיא ערשטע שטראף 56
9. מאטקע זוכט זיך אליין אויס א פרנסה 64
10. דער קעניג פון דיא הינד 72
11. דיא „בלינדע פעריל” 77
12. א אידישער לאמבארד 83
13. א גנב! א גנב! 89
14. ארעסטאנטען 97
15. מאטקע נעהמט זיך אן פאר דער מאמען 104
16. דער ערשטער פריהלינג 109
17. מאטקע נעהמט נקמה 114

צווייטער טהייל.

1. „דאס גיהנום” 120
2. מאטקע ראטעוועט זיך פון „גיהנום” 131
3. קאטארינשטשיקעס 139
4. מאטקע ווערט א קונצענמאכער 146
5. מאטקע ווערט א וועלט בעריהמטער שפאנישער „טשאמפיאן” . . . 153
6. ביי דיא ליכט פון דיא שטערן 162
7. דער „קעניגליכער” האטעל 170
8. דער קאמפף פאר דיא דראמען־געהעריין 179
9. א פאס איז דא? 186
10. מאטקע ערקלעהרט קריעג דער וועלט 191
11. דער משפט איבער מאטקע'ן 200
12. מאטקע פערלאזט דיא קאטארינשטשיקעס 208
13. וויא אזוי פון „מאטקען” ווערט „קאנאריק” 216

דריטער טהייל.

1. דיא אלטע שטאדט 223
2. דער „דירעקטאר” 233
3. קיינעמס פרנסה קומט נישט אן גרינג 242
4. אין דיא נעבעלדיגע אבענדען 249
5. וויא מען בעדיענט מאטקע'ן 259
6. מאטקע וויל זיך אנווארימען 267
7. מאטקע וויל א חתן ווערען 271
8. מאטקע שרייבט א בריוועל צו דער מאמען 278
9. דער פאלקאווניק קאמיסאר כוואסטאוו 284
10. מאטקע בענקט 291
11. דער מענשען־מארק 299
12. מאטקע ווערט א סטאטיק 305
13. מאטקע ווערט א חתן 312
14. מאטקע איז זיך מתודה פאר זיין כלה 319
15. אויס מחותנים־שאפט מיט מאטקען 326
16. מאטקע האט א גוטען שוטץ־מלאך... 331
17. חנה'לע, פאר וואס?.. 341

Copyright 1916
by
SHOLEM ASH
(All rights reserved)

LIBRARY
JUN
22
1982
UNIVERSITY OF TORONTO

PJ
[illegible]
[illegible]

מאָטקע גנב

פון

שלום אַש

פיערטע אויסגאַבע

ארויסגעגעבען פון „פאָרווערטס"
175 איסט בראדוויי, ניו יארק
1918

BINDING SECT. SEP 26 1983

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY